

BHĀSĀ KAUTALĪYAM

Madras University Malayalam Series No. 15

GENERAL EDITOR: DR. S. K. NAYAR, M.A., Ph.D.

Reader & Head of the Malayalam Department.

BHĀṢĀ KAUTĀLĪYAM

ADHIKARAṆĀS 4-7

EDITED

BY

K. N. EZHUTHACHAN, M.A.

Lecturer in Malayalam

(University of Madras)

UNIVERSITY OF M

1950

1st Edition 1960

T THE JANATHA PRESS, MADRAS-5.

ഭാഷാകൗടലീയം

[അധികരണങ്ങൾ 4—7]

സമ്പാദകൻ :

കെ. എൻ. എഴുത്തച്ഛൻ, എം. എ.

അക്കാദമി

മദിരാശി സർവ്വകലാ

1960

Foreword

The existence of an old anonymous Malayalam commentary on Kautalya's Arthasastra is well-known. Dr. Shama Sastri had seen it, but unwarrantedly condemned it. He says (Arth., Mysore, 2nd-Edn., Intro. p. xxv) that it is a modern work written in an abstruse mixture of Malayalam and Tamil, that it is merely a translation or paraphrase and there are some glaring mistakes, e. g. the word 'Pravahana' (പ്രവാഹണം) which means shipping company is taken by the Malayalam commentator to mean a drinking bout. Scholars all over the world have blindly copied Dr. Shama Sastri's views, coming as it does from a very high authority. The fact is that the Malayalam commentary is definitely the product of the 12th century A. D. or thereabouts and is the earliest important prose work that we get in Malayalam. Old inscriptions and literary works give an inkling to the state of old Malayalam, and this commentary can be assigned to a definite period in its development. It is not such a hotch-potch mixture of Tamil and Malayalam as Dr. Sastri believes, but a work which sheds light on the organic development of language. With regard to the mistakes, it was very hasty on the part of Dr. Sastri to have found fault with the commentator, for the word is really 'Praha-vana' (പ്രഹവണം) as the Jayamangala commentary (Ed. G. Harihara Sastri, Madras, 1958, p. 33) has it and it was wrongly written by the scribe effecting a metathesis. As to the charge that it is a paraphrase or translation, it must be pointed out that there are many examples to show that the commentator has conceived ideas independently or assimilated them from older sources. The author's aim seems to be to write a guide book for the study of the abstruse original and not to write a perfect commentary; this may be the cause of its loose structure here and there. The internal omissions are doubtless caused by the loss of palm-leaf folios from which later copies have been taken. However, as things stand at present, it can be taken as an axiom that no study of the Arthasastra which does not take into account this rare Malayalam commentary, will be complete.

Dr. Ganapati Sastri had utilised this commentary to the full, though with inadequate acknowledgment. Even a casual reader will be struck with the great similarity of his commentary with the Malayalam work.

The Malayalam work which is popularly known as Kautaliyam Bhasha or Bhasha Kautaliyam, is available for the first seven Adhikaranas of the Arthasastra, with occasional gaps. This is the

earliest commentary for the Arthasastra to be written in any regional language of India. Moreover, this is the only work which covers about three-fourths of the original, all the other Sanskrit commentaries like the Nayachandrika, the Jayamangala, the Charakyatika and the Nitinirñiti being small fragments. The linguistic importance of the work is also great, as mentioned above, and intensive studies of the work are called for.

The first three parts of this commentary have been published from Trivandrum (Pts. I & II, Ed. by K. Sambasiva Sastri, 1930 & 1938; Pt. III, by Ed. V. A. Ramaswami Sastri, 1945) containing the first three Adhikaranas. Fifteen years have elapsed since the third part came out. As it is highly desirable that the complete work should be placed in the hands of scholars interested in the textual and linguistic problems, this edition is brought out. This volume contains the unpublished parts only viz., 4-7 Adhikaranas, both inclusive. It is necessary that a revised critical edition of the earlier portion also is brought out; but it will take more time, for the work bristles with a number of problems, both linguistic and textual.

This volume has been edited with the aid of three manuscripts, two of which were obtained from the Govt. Manuscripts Library, Madras (No. D 47) and Sri Venkateswara Oriental Institute, Tirupati (No. 7564-66) respectively and one from Sri. G. Harihara Sastri, a colleague of the late Dr. Ganapati Sastri. The palm-leaf manuscripts available at the Trivandrum Manuscripts Library have also been consulted. Our heartfelt thanks are due to the above institutions and to Sri. Sastri.

To help the students interested in the study of ancient Malayalam, foot notes have been provided. Copious examples from inscriptions and old literary works have been cited. An appendix (D) containing suggestions and corrections in the Trivandrum editions based on the manuscript experience of the editor, has been supplied for future guidance. Of course, these and the word meanings etc. appearing in the notes are only tentative in view of the archaic nature of the work.

A few words regarding the linguistic structure of the work is not out of place here though the editor has dealt with it in more detail in his introduction. It has been argued by some recent Malayalam scholars that Malayalam is an independent offshoot of the Dravidian like Telugu and Kannada and its relation to Tamil is not organic but superficial, imposed upon it by political and cultural contact. It is said that there were three collateral 'streams' of language in Kerala: (1) a pure Malayam, (2) one diluted by Tamil, and (3) one diluted by

Sanskrit. Granting that there were different genres in literature with minor variations, there is no warrant for the assumption of a pure Malayalam completely independent of Tamil in ancient Kerala. Neither the vocabulary nor morphology nor syntax permits such a gratuitous assumption. But this is not to say that there were no indigenous words or grammatical peculiarities in the West Coast Tamil, the colloquial form of which appears to have evolved into Malayalam gradually under various causes. Though the date of separation of Malayalam and Tamil may be problematical, the essential point of relationship remains unchanged. In this study it seems that giving undue prominence to spoken dialect is as harmful as placing exclusive reliance on written language.

Bhasha Kautaliyam clearly shows a fluid period when the old Tamil forms existed side by side with the evolved or indigenous Malayalam forms. The process of palatalisation and nasalisation is operating in full force and both forms are used promiscuously. The 'ai' forms in the middle and end of words are fast disappearing and both forms are seen (utaiya, utaya; ānai, āna). Though we cannot fully believe the manuscripts copied centuries afterwards by scribes ignorant of the old language, we can form a general idea of the phonological and other peculiarities of the language existing at that time.

The problem of personal terminations in verbs in modern Malayalam has been a thorny one and various theories have been advanced in relation to it. Bhasha Kautaliyam points to a period when such terminations existed in the language in a large measure, for their addition is the rule and omission an exception. There are also examples where indiscriminate or wrong use of the same is made. This shows that the personal terminations in verbs gradually disappeared from the language. The argument that Malayalam at no time had these terminations, as the popular proverbs etc. do not have them, is feeble; for proverbs like coins are for the current use and will not preserve the old linguistic pattern. Literary works preserve such remnants more and not only Lilatilakam (14th century A.D.) which prescribes those terminations but even the most colloquial North Malabar Ballads show their traces.

Again, Bhasha Kautaliyam shows that the genitive suffix 'nte' (ന്തെ) of modern Malayalam had not yet evolved; 'utaya' (ഉടയ) and 'ute' (ഉടെ) were used instead, whereas Lilatilakam notes the modern form. 'kku' and 'nu' (avanukku, avanu, to him) of the 5th case are used promiscuously in the work as we find in old inscriptions, pointing to the gradual disappearance of 'kku' forms. As to the

verbs, the future participle suffix 'vān' (Cf. Kolvān, to take) appears rarely as verbal appellatives also (Cf. Tam. Kolvān, one who takes) which sheds light on the origin of the Malayalam suffix. All the essential morphological peculiarities of modern Malayalam had been evolved by the time of the work under review.

The syntax shows the influence of Sanskrit and there is a strong tendency to cast the sentences in its mould. The language of the commentary on the whole is forceful, straight and vivid. Undoubtedly the Bhasha Kautaliyam contains a mine of information regarding ancient Malayalam. In this study even Ramacharitam is of less use as it is written in the peculiar 'Pāṭṭu' style which has an avowed Tamil bias.

Sri. K. N. Ezhuthachan, the editor of this highly important work, has spared no pains to make it as comprehensive and useful as possible. It has been his endeavour throughout to examine all available materials, comparing and collating them to keep precision and accuracy of readings and their meanings. Malayalam is lamentably poor in critical editions of standard works which alone can throw light on the fundamental problems of linguistic evolution. Even the famous Ramacharitam, on which much has been written by Malayalam critics and language theorists, still awaits a critical edition. In this context I am sure Sri. K. N. Ezhuthachan will be congratulated by all lovers of Malayalam language for his patient labour embodied in this scholarly edition of Bhasha Kautaliyam.

University Buildings,)
Madras,)
10th Oct., 1960. }

Dr. S. K. Nayar, M.A., Ph.D.
*Reader & Head of the Department of
Malayalam.*

ആമുഖം

അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിന്റെ 4-7 ലുടിയുള്ള നാലധികരണങ്ങളുടെ പഴയ മലയാളവ്യാഖ്യാനമാണ് ഭാഷാകൗടലീയമെന്ന പേരിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്ന ഈ പുസ്തകം. 7-ാം അധികരണത്തിൽ 113—117 വരെയുള്ള അഞ്ചു പ്രകരണത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടില്ല. ആ ഭാഗത്തിന്റെ മൂലം ഇതിൽ ചേർത്തിട്ടുമില്ല. (പേ. 397 നോക്കുക).

ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ഒന്നാം ഭാഗം 1930ലും¹, രണ്ടാം ഭാഗം 1938ലും², മൂന്നാം ഭാഗം 1945ലും³ തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. ക്രമത്തിൽ ആദ്യത്തെ മൂന്നധികരണങ്ങൾ ഉൾക്കൊണ്ടതാണിവ. ബാക്കി ഭാഗം തിരുവനന്തപുരത്തു നിന്നുതന്നെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നുണ്ടെന്നു കേൾക്കാൻ തുടങ്ങിയിട്ടു ഏതാനും വർഷങ്ങളായി. വ്യാഖ്യാനം ആവശ്യമുള്ള അർത്ഥശാസ്ത്ര വിദ്യാർത്ഥികൾക്കും, ഭാഷാപഠനത്തിൽ താൽപര്യമുള്ള പണ്ഡിതന്മാർക്കും മുഴുവൻ ഗ്രന്ഥം കാണാൻ ഇനിയും സൗകര്യം ഉണ്ടാക്കാതിരിയ്ക്കുന്നതു തെറ്റാണെന്നു കരുതിയാണ് അപ്രകാശിതഭാഗം മാത്രം ഇങ്ങനെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത്. ഇതിലുള്ള കുറവും കുറവും പരിഹരിക്കാൻ വരാനിരിയ്ക്കുന്ന തിരുവനന്തപുരം പ്രസിദ്ധീകരണത്തിനു കഴിഞ്ഞേയ്ക്കുമെന്ന ഒരു മെച്ചവുമുണ്ട്. ഇടയ്ക്കു

1. ശ്രീവഞ്ചിസേതുലക്ഷ്മിപുസ്തകസഞ്ചിക, നമ്പർ 12, തിരുവനന്തപുരം (പ്രസാ: കെ. സാംബശിവശാസ്ത്രികൾ).

2. ശ്രീചിത്രോദയമഞ്ജരിഗ്രന്ഥപരമ്പര, നമ്പർ 19 (പ്രസാ: ശിവശാസ്ത്രികൾ).

3. തിരുവിതാംകൂർ സർവ്വകലാശാലാ ഭാഷാഗ്രന്ഥാവലി, എ. രാമസ്വാമിശാസ്ത്രി).

ധാരാളം വിടവുകൾ വന്നാലും, 15 അധികരണവും 180 പ്രകരണ വുമുള്ള അർത്ഥശാസ്ത്രം മുലത്തിന്റെ മുകാൽഭാഗത്തിനും ഉള്ള ഭാഷാവ്യാഖ്യാനം നമുക്കു ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നതു പ്രസ്താവ്യമാണ്. ഭാഷാപഠനത്തിൽ ഇത്രയും പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്ന മറ്റൊരു ഗ്രന്ഥ വുമില്ല—ഗുണത്തിലും വലുപ്പത്തിലും.

ഇപ്പോൾ പുറത്തിറക്കുന്ന ഈ ഗ്രന്ഥം മൂന്നു കൈയെഴുത്തു പകപ്പുകളെ ആധാരമാക്കി തയ്യാറാക്കിയതാണ്.

1. മദ്രാസ് ഗവണ്മെൻറ് ഓറിയന്റൽ മാനുസ്ക്രിപ്റ്റ്സ് ലൈബ്രറിയിലുള്ള D. 47-ാം നമ്പർ കൗടലീയവ്യാഖ്യാന പകപ്പ് (M).

2. തിരുപ്പതി വെങ്കടേശ്വര സമൃദ്ധലാശാലയിലെ ഓറിയന്റൽ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ടിൽനിന്നു കിട്ടിയ ഒരു പകപ്പ് (V).

3. ശ്രീ. ഗണപതിശാസ്ത്രി ഉപയോഗിച്ചിരുന്നതും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹപ്രവർത്തകനായിരുന്ന ശ്രീ. ജി. ഹരിഹരശാസ്ത്രിയുടെ കൈയിൽ ഇരിക്കുന്നതും ആയ ഒരു പകപ്പ് (G).

ഒട്ടവിലത്തേതു പുസ്തകം പ്രസ്സിൽ പോയതിനുശേഷമേ കിട്ടിയുള്ളൂ. തന്മൂലം ആദ്യത്തെ ഏതാനും പേജുകളിൽ പാഠഭേദം കാണിപ്പാൻ സാധിച്ചിട്ടില്ല. സാരമായ വ്യത്യാസങ്ങൾ ഒന്നും കണ്ടെത്തിയിട്ടില്ലെന്നു സമാധാനിക്കാം.

ആകെ 545 പേജ് വരുന്ന രണ്ടു ബൗണ്ട് വാല്യങ്ങളിൽ പകർത്തിയതാണ് M. ഒന്നാം വാല്യം (അധി. 1, 2, 5, 7) 1921-22ൽ സാമൂതിരി കോളേജ് സംസ്കൃതപണ്ഡിതരായിരുന്ന ശ്രീ. ദേശമംഗലത്തു കുഞ്ഞികൃഷ്ണവാരിയരുടെ ഒരു കൈയെഴുത്തുനിന്നു പകർത്തിയതാണ്. ഒന്നാം വാല്യത്തിൽ വിട്ടു

പോയ അധികരണങ്ങളാണ് രണ്ടാം വാല്യത്തിൽ അടങ്ങു

ന്നിരിക്കുന്നത് ശ്രീ. നാരായണൻ നമ്പൂതിരിപ്പാടിന്റെ

തയ്യാറാക്കിയ പകർപ്പിൽനിന്നു 1918-19ൽ പകർത്തിയതാ

ണ്. ഗുണാലയത്തിൽ കിട്ടിയതു ഇതാണെന്നു വരുന്നു.

ശ്രീ. കുഞ്ഞുകൃഷ്ണവാരീയരുടെ വക ഒരു പകുപ്പ് മദ്രാസ് മാനുസ്ക്രിപ്റ്റ് റ്റംസ് ലൈബ്രറിയിലെ ശ്രീ. രാമകൃഷ്ണകവി കൊണ്ടുവന്നിരുന്നുവെന്നും 1925 വരെ അതു മടക്കിക്കൊടുത്തിരുന്നില്ലെന്നും അറിവുണ്ട്. ശ്രീ. വാരീയരുടെ കുടുംബക്കാരുടെ കൈവശം ഇപ്പോൾ ഒന്നുമില്ല. ദേശമംഗലം ഗ്രന്ഥശേഖരത്തിൽ ഒരുകാലത്തു ഭാഷാകൗടലീയം മൂന്നു പ്രതി ഉണ്ടായിരുന്നതായി കാണുന്നു⁴. മൂന്നും കൂടി ഒറ്റഗ്രന്ഥമായിരിപ്പാനാണ് വഴി. പണ്ഡിതകേന്ദ്രങ്ങളായിരുന്ന കൂടല്ലൂരും ദേശമംഗലത്തും മുമ്പു വലിയ ഗ്രന്ഥശേഖരങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു.

വെങ്കടേശ്വരസ്തവകലശാല വക പകുപ്പ് (V) ശ്രീ. രാമകൃഷ്ണകവി അവിടെ നിക്ഷേപിച്ചതാണെന്നറിയുന്നു. ഒട്ടാകെ 549 പേജ് അടങ്ങുന്ന (നമ്പർ 7564—66) മൂന്നു വാല്യങ്ങളാണിതിലുള്ളത്. വളരെ പഴക്കം തോന്നിക്കുന്ന ഒരുതരം ഇളം മഞ്ഞ കടലാസ്സിൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നു. ശ്രീ. കുഞ്ഞുകൃഷ്ണവാരീയരുടെ പകുപ്പാണോ ഇതു എന്നു പറയാൻ വയ്യ. തിരുവനന്തപുരം പ്രസിദ്ധീകരണത്തിൽ വിട്ടു പല ഭാഗങ്ങളും V യുടെ സഹായത്തോടെയാണ് നികരതാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളത് എന്ന സംഗതി ശ്രദ്ധേയമാണ് (അനുബന്ധം ഡി. നോക്കുക). M ഉം V യും ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം തയ്യാറാക്കിയ പകുപ്പുകളാണ്.

4 വേണ്ടത്ര ശ്രദ്ധയോടെ എഴുതപ്പെട്ടതല്ല. എങ്കിലും ഒത്തുനോക്കി ശുദ്ധപാഠം കണ്ടുപിടിക്കാൻ ഇതും ഗണ്യമായി സഹായിച്ചിട്ടുണ്ട്. തിരുവനന്തപുരം കൊട്ടാരം ലൈബ്രറിയിലെ ഒരു പഴയ താളിയോലഗ്രന്ഥത്തിൽനിന്ന് (നമ്പർ 1286) പകർത്തിയതാണിത്.

4. കെ. വി. ശർമ്മ, “ദേശമംഗലത്തു വാരീയരുടെ ഗ്രന്ഥമെന്തായിരുന്നു? 200 കൊല്ലത്തോളം പഴക്കമുണ്ടെന്നാണ് ഈ വിവരം കിട്ടുന്നത്”.

അനുബന്ധം 'ഡി'യിൽ മുൻപ്രസിദ്ധീകരണങ്ങളിലെ വിടവുകളും അപവാദങ്ങളും ചൂണ്ടിക്കാണിക്കാൻ മുൻപറഞ്ഞ മൂന്നു ആദർശഗ്രന്ഥങ്ങളും ഉപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്. പുറമെ, ശ്രീ. ജി. ഹരിഹരശാസ്ത്രി ദയാപൂർവ്വം തന്നെ ഒരു താളിയോലഗ്രന്ഥം (H) രണ്ടാം അധികരണത്തിലെ പാഠങ്ങൾ ശരിപ്പെടുത്താൻ പ്രയോജനപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. വളരെ കൊല്ലം മുമ്പ് ആലപ്പുഴയിൽനിന്നു കിട്ടിയതാണ് ഈ ഗ്രന്ഥമെന്നു പറയുന്നു. രണ്ടാം അധികരണത്തിലെ 12—23 വരെ അധ്യായങ്ങൾ ഇതിലടങ്ങും. വൃത്തിയായ അക്ഷരത്തിൽ എഴുതിയതും വലിയ പഴക്കം തോന്നാത്തതുമാണ് ഗ്രന്ഥം.

M ന്റെ ആഗമചരിത്രം വ്യക്തമല്ല. ദേശമംഗലത്തും കൂടലൂരും ഉള്ള പകർപ്പുകളാണിതിനവലംബം എന്നേ പറവാൻ കഴിയൂ. താളിയോലഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്നു നേരിട്ട പകർത്തിയതാണെന്നു കാണിക്കുന്ന രേഖയില്ല. V യുടെ ചരിത്രവും അജ്ഞാതമാണ്.

മദ്രാസ് ഗവർണ്മെന്റ് ഹസ്തലിഖിതഗ്രന്ഥാലയത്തിലെ തമിഴ് പുസ്തകവിവരപ്പട്ടികയിൽ R. 510-ാം നമ്പരായി ഒരു പകർപ്പുണ്ട്. ഇത്, ഭാഷ തമിഴാണെന്നു ധരിച്ചിട്ടോ തമിഴ്കൾ ഉപയോഗപ്പെടുത്താനായിട്ടോ, തമിഴ് ലിപിയിൽ എഴുതിയതാണെന്നു തോന്നുന്നു. 2-ാം അധികരണം മുതൽ 7-ാം അധികരണത്തിന്റെ അവസാനം വരെ ഉള്ള ഇത് കൂടല്ലൂർ നാരായണൻ നമ്പൂതിരിപ്പാടിന്റെ പകർപ്പിൽനിന്നു 1921-22ൽ പകർത്തിയതാണ്. M-ൽ നിന്നു ഭേദമില്ലാത്തതിനാൽ ഇതു ഈ പ്രസാധനത്തിൽ ഹയോഗപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ല.

നവരം ഗ്രന്ഥങ്ങളും പകർപ്പുകളും.

പുറം ഹസ്തലിഖിതഗ്രന്ഥാലയത്തിൽ താഴെ കാണുകയുണ്ടായി.

1. L. 104 A. ജീണ്ണവും അപൂണ്ണവും (11-ാം പ്രകരണം വരെയെ ഉള്ള). ഗ്രന്ഥസംഖ്യ 2650 (ഗ്രന്ഥം=32 അക്ഷരം). വയസ്കര (കോട്ടയം) ആയുർ നാരായണൻ മുസ്സതിന്റെ കൈയിൽനിന്നു കിട്ടിയത്.

2. 1151A. ജീണ്ണിച്ചതും ഓലകൾ മാറിചേർത്തതുമായ ഒരു പൂണ്ണഗ്രന്ഥം. 123 ഓല മാത്രം. ഗ്രന്ഥസംഖ്യ 2200. അധ്യക്ഷ പ്രചാരത്തിലെ കോശാധ്യക്ഷപ്രകരണത്തോടുകൂടി അവസാനിക്കുന്നു.

3. C. O. 1874. അപൂണ്ണം. അവിടവിടെ അല്ലാത്ത ജീണ്ണിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും പൊതുവിൽ നല്ല നിലയിലിരിക്കുന്നു. നല്ല തെളി വുള്ള അക്ഷരം. കൂടല്ലൂർ ബ്രഹ്മദത്തൻ നമ്പൂതിരിപ്പാടിന്റെ കൈയിൽനിന്നു കിട്ടിയതാണ്. 1930-ൽ ശ്രീ. ഇ. വി. രാമൻ നമ്പൂതിരി കൊണ്ടുപോയതാണെന്നറിയുന്നു. ദ്വിതീയാധികരണം 11-ാം സൂത്രം (കോശപ്രാവേശ്യരത്നപരീക്ഷ) മുതൽ ആ അധികരണം കഴിയുംവരെയുണ്ട്; പിന്നെ 5-7 അധികരണങ്ങളും. വലുപ്പം 4500 ഗ്രന്ഥം.

4. T. 308, T. 352, T. 1017. മൂന്നും കൂടിചേർന്നു വ്യാഖ്യാനം പൂണ്ണമാകുന്നു. വലിയ കൊട്ടാരം ഗ്രന്ഥപ്പുരയിലെ നമ്പർ 1286ന്റെ കടലാസുപകർപ്പുകളാണ്. T. 352ൽ നിതിസൂത്ര ഭാഷ ഒന്നാം ഭാഗം എന്നെഴുതിയിട്ടുണ്ട്.

5. നമ്പർ 574. മദ്രാസിലെ മുൻകാണിച്ച നമ്പർ 510ൽ നിന്നു 1948ൽ പകർത്തിയ ഒരു തമിൾ പകർപ്പ്.

തമിൾപ്രതിയൊഴികെ ബാക്കിയെല്ലാം അവിടവിടെ ഒത്തു നോക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. C. O. 1874 ഏതാണ്ടു മുഴുവനും ഉപയോഗപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നു പറയാം. നമ്മുടെ ഈ പുസ്തകത്തിലേക്കു അത്യാവശ്യമുള്ള ഭാഗമാണിത്.

വലിയ കൊട്ടാരം വക ഗ്രന്ഥം.

ഭാഷാകൗടലീയത്തിന്റെ ഒരു താളിയോലഗ്രന്ഥം (നമ്പർ 1286) വലിയ കൊട്ടാരം ഗ്രന്ഥപ്പുരയിൽ ഉണ്ട്.⁵ ശ്രീ. ഗണപതി ശാസ്ത്രി ഉപയോഗിച്ചിരുന്നതും, സുമാർ 200-300 കൊല്ലം പഴക്കമുള്ളതെന്നു അദ്ദേഹം പറയുന്നതുമാണ് ഈ ഗ്രന്ഥം കാണുവാനും പരിശോധിക്കാനും വളരെ ശ്രമിച്ചു. നിർഭാഗ്യവശാൽ സാധിച്ചില്ല. അതിന്റെ പകർപ്പായ G യുടെ സഹായം കിട്ടിയതു ഈ ന്യൂനത കുറെ പരിഹരിച്ചിരിക്കുമെന്നാശിക്കുന്നു.

ഗ്രന്ഥപരിശോധനയിൽനിന്നു ആകപ്പാടെ തോന്നുന്ന അഭിപ്രായം പറയാം:—പരേതനായ ശ്രീ. ഇ. വി. രാമൻ നമ്പൂതിരി ഇതെഴുതുന്ന ആൾക്കു ഒരു സ്വകാര്യക്കത്തിൽ എഴുതിയിരുന്ന പോലെ ഭാഷാകൗടലീയത്തിന്റെ പകർപ്പുകൾ വളരെ വിരളമാണ്. ഏതാണ്ടു മുഴുവനും അടങ്ങുന്ന ഒറ്റ താളിയോലഗ്രന്ഥം കാണുന്നതു മുൻപറഞ്ഞ കൊട്ടാരം ഗ്രന്ഥപ്പുരയിലേതു മാത്രമാണ്. എന്നാൽ H നെപ്പോലെ അങ്ങമിങ്ങമുള്ള ഗ്രന്ഥപ്പുരകളിലും പ്രതികൾ കാണുന്നതുകൊണ്ട് തീരെ പ്രചാരമില്ലാത്ത ഗ്രന്ഥമായിരുന്നില്ല ഇതെന്നും തോന്നുന്നു. എടുത്തുപറയേണ്ട മറ്റൊരു സംഗതിയുമുണ്ട്:—ഇന്നു കാണുന്ന എല്ലാ ഗ്രന്ഥങ്ങളും പകർപ്പുകളും ഏതോ ഒരപൂർണ്ണഗ്രന്ഥത്തിൽനിന്നു പകർത്തിയതാണെന്നുവരികുന്നു. പ്രകരണങ്ങളിലും വാക്യങ്ങളിലുമുള്ള വിടവുകൾ, അക്ഷരത്തെറ്റുകൾ മുതലായതെല്ലാം ഏതാണ്ടു എല്ലാറ്റിലും തല്യരൂപത്തിലിരിക്കുന്നു. ഓലമാറിയതുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തകരാറും കൂടി ഒരുപോലെയാണ്. പകർപ്പുകളിൽ മാത്രമല്ല താളിയോലഗ്രന്ഥങ്ങളിലും അക്ഷരത്തെറ്റുകൾ സുലഭമായിട്ടുണ്ട്. ഒരു മുന്നൂറു കൊല്ലത്തിന്നു മീതെയുള്ള പഴക്കം

5. Revised Catalogue of the Palace Grandhappura, Trivandrum. Ed. K. Samabasiya Sastri). P. 88.

6. ഗണപതിശാസ്ത്രി, അമ്മ. I. അവ. പേ. 3.

തിരുവനന്തപുരം ഹസ്തലിഖിതഗ്രന്ഥാലയത്തിലുള്ള ജീണ്ണഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കു കൂടിയുണ്ടോ എന്നു സംശയമാണ്. പകർത്തിയവയ്ക്കു ഭാഷ മനസ്സിലാവാത്ത കഴപ്പും ധാരാളമായി അന്നുതന്നെ വന്നിട്ടുണ്ടെന്നു കരുതാൻ വഴിയുണ്ട്. ശുദ്ധഗ്രന്ഥം വളരെ മുമ്പു നഷ്ടപ്പെട്ടിരിക്കണം. ഇന്നു പല ദിക്കിൽനിന്നും കിട്ടിയിട്ടുള്ള ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പ്രതികൾക്കെല്ലാം വിടവും തെറ്റും ധാരാളമുള്ള ഒരൊറ്റ പിൽക്കാലമാതൃകയേ, മുമ്പു പറഞ്ഞപോലെ, ഉണ്ടായിരിക്കുകയുള്ളൂ. ഏഴാം അധികരണത്തിനപ്പുറം കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടില്ല. മുഴുവനാക്കാൻ വ്യാഖ്യാതാവിന്നു കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിലും. ആദ്യത്തെ ഗ്രന്ഥം എവിടെനിന്നു കിട്ടിയെന്നു നിണ്ണയിപ്പാൻ ഇപ്പോൾ സാധ്യമല്ല.

പകർപ്പുകളുടെ സമ്പ്രദായം.

പ്രസാധകരെ വിഷമിപ്പിക്കുന്ന വളരെ ദുർഘടങ്ങൾ ഭാഷാകുടലീയത്തിലുള്ളതു് ഇവിടെ ശ്രദ്ധേയമാണ്. അച്ചടിച്ച പുസ്തകം കണ്ടവർ ധരിച്ചിരിക്കുക ഏതാണ്ടു അതേപടിയാണ് മാതൃകയിൽ ഉള്ളതു എന്നായിരിക്കും. ഏതാണ്ടു 12-ാം ശതകത്തിലേതാണെന്നു തോന്നുന്ന ഈ ഗ്രന്ഥത്തിലെ പല പദങ്ങളും ശൈലികളും നമുക്കു പരിചയമില്ലാത്തതാണ്. ഇതിൽ തമിഴിലില്ലാത്തതനി മലയാളപദങ്ങളും ധാരാളമുണ്ട്. അത്ഥം കണ്ടുപിടിപ്പാൻ സന്ദർഭവും ഇതരഗ്രന്ഥങ്ങളിലെ പ്രയോഗവും നോക്കണം. അക്ഷരത്തെറ്റുകൾ കണക്കിലേറെ. ചിഹ്നങ്ങൾ കാണുകയില്ല. ഇതിനെല്ലാം താഴികക്കടം വെക്കുന്ന സംഗതി, വ്യാഖ്യാനമെഴുതിപ്പോകയല്ലാതെ അതിന്റെ മൂലഭാഗമൊന്നും ഗ്രന്ഥത്തിൽ ചേർത്തിട്ടില്ല എന്നതാണ്. ദുർല്ലഭം ചില പദങ്ങളോ വാക്യങ്ങളോ മാത്രം പകർത്തിയിട്ടുണ്ടാകും. അതുകൊണ്ടു വ്യാഖ്യാനത്തെ മൂലവുമായി ശരിക്കും സംയോജിപ്പിച്ചു കൊണ്ടുപോകണം. എന്നാലേ മലയാളവാക്കുകളുടെ അർത്ഥംകൂടി വ്യക്തമാകൂ. മൂലമാണെങ്കിൽ അതീവ ഗഹനം. പല പദങ്ങളുടേയും അർത്ഥം ഇന്നും തർക്കത്തിൽ കിടക്കുകയാണ്. മലയാളവ്യാഖ്യാതാവു് പൊതുവിൽ പിന്തുടരുന്ന ഭട്ടസ്വാമിയുടെ

വ്യാഖ്യാനം രണ്ടാം അധികരണത്തോടു കൂടി അവസാനിക്കുന്നു. നമ്മുടെ മൂലപാഠവും വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മൂലപാഠവും ചിലപ്പോൾ വ്യത്യസ്തമാകും. ഓല മാറിയതുകൊണ്ടും മറ്റും ഒരു പ്രകരണത്തിലെ വ്യാഖ്യാനം മറ്റൊരു പ്രകരണത്തിനിടയിൽ ചാടി വരുന്നതും അപൂർവ്വമല്ല. ലിപിവിന്യാസക്രമവും ധാരാളം കുഴപ്പം വരുത്താൻ കഴിവുള്ളതാണ്.⁷ ഇങ്ങനെ പലതുകൊണ്ടും ഭാഷാകൗടലീയത്തിന്റെ പ്രസാധനം പൂർണ്ണവിജയമാവാൻ വളരെ പ്രയാസമുണ്ട്. കിട്ടാവുന്നിടത്തോളം ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ശേഖരിച്ചു ഒരു സംഘം പണ്ഡിതന്മാർ ഒരുമിച്ചു കൊക്കലും ശ്രമിച്ചാലേ ഇതു സാധ്യമാകൂ എന്നാണ് അനുഭവംകൊണ്ടു തോന്നുന്നത്.

വിട്ട ഭാഗങ്ങൾ.

ഇപ്പോൾ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ മുകളിൽ പറഞ്ഞ 113-117 വരെയുള്ള പ്രകരണങ്ങളുടെ വിടവല്ലാതെ മറ്റു വലിയ വിടവുകളില്ല. വൈദേശകരക്ഷണത്തിന്റെ (അധി. 4, പ്രക. 77) അന്ത്യഭാഗത്തു മാത്രം വ്യാഖ്യാനക്രമം മൂലത്തോടു യോജിപ്പിക്കാൻ അല്പം മാറ്റേണ്ടിവന്നിട്ടുണ്ട്. മൂലപാഠം വ്യാ

7. കരാ തെറ്റുകൾക്കു ഉത്തരവാദി ഇതാണ്. എ, ഒ എന്നല്ലാതെ അവയുടെ ദീർഘരൂപം മാതൃകയിൽ കാണുകയില്ല. സംവൃതചിഹ്നമുണ്ടാവില്ല. പുണപായ (പുൺപായ), കണ്ണനിഷ്ടുമായി (കണ്ണം നിഷ്ടുമായി); അവറാപ്പ് റോത്രിയക്ക (അവറാൽ ശ്രോത്രിയക്ക); വിററതു ക്കുറിയം (വിററതു ക്രിയം), കടിയിത്താധാരണമായുള്ള (കടിയിൽ സാധാരണമായുള്ള) ഇങ്ങനെയെല്ലാം സന്ധി വരുത്തിക്കാണ്. 'പുറുപ്പമില്ലാക്കിൽ' ഇങ്ങനെ 'ക'കാരം അനാവശ്യമായി ഇരുട്ടിക്കും. 'റ' എന്നതിന്നു 'ഉ', 'ട' എന്നിവ പകുതിയാക്കുകയാണ് പതിവ്. അർദ്ധാക്ഷരമാക്കാൻ മുകളിൽ കത്തിട്ടും. ഞ, ഒ; ക, ത ഇവ തമ്മിൽ ചിലപ്പോൾ മാറ്റം. അന്ത്യമായ ചിലപ്പോൾ ചിലപ്പിച്ഛേഴ്ത്തം: - 'കൊണ്ടാ പൊൽ' (കൊണ്ടായ് പോൽ), യോജനയിനപാ (യോജനയിൻ വായ്). അനുസാരം 'മ' പകുതിയാക്കിയാണ് എഴുതുക. റ, റയുടെ മാതിരിയാണ് റ്റൽ (വട്ടെഴുത്തിലെപ്പോലെ). 'റ്റ' അപ്പോൾ റ എന്നാകും. 'ക്ക' എന്നു H എഴുതുന്നത് 'ക'വിന്റെ കനിയ്ക്കുമേൽ ഒരർദ്ധവൃത്തം ഇട്ടാണ്. പല തെറ്റുകളും പരിശോധകന്മാർക്കു ഇതിന്റെയെല്ലാം ഫലമായി വരുമെന്നു പറയണമില്ലല്ലോ.

ഖ്യാനത്തിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ മാറണമോ എന്ന കാര്യം അത്മ ശാസ്ത്രത്തിന്റെ പ്രസാധകന്മാർ ആലോചിക്കേണ്ടതാണ്. ശ്രീ. ഗണപതിശാസ്ത്രീയുടെ സംസ്കൃതപാഠമാണിവിടെ സാർവ്വത്രികമായി സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളത്. അദ്ദേഹം ഭാഷാകൗടലിയത്തെ കേരളത്തിൽ അവലംബിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നത് ഇതിനൊരു കാരണമാണ്.

ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ഒടുവിൽ (അനുബന്ധം—ഡി) തിരുവനന്തപുരം പ്രസിദ്ധീകരണങ്ങളിൽ ഉള്ള കേരള അപപാഠങ്ങൾ തിരുത്താനും, ശുദ്ധപാഠത്തിന്റെ സൂചനകൾ നൽകാനും ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്. പ്രസാധകന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ എല്ലാം ശരിയാണെന്നോ എല്ലാം സ്വീകാര്യമാണെന്നോ ധരിയ്ക്കേണ്ടതില്ല. ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം നമ്മെ സംബന്ധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും അധികവും ഭാഷാപരമായതാൽ ആ ദൃഷ്ടിവെച്ചു പഴയ ശാസനങ്ങളിൽനിന്നും ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്നും ഉദ്ധരണികൾ ധാരാളം കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. നോട്ടിൽ കൊടുത്തിട്ടുള്ള അർത്ഥവും, അങ്ങിങ്ങായി നടത്തിയിട്ടുള്ള ഭാഷാപരമായ അഭ്യൂഹങ്ങളും അവസാനവാക്കല്ല; ഭാവിഗവേഷണത്തിനും തിരുത്തലിനും ധാരാളം വഴിവെച്ചു കൊണ്ടുള്ളതാണ്. അജ്ഞതകൊണ്ടും അനവധാനതകൊണ്ടും വന്ന ആദ്യത്തെ ചില തെറ്റുകൾ ഗ്രന്ഥത്തിൽതന്നെ പിന്നീട് തിരുത്തിക്കൊണ്ടും. ഗവേഷകന്മാർക്കും വിദ്യാർത്ഥികൾക്കും ആവശ്യപ്പെട്ട സഹായം നൽകാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നല്ലാതെ അതിന്റെ പുഷ്പതയെപ്പറ്റി സമ്പാദകൻ യാതൊന്നും അവകാശപ്പെടുന്നില്ല.

തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ മൂന്നു ഭാഗവും ഈ ഭാഷാകൗടലിയവും കൂടിച്ചേർന്നാൽ അത്മശാസ്ത്രത്തിന്റെ കിട്ടിയേടത്തോളമുള്ള വ്യാഖ്യാനം പുഷ്പമായി. എല്ലാം കൂടി ചേർത്ത ഒരു പരിഷ്കരിച്ച പതിപ്പ് പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതു മൂലപാഠത്തിനും ഭാഷാപഠനത്തിനും വളരെ ഉപകരിയ്ക്കും. അത്മശാസ്ത്രത്തിനു ഇത്രയും നീണ്ട ഒരു വ്യാഖ്യാനം വേറെയില്ല. സംസ്കൃത വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ ഏതാനും ഭാഗങ്ങൾക്കുള്ളതു മാത്രമേ കിട്ടിയിട്ടുള്ളൂ.

തന്മൂലം ഇതിന്റെ ഒരു ഇംഗ്ലീഷ് വിവർത്തനം കൂടി ഉണ്ടായാൽ വേണ്ടില്ലെന്നു യൂറോപ്യൻ പണ്ഡിതന്മാർ ആവശ്യപ്പെടാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ടെന്നതു സ്തരണീയമാണ്.

ഈ പ്രസാധനത്തിൽ എന്നെ സഹായിച്ച എല്ലാ ഗ്രന്ഥാലയധികൃതന്മാരോടും പണ്ഡിതന്മാരോടും കൃതജ്ഞത പറയുകയാണിനിമത്തേ ജോലി. മലയാളവ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ കൈയെഴുത്തുപകർപ്പുകൾ തന്നെ സഹായിച്ച മദ്രാസ് ഗവണ്മെന്റ് ഓറിയന്റൽ മാനസ്ക്രിപ്റ്റ്സ് ലൈബ്രറി, വെങ്കടേശ്വര ഓറിയന്റൽ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് എന്നിവയുടെ ഭാരവാഹികളോടും, പകർപ്പുകളും ഗ്രന്ഥങ്ങളും പരിശോധിപ്പാൻ എല്ലാ സൗകര്യവും ചെയ്തതന്നതിരുവനന്തപുരം യൂനിവേഴ്സിറ്റി മാനസ്ക്രിപ്റ്റ്സ് ലൈബ്രറിയുടെ അധികൃതന്മാരോടും സമ്പാദകനുള്ള കൃതജ്ഞത അഭിവർത്തമാണ്. കൈയെഴുത്തുപകർപ്പും താളിയോലഗ്രന്ഥവും (G. H) സസന്തോഷം നൽകുകയും ഉപദേശങ്ങൾകൊണ്ടു സഹായിക്കുകയും ചെയ്ത ശ്രീ. ഹരിഹരശാസ്ത്രിയോടുള്ള വമ്പിച്ച കടപ്പാടു എടുത്തുപറയേണ്ടതുണ്ട്. മറ്റു പലതരത്തിലും എന്നെ ഈ ഉദ്യമത്തിൽ സഹായിച്ച ഡാ. കുഞ്ചുണ്ണിരാജ, ശ്രീ. കെ. വി. ശർമ്മ എന്നിവരോടും, ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്നു ശ്രദ്ധേയമായ ഒരു മുഖവുര എഴുതിത്തന്ന മലയാളം ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റ് അധ്യക്ഷൻ ഡാ. എസ്. കെ. നായരോടും ഉള്ള നന്ദിയും ഇവിടെ രേഖപ്പെടുത്തുന്നു. ഇത്രയും വൃത്തിയായി ഗ്രന്ഥം അച്ചടിച്ച ജനതാ പ്രസ്സുകാരോടുള്ള കൃതജ്ഞതയും ഇവിടെ പ്രകാശിപ്പിക്കട്ടെ.

സമ്പാദകൻ.

അവതാരിക

കൗടല്യന്റെ അത്ഥശാസ്ത്രം ലോകസാഹിത്യത്തിലെ ഒരു മുഖ്യകൃതിയാണ്. ഇന്ത്യയെ സംബന്ധിച്ച ഏതൊരു വിഷയത്തെപ്പറ്റിയും എഴുതുമ്പോൾ കൗടല്യനെ സ്മരിക്കാതിരിപ്പാൻ പ്രയാസം. പ്രധാനപ്പെട്ട പല ഭാഷകളിലും ഇതിന്നു വിവർത്തനമുണ്ട്¹. അത്ഥശാസ്ത്രത്തിലെ വിഷയങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചും² സാങ്കേതികപദങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചും³ ഉള്ള പണ്ഡിതചർച്ചകൾ അവസാനിച്ചിട്ടില്ല.

1. മി. വസലിശ്വാറിന്റെ നേതൃത്വത്തിലുള്ള 50 പണ്ഡിതന്മാർ കൂടിത്തെയ്യാറാക്കിയ റഷ്യൻ തർജ്ജമ 1959-ൽ ലെനിൻഗ്രാഡിൽനിന്നു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. ജപ്പാനീസിലും അടുത്തൊരു വിവർത്തനം വന്നതായി അറിയുന്നു. ജർമ്മനിൽ ഡെ. ഡെ. മേയറുടേയും (1925-26) ഇംഗ്ലീഷിൽ ശാമശാസ്ത്രിയുടേയും (1915) പ്രസിദ്ധപരിഭാഷകളുണ്ട്. ഉത്തരേന്ത്യൻ ഭാഷകളിൽ ഹിന്ദിയിൽ ഡാ: പ്രാണനാഥ് വിദ്യാലങ്കാരം (1923) നയചന്ദ്രികാപ്രസാദകന്യാ ആചാര്യ ഉദയവിശ്വശാസ്ത്രിയും (1925) ഈ കൃതി വിവർത്തനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. പ്രൊ. ഇന്ദ്രന്റെ വക ഒരു സംക്ഷിപ്താവലം (1956) കാണുന്നു. ഗുജറാത്തിയിലും ബങ്കാളിയിലും പരിഭാഷയുണ്ട്. സെ. എസ്. കരണ്ടിക്കർ, ബി. ആർ. ഹിവാർഗാവേദകർ എന്നിവരുടെ കൂട്ടതർജ്ജമയാണ് (1927-29) മറാഠിയിലുള്ളത്. ഭാഷ്യാത്മകാഷ്ഠകളിൽ പ്രൊ. വേങ്കടരംഗയ്യയും വേങ്കടശാസ്ത്രിയും കൂടി തയ്യാറാക്കിയ തെലുങ്കുവിവർത്തനം (1926) പ്രസ്താവ്യമാണ്. തമിഴിൽ ശ്രീ. എം. കതരിശ് ചെട്ടിയാരും, പി. എസ്. രാമനാഥാചാരിയും കൂടി എഴുതിയ വിവർത്തനഗ്രന്ഥം (1955) അജ്ഞാതമല സർവ്വകലാശാലയിൽനിന്നു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. മലയാളത്തിൽ കെ. വി. എ. തിന്റെ പരിഭാഷ (1935) പ്രസിദ്ധം. കന്നടത്തിൽ ഇതുവരെയും വിവർത്തനം വന്നുകഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.

2. Ludwik Sternbach ന്റെ "Legal position of Prostitutes according to Kautalya's Arthashastra" (JAOS 71 [1951] Pp. 25-60) തുടങ്ങിയ ലേഖനങ്ങൾ നോക്കുക. "കൗടല്യ അർത്ഥശാസ്ത്രം" കേ പ്രാമാണിക സംസ്കരണങ്ങൾ ഹിന്ദി അനുവാദം എന്ന കസ്തൂർമൻ ബാണിയയുടെ ഒരു പുതിയ നല്ല ഹിന്ദി ലേഖനം ശാമശാസ്ത്രിയുടെ ഇംഗ്ലീഷ് വിവർത്തനത്തെ ഹിന്ദി വിവർത്തനവുമായി താരതമ്യപ്പെടുത്തുന്നു. ('സരസ്വതി', ജൂലായ് 1960; പേ. 9-16). ഇംഗ്ലീഷ് തർജ്ജമയ്ക്കു ഊന്നം പോരാ.

3. See, G. Harihara Sastri, "Some terms of Kautalya's Arthashastra in the light of Commentaries" (JOR, Madras, Vol. 8 [1934] Pp. 352-57) etc.

ആകെ 15 അധികരണങ്ങളും 180 പ്രകരണങ്ങളും ഉള്ള ഒരു ഗ്രന്ഥമാണ് അത്ഥശാസ്ത്രം. അധികരണങ്ങളിൽ അധ്യായ വിഭാഗവുമുണ്ട്. കാമശാസ്ത്രത്തോടു രചനാവിഷയകമായും മറ്റും ഇതിനു വലിയ സാമ്യം കാണുന്നു⁴. സൂത്രം എന്ന പേരിൽ ശീഷ്യന്മാർ കൊടുത്തു അവയുടെ ഒരു ഭാഷ്യംപോലെ വിവരണങ്ങൾ നൽകുകയാണ് പ്രായേണ ഗ്രന്ഥകാരൻ ചെയ്യുന്നത്. സാങ്കേതിക പദങ്ങളുടെ ആധിക്യം, അതിസംക്ഷിപ്തമായ പ്രതിപാദനരീതി തുടങ്ങിയവകൊണ്ട് വളരെ ദുർഗ്രഹമായ ഒരു ഗ്രന്ഥമാണിത്.

അത്ഥശാസ്ത്രം ദണ്ഡി, ഖ്യാണൻ, കാളിദാസൻ തുടങ്ങിയവർക്കുപോലും പരിചിതമായിരുന്നെങ്കിലും ഇടക്കാലത്തു എന്തു കാരണത്താലോ ലുപ്തപ്രചാരമായിത്തീർന്നു. കാമനകന്റെ നീതിസാരവും⁵ മറ്റും അത്യാവശ്യകാരുണ്യങ്ങൾ എല്ലാം അടങ്ങിയതുകയാൽ ദുർലഭമായ വിസ്തൃതഗ്രന്ഥം പഠിക്കുന്നതു കുറഞ്ഞിരിക്കാം എന്ന അഭിപ്രായത്തിനു യുക്തിയില്ലാത്തതുപോലും പഴയ സാമൂഹ്യസ്ഥിതി മാറിയതിനാൽ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പ്രചാരത്തിനു കുറവു വന്നുവെന്നും വാ. ജൈനാചാര്യനായ സോമദേവന്റെ നന്ദിസൂത്രത്തിൽ (എ. ഡി. 10-ാം ശതകം) ഭാരതം, രാമായണം, ഭീമാസുരീയകം, കൗടലീയകം എന്നിവയെല്ലാം മിഥ്യാശാസ്ത്രങ്ങളായി (പ. 391) ഗണിക്കപ്പെട്ടു കാണുന്നു. എങ്കിലും ജൈനരും കൗടലീയത്തിനു വ്യാഖ്യാനം രചിച്ചിട്ടുണ്ട്. അധാർമ്മികത്വമോ പൊതുവില്ലുള്ള കാഠിന്യമോ ആയിരി

4. തന്മൂലം രണ്ടിന്റേയും കർത്തൃത്വം ഒരാളിൽ ആരോപിക്കുന്നവർ കൂടിയുണ്ട്. യാദവപ്രകാശനും ഹേമചന്ദ്രനും സ്വന്തിയവങ്ങളിൽ വാത്സ്യായനനെ കൗടല്യന്റെ പയ്യായമാക്കുന്നു. cf. 'വാത്സ്യായനസ്തു കൗടലീയോ വിഷ്ണുഗുപ്തോ വരാണകഃ (യാദ. വൈജയന്തി). 'വാത്സ്യായനോ മല്ലനാഗഃ കൗടലീയശ്ചണകാരുജഃ' (ഹേമ. അഭിധാനചിന്താമണി).

5. Kamandakas' Nitisara (Ed. T. Ganapati Sastri, Trivandrum, Skt. Series No. 14, 1912). അത്ഥശാസ്ത്രത്തിലെ നാലധികരണം കാമശാസ്ത്രം, വല്ലഭം പകുതിയായിക്കുറച്ചു. എല്ലാം സൈങ്കയ്യത്തിനുവേണ്ടി തിരുത്തലുകളും ചെയ്തു.

ജ്ഞിതപ്രചാരകനായിരുന്നു കാരണം. ഏതായാലും 1905-ൽ, വരെ ഒരു കേട്ടുകേൾവി മാത്രമേ ഈ കൃതിയെപ്പറ്റി ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. 1905-ൽ തഞ്ചാവൂർക്കാരനായ ഒരു പണ്ഡിതന്റെ ഒരു യിൽനിന്നു മൈസൂർ ഓറിയൻറൽ ലൈബ്രറിയുടെ അധ്യക്ഷനായ ശ്രീ. ശാമശാസ്ത്രി അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിന്റെ ഒരു താളിയോലഗ്രന്ഥം (ഭൂസാമീയത്തിന്റെ ഏതാനും ഭാഗത്തോടുകൂടി) ലഭിച്ചു. ശ്രീ. ശാമശാസ്ത്രി 1909-ൽ മുഖഗ്രന്ഥം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി; 1915-ൽ ഇംഗ്ലീഷ് തർജ്ജമയും. മുഖഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പ്രസിദ്ധീകരണം പണ്ഡിതലോകത്തിൽ വമ്പിച്ച ഇളക്കമുണ്ടാക്കിത്തീർത്തു⁶. തുടർന്നു ജോളിയും, ഗണപതിശാസ്ത്രിയും അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിന്റെ പുതിയ പതിപ്പുകൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി. നമുക്കു ഈ മൂന്നുപേരുടേയും ഗ്രന്ഥങ്ങളാണിപ്പോൾ മുഖപാനത്തിനുള്ളതു്⁷. J. J. Meyer ഉടെ ജർമ്മൻ തർജ്ജമയും പാനങ്ങളും പണ്ഡിതന്മാരുടെ ശ്രദ്ധയെ വളരെ ആകർഷിക്കുകയുണ്ടായി⁸. പൗരസ്ത്യതം പാശ്ചാത്യതമായ വളരെയധികം പണ്ഡിതന്മാർ അർത്ഥശാസ്ത്രവിഷയത്തിൽ പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

6. "I can still remember vividly what a surprising discovery this was for all concerned" എന്നു തുടങ്ങുന്ന Heinrich Zimmer ഉടെ അഭിനന്ദന പ്രസ്താവന നോക്കുക. (Heinrich Zimmer, Ed. by Joseph Campbell, 2nd Edn. (1953) P. 92-93.

7. Arthasastra Ed. R. Shama Sastri, Mysore 1909. (2nd Edn. 1919). English Trans., Mysore 1915 (2nd Edn. 1923; 3rd Edn. 1929). 4th Edn. 1951; 5th Edn. 1956. Index Verborum to the Arthasastra, Pt. I, Mysore 1924, Pt. II & III. 1925.

Arth. (New Edn.) Ed. Jolly J. & R. Schmidt, Punjab Skt. Series) Vol. I, Lahore 1923. Vol. II with comm. Nayachandrika Ed. Udaya Vira Sastri, 1924.

Arth. with Sri Mulam Comm. Ed. T. Ganapati Sastri, Pt. I & II, Trivandrum, 1924. Pt. III. 1925.

8. J. J. Meyer, Das altindische Buch vom Welt-und Staatsleben (The Ancient Indian Book of Worldly & Political Life) Leipzig. 1925-26; Ueber das Wesen der altindischen Rechtsschriften und ihr Verhatnis zu einander und Zu Kautilya (Hindu Law Books and their relations with one another and with Kautilya), Leipzig, 1927.

ഒരു ഭക്ഷണേന്ത്യയിൽനിന്നാണ് അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിന്റെ മൂലവും വിഖ്യാനവും അധികവും കിട്ടിയിട്ടുള്ളത്. ഇതിൽ കേരളത്തിനു ഇന്ദ്രിയമായ പങ്കുണ്ടെന്നതു അഭിമാനാവഹമാണ്. ഉത്തരേന്ത്യയിൽ ക്ഷുന്ന് അടുത്ത കാലത്തു യോഗ്ഘമവിരചിതമായ നീതിനിഷ്ഠിതി ണ്ണെന്നൊരു വ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ ഏതാനും ഭാഗം കണ്ടുകിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. (ഇതിനെപ്പറ്റി താഴെ വിവരിക്കും). അതിലെ മൂലപാഠവും, ഇതുവരെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ ഗ്രന്ഥങ്ങളിലെ മൂലപാഠവും ചേർത്തു വെച്ചാൽ ആകപ്പാടെയുള്ള ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പ്രകൃതി എന്തായിരുന്നുവെന്നു ഊഹിക്കാം. ഇതിനെ സംബന്ധിച്ച ഒരു നല്ല ഗവേഷണ ലേഖനം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ശ്രീ. ഡി. ഡി. കോസാംബി പറയുന്നത്, അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിനു യഥാർത്ഥത്തിൽ ഇന്നുള്ളതിനേക്കാൾ 25 ശതമാനം കൂടുതൽ വലുപ്പമുണ്ടായിരിക്കണം എന്നാണ്.⁹ ലുപ്തപ്രചാരമായ ഗ്രന്ഥമാകയാൽ എഴുത്തുകാർ അശ്രദ്ധകൊണ്ടു പലഭാഗവും വിട്ടിരിക്കാമെന്നു അദ്ദേഹം ഊഹിക്കുന്നു. സാധാരണയായി അധികം പേർ ഉപയോഗിക്കുമ്പോൾ ഗ്രന്ഥം വലുതാവുന്നതിനു നേരെ എതിരായ പ്രക്രിയയാണിത്. കിട്ടിയേടത്തോളം മൂലഗ്രന്ഥങ്ങളുടേയും വ്യാഖ്യാനങ്ങളുടേയും സഹായത്തോടു കൂടി ഒരു നല്ല പതിപ്പ് അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിനു ഇനിയും ഉണ്ടാകേണ്ടതായിട്ടാണ് ഇരിപ്പ്.

ഗ്രന്ഥകാരനും കാലവും.

അർത്ഥശാസ്ത്രം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയതോടുകൂടി അതിനെ സംബന്ധിച്ച വാദങ്ങളും ആരംഭിച്ചു. ഐതിഹ്യവും ഗ്രന്ഥത്തിൽ തന്നെയുള്ള പ്രസ്താവനകളും അനുസരിച്ച ചന്ദ്രഗുപ്തമൗര്യന്റെ (ബി. സി. 321-296) മന്ത്രിയായ കൗടല്യനാണ് ഇതിന്റെ

9. D. D. Kosambi, "The Text of the Arthasastra," JAOS, Vol. 78 (1958), P. 169.

കർത്താവ്¹⁰. (ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ അപരനാമങ്ങളാണ് ചാണക്യൻ, വിഷ്ണുഗുപ്തൻ എന്നിവ). യാക്കോബി¹¹, വിൻസൻറ് സ്കീത്¹² തുടങ്ങിയ വിദേശപണ്ഡിതന്മാരും എല്ലാ ഇന്ത്യൻ പണ്ഡിതന്മാരും ഈ പക്ഷക്കാരാണ്. എന്നാൽ കീത്¹³, തോളി¹⁴, ഹില്ലി ബ്രാൻറ്¹⁵, സ്റ്റൈൻ¹⁶, വിൻറർനിസ്¹⁷ ഇവരെല്ലാം ഇതിനെ കഠിനമായി എതിർത്തു. അത്ഥശാസ്ത്രം പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന സമുദായ

10. “മേന ശാസ്ത്രം ച ശസ്ത്രം ച
നന്ദരാജഗതാ ച ഭൂഃ
അമരേഷണോദ്ധൃതാനുഗാമു
മേന ശാസ്ത്രമിദം കൃതം.
ദൃഷ്ട്വാ വിപ്രതിപത്തിഃ
ബഹുധാ ശാസ്ത്രേഷു ഭാഷ്യകാരാണാം
സ്വയമേവ വിഷ്ണുഗുപ്ത-
സ്വകാര സൂത്രം ച ഭാഷ്യം ച”

എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ഒടുവിലുണ്ട്. ഏകകർതൃകമാണ് അതെന്നു ഒടുവിൽ കൊടുത്ത തന്ത്രയുക്തികളും തെളിയിക്കുന്നു.

11. Jacobi, Über die Echtheit des Kautilya, SKPAW, 1912 (Pp. 832-49)

12. Vincent Smith, Early History of India, Oxford, 1924.

13. A. B. Keith, “The Text of Arthasastra” JRAS (1916) P. 130-37. (വിഷയം കൂടുതൽ പഴയതാകാമെങ്കിലും ബി. സി. 1-ാം ശതകത്തിലായിരിക്കാം ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ഉൽപത്തി എന്നാണിതിൽ പറയുന്നത്). “The Authenticity of the Arthasastra”, Sir Asutosh Memorial Vol. Pt. I, Patna, 1928, P. 8 ff (ഇപ്പോഴേക്കും A. D. 300-വേക്കു കാലം തീട്ടി). History of Sanskrit Literature, London, 1940, Pp. 459-61 (മുൻ അഭിപ്രായം ബലപ്പെടുത്തുന്നു).

14. J. Jolly, ZDMG, lxxviii (355-9). See also Introduction to Arthasastra (Lahore Edn.). 4-ാം ശതകമാണെന്നാണ് ഇദ്ദേഹം.

15. Hillebrandt, Über das Kautaliyasastra, Breslau, 1908. Also his Über die Anfänge des indischen Dramas, München, 1914). P. 17.

16. Otto Stein, Magasthenes und Kautilya, Vienna (1922).

17. Geschichte der indischen Litteratur, iii, 509 ff; Calcutta Review xi, 14 ff.

സ്ഥിതിയും രാഷ്ട്രീയസ്ഥിതിയും മറ്റും വളരെ അർത്ഥാചീനമാണെന്നും മെഗസ്തനീസ് ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്ന മൗര്യൻ സമ്പ്രദായങ്ങൾക്കു ഇവയുമാശി സുഷ്മദൃഷ്ടയാ യോജിപ്പില്ലെന്നും ആണ് മുഖ്യമായ വാദം. മൗര്യയുഗത്തേക്കാൾ ഗുപ്തയുഗമാണ് ഇതിൽ പ്രതിഫലിക്കുന്നത്. എ. ഡി. 300-നോടടുത്തോ മറ്റോ, വല്ല കൊട്ടാരം പണ്ഡിതന്മാരും എഴുതിയുണ്ടാക്കി, ഗൗരവം കൂട്ടാൻ കേൾവി കേട്ട മൗര്യമന്ത്രിയായ ചാണക്യന്റെ പേരിൽ പതിച്ചു കൊടുത്തതാകാം ഗ്രന്ഥം. ശുക്രൻ, ഭരദാജൻ എന്നിവരെപ്പോലെ കൗടല്യനും രാജ്യതന്ത്രത്തിലെ ഒരു ശാഖാപ്രവർത്തകനായിരിക്കാം. ആ 'സൂക്തളിൽ' പെട്ട വല്ലവരുടേയും കൃതിയാണെന്നും വരാം ഇന്നത്തെ അർത്ഥശാസ്ത്രം^{17a}. ഇങ്ങനെയൊക്കെയാണ് ഇവരുടെ വാദം. അശ്വമേധാഷൻ (എ. ഡി. 1-ാം ശതകം) ആയുർജ്ജരൻ (എ. ഡി. 4-ാം ശതകം) മുതലായവരുടെ ബുദ്ധമതഗ്രന്ഥങ്ങളെ ആശ്രയിച്ച അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിന്റെ കാലം എ. ഡി. 250 ന്നിപ്പുറമല്ലെന്നു ജോൺസ്റ്റൺ¹⁸ പറയുന്നു. ശൈ. ശൈ. മേയർ തന്റെ വിശ്വപ്രസിദ്ധമായ പഠനത്തിൽ¹⁹ നാരദൻ, കൗടല്യൻ, മന എന്നിവരെ യാജ്ഞവാല്ക്യൻ ഉപജീവിക്കുന്നതായിത്തള്ളിയിടുന്നുണ്ട്²⁰. ഇതു കൗടല്യന്റെ പഴക്കം കാണിക്കുന്നു. മൗര്യ കാലത്തെ ഇന്ത്യൻസാമൂഹ്യസ്ഥിതിയേയും മറ്റും ആസ്പദമാക്കി അടുത്തു നടന്നിട്ടുള്ള നിഷ്കൃഷ്ടപഠനങ്ങൾ കൗടല്യനെ ചന്ദ്രഗുപ്ത മൗര്യന്റെ സമകാലികനാക്കുന്നതിൽ അപാകമൊന്നും കാണ

17a. Hillebrandt ഉം മറ്റും ഇപ്പക്ഷിക്കാരാണ്.

18. E. H. Johnstone,, "Two Studies in the Arthasastra of Kautilya," JRAS P. 76-102.

19. J. J. Meyer, *Über Das Wesen der altindischen Rechtsschriften und ihr Verhatnis Zu einander und Zu Kautilya*, Leipzig, 1927.

20. മേയറുടെ ഗ്രന്ഥത്തെപ്പറ്റി L. D. Barnett എഴുതിയ നിരൂപണം നോക്കുക. JRAS, 1928 (P. 429-433).

നില്പു²¹. ഈ വിഷയത്തിൽ സംശയച്ഛേദിയായ മറുപടിയ്ക്കു ഇനിയും ഗവേഷണം നടത്തേണ്ടതായിട്ടാണിരിക്കുന്നത് എന്നു തോന്നുന്നു²².

ഗ്രന്ഥകാരന്റെ പേർ.

കൂടലുൻ എന്നല്ല, കൂടലുൻ എന്നാണ് അർത്ഥശാസ്ത്ര കാരന്റെ പേരെന്ന ആദ്യം ദാക്ഷിണാത്യപാഠങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചു അഭിപ്രായപ്പെട്ടത് ശ്രീ. ഗണപതിശാസ്ത്രിയാണ്²³. യൂറോപ്യൻ പണ്ഡിതന്മാർ ഇതൊരു നിസ്സാരവ്യത്യാസമാണെന്നു കരുതിയിരുന്നുള്ളൂ. കൂടലുൻ എന്ന രൂപമായിരിക്കണം ശരിയെന്നു ഓത്ത രാഹപാഠവും ഇപ്പോൾ തെളിയിച്ചിട്ടുണ്ട്²⁴. രണ്ടു രൂപത്തിനും പണ്ടു പ്രചാരമുണ്ടായിരുന്നുവെന്നു കരുതാനാണ് വഴി²⁵.

21. D. D. Kosambi, *An Introduction to the Study of Indian History*, Bombay, 1956. Pp. 199-226. അതേ ഗ്രന്ഥത്തിലെ മനുസ്കൃതിയെ സംബന്ധിച്ച പഠനവും നോക്കുക. (Pp. 238 ff). ഉപകാലത്തെ സാമൂഹ്യസ്ഥിതി അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിൽ പ്രതിഫലിപ്പിച്ച സാമൂഹ്യസ്ഥിതിയിൽനിന്നു വളരെ വ്യത്യസ്തമാണെന്നു ഗ്രന്ഥകാരൻ തെളിയിക്കുന്നു.

22. കൂട്ടം കലർപ്പും ഇല്ലാത്ത ഗ്രന്ഥങ്ങൾ നമുക്കു കറവാകയാൽ സത്യം കണ്ടു പിടിച്ചാൻ വളരെ വിഷമവുമാണ്.

23. T. Ganapati Sastri, (Ed.) *Arthasastra II*, Intro. P. 4. cf. 'പുരുമതാതി യഥേദം സംഗ്രഹൈകം ചകാര കൂടലുഃ'—ജയമംഗള, അവ. പദ്യം.

24. D. D. Kosambi, "The Text of Arthasastra, JAOS (1958), P. 170.

25. ശാസനങ്ങളിൽ കൂടലുശബ്ദം കാണുന്നുണ്ട്. cf. V. R. R. Dikshitar, *The Mauryan Polity*, P. 313. പുരുഷോത്തമദേവൻ ഇകാരഘടിതമായ പദം സ്വീകരിക്കുന്നു. See, John Brough (Transl.) *The Early Brahmanical System of Gotra & Pravara* (1953). cf. Also, 'അഞ്ചു കൂടലു ഇതി വാ കൂടലു ഇതി വാ ചാണക്യസ്യ ഗോത്രനാമധേയം' (രാധാകാന്തന്റെ ശബ്ദകുറ്റുമാ).

അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിന്റെ കൂടുതൽ വിസ്തൃതമായ പഠനം ഇവിടെ സംഗതമല്ല²⁶. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം സർവ്വ സമ്മതമാകയാൽ ഇനിയും ഇതിനെപ്പറ്റി ചർച്ചകൾ നടന്നു കൊണ്ടിരിക്കുമെന്നു തീർച്ചയാണ്.²⁷

II

അർത്ഥശാസ്ത്രവ്യാഖ്യാനങ്ങൾ.

എത്രയും പ്രാധാന്യമുള്ള അർത്ഥശാസ്ത്രഗ്രന്ഥത്തിന്നു പുണ്യമായ ഒരു വ്യാഖ്യാനംപോലും ഇതുവരെ കിട്ടിയിട്ടില്ലെന്നതു അത്ഭുതകരമാണ്. സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിൽ വ്യാഖ്യാനമെഴുത്തുതന്നെ പ്രധാനജോലിയായ ഒരു കാലമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നിട്ടും ഇതിന്നു ഒരു സംപൂർണ്ണവ്യാഖ്യാനം ഇല്ലാതിരുന്നതെന്തുകൊണ്ട്? പണ്ഡിതന്മാർക്കു് കുറവു പഴയ കാലത്തുണ്ടായിരുന്നില്ലല്ലോ. മറ്റു പലതിന്റേയും കൂട്ടത്തിൽ ഇതിന്റെ വ്യാഖ്യാനങ്ങളും നഷ്ടപ്പെട്ടുപോയി എന്നു കരുതാനാണ് വഴി. ഇവ ഇനിയും കിട്ടിക്കൂടെന്നില്ല.

ഇപ്പോൾ നമുക്കുള്ള വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ താഴെ ചേർത്തവയാണ്.²⁸

1. ഭട്ടസ്വാമിയുടെ പ്രതിപദപഞ്ചിക,²⁹

26. See, K. V. Rangaswami Iyengar, Ancient Indian Polity (Madras, 1935)etc. അർത്ഥശാസ്ത്രപ്രസിദ്ധീകരണങ്ങളുടെ അവതാരികകളും നോക്കുക.

27. 'The Arthasastra, made known to us in 1909, is unquestionably one of the most interesting works in Sanskrit' എന്നു കീത് തന്നെ സമ്മതിക്കുന്നുണ്ട്.

28. See P. K. Gode, "Manuscripts of Commentaries on Kautilya's Arthasastra", Studies in Indian Literary History, Vol. I, Bombay 1953, P. 144 ff.

29. Ed. K. P. Jayaswal & A. Bannerji Sastri, JBORS. Vol. XI, Pt. I. March 1925, Pp. 1-24; June 1925, Pp. 25-54; Sept. & Dec. 1925, Pp. 55-92; Vol. XII, Pt. I, March 1926, Pp. 93-130; June 1926, Pp. 131-168; Sept. 1926, Pp. 169-214. മദ്രാസ് ഗവ. ഹസ്തലിഖിത ഗ്രന്ഥാലയത്തിൽ D. 3873 എന്ന നമ്പറിൽ തെലുങ്കുലിപിയിലെഴുതിയ ഭട്ടസ്വാമിയുടെ; ഇതു കൂടലൂർ മാതൃകയുമായി 1920-ൽ തട്ടിച്ചുനോക്കിയതായിക്കാണുന്നു,

2. മാധവജ്ഞാവിന്റെ നയചന്ദ്രിക.³⁰
3. ജയമംഗളം.³¹
4. ദിക്ഷുപ്രഭമതിയുടെ ചാണക്യടിക.³²
5. യോഗ്ഘമന്റെ നിതിനിസ്സിതി.³³
6. ഭാഷാകൗടലീയം.³⁴ (പേർ നാം കൊടുക്കുന്നതാണ്).

ശ്രീ. ശാമശാസ്ത്രിയും യോഗിയും, ഭട്ടസ്വാമീയവും നയചന്ദ്രികയും ഉപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്; ശ്രീ. ഗണപതിശാസ്ത്രി ഇവയ്ക്കു പുറമെ നമ്മുടെ മലയാളവ്യാഖ്യാനവും. ഭട്ടസ്വാമിയുടെ പ്രതിപദപഞ്ചിക പ്രായേണ സംക്ഷിപ്തമാണ്. വ്യാഖ്യാതാവിനെപ്പറ്റി വിശേഷിച്ചൊന്നും അറിവില്ല. രണ്ടാം അധികരണത്തിലെ എട്ടാം അധ്യായം തുടങ്ങി ആ അധികരണം കഴിയുവരെയേ വ്യാഖ്യാനം

30. Jolly's Arth. Edition, (Lahore) Vol. II. Ed. by Udayavira Sastri, 1924. മദ്രാസ് ഗവ. മാന്വൽക്രിപ്റ്റംസ് ലൈബ്രറിയിലെ R. 2403 ആണ് ഈ പതിപ്പിനവലംബം. 1917-18ൽ അവലകാട്ടു കരുണാകരമനോൻ കൊട്ടത്തു പകർപ്പിൽനിന്നു പകർത്തിയതാണിത്. സാമൂതിരികോവിലകത്തെ മാനവിക്രമൻ അനന്തൻ കണ്യുണ്ണിരാജാവിന്റെ ഒരു ഗ്രന്ഥവുമായി 1924-ൽ ഇതു തട്ടിച്ചു നോക്കിയതായി രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്.

31. Ed. G. Harihara Sastri, Madras, 1958 (Pp. 76). മദ്രാസ് ഗവ. മാന. ലൈബ്രറിയിൽ R. 5208-ാം നമ്പ്രായി ഈ വ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ പകർപ്പുണ്ട്. 1925-26ൽ ചേന്നമംഗലത്തു പാലിയം ലൈബ്രറിയിലെ ഒരു മാതൃകയിൽനിന്നു പകർത്തിയതാണിത്.

32. ഇതും ശ്രീ. ജി. ഹരിഹരശാസ്ത്രി പ്രസാധനം ചെയ്തവരുനതായി അറിയാം. ജയമംഗളയുടെ തുടർച്ചയായി ഇതു മദ്രാസ് ഗവ. മാന. ലൈബ്രറിയിലെ R. 5208-ൽ പകർത്തിവെച്ചിട്ടുണ്ട്.

33. No. 292. കടലിയാമ്മശാസ്ത്രം. Descriptive Catalogue of MSS. in Jain Bhandars at Pattan compiled from the notes of the late Mr. C. D. Dalal by L. B. Gandhi, Oriental Institute, Baroda (2 Vols) Vol. I, 1937. പട്ടാണിലെ പായണ്ഡാർ പ്രാകൃതത്തിലും അപഭ്രംശത്തിലും സംസ്കൃതത്തിലും അനവധി ഗ്രന്ഥങ്ങളുള്ളതാണ്. യോഗ്ഘമന്റെ അപൂർണ്ണവ്യാഖ്യാനം മുതിർന്ന ജിനവിജയജി ജൈനജ്ഞാപരം വകയായി അച്ചടിച്ചിട്ടുള്ളതായിരുന്നു; ഇതുവരെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ല.

34. മലയാളവ്യാഖ്യാനം, Ed. K. Sambasiva Sastri, Pt. I, Trivandrum, 1930; Pt. II, 1938; Pt. III. Ed. K. A. Ramaswami Sastri, 1945.

ഉള്ളു. നയചന്ദ്രിക ഏഴാം അധികരണം ഏഴാം അധ്യായം മുതൽ 12-ാം അധികരണത്തിലെ നാലാം അധ്യായം വരെയുണ്ട്. വ്യാഖ്യാതാവായ മാധവയജ്ഞാവിനെപ്പറ്റി വിശേഷവിവരമൊന്നു മില്ല³⁵. ജയമംഗള ഒന്നാം അധികരണത്തിന്നു മാത്രമേയുള്ളു. ചാണക്യടീകയിൽ രണ്ടാം അധികരണവും മൂന്നാം അധികരണത്തിന്റെ ഒന്നാമധ്യായവും ആണ് അടങ്ങുന്നത്. ഒടുവിൽ പറഞ്ഞ രണ്ടു വ്യാഖ്യാനങ്ങളും ഒരു പുസ്തകത്തിൽ തുടർച്ചയായി പകർത്തിയിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടും രണ്ടാമത്തേതിന്റെ ഒടുവിൽ മാത്രം വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ (ഭിക്ഷുപ്രഭമതി) പേർ കാണുന്നതുകൊണ്ടും³⁶ രണ്ടും ഭിക്ഷുപ്രഭമതിയുടെയാകണം എന്നൊരു അഭിപ്രായം ഉണ്ടാവാൻ ഇടയായി. ഒന്നാം അധികരണത്തിന്നു ജയമംഗളയെന്നും ബാക്കി ഭാഗത്തിന്നു ചാണക്യടീകയെന്നും പേരിടാൻ ഒരു യുക്തിയുമില്ല. ജയമംഗള, കാമനകന്റെ നീതിസാരത്തിന്നു വ്യാഖ്യാനമെഴുതിയ ശങ്കരാജന്റെതന്നെയാകാൻ ആണ് വഴി³⁷. ഈ വ്യാഖ്യാതാക്കന്മാരെല്ലാം ഭാഷിണാതുരായിരിക്കണം എന്നാണുഹം. യോഗ്ഘമൻ ഔത്തരാഹനായ ഒരു ജൈനനാണ്. 12-ാം ശതകക്കാരനാണെന്നു പറയുന്നു. ഒന്നാം അധികരണവും രണ്ടാം അധികരണത്തിലെ ഏതാനും ഭാഗവും മാത്രമേ നീതിനിഷ്ഠിതിയിലുള്ളൂ³⁸. (ചില ഓലകൾ നടുക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്). ഭാഷാകൗടലീയം ആദ്യം മുതൽക്കു ഏഴാം അധികരണം കഴിയുവരെയുണ്ടു്; ഇതും നയചന്ദ്രികയും കൂട്ടിയാൽ ഒട്ടുമുക്കാലും ഭാഗ

35. 'വാദികവിപുലാമണി മഹോപാധ്യായ ശ്രീമന്മാധവയജ്ഞചിത്രവിരചിതായാം' എന്നൊരു മുദ്ര മാത്രം അതിൽ ഉണ്ടു്.

36. 'ഇതിഭിക്ഷുപ്രഭമതികൃതായാം'—എന്നൊരു സമാപനപ്രസ്താവനയുണ്ടു്.

37. G. Harihara Sastri. Ed. Arthasastra Vyakhya—Jayaman-gala (Introduction). മറ്റു 'ജയമംഗള'കളുടെ കർത്തൃത്വം ഈ വ്യാഖ്യാതാവിൽ ആരോപിക്കാമോ എന്നു സംശയമാണു്.

38. 'ഇതി മുശാവിഖാസാങ്ക യോഗ്ഘമവിരചിത നീതിനിഷ്ഠിത്യഭിധാനായാം കൗടലീയമാജ്ഞിശാന്തടികായാം അധ്യക്ഷപ്രചാരേ പ്രഥമോധ്യായഃ' എന്നു കാണുന്നു.

ത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനമായി. ഏറ്റവും വലിയത് മലയാളവ്യാഖ്യാനമാണെന്നതാണ് അതിന്റെ മെച്ചത്തിനുള്ള ഒരു പ്രധാനകാരണം. അവിടവിടെ വിടവുണ്ടെങ്കിലും കൂടുതൽ അധികരണങ്ങൾക്കുള്ള വ്യാഖ്യാനം ഇതിലുണ്ട്; പുറമെ, ഇതു കൂടുതൽ വിസ്തൃതവുമാണ്. ശാമശാസ്ത്രി പറയുംപോലെ അതൊരു പരാവർത്തനമായി ഗണിച്ചാൽകൂടി³⁹ (ശരിയ്ക്കും അങ്ങനെയല്ല) മൂലത്തിന്റെ അർത്ഥഗ്രഹണത്തിനു വളരെയധികം ഉപയോഗപ്പെടുന്നു. മലയാളവ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പേർ അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഭാഷാപരമായ തെളിവ് അത്യാവേശമാക്കി മാത്രം കാലം ഏതാണ്ടെ 12-ാം ശതകമാണെന്നു ഹിതപ്പെടുന്നുണ്ട്⁴⁰. ഇതിനെപ്പറ്റി മറ്റൊരാൾക്കു പറയാം.

ഭാഷാകൗടലീയത്തിന്റെ അവലംബഗ്രന്ഥം.

ശ്രീ. ഗണപതിശാസ്ത്രി ഭട്ടസ്വാമീയെത്താണ് മലയാളവ്യാഖ്യാതാവു പിന്തുടരുന്നതെന്നു അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതിനെ⁴¹ ശ്രീ. സാംബശിവശാസ്ത്രി എതിർക്കുന്നുണ്ട്⁴². ഏതാനും ഉദാഹരണം കൊടുത്തു ഗണപതിശാസ്ത്രീയുടെ അഭിപ്രായം ശരിയാണെന്നു കാണിക്കാം. മലയാളവ്യാഖ്യാനം സംസ്കൃതവ്യാഖ്യാതാവിന് അവലംബമായിക്കൂടെ എന്ന വാദം തീരെ യുക്തിസഹമല്ല.

ഭട്ടസ്വാമീയം.

ഭാഷാകൗടലീയം.

1. മഹാർഘേണ സൈന്ധവ ലവണാദിനാ/പ്ലവിക്രയവിഷയേണ അ(പ്ലാ)ർഘം സാമുദ്രികം മഹാവിക്രയവിഷയം പണ്യപ്രതിപണ്യവിനിമയേന...

1. മഹാർഘം സൈന്ധവലവണാദി അല്ലവിക്രയവിഷയമായിരുന്നവ കൊടുത്തു അല്ലാർഘം സാമുദ്രം മഹാവിക്രയവിഷയം പകർന്നു കൊൾവിതു.

(JBORS) ഭട്ട. പേ. 4

II. പേ. 53

39. R. Shama Sastri, Arthasastra, Eng. Transl. Intro. P. xxv.

40. ഇളംകുളം കണ്ണൻപിള്ള, കേ. വി. പ., പേ. 149.

41. T. Ganapati Sastri, (Ed.) Arth. I. Intro., P. 3.

42. കെ. സാംബശിവശാസ്ത്രി (Ed.), കൗടലീയം ഭാഷ I, പേ. iii ff.

ഭട്ടസപാമീയം.

2. രാത്രയഃ സമാരോപിതാ
ഇതി രാത്രിഗ്രഹണേനാഹോരാ
ത്രഗ്രഹണം.

പേ. 5

3. ഘടസാഹസ്രം സർപ്പി
ഷോ ദീയതാം ഇത്യാദിഷ്ടേ
ലഘുതരഘടസഹസ്രദാനാൽ ത
ദന്തരോപജീവനം.

പേ. 5

4. ഹിംസ്രാണാം കസാരകാ
ദീനാം പ്രതിക്രിയാ പ്രതിവി
ധാനം ആതപശോഷണം പ(ാ)
ത്രപ്രക്ഷേപാദി, മുഷികാണാം
മാജ്ജാരോത്സർഗ്ഗഃ.....കൃമിമുഷി
കോപഹതാനാം തുണവാഴയഃ
സംശ്ലേഷണം."

പേ. 47

5. ഏതേഷാം മധ്യേ ധാന്യ
കല്പം സീതാധ്യക്ഷേയ വക്ഷ്യമാമഃ.
അനാഗതാവേക്ഷണം തന്ത്രയു
ക്തിരിതി.

പേ. 86

6. ശോ(ശീ)കവല്ലിതി ഹിം
സാ(ഹംസ) വല്ലിതി തദ്ദേശീ
യാനാം പ്രതീതാ...ആദിശബ്
ദാൽ അന്യാസാമപി ബന്ധനാ
ദിയോഗ്യാനാം ഗ്രഹണമിതി
വല്ലിവർഗ്ഗഃ.

പേ. 101

7. മാലതീ മാഹുലാനീതി ത-
ദ്ദേശപ്രസിദ്ധാ, മുദ്യേതി ദ്രാവി
ഡേഷ്യ പ്രതീതാ.

പേ. 101

ഭാഷാകൗടലീയം.

2. രാത്രിയെന്റും നാളെ
ചൊല്ലിയതു.

II. 53

3. വലിയ കടത്തിൽ നെയ്
കൊടുക്കേണ്ടേറകിനാൽ ചെറിയ
കല(കട V)ത്തിൽ കൊടുത്തു
മിഞ്ചിയതു താൻ കൊള്ളുമത്.

II. 53

4. ഹിംസ്രമാവിതു പുഴവു
വെട്ടുമതും കരുപൻ പറുമതും.
പ്രതിക്രിയ ചെയ്യുമാറു. ഉണ
ങ്ങി(ക്കി)ച്ചെപ്പിലേ ഇടുവിതും
ചെയ്തിതു. എലിത്തൂ പുച്ചയും
കീരിയും വളർപ്പിതു. പുഴ പറ്റിയതിന്നു
തുണരെക്കൊണ്ടറിയാത വണ്ണം
തുണിപ്പിതു."

II. 96-97

5. ഇവിറ്റിൽ ധാന്യവർഗ്ഗ
ങ്ങൾ സീതാധ്യക്ഷത്തിൽ ചൊ
ല്ലവിതു എൻറതു അനാഗതാ
വേക്ഷണം തന്ത്രയുക്തി.

II. 133

6. ശീകവല്ലി ആവിതു ഹം
സവല്ലി എൻറ അതൊള്ള ദേശ
ത്തവരൾ ചൊല്ലവിതു. ആദിശ
ബ്ബത്തിനാൽ മറ്റു കെട്ടവേണ്ടും
വള്ളിയെല്ലാം കൊണ്ടിതു.

II. 148

7. മാലതിയാവിതു മാഹുലാ
നി എൻറ ചൊല്ലവിതു. മുർച്ച
യാവിതു മരലെൻറ ദ്രാവിള
(ഡ?)ദേശത്തിൽ പ്രസിദ്ധം.

II. 148

ഭട്ടസ്വാമിയം.

ഭാഷാകൗടലീയം.

8. തദ്ഗ്രഹണാൽ തദപി
കാരസ്യാപി പ്രാകാരാദേർ ഗ്ര-
ഹണം.

8. ഭൂമിഗ്രഹണത്തിനാലെ
തദപികാരമായിരുന്ന പ്രാകാര
സ്തംഭാദികളെയും ദേശമെന്റു
കൊള്ളിൻറിതു.

പേ. 117

II. 165

27-ാം പ്രകരണത്തിലെ (ഉപയുക്തപരീക്ഷ) സൂത്രാത്ഥം സംബന്ധം തുടങ്ങിയ ഇരുപതോളം വരിയിലെ ഭാഷാവ്യാഖ്യാനം (പേ. 57) ഭട്ടസ്വാമിയുടെ ശരിപ്പകർപ്പാണ് (പേ. 9). കൂടുതൽ ഉദാഹരണം ആവശ്യമല്ല. മലയാളവ്യാഖ്യാനത്തിലെ പല അബദ്ധങ്ങളും ഭട്ടസ്വാമീയം നോക്കി തീർക്കാം. 'സൗഭാഗ്യം വന്നവിടത്തു' (പേ. 203) എന്നതിനെതിരായി 'വാല്കേന ഭോഗ്യത്വാപഗതേ' (പേ. 152) എന്നാണ് ഭട്ടസ്വാമീയം പറയുന്നത്. 'സൗഭാഗ്യം വാൻവിടത്തു' എന്നായിരിക്കണം ശുദ്ധപാഠമെന്നിതിൽനിന്നുഹിക്കാം. 'സ്ത്രീവ്യവഹാരികളാവോർ ഖനരിപോഷകന്മാർ' എന്ന അപവാദം (II. പേ. 207) 'സ്ത്രീവ്യവഹാരിണോ ബന്ധകീപോഷകാഃ' (പേ. 154) എന്ന സംസ്കൃതവ്യാഖ്യാനം നോക്കി തിരുത്താം. ഇതുപോലെ അക്ഷരപ്പിഴയും മറ്റും ധാരാളമുള്ള പ്രതിപദപഞ്ചികയുടെ പുതിയ പ്രസാധനം നടത്തുന്ന ആൾക്കു മലയാളവ്യാഖ്യാനവും വളരെ ഉപകരിയ്ക്കും.

എന്നാൽ ഭട്ടസ്വാമീയത്തിലെ പല ഭാഗവും മലയാളവ്യാഖ്യാതാവ് വിട്ടിട്ടുണ്ട്. സംഗ്രഹണം വളരെയധികം സാധാരണമാണ്. ഉദാഹരണമായി 40 അപഹരണമാർഗ്ഗങ്ങൾ വിവരിച്ച ഭട്ടസ്വാമി പറയുന്നു:—“ഇതി ശബ്ദഃ സമാപ്തഃ. ഹരണോപായാ ഇതിവർത്തമാനേ പുനസ്തദ്ഗ്രഹണം ദേശകാലാദിഭേദിനാ അപേത്യതേ ഏതാവന്ത ഏവേതി ജ്ഞാപനാത്ഥം...” (പേ. 5). സാമാന്യം നീണ്ടു പോകുന്ന ഈ വിശദീകരണം ഭാഷാകൗടലീയകാരൻ ശ്രദ്ധിച്ചി

ട്ടില്ല. പല ദിഷ്ണിലും ഭട്ടസ്വാമി ഉദ്ധരിച്ച പദ്യങ്ങൾ മലയാള വ്യാഖ്യാതാവ് വിട്ടിരിക്കുന്നു. 'കേചിൽ കർപ്പൂരമിത്യാഹ-സ്തക്കോ ലമിതി ചാപരേ, ശ്രീവാണകം തഥാ കേചിൽ, കേചിൽ ലോഹിത ചന്ദനം' എന്ന ഭട്ടസ്വാമി ഒരു പദ്യം ഉദ്ധരിക്കുന്നതിന്റെ (പേ. 40) വിവരണം നോക്കുക. 'ഭദ്രശ്രീയാവിതു കർപ്പൂരമെൻറ ചിലർ. രക്തചന്ദനമെൻറും ചൊല്ലവർ' (II. പേ. 90). 'അതഃ പരേഷാം രത്നാനാം' (II. പേ. 96) എന്നു തുടങ്ങുന്ന മൂലപദ്യത്തിന്റെ സംസ്കൃതവ്യാഖ്യാനം (16 വരി) ഭാഷാവ്യാഖ്യാതാവു വിട്ടിരിക്കുന്നു. 'അഭിനീതം പ്രഭായുക്തം' എന്ന പ്രകരണാന്തപദ്യത്തെ പ്രതിപദ പഞ്ചിക വിസ്തരിച്ചു വ്യാഖ്യാനിക്കുമ്പോൾ ഭാഷാകൗടലീയകാരൻ 'സുബോധം' (II. പേ. 119) എന്നു പറഞ്ഞു തള്ളിയിരിക്കുകയാണ്. സൂത്രാത്മസംബന്ധങ്ങളും സാധാരണവിവരണവും പല ദിഷ്ണിലും മലയാളവ്യാഖ്യാതാവു ചുരുക്കുകയോ വിട്ടുകയോ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

മറിച്ച്, സ്വന്തമായി കൂട്ടിയ ഭാഗങ്ങളും ദുർല്ലഭം കണ്ടേക്കാം. 'ബലിഃ ഷൾഭാഗാദന്യോ യഥാദേശപ്രസിദ്ധോ ദശവിംശതി ബന്ധനാദികഃ' (ഭട്ട. 83) എന്നതിനെതിരായി ഭാ.കൗ. പറയുന്നു:- 'ബലിയാവിതു ഷൾഭാഗം കൊള്ളമതെൻറിയെ നെന്തികത്തവാരു മറ്റും പത്തിലൊൻറുതാൻ ഇരുപതിലൊൻറുതാൻ എൻറും ചൊല്ലവർ ചിലർ. അതിനെ ഇരന്നുണെൻറും ചൊല്ലവർ' (II. പേ. 130-31). ഒടുവിലെ വാക്യം പഞ്ചികയിലില്ല. 'ആയു്നാം ബ്രാഹ്മണാദീനാം' (ഭട്ട. 142) എന്നതിനെതിർ 'ആയു്നാവോർ സാധുക്കൾ' എന്നാണ് ഭാഷാവ്യാഖ്യാനം (II. 194). ഇതത്ര സാരമില്ലെന്നു വെക്കുക. 'വൃഷാഃ സേകതാരഃ ഉഷ്ണാണോ ജരൽഗവഃ' എന്നു തുടങ്ങുന്ന ഭട്ട. വ്യാഖ്യാനത്തിന് (പേ. 163), 'വൃഷങ്ങളെൻറു തേവരുടയതായ്' നില്ക്കും കാള. ഉഷ്ണങ്ങളാവോ കാണി(?) ചുമക്കിൻറവ്' (II. 213) എന്ന മലയാളവ്യാഖ്യാനവുമായി വ്യത്യാസമുണ്ട്. 'അന്യത്രാപദ്ഭ്യ ഇതി അക്ഷഭംഗാദികേഭ്യഃ ശാകടികാദീനാ മക്ഷഭംഗാദി. തദ്ദപയോഗമാത്രച്ഛേദനം' (ഭട്ട. 100) എന്ന ഭാഗത്തെ, 'ആപദവിഷയമായിരിക്കുമെടത്തു ചാട്ടം ആനയും പെരുമാറ്റത്താത്തവിടത്തു ഒൻററങ്ങു താരു വെട്ടിക്കളഞ്ഞുപോമതിന്നു

ദണ്ഡമില്ല' (II. 147) എന്ന ഭാ. കൗ. വുമായി താരതമ്യപ്പെടുത്തുക. ഇങ്ങനെ പല വ്യത്യാസവും അവിടവിടെ കാണുന്നുണ്ട്⁴³.

മറ്റു വല്ല വ്യാഖ്യാനത്തെയും മലയാളവ്യാഖ്യാതാവ് ഇത്തരം ഭാഗങ്ങളിൽ പിന്തുടന്നിട്ടുണ്ടോ, ഉണ്ടെങ്കിൽ അവ ഏതെല്ലാം എന്നതിനെപ്പറ്റി വ്യക്തമായ മറുപടി പറയാൻ വയ്യ. ചാണക്യടീകയെ ദുർല്ലഭമായി അനുസരിക്കുന്നുണ്ടെന്നു ശ്രീ. ജി. ഹരിഹരശാസ്ത്രി അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു⁴⁴. ഉദാഹരണമായി, "പാദഃ പഞ്ചഘടീനാം" (II. 36)—ഇവിടെ കൗടലീയഭാഷ, 'തത്രാപി മധ്യമാസു മധ്യമാസു പഞ്ചഘടികാസു പാദോ ദണ്ഡഃ' എന്നു പൂർവ്വവാക്യത്തോടനുബന്ധിച്ചു (അസമഞ്ജസമായി ഭൂതസ്വാമിയും, തദനുയായിയായ് അനന്തശ്രീമൂലവും വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുള്ളതിനെ ഉപേക്ഷിക്കയും, "പ്രതിഗൃഹം ഉദകപുഷ്പാനാം പഞ്ചഘടീനാം അകരണേ പണപാദോ ദണ്ഡഃ' എന്നു ചാണക്യടീക ഉത്തരഗ്രന്ഥത്തോടനുബന്ധിച്ചു വ്യാഖ്യാനിച്ചതിനെ സ്വീകരിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. "പശ്ചാദ്യാന്തേ ച പശ്ചിമം" (II. 20)—ഇവിടെ ഭൂതസ്വാമിയുടെ പാഠം 'പഞ്ചാബ്യാന്തേ' എന്നാണ്. 'പശ്ചാദ്യാന്തേ' എന്നു ചാണക്യടീക. കൗ. ഭാഷ രണ്ടാമത്തെ പാഠം സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളതായിത്തോന്നുന്നു. എന്നാൽ പാഠഭേദങ്ങളിൽ വിശേഷമായ അർത്ഥഭേദം കാണുന്നില്ല."

ജയമംഗളയും ചാണക്യടീകയും പഞ്ചികയേക്കാൾ വിസ്തൃത വ്യാഖ്യാനങ്ങളാണ്. ഭാഷാകൗടലീയകാരൻ അവ കണ്ടിരുന്നില്ലെന്നു പറഞ്ഞുകൂടെങ്കിലും അവയെ കാര്യമായി തന്റെ വ്യാഖ്യാന

43. ഭൂതസ്വാമിയുടേയും മലയാളവ്യാഖ്യാതാവിന്റെയും മൂലപാഠം തന്നെ ദുർല്ലഭം ദിശ്ശിൽ വ്യത്യാസപ്പെടുന്നു. cf 'മാതൃകാ കട്ടനി ദുഹിതുകാ തസ്യാ എവ കമാദികാ (ഭൂ. രേ. 153). 'തായായും തമ്മപ്പനായുമിരിക്കുമവരോള ദ്രോഹിച്ചാൽ' (കൗ. വ്യാ. II. 206). 'മാതൃകാദുഹിതുകാ' എന്ന പാഠത്തിന്നു പകരം 'മാതൃകാപിതുക' എന്നായിരിക്കണം മലയാളവ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മൂലപാഠമെന്നു വരുന്നു.

44. 4-3-60 ഓരത്തെ ഒരു കത്തിൽ. See also, M. R. Kavi, ASVO (Sept. 1940), P. 106 f. n.

രചനയിൽ ഉപയോഗിച്ചിട്ടില്ലെന്നാണ് തോന്നുന്നത്. സാധാരണ വിസ്തൃതാശയങ്ങളുമായി ഒരാൾ പരിചയപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞാൽ അവയുടെ മറ്റു തീർച്ചയായും ആയാൽ എഴുതുന്നതിൽ കാണം. വ്യാഖ്യാതാക്കന്മാരുടെ നിലയും ഇതിൽവിന്നു വിഭിന്നമല്ല. 'കാലകൂടവത്സനാഭ' എന്നു തുടങ്ങുന്ന വിഷവസ്തുവിവരണം (II. 149) നോക്കുക. 'കാളകൂടമാവിതു അരയാലില കണക്കെ ഇരിപ്പിതൊരു മരം. അതു പതിനഞ്ചു നാളിൽ പയ ട്ടുകും. അപ്പയ കാളകൂടമാവിതു' എന്നു തുടങ്ങുന്ന മലയാളവ്യാഖ്യാനം (II. 149) ഭട്ടസ്വാമിയുടെ (പേ. 102) തർജ്ജമയാണ്. ചാണക്യടീക, 'കാലകൂടനാമാസുരഃ തസ്യ ശോണിതാൽ ദേവാസുരയുദ്ധേ സമുൽപന്നാശ്വത്ഥസദ്രവൃക്ഷസ്യ കൃഷ്ണോ നിത്യാസഃ കാലകൂടവിഷവീര്യഃ അഹിച്ഛത്രമലയകൊങ്ക്നെ ശൃംഗിവേരപച്ഛതാദിഷ്ടുൽപദ്യതേ' എന്നിങ്ങനെ രസകരമായി വർണ്ണിച്ചുപോകുന്നു. ഈ ഭാഗങ്ങൾ വായിച്ചു എത്ര വ്യാഖ്യാതാവും ഉപകാരപ്രദമായ ഇതിലേതെങ്കിലും ഭാഗം സ്വീകരിക്കാതിരിപ്പാൻ വിഷമമുണ്ട്. ഭാഷാവ്യാഖ്യാതാവിനു ചാണക്യടീകയോടു കൂടാത്തതെങ്കിൽ അതു വളരെ കുറച്ചാണെന്നു കരുതാനാണ് വഴി. ജയമംഗളയുടെ പൂർണ്ണതയും ഭാഷാവ്യാഖ്യാനത്തിൽ കാണുന്നില്ല. "കൃഷിപശുപലേ വാണിജ്യാ ച വാത്ത്" എന്നു തുടങ്ങുന്ന മൂലത്തിന്നു (I. iv) ജയമംഗളയുടെ വ്യാഖ്യാനം നോക്കുക:—"നീതേശ്വ സ്ഥാപനമാഹകൃഷിരിത്യാദിഃ. കഷണം കൃഷിഃ. 'ഇൽ കൃഷ്യാദിഭ്യ' ഇതീൽ. തൽസാഹചര്യാൽ തച്ഛാസ്ത്രമപി പരാശരപ്രോക്തം. തത്ര ഹി ജലഭൂമിബീജപരികഞ്ചാപകാലദോഹദവ്യാധിചികിത്സാ പുഷ്പഫലരസഗന്ധനിത്യാസവിപത്യാസസമ്പത്തിവിധാനം. പശുൻ പാലയതീതി പശുപാലഃ. തസ്യ കഞ്ച പാശുപാലം. തൽസാഹചര്യാൽ ഗൗതമശാലിഹോത്രാദിപ്രണ്ഠിതം ശാസ്ത്രമപി..." (ജയ. പേ. 13) മൂലത്തിന്റെ മലയാളവ്യാഖ്യാനം (I. പേ. 40) എത്രയോ ഹ്രസ്വമായിരിക്കുന്നു. നയചന്ദ്രികയിലെ (vii. പ്രക. 121), "ഏവം ദണ്ഡോപനതാവസ്ഥസ്യ വിജിഗീഷോർ വൃത്തമുക്തപാ ദണ്ഡോപനാ

യ്യവസ്ഥസ്വാഭിധാതും സൂത്രം ദണ്ഡോപനായിവൃത്തമിതി. ദണ്ഡേ ന ബലേനാത്മനഃ. സമീപം നയന്തിതി. തസ്യവൃത്തമുച്യത ഇത്യർത്ഥഃ” ഇങ്ങനെ വിസ്തരിച്ചു, അപവാദങ്ങളും മറ്റും നിരൂപണം ചെയ്തുപോകുന്ന ഭാഗം ശ്രദ്ധിക്കുക. (Arth. Jolly & Schmidt II. P. 38-39) ഭാഷാകൗടലീയത്തിലെ ‘ദണ്ഡോപനായിവൃത്തമേവീത സൂത്രം’ എന്നു തുടങ്ങുന്ന ഭാഗം (പേ. 432) ആകൃതിയിലും പ്രകൃതിയിലും തീരെ വിഭിന്നമാണ്.

ഇങ്ങനെ പൊതുവിൽ ഭാഷാകൗടലീയം ഭട്ടസ്വാമിയെ പിന്തുടരുന്ന വ്യാഖ്യാനമാണെന്നും, മറ്റു വല്ലതിനോടും അതിനു ബന്ധമുണ്ടെങ്കിൽതന്നെ അതു വളരെ തുച്ഛമാണെന്നും കരുതുന്നതു യുക്തിപൂർവ്വമായിത്തോന്നുന്നു.

ശ്രീ. ഗണപതിശാസ്ത്രിയും ഭാഷാകൗടലീയവും.

അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിന്റെ ശ്രീമൂലം പതിപ്പിൽ ശ്രീ. ഗണപതിശാസ്ത്രി മലയാളവ്യാഖ്യാനം തന്നെ വളരെ സ്വഹായിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു സമ്മതിച്ചിട്ടുണ്ട്⁴⁵. യഥാർത്ഥത്തിൽ മിക്ക സ്ഥലത്തും അദ്ദേഹം ഭാഷാവ്യാഖ്യാനത്തെ ശാസ്ത്രത്തിൽ വിവർത്തനം ചെയ്തു ചേർക്കുക മാത്രമാണ് ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്. തന്മൂലം അദ്ദേഹം മൺമറഞ്ഞ ഭാഷാവ്യാഖ്യാതാവിനെ കൂടുതൽ ആദരപൂർവ്വം സ്മരിക്കേണ്ടതായിരുന്നുവെന്നു തോന്നും. ഭട്ടസ്വാമീയത്തിൽനിന്നു വളരെ ഭാഗം മുമ്പു കാണിച്ചപോലെ ഭാഷാകൗടലീയകാരൻ വിട്ടുകളഞ്ഞിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, ശ്രീ. ഗണപതിശാസ്ത്രി മലയാളത്തിലുള്ള ആവുന്നത്ര സംസ്കൃതത്തിലാക്കിയിരിക്കുന്നു. നോക്കുക:—

“യോഗവൃത്തം ദാണ്ട്യകർമ്മികമാകിൻ പ്രകരണത്തിലേ മുടിയിൻറുതാകിലും, അധികരണം തികയവേ യോഗവൃത്തം ചൊല്ലുവാൻ നിമിത്തം, ഇതു പ്രധാനമായിട്ടു. ഹസ്തിവനമെന്റെറാറെ കണക്കെ പ്രധാനമാകിൻവാറു...അധികരണം പൂഥകു ചെയ്യാൻ

45. Ganapati Sastri, Arth. I, Intro. P. 3.

നിമിത്തവും, കർത്താക്കളെയും കണ്ടകന്മാരെയും ഉപായങ്ങളെയും ശോധ്യരേയും ഭേദിച്ചു കാട്ടുവാനായ്. കണ്ടകശോധനത്തിൽ പ്രദേഷ്ടപ്രഭൃതികൾ കർത്താക്കൾ. ഇതിനിൽ ശുദ്ധപുരുഷനോടു കൂടി ഇരുന്ന രാജാവും കർത്താവും. കണ്ടകശോധനത്തിൽ കാരുക വൈദേഹാദി കണ്ടകന്മാർ. ഇതിനിൽ കണ്ടകന്മാരാവോർ രാജാവിനെ അധഃകരിച്ചുപജീവിക്കിന്റെ മുഖ്യാദികൾ. കണ്ടകശോധനത്തിൽ ശങ്കാരൂപകന്മാദിഗ്രഹങ്ങളും ശുദ്ധചിത്രവധാദികളും ഉപായങ്ങൾ. ഇവിടുത്തു ഉപാംശുദണ്ഡങ്ങളാവാം. കീഴെയതിനിൽ ദുർഗ്ഗമം രാഷ്ട്രമും സംശോധ്യർ. ഇതിനിൽ രാജാവും അമാത്യാദികളും സംശോധ്യന്മാരാവാം.”

(ഭാ. കൗ. പേ. 144-46)

“യദ്യപീദം ദാണ്ഡകാർമ്മികപ്രകരണാത്മനാ പശ്യവസ്യതി, തഥാപ്യാസമാപ്തേർ യോഗവൃത്തസ്യ പ്രതിപദനാൽ തൽപ്രധാന്യം ദസ്യധികരണ്യസ്യ ഹസ്തിവന്ദദ് യോഗവൃത്തദേശഃ. ദണ്ഡകർമ്മപ്രതിപാദകത്വസാമാന്യേപി ച ധികരണേ പ്രവേശിതഃ കിന്തു തസ്താൽ പൃഥക്രൂതം, കർതൃഭേദാൽ കണ്ടകഭേദാദ്യുപായഭേദേ ധ്യാധനീയഭേദാച്ച. കണ്ടകശോധനേ ഹി പ്രദേഷ്ടപ്രഭൃതയഃ കർത്താഃ, കാരുവൈദേഹകാദയഃ കണ്ടകാഃ, ശങ്കാരൂപകന്മാദിഗ്രഹശുദ്ധചിത്രവധാദയ ഉപായാഃ, ദുർഗ്ഗരാഷ്ട്രച ശോധനീയേ. അത്ര തു ശുദ്ധപുരുഷസഹിതോ രാജാ കർത്താ, രാജാവഗ്രഹോപജീവിനഃ രാഷ്ട്രമുഖ്യാദയഃ കണ്ടകാഃ, ഉപാംശുദണ്ഡ ഉപായഃ, നൃപതിരമാത്യാശ്ച ശോധനീയാ ഇതി.”

ഗണ. അത്ഥ. II. പേ. 183.

ഒരു ഉദാഹരണം കൂടി:—

“വിനയാധികാരം തുടങ്ങി യോഗവൃത്തപശ്യനങ്ങളായിരുന്ന അധികരണങ്ങളെയുംകൊണ്ടു തന്ത്രഭാഗം ചൊല്ലി ഇപ്പൊഴുതു ആവാപം ചൊല്ലിന്റെ. തന്ത്രമുലമാകിന്റെ സിദ്ധി. ആകിന്റെ മയാൽ തന്ത്രമെന്റെ സ്വവിഷയാനുഷ്ഠാനത്തിനു സംജ്ഞ. ആവാപ

മെൻറു പരവിഷയഗതമായുള്ള അനുഷ്ഠാനത്തിന്നു സംജ്ഞ. തന്ത്ര നിർവ്വചനമായിതു—‘തന്ത്ര്യന്തേ വിസ്താർയന്തേ ദുർഗ്ഗസേതുക്ർമ്മ വണീക്പഥശ്ചന്യനിവേശാഃ, ഖനിദ്രവ്യഹസ്തീവനകർമ്മാണി, ശക്തിസിദ്ധയോ ധർമ്മാർത്ഥകാമാ വാ വിജിഗീഷുണാ അസ്തിനിതി തന്ത്രം. ആവാപമായിതു പരവിഷയത്തിൽ സന്ധ്യാദികൾ. അതു പ്രയോഗിക്കമാറു. അതു അനേകാധികരണസമുദായം.”

(ഭാ. കൗ. പേ. 250-51)

“ഇതഥ വൈനയികാദിഭിര്യോഗ്യുത്തപദ്യന്തേഃ പഞ്ചഭിരധികരണൈസ്തന്ത്രഭാഗോ ഭിഹിതഃ. ആവാപമിദാനീമാരഭ്യതേ. തന്ത്രമിതി സ്വരാഷ്ഠാനുഷ്ഠാനസ്യ സംജ്ഞാ, ആവാപ ഇതി പരരാഷ്ഠാനുഷ്ഠാനസ്യ. തന്ത്ര്യന്തേ വിസ്താർയന്തേ ദുർഗ്ഗസേതുക്ർമ്മവണീക്പഥശ്ചന്യനിവേശാഃ ഖനിദ്രവ്യഹസ്തീവനകർമ്മാണി ശക്തിഃ ധയോ ധർമ്മാർത്ഥകാമാശ്ച വിജിഗീഷുണാസ്തിനിതി തന്ത്രം. ആ സമന്താൽ പരരാഷ്ഠേഷു ഉപ്യന്തേ പ്രയുജ്യന്തേ ഇ. പ. ഃ സന്ധ്യാദയഃ തദനുഷ്ഠാനമപി തദ്വിഷയത്വാദവാപ ഇത്യാവാപവ്യർത്ഥത്തിഃ. അഥവാ സാമന്താൽ പരരാഷ്ഠ പ്രയോജ്യാഃ സന്ധ്യാദയഃ ഉപ്യന്തേ പ്രതിപാദ്യന്തേ/ത്രേത്യാവാപോ മണ്ഡലയോന്യാദി സപ്താധികരണസമുദായ ഉപ്യന്തേ.”

(ഗണ. അത്ഥ. II. പേ. 224)

ആവാപപദത്തെ സ്വപ്രതിഭാകൊണ്ടു ശാസ്ത്രീകൾ ഊതി വീർപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും വ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനം ഭാഷാ കൗടലീയഭാഗമാണെന്നു സ്പഷ്ടം. ഈ വിചിന്തനം ഇവിടെ നില്ക്കട്ടെ.

ഭാഷാകൗടലീയം സംസ്കൃതത്തിൽ അവഗാഹം സിദ്ധിച്ച വക്താ മാർഗ്ഗനിർദ്ദേശം നൽകാൻ മാത്രം രചിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടാണ് അവിടവിടെ ഒഴുക്കൻമട്ടിലായിട്ടുള്ളതെന്നു തോന്നുന്നു. പല പദവും ‘സുബോധം’ എന്നു പറഞ്ഞു തള്ളിക്കൊണ്ടും. വേണ്ടതു വിട്ടു

കയും വേണ്ടാത്തതു വിസ്തരിയ്ക്കുകയും ചെയ്യും. മൂലത്തിന്റെയോ ഭട്ടസ്വാമീയത്തിന്റെയോ വെറും പരാവർത്തനംപോലെ തോന്നും ചില ഭാഗങ്ങൾ. ചിലേടത്തു മൂലമാണ് വ്യാഖ്യാനത്തേക്കാൾ സുഗമം⁴⁶. നിഷ്പഷ്ടക്കുറവ് സുലഭമാണ്. എന്നാൽ ഇതൊന്നും ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ വില കുറയ്ക്കുന്നില്ല. വ്യാഖ്യാതാവ് ഇതു മുഴുവൻ ആക്കിയോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടെങ്കിലും മുഴുവനാക്കാൻ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നുവെന്നതു നിസ്സംശയമാണ്.

ശാമശാസ്ത്രീയും ഭാഷാകൗടലീയവും.

ഡോ. ശാമശാസ്ത്രീ അർത്ഥശാസ്ത്രം ഇംഗ്ലീഷ് വിവർത്തനത്തിന്റെ അവതാരികയിൽ നമുക്കു വ്യാഖ്യാനത്തെപ്പറ്റി ചില തെല്ലാം പറയുന്നുണ്ട്. ഗ്രന്ഥം മിക്കവാറും ഒരു പരാവർത്തനമാണെന്നും ദുർഘടസ്ഥലങ്ങൾ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടില്ലെന്നും പറഞ്ഞു അദ്ദേഹം തുടരുന്നു:—‘ഇതു ഒരു മിശ്രകൃതിയാകയാൽ (Mixture of dialects) മനസ്സിലാക്കാൻ എളുപ്പമല്ല. അടുത്ത കാലത്തെഴുതിയതാണെന്നാണ് തോന്നുന്നത്. ചില വാക്കുകൾ തെറ്റി വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഉദാഹരണമായി, പ്രവഹണത്തിനു പാനോത്സവം എന്നർത്ഥം പറയുന്നു. കപ്പൽകമ്പനിയെന്നാണ് ശരിയ്ക്കൽ.⁴⁷ ഡാ. ശാസ്ത്രീയ്ക്കു ഇട കിട്ടാത്തതുകൊണ്ട് ‘തമിൾ-മലയാളം’ വ്യാഖ്യാനത്തെ തന്റെ ഇംഗ്ലീഷ് തർജ്ജമയിൽ ഉപയോഗപ്പെടുത്താൻ സാധിച്ചില്ലെങ്കിലും മുകളിൽ പ്രസ്താവിച്ച അഭിപ്രായം വെച്ചു നോക്കിയാൽ അതിൽ അദ്ദേഹം അത്ര വ്യസനിച്ചിരുന്നില്ലെന്നു കരുതാം.

46. cf. ‘പ്രലോചനസന്ദർഭകയ്യങ്കണം’—മു. II. പേ. 220. വ്യാ:—‘വാതിൽക്കു ഇരണ്ടരികും കാത്തിരിക്കുമവരൾക്കു ചാരിയിരിപ്പാൻ മത്തവാരണമുണ്ടായിരിപ്പിതു.’ വാസ്തവത്തിൽ വളരെ, മഞ്ചം ഇത്യാദി പത്തു പശ്ചാത്യമുള്ള ഒരു സാങ്കേതികപദമാണ് മത്തവാരണം. (മാനസാരം XVI, 19 നോക്കുക). Cabin എന്ന അർത്ഥത്തിലും പദം ഉപയോഗിച്ചുണ്ടിട്ടുണ്ട്.

47. Shama Sastri, Arth. 2nd Edn. Preface. P. xxv.

മലയാളവ്യാഖ്യാനത്തിലെ ഭാഷയെപ്പറ്റിയ ഡാ. ശാസ്ത്രീയുടെ അഭിപ്രായം ആർ സംഭരിച്ചുകൊടുത്തതായാലും ശരി, തികച്ചും അബദ്ധമാണെന്നു സ്പഷ്ടമാണ്. അദ്ദേഹം പറയുന്ന പ്രവഹണത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ, പ്രവഹണം വണ്ണവ്യത്യം (Metathesis) വരുത്തി പകർപ്പിൽ എഴുതിക്കേണ്ടതാകാം (മരകത്തെ മകരമാക്കിയ പോലെ. cf. ഭാ. കൗ. പേ. 32) തെറ്റിദ്ധാരണ വരുത്തിയത്. 'പ്രഹുയന്തേസ്തിൻ സ്വജനമിത്രാണീതി പ്രവഹണം ഉദാഹരണമിത്' എന്നു ജയമംഗള (പേ. 33) വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നതു നോക്കുക. പ്രവഹണം കപ്പൽ ആണെങ്കിലും അതു സന്ദർഭത്തിനു യോജിക്കുന്നുണ്ടോ എന്നുകൂടി നോക്കേണ്ടതായിരുന്നു. ശരിയായ പാഠം പ്രവഹണം ആയിരിക്കുമെന്നും⁴⁸ അത്ഥം മലയാളവ്യാഖ്യാതാവിന്റെ 'തുഷ്ടിഭോജന'മായിരിക്കുമെന്നും വ്യക്തമാണ് (cf. കൗ. വാ. I. പേ. 59; ഭാ. കൗ. പേ. 54).

ഇങ്ങനെയൊക്കെ ആണെങ്കിലും മലയാളവ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പേരിൽ ഡാ. ശാമശാസ്ത്രി അനവധാനത മൂലം ഉണ്ടാക്കിത്തീർത്ത അപഖ്യാതി ഇപ്പോഴും അതേ നിലയിൽ ഇരിക്കുകയാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ 'വിദഗ്ദ്ധാഭിപ്രായങ്ങൾ' ലോകത്തിലെ എല്ലാ പണ്ഡിതന്മാരും നിസ്സംശയം പകർത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു!

വ്യാഖ്യാതാവും കാലവും.

മുമ്പാറിടത്തു പറഞ്ഞപോലെ ഭാഷാവ്യാഖ്യാതാവിനെപ്പറ്റി വിശേഷിച്ചൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ⁴⁹. കൊല്ലത്തും മറ്റും

48. ശ്രീ. ഗണപതിശാസ്ത്രി (അർത്ഥ, I. പേ. 49) പ്രവഹണം എന്ന പാഠം സ്വീകരിച്ച ഗോഷികുതുകം എന്നർത്ഥമുണ്ടാകാൻ വളരെ തെറ്റുണ്ടു്. cf. 'പ്രവഹണം നൗവിശേഷഃ, കണ്ണിരമശ്വ, തേന ജലസ്ഥലയാത്രാക്രിഡോദ്യാനഭോജനാദികം ഗോഷികുതുകം ലക്ഷ്യതേ.'

49. ഉള്ളൂർ (കേ. സാ. ച. I, 268-9) ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ നിർമ്മിതി ചേരരാജാക്കന്മാർ പ്രാബല്യമുണ്ടായിരുന്ന എ. ഡി. 9-10 ശതകങ്ങളിലായിരിക്കുമെന്നു പറയുന്നു. ഭാഷാദൃഷ്ട്യാ ഈ ഉത്തരം തീരെ ശരിയാവാൻ വഴിയില്ല. മാതൃലകന്മാ

രവിവർണ്ണയെപ്പോലുള്ള (13-ാം ശതകം) പണ്ഡിതചക്രവർത്തികളും അവരുടെ വിദ്യാർത്ഥികളും ഉണ്ടായിരുന്നവല്ലോ. അത്തരം വല്ല സദസ്സുകളിൽനിന്നുമായിരിക്കണം ഇതിന്റെ ഉൽപത്തി. അത്ഥശാസ്ത്രം രാജകീയവിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ ഭാഗമാണ്. കവിതയെപ്പോലെ വെറും വിനോദത്തിനുവേണ്ടി ഇത്തരം ഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടില്ല. ഏതെങ്കിലും രാജാവിന്റെ ആജ്ഞപ്രകാരം പ്രായോഗികാവശ്യം മുൻനിർത്തി വല്ല നമ്പൂതിരിമാരും എഴുതിയതായിരിക്കണം ഇത്. ശാമശാസ്ത്രീ കരുതുമ്പോലെ തമിഴും മലയാളവും സംസ്കൃതവും ചേർത്ത ഒരു വെങ്കലഭാഷയിൽ എഴുതിയതല്ല ഈ കൃതി. കേരളത്തിൽ വന്ന മലയാളം കുറച്ചെല്ലാം പഠിച്ച തമിഴ് പണ്ഡിതന്മാർ പിൽക്കാലത്തു രചിച്ച ചില ഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കു ഇതിനും തമ്മിൽ ഭാഷാപരമായി വമ്പിച്ച അകൽച്ച കാണാം⁵⁰. ഭാഷാകൗടലീയകാരൻ മാതൃഭാഷയുടെ പൂർണ്ണരഹസ്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കിയ മലയാളിയാണ്. സ്വഭാഷയിൽനിന്നു കാര്യം വെളിച്ചവും ഭക്ഷണവും നേടിയ ഒരു പണ്ഡിതനേ അതെഴുതാൻ കഴിയൂ എന്നു അതിലെ ഏതു ഭാഗവും തെളിയിക്കുന്നു⁵¹. മലയാളം വ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ കാല

വിവാഹത്തെയും മരുമക്കത്തായത്തെയും പറ്റിപ്പറയുന്നതുകൊണ്ടു കേരളീയനായിരിക്കണം വ്യാഖ്യാതാവെന്നു പറയുന്നതു വിചിത്രമായിരിക്കുന്നു. ഒന്നാമത്ത്, ഇത്തരം സമ്പ്രദായങ്ങൾ ധർമ്മപാരമ്പര്യമുള്ളവരിൽ എഴുതുന്ന എല്ലാ പണ്ഡിതന്മാരും ഉദാഹരിക്കാറുള്ളതാണ്. ഇതിൽനിന്നൊന്നും തെളിയുന്നില്ല. രണ്ടാമത്ത്, കേരളീയനല്ലാത്ത ഒരു പണ്ഡിതൻ മലയാളം പഠിച്ച ഈ കൃതിയെഴുതി എന്നുവെങ്കിലും സംശയിച്ചിട്ടുണ്ടോ ഇതുവരെയും?

50. cf. “തത്വമസി എങ്കിലു വാക്യം മൂന്നും ഒന്നാച്ച. അതുചെപ്പടിയിലേനിൽ അതുവേ നിയായി എന്ന് ചൊന്ന വാക്യമേ അവണ്ഡവാക്യം” (തത്വമസി മഹാവാക്യക്കുട്ടിള, തിരു. പതിപ്പ്). ഇതിനെ, ‘ചെമ്പിന്നു തേമാനം പത്തൊൻറു. ഒരു പലം കറയപ്പണി ചെയ്തുകൊടുക്കിൽ അക്കരഞ്ഞതിലിരുമടങ്ങു ഭണ്ഡം.’ (ഭാ. കൗ. പേ. 12) ഇത്യാദി വാക്യങ്ങളുമായി താരതമ്യപ്പെടുത്തി നോക്കുക.

51. cf. ‘ഇതിന്നു പൊരിളാവിതു:—പാപകർമ്മാവായൊള്ള ബ്രാഹ്മണനെ അടയാളം കാച്ചി ഉൽഘോഷിപ്പിതും ചെയ്തു ദേശത്തിൽനിന്നു കടത്തുവിതു. ആകരകർമ്മത്തിൽ നിറുത്തിയാലുമെയും രാജാ’ (ഭാ. കൗ. പേ. 89). ‘നി ഇങ്ങനെ ഒപ്പിതൊരു നിമിത്തമായല്ലോ തന്നിതു. ഞാനിങ്ങനെ ഒപ്പിതൊരു നിമിത്തമായല്ലോ കൊണ്ടിതു. ഇങ്ങനെ ഒപ്പിതൊരുമേറ്റു നി ഇന്നു കാച്ചും ചെയ്തിൻറപ്പോണല്ലോ തന്നിതു. ഇവനല്ലോ തരുവിപ്പോൻ. ഇന്നോനല്ലോ തന്നോൻ. ഇന്നവൻ ഇത് എഴുതിയോൻ’ (51. പേ. 62). ഇത്തരം വാക്യങ്ങളിലെ ഭാഷയുടെ ഉഷ്ണമുദ്രകൾ നോക്കുക.

ത്തെ സംബന്ധിച്ച അല്പം ഉറപ്പായിപ്പറയാം. എന്നാൽ അതിന്നും ഭാഷാപരമായ തെളിവുകളേ ഉള്ളൂ. പഴയ ശാസനങ്ങളും സാഹിത്യകൃതികളും ഇക്കാര്യത്തിൽ ഒട്ടേറെ സഹായം നല്കുന്നുണ്ട്. ഏതാണ്ട് ക്രി. പി. 9-ാം ശതകത്തോടുകൂടി തമിഴിൽനിന്നു അല്പാല്പം വ്യത്യാസപ്പെട്ട രൂപത്തിൽ മലയാളം ഉരുത്തിരിഞ്ഞുവരുന്നതായി ശാസനങ്ങളിൽനിന്നറിയാം. മലയാളം തെലുങ്കുകളോടുകൂടിയപ്പോൾ പ്രാവിഡത്തിൽനിന്നു ആദ്യമേ പിരിഞ്ഞുപോന്നതാണെന്നും, തമിഴുമായി അതിനുള്ള ബന്ധം ജീവസ്സുപിടിച്ചു, ഉപരിപ്ലവമാണെന്നും ഉള്ള ഒരു വാദം അടുത്ത കാലത്തുയർന്നുവന്നിട്ടുണ്ട്⁵². മലയാളത്തിലെ പഴയ ശാസനങ്ങൾ, സാഹിത്യകൃതികൾ ഇവയെയെല്ലാം വിഗണിച്ചാലേ ഈ വാദം നിലനിർത്തിപ്പോകാൻ കഴിയൂ. അങ്ങനെ വിഗണിക്കുന്നതു അശാസ്ത്രീയവുമാണ്. ശാസനങ്ങൾ എല്ലാം തമിഴിൽ ആകയാൽ ഭാഷാപഠനത്തിന്നു തീരെ കൊള്ളുകയില്ലെന്ന വാദം ശരിയല്ല⁵³. ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം തിരഞ്ഞെടുത്താൽ ഭാഷയുടെ വളർച്ച കാണിക്കാൻ പററിയ ഭാഗങ്ങൾ അവയിലുണ്ടെന്നതാണ് വാസ്തവം. അവയെ സാഹിത്യകൃതികളോടു തട്ടിച്ചു നോക്കിയാൽ യുക്തിപൂർവ്വമായ ചില അഭിപ്രായങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കാം. ഏ. ഡി. 844നു മുമ്പു എഴുതിയതായിക്കാണെന്ന രാജശേഖരന്റെ വാഴപ്പിള്ളി

52. ആറ്റൂർ (ഭാഷയും സാഹിത്യവും I), ഡോ. ഗോദവർമ്മ (കേരളഭാഷാവിജ്ഞാനീയം), ഡോ. രാമചര്യ (Ramacharitam and the Study of Early Malayalam) തുടങ്ങിയവർ മലയാളം പ്രാവിഡത്തിന്റെ സ്വതന്ത്രശാഖയാണെന്നു വാദിക്കുന്നു. രാജരാജവർമ്മ (കേരളപാണിനീയം), എൽ. വി. രാജസ്വാമി അയ്യർ (The Evolution of Malayalam Morphology) തുടങ്ങിയവർ തമിഴുമായുള്ള ഒരു പത്തികബന്ധത്തിൽ വിശ്വസിക്കുന്നവരാണ്. കാരഡൽ പ്രത്യേകം ലിഖിതലക്ഷണവും ഈ കൂട്ടത്തിൽ പെടും. വിസ്തൃതവാദങ്ങളിലേക്കു ഇവിടെ ഇറങ്ങുന്നില്ല.

53. അങ്ങനെ വാദിക്കുന്നവരും രേഖയുടെ വിശ്വാസ്യത നോക്കാതെ തങ്ങൾക്കാവശ്യമുള്ളതു പ്രമാണമായി ഉദ്ധരിച്ചുകാണുന്നു. ആറ്റൂർ ശാസനവും (TAS IV 86-89), ഗോവിന്ദപ്പിള്ളയുടെ 'കോഴിക്കോടൻ രേഖ'യും (മലയാളഭാഷാചരിത്രം 2nd Edn. ഖ. 185) അവിശ്വാസ്യങ്ങളാണെന്നു ഇപ്പോൾ തെളിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഇളംകുളം കുഞ്ഞൻ പിള്ളയുടെ (18-1-1959-ാംനം-തെയ്) മാതൃഭൂമി ജൂലൈ 21-ാം തീയതി (പേ. 12 ff) നോക്കുക.

ശാസനമാണ് നമുക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ള ആദ്യമലയാളരേഖ. ഭാഷയുടെ ചില സ്വാതന്ത്ര്യപ്രകടനങ്ങൾ അതിൽ തന്നെ കാണാം. തരിസാപ്പള്ളി ശാസനം (c. എ. ഡി. 849), തൃക്കാക്കര ശാസനങ്ങൾ (c. 954, 960), മാമ്പള്ളിശാസനം (എ. ഡി. 974), ജുതശാസനം (c. 1000), കിളിമാനൂർ ശാസനം (എ. ഡി. 1168), കൊല്ലൂർമാം ശാസനം (എ. ഡി. 1189), വീരരാഘവ പട്ടയം (എ. ഡി. 1225) തുടങ്ങിയവ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം വായിക്കുന്ന ഒരാൾക്കു ഭാഷയുടെ ക്രമികമായ വളർച്ചയുടെ ഒരു ചിത്രം കിട്ടും⁵⁴. മലയാളം നാടോടിത്തമിഴിന്റെ രൂപാന്തരമായിട്ടാണ് വളർന്നതെന്ന്. ഇതാണ് അതിന്റെ പല പ്രത്യേകതകൾക്കും കാരണമെന്നു ഹിപ്പാൻ വഴിയുണ്ട്⁵⁵. ഭാഷകൾ ക്രമത്തിൽ രൂപം മാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു; മലയാളവും ഈ നിയമത്തിനു വിധേയമാണ്. താലവ്യാദേശം, സ്വരസംവരണം തുടങ്ങിയ വണ്ണകാര്യങ്ങൾക്കും, ക്രിയാപ്രത്യയം, വിഭക്തിപ്രത്യയം തുടങ്ങിയവയിലെ രൂപമാറ്റങ്ങൾക്കും ചരിത്രമുണ്ട്. ഉദാഹരണമായി, ലീലാതിലകത്തിൽ സംബന്ധികാപ്രത്യയമായി അംഗീകരിക്കുന്ന 'ന്റെ', 12, 13 ശതകങ്ങളിൽ കാണുന്നതേ ഇല്ല. ഉടയ, ഉടെ എന്നീ രൂപങ്ങളാണ് കാണുന്നത്. പതുക്കെയൊന്നെങ്കിലും ഭാഷയിൽ ഇങ്ങനെ വന്നുചേരുന്ന മാറ്റങ്ങൾ ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ കാലം കണക്കാക്കാൻ ഏറ്റക്കുറവു

54. ഇളംകുളം കഞ്ഞൻപിള്ളയുടേയും (കേരളഭാഷയുടെ വികാസപരിണാമങ്ങൾ, ഡോ. എ. സി. ശേഖറിന്റെയും (The Evolution of Malayalam) ശാസനപഠനങ്ങൾ ഈ വിഷയത്തിൽ ശ്രദ്ധയേറിയവയാണ്.

55. cf. Setu Pillai, Tamil Literary and colloquial, AOR II, (1937-38), Pp. 5-24; III (1939-40), Pp. 25-33. Kamil Zvelebil, Dialects of Tamil I, Archiv Orientalni, Prague, 1959 (Pp. 272-317). Also, Gordon Mathews, The Vulgar Pronunciation of Tamil, BSOS X (1939-42), Pp. 992-97.

മലയാളത്തിന്റെ വ്യാകരണം തമിൾ വ്യാകരണത്തോടു പ്രധാനകാര്യങ്ങളിൽ യോജിക്കുന്നു. എന്നാൽ സംഘനാമിന്റെ പ്രത്യയധാരാബദ്ധമില്ല. സുഗമമായ നാടോടിത്തമിഴിനോടാണ് ഭാഷയ്ക്ക് അടുപ്പം. തലവ്യാദേശാഭിവാഞ്ഛകാര്യങ്ങൾ, ക്രിയകളിലെ പുരുഷപ്രത്യയനിരസം തുടങ്ങിയവയുടെ കാരണങ്ങൾ ഇവിടെയാണ് അന്വേഷിക്കേണ്ടതെന്നു തോന്നുന്നു.

സഹായിക്കും. മുൻകാണിച്ച പഴയ ശാസനങ്ങളുടേയും സാഹിത്യ കൃതികളുടേയും വെളിച്ചത്തിൽ ഭാഷാകൗടലിയത്തെ എ. ഡി. 12-ാം ശതകത്തിലെ കൃതിയായിട്ടാണ് പണ്ഡിതന്മാർ ഗണിക്കുന്നത്^{55a}. എ. ഡി. 1150 നും 1250 നും ഇടയ്ക്കാണെന്നു കല്പിക്കാൻ വിരോധമില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. നൂറ്റാണ്ടുകൾ സാഹിത്യത്തിൽ കൂടി പതുക്കെ മാത്രമേ നീങ്ങുന്നുള്ളൂ. വാമൊഴിയിലെ രൂപങ്ങൾ സാഹിത്യത്തിൽ വരാനും വന്നാൽ പോകാനും കൂടുതൽ കാലം പിടിക്കും; സംസാരഭാഷയിൽ മാറ്റങ്ങൾ ആദ്യം വരുന്നതുകൊണ്ടു സാഹിത്യകൃതികൾ ഭാഷയുടെ അതാതു കാലത്തെ ശരിയ്ക്കുള്ള കണ്ണാടിയില്ല—ഇത്യാദി വസ്തുതകൾ കൂടി ഓർമ്മിക്കേണ്ടതുണ്ട്.

III

ഭാഷാകൗടലിയത്തിലെ ഭാഷ.

ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്ന ഈ ഗ്രന്ഥവും ആദ്യഭാഗങ്ങളും (തിരു. പ്രസിദ്ധീകരണങ്ങൾ) കൂട്ടിച്ചേർത്തുവിസ്തൃതമായ ഒരു പഠനം വേറെ നടത്തുന്നതാണത്തമം. എന്നാൽ മിക്കവാറും പദങ്ങളും പ്രയോഗവിശേഷങ്ങളും ഈ പുസ്തകത്തിൽ തന്നെ വന്നിരിക്കാവുന്നതിനാൽ ഭാഷയുടെ സാമാന്യസമ്പ്രദായങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കാൻ ഇതുതന്നെ പോരായ്മയില്ല. ഭാഷാദൃഷ്ടി വെച്ചു പ്രസാധനം ചെയ്തിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥമാകയാൽ ഇതിനെപ്പറ്റി ഒരു ചുരുങ്ങിയ നിരൂപണം നടത്താം⁵⁶. “വാസ്തവത്തിൽ ഭാഷാചരിത്രവിപരീഷ്ടകൾക്കു ഒരു

55a. പ്രൊ. ഇളംകുളം, ഗ്രന്ഥനിക്ഷിപ്തി എ. ഡി. 1150നും 1200നും ഇടയ്ക്കാണെന്നു കരുതുന്നു. (കേ. വി. പ. പേ. 94). ഇതു സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ട് ഉദയമാന്താ ബാവർമ്മയുടെ കാലത്തായിരിക്കാമെന്ന പ്രൊ. ആൻറണി (സാ. ച. പ്ര., പേ. 702).

56. കൗടലിയത്തിലെ ഭാഷയെപ്പറ്റി രണ്ടു പഠനങ്ങളേ ഉണ്ടായിക്കാണുന്നുള്ളൂ: സി. എൽ. ആൻറണിയുടേയും (സാ. ച. പ്ര. 1958, പേ. 688 ff) പ്രൊ. ഇളംകുളം കണ്ണൻപിള്ളയുടേയും (കേ. വി. പ. 2nd Edn, 1959, P. 108-175). ആദ്യത്തേതു ശാസ്ത്രദൃഷ്ടി ഉള്ള ഒരു സാമാന്യനിരീക്ഷണമാണ്. ശാസനങ്ങളുടെ വെളിച്ചത്തിലുള്ള പ്രത്യേകപഠനമാണ് ശ്രീ. ഇളംകുളത്തിന്റേതു്. അതിലെ അർത്ഥവിവരണപ്പട്ടിക (പേ. 151-176) പരിഷ്കരിക്കേണ്ടതുണ്ട്.

അനർഘമായ വജ്രവനി തന്നെയാകുന്നു ഭാഷാകൗടലീയം” എന്ന ഉള്ളരിന്റെ അഭിപ്രായത്തിന്⁵⁷ ഒരു ലഘുവ്യാഖ്യാനം കൊടുക്കുകയേ ഇവിടെ ചെയ്യുന്നുള്ളൂ.

അപൂർവ്വങ്ങളും ശൈലികളും.

പുലം (വയൽ, പേ. 263), മൻറിൽ (മുറ്റം, 176), അയകൻ (അപകാരൻ, 6), അത്തനെ (അത്ര, 17), അൻറിയെ (കൂടാതെ, 6), അണക്കൻ (സമീപസ്ഥൻ, 228), ആരാൾച്ച (അന്വേഷണം, 374), ആട്ടം (കൊല്ലത്തോറും, 407), ഇന്നത്തിന (ഇത്രയിത്ര, 3), ഇളയതു (ഗുണം കുറഞ്ഞത്, 11), ഇറ (നികുതി, 304), ഇരുവം (ഇരുവോ—നാം രണ്ടുപേർ, 309), ഉലണ്ടു് (പട്ടു്, 170), ഉറൈക്ക (അധികം, 8), പോതരുവു് (വരുമാനം, 335), ഊക്കം (ഊക്കു്, 25), ഒരുത്തിലി (ഒരു ദിക്കിൽ, 176), ഒരോത്തർ (ഒരോത്തർ, 142), കൂഴു് (ചോറു്, 379), കൂത്തർ (ഗുണക്കാർ, 34) കന്നം (ചുമർ തുളയ്ക്കുന്ന കൂത്ത ആയുധം, 80), കവറു (ചുതു, 109), ചാത്തു് (കച്ചവടസംഘം, 53) ഒപ്പനം (അലങ്കാരം, 211), കരുവി (ഉപകരണം, 57), പാൽ (ഭാഗം, 81), പടവാർത്ത (സംഭാഷണം, 220), പുണ (ജാമ്യം, 447), പതവാരം (പത്തിലൊന്നു്, 173), ചെറുമി (ഭാസി, 103), ചിറ (തടവു്, 102) ഇത്യാദി പദങ്ങൾ അനവധിയാണ്.

നല്ല ശൈലികളുടെ എണ്ണത്തിനും കുറവിലും പെരുക്കച്ചുരുക്കം (ഏറ്റക്കുറവു്, 11), കുത്തുണ്ണക (കുത്തനുഭവിക്കുക, 114), പുറപ്പട്ടിരിയ്ക്കുക (പുറത്തു കാണുക, 74), പുറപ്പട്ടത്തുകയുക (ആട്ടിക്കുക, 46), പന്തിപിടിയ്ക്കുക, (ഭാഗം പിടിയ്ക്കുക, 115), തലനില്ക്കുക (ആശ്രയിക്കുക, 248)⁵⁸, കടയായു്...തലയായു് (തുടങ്ങി-വരെ 93), കുറവറുക്കുക (സംഭരിച്ചു കൊടുക്കുക, 116), ചെയുന്നൻറി

57. ഉള്ളർ, കേ. സാ. ച. I, പേ. 270.

58. cf. 'തലൈയാമിന്ത യോകത്തെ അലൈനിൻറാഴ്കം തരൈ'—പട്ടനാർ, ഭേവൽഗിത (തമിൾ) VI. 10.

ക്കൊൾക (കൃതജ്ഞത പ്രദർശിപ്പിക്കുക, 254), പട പറുക (എതിർക്കുക, 425), കരയേറിക്കളുക (ആട്ടിക്കളയുക, 287), വലിയ പ്പിടിക്കുക (ബലാൽക്കാരമായി പിടിക്കുക, 95), വഴക്കാടുക (വഴക്കു കൂടുക, 180), ചത്ത ചാവു (215), പെണ്ണു പിള്ളയും (216) ഇങ്ങനെ പോകുന്ന പട്ടിക വളരെ നീണ്ടതായിക്കാണാം.

ക്രിയാരൂപങ്ങളിൽ, അമയുക (നിശ്ചയിക്കുക), അകഴുക (കഴിക്കുക), അടുക്കുക (അർഹിക്കുക), ആശ്രിക്കുക (<ആശ്രയിക്കുക), അടുക (പാകം ചെയ്യുക), ഒട്ടുക (നിശ്ചയിക്കുക), കല്ലുക (കുഴിക്കുക), കുറുകുക (അടുക്കുക), കൗവുക (കുടിക്കുക), കെല്ലുക (സാധിക്കുക), ചെലാവിരിക്കുക (<ശ്രവ്. കേൾപ്പിക്കുക), തടവുക (തലോടുക), ഉവക്കുക (സ്നേഹിക്കുക), വിചാരിക്കുക (ചോദിക്കുക), വാസിക്കുക (ഇഷ്ടപ്പെടുക), വേണ്ടുക (ആവശ്യപ്പെടുക), തോൻറുക (തുറക്കുക), പുരിക്കുക (പിരിക്കുക), തകക്കുക (അടിക്കുക) ഇങ്ങനെ പലതും വരുന്നുണ്ട്.⁵⁹

പല പദങ്ങളും തമിഴിൽ കാണുമെങ്കിലും തനി മലയാളപദങ്ങൾ ധാരാളമാണ്. ചിലതു പരിചിതമാണെങ്കിലും വിഭിന്നാർത്ഥത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചിരിക്കുന്നു. ക്ഷതിക്കുക, വിവേകിക്കുക തുടങ്ങി സംസ്കൃതത്തിൽനിന്നുണ്ടാക്കിയ ക്രിയകളും കാണാം.

വണ്ണപരിണാമങ്ങൾ.

വണ്ണപരിണാമങ്ങളിൽ പലതും ശ്രദ്ധേയമായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും പകർപ്പുകളെ ഈ വിഷയത്തിൽ തികച്ചും വിശ്വസിച്ചുകൂടാ. അതാതു കാലത്തെ എഴുത്തുകാർ പല മാറ്റവും വരുത്തിയേക്കാം. ഈ വിഷയത്തിൽ കല്ലിലും ചെമ്പിലും എഴുതിയവയെ മാത്രമേ ക്ഷണിക്കുകയും വിശ്വസിച്ചുകൂട്ടൂ. എങ്കിലും കാലത്തേയും, മറ്റു തെളിവുകളേയും കണക്കിലെടുത്തു പഠാത്തിന്റെ ഒരു സാമാന്യസ്വരൂപം നിർണ്ണയിക്കാം. മാതൃകയിലുള്ളതു 'പരിഷ്കരിച്ചു'കൂടെന്നു മാത്രം.

ചില്ലുകൾ ലോപിപ്പിച്ചെഴുതുന്ന സമ്പ്രദായം സാധാരണമായിരുന്നു പണ്ടു്. നാ, തോൽപാ, ഇരാ ഇങ്ങനെയാണ്

59. അനുബന്ധം 'സി' നോക്കുക.

കു. വിൽ കാണുക. ഉടയരാ ഇരുന്ന, ഒണ്ടാ ഇരിപ്പിതു, നാഭിയാ കല്പിപ്പിതു ഈ വിധമാണ് എഴുത്തു്. പണ്ഡിതകൾ, അമാത്യകൾ, സാമന്തകൾ ഇങ്ങനെ 'ർ' നട്ടുക്ക ലോപിച്ചുകാണും. അവരൾ (<അവർകൾ) 9-ാം ശതകത്തിലെ വാഴപ്പള്ളിശാസനത്തിൽതന്നെ വരുന്നു. നമ്മുടെ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഈ രൂപമാണ് സാധാരണം.

തമിഴ്മട്ടിൽ ഐകാരമധ്യങ്ങളോ, ഐകാരാന്തങ്ങളോ ആയ പദങ്ങൾ സുലഭമായിക്കാണുന്നു. വാമൊഴിയിൽനിന്നു തിരോധാനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നുവെങ്കിലും വരമൊഴിയിൽ 'ഐ' സാധാരണമായിരുന്നുവെന്നു കരുതണം. ഉടൈയൻ, വില്ലൈക്ക, ആനൈ, ചുടലൈ, ഹിംസൈ, അവിടൈ, ചിറൈ, കലൈ, നന്നൈച്ചു, ഒലൈ ഇങ്ങനെ 'ഐ' ചേർത്ത രൂപം ധാരാളമാണ്. അതു ചേർക്കാത്ത രൂപവും സുലഭം. (ഹിംസ, വ്യവസ്ഥ ഇങ്ങനെ). പദമധ്യത്തിൽനിന്നു ആദ്യവും പദാവസാനത്തിൽനിന്നു പിന്നെയും 'ഐ' തിരോധാനം ചെയ്തവെന്തെങ്കിലും ഉണ്ടു്.⁶⁰

രാമചരിതാദികളിൽ കാണുന്നതും ലീലതിലകം സമ്മതിക്കുന്നതുമായ 'വൻറൻ' തുടങ്ങിയ കൃത്രിമരൂപങ്ങൾ പകർപ്പുകളിലുണ്ടു്. 'ഇരുൻറ' (=ഇരുതു്, ഇരുന്ന്) ചിലേടത്തു് കാണുന്നു. പഴയ ശാസനങ്ങൾ കൂടി ഉദ്ദേശികയുടെ 'ന്ന' എന്നതിനെ 'ൻറ' എന്നെഴുതുന്നതു് ദുർലഭമായിരുന്നില്ല.⁶¹ ഇത്തരം കാര്യങ്ങളിൽ കാണുന്ന എഴുത്തുകാരുടെ സ്വേച്ഛാചാരിത്വത്തെ ആസ്പദമാക്കി ഭാഷാസ്വരൂപം നിണ്ണയിച്ചുകൂടാ^{61a}. എങ്കിലും 'ൻറ' രൂപം നിലനില്ക്കുന്ന കാലത്താണ് ഭാഷാകൗടലീയം എഴുതിയതെന്നു തീർച്ചയാണ്. പണ്ണിൻറ, പെറിൻറ, നിൻറ, കൊൻറ, തോൻറകളെ ഇത്യാദി രൂപമാണ് സാധാരണം. ഇൻറ > ഇന്ന > ഉന്ന (പോകിൻറിതു പോകിന്നിതു > പോകുന്നിതു) എന്ന പ്രക്രിയയിൽ 'ഇൻറ' വാണു് ഗ്രന്ഥത്തിൽ എല്ലാടത്തും.

60. ഈ 'ഐ' ഇന്നത്തെ ഭാഷയിലില്ലെന്നതിനെ അസ്പദമാക്കി മലയാള മിഷൻ സ്വാതന്ത്ര്യം സ്ഥാപി്കാൻ പുറപ്പെട്ടെന്നതു കഠിന സാഹസമാണ്.

61. cf. ഒൻറിൻറ, ചിലവിൻറ—TAS V, 78 ff. 22; 24.

61a. 'ൻറ' രൂപം തിരോയില്ലാത്ത ഒരു രാമചരിതം വെട്ടേഴുത്തുഗ്രന്ഥം

ഇന്നത്തെ ചില വണ്ണങ്ങൾ താഴെ ചേർത്ത വിധം ഗ്രന്ഥത്തിൽ വ്യത്യസ്തമായിത്തീരുന്നു:—

അ>ഉ—കരുൾ, തെരുളുക.

അ>ഇ—ഷയിറു, കയിറു, ഉടയിതു.

ഇ>അ—കൊള്ളമടം, പോമടം, വാതൽ, മുന്നൽ.

ഇ>ഉ—പുറാവു.

ഉ>ഇ—ഇരിപതു, പോകിന്നതായി, തിറന്നു.

ഉ>ഒ—ഒള്ളിതു, ഒള്ളമ.

എ>അ—പരിമാറിൻറ, അവരുട, കൊണ്ടാടപ്പട്ട്.

എ>ഇ—കിഴ്ലം (കെഴ്ലം. ഇത് എഴുത്തിലെ വൈകൃതവുമാകാം).

ഒ>ഉ—പട്ടുകല.

ക>യ—ഇട്ടിയ.

ഖ>ക—മുകാം.

ജ>ച—ചട, ചാലകം.

വ>ബ—സംബദിയാതെ.

ശ>ച—പൂചി.

സ>ച—ചേവകൻ.

ൾ>ൺ—ഇപ്പോൺ.

കൾക്കുക (>കക്കുക), പുൺക് (പുങ്ക്=ഉണ്ണ്), അല്ലാഴിക(അല്ലാഴ്ന്നു) ഇങ്ങനെയൊന്നെഴുതിക്കാണുന്നതു്. പതുവു, ഭാതുവു, ദയാവു ഇങ്ങനെ ‘വു’ ചേർത്ത രൂപം ധാരാളമുണ്ടു്. ഒരുക്കാൽ (>ഒരിക്കൽ) ആണു് സാധാരണം. ‘പണത്തളവും ചെല്ല’ ഇങ്ങനെ ‘ഓള’ത്തിന്റെ പൂർവ്വരൂപമായ ‘അളവു’ ഗ്രന്ഥത്തിൽ നിലനില്ക്കുന്നു. ഒള്ള, ഒള്ളിതു, നല്ലിതു ഇതൃദി രൂപം സുലഭം.

സന്ധി.

ഗദ്യകൃതിയാകയാൽ സന്ധി അധികം കാണുകയില്ല. എന്നാൽ ഉള്ളവ കാലത്തെ ചിത്രീകരിക്കുന്നു: അവംഗം (അ+അംഗം), അല്ലാത്തവത്വം, പോകവെൻറ, അവാന (അ+ആന)⁶². പൊ

62. cf. L. V. Ramaswami Iyer, “Dravidic Glides”, G. V. Ramamurthy 70th Birth-day Comm. Vol, Madras, 1934. Pp. 33 ff. (Mal. Section, Pp. 39-45).

പ്രണി, എണ്ണർ, നന്നൂറു് ഇത്യാദി പ്രയോഗമുണ്ടു്; പത്തുശ്ശവം. വീണ്ണോർ ഇത്യാദികളും. 'ഇ കാലത്തു', 'അദ്ധനം'—രണ്ടും കാണാം.

സ്വരസംവരണംപോലെ അന്നനാസികാതിപ്രസരം പ്രവർത്തിച്ചും പ്രവർത്തിക്കത്തേയും ഗ്രന്ഥത്തിൽ കാണുന്നുണ്ടു്. cf. പാഞ്ഞു, ഞാങ്ങൾ, നിങ്കൾ, പ്രസിദ്ധങ്കൾ, മരുത്തിൽ, പഞ്ചി. തമിൾമട്ടിലുള്ള രൂപങ്ങൾ വരമൊഴിയിൽ ധാരാളം നിലവിലുണ്ടായിരുന്നുവെന്നുവിജ്ഞാപിക്കാം.⁶³ വെച്ചു, ഇടീച്ചു, അമച്ചു, ഉടൈച്ചു ഇങ്ങനെ താലവ്യാദേശം നിത്യമായിത്തന്നെ ഗ്രന്ഥത്തിൽ കാണുന്നു.

സമാസം.

ചാരചക്ഷു, പ്രജ്ഞാചക്ഷു, അവരൾവചനം, രാജകുലവർ മുതലായ സമാസങ്ങൾ സുലഭമാണു് ഗ്രന്ഥത്തിൽ. മുതലൈപ്രഭൃതികൾ, കുതിരപ്പച്ചം, പടൈവ്യായാമം, കൈച്ചിറകുമാരൻ തുടങ്ങിയ വിചിത്രസമാസങ്ങളും ദുർല്ലഭമായുണ്ടു്.

സർവ്വനാമങ്ങൾ.

സർവ്വനാമങ്ങൾ ഇന്നത്തെ രൂപം പ്രാപിച്ചിരുന്നെങ്കിലും ചില വിശേഷതകൾ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നു. ഞാൻ, ഞാങ്ങൾ, എങ്ങൾ, നാം; നീ, നിങ്കൾ, നിങ്ങൾ; താൻ, താം, തങ്ങൾ ഇവ കാണുന്നുണ്ടു്. അവൻ, അവൾ, അതു്; അവു്, ഇവു്, എവു് (ബ. വ.) അവർ, അവർകൾ, അവരൾ—ഇതെല്ലാം സാധാരണം. തത്താന്നാം, തത്താത്തങ്ങൾ, തനക്ക, തമക്ക, എന്നക്ക, ഒരോത്തർ, ഒൻറാറോത്തർ, എല്ലീർ (മ. പു), ആരേനം ഇത്യാദി രൂപങ്ങളും ശ്രദ്ധേയമാണു്.

സംഖ്യാപദങ്ങൾ.

സംഖ്യാനാമങ്ങൾ ഇന്നത്തെപ്പോലെ തന്നെ. ഇരണ്ടു, രണ്ടു എന്നീ രണ്ടു രൂപവും കാണുന്നു. 'പന്നിരണ്ടും' 'പന്ത്രണ്ടും' ഉണ്ടു്.

63. cf. Dr. A. C. Sekhar, Evolution of Malayalam. കാരാൻറാണിലും വർദ്ധിച്ചുവരുന്ന ഇത്തരം വണ്ണപരിണാമങ്ങളുടെ ചിത്രം ഇതിൽ നോക്കിയാൽ കാണാം. എന്നാൽ ഇത്തരം കണക്കിനു കവിഞ്ഞ പ്രാധാന്യം കൊടുത്തുകൂടാ.

പതിനും, ഐമ്പലം, പതിനൊരു പലം—ഇങ്ങനെ സംഖ്യാ വിശേഷണം ചേർത്ത രൂപങ്ങൾ. നാലൊൻറു, അഞ്ചൊൻറു (നാലിലൊന്ന്, അഞ്ചിലൊന്ന്) എന്നാണ് ശൈലി. എന്നാൽ ഐമ്പതിലൊൻറു, മുപ്പതിലൊൻറു—ഇങ്ങനെയാണ് വലിയ സംഖ്യകളിൽ. നാം രണ്ടുപേരും എന്നർത്ഥത്തിൽ പുരുഷപ്രത്യയം ചേർത്ത ഇരുവം (വോം) പല ദിശയിലുമുണ്ട്.

ലിംഗവചനങ്ങൾ.

ലിംഗവചനങ്ങളിൽ പറയത്തക്ക വ്യത്യാസമില്ല. ക്രൂഞ്ചൻ, മിത്രൻ (ഇപ്പോൾ മിത്രം) ഇങ്ങനെ പ്രയോഗമുണ്ട്. ഇവൈ, ഇവു എന്നു രണ്ടു രൂപവും കാണുന്നു. അവിററ, ഇവിററ(റെറ) എന്നിവയുമുണ്ട്. ദാസീദാസങ്ങൾ, ആർകൾ ഇത്യാദി രൂപങ്ങൾ ശ്രദ്ധേയം. ഭൃത്യകൾ, സാമന്തകൾ ഇവിടങ്ങളിൽ 'ർ' ലോപിച്ചു താകണം.

വിഭക്തി.

പ്രധാനാംശങ്ങളിൽ വിഭക്തികാര്യം ഇന്നത്തെപ്പോലെ തന്നെ⁶⁴. കാരകങ്ങൾ, ഉപപദവിഭക്തികൾ ഇവയെ സംബന്ധിച്ചു മാത്രം വിശേഷം കാണും. പ്രതിഗ്രാഹികാപ്രത്യയം 'എ'യ്ക്കു പുറമെ, 'ഐ' സുലഭം—വണികരെ, പാണരെ, ഫലവത്തയിനെ ഇങ്ങനെ. തിരിയുമവനയും, ഭൂവൃന്ദളയും എന്ന മട്ടിൽ 'എ' ചേർന്നതെ എഴുതുകയും പതിവാണു്. പ്രതിഗ്രാഹികാപ്രത്യയം നപുംസകത്തിൽ വിട്ടുക പതിവുണ്ട്. ഉദാ: പുച്ചയും കീരിയും വിട്ടുക, എലി ഇട്ടുക, പുലി കൊൻറവൻ, പാമ്പു ചമച്ചുവച്ചു.

64. cf. തമിഴിലെ സാധാരണ വിഭക്തിപ്രത്യയങ്ങൾ (ഭൗതിക മുതൽ):- ഐ; ആൽ; ഓട്ടു; ക്ക (ക്കാക, ഉക്ക, ഉക്കാക. cf. അവനക്ക, അവനക്കാർ ഇൽ, ഇലിത്തു, ഇനിൻറു (cf. അതിൽനിന്നു—മ.); ഇൻ, ഉടെയ, അതു അതിൻ, അതിനടയ, തനതു—മ.); ഇൽ, ഇടത്തിൽ; എ (സംബാ.). Arden, A Progressive Grammar of Common Tamil, P. 75.

cf. ലി. വിധിയിൽ പഴയ മലയാളപ്രത്യയങ്ങൾ:— വേർ; ഹ കൊണ്ടു; ക്ക (അന്നു, ഇന്നു); നിൻറു; നാ (അ, ഇടെ, എടെ, റെ മേൽ, കൽ, പക്കൽ).

സംയോജികാപ്രത്യയം 'ഒടു' ഇന്നത്തെപ്പോലെ തന്നെ ('സൃഷ്ടിയൊടു കൂട'); പ്രയോജികയുടെ 'ആലും' (ഊരാൽ, തലയാൽ), പ്രയോഗവിശേഷങ്ങൾ താഴെ കാണിക്കാം.

ഉദ്ദേശികയുടെ ക്ഷ, ന്—രണ്ടും കാണുന്നു. അതുകൂട്, അവനക്ഷ്, ജ്യായാനക്ഷ്, തനക്ഷ്; അതോടൊപ്പം അതിന, നലത്തിന, രാജാവിന, യാതവ്യന് എന്നും. 'ക്ഷ' ചേർന്ന രൂപമാണധികം. മാറ്റം നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കാലത്താണ് ഗ്രന്ഥനിർമ്മിതിയെത്തുഹിക്കാം. 'ന്' ശാസനഭാഷയിൽ 10-ാം ശതകത്തിൽതന്നെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നുണ്ട്. (cf. 'വിത്തിന' TAS I, P. 295. 24).

സംബന്ധികയുടെ 'ന്റെ' ഗ്രന്ഥത്തിലില്ല. ഉടയ, ഉടെ ഈ രൂപമേ ഉള്ളൂ. പരക്കിനടയ, ഒളളവനടയ; കളളനടയ, അവനടയ. 'ന്റെ' അന്നു രൂപപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞിരുന്നില്ലെന്നു സ്പഷ്ടം. 'തങ്ങളിട കയ്യിൽ' ഇങ്ങനെ 'ഉടെ', 'ഇട'യാക്കിയും കാണാം.

ആധാരികയുടെ കൽ, ഇൽ ഇവ രണ്ടും ഭാഷാകൗടലീയത്തിലുണ്ട്: വിയത്തിങ്കൽ, രാത്രിയിങ്കൽ, തളയിൽ, അതിൽ, അതിനിൽ. 'ഉൾ' ദുർല്ലഭമായുണ്ട്. 'വായ' ('യോജനയിൻ വായ') കാണാത്തുയില്ല. 'ഇടെ' ധാരാളം (ഹീനനിടെ കൊടുപ്പിതു).^{64a}

പഞ്ചമിയുടെ അത്ഥത്തിൽ ഇടെ, ഇടെ, ഇടെ, അടെ, അടെ ഇത്യാദി ചേർത്തുണ്ടാകുന്ന വിഭക്തിരൂപങ്ങൾ ശ്രദ്ധേയമാണ്. ഉടയവരളടെ, രാജാവിനിടെ—ഇവയിൽ കാണുന്ന അടെ, ഇടെ എന്നിവ ഇടെ എന്ന ആധാരികാഭ്യോതകത്തിന്റെ രൂപാന്തരമാണെന്നു തോന്നുന്നു. ശത്രുവിനിക്കെപ്പറിച്ചു (ശത്രുവിൽനിന്നു തട്ടിപ്പറിച്ചു), അവനിക്കെപ്പറു (അവനിൽനിന്നു വാങ്ങി) ഇത്യാദി പ്രയോഗങ്ങൾ ഇതിന്നു ഉപോൽബലക

1. നന്നൂൽ (സു. 302) ആധാരികയ്ക്കു മുപ്പത്തൊന്നാലും 'പ്രത്യയ'ങ്ങൾ വിധിക്കുന്നു. "ഇം സ്ഥലാത്മകമായ സ്വതന്ത്രരൂപങ്ങളാണ്". cf. കൽ, കാൽ, കടെ, ഇടം, ഉൾ, ഇൽ, പക്കൽ, ആദി. നമുക്കു 'കൽ', 'കാലി'ന്റെ കാണ്മാം.

മാണ്. ശാസനങ്ങളിൽ ഉടെ, ഇടെ, അടെ എന്നെല്ലാം കാണുന്നുണ്ട്⁶⁵. കൗടലീയത്തിലും 'ഉടെ' ദുർല്ലഭം കാണുന്നു. ഇതു ഷഷ്ഠിയുടെ അർത്ഥത്തിൽ പഞ്ചമി പ്രയോഗിച്ചതാണെന്നു പറയുന്നതിനേക്കാൾ 'ഇടെ' ഉച്ചാരണവിശേഷത്താൽ മാറിയതാണെന്നു പറയുകയായിരിക്കും ഭേദം. (cf. ലീ. ഇടെ, എടെ). അദ്ദേ, ഇദ്ദേ എന്നിവയിൽ കാണുന്ന ടകാരത്തിന്റെ ഇരട്ടിപ്പ് എഴുത്തിലെ വൈകൃതമായിരിക്കാം. പകർപ്പുകളിൽ ഇതുപോലെ കകാരം പലയിടത്തും അനാവശ്യമായി ഇരട്ടിച്ചു കാണുന്നുണ്ട് (cf. ഒല്ലാക്കിൽ); വേണ്ട ദിസ്സിൽ ഇരട്ടിക്കാതെയും. സമീപാത്മകമായ തമിഴിലെ 'കിട്ടെ'യോടു (cf. നാടോടിത്തമിൽ, അവൻകിട്ടെ ഇരുക്ക്) 'ഇട്ടെ'യ്ക്കു ബന്ധമുണ്ടോ എന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. കള്ളരിൽനിന്നു ഇങ്ങനെ 'നിന്നു' ചേർത്ത പഞ്ചമിയും സുലഭമാണ് ഭാഷാകൗടലീയത്തിൽ.

'ഇന്ന്' (ദുറ്റത്തിന്ന്), 'ഇൽനിന്ന്' എന്നതിന്റെ സങ്കോചിതരൂപമായ 'ഇന്നിൽ'നിന്നുണ്ടായതാവാന്നാണ് വഴി. ഉദ്ദേശികയുടെ (cf. അതിന്ന്) വർത്ത്യനകാരത്തിന്റെ ഇരട്ടിപ്പായിരിക്കുമില്ല ഇതു⁶⁶.

അതിനൂടെ, കാട്ടൂടെ ഇത്യാദി 'ഉടെ' ചേർത്ത പ്രയോഗങ്ങളും, പണ്ടെയിൽക്കാട്ടിൽ, പ്രാജ്ഞനിൽക്കാട്ടിൽ ഇങ്ങനെ 'കാട്ടിൽ' (>കാൾ) ചേർത്ത പ്രയോഗങ്ങളും ഗ്രന്ഥത്തിൽ സുലഭമാണ്. 'കാട്ടിൽ' വിട്ടുകയും ആവാം. cf. പുത്രനെ വൈക്കുമതിൽ (വെക്കുന്നതിനേക്കാൾ).

വിഭക്തിമാറ്റം.

നിർദ്ധാരണാർത്ഥത്തിൽ പ്രയോജിക ആധാരികയ്ക്കു പകരം ചേർക്കുന്ന പതിവ് ഭാ. കൗ. ത്തിൽ സാധാരണ കാണുന്നു. ഉദാ: ഇവറാലൊൻറു, അതിനാലൊരു മാഷകം (അതിൽ ഒരു മാഷകം),

65. cf. വല്ലവങ്കോതയുടെ TAS IV. 9 ff. 18; അവകളുടെക്കൊണ്ടു TAS I. 288. 1; നമ്പിയിടെ TAS V. 78 ff. 26; ചകരനുടെ TAS VI. 76.

66. But, cf. അയത്തിന്റെ, ഇഴക്കോരിന്റെ. TAS IV. 46 ff. 12, 19.

എന്നിവരളാലൊത്തതരരെ. ഒരു കടിയാൽ, ഇപ്പുരാൻ (ഊരിൽ നിന്ന്) ഇങ്ങനെ പഞ്ചമ്യത്ഥത്തിലും 'ആൽ' വരും. 'വണികരെ രക്ഷിക്കുമാറു' (വണികരിൽനിന്നു രക്ഷിക്കൽ) തുടങ്ങിയ പ്രയോഗവും കാണുന്നു.

പഴയ ശാസനങ്ങളിൽ (12-13 ശതകം) കാണുന്ന സംയോജികയുടെ ഒരു പ്രത്യേകതരത്തിലുള്ള പ്രയോഗം നമ്മുടെ ഗ്രന്ഥത്തിൽ സുലഭമാണ്. 'സാമവായികന്മാരോടും പ്രധാനനോടും ഉള്ള ഭേദം', 'കീഴെ സൂത്രത്തോടു ഇസ്സൂത്രത്തോടു സംബന്ധം', 'ആക്രന്ദനോടു പാർഷ്ണിഗ്രാഹനോടു വിഗ്രഹിതമാരു' തുടങ്ങിയവ നോക്കുക. സാമവായികരും പ്രധാനനും തമ്മിലുള്ള ഭിന്നിപ്പ്, കീഴെ സൂത്രവും ഇസ്സൂത്രവുമായുള്ള സംബന്ധം (അല്ലെങ്കിൽ കീഴെ സൂത്രത്തോടു ഇസ്സൂത്രത്തിനുള്ള സംബന്ധം), ആക്രന്ദനെ പാർഷ്ണിഗ്രാഹകനോടു വിഗ്രഹിതമാരു—ഇങ്ങനെ അർത്ഥം പറയണം. ഈ ശൈലിയിൽ പണ്ടു ധാരാളം പ്രചാരമുണ്ടായിരുന്നു. (cf. കൊടുങ്ക്ലൂർ അഴിയിനോടു വിശേഷാൽ നാലു തളിയും തളിക്കടുത്ത കിരമത്തോടിടിയിൽ...' (വീരരാഘവപട്ടയം, Ep. Ind. IV, പേ. 295).

ഉപപദവിഭക്തികൾ.

ചില പ്രത്യേകധാതുക്കളുടെ സന്നിധിയിൽ കാരകങ്ങൾ മാറുന്ന പതിവു ഗ്രന്ഥത്തിലുണ്ട്. ചേവകരെ മന്ത്രിച്ചാൻ, അവനെ വായിച്ചു (അവനോടു ചോദിച്ചു), അവനെ ചീറിനാൻ, അവരളെക്കുകി (അവരെ സമീപിച്ചു) അതിനെത്തലനിർ (അതിനെ ആശ്രയിച്ചു), ഗുരുവ്യസനനെ മേൽചെല്ലാം, ധാഞ്ചികരെ നോക്കി, ശീതോഷ്ണകളെ ഉടൈച്ചു ഇത്യാദി പ്രയോഗങ്ങൾ സുലഭം. ഫലവത്തയിനെ നയിക്കും, അവനെച്ചെൻറു ചൊല്ലുവിതു ഇത്യാദികൾക്കും, അവനെ പ്രതി, സ്വാമിയെ പ്രതി ഇത്യാദികൾക്കും മാതൃക സംസ്കൃതമാണ്. 'ചൊൽ' ധാതുവരുമ്പോൾ ഇന്നത്തെ സംയോജികയുടെ സ്ഥാനത്തു കൂടലിയത്തിൽ ഉദ്ദേശികയാണ് പ്രയോഗിക്കുന്നത്. എന്നുകു ചൊന്നോൻ, ജാനപദർക്കു ചൊല്ലുവിതു. മിത്രനെപ്പറിച്ചു (മിത്രത്തിൽ നിന്നെടുത്തു), സത്യത്തോടു ചൂഴറീപ്പിതു (ചൂഴറുക—സത്യം ചെയ്തു) ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രയോഗവും കാണുന്നു.

ഭേദകങ്ങൾ.

ഐമ്മൂളം, പതിൻപലം ഇങ്ങനെ സംഖ്യാവിശേഷണം ചേർത്ത രൂപമുണ്ട്. നല്ലിതു, ചിരിയിതു ഇത്യാദി രൂപം കാണാം. 'പരക്കങ്ങൾ' (പരക്കനായവ) തുടങ്ങിയവയും ദുർല്ലഭമായുണ്ട്. ചത്തിതൊരു, പൈതൽ (ചത്ത കുട്ടി), ഉറവിതൊരു സ്ഥാനം ഇങ്ങനെ 'ഒരു' ചേർന്ന രൂപം സുലഭം. 'ഉറൈക്ക വെളുത്തു', 'ഉറൈക്ക നല്ലവു' എന്നിവിടങ്ങളിൽ 'ഉറൈക്ക' അധികാർത്ഥകമാണ്. ചുട്ടെഴുത്തിൽ 'ഇ മന്ത്രം' 'അ ഭൂമി' ഇങ്ങനെ ഹ്രസ്വരൂപം കാണുന്നുണ്ട്; ദീർഘരൂപവും സുലഭം.

വിശേഷണവിശേഷ്യപ്പൊരുത്തം സംസ്കൃതസമ്പ്രദായത്തിൽ ചിലേടത്തു കാണുന്നുണ്ട്. ൪. മഹാനായൊളള ഭേദം, ഗുണവതിയായ ഭൂമി. 'ചിറുമിയെ കാവലിൽ പരുമാരുമവരളെ ഗമിക്കിൽ' എന്ന മട്ടിലുള്ള പ്രയോഗമുണ്ട്. 'ജനപദയാദിഗുണങ്ങളോടു കൂടിയിരിക്കുമവൾ ഐവരം' (പേ. 204) എന്നതിൽ 'ഐവരം' ഗുണത്തിന്റെ വിശേഷണമാക്കിയതു, പാഠം ശരിയാണെങ്കിൽ, സാഹസമെന്നു പറയാതെ വയ്യ. പൊരുത്തനിയമം പ്രായേണ ശിഥിലമാണ്.

ക്രിയകൾ.

പുരുഷഭേദവിരാസത്തിന്റെ പ്രശ്നത്തിൽ ഭാഷാകൗടലീയം വെളിച്ചം വീശുന്നുണ്ട്. ക്രിയകളിൽ പുരുഷപ്രത്യയം ചേർന്ന പതിവു മിശ്രവാരും സാർവത്രികമാണെന്നു പറയാം. ദുർല്ലഭം ചില അപവാദങ്ങൾ ഉള്ളതു ഈ വിഷയത്തിൽ വന്നുണ്ടെന്നു ശൈമിലുത്തിന്നുദാഹരണമാണ്. 'ആ, നാൾ, തു, വാ, യേ, നേകത്തിൽ, ആ, രീ, രോം ബഹുവികല്പം' (കേ. പാ. 109) എന്ന സാധാരണനിയമം മിശ്ര ദിക്കിലും കാണാം. ഭൂതത്തിൽ, ചെത്താൻ, ചെത്തേൻ. വർത്തമാനത്തിൽ 'ഇൻറു' രൂപമേ ഉള്ളു. വരിന്റേൻ, നിന്നൈക്കിൻറിതു (>വരുനേൻ, നിന്നജ്ജന്നിതു). ഭാവിയിൽ കളവർ, ഇരിപ്പർ. ലഭിക്കുന്നവൻ, കൊള്ളുന്നവൻ, കൂടുന്നവൻ എന്നർത്ഥങ്ങളിൽ ഉള്ള 'ലഭിപ്പാൻ' 'കൊൾവാൻ', 'കൂടുവാൻ' എന്നീ പ്രയോഗങ്ങൾ ശ്രദ്ധേയമാണ് (൪. തമിൾ). എങ്കിലും 'ആൻ' മിശ്രവാരും ഇന്നത്തെപ്പോലെ പിൻവിനയച്ചപ്രത്യയം തന്നെ. ചൊല്ലിതു, ചൊല്ലിൻറിതു, ചൊല്ലിയന, ചൊല്ലപ്പട്ടന

(ന. ബ. വ.), ഉളൻ, ഉള (ന. ബ. വ.); പോയായ്, കണ്ടായ്, കൊൻറായ് (മ. പ. ഏ); കണ്ടീർ, ചതിക്കപ്പെട്ടീർ (ബ. വ.); കൊള്ളിന്റേൻ, പോത്തരിന്റേൻ, തിന്നിന്റേറാ, ചെണ്ണോ (ബ. വ.) ഇത്യാദി രൂപഭേദങ്ങളെല്ലാം ഗ്രന്ഥത്തിലുണ്ട്. ഉടയോ (ഉടയവരാഞ്ഞ് ഞങ്ങൾ) തുടങ്ങിയ രൂപങ്ങളും കാണാം. ൪. ഇരു വോ, എല്ലീർ, ആരുടയീർ.

എന്നാൽ നിയമം ശിഥിലമാകാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നുവെന്നു കാണിപ്പാൻ വേണ്ടത്ര ഉദാഹരണങ്ങൾ ഉണ്ട്. ഞാൻ പോകിൻ റിതു, ഞാൻ നിന്നെക്കിൻറിതു, നീ അഭിയോഗിക്കിൻറിതു, ദേവത ചൊല്ലി ഇത്യാദി പ്രയോഗങ്ങൾ കാണുന്നു. ഈ ശൈലിയും പിൽക്കാലത്തു വർദ്ധിച്ചതാണെന്നു സ്പഷ്ടം.

‘ഓ’ ചേർത്ത ഒരുതരം മുറുവിനയുണ്ടാക്കുന്നതു ഭാ. കൗ. ത്തിൽ സുലഭമായിക്കാണാം (ശാസനങ്ങളിലും ധാരാളമായിട്ട്). രോഷസ്ഥാനമാവോ, ഇയങ്ങിന്റേറാ, കൂട്ടുവോ, ഫലിപ്പോ, (രോഷസ്ഥാനമാകുന്നു, ഇയങ്ങുന്നു ഇത്യാദൃത്ഥം). ആഖ്യാതരുത്തിലും ആഖ്യാതരുത്തിലും ‘ഓ’ ചേർക്കും. ഉപനിപാതങ്ങളാവാം അതി വൃഷ്ടി ആദിയായവ, അമ്പൻ ദണ്ഡോപനായി ആവോ (അവൻ ദണ്ഡോപനായിയാണ്) — ഇങ്ങനെ.

പ്രയോഗം.

ഭാഷയിൽ ശരിയ്ക്കു കർമ്മപ്രയോഗമില്ലെന്നതിന്നു ഭാ. കൗ. കൂടുതൽ തെളിവു തരുന്നു. അവളെ അറിയപ്പെടുക, അവൾ ചൊല്ലു പ്പട്ട് (അവർ ചൊല്ലിയതിൽ പെട്ട്, അതു കേട്ടു എന്നു വിവക്ഷ), എന്തേൽ വരപ്പടാ, പരന്തേൽ ചെല്ലപ്പടാ ഇത്യാദി പ്രയോഗങ്ങൾ ധാരാളം. ‘പതിനൂവരെയും നിർവ്വാസിക്കപ്പെട്ടവർ’ എന്നെഴുതാൻ വ്യാഖ്യാതാവിന്നു മടിച്ചില്ല.

‘കാണച്ചെല്ലുക’യെപ്പോലെ പിൻവിനയെച്ചത്തിന്നു പകരം നട്ടുവിനയെച്ചം ഉപയോഗിക്കുന്നതും, ‘കേൾക്ക മന്ത്രിച്ചാൻ’ എന്നി വയിലെപ്പോലെ നട്ടുവിനയെച്ചത്തിന്റെ ‘എ’യ്ക്കു പകരം ‘അ’ ചേർക്കുന്നതും പഴയ പതിവാണ്. ഇതെല്ലാം ഗ്രന്ഥത്തിലുണ്ട്.

പ്രകാരങ്ങൾ.

പ്രകാരങ്ങളിൽ, വിധായകത്തിൽ 'ഇതു' ചേർത്ത രൂപമാണ് അധികം. അതൊരു നിയമം പോലിരിക്കുന്നു. കൊടുപ്പിതു, സാധിപ്പിതു, (കൊടുക്കണം, സാധിക്കണം എന്നർത്ഥം). ഉം, ഉം (ഭേദിപ്പു, ആശ്രയിപ്പു) ഇവ ചേർത്ത രൂപവുമാണ്. നിയോജക മധ്യമപുരുഷൻ ഇന്നത്തെപ്പോലെ തന്നെ. ഒഴി, കൂട്ട, പോര (നീ ഒഴിയുക, കൂട്ടുക, പോരിക), താ, പോത്തുക, ചെറുപ്പിൻ (ബ. വ.) ഇത്യാദി. തരാ, കെടുക്കലാ, വികല്പിക്കലാ ഇങ്ങനെ അനജ്ഞായകം.

നിഷേധം.

ആ, ആതേ ഇവ ചേർത്താണ് അധികം നിഷേധവും. ആകാ ഒല്ലാ, ചൊല്ലാതെ ഇങ്ങനെ. അനുപ്രയോഗവുമാണ്. cf. കൊള്ളാൻ, കൊടുപ്പതരുത്. താരാ, വാരാ ഇങ്ങനെ ദീർഘരൂപമാണ് 'താ', 'വാ' എന്നിവയ്ക്ക്. ചൊല്ലാൻ, നോക്കാൻ, ഉരിയാടാൻ ഒഴിയാൻ (അവൻ ചൊല്ലില്ല, നോക്കില്ല ഇത്യാദൃത്വത്തിൽ), താരേൻ, ചെച്ചേൻ (ഞാൻ തരില്ല, ചെയ്യില്ല. ഉ. പു.) ഇത്യാദി രൂപങ്ങൾ സുലഭമാണ് ഗ്രന്ഥത്തിൽ. 'ആതേ' ചേർത്തു നിഷേധം നിഷേധമുണ്ടാക്കുന്നതു സാധാരണം. കള്ളാതേ, ഭയപ്പെ (നീ കക്കരുത്, ഭയപ്പെടരുത്). കൊടാക്കാൻ, പോകാമൻ ഇതരൂപങ്ങൾ ഉണ്ട്.

ഭാവനാമം.

'ആമ'യാണ് പ്രധാനകൃൽപ്രത്യയം. ജീവികിൻറമ, അഷ്ടികിൻറമ, ചെത്തമ, പടിൻറമ (ജീവികൾ, അനുഷ്ടിക ഇത്യാദി അർത്ഥം). നിഷേധത്തിൽ തേറാമ, മറവാമ, ഇല്ല ഇങ്ങനെ രൂപം, (ആമ > ആയ്).

ഭോഗ്യതകൾ.

അകാരാന്തനപുंसകനാമങ്ങളിൽ സമുച്ചയനിപാതം ചേർന്നാൽ 'കാലമു ദേശമു' ഇങ്ങനെ 'മു' ആണ് നിത്യമായി ഭവിക്കുക. അതിൽ വരുന്നത്. മകാരം വകാരമാകുന്നതു പിൽക്കാത്താണ്. നടുവിനയെച്ചത്തിൽ 'ഉം' ചേർന്നാൽ ആഗമം 'വ' ആണ്, ഇന്നത്തെപ്പോലെ 'യ' അല്ല. (തമിഴിൽ ഇന്നും വക

ഗമമാണ് എന്നോർക്കുക). ഓതവും, ഗ്രഹിക്കവും, കൊള്ളവും, ചയ്യവും, പായവും എല്ലാം ഇങ്ങനെ ഉണ്ടാകുന്നു. 'പുസ്തകം വാരിക്കവും പൊതുൽ പൊല്ലാം വല്ലമവൻ' എന്നാണ് ഗ്രന്ഥത്തിൽ ശൈലി. (വാചിസ്പത്യം ചായ്വുകളും വല്ലമവൻ എന്നർത്ഥം).

വികല്പനിപാതയായ 'ഓ' ചേർക്കുന്നതിനു പകരം 'താൻ', 'ആക' ഇത്യാദി അാവ്യയങ്ങൾ ചേർക്കുന്നതു സാധാരണം. കൊൽകതാൻ പുറപ്പെട്ടക്കതാൻ; സേനാപതിയെത്താൻ, കമാരനെത്താൻ, മുൻറാക നാലാക—ഇമ്മട്ടിൽ. 'എൻറാൽ' എന്ന ഘടകാവ്യയത്തിനു 'അതുകൊണ്ട്' എന്നർത്ഥം പഴയ മലയാളത്തിൽ ഉള്ളതു ഈ ഗ്രന്ഥത്തിലും കാണുന്നുണ്ട്. cf. എൻറാൽ നീ പോവിതു.

ഒണ്ട്, ചെണ്ണേ ഇവയുടെ പ്രയോഗവും ശ്രദ്ധേയമാണ്. പ്രാപ്തമെന്നാകയുമൊണ്ട്, ആചായ്വനാകയുമൊണ്ട് ഇങ്ങനെ ഉള്ള ശൈലി ദൂതവാക്യാദികളിൽ സുലഭമായ ചാക്യാർശൈലി തന്നെ. ചൊല്ലച്ചെണ്ണേ, വിലക്കച്ചെണ്ണേ, പോക്കച്ചെണ്ണേ (ചൊല്ലിയിരിയ്ക്കേ, വിലക്കിയിരിക്കെ ഇത്യാദി അർത്ഥം) തുടങ്ങിയ പ്രയോഗം സാധാരണയാണ്. സംഗതിയുണ്ടായിരിയ്ക്കേ എന്നർത്ഥം 'അടുത്തേക്കു' യാതൊരു പ്രയോഗിച്ചു കാണുന്നു.

കുറുപ്പ്.

വ്യാഖ്യാനത്തെ കണക്കിലേറെ ദുർഘടമാക്കിയിട്ടുള്ളതു അതിലെ കല്പനയായ വാക്യരചനയാണെന്നു പറയാം. 'സമുച്ചയപികല്പങ്ങൾ സജാതീയത്തിനേ വത്ര' എന്ന നിയമം അത്ര ശ്രദ്ധിക്കാറില്ല. 'കള്ളനുടെ ഭാര്യാവും ഡാമരികനടയ സ്ത്രീയയും' (ഭാര്യായയും എന്നു വിവക്ഷ), 'മൃഗയാദിവ്യസനം, ഒരു കായ്ത്തിൽ ഴൻറും...അവജന്തു, ആലസ്യം' (ഉഴൻറും=ഉഴൽച്ച) ഇങ്ങനെ ചല്ലാം എഴുതിക്കാണം. പ്രധാനവാക്യത്തിന്റെ ഉള്ളിൽ ഏതെല്ലാം ഒരു പദം വിവരിക്കുന്ന മറ്റൊരു വാക്യം തള്ളിക്കയറും.

ധികം ആശയങ്ങൾ ഒതുക്കുന്ന ദീർഘവാക്യങ്ങളിലാണ് കൂടും അധികം. (ഇന്നത്തെ ആധാരവാക്യങ്ങളിലെ വൈകൃതം തന്നെ ഓർത്താൽ മതി). ചെറുവാക്യങ്ങൾക്കു അനവധ്യേഷഗമിപ്പു വേണ്ടത്ര ആജ്ഞാപുരുഷം. 'യാവനൊരുത്തൻ അറിവോൻ, അപൻ' ഇങ്ങനെ സംസ്കൃതച്ചുവയുള്ള വാക്യങ്ങൾ ഇടയ്ക്കു കാണം,

ഭാഷാകൂടലീയത്തിൽ കാണുന്ന ഒരു വാക്യശൈലി ശ്രദ്ധേയമാണ്:—‘പ്രജയിനെ രാജാവു, മക്കളെ പിതാവു രക്ഷിപ്പോരെക്കണക്കെ രക്ഷിപ്പിതു’ (മക്കളെ പിതാവു രക്ഷിക്കുന്നതു പോലെ രക്ഷിക്കുന്നു എന്നർത്ഥം); ‘ആനയൊട്ട കാലാൾ പറന്തി കൊൾവോരെക്കണക്കെ’ (കാലാൾ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതുപോലെ); ‘കരുങ്കൽ വീണ്ണോരെക്കണക്കെ’ (വീണതുപോലെ); ‘മധ്യമ ചരിതംകൊണ്ടേ ഉദാസീനചരിതമും ചൊല്ലിയോരിൽ പട്ടിതു’ (‘പറഞ്ഞതിൽ പെട്ടു, പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു എന്നർത്ഥം)—ഇത്യാദി ഉദാഹരണങ്ങൾ. ഈ തമിഴ്ശൈലി പഴയ മറു മലയാള കൃതികളിലും ധാരാളം കാണുന്നുണ്ട്.

ഈ ലഘുവിവരണത്തിൽനിന്നു ഭാഷാകൂടലീയത്തിന്റെ ഭാഷാപരമായ പ്രത്യേകതകൾ കറെ വെളിവായിരിക്കുമെന്നു ഴ്തു. പദം, ശൈലി, വ്യാകരണകാര്യം തുടങ്ങിയവയിൽ തമിഴ് യുള്ള അടുപ്പം ശ്രദ്ധേയമാണെങ്കിലും മലയാളത്തിന്റെ സ്വന്തമായ സ്വഭാവങ്ങൾ ധാരാളം ഗ്രന്ഥത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നുണ്ട്. അടസ്ഥാനപരമായ കെട്ടും മട്ടും എല്ലാം മലയാളത്തിന്റെ തന്നെ. നൃത്യത്തിന്റെ മൂലയിൽ ഭാഷാശൈലി വാർത്തപ്പെടാനുള്ള ശ്രമമുണ്ടെന്നും ദൂതവാക്യാദികളിൽ കാണുന്ന ഒരുതരം പാഠക അവിടവിടെ കാണാം. നിയമങ്ങളുടെ ഉറപ്പുകൊണ്ടു കി വ്യക്തിത്വവും ലാഘവവും ഭാഷയ്ക്കു മുഴുവൻ കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞിട്ടും ആശയങ്ങൾ വെളിച്ചം കാണാൻ പലപ്പോഴും വിട്ടുപോകുന്നപോലേ തോന്നും. കാലുഷ്യവും ദുർഗ്രഹതയും ഇതിന്റെ ഫലമാണ്. നാൽ ഴ്ജവും കാര്യമാത്രപ്രസക്തവുമായ ഒന്നാത്തരും ഭാഷയ്ക്കു സ്ഥലങ്ങൾ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ചുരുക്കമല്ല. ഭാഷാകൂടലീയത്തിന്റെ ലമായപ്പോഴും വ്യാകരണദൃഷ്ടാ മലയാളം ഗണ്യമായ പുരോതി പ്രാപിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു; കനത്ത ഒരു ശാസ്ത്രം കൈകാര്യം യാനുള്ള പദസംപത്തും അതിന്നു ഏറക്കുറെ കിട്ടിക്കഴി

ശ്രീ. സി. എൽ. ആൻറണി എഴുതുന്നു:—“കേരള ഭാഷയുടെ സാമ്രാജ്യം മൂലം ചെന്തമിൾ അധഃപതിക്കും രൂപങ്ങൾ ഒട്ടേറെ അതിൽ കടന്നുകൂടുകയും ചെയ്തു. ഭാഷാകൂടലീയത്തിന്റെ നിമിതി. വ്യാകരണം

ഭാഷാകൗടലീയം

അരാജകത്വവും അവ്യവസ്ഥയുമാണ് അക്കാലത്തെ പ്രത്യേകത. ഈ വ്യവസ്ഥാരാഹിത്യം കൗടലീയത്തിലെ വിഭക്തിപ്രത്യയങ്ങൾ, വർണ്ണവികാരങ്ങൾ, പദങ്ങൾ എന്നിവയുടെ പ്രയോഗത്തിലെല്ലാം കാണാം”⁶⁷. ‘തമിഴും സംസ്കൃതവും തമ്മിൽ ഏറ്റുമുട്ടി മാറിവന്നതാണ് മലയാളം’ എന്ന സിദ്ധാന്തത്തോടു അദ്ദേഹം യോജിക്കുന്നില്ല. പകരം, ‘ചെന്തമിഴിലേയ്ക്കും സംസ്കൃതത്തിലേയ്ക്കും കേരളത്തിലെ പ്രവാഹാരഭാഷ കയറിപ്പറ്റി അവയുടെ ആധിപത്യം ശിഥിലമാക്കിയശേഷം യഥാകാലം സ്വാതന്ത്ര്യം പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തതായാണ് ഞായത്ത്”⁶⁸ എന്ന ഒരു നവീനസിദ്ധാന്തം അദ്ദേഹം അവതരിപ്പിക്കുന്നു. ഈ ദുർഘടപ്രശ്നത്തെപ്പറ്റി ഇവിടെ ചർച്ചചെയ്യാൻ കരുതുന്നില്ല. ഏതാണ്ടു ഇന്നത്തെ മാതിരിയിലുള്ള ഒരു സ്വതന്ത്രശുഭാമലയ്ക്കും ആദ്യംതന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്ന ഭൂമികമേലല്ലാതെ, ‘ശീത പഥര’ത്തേയും വിജയത്തേയും മറ്റും സംബന്ധിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ സിദ്ധാന്തം ഉറച്ചുനില്ക്കുമോ എന്നു സംശയമാണ്. ഏതായാലും ഭാഷാകൗടലീയത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ശ്രീ. ആൻറണിയുടെ ക്ഷേപം കറെ കവിഞ്ഞുപോയിട്ടുണ്ടെന്നു സമ്മതിച്ചു തീരൂ. ധ്യാലടനയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ചില അവ്യവസ്ഥകൾ നടന്നല്ലാതെ മറ്റു വ്യാകരണകാര്യങ്ങളിൽ അത്ര ‘അരാജകത്വ’മാണു അതിലില്ല. കറെയെല്ലാം ശുദ്ധപാഠത്തിന്റെ അഭാവംകൊണ്ടു തോന്നുന്നതാണ്. പല പ്രയോഗവിശേഷങ്ങളും അക്കാലത്തെ മറ്റു രേഖകളിൽ കാണുന്നുമുണ്ട്. ‘കേരളവ്യവഹാരഭാഷയുടെ ഏകമം മൂലം ചെന്തമിൾ അധഃപതിച്ചു അബദ്ധങ്ങൾ കടന്നുടിയ’ കാലത്തിന്റെ വികൃതമായ സൃഷ്ടിയെന്ന നിലയിൽ ഈ മത്തെ വീക്ഷിക്കുന്നത് ശരിയായിരിക്കുകയില്ല എന്നാണ് നമുക്ക്.

എൽ. ആൻറണി, സാഹിത്യചരിത്രം പ്രസ്ഥാനങ്ങളിലൂടെ,

IV

വിഷയസംക്ഷേപം.

നമ്മുടെ ഗ്രന്ഥത്തിൽ അടങ്ങുന്ന വിഷയങ്ങളുടെ ഒരു ലഘു വിവരണം കൂടി താഴെ ചോർക്കാം.

കണ്ടകശോധനം—4-ാം അധികരണം.

76—88 വരെ 13 പ്രകരണങ്ങൾ ഈ അധികരണത്തിലടങ്ങുന്നു. 76-ാം പ്രകരണം ('കാരുക്കരക്ഷണം') കാരുക്കരെ (ശിപ്പികളെ) വിഷയമാക്കുന്നതാണ്. നിയന്ത്രിച്ചില്ലെങ്കിൽ നാട്ടിനു ഉപദ്രവകാരികളാകും ഇവരെല്ലാം എന്നാണഭിപ്രായം. ലോഹപ്പണിക്കാർ, നെയ്ത്തുകാർ, അലക്കുകാർ എന്നിവർക്കു പുറമെ കശീലവരും, നിധിനോട്ടക്കാരും, മുറിവൈദ്യന്മാരുമെല്ലാം കാരുക്കരിൽ പെടും. ഓരോ തൊഴിൽക്കാരും ഇന്നിന്ന തെറ്റു ചെയ്താൽ ഇന്നിന്ന ശിക്ഷ അനുഭവിക്കുന്നമെന്നു വിധിക്കുന്നു. ആട്ടക്കാരും പാട്ടക്കാരും നിയന്ത്രണവിധേയരാകുന്നതു ഒരു പുതുമയാണ്.

'വൈദേഹകരക്ഷണം'മെന്നു അടുത്ത പ്രകരണം കച്ചവടക്കാരെ ലക്ഷ്യമാക്കുന്നു. (വിദേഹരാജ്യക്കാർ കച്ചവടക്കാരായിരിക്കാം പണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു). തൂക്കി വില്പനയും എണ്ണി വില്പനയും ചെയ്യേണ്ട ചരക്കിൽ കൃത്രിമം കാണിച്ചാൽ ഉള്ള ദണ്ഡങ്ങൾ വിധിക്കുന്നുണ്ട്. പല തരത്തിലുള്ള കാപട്യങ്ങളും ഗ്രന്ഥകാരനറിയാം. സ്വദേശീയങ്ങളും വിദേശീയങ്ങളും ആയ ചരക്കുകളിൽ നേടാവുന്ന ലാഭത്തിന്റെ തോതു നിണ്ണയിക്കുന്നുണ്ട്. വ്യാപാരത്തിന്മേലുള്ള രാഷ്ട്രത്തിന്റെ കുത്തകാവകാശസ്ഥാപനത്തെപ്പറ്റിയും ഇതിൽ പ്രസ്താവിക്കുന്നു. കൂടലയന്റെ ഭരണകൂടത്തിൽ കൈത്തൊഴിലും വ്യാപാരവും കഠിനനിയന്ത്രണത്തിനു വിധേയമാകുന്നതു ശ്രദ്ധേയമാണ്.

'ഉപനിപാതപ്രതീകാരം' എന്ന 78-ാം പ്രകരണം അഗ്നിജലാദികളായ പ്രകൃതിഭയങ്ങളിൽനിന്നു പ്രജകളെ രക്ഷിക്കേണ്ടതെങ്ങനെ എന്നു വിവരിക്കുന്നതാണ്. ദുർഭിക്ഷം, പകച്ചുവ്യാധി ഇत्याദികളിൽ ചെയ്യേണ്ടതും പറയുന്നു. സപ്തമുഷികാദിഭയത്തിന്നു

മന്ത്രവാദം വിധിക്കുന്നുണ്ട്. ആപൽക്കാലത്തു ധനികരിൽനിന്നു കർന്നവമനാദികൾകൊണ്ടു പണം തട്ടിയെടുക്കാമെന്നാണ് ഗ്രന്ഥകാരന്റെ പക്ഷം.

79-ാം പ്രകരണത്തിൽ 'ഗുഡാജീവിരക്ഷ' ഉപദേശിക്കുന്നു. താപസന്മാർ, ജ്യോതിഷികന്മാർ തുടങ്ങിയ ഇരുപത്തഞ്ചോളം വർഗ്ഗക്കാരുടെ വേഷം ധരിച്ച രാജചാരന്മാർ, ഗുഡാജീവികളായ (കൈക്കൂലിയും മറ്റും വാങ്ങുന്ന) സക്കാർ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടേയും മറ്റും കള്ളപ്രവൃത്തികൾ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതെങ്ങനെ എന്നാണിതിൽ പ്രതിപാദിക്കുന്നത്. പീഡനകാരികളായ പതിമൂന്നു തരം ഗുഡാജീവികളെ നാട്ടിൽനിന്നാട്ടിക്കളയണമെന്നു വിധിക്കുന്നു.

പിടിച്ചുപറിയും മറ്റും നടത്തി ജീവിക്കുന്ന വർഗ്ഗക്കാരെ വേഷം മാറിയ ഗുഡപുരുഷന്മാർ മന്ത്രാദികളെക്കൊണ്ടും മറ്റും വശീകരിച്ചു പിടിക്കുന്നതാണ് 'സിദ്ധവൃഞ്ജനരെക്കൊണ്ടുള്ള മാണവ പ്രകാശനം' എന്ന 80-ാം പ്രകരണത്തിലെ വിഷയം. സൂത്രത്തിൽ രാജാവിന്റെ മാഹാത്മ്യം വെളിപ്പെടുത്തി കള്ളന്മാരെ ഭയപ്പെടുത്തുന്നതിനെപ്പറ്റിയും മറ്റും ഇതിൽ പറയുന്നുണ്ട്.

'ശങ്കാരൂപകർമ്മാദിഗ്രഹം' എന്ന അടുത്ത പ്രകരണം (81) കള്ളന്മാരെ പിടിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചുള്ളതാണ്. ശങ്കിച്ചു പിടിക്കുന്നതെങ്ങനെ? കളവുമുതൽ പൂം ഒരാളെ കള്ളനാണെന്നു കരുതാമോ? കളവു പുറത്തുനിന്നോ അകത്തുനിന്നോ നടന്നത്? ഇങ്ങനെ പോലീസുകാർക്കുവേണ്ട പലതും ഇതിൽ പറയുന്നു.

82-ാം പ്രകരണമായ 'ആശുതകപരീക്ഷ'യും പോലീസ് കാര്യമാണ്. ഒരാൾ തനിയെ മരിച്ചതോ വല്ലവരും കൊന്നു തൂക്കിയതോ എന്നെങ്ങനെ അറിയാം? വധകാരണങ്ങൾ എന്തെല്ലാം? ഘാതകനെ പിടിക്കാനുള്ള ഉപായമെന്ത്? ഇത്യാദികൾ ഇവിടെ വിവരിക്കുന്നു. ആത്മഹത്യയെ കൗടല്യൻ ആക്ഷേപിക്കുന്നുണ്ട്.

'വാക്യകർമ്മാനുയോഗം' എന്ന അടുത്ത പ്രകരണവും പോലീസ് പ്രവർത്തനത്തിൽ പെടുന്നു. ചോദിച്ചും ഭേദിച്ചും കറ്റം തെളിയിക്കുന്നതാണ് വിവരണവിഷയം. ചുരൽപ്രഹരം, മൂക്കിൽ

വെള്ളം കയറാൻ തുടങ്ങിയ നാലുവിധം ഭണ്ഡങ്ങൾ വിധിക്കുന്നു. ശങ്കിതന്മാരെ വേശ്യകളുടെയും മറ്റും സഹായം തേടിപ്പിടിക്കണം. ഖരപടന്റേയും* മറ്റും ചോരശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ കളവു തെളിയിപ്പാനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങളുടെ വിവരണമുണ്ട്. പാപകർമ്മങ്ങൾക്കനുസരിച്ച ശിക്ഷകൊടുക്കണം. ബ്രാഹ്മണൻ ദേഹഭണ്ഡം പാടില്ല; രാജ്യനിഷ്ഠാസനം മതി. ഇത്തരം കാര്യങ്ങൾ ഇതിൽ പറയുന്നു.

‘സർപ്പാധികരണരക്ഷണ’മെന്ന 84-ാം പ്രകരണത്തിൽ രാജാവിന്റെ ധാന്യാഗാരം, ആയുധാഗാരം മുതലായവയിൽനിന്നു എന്തെങ്കിലും മോഷ്ടിച്ചാൽ കൊടുക്കേണ്ട ശിക്ഷകൾ വിധിക്കുന്നു. നിസ്സാരമായ അപഹാരവും ഗൗരവമുള്ളതായി ഗണിക്കുന്നു. ന്യായാധിപൻ കക്ഷികളെ വിസ്തരിക്കുമ്പോൾ പേടിപ്പിക്കുകയോ മറ്റു കൃത്രിമങ്ങൾ കാണിക്കുകയോ ചെയ്യരുത്. ലേഖകന്മാർ ഈ പ്രകരണത്തിൽ സംഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ട്. തടങ്ങലിൽ വെച്ചവരെ വിടുകയോ മറോ ചെയ്യാലുള്ള ശിക്ഷയും വിധിക്കുന്നു.

‘ഏകംഗവധനിഷ്ക്രയം’ (പ്രക. 85), അംഗച്ഛേദനത്തിനും കാര്യം പറയുന്നതോടുകൂടി അതിന്നു പകരം വസുലാക്കാവുന്നതെടുക്കുന്നതിനും വിവരണമുൾക്കൊള്ളുന്നു. ഏതെങ്കിലും തരത്തിൽ ഭണ്ഡാരം വലുതാക്കുന്നതിനും അതിൽ ഉപയോഗിക്കുന്നവർക്കുള്ള ശിക്ഷയും, ഗുരുനിന്ദ തുടങ്ങിയ പല കഠിനശിക്ഷകളും വിധിക്കുന്നുണ്ട്. ആൾ, പരിസരം ഇവ നോക്കും. അവിടുന്ന് വിധിക്കും പാൾ.

86-ാം പ്രകരണത്തിൽ (‘ശുദ്ധശിരശ്ച ഭണ്ഡകല്പഃ’) ക്ലേശിപ്പിച്ച കൊല്ലുക, പെട്ടെന്നു കൊല്ലുക എന്നീ രണ്ടു പദ്ധതിയും അവലംബിക്കേണ്ട സന്ദർഭങ്ങൾ വിവരിക്കുന്നു. പിതൃഘാതകനെ തലയിൽ പന്തം കത്തിച്ചു കൊല്ലണം; രാജനിന്ദകന്റെ നാവു മുറിക്കണം ഇത്യാദി ശിക്ഷകൾ വിധിക്കുന്നുണ്ട്. വിഷം കൊ

* കരപട്ടം (<ഖരപട്ടം. പേ. 87) എന്ന പാഠം ഗണപതിശാസ്ത്രിയേയും (II. 156), കെ. വി. എ. തേയ്യം (അർത്ഥ. 386) അനുസരിച്ചു സ്വീകരിച്ചതാണ്. M, V, G കളിൽ ‘കരപടം’ എന്നാണ് കാണുന്നത്. ശരിയായ ആചാര്യനാമം ഇതാണെന്നു കാണുന്നതുകൊണ്ടു മാതൃകകളിലെ പാഠം സ്വീകരിക്കുകതന്നെ ഉത്തമം.

ദുത്ത സ്ത്രീ ഗർഭിണിയാണെങ്കിൽ ഒരു മാസം വരെ ശിക്ഷ നിർത്തി വെക്കണം. 'പല്ലിനു പല്ലു', കണ്ണിനു കണ്ണു' എന്ന മട്ടിലുള്ള പ്രാകൃതശിക്ഷയാണധികവും.

'കന്യാപ്രകരണം' എന്ന അടുത്ത പ്രകരണത്തിൽ (87) കന്യകയെ ദുഷിപ്പിക്കുന്നവർക്കുള്ള ശിക്ഷ വിധിക്കുന്നു. പുരുഷന്റെ മാത്രമല്ല സ്ത്രീയുടേയും കുറവും കണക്കിലെടുക്കുന്നുണ്ട്. ഗണികയുടെ മകളെ ദുഷിപ്പിച്ചാൽ ശിക്ഷ കുറവാണ്. ജാരസംസ്കൃതമെങ്കിലും തെളിയിപ്പാനുള്ള വഴി, ബലാൽക്കാരത്തെ നിയമാനുസൃതമായ വിവാഹമാക്കി മാറ്റാനുള്ള മാർഗ്ഗം—ഇതെല്ലാം വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. ആപത്തിൽ പെട്ട സ്ത്രീയെ കുടുംബക്കാർക്കു മടക്കിക്കൊടുക്കുകയോ സ്വയം സ്വീകരിക്കുകയോ ചെയ്യാം.

88-ാം പ്രകരണമായ 'അതിചാരദണ്ഡ'ത്തിൽ ബ്രാഹ്മണാദികളെ അഭേദ്യഭക്ഷണം ചെയ്യിച്ചാലുള്ള ശിക്ഷയും മറ്റും വിധിക്കുന്നു. അന്യന്റെ വീട്ടിൽ ബലാൽക്കാരമായി പ്രവേശിച്ചുകൂടാ. ഗ്രാമത്തിൽ വരുന്ന കച്ചവടക്കാർ മുഖ്യോദ്യോഗസ്ഥനെ ചരക്കുവിവരം അറിയിക്കണം. നഷ്ടം വന്നാൽ അത് ആ ഉദ്യോഗസ്ഥനോ ഗ്രാമക്കാരോ കൊടുക്കണം. സ്വന്തം അശ്രദ്ധകൊണ്ടു വരുന്ന അപായങ്ങൾക്കു ഓരോരുത്തർക്കും ഉത്തരവാദിയാണ്. ആനയെ കോപിപ്പിച്ചു, അതിനെ പാശം മരിയ്ക്കുന്നതു പുണ്യമാണെന്നു ഗ്രന്ഥകാരൻ പറയുന്നു.

നാലാം അധികരണം ഇങ്ങനെ കുററങ്ങളുടേയും ശിക്ഷയുടേയും ഒരു നീണ്ട പട്ടികയാണെന്നു പറയാം. ലൈംഗികമായ അരാജകത്വമടക്കമുള്ള എല്ലാറ്റിലും കൗടല്യന്റെ ശ്രദ്ധ ചെല്ലുന്നുണ്ട്. രാജ്യം വികസിപ്പിക്കുന്നതിനു മുമ്പായി നിയമാനുസൃതമായ ആഭ്യന്തരരക്ഷകൊണ്ടു അതിനെ സുദൃഢമാക്കണമല്ലോ. അതിന്നാണ് ഇവിടെ ശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളത്.

യോഗവൃത്തം—5-ാം അധികരണം.

89-95 വരെയുള്ള ഏഴു പ്രകരണങ്ങൾ ഇതിലടങ്ങുന്നു.

രാജദ്രോഹികളായ ചില ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും മറ്റും പ്രത്യക്ഷവധത്തിനു പറ്റാത്തവരായുണ്ടാകും. അവരെ ശുദ്ധപുരുഷ

ന്മാർ വഴിയ്ക്കു നശിപ്പിക്കുന്നതാണ് 89-ാം പ്രകരണത്തിലെ ('ദാ ണ്യകർമ്മികം') വിഷയം. ഓരോരുത്തരോടും ഓരോ തരത്തിലുള്ള തന്ത്രമാണ് ചാരന്മാർ എടുക്കേണ്ടത്.

അടുത്ത 90-ാം പ്രകരണം ('കോശാഭിസംഹരണം') കൗടല്യൻ്റെ കണ്ണിൽ അതിപ്രധാനമായ ഒന്നാണ്. രാജാധികാരം മുഴുവൻ ഭണ്ഡാരത്തെ ആശ്രയിക്കുന്നതുകൊണ്ടു എങ്ങനെയെങ്കിലും പരിശ്രമിച്ച് പണമുണ്ടാക്കണം എന്നാണ് ഉപദേശം. കൃഷിവാണിജ്യാദികൾകൊണ്ടു സമ്പത്തു വർദ്ധിപ്പിക്കണം. ഓരോ ഉൽപന്നത്തിൽനിന്നും പിരിയ്ക്കേണ്ട നികുതി കൗടല്യൻ നിജപ്പെടുത്തുന്നുണ്ട്. എല്ലാം കഴിഞ്ഞു പണം പോരാതെ വരുമ്പോൾ വഞ്ചന നടത്താം. ഇതിനുള്ള പല മാർഗ്ഗങ്ങളും ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നു. എന്നാൽ പ്രത്യക്ഷമായ പ്രജാപീഡനമെന്ന നിലയിലേയ്ക്ക് കായ്കങ്ങൾ എത്തിയ്ക്കരുതെന്നും താക്കീതുചെയ്യുന്നുണ്ട്.

91-ാം പ്രകരണം ('ഭൃത്യഭരണീയം') സർക്കാർ ജീവനക്കാരുടേയും മറ്റും ശമ്പളം നിശ്ചയിക്കുന്നു. രാജകുടുംബത്തിലെ അംഗങ്ങൾ, സചിവന്മാർ* തുടങ്ങിയവർക്കെല്ലാം വെച്ചേറെ തോതുകൾ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം വിധിച്ചിട്ടുണ്ട്.

'അനുജീവിവൃത്ത'മെന്ന അടുത്ത പ്രകരണത്തിൽ മന്ത്രികളുടെ പെരുമാറ്റത്തെപ്പറ്റിപ്പറയുന്നു. രാജാവിൻ്റെ ഹിതാഹിതങ്ങൾ അറിഞ്ഞു ഉപദേശിക്കേണ്ടതെങ്ങനെ? രാജസന്നിധിയിൽ ഒഴിയ്ക്കേണ്ട കായ്കങ്ങൾ എന്തെല്ലാം? ഇതെല്ലാമാണ് പ്രതിപാദ്യം. രാജസേവ വളരെ ആപൽക്കരമാണെന്നു കൗടല്യൻ ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നു. തീയിനെക്കാൾ എത്രയോ ഭയങ്കരനാണ് രാജാവ്.

* പതിനെ സംബന്ധിച്ച നോട്ടിൽ (ഭാ. കൗ. P. 189, f. n. 9) പോരായ്മയുണ്ട്. 'നൂറു അംഗങ്ങളോടും 600 പത്തികളോടും കൂടിയ പത്തു മെങ്ങളുടേയോ, പത്തു ഹസ്തികളുടേയോ നേതാവാണ് പദികൻ' എന്നു കെ. വി. എം. (അർത്ഥം. പേ. 666, f. n.). വമ്പിച്ച ശമ്പളം കൊടുക്കുന്ന ഈയാൾ 'എൻപതു ജനത്തുക്കു നായകം ചെയ്യുന്നവൻ' മാത്രമാവാൻ ഇടയില്ല. ഈ ഖണ്ഡികയുടെ വ്യാഖ്യാനം പുനർവിചാരണ ചെയ്യണമെന്നു നോട്ടിൽ സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. (Sec, P. 189, f. n. 8).

93-ാം പ്രകരണത്തിൽ ('സമയാചാരികം'), യജമാനന്റെ പ്രീതിയും അപ്രീതിയും ഇങ്ക്രിതാകാരങ്ങളിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ മന്ത്രി ശ്രമിക്കേണ്ടതിന്റെ ആവശ്യം വിവരിക്കുന്നു. രാജാവിന്റെ അപ്രീതി അറിവാൻ പക്ഷിമൃഗാദികൾ കൂടി സഹായിക്കുമെന്നു പറഞ്ഞു കാത്യാശാൻ, കണിങ്കൻ, ദീർഘൻ, ഘോടമുഖൻ, കിഞ്ചല്ലൻ, പിന്നാൻ എന്നിവരുടെ കഥകൾ സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്.* രാജകോപത്തിനുള്ള പ്രതിവിധിയും പറയുന്നു.

94, 95 പ്രകരണങ്ങൾ ക്രമത്തിൽ 'രാജ്യപ്രതിസന്ധാനം', 'ഏകൈശ്വര്യം' ഇവയെ വിവരിക്കുന്നതാണ്. രാജമരണത്തിൽ ആവത്തുകൾ വരാതെ ശരിക്കുള്ള അവകാശിയെ എങ്ങനെ വാഴിക്കാമെന്നു ഉപദേശിക്കുന്നതാണ് ആദ്യത്തേത്. സ്വദേശത്തോ വിദേശത്തോ വെച്ചു രാജാവു മരിച്ചാൽ പ്രവൃത്തിപദ്ധതികൾ വിഭിന്നമാണ്. ഏകൈശ്വര്യമെന്ന പ്രകരണത്തിൽ കൗടല്യൻ രാജമരണത്തിൽ മന്ത്രി രാജാവകണം എന്ന ഭരവാജപക്ഷത്തേയും മറ്റും ഖണ്ഡിച്ചു, അവകാശിയായ രാജകുമാരനെ ശ്രദ്ധിച്ചു സംരക്ഷിക്കണമെന്നു വിധിക്കുന്നു.

മണ്ഡലയോനി—6-ാം അധികരണം.

രണ്ടു പ്രകരണങ്ങളേ (96, 97) ഇതിലുള്ളൂ. സാമ്രാജ്യവികസനത്തിനുള്ള ഭൂമിക നിർമ്മിക്കുകയാണ് ഇവിടെ ചെയ്യുന്നത്.

96-ാം പ്രകരണത്തിൽ പ്രകൃതിസമ്പത്തുകളെപ്പറ്റി വിചാരണ നടത്തുന്നു. സ്വാമി, അമാത്യൻ, ജനപദം, ദുർഗ്ഗം, കോശം,

* ഈ കഥകളുടെ ആകരം അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഘോടമുഖൻ, ചാരായണൻ എന്നീ പേരുകൾ വാത്സ്യായനന്റെ കാമശാസ്ത്രത്തിലും ചില പ്രാമാണികന്മാരുടെ നിലയിൽ കാണുന്നുണ്ട്. കോസലരാജാവായ പ്രസന്നജിത്തിന്റെ മന്ത്രിയായി ഒരു ദീർഘകാരായണൻ ഉണ്ടായിരുന്നുവെന്നു ബന്ധുഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്നറിയാം. (തന്റെ മാതൃലതയെ മല്ലിയൻ ബന്ധുലനോടു അനിമി പ്രവർത്തിച്ചതിന്നു ഇദ്ദേഹം പ്രസന്നജിത്തിനോടു പ്രതികാരം ചെയ്യുകയുണ്ടായി). ചാരായണാദിസംജ്ഞകൾ പണ്ടുണ്ടായിരുന്നുവെന്നല്ലാതെ മറ്റൊന്നും ഇതിൽനിന്നു തെളിയുന്നില്ല. എങ്കിലും വാത്സ്യായനന്റെ പ്രസ്താവന അർത്ഥശാസ്ത്രത്തിനും കാമശാസ്ത്രത്തിനും തമ്മിലുള്ള അടുപ്പം തെളിയിക്കുന്നുണ്ടെന്നു പറയാം.

ദണ്ഡം (സൈന്യം), മിത്രം ഇവയാണ് സപ്തപ്രകൃതികൾ. ഓരോ നിന്ദനവും സ്വഭാവവും ഗുണവും വിവരിക്കുന്നു. അമാത്യസമ്പത്തും (I. അധ്യായം. 9) ദുർഗ്ഗസമ്പത്തും (I. അധ്യായം. 2) മുന്യ വിവരിച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ ഇവിടെ ചേർത്തിട്ടില്ല.

97-ാം പ്രകരണത്തിലെ പ്രമേയം ശമവ്യായാമങ്ങളാണ്. ശമം എന്നാൽ സമാധാനം; വ്യായാമം യുദ്ധവും. ആദ്യത്തേതു ക്ഷേമത്തിനും രണ്ടാമത്തേതു യോഗത്തിനും (അലബ്ധലാഭം) കാരണമാണ്. 4 മണ്ഡലങ്ങൾ, 72 പ്രകൃതികൾ തുടങ്ങിയവയെപ്പറ്റി ഈ പ്രകരണത്തിൽ വിവരിക്കുന്നു. പ്രഭുശക്തി, ഉത്സാഹശക്തി മുതലായവയെപ്പറ്റിയും പരാമർശമുണ്ട്.

ഷാർഗുണ്യം—7-ാം അധികരണം.

98—126 വരെ 29 പ്രകരണങ്ങൾ ഇതിലടങ്ങും.

സന്ധി, വിഗ്രഹം, യാനം തുടങ്ങിയ ആറു 'ഗുണ'ങ്ങളെപ്പറ്റി 98-ാം പ്രകരണത്തിൽ ('ഷാർഗുണ്യസമുദ്ദേശം') പറഞ്ഞു, അടുത്ത പ്രകരണത്തിൽ ഗ്രന്ഥകാരൻ 'ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധിനിശ്ചയം' നടത്തുന്നു. എപ്പോഴാണ് ശത്രുവൃദ്ധിയെ ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടത്, എപ്പോൾ ശത്രുവിനെ ആശ്രയിക്കണം ഇത്യാദി കാര്യങ്ങൾ ആണ് ഇതിൽ ആലോചിക്കുന്നത്.

100-ാം പ്രകരണം (സംശ്രയവൃത്തി), സന്ധി, ഭൈരവീ ഭാവം തുടങ്ങിയവ നടത്തേണ്ടതിന്റെ സ്ഥാനം നിർണ്ണയിക്കുന്നതാണ്. സംശ്രയം വേണ്ടിവരുമ്പോൾ അത് അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതെങ്ങനെ? ഏതേതു നയമാണ് വിജിഗീഷു ഭാവിനന്മയ്ക്കു കൈക്കൊള്ളേണ്ടത്? ഇത്യാദി കാര്യങ്ങൾ ആണ് അന്വേഷണവിഷയം.

സമന്തർ, തന്നിലും താണവർ, തന്നിലും ഉയർന്നവർ—എന്നിവരിൽ സന്ധിവിഗ്രഹാദികൾ പ്രയോഗിക്കേണ്ട വിധമാണ് 101-ഉം, 102-ഉം പ്രകരണങ്ങളിലെ ('സമഹീനജ്യായസാം ഗുണാഭിനിവേശഃ', 'ഹീനസന്ധയഃ') വിഷയം. സന്ദർഭം നോക്കി എല്ലാം അനുഷ്ഠിക്കണം. സന്ധികൾ ആത്മാമിഷം, അദൃഷ്ട

പുരുഷം, സുവർണ്ണം, കപാലം തുടങ്ങി പല തരത്തിലുണ്ട്. കണക്കിലേറെ കാരികൾകൊണ്ടാണ് 102-ാം പ്രകരണം അവസാനിക്കുന്നത്.

103—107 വരെയുള്ള പ്രകരണങ്ങൾ ക്രമത്തിൽ വിഗ്രഹാസനം, സന്ധാസനം, വിഗ്രഹാസനം, സന്ധാസനം, സംഭ്രമപ്രയാണം ഇവയെ പരാമർശിക്കുന്നു. ഭാരോന്നം അനുഷ്ഠിക്കേണ്ട സന്ദർഭം പറയുന്നുണ്ട്. സഹായികളെ കൂട്ടി യുദ്ധത്തിനു പോകുമ്പോൾ ലാഭം പങ്കുക്കുന്നതെങ്ങനെ എന്നു വിവരിച്ചുകൊണ്ട് 107-ാം പ്രകരണം അവസാനിക്കുന്നു.

ശത്രുവിനെ എതിർക്കേണ്ടതെപ്പോൾ, പ്രജകൾക്കു ക്ഷയവിരാഗങ്ങൾ വരുന്നതെങ്ങനെ, യുദ്ധത്തിൽ ബന്ധുക്കൾ ഏതു തരക്കാരായിരിക്കണം—ഇത്യാദി കാര്യങ്ങൾ ആണ് 108—110 വരെയുള്ള പ്രകരണങ്ങളിൽ ('യാതവ്യാമിത്രയോരഭിഗ്രഹചിന്താ', 'ക്ഷയലോഭവിരാഗഹേതവഃ പ്രകൃതീനാ', 'സാമവാചികവിപരിമർ:') അടങ്ങുന്നത്. പ്രകൃതികൾക്കു ഇഷ്ടമില്ലാത്തവൻ ഉള്ള ഒട്ടധികം കാരണങ്ങൾ കാരികകളിൽ സംഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ട്. സമന്തരോ ഹീനന്തരോ ആണ്¹ വിജിഗീഷുവിനു പററിയ സഹായികൾ; കാരണം, കൂടുതൽ ശക്തിയുള്ള ബന്ധു ഒടുവിൽ ആയാളെ നശിപ്പിച്ചേക്കാം.

പരസ്പരം കരാറു ചെയ്തുകൊണ്ടുള്ള ജൈത്രയാത്ര ('സംഹിതപ്രയാണം'), പരിപണിതം, അപരിപണിതം, അപസൃതം എന്നീ സന്ധികൾ ഇവയാണ് 111—112 പ്രകരണങ്ങളിലെ വിഷയം. അകൃതചികീഷ, കൃതശ്ലേഷണം തുടങ്ങിയ സന്ധിധർമ്മങ്ങളും പ്രകാശയുദ്ധാദികളായ വിക്രമധർമ്മങ്ങളും ഇതിൽ വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. ശത്രുവിനെ ആശ്രയിച്ചു മടങ്ങിവരുന്നവരെ പ്രത്യേകം സൂക്ഷിക്കണമെന്നു പറയുന്നു. അവരോടു എങ്ങനെ പെരുമാറണമെന്നും ഉപദേശിക്കുന്നുണ്ട്.

[113—117 വരെയുള്ള പ്രകരണങ്ങൾ വ്യാഖ്യാനമില്ലായ്മയാൽ ഈ പുസ്തകത്തിൽ ചേർത്തിട്ടില്ല. 5 ശതമാനം മാറ്റം നഷ്ടപ്പെട്ടതായിരിക്കുതാം.]

118-ാമത്തെ 'ഹിനശക്തിപുരണം' എന്ന പ്രകരണത്തിൽ ദുർബ്ബലനായ വിജിഗീഷു യുദ്ധോത്സുകരായ ശത്രുക്കളെ എങ്ങനെ യെല്ലാം വശത്താക്കണം എന്നു വിവരിക്കുന്നു. ഉത്സാഹയിതാവു്, സ്ഥിരകർമ്മാവു് തുടങ്ങിയ ഓരോരുത്തരോടും എടുക്കേണ്ട നയം വിഭിന്നമാണു്. പക്ഷഹീനൻ സഹായികളെ സമ്പാദിക്കുകയോ ദുർഗ്ഗത്തെ ആശ്രയിക്കുകയോ ചെയ്യണം.

ശക്തിഹീനൻ ബലവാനോടെതിർക്കുമ്പോൾ ചെയ്യേണ്ടതെന്തെല്ലാം? ഗുണസാമ്യത്തിൽ തീരത്തെടുപ്പു് നടത്തേണ്ടതെങ്ങനെ? ദുർഗ്ഗാശ്രയത്തിന്റെ കാലമേതു്—ഇത്യാദി വിഷയങ്ങൾ ആണു് 119-ാം പ്രകരണത്തിൽ ('ബലവതാ വിഗ്രഹോപരോധഹേതവഃ') വരുന്നതു്. 120-ാം പ്രകരണം ('ദണ്ഡോപനതവൃത്തം') സമരത്തിൽ ജയിക്കാൻ കഴിവില്ലെങ്കിൽ ശത്രുവിനെ ആശ്രയിക്കേണ്ട വിധം വിവരിക്കുന്നതാണു്. എല്ലാ കാര്യത്തിലും വിശ്വസ്തനായ ഭൃത്യനെപ്പോലെ പെരുമാറണമെന്നു പറയുന്നു.

അടുത്ത 'ദണ്ഡോപനതവൃത്ത'ത്തിൽ (പ്രക. 121) ശത്രുവിനെ ബലാൽക്കാരമായി പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരുന്നവന്റെ കർത്തവ്യമാണു് പ്രതിപാദിക്കുന്നതു്. സാമദാനാദികൾ പാത്രമറിഞ്ഞു പ്രയോഗിച്ചു ശത്രുവിനെ വശത്താക്കണം. ചിത്രഭോഗാദി പല മിത്രങ്ങളെപ്പറ്റിയും ഇവിടെ പ്രസ്താവനയുണ്ടു്.

കൂമത്തിൽ സന്ധികർമ്മം, സന്ധിമോക്ഷം എന്നിവയെപ്പറ്റി പറയുന്നതാണു് 122-ഉം, 123-ഉം പ്രകരണങ്ങൾ. പണ്ടുകാലത്തു് വെറും വാക്കാൽകരാറേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ജാമ്യം കൊടുക്കുന്ന ഏല്പാടു് പിന്നെ വന്നതാണു്. ജാമ്യം കൊടുക്കുമ്പോൾ വിജിഗീഷു ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതെന്തു്? ആരെയെല്ലാം ജാമ്യം കൊടുക്കാം? ഇത്യാദി കാര്യങ്ങൾ ആദ്യം പറയുന്നു. പിന്നെ ഈടു വെച്ചുവനെ എറേല്ലാം ഉപായങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ചു മോചിപ്പിക്കാമെന്നു വിശദീകരിക്കുന്നു. തുരങ്കമുണ്ടാക്കൽ, തീവെപ്പു് തുടങ്ങിയതെല്ലാം ഇതിൽ പെടും.

124—126 വരെയുള്ള പ്രകരണങ്ങൾ കൂമത്തിൽ മധ്യമചരിതം, ഉദാസിനചരിതം, മണ്ഡലചരിതം ഇവയെ വിവരിക്കുന്നു.

നതാണ്. ആദ്യത്തെ പ്രകരണത്തിൽ, മധ്യമന്ന താനും, മൂന്ന് (മിത്രം), അഞ്ച് (മിത്രമിത്രം) ഈ പ്രകൃതികളും 'പ്രകൃതി'കളാണെന്നും, രണ്ട് (അരി), നാല് (അരിമിത്രം), ആറ് (അരിമിത്രമിത്രം) ഇവ വികൃതികളാണെന്നും പറയുന്നു. അനുകൂലവും പ്രതികൂലവുമായ ആചരണമാണ് വിഭജനത്തിന്റെ മൂലം. സ്വമിത്രത്തെ മഹാരാശി എതിർക്കുമ്പോൾ മധ്യമൻ ചെയ്യേണ്ടതെന്ത്? മധ്യമനോടു വിജിഗീഷു സന്ധി ചെയ്യേണ്ട അവസരങ്ങളേവ? ഇത്യാദി പല കാര്യങ്ങളും ഇതിൽ ചർച്ച ചെയ്യുന്നുണ്ട്. ശത്രുശക്തി ക്ഷയിപ്പിക്കാൻ മധ്യമോദാസീനന്മാരെ തരംപോലെ ഉപയോഗപ്പെടുത്തേണ്ടതിനെപ്പറ്റിയും മറ്റും 125-ാം പ്രകരണത്തിൽ വിസ്തരിയ്ക്കുന്നു. ഒട്ടവിലത്തെ പ്രകരണത്തിൽ അരിഭാവികൾ (അരിയുടെ നിലയിൽ വർത്തിക്കുന്നവർ), മിത്രഭാവികൾ, ഭൂതഭാവികൾ എന്നീ സാമന്തശത്രുക്കളുടെ സ്വഭാവമാണ് നിരൂപണവിഷയം. ഷാൽഗുണ്യത്തിന്റെ പ്രാധാന്യവും പ്രവർത്തനപദ്ധതിയും കരേയധികം പദ്യങ്ങളിൽ സംഗ്രഹിച്ചു 126-ാം പ്രകരണവും ഏഴാം അധികരണവും അവസാനിയ്ക്കുന്നു.

മൂലഗ്രന്ഥം, അതിന്റെ വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ; മലയാളവ്യാഖ്യാനം, അതിന്റെ അവലംബഗ്രന്ഥങ്ങൾ, ഭാഷാരീതി; ഈ പ്രസിദ്ധീകരണത്തിലടങ്ങിയ ഭാഗത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കം—ഇത്തരം കാര്യങ്ങളെപ്പറ്റി ഒരു സാമാന്യജ്ഞാനം മുകളിലെ വിവരണത്തിൽ നിന്നു വായനക്കാർക്ക് സിദ്ധിച്ചിരിക്കുമെന്നു കരുതുന്നു.

കെ. എൻ. എഴുത്തച്ഛൻ.

വിഷയവിവരം.

Foreword

ആമുഖം.

അവതാരിക.

അധികരണം നാലു°	—	കണ്ടകശോധനം.	
പ്രകരണം 76	...	കാരുകരക്ഷണം.	പേ. 1
„ 77	...	വൈദേഹകരക്ഷണം.	18
„ 78	...	ഉപനിപാതപ്രതീകാരം.	28
„ 79	...	ഗുഡാജീവിനാം രക്ഷാ.	40
„ 80	...	സിദ്ധവ്യഞ്ജനൈർ	
		മാണവപ്രകാശനം.	48
„ 81	...	ശങ്കാരൂപകർമ്മാഭിഗ്രഹം.	55
„ 82	...	ആശുതകപരീക്ഷാ.	69
„ 83	...	വാക്യകർമ്മാനുയോഗം.	78
„ 84	...	സ്പാധികരണരക്ഷണം.	90
„ 85	...	ഏകാംഗവധനിഷ്ക്രയം.	127
„ 86	...	ശുദ്ധശ്ചിത്രശ്ച ദണ്ഡകല്പം.	114
„ 87	...	കന്യാപ്രകർമ്മം.	122
„ 88	...	അതിചാരദണ്ഡം.	131
അധികരണം അഞ്ചു°	—	യോഗവൃത്തം.	
പ്രകരണം 89	...	ദാഡകർമ്മികം.	144
„ 90	...	കോശാഭിസംഹരണം.	165
„ 91	...	ഭൃത്യഭരണീയം.	187
„ 92	...	അനുജീവിവൃത്തം.	200
„ 93	...	സമയാചാരികം.	2
„ 94	...	രാജ്യപ്രതിസന്ധാനം.	2
„ 95	...	ഏകൈശ്വര്യം.	2
അധികരണം ആറു°	—	മണ്ഡലയോനിഃ.	
പ്രകരണം 96	...	പ്രകൃതിസമ്പദഃ.	3
„ 97	...	ശമവ്യായാമികം.	27

അധികരണം ഏഴ്	—	ഷാഡ്ഗുണ്യം.	
പ്രകരണം 98	...	ഷാഡ്ഗുണ്യസമുദേശം.	291
„ 99	...	ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധിനിമിത്തം.	297
„ 100	...	സംശ്രയവൃത്തിഃ.	312
„ 101	...	സമഹീനജ്യായസാം.	
		ഗുണാഭിനിവേശം.	321
„ 102	...	ഹീനസന്ധ്യഃ.	327
„ 103	...	വിഗൃഹ്യാസനം.	337
„ 104	...	സന്ധായാസനം.	346
„ 105	...	വിഗൃഹ്യാനം.	347
„ 106	...	സന്ധായാനം.	351
„ 107	...	സംഭൂതപ്രയാണം.	351
„ 108	...	യാതവ്യാമിത്രയോരഭി- ഗ്രഹചിന്താ.	354
„ 109	...	ക്ഷയലോഭവിരാഗഹേതവഃ പ്രകൃതീനാം.	360
„ 110	...	സാമവാധികവിപരിമൾ.	368
„ 111	...	സംഹിതപ്രയാണികം.	375
„ 112	...	പരിപണിത,പരിപണിത, പന്യതസന്ധ്യഃ.	377
[പ്രകരണം 111—117. വ്യാഖ്യാനമില്ല. മൂലഭാഗവും വിട്ടുകളഞ്ഞിരിക്കുന്നു.]			
„ 118	...	ഹീനശക്തിപുരണം.	397
„ 119	...	ബലവതാ വിഗൃഹ്യാ- പരോധഹേതവഃ.	415
„ 120	...	ദണ്ഡോപനതവൃത്തം.	426
„ 121	...	ദണ്ഡോപനായിവൃത്തം.	432
„ 122	...	സന്ധികർ.	446
„ 123	...	സന്ധിമോക്ഷഃ.	456
„ 124	...	മധ്യമചരിതം.	467
„ 125	...	ഉദാസിനചരിതം.	476
„ 126	...	മണ്ഡലചരിതം.	477

പദസംക്ഷേപസൂചി.

അത്ഥം.	അത്ഥശാസ്ത്രം.
അന.	അനന്തപുരവണ്ണനം.
ഉ. സ.	ഉണ്ണുനീലീസന്ദേശം.
ഉണ്ണിച്ചിത.	ഉണ്ണിച്ചിതതേവിചരിതം.
ഉണ്ണിയച്ചി.	ഉണ്ണിയച്ചിചരിതം.
ഉണ്ണിയാടി.	ഉണ്ണിയാടിചരിതം.
കാമ. നീ.	കാമദകന്റെ നീതിസാരം.
കേ. സാ. ച.	കേരളസാഹിത്യചരിത്രം.
കേ. വി. പ.	കേരളഭാഷയുടെ വികാസപരിണാമങ്ങൾ.
കൊല്ലൂർ.	കൊല്ലൂർമാറം.
കൗ. അ.	കൗടല്യന്റെ അത്ഥശാസ്ത്രം.
കൗ. ഭാ.	കൗടലീയം ഭാഷ.
ഗണ.	ഗണപതിശാസ്ത്രം.
ചക്ര.	ചക്രവാകസന്ദേശം.
തരിസാ.	തരിസാപ്പള്ളി.
തിരു.	തിരുനെല്ലി.
തിരുക്കടി.	തിരുക്കടിത്താനം.
തിരുക്കാ.	തിരുക്കാൽക്കര.
തിരുമു.	തിരുമുഴിക്കളം.
തൊൽ.	തൊൽകാപ്പിയം.
ദൂത.	ദൂതവാക്യം.
പദ്യ.	പദ്യരത്നം.
പെരു.	പെരുനെയിൽ.
പ്രാ. ഗ. മാ.	പ്രാചീനമലയാള ഗദ്യമാതൃകകൾ.
ബ്ര. പു.	ബ്രഹ്മാണ്ഡപുരാണം (ഗദ്യം).
ഭാ. കൗ.	ഭാഷാകൗടലീയം.

ഭാഗ. ഭാ.	ഭാഗവതം ഭാഷ.
യജു.	യജുദ.
രാ. ച.	രാമചരിതം.
ലീ.	ലീലാതിലകം.
വാസു.	വാസുദേവസ്തവം.
വാഴ്.	വാഴപ്പള്ളി.
വീര. പ.	വീരരാഘവപട്ടയം.
ശാ.	ശാസനം.
സാ. ച. പ്ര.	സാഹിത്യചരിത്രം പ്രസ്ഥാനങ്ങളിലൂടെ.
AOR	Annals of Oriental Research (Madras).
ASVO	Annals of Sri Venkata Oriental Institute.
BSOS	Bulletin of the School of Oriental and African Studies.
Ep. Ind.	Epigraphia Indica.
Ind. Ant.	Indian Antiquary.
IHQ	Indian Historical Quarterly.
JAOS	Journal of the American Oriental Society.
JBORS	Journal of the Bihar and Orissa Research Society.
JRAS	Journal of the Royal Asiatic Society.
SII	South Indian Inscriptions.
TAS	Travancore Archaeological Series.

ഭാഷാകൗടലീയം

അധികരണം നാല്പ്-† [കണ്ടകശോധനം]¹

പ്രകാരണം 76. കാരുകരക്ഷണം

ധീരകരക്ഷണമെമ്പിതു¹ᵃ സൂത്രം. കാരുക്കളാവോർ തട്ടാർ, തച്ച, രാടവാണിയരൻറീജാതികൾ. കാരുക്കളിൽനിന്നു പ്രജകളെ രക്ഷിക്കമതു കാരുകരക്ഷണമാവിതു.

പ്രദേഷ്ഠാരസ്രയസ്രയോ മാത്യാഃ കണ്ടകശോധനം കര്യഃ

പ്രദേഷ്ഠക്കളാവോർ കണ്ടകശോധനാധിക്രതരായുള്ള പുരുഷർക്കു പേർ. അമാത്യാ(ഃ) എൻറവാരു ജാനപദ(ത്വ)ാദ്യമാത്യാ ഇണക്കളോടുകൂടി ഇരുന്ന പ്രദേഷ്ഠക്കൾ മുമ്മുവർകൂടി കണ്ടകശോധനം ചെയ്വിതു. കണ്ടകരാവോർ കാരുക്കളെവേദേഹകാദികൾ. അവരൾ¹ᵇ പ്രജൈഷു പീഡ ചെയ്യിൻറമനാൽ കണ്ടകമരൻറു ചൊല്ലിതു. ശോധനമാവിതു, അവരൾ പ്രജാദ്രോഹം ചെയ്യാതവാരു ശമനം ചെയ്വിതു. അങ്ങനെ ഉള്ള ശമനം ചെയ്വാൻ ശ്രേണ്യ²ᵃന്ത

† പദം പകപ്പുകളിലില്ല. ‡ 'ത്വ' എല്ലാ പകപ്പിലും വിട്ടിരിക്കുന്നു.

1. കാമദകൻ നീതിസാരത്തിൽ കണ്ടകശോധനം വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ രാജശത്രുക്കളെ ഇല്ലാതാക്കുന്ന ഗൃഹകൃത്യങ്ങളാണിതിലെ പ്രതിപാദ്യം. (കാമ. നി. VI, പ്ര. 9). കൗടല്യന്റെ വിവരണം വ്യത്യസ്തമായിരിക്കുന്നു.

1a. എന്ത പറയുന്നതു്. [cf. ത. എമ്പർ—എന്ത പറയുന്ന അവർ. > എന്തർ. 'എന്ത നാർ പുലമെയോരേ' (തൊൽ, എഴു.)—പണ്ഡിതന്മാർ പറയുന്നു. മുത്തേന്തർ, പല്ലെന്തർ—ലി. ഉ. പ. 51.] cf. 'അതു പൂക്കുപിപേമ്പിതു'. 'പ്രതലമെമ്പിരൊത പാതാളമുണ്ടു്'—ബ്ര. പു. 52, 53. (ത. എമ്പതു). എമ്പിതു പകപ്പുകളിൽ എൻറിതു എന്ത മാറി കാണുന്നു).

1b. <അവർകൾ. പഴയ മലയാളത്തിൽ പ്രചാരം. cf. 'കല്ലിന്മേലെഴുതിയ വണ്ണമൻറിയെ പണ്ണമവരൾ' (തീരുക്കാ. ശാ. (CAS III, പേ. 174-75), വരി 6.

2. മുളളപോലെ ഉപദ്രവകാരികൾ എന്ന താൽപര്യം.

2a. ശ്രേണ്യ—വണിക്ക സംഘം.

ക്രതയൊള്ള പുരുഷിൻറി³ അരുതാകിൻറമയാൽ^{3a} അവരളെ ചൊല്ലിൻറിതു.

അർഥ്യപ്രകാരം, കാരുശാസിതാരം, സന്നിക്ഷേപ്താരം, സ്വവിത്തകാരവം, ശ്രേണീപ്രമാണാ നിക്ഷേപം ഗൃഹ്ണീയം. വിപത്തേ ശ്രേണീ നിക്ഷേപം ഭജേത.

അർഥ്യപ്രകാരം(ഃ) എൻറവാറ, അർത്ഥാദനപേതരത്വ്യാവാർ. ഇവരളടയ പ്രകാരമെൻറവാറ⁴ തത്സ്വഭാവരെൻറവാറ. അർത്ഥാദനപേതസ്വഭാവരെൻറവാറ ശുചയുക്തരെൻറവാറ.^{4a} കാരുശാസിതാരം എൻറവാറ [കീഴിലുള്ള കാരുക്കൾക്കു കത്ത്വോപദേശം ചെയ്യുമവരും]⁵. സന്നിക്ഷേപ്താരം എൻറവാറ തങ്ങളിട^{5a} കയ്യിൽ വെയ്ക്കും പൊന്നും പൊല്ലണിയും കഴകത്താക്കു⁶ കാട്ടിക്കൊൾവിതും കൊടുപ്പിതും ചെയ്യുമവരും.^{6a} സ്വവിത്തകരാവാർ തമ്മുടയ^{6b} ധനം

3. ഇൻറി, എൻറി, അൻറി, അൻറിയെ ഇത്യാദിയെല്ലാം പ. മ. യിൽ പ്രചുരം. ഇൻറി തമിഴിലെ 'ഇൽ' ധാതുവിൽനിന്നും, അൻറി 'അൽ' ധാതുവിൽനിന്നും ജനിക്കുന്നു. ഇല്ലാതെ, അല്ലാതെ എന്നു ക്രമത്തിൽ അർത്ഥം. അനുബന്ധം 'സി' നോക്കുക. അൻറിയെ > എന്നിയെ.

3a. അരുതായ്കൊണ്ടു്. cf. 'ആകിൻറമയാൽ അയോധ്യ നോക്കി എഴുന്നരുളി'—ബ്ര. പു. പേ. 11.

4. എന്നു്, എന്നതു് എന്നേ അർത്ഥമുള്ളു. (വാക്യാരംഭത്തിൽ എൻറവാറീനു 'എന്നു വെച്ചാൽ' എന്നർത്ഥം യോജിക്കും; എന്നാൽ വാക്യാന്തത്തിൽ യോജിക്കുകയില്ല.) cf. 'കമലമിതു കണാ നിൻറു കേഴിൻറവാറു'—ലീ. ഉ. പ. 49. എൻറവാറു്=എൻറ+ആറു്. ആറു്=വഴി (ത), വിധം. cf. 'സ്വയംവരമാകിൽ അൻറക്കാമ്മാറുചെല്ലരുതു'—പ്രാ. ഗ. മാ—പേ. 5.

4a. അർത്ഥനീയസ്വഭാവർ—നഷ്ടം സംഭവിച്ചാൽ പകരം ആവശ്യപ്പെടാൻ തക്ക സ്ഥിതിയിലുള്ളവർ എന്നും പറയാം.

5. അർത്ഥം വ്യാഖ്യാനത്തിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

5a. =തങ്ങളിടെ. cf. ആറാം വിഭക്തി പ്രത്യയം—ക്ക, ഇടെ, എടെ, റെ—ലീ. ശി. II. cf. അവളുടെ വാ(ബാ)ല്യം കഴിഞ്ഞു.—ബ്ര. പു., പേ. 2.

6. തൊഴിൽശാലയുടെ മേധാവി.

6a. ഭജപ്പെട്ട നിക്ഷേപ്താക്കളോടു ഇടപെടുന്നവരെന്നും സന്നിക്ഷേപ്താക്കൾക്കു അർത്ഥം കാണുന്നു.

6b. താൻ എന്നതിന്റെ ബ. വ. cf. 'താമേ വേണ്ടിക്കൊൾവിതു' (തങ്ങൾ തന്നെ മടക്കി എടുക്കണം). കെര. മ. ശാ. (TAS IV, പേ. 46 ff.) വരി 270.

കണക്കെ മറ്റേവരുടെയ ധനം കുറിക്കാളുമവരും. ശ്രേണീപ്രമാണ(ാ)ഃ എൻറവാറു കൂടിൻറ ജനത്തിന്നു പ്രമാണിക്കലാംവണ്ണം ഇരിക്കുമവരും—എൻറീങ്ങനെ അഞ്ചു ജാതി വിശേഷണത്തെ ഉടൈയരായിരിക്കും പുരുഷർ നിഷ്കേപം ഗ്രഹിപ്പിതു. നിഷ്കേപമാവിതു പണിചെയ്വാൻ കൊണ്ടുവരിൻറ ധനം തൻടെകയിൽ കൊൾവിതു.⁷ അവൻ ചത്തിട്ടു താൻ ഒളിച്ചുപോയ് താൻ ധനത്തിന്നു കേടുവരികിൽ ശ്രേണി കൊടുക്കുമാറു അമഞ്ഞു⁸ കൊണ്ടു കൊടുപ്പിതു. ശ്രേണി ആവിതു കൂട്ടം.

നിർദിഷ്ടദേശകാലകാൽ ച കൽ കുര്യഃ. അനിർദിഷ്ട ദേശകാലകാൽപദേശം.

കാലാതിപാതനേ പാദഹീനം വേതനം തട്ടുപിഗുണശ്ച ഭണ്ഡഃ. അന്യത്ര ഭൂഷോപനിപാതാഭ്യാം നഷ്ടം വിനഷ്ടവാദ്ഭാവഹേതുഃ. കാൽസ്യാന്യഥാകരണേ വേതനനാശസ്തട്ടുപിഗുണശ്ച ഭണ്ഡഃ.

കാലമും ദേശവുമഞ്ഞു, കൊണ്ടു കൽക്കുമഞ്ഞു പണി ചെയ്വിതു. ഇന്ന ദേശത്തിന്നു ഇന്നത്തിന്ന കാലത്തു ഇന്ന പണി ചെയ്യുതരുവിതെൻറ അമഞ്ഞുകൊണ്ടു പണിചെയ്യുകുടവിയൻ.^{†9} അതിശയമായൊള്ള പണി കാലമയൊതെ ചെയ്യുകുടവിയൻ.^{9a}

അമഞ്ഞ കാലത്തു ചെയ്യുകൊടാക്കാൽ¹⁰ കൊള്ളം കൂലിയിൽ നാലൊൻറ കുറയ കൊള്ള കുടവിയൻ. അവനിരുമടങ്കു ഭണ്ഡം വൈ

† 'യർ'—V.

7. കൊൾവതു എന്നാണു് തമിൾ പ്രയോഗം. 'ഇ' ചേർത്ത പ്രയോഗം പ. മ. യിൽ സുലഭം.

8. നിശ്ചയിച്ചു. cf. 'മറ്റൊളിപ്പോഴങ്കരനമച്ച അക്കിരം മുൻറു കലം.' 'വൻറലച്ചേരിക്കോതെ ഇരൈവിയമൈച്ച നന്മാവിളക്കൊൻറു'—തിരുക്കാ. ശാ. (TAS III. പേ. 166-167). പ. 2, 3.

9. ചെയ്യുകുടവിയൻ—ചെയ്യാൻ കടപ്പെട്ടവൻ. ചെയ്യണം എന്നാഥ. കടവിയൻ എന്നും കടവൻ (തമിൾ) എന്നും ശാസനങ്ങളിൽ കാണാം. cf. 'റക്ഷാപോക്കു കൊള്ളുകുടവിയർ പൊതുവാണാർ' മാ. ശാ. (TAS IV. പേ. 9-10), പ. 12, 13 'കരുപ്പുരം തിരിയിലിട്ടെരിക്കുകുടവർ'—തിരുക്കാ. ശാ. (TAS III. പേ. 170-171), പ. 6

9a. അത്ഥവ്യത്യാസം കാണുന്നു. Vide K. V. M., കൗ. അ. പേ. 349-350.

10. കൊടാക്കാൽ—കൊടുക്കാതിരുന്നാൽ. കാലം > കാൽ. cf. ഒരുകാൽ > ഒരിക്കൽ.

ക്കുടവിധൻ. ഭ്രൂഷത്താലും ഉപനിപാതവഴിമേലും¹¹ നഷ്ടമാകിൻറതും, വിനഷ്ടമാകിൻറതും കൊടുക്കുടവിധനല്ല. ഭ്രൂഷമായി കൊടിയവാ^{11a}യിരുന്ന ആനയും പശുവും പോത്തുമെൻറിയജാതികളിൽനിൻറുപരിൻറ ഭയം. ഉപനിപാതമായി രാജാവിൽനിൻറും തീയിൽനിൻറും വരും ഭയം.^{11b} നഷ്ടം ഇളനതും.¹² വിനഷ്ടമവിതൊരു ഏകദേശമിളനതും. അതു ശിക്ഷികൾ കൊടുക്കുവേണ്ടോ. അമഞ്ഞ പണി അൻറിയെ ചെയ്കിൽ അമഞ്ഞ കൂലിയുമിളന്നു ഭണ്ഡവുമിളമടക്കു വൈക്കുടവിധൻ.

എൻറ തട്ടാരടയപ്രകരണം മുടിഞ്ചിതു.

തത്തുവായാ ദൈകാദശികം സൂത്രം വദ്ധ്യേയം.
വൃദ്ധിച്ഛേദേ ഹേദേപിഗുണോ ഭണ്ഡഃ.

സൂത്രമൂലം വാനവേതനം; ക്ഷൗമകൗശേയാനാം അധ്യുദ്ധ്യുണഃ; പാത്രോർണാ കംബളദൃക്തലാനാം ദേപിഗുണം.

മാനഹീനേ ഹീനാവഹീനം വേതനം തദുപിഗുണശ്ച ഭണ്ഡഃ. തുലാഹീനേ ഹീനചതുർഗുണോ ഭണ്ഡഃ. സൂത്ര പരിവർത്തനേ മൂലദേപിഗുണഃ.

തേന ദേപിപടവാനം വ്യാഖ്യാതം.

ഇനി ആടവാണിയ¹³ടയ വ്യാപാരം ചൊല്ലിൻറിതു. ആടവാണിയർ പതിമ്പലം¹⁴ നൂല് കൊടുത്താൽ പതിനൊരു പലം

† കളിൽവരിൻറ—V. ‡ പതമ്പലം V.

11. കാരണം എന്നർത്ഥത്തിൽ മാറ്റുപദത്തിൻറ തത്ജമ.

11a. കൊടിയവു—കൊടിയവ, ഉത്രങ്ങളായ. cf. ചെറിയവ, വലിയവ. ‘അതി’ൻറ ബ. വ. ആണ് അവ. (cf. അനേകസ്തിൻ ര, കം, മാർ, പർ, വർ, വ്യ പ്രായേണ,—ലി. സൂ. 34). കന്നടത്തിലെ ബ. വ. പ്രത്യയവും ‘വ്യ’ തന്നെ.

11b. ‘ഭിത്രാത്ഥാനാം ഭയഹേതുഃ’ (I. iv. 25) എന്ന പാണിനീസൂത്രമനുസരിച്ച് ഭയത്തിൻറ മുമ്പിൽ പഞ്ചമി. ‘പുലിയിങ്കൽനിന്നു വേടിച്ച്’ ഇത്യാദി പ്രയോഗങ്ങൾ ലി. (II) ആക്ഷേപിച്ചാലും പ. മ. യിൽ സാധാരണമായിരുന്നു.

12. നഷ്ടപ്പെട്ടതും.

13. നെയ്ത്തുകാർ.

14. പത്തു പലം. cf. ‘മലൈക്കൽനല്ലർ കൊള്ളുന്നെൽ പതിൻപറ’. കൊ. മ. ശാ. (TAS IV, പേ. 46 ff); വരി 106-107.

കൂഴാടുക¹⁵ക്കടവിയർ. കൂഴമാനം^{15a} വച്ചുകൊടാക്കാൽ ഒഴിഞ്ഞതിന് നി¹⁶ലിരുമടങ്ക ഭണ്ഡം.

നെയ്യുമതിന്നു കൂലി നൂൽ പെരും വില കൊടുപ്പിതു ക്ഷൗമത്തിന്നും കൗശേയത്തിന്നും സൂത്രം പെരും¹⁷ വിലയും അതിൽ പാതിയും കൊടുപ്പിതു പത്രോണ്ണും, കംബളം, ഭൂകൂലം, ഇവറ്റിന്നു തന്നെൽ പെരുമതിനിലിരുമടങ്ക ഭണ്ഡം.

അമഞ്ഞ നീളമുറ അകലമുറ കുറകിൽ കുറഞ്ഞളവു കൂലിയും കുറവിതു എൻറവാറു, ആറുമുളം നെയ്ക എൻറു ചൊല്ലച്ചെയ്തേ¹⁸ ഐമ്മുളം താ(ൻ)നെയ്കിൽ^{18a} ആറൊൻറുകൂലി കുറയക്കൊടുപ്പിതു.^{18b} തുലാഹീന എൻറവാറു ഇട്ട നൂലിൽ കുറയക്കൊടുക്കിയിട കുറഞ്ഞതിൽ നാനടങ്ക ഭണ്ഡം. നൂൽ പകർക്കിൽ^{18c}നൂൽ പെരും വിലയിൽ ഇരുമടങ്ക ഭണ്ഡം.

ഇപ്പുണ്ണമേ നൂലിരട്ടിച്ചു നെയ്യുമവിറ്റിന്നും.

ഉൾത്തുലായാഃ പഞ്ചപലികോ വിഹനനച്ഛേദോ,
രോമച്ഛേദശ്ച.

രജകാഃ കാഷ്ഠഫലകണ്ഠക്കണ്ഠശിലാസു വസ്രാണി
നേനീജ്യഃ. അന്യത്ര നേനീജതോ വസ്രോപാലാതം ഷട്
പണം ച ഭണ്ഡം ദദ്യുഃ.

† നാൽമടങ്ക M.

15. വർണ്ണ വെച്ചുകൊടുക്കണം. കൂഴ=വിളവു, ധനം (ത. ക. തു.-കൂളു; തെ-കൂലു) cf. 'കൂളാൻ കാമി മണേനിവ'—ഉ. സ. I. 13. 'തോഴരേ ഹന്ത കൂൾത്തേൻ'—പദ്യ. പ. 139. വിളവിൽനിന്നു വളച്ചു, വർണ്ണ, അഹങ്കാരം, ആനന്ദം എന്നീ അർത്ഥങ്ങൾ വന്നതാകാം.

16. ഒഴിഞ്ഞതിനിൽ—ഒഴിഞ്ഞതിൽ. ആധാരികയിൽ 'ന'കാരാഗമം പലപ്പോഴും പ. മ.യിൽ കാണുന്നു. cf. 'എൻറാലതിനിലുള്ള ഇച്ഛ വേണ്ടോ'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 2. ('അതിയിൽ' എന്നു ചൂണ്ടിയിട്ടുള്ളതു തെറ്റായിരിക്കണം). ലി. (II) അതിൽ എന്നു മാത്രം ഉദാഹരിക്കുന്നു.

17. നൂലിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന.

18. പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. പോകച്ചെയ്തേ, ഇരിക്കച്ചെയ്തേ തുടങ്ങിയ രൂപങ്ങൾ പ. മ. യിൽ സാധാരണം.

18a. 'താനെയ്കിൽ' എന്നു V യിൽ 'ൻ' ലോപിച്ചെഴുതുന്നു.

18b. ഇരട്ടിഭണ്ഡം എന്നതു വിട്ടുകാണുന്നു.

18c. നൂൽ മാറ്റിയാൽ.

മുദ്രാണാങ്കാനുപാസഃ പരിധാനാ സ്ത്രീപണം
ഭണ്ഡം ദദ്യുഃ.

ഇന്നു¹⁹മൊരു തുലാത്തിൽ ഐംപലം.^{19a} വിഹനപ്പേരും. വിഹനപ്പേരോവിതു ശിക്ഷാവഴിയേൽ വരിൻറ ചേതം²⁰ രോമപ്പേരും^{20a} ത്തിന്നും തുലാത്തിലൈംപലം കുറയും.

അയക²¹യേയും ചൊല്ലിൻറിയു. അയക(ർ)^{21a}മരംകൊണ്ടു ചെമ്പു പലകയേൽ താൻ ഏകുണമായൊള്ളു പാറയേൽ താൻ പുടവ എറു²²വിയു. ഇവറിലൻറിയേ പുടവെക്കു പിഴ വരകിൽ അപ്പുടവയും കൊടുത്ത് ആറുപണം ഭണ്ഡമും വൈപ്പിയു. അയക(ർ)കൊട്ടു പിടി അടയാളമിട്ട പുടവയൻറിയേയുടുപ്പാറാകിൽ മുൻറു പണം ഭണ്ഡം.

പരവസ്യ വിക്രയാവക്രയാധാനേഷുചപോദശപണോ
ഭണ്ഡഃ. പരിവർത്തനേ മൂല്യദീഗുണോ വസ്യഭാനം ച.

മുക്താവദാതം ശീലാപട്ടശുദ്ധം ധൗതസൂത്രവസ്ത്രം പ്രമുഷ്ടശേപതം ചൈകരാത്രോത്തരം ദദ്യുഃ.

പഞ്ചരാത്രികം തനരാഗം; ഷഡ്‌രാത്രികം നീലം;
പുഷ്പലാക്ഷാമഞ്ജിഷ്ഠാരക്തം ഗുരുപരികർമ്മ യതോപചാ
യം ജാത്യം വാസഃ സപ്തരാത്രികം; തത്പരം വേതന
ഹാനിം പ്രാപ്നയുഃ.

ശുദ്ധേയാ രാഗവിവാദേഷു വേതനം കശലാഃ കല്പ
യേയുഃ.

19. ഇന്നം < ഇൻറം—ഇനിയും. cf. 'എൻറാൽ ഇന്നം നമുടെ ഗൃഹം നോക്കി പോക'—ബു. പു., പേ. 34.

19a. cf. കരിളൈമ്പലം. പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 9.

20. സംസ്കരിക്കുമ്പോൾ വരുന്ന നഷ്ടം.

20a. രോമത്തിൽ നെയ്യുമ്പോൾ വരുന്ന കുറവ്.

21. അലക്കുക.

21a. 'അയകമരം' ഇങ്ങനെ 'ർ' ലോപിച്ചാണ് കയ്യെഴുത്തുപ്രതികളിൽ. cf. ഐയ്യള്ളന്റാ(ൻ)നെയ്യിൽ.

22. അടിയ്ക്കുക, അലക്കുക.

നാട്ടാർപ്പുടവ വില്ലിലും, കൂലി^{22a}കിട്ടുകിലും, വച്ചുകൊണ്ടിരിക്കിലും പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. പുടവപ്പകർത്തിൽ, വെറും വിലയിലിരുമടക്കം ഭണ്ഡമും വൈച്ചു പുടവയും വൈക്കുകയായി.

ഇനിക്കാലമും മുഖമും നിയമിപ്പാൻ മുൻറു ജാതി പുടവ എൻറു മാറു²³ ചൊല്ലിൻറിതു. മുക്താവദാനം, ശിലാപട്ടശൃംഗം, ധന്തസൂത്ര വണ്ണം, പ്രമുഷ്ടശേപതം എൻറിവു നാലുജാതി എൻറുമാറു. മുക്താവദാനമാവതു ചമൻ,²⁴ വെളുത്ത മുക്കുശ്ശാ²⁵ത്തിട്ടിരിക്കുമതു. അതു ഇട്ടു പിററന്നാറു കൊടുക്കുകയായി. ശിലാപട്ടശൃംഗമാ ചിതു ചെലാവട്ടം²⁶ കണക്കു വെളുത്തിരിപ്പിതു. അതിരണ്ടനാളിൽ കൊടുക്കുകയായി. ധന്തസൂത്രവണ്ണമാവതു കഴുകിയ നൂൽ കണക്കു വെളുത്തിരിക്കുമതു. അതു മുൻറു നാളിൽ കൊടുക്കുകയായി. *പ്രമുഷ്ടശേപതമുറൈക്കവെളുത്തു കൊട്ടിയിരിക്കുമതു.²⁷ ഇതു നാലു നാളിൽ കൊടുക്കുകയായി.

നിറത്തിൽ വിഴിപ്പാ²⁸നാറു ചൊല്ലിൻറിതു. അഞ്ചു നാളിൽ കൊടുപ്പിതു തന്നരാഗത്തിൽ പിടിക്കിൻറിതു. തന്നരാഗമാവതു സ്വപ്നമായൊളളു ചെങ്കല്ലും മരത്തിൻതോലുമിട്ടു വൈക്കിൻറ കഷായം കൊണ്ടുട്ടു²⁹

† നാടാർ V ‡ പുട. § ശതം V

* പ്രമുഷ്ടശേപതം മുറൈക്കു വെളുത്തു കൊട്ടിയിരിക്കുമതു. M.

22a. വാടക.

23. എന്നിങ്ങനെ. cf. എൻറുവാറു.

24. സമത്തിൻറ തട്ടവം.

25. മുക്കുശ്ശ. ലീ. നാലാം ശില്പത്തിൽ ഈ പദത്തെപ്പറ്റി വിചാരണ നടത്തുന്നു.

26. ശിലാപട്ടത്തിൻറ തട്ടവം. അങ്ങിനെ ഒരു പ്രത്യേകസാധനമുണ്ടോ എന്ന സംശയമാണ്. 'ശിലാതലം പോലെ ശുദ്ധമായതു' എന്ന കെ. വി. എം. (കു. അ. പേ. 351). ശിലാപട്ടം ഇരിക്കാനുള്ള ശിലാഫലകമെന്നു ന. ഭാ. നി.

27. പ്രമുഷ്ടശേപതത്തിന്നു അത്യന്തധവളം എന്നു താല്പര്യം. (K. V, M. —കു. അ. പേ. 351)

'ഉറക്കെയുടെ പ്രയോഗത്തിന്നു f. n. 36, 40 ഇവ നോക്കുക.

28. വിഴുപ്പു അടുക്കായ വസ്ത്രമാണല്ലോ. വസ്ത്രത്തിൻറ രണ്ടനും അല്ലെങ്കിൽ നിറം പിടിപ്പിക്കലിനെയാണ് ഇവിടെ വിഴിപ്പാക്കുന്നതായിപ്പറയുന്നതു്.

29. ഉണ്ണുക, ഉഴുകുക. കഷായത്തിൽ ഇട്ടു നിറം മാറുക എന്നു താൽപര്യം.

മത്. നീലഗാലികൊണ്ടു രഞ്ജിക്കുമതു ആനാളിൽ കൊടുപ്പിതു.† നീലി ആവിതു നീലമുള്ളി.‡ പുഷ്പമാവിതു കങ്കാകസുംഭ³⁰ ശേ ഫാലികാ³¹ദികൾ. ലാക്ഷാ³²മഞ്ജിഷ്ഠാ³³ദികൾ; പ്രസിദ്ധങ്കൾ. പെരി താ³⁴യൊള്ള പരികർമ്മത്തെ ഉടയതു ബഹുപരികർമ്മമാവിതു, പല തൊഴിൽ വേണ്ടമത്.³⁵ ഉരൈക്ക³⁶ നേരിതായിട്ടു രഞ്ജിപ്പാനരിയതും, ജാതഗം കൂറിയും എൻറവാറു, നേത്രം³⁷—പട്ട്—എൻറജ്ജാതികളും ഏഴനാളിൽ കൊടുപ്പിതു. ഇച്ചൊന്ന നാളിൽ* കൊടാക്കാൽ കൂലി ഇല്ല.

രാഗവിവാദത്തിൽ തേറപ്പട്ടമവരൾ³⁸ അതിൻ കൂലി കല്പിപ്പിതു, കശലയരാ³⁹ ഇരിന്നവരൾ.

പരാർധ്യാനം പണോ വേതനം; മധ്യമാനാമർയ
പണഃ; പ്രത്യവരാണാം പാദഃ.

ഉരൈക്ക⁴⁰ നല്ലവു^{40a}നിറത്തിൽ പിടിച്ചാൽ ഒരു പണം കൂലി. ചമനാ^{40b}യൊള്ളവറിനു് അരൈപ്പണം കൂലി. തീയവറിനു⁴¹ കാല്പണം.

† ‘ഇച്ചൊന്ന നാളിൽ’ എന്നു ഇവിടെ പകർപ്പുകളിൽ ചേർത്തുകാണുന്നു.

‡ മഞ്ജിഷ്ഠകൾ M, V.

§ ജാതികൾ കറയും V.

* നാളാൽ എന്നാലും Mൽ എഴുതിയിരിക്കുന്നു.

¶ ഉരൈക്ക M, V.

30. കയ്യമ്പപ്പുവു്.

31. ചേമന്തി; വെളുത്ത നൊച്ചി.

32. അരക്കു്.

33. മഞ്ചട്ടി.

34. പെരിയതു്.

35. പലതരം സംസ്കാരം വേണ്ടതെന്നു താൽപര്യം.

36. വളരെ, അധികം. > ഉറക്കെ. ഇപ്പോൾ ഇതു ശബ്ദത്തെ സംബന്ധിച്ചു ഉപയോഗിക്കാറുള്ളു. പഴയ മലയാളത്തിൽ ഈ വ്യവസ്ഥയില്ല.

37. നേത്രം പട്ടുതുണിയാണ് നേത്രം.

38. ആപ്പർ; വിശ്വസ്തർ.

39. സാമന്ത്രി. സൂത്രം (Trick) എന്ന അർത്ഥത്തിലും ധാരാളം പ്രയോഗമുണ്ടു്. cf. ‘പഴയ ജനത്തിലും ഭക്ത(ർ)കളിലുമൊരു കശലിൻറിയേ ഇരുന്നരുളുവോൻ വസിഷ്ഠൻ തിരുവടി’—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 11.

40. cf. ഉരൈക്ക നേരിയതു്. (f. n. 36)

40a. നല്ലതിന്റെ ബ. വ. cf. അതു, അവു്.

40b. ചമൻ-മധ്യമൻ (ഇടത്തരത്തിലുള്ളതു്)

41. ചീത്തത്തു്.

സ്ഥൂലകാനാം മാഷപീമാഷകം, ദേവിഗുണം രക്തകാ-
നാം. പ്രഥമനേജനേ ചതുർഭാഗഃ ക്ഷയഃ. ദേവതീയേ
പഞ്ചഭാഗഃ. തേനോത്തരം വ്യാഖ്യാതം.

രജകൈസ്തുന്നവായാ വ്യാഖ്യാതാഃ.

പുടവ ഏറു^{41a}മതിന്നു കൂലി ചൊല്ലിൻറിയ്ക്കു:—പരക്കുക⁴²ളെ
ററിയായ് ഒരു മാഷം കൊടുപ്പിയ്ക്കു; ഇങ്ങു മാഷവും കൊടുപ്പിയ്ക്കു
മധ്യമകൾക്കു. രക്തകൾക്കു ഇങ്ങു മാഷം കൊടുപ്പിയ്ക്കു. മധ്യമ
കൾക്കു^{42a} മുൻറാക, നാലാക;⁴³ ഉത്തമകൾക്കു അഞ്ചാറു മാഷം എൻറി
ക്കനെ കണ്ടുകൊൾക. നിറത്തിൽ പിടിച്ചവന്നു ഇരുകൾ കളഞ്ഞ
പുടവെക്കു വില, ഒരൊരു പോയതിന്നു⁴⁴ അതു വെറും വിലയിൽ നാ
ലൊൻറു കുറയക്കൊടുപ്പിയ്ക്കു. ഇരണ്ടൊരുപോയതിന്നു നാലൊൻറു
മൊഴിയ നിൻറ മുൻറ കൂറിലുമഞ്ചൊൻറു^{44a} ഒഴിവിതു. മുൻറാമെ
ററിയ്ക്ക, നാലൊൻറമൊഴിഞ്ഞു, അഞ്ചൊൻറമൊഴിച്ചു, ആറൊൻറു
മൊഴിച്ചിതു.⁴⁵ അങ്ങനെയെങ്ങോ കണ്ടുകൊൾക.

അയകരുടയ പണി ചൊന്നതുകൊണ്ടു തന്നുകാര്യടയ പണി
യും ചൊല്ലിയ അവരളും 'തൊഴിൽ പെരുക്കവേണ്ടമതിന്നു'^{45a} ഏഴു

† തന്നുകരുടയ V.

41a. അലക്കുക, അടിക്കുക (ത. ഏറുതൽ)

42. പരക്കനായവ, ഇത്തരം രൂപം ഇപ്പോൾ നടപ്പില്ല.

42a. 'രക്തകൾക്കു' എന്ന മുതൽ ഇതുവരെ V യിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

43. മൂന്നോ നാലോ. cf. മുൻറുതാൻ നാലുതാൻ.

44. ഒരലക്കു കഴിഞ്ഞതിന്നു.

44a. അഞ്ചിലൊന്നു, നാലിലൊന്നു, ആറിലൊന്നു ഇങ്ങനെ അഞ്ചൊൻറു, നാ
ലൊൻറു, ആറൊൻറു ഇവയ്ക്കു യഥാ. cf. 'വിത്തുപാട്ടം നാലൊൻറു കങ്ങാണിച്ചു കൊൾ
വിതു.' കൊ. മ. ശാ. (TAS IV. പേ. 46 ff.) വ. 132. 'എട്ടൊൻറു കങ്ങാണിച്ചു
കൊൾവിതു'. Ibid വരി 163.

45. കര ക്ലിഷ്ടമാണു വ്യാഖ്യാനം. കൂടുതൽ സരളമായ വിവരണത്തിന്നു:—
കെ. വി. എ—കൗ. അ. പേ. 352. കോടിയലക്കിൽ വിലയുടെ 1/2 കുറയും; രണ്ടാമ
ത്തേതിൽ 1/3 കുറയും എന്നാണു താൽപര്യം.

45a. വേണ്ടമതു എന്നേ വേണ്ടു.

നാളിൽ കൊടുപ്പിതു ദൈവം പുകയ കളകിൽ നാലൊൻറ കറയ കൊടുപ്പിതെൻറമുള്ളതുമെല്ലാം തന്നവായനക്കു⁴⁶മൊക്കും.

സുവർണ്ണകാരാണാം. അശുചിഹസ്താൽ രൂപ്യം സുവർണ്ണ മനാവ്യായ സരൂപം ക്രീണതാം പോദശപണോ ദണ്ഡഃ, വിരൂപം ചതുർവിശ്രുതിപണഃ, ചോരഹസ്താഽഷ്ടച-
തപാരിംശൽ പണഃ. പ്രച്ഛന്നവിരൂപ മൂല്യഹീനക്രയേഷു
സ്തേയദണ്ഡഃ. കൃതഭാസ്തോപധൗ ച.

സുവർണ്ണകാരർ പൊൻവില്ലുമെത്തു ചതിയാത്തവാറു കാപ്പാ നുപായാ ചൊല്ലിൻറിതു:—അശുചികളായൊള്ള പുരുഷർ (അശു ചികളെൻറ ഭാസകമ്മകരാദികൾ) പൊന്നും വെള്ളിയുമുരുവഴിയായെ ഇരിന്നതു⁴⁷, സൗവർണ്ണികനു ചൊല്ലാതെ കൊടുവോരാകിൽ പന്തിരണ്ടു⁴⁸ പണം ദണ്ഡം. ഉരുവഴിഞ്ഞതു കൊടുകിലിരുപത്തു നാലു പണം ദണ്ഡം. കള്ളർ കൈയിൽനിൻറ ഉരുവഴിഞ്ഞതുതാൻ ഉരുവഴിഞ്ഞില്ലാത്തതുതാൻ കൊള്ളിൽ നാലിത്തെട്ടു പണം ദണ്ഡം. ഉരുവഴിഞ്ഞതു ആരുമറിയാതെ, പെറ്റു വില കൊടാതെ മുരങ്ങിക്കൊടുത്തുകൊടുകിൽ കട്ടാലൊള്ള ദണ്ഡം. ചെയ്യ പണി പകൻകൊടുകിലും കട്ടാലൊള്ള ദണ്ഡം വൈക്കുകടവിയർ.^{48a}

സുവർണാൽ മാഷകമപഹരതോ ദപിശതോ ദണ്ഡഃ.
രൂപ്യധരണാൽ മാഷകമപഹരതോ പോദശപണഃ. തേ-
നോത്തരം വ്യാഖ്യാതം.

46. 'ക' എന്ന പ്രത്യയം ചേർത്തും ചേക്കാതേയും രൂപങ്ങൾ സുലഭമാണ്.

47. ആരണരൂപത്തിൽതന്നെയുള്ളതു; ഉരുകാതെ ഉള്ളതു. ഉരുവഴിക്കലാണ് ഉരുക്കലായതു പിന്നീടു.

48. തമിഴിലെ 'പന്നിരണ്ടു' അവിടവിടെ കാണുന്നുണ്ട്.

48a. 'ർ'ലോപം Vയിൽ.

സ്വർണ്ണമാവിതു പതിനാറു മാഷകം. അതിനാ⁴⁹ലൊരു മാഷകം⁵⁰ അപഹരിക്കിൽ ഇരുന്തു പണം ഭണ്ഡം. വെള്ളി ഒരു ധരണ⁵¹ത്തിൽ ഒരു മാഷകം അപഹരിക്കിൽ^{50a} പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. ഇതുകൊണ്ടു ദ്രവ്യത്തിനടുത്തു പെരുകച്ചുരുക്ക⁵²ത്തുക തക്ക വാറു കല്പിച്ചുകൊൾക ഭണ്ഡം.

വർണ്ണോൽക്കഷ്ണസാരാണാം യോഗം വാ സാധയതഃ പഞ്ചശതോ ഭണ്ഡഃ. തയോരപചരണേ രാഗസ്യാപഹാരം വിദ്യാൽ.

വർണ്ണോൽക്കഷ്ണം ഇളംപൊന്നിനു ചെറുകിലും, ഇളയതു⁵³ നല്ലതിനോടു കൂട്ടുകിലു അത്തുറ പണം ഭണ്ഡം. നല്ല പൊൻ ചമനോടു കൂട്ടി വർണ്ണോൽക്കഷ്ണം ചെറുതെൻറു പരീക്ഷിക്കുമാറു, തീയിലിട്ടു രാഗാപഹാരം കൊണ്ടറിവിതു.

മാഷകോ വേതനം രൂപ്യധരണസ്യ. സുവർണസ്യാഷ്ടഭാഗഃ. ശിക്ഷാവിശേഷേണ ചിഗുണാ വേതനവൃദ്ധിഃ. തേനോത്തരം വ്യാഖ്യാതം.

വെള്ളി ഒരു ധരണകൊണ്ടു പണിച്ചെയ്താൽ ഒരു രൂപ്യ മാഷം കൂലി കൊടുപ്പിതു. ഒരു സുവർണ്ണം പൊൻകൊണ്ടു പണി

† ക്ഷേളഭം. M, V. ‡ തെരു V.

49. പഞ്ചമ്യത്ഥത്തിൽ തൃതീയ. അതിൽനിന്നൊരു മാഷകം എന്നർത്ഥം. cf. 'നെട്ടുങ്ങാട്ടാൽ കൊള്ളം നെൽ'. 'കുറവർ കോണത്താൽകൊണ്ടും നെൽ', 'പൂമിയാൽ കൊള്ളം നെൽ'—കൊ. മ. ശാ. (TAS IV, പേ. 46 ff.) വ. 6-7; 8; 62.

50. 5-8 കന്നിത്തൂക്കം. അനുബന്ധം 'എ' നോക്കുക.

50a. 'അപഹരിക്കിൽ' എന്ന മുതൽ ഇതുവരെ Vയിൽ ഇല്ല.

51. പത്തുപലം തൂക്കം. ഇതിൽ അഭിപ്രായവ്യത്യാസം കാണാം. അനുബന്ധം 'എ' നോക്കുക.

52. ശൈലിയുടെ ഭംഗി ശ്രദ്ധേയം.

53. ഹീനം.

ചെയ്തിൽ ഒരു സുവർണ്ണമാഷത്തിലൊട്ടൊൻറു^{53a} കൂലി. ഒരു പണത്തിലൊട്ടൊൻറും ചൊല്ലവർ. പണിയുടെ നലത്തിന്നു തക്കവാറു ഇരുമടങ്ങിച്ചാലുമയ്യം കൂലി. ഇതുകൊണ്ടു പെരുക്കപ്പണി ചെയ്യുമതിന്നും ചൊല്ലപ്പട്ടിതു.

താമ്രവൃത്തകംസവൈകൃത്തകാരകൂടാനാം പഞ്ചകശതം വേതനം.

താമ്രപിണ്ഡോ ദശഭാഗക്ഷയഃ. പലഹീനേ ഹീനപീഗുണോ ദണ്ഡഃ. തേനോത്തരം വ്യാഖ്യാതം.

ചെമ്പു, വട്ടലോഹം,†⁵⁴ ചെമ്മോടു,^{54a} വൈകൃത്തകം,⁵⁵ ആരകൂടം,⁵⁶ ഇവു^{56a} തുലാകൊണ്ടു ചെയ്തു പണിക്കു് കൂലി അഞ്ചു പണം.

ചെമ്പിന്നു തേമാനം പത്തൊൻറു. ഒരു പലം കുറയപ്പണി ചെയ്തുകൊടുക്കിൽ അക്കുറഞ്ഞതിലിരുമടങ്ങു ദണ്ഡം. ഇവുണ്ണമേ പെരുകക്കുറയുമിടത്തിരുമടങ്ങു കൊറുക.

സീസത്രപുപിണ്ഡോ വിംശതിഭാഗക്ഷയഃ. കാകണീചാസ്യ പലവേതനം. കാലായസപിണ്ഡഃ പഞ്ചഭാഗക്ഷയഃ. കാകണീപ്രയം ചാസ്യ പലവേതനം. തേനോത്തരം വ്യാഖ്യാതം.

† ലോകം. M. V.

53a. എട്ടിലൊന്നു. 'ചെമ്പിന്നു തേമാനം പത്തൊൻറു' എന്നു താഴെ വരുന്നതു് നോക്കുക.

54. വട്ടലോഹം—പഞ്ചലോഹം (ചെമ്പു, പിിച്ചള, തകരം, ഇഴയം, ഇരിമ്പു് ഇവ ചേർത്തതു്) cf. 'ഇഴവിളക്കും വട്ടിലോഹപ്പാണെയും രക്ഷിപ്പതു' (Ep. Ind. VIII.) പേ. 290. വ. 17.

54a. ചെമ്പും വെളുത്തീയവും ചേർത്തുകൂടിയൊട്ടു്.

55. ഒരു തരം ലോഹം. 56. പിിച്ചള.

56a. cf. 'ഇവു ആറാട്ടിൻ കാലത്തു പിരമണർ അമീർതു ചെയ്തതിന്നു കൊറുവിതു.' കൊ. മ. ശാ. (TAS IV) വ. 55.

തമരക്കുമ്പും⁵⁷ ഇഴയുമ്പും^{57a} ആകരത്തിൽനിന്നു പോന്നശോധിച്ചാൽ ഇരിപ്പതിലൊന്നു തേമാനം പോം. ഇവിറ്റിന്നൊരു പലം പണിക്കു കൂലി. കാക്കണി—ഒരു മാഷത്തിൽ നാലൊന്നു. ഉഷേക്കിരപു ശോധിച്ചാലഞ്ചൊന്നു കുറയും. ഒരു പലം പണിക്കു കൂലി ഇരണ്ടു കാക്കണി, അതാവിതു് അർദ്ധമാഷം. ഇവുണ്ണം പെരുങ്കുപ്പണിക്കു കണ്ടുകൊടുക്കുക.

രൂപദർശകസ്യ സ്ഥിതാം പണയാത്രാമകോപ്യാം
കോപയതഃ കോപ്യാമകോപയതോ ദ്വാദശപണോ
ദണ്ഡഃ.

വ്യാജീപരിശുദ്ധാ പണയാത്രാ. പണാൽ മാഷകുപജീവതോ ദ്വാദശപണോ ദണ്ഡഃ. തേനോത്തരം വ്യാഖ്യാതം.

പണം പരീക്ഷിക്കുമ്പൻ രൂപദർശനാവോൻ. അവൻ പണം കൊണ്ടുപണ്ണിൻ^{57b} വ്യവഹാരം ദോഷമിൻറിയെ ഇരുന്നതിനെ ദൃഷ്ടിയിൻറവനും^{57c} ദണ്ഡം പന്തിരണ്ടു പണം. ദോഷമുള്ളതിനെ ദൃഷ്ടിയാക്കാൽ പന്തിരണ്ടു പണം ദണ്ഡം.

† ഇരു. V.

57. കാര്യം.

57a. സമുച്ചയത്തിൽ അകാരാന്തനാമങ്ങളോടു ചേർന്ന 'കും' ക്രമത്തിലാണ് 'വും' എന്നാകുന്നത്. ി. 'ഇപ്രകാരമാന ശരീരമു മരക്കലമു തമ്മിലൊപ്പിച്ചു കണ്ടാൽ'—ബ്ര. പു., പേ. 9. 'അയിരൂർ മുകാൽവട്ടമും...ഇടയിട്ടും'—മാ. ശാ. (TAS IV) വ. 12. 'വിരൈക്കപ്പെട്ട മുമമണ്ഡലമു വിരിയപ്പെട്ട ജടാരമു'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 22.

57b. 'പണ്ണകു്ല ദണ്ഡപ്രതീതിപിൽക്കാലത്താണ് വരുന്നത്. പെണ്ണി, വെണ്ണി എന്ന രൂപങ്ങളും പ. മ. യിൽ കാണുന്നു. ി. 'ഇമ്മാക്കം പിരചത്തി പണ്ണിനമൈക്ക'—കൊ. മ. ശാ. (TAS IV) വ. 284. 'അതിന്നു വിഷ്ണം വെ(പെ)ണ്ണു വേണ്ടു'. 'പാരണം പെണ്ണകു ഇരാജാവേ'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 19. 'വിവാഹവും പെണ്ണിയാൽ'—ബ്ര. പു. പേ. 58.

57c. ദോഷം കൂടാതെ ചെയ്യുന്ന വ്യാപാരത്തെ ദൃഷ്ടിക്കുന്നവൻ.

പുതിയചാ⁵⁸യടിക്കിൻ പണം കോയില്ല കൊടുത്തു വ്യവഹരിപ്പിക്കുകടവിയൻ ലക്ഷണാശ്ചക്ഷൻ.^{58a} ഒരു പണത്തിലൊരു മാഷകം ഉപജീവിപ്പോനാകിൽ എൻറാൻ, ശുദ്ധമായിരുന്ന പണത്തിലൊരു മാഷം ചെപ്പിച്ചു^{58b} കാരകിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. പതിനാറു മാഷം പണമായിതു. ഇവ്വണ്ണമേ ഉപജീവനം പെരുക്കുകിൽ ഭണ്ഡത്തിനടുതല പെരുക്കും കണ്ടുകൊടുക്ക.

കൂടരൂപം കാരയതഃ പ്രതിഗ്രഹ്ണതോ നിഷ്ഠാപയതോ വാ സഹസ്രം ഭണ്ഡഃ. കോശേ പ്രക്ഷിപതോ വയഃ.

ചൊയ്വണ്ണ⁵⁹മടിക്കുമവൻ മടിപ്പിക്കുമവനും ആയിരം പണം ഭണ്ഡം; കൊള്ളുമവനും. അതു ഭണ്ഡാരത്തിൽ ചെപ്പിക്കിൽ കൊൽവിതു.

സരകപാംസു ധാവകാഃ സാരത്രിഭാഗം ലഭേരൻ. ദ്വൗ രാജാ രത്നാ ച. രത്നാപഹാര ഉത്തമോ ഭണ്ഡഃ.

ഖനി, രത്ന, നീഡീ നിവേദനേഷു ഷഷ്ടമംശം നിവേത്താ ലഭേത. ദ്വാദശമംശം ഭൂതകഃ. ശതസഹസ്രാശ്ചർദ്ധം രാജഗാമീ നീഡീഃ. ഉൗനേ ഷഷ്ടമംശം ദദ്യാൽ.

അരിപ്പ^{59a}രരിച്ചുകൊള്ളിൻ ധനത്തിൻ മൂൻറാൻറ തങ്കം കൊടുവിതു. ഇരുകൂറും കോയില്ലു വൈക്കുകടവിയൻ. രത്നം അപഹരിപ്പിക്കിൽ ഉത്തമം സാഹസഭണ്ഡം. രത്നം സിദ്ധിക്കിൽ രാജാവിന്നേ കൊടുക്കുകടവിയൻ.

† പരിഹരിക്കിൽ M. V.

58. മൂലമനുസരിച്ചുള്ള വാക്യാർത്ഥമിതാൺ:—വ്യാജി (രാജഭേദമായ നൂററിനഞ്ചു ഭാഗം) കഴിച്ചുവേണം പണവ്യവഹാരം ചെയ്യാൻ. പുതിയതിന്റെ ബ. വ. പുതിയവു്. ൧. ഇദ്ദ നന്നു; ഇവു നമ്മു (ഇതു എന്റേതു്; ഇവ നമ്മുവേ—കണ്ണാ.)

58a. കമ്മട്ടത്തിന്റെ അശ്ചക്ഷൻ.

59. കള്ളനാണയം.

59a. രത്നം കലൻ പൊടി ചേറി രത്നമെടുക്കുന്നവർ.

ഖനി ആവിതു പൊന്നകണ്ണുകൊള്ളുമെടം,⁶⁰ വെള്ളി അകണ്ണുകൊള്ളുമെടമെൻറിയജാതികൾ. രത്നം അയോഗ്യരായൊള്ള പൂര്യർ ചെകയിലിരുന്നതും നിധിയും രാജാവിന്നുണർത്തുകിൽ ഉണർത്തിയവന്നു ആറൊൻറു കൊടുക്കക്കടവിയൻ.^{60a} നിധി നൂറാചിരത്തിലേറുള്ളതിൽ കൂറു⁶¹ ചൊല്ലിയവന്നു കൊടുക്കവേണ്ടാ. അതിനിൽ ചുരുക്കുകിൽ ആറൊൻറു കൊടുത്താലമയും.

പരവ്വപരതഷികം നിധിം ജനപദഃ ശുചിഃ സ്വകരണേന സമഗ്രം ലഭേത. സ്വകരണാഭാവേ പഞ്ചശതോഭണ്ഡഃ. പ്രച്ഛന്നാദാനേ സഹസ്രം.

ജനപദത്തിലൊള്ളവനടയ പിതൃപിതാമഹന്മാർ വച്ചു നിധി ജനപദത്തിലേവൻ തന്നടമ സാധിപ്പാനാകിൽ എല്ലാം കൊള്ളക്കടവിയൻ. തന്നടയിതാക്കവല്ലാക്കാൽ⁶² അഞ്ഞൂറു പണം ഭണ്ഡം. നിധി ഒളിച്ചു കൊൾവോന്നാകിൽ ആയിരം പണം ഭണ്ഡം.

ഭീഷജഃ പ്രാണാബാധിക മനാഖ്യായോപക്രമമാണസ്യ വിപത്തേ പൂർവ്വഃ സാഹസഭണ്ഡഃ; കർമ്മാപരാധേന വിപത്തേ മധ്യമഃ; മർദ്ദവേദ വൈഗുണ്യകരണേ ഭണ്ഡപാതഷ്യം വിദ്യാൽ.

ചൈദ്യൻ പ്രാണാബാധകരമായൊള്ള വ്യാധി രാജാവിന്നു ചൊല്ലാതെ മരണചെയ്തു ആതുരൻ ചാവോന്നാകിൽ പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. കർമ്മാപരാധത്തിനാൽ പിഴ വരികിൽ മധ്യമം

† വാൻ M.

60. കഴിച്ചെടുക്കുന്ന സ്ഥലം. അകറ്റുക=കഴിക്കുക. cf. അകിഴ്=കിടങ്ങു്, കഴി.

60a. അറിയിച്ചവൻ രാജഭൃത്യനാണെങ്കിൽ പന്ത്രണ്ടിലൊരാൾമേ ലഭിക്കൂ എന്ന ഭാഗം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

61. ഭാഗം.

62. തന്റേതാക്കാൻ വയ്ക്കുകിൽ. വല്ലക=സാധിക്കുക. cf. ഇല്ലാക്കാൽ.

സാമസഭണ്ഡം.^{62a} മർദ്ദവധവൈതൃണ്യം[†] 63 താൻ ചെയ്കിൽ താനും ഭണ്ഡപാഠശ്ചതൈ പ്രാപിക്കുകയുണ്ടാകുമെന്നു. യാതൊരംഗം കെട്ടു, അംഗം⁶⁴മവനക്കു കെട്ടിയിട്ടു.

കശീലവാ വഷാരാത്രമേകസ്ഥാ വസേയുഃ. കാമദാന മതിമാത്രമേകസ്യ അതിവാദം ച വജ്ജയേയുഃ. തസ്യാ-തിക്രമേ പാദശപണോ ഭണ്ഡഃ. കാമം ദേശജാതിഗോ-ത്രചരണമൈമുനാപഹാനേ നർമയേയുഃ.

കശീലവരാവോർ (പാട്ടവിതും കൂത്താട്ടവിതും) ചെയ്യുമവരും) വഷാകാലത്തൊരിടത്താ⁶⁵ ഇരിപ്പിതു. ഇതു വേണ്ടിൻറിതു, ഉഴുവർ കൂത്തും പാട്ടും കേട്ടു കാര്യക്കേട്ടു ചെയ്യാതാഴിവാന്നായ്. ഒരു വൻ പ്രീതിപ്പെട്ട പെരികുക്കുട്ടക്കിൽ കശീലവർ കൊള്ളപ്പെറ്റാർ.⁶⁶ പലരിരിക്കുമെടത്തൊരുത്തനേ സ്തുതിക്കപ്പെറ്റാർ. ഇച്ചൊന്നവു ചെയ്യാതാഴികിൽ പതിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. ദേശം, ജാതി, ഗോത്രം, ചരണം⁶⁷ എൻറജാതികളെപ്പരിഹരിച്ചു⁶⁸ പ്രീതിപ്പെട്ടപ്പിതു^{68a} പരിഹാസമുവക്കു⁶⁹മവരളെ.

കശീലവൈശ്വാരണം ഭിക്ഷുകാശ്ച വ്യാഖ്യാതാഃ. തേഷാം അയശ്ശുലേന യാവതഃ പണാനഭിവദേയുഃ, താവന്തഃ ശീഹാപ്രഹാരാ ഭണ്ഡാഃ. ശേഷാണാം കർമ്മണം നിഷ്പത്തിവേതനം ശീലീനാം കല്പയേൽ.

† വേദനതാനം V. ‡ കൂത്താട്ടവും V.

62a. പുഷ്പസാഹസം 250 പണം; മധ്യം 500; ഉത്തമം 1000—ഇങ്ങനെ ക്രമം.

63. മർദ്ദസ്ഥാനത്തു ശസ്ത്രീയചെയ്തു അപകടമാക്കൽ.

64. അ + അംഗം.

65. ഒരിടത്തായ് എന്നതിലെ 'യ' ലോപിക്കാം—'ൽ', 'ൻ' തുടങ്ങിയവ ലോപിപ്പിച്ചു എഴുതുന്ന പതിവനുസരിച്ചു.

66. കൊള്ളത്തു്. cf. 'വിലക്കവും പൊതുവകവയും പെറ്റാർ'—മാ. ശാ. (TAS IV, പേ. 9-10), വ. 14.

67. വേദശാഖ.

68. ഇത്തരം കാര്യങ്ങളെ സ്പർശിക്കാതെ എന്നു താൽപര്യം.

68a. പ്രീതിപ്പെട്ടതുവരിതു എന്നർത്ഥത്തിൽ

69. ഉവക്കുക—ഇഷ്ടപ്പെടുക.

കുശീലവനാദൈക്കോണേ ചാരണഭിക്ഷുകന്മാരെയും ചൊന്നോരിൽ പട്ടിതു.⁷⁰ കുശീലവനാരയും ചാരണനാരയും അയശുലനം⁷¹ ചെയ്തു ധനം കൊറുകിൽ, (അയശുലനമാവിതു മമ്മോൽഘട്ടനം) യാതൊരളവു അവരളളെ⁷² കൊണ്ടിതു, അത്തന്നെ പണത്തളവും കശാപ്രമാരം ഭണ്ഡം.⁷³

അധ്യായ⁷⁴മുടിവിലെ* ശ്ലോകം:—

ഏവം ചോരാ നചോരാഖ്യാൻ
വണിക്കാരു കുശീലവാൻ
ഭിക്ഷുകാൻ കുഹകാംശ്ചാന്യാൻ
വാരയേൽ ദേശപീഡനാൽ.

ഇതിന്നു ചൊരിച്ചാവിതു:—ഇവണ്ണമിരിക്കുന്ന കള്ളരന്റെ പേരിൻറിയെ കള്ളയായിരുന്ന വണികർ, കാരുക്കർ, കുശീലവർ, കുഹകർ (ഇന്ദ്രജാലാടി കാട്ടുപല്ലമവരൾ) മറ്റുമിജ്ജാതിയായൊള്ളവരൾ ദേശത്തിന്നു പീഡ ചെയ്യാതവാറു ചെറുക്ക.

കാരുകരക്ഷണമാകിൻറ സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

† പദം Mൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു. ‡ മമ്മോട്ടനം M, V.
§ ഹൈളെ. M, V. * വിൽ V.

70. പറഞ്ഞതറിന്നു എന്നു താൽപര്യം.

71. ഇരുസുശുലമൊത്ത വാക്കുകൊണ്ടു പരമമ്ം ഭേദിപ്പിക്കുന്നതിനെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

72. അവരിൽനിന്നു. അളെ, ഇളെ എന്നതു് സമീപാത്മകമായ തമിഴിലെ 'കിളെ'യിൽനിന്നു വന്നതാകാം. ഇളെ എന്ന അവ്യയവും സാധാരണ കാണുന്നു. cf. 'അവരിടൈക്കൊണ്ടു ഐപതിൻ കലമു'—കവിയൂർ ശാ. (TAS V. പേ. 6, ല. 1.)

73. പിഴയടയ്ക്കുവാൻ പണമില്ലാത്തവരാണ് കുശീലവാദികൾ എന്നതുകൊണ്ടാണ്, ധർമ്മന്മാർ മുസ്വരത്തെ കറുത്തിന്നു എത്ര പണം പിഴ വിധിക്കുന്നുവോ അത്ര അടി എന്നു വിധിച്ചതു്.

പ്രകരണം 77. വൈദേഹകരക്ഷണം

സംസ്ഥാധ്യക്ഷഃ പണ്യസംസ്ഥായാം പുരാണഭാഷയാ-
നാം സ്വകരണവിശുദ്ധാനാം ആധാനം വിക്രയം വാ
സ്ഥാപയേൽ.

തുലാമാനഭാഷയാനി ചാവേക്ഷേത, പൗതവാപചാ-
രാൽ.

‘വൈദേഹകരക്ഷണ’മെവിതു സൂത്രം വൈദേഹകരാവോർ
വാണിയർ. ഇവരും പ്രധാനകണ്ടകർ. അവരളിൽനിന്നു ജനപ
ദത്തെ രക്ഷിക്കുമാറു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്ന എവിതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധ
മാവിതു:— ‘ഏവം ചോരാനചോരാഖ്യാൻ വണിക്കാരു കശീലവാനു’
എന്നു കീഴ് ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു.¹ അവിടെ കാരുകാദികളായ ലക്ഷണം ചൊ
ല്ലിയിരിക്കുന്നു. ഇനി വണികരെ രക്ഷിക്കുമാറു^{1a} ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു.

‘സംസ്ഥാധ്യക്ഷഃ സംസ്ഥായാം പുരാണഭാഷയാനാം സ്വകരണ
വിശുദ്ധാനാം ആധാനം വിക്രയം (വാ) സ്ഥാപയേൽ’ എന്നു വാർത്ത,
സംസ്ഥാധ്യക്ഷനാവോൻ വിപണിമാറ്റത്തിലധികാരമുള്ളവൻ. പ
ണ്യസംസ്ഥായാവിതു ഭാഷയാശാല. അവിടെവിട്ടു പഴുകിക്കിടന്ന ച
രക്ക, തത്താണങ്ങൾ ചരക്കു സാക്ഷിയോടു കൂടുന്നായിച്ചുവു^{1b} ഉടയര
ളളെട്ട് വില്പിക്കുക കൊടുവിതു^{1c}; വില്പിതം ചെയ്തിതു.

തുലാമാനഭാഷയകളയും പരീക്ഷിപ്പിതു, പൗതവദോഷമൊ
ഴിപ്പാൻ.

† ഉടയവരളളെട്ടെ M, V.

1. കഴിഞ്ഞ പ്രകരണത്തക്കെൻ ഒടുവിൽ.

1a. വാണിയരാകുന്ന കണ്ടകരിൽനിന്നു രാജ്യം രക്ഷിക്കുന്നതു എന്നു താൽപര്യം.

1b. താന്താങ്ങളടേതാണെന്നു സാക്ഷിപുവും തെളിയിക്കപ്പെട്ടവ. തത്താണങ്ങൾ
(താന്താങ്ങൾ) എന്ന് പ്രയോഗം ശ്രദ്ധേയം.

1c. ഉടമസ്ഥന്മാരിൽനിന്നു വിലയ്ക്കു വാങ്ങണം.

2. അളവില്ലാത്ത തൂക്കത്തിലുള്ള തകരാറു. പൗതവം=വലുപ്പം, അളവു.
അധി. 2. പ്രക. 37—തുലാമാനപൗതവം നോക്കുക. (കെ. വി. എം.—കു. അ,
പേ. 168 ff.)

പരിമാണീഭ്രോണയോരർധപലഹീനാതിരിക്തമദോ-
ഷഃ, പലഹീനാതിരിക്തേ ദോഷേവനോ ദണ്ഡഃ.
തേന പലോത്തരാ ദണ്ഡവൃദ്ധിർ വ്യാഖ്യാതാ.

പരിമാണീക്ഷം^{2a} ഭ്രോണത്തുക്കും അരൈപ്പലത്തുക്കു മിക്ക^{2b} ഏറ്റു
വിതും കുറവിതും ചെയ്കിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ദണ്ഡം.^{2c} പരിമാണി
ഇരുതുലാക്കോൽ. ഭ്രോണഃ ധാന്യമാഷം ഇരുതുലാം കൊള്ളിൻറിതു.³
ഇരുപലം വര ഏറ്റുകിലും⁴ ഇരുപത്തുനാലു പണം ദണ്ഡം എൻറി
ജിനെ കണ്ടുകൊൾക.

തുലായാഃ കഷ്ണഹീനാതിരിക്തമദോഷഃ, ദപികഷ്ണഹീ-
നാതിരിക്തേ ഷട് പണം ദണ്ഡഃ. തേന കഷ്ണോത്തരാ
ദണ്ഡവൃദ്ധിർ വ്യാഖ്യാതാ.

ഒരുതുലാക്കോൽ ഒരു കൈശു⁵ക്കു ഇളതാ^{5a}കിലും വലുതാകിലും
ദോഷമില്ല. ഒരു കൈശുക്ക് ഇളപ്പമും വലിപ്പമുമൊണ്ടാകിലാറു
പണം ദണ്ഡം. ഇതുണ്ണമേ ഒരോ കൈശുക്ക് ആറുപണം ദണ്ഡം
കണ്ടുകൊൾക.

2a. 'പരിമാണീക്ഷം' എന്നാണ് മാതൃകകളിൽ. കെ. വി. എം. തജ്ജമയിലും
ഇങ്ങനെ എഴുതുന്നു. കൗ. അ. വേ. 357.

2b. അരപ്പലത്തിലധികം. മിക്ക=അധികം $\sqrt{}$ മിക. ഐശ്വര്യമുള്ള, പെരു
പ്പമുള്ള എന്നർത്ഥം ഇതിൽനിന്നുണ്ടാകുന്നു. cf. 'തണ്ടാർമാരാണ്ടഴകു പൊഴിയും മിക്ക മുണ്ടു
ക്കൽ മേവും'—ഉ. സ. I. 1.

2c. അരപ്പലം വരെ ഏറ്റാക്കുവുണ്ടായാൽ ദണ്ഡമില്ല. ഒരു പലം വരെ വന്നാൽ
12 പണം എന്നാണ് മൂലത്തിലെ ആശയം.

3. കൊള്ളിൻറതു എന്നർത്ഥത്തിൽ. ഭ്രോണത്തെപ്പറ്റിയ വിവരണത്തിനു മുക
ളിൽപ്പറഞ്ഞ തുലാമാനപൗതവം (കൗ. അ. II. പ്ര. 37.) നോക്കുക.

4. കുറവിലും എറക്കൂടി ഉണ്ടായിരിക്കാം. വര > വരെ.

5. കൈശു—കുപ്പം (16 മാഷം കൂടിയ തൂക്കം), കാൽ പലം. cf. ക. : ചു (കുറു
1037) 'ചർക്കരെയമുതു പോതു കൈചാക'—SII. II. 70, 14.

5a. ഇളതു—ചെറുതു. cf. ഇളപ്പം X വലുപ്പം.

ആഡകസ്യാലുക⁶ ഷഹീനാതിരിക്തമഭോഷഃ. കഷ് ഹീനാതിരിക്തേ ത്രിപണോ ദണ്ഡഃ. തേന കച്ഛോത്തരാ ദണ്ഡവൃദ്ധിർ വ്യാഖ്യാതാ.

ആഡക⁶ത്തിന്നു അരക്കൈശുക്കു[†] ഇളപ്പമും വലിപ്പമും ഭോഷമില്ല. കൈശുക്കിളതാകിലും⁷ മുൻപു പണം ദണ്ഡം. ഇതുകൊണ്ടു അരക്കൈശുക്കു^{7a} മുൻപു പണം ചെയ്യു⁸ കണ്ടുകൊൾക.

തുലാമാനവിശേഷാണാമതോന്യേഷാമനുമാനം കഷ്യാൽ. തുലാമാനാഭ്യാം അതിരിക്താഭ്യാം ക്രീതപാ; ഹീനാഭ്യാം വിക്രീണാനസ്യ ത ഏവ ദപിഗുണാ ദണ്ഡാഃ.

മരൊഴിഞ്ഞ തുലാഭോഷത്തിന്നും മാനഭോഷത്തിന്നും അനുമിച്ചുകൊൾക ദണ്ഡം. തുലാവിശേഷങ്കുളവാ^{8a} ഭാജനി,⁹ അന്തഃപുരഭാജനി^{9a} എൻറിജാതി. മാനവിശേഷമാവിതു പ്രസ്ഥം,¹⁰ ‡കഡുബം എൻറിജാതികൾ.

† കൈശുക്കു[†] V ‡ കഡുബം M

6. ആഡകം—നാലിടങ്ങഴി; ദ്രോണത്തിന്റെ കാൽഭാഗം.

7. ഒരു കഷം കുറഞ്ഞതാ കൂടിയോ ഇതുന്നാൽ.

7a. കഷത്തിന്നു മേല്ലോട്ടു എന്നു മൂലത്തിൽ.

8. കണക്കാക്കി, പ്രകാരം. cf. ഹസ്യർ ശാ. (TAS II. പേ. 131 ff) 'മുനാഴിച്ചെയ്താ' (വ. 418). 'ഓരോ കല്ലെ അറുപതുചെയ്ത കായുളവായിരിപ്പിതു' (വ. 420) 'നാൽപ്പതു പരൈച്ചെ നെൽ' (വ. 602). ചെയ്ത > ചെ > ശ്ല. cf. നാനാഴിശ്ല അരി.

8a. ആകുന്നു, ആകുന്നതു്. cf. 'ഇതിനാൽ പൊലി കൊൾവോ വിത്തിരുപത്തൊമ്പരൈ'—ഹസ്യർ ശാ. (TAS II.) വ. 239-40.

9. 175 പലം കൊള്ളുന്ന അളവു്.

9a. 162½ പലം കൊള്ളുന്ന അളവു്.

10. ഇടങ്ങഴി.

11. താഴി. (കഡുവം, കഡവം ഇങ്ങനെയും കാണുന്നു.) ദ്രോണത്തിന്റെ ¼, ആഡകം; അതിന്റെ ¼, പ്രസ്ഥം; അതിന്റെ കാൽ, കഡുബം.

വലിയ തുലാക്കോൽ¹² കൊണ്ടു^{12a}, വലിയ നാഴിയാൽ കൊണ്ടു
ഇളയവിറാൽ^{12b} വിൽപ്പോനാകിൽ പണ്ടു ചൊല്ലിയ പാദശപണാ
ഭികളിരുമടക്കം ഭണ്ഡം, നിറ¹³ ഉടയവനും, അളവുടയവനും.

ഗണ്യപണ്യേഷപഷ്ടഭാഗം പണ്യമുല്യേഷപപഹരതഃ.
ഷണ്ണവതിർഭണ്ഡഃ.

കാഷ്ഠലോഹമണിമയം രജ്ജുചർമ്മയം സൂത്രവല്ല
രോമമയം വാ ജാത്യമിത്യുജാത്യം വിക്രയാധാനം നയ-
തോ മുല്യാഷ്ടഗുണോ ഭണ്ഡഃ.

എണ്ണിവില്ലും ചരക്കിൽ ഒരു പണം പെരും ചരക്കിൽ എട്ടൊൻറു
അസാരമിട്ടുതാൻ, എണ്ണിൽ^{13a} കുറച്ചു^{13b} അപഹരിപ്പോനാകിൽ
തൊണ്ണൊന്നു പണം ഭണ്ഡം.

ഇനിക്കാഷ്ടമയങ്ങളായൊള്ള ചർക്കും, ലോഹമയങ്ങളും മണിമയ
ങ്ങളും, കയീരും,^{13c} തോലും, മുമയങ്ങളും, നൂലും, മരത്തിൻ നാരും,
രോമമയങ്ങളും, ഇവെല്ലാം ജാത്യ^{13d}മെൻറു ചൊല്ലി അജാത്യത്തെ
വില്പോനാകിൽ, പെരും വിചയിലെൺമടക്കം ഭണ്ഡം.

സാരഭാണ്ഡമിത്യുസാരഭാണ്ഡം, തജ്ജാതമിത്യുതജ്ജാ-
തം, രാശായുക്ത, മൂപധിയുക്തം, സമുദ്ഗൃഹപരിവത്തിമം
വാ വിക്രയാധാനം നയതോ ഹീനമൂല്യം, ചതുഷ്പഞ്ചാ-
ശൽപണോ ഭണ്ഡഃ, പണ്യമൂല്യം ദപിഗുണഃ, ദപിപണ

12. 'വലിയ' പക്ഷ്യകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു. 'തുലാക്കോൽ' എന്നേ കാണുന്നുമുള്ളു.

12a. കൊള്ളക—വാങ്ങുക.

12b. ചെറിയവയാൽ.

13. തൂക്കം. അളവും നിറവും പഴയ ശൈലി.

13a. എണ്ണത്തിൽ.

13b. കുറച്ചു താൻ എന്നായാലേ സമുച്ചയം ശരിയാകൂ. ഒരുപക്ഷെ വിട്ടതാകാം.

13c. > കയർ

13d. ഉത്തമം

മൂല്യം ദ്രീശതഃ. തേനാർഘ്യമുത ഓധവൃദ്ധിർ വ്യാ-
ഖ്യാതാ.

ജാത്യ¹⁴മെൻറവാറ ശുദ്ധമെൻറവാറ, അജാത്യമെൻറ അസാ
രമായൊള്ളതു, വില്ക്കിലും; ഒരു ദേശത്തുള്ളതു മറെറാരു ദേശത്തൊ
ള്ളതെൻറ വില്ക്കിലും; രാധാ¹⁵യുക്തമെൻറവാറ കൃത്രിമങ്ങളായൊള്ള
മൗക്തികകാചാദി^{15a}കളൊട്ടുകൂട നല്ല രത്നങ്ങൾ വില്ക്കിലും; ഉപധി-¹⁶
യുക്തമെൻറവാറ ചില അപഭ്രാഞ്ചമിട്ടു വില്ക്കിലും; ചെപ്പ¹⁷പകൻ
വില്ക്കിലും, ഒരു പണം വില കൊറയപ്പെരുമതിന്നു ഐവത്തുനാലു
പണം ഭണ്ഡം. മൂൻറ¹⁸പണം ചെറുമതിന്നു ഇരുനൂറു പണം ഭണ്ഡം.
ഇങ്ങനെ വിലപ്പെരക്കത്തിന്നു തക്കവാറു ഭണ്ഡത്തിന്നു ചെരക്കമു
കണ്ടുകൊറുക.

കാരുശിപ്പിനാം കർമ്മഗുണാപകഷ്ഠമാജീവം വിക്രയ
ക്രയോപഘാതം വാ സംഭ്രയ സമുത്ഥാപയതാം സഹസ്രം
ഭണ്ഡഃ.

കാരുക്കളും ശിപ്പികളും പലർ കൂടി കർമ്മഗുണാപകഷ്ഠം, ആജീ
വവും വിക്രയക്രയോപഘാതവും ചെയ്കിൽ ഒരോരുത്തക്കരെ ആയിരം
ചെയ്യു ഭണ്ഡിപ്പിതു. കർമ്മഗുണാപകഷ്ഠമാവിതു പണിയിലൊള്ള

14. സാരത്തിന്നു പകരം ജാത്യമെന്നാണ് വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പാഠം.

15. രാധാ—പ്രകാശം.

15a. കാചം—കുരുട്ടുകല്ല്.

16. ഉപധി—വഞ്ചന.

17. സമുദേശം—ചെപ്പ്, മൂടിയുള്ള പാത്രം.

18. ഇരണ്ടു പണമെന്നാണ് വേണ്ടതു്. 'മൂൻറു പണം' എന്നു പകർപ്പു
കളിൽ. ഒരു പണത്തിൽ കുറഞ്ഞ വിലയുള്ളതാണെങ്കിൽ 54 പണം ഭണ്ഡം; ഒരു
പണം വിലയുള്ളതാണെങ്കിൽ അതിലിരട്ടി; രണ്ടു പണം വിലയുള്ളതാണെങ്കിൽ
200 പണം—ഇങ്ങനെയാണ് മൂലപ്രകാരം അർത്ഥം.

ശില്പി കുറവിതെൻറവാൻ. തട്ടാരെക്കൊണ്ടു 'ഇങ്ങനെ ഒപ്പി
തൊ¹⁹രാഭരണം പണ്ണിത്തരുക്' എൻറാൽ^{19a}, തട്ടാർ പലർ കൂടി 'ഇങ്ങ
നെ പണി പണ്ണാടത്' എൻറ വിലക്കുവീതു. ഇപ്പണ്ണമെ ആടവാണി
യർ പലർകൂടി 'ഇങ്ങനെ ഒക്കെ പൂടവ നെയ്യാതെ' എൻറ വിലക്കു
വീതു. ആജീവോപഘാതമാവിതു, ഒരു പണം കൂലി വേണ്ടും പ
ണിക്ക് ഇരണ്ടു പണം വേണ്ടു²⁰മതു. വിക്രയകൃയോപഘാതമാവിതു
തങ്ങൻ കൊള്ളുപോൻ വില ചുരുക്കുകൊണ്ടുപിതു; തങ്ങൻ വി
ല്യമ്പോൾ²¹ ചരക്കിനെ വില പെരുക്കുവീതു. ഇച്ചൊന്ന ദോഷത്തുക
ഓരോരുത്തരെയെ^{21a} ആയിരം പണം ഭണ്ഡം.

വൈദേഹകാനാം വാ സംഭ്രയ പണ്യമവരുന്ധതാം
അൻഘേണ വിക്രീണതാം ക്രീണതാം വാ സഹസ്രം
ഭണ്ഡഃ.

വണിയർ പലർ കൂടി വിലയില്ലാത്ത വിലയാൽ ചരക്കു കൊടു
ക്കിലും കൊടുകിലും ആയിരം പണം ഭണ്ഡം.

തുലാനാന്തരമർഘവർണാന്തരം വാ. ധരകന്യ മാ
യകന്യ വാ പണമുല്യാദേഷ്ടഭാഗം ഹസ്തദോഷേണാ
പചരതോ ദപിശതോ ഭണ്ഡഃ. തേന ദപിശതോത്തരാ
ഭണ്ഡവൃദ്ധിർ വ്യാഖ്യാതാ.

† ശില്പരം. M. V.

‡ വിലപെരുത്തൊളവൻ M. V.

19. ഒക്കെ, ഉള്ള.

19a. എന്നു പറഞ്ഞാൽ.

20. വേണ്ടുക—ആവശ്യപ്പെടുക.

21. വില്യമ്പോൾ എന്നും എഴുതാം. മുകളിലെ 'കൊള്ളുപോൻ' നോക്കുക.

21a. ഓരോരുത്തന്നു എന്നർത്ഥം.

തുലാമാനാന്തരം തുച്ഛക²²ളിൽനിന്നും മാന²³കളിൽനിന്നും വരിൻ വിശേഷലാഭം. വിലയിൽനിന്നു വരിൻ വിശേഷലാഭം വണ്ണം. ഒരു പണം പെരും ചരക്കിൽ എട്ടൊൻറു കൈവലസിനാൽ²⁴ ചെയ്യുകൊള്ളുവല്ലകിൽ അതിന്നു ഇരുന്റു പണം ഭണ്ഡം; നാലൊൻറ പഥരിക്കിൽ നൂന്റു എൻറീജ്ജാതി വച്ചുകൊൾക.

ധാന്യസ്നേഹക്ഷാരലവണഗന്ധഭിരക്ഷജ്യദ്രവ്യാണാം
സമവർണോപധാനേ പാദശപണോ ഭണ്ഡഃ.

നെയ്യും, ഉഴുന്നും, പയറും എൻറീജ്ജാതി ധാന്യങ്ങളും, നെയ്യ്, എണ്ണ ഇജ്ജാതികൾ സ്നേഹദ്രവ്യങ്ങളും, ക്ഷാരമെൻറവാറു ശക്കരയും ലവണമും ഗന്ധദ്രവ്യവും ഭിരഃഃജ്യങ്ങളുമെൻറീജ്ജാതി ചൊന്ന ദ്രവ്യങ്ങളിൽ സമാനജാതീയങ്ങൾ അധമങ്ങളായൊള്ളവു²⁵ കൂട്ടി വില്ക്കിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം.

യന്നിസൃഷ്ടമുപജീവയേയുഃ, തദേഷാം ദിവസസഞ്ചാ-
തം സങ്ഖ്യായ വണിക് സ്ഥാപയേൽ. ക്രേതുവിക്രേ-
ത്രോരന്തരപതിതമാദായാദന്യം ഭവതി തേന ധാന്യ
പണ്യനീചയാംശ്ചാനജ്ഞാതാഃ കര്യഃ. അന്യഥാ നിചി-
തമേഷാം പണ്യാധ്യക്ഷോ ഗ്രഹ്ണീയാൽ. തേന ധാന്യ
പണ്യവിക്രയേ വ്യവഹാരേതാനഗ്രഹേണ പ്രജാനം.

ഇച്ചൊന്ന ലാഭവിശേഷങ്ങളിൽ രാജാവു് ചൊന്നളവുകൊണ്ടു തക്കൾക്കു ജീവിക്കലാവിതു.²⁶ ആകിൻറമയാൽ^{26a} വാണിയർക്കു നിയ

22. തുക്കം. 23. അളവു്.

24. അളക്കുമ്പോഴും മറ്റും ചെയ്യുന്ന കള്ളത്തരം. <വിലസ" (സൽ), വിലാസ മെന്ന സാധാരണാത്ഥം. cf. 'വാളിൻ വലസറിയിക്കാമെൻറടനങ്കം'—ഉണ്ണിയ. പേ. 74. 'വേശിന വലസെന്തല്ലാമെൻറടൻ'—Ibid പേ. 75.

25. അധമങ്ങളായവ.

26. ജീവിക്കാൻ കഴിയും.

26a. അതുകൊണ്ടു്.

തപ്പടി²⁷യാൽ വരിൻറ ലാഭവിശേഷം കണ്ടുകണ്ട ഏഴതി വൈപ്പിതു സംസ്ഥാധ്യക്ഷൻ വിവേകക്കു കൊള്ളുമിടത്തും കൊടുക്കുമിടത്തും പേഴക²⁸ത്തിനാൽ താൻ ചതിച്ചു താനേ അധികം കൊള്ളും ധനം ആക്കും കൂറിൻറിയേ രാജാവു കൊള്ളുപ്പേറും.²⁹ ധാന്യാഭിചരക്കും സംസ്ഥാധ്യക്ഷനെക്കേട്ടു^{29a} അവനടയ ആജ്ഞകൊണ്ടു കൂട്ടുവിയ്ക്ക. അങ്ങനെ ചെയ്തു കൂട്ടാക്കാൽ^{29b} അച്ചരക്കു പണ്യോധ്യക്ഷൻ കൂട്ടുവിയ്ക്ക. അവൻ കൊണ്ടു വരക്കു ഒരു ഹിറ്റം കണ്ടു പ്രഭജെക്കു അനുഗമനം വരുമാറു കല്പിപ്പിയ്ക്ക.

അനുജ്ഞാതക്രയാദുപരി ചൈഷാം സ്വദേശീയാനാം പണ്യാനാം പഞ്ചകം ശതമാജീവം സ്ഥാപയേൽ. പരദേശീയാനാം ദശകം. തതഃ പരമർഘം വദ്ധ്യതാം ക്രയേ വിക്രയേ വാ ഭാവയതാം പണശതേ പഞ്ചപണാൽ ദ്വിശതോ ദണ്ഡഃ. തേനാർഘവ്യദ്ധൗ ദണ്ഡവൃദ്ധിർ വ്യാഖ്യാതാ.

പരക്കു കൊണ്ടുവിലയിൽ നൂററിനഞ്ചു ലാഭം ചെയ്തു കൊള്ളക്കടവിയൻ സ്വദേശത്തൊള്ളുവൻ. പരദേശത്തൊള്ളുവൻ പണിനൊൻറു ലാഭം ചെയ്യിതു. ഇച്ചൊന്ന ലാഭത്തിൽ മികം നൂറു പണത്തിനേൽ അഞ്ചു പണ ലാഭം ചെയ്തുകൊൾവോനാകിലിടത്തു പണം ദണ്ഡം. ഇതുകൊണ്ടു അർഘവൃദ്ധിയും ദണ്ഡവൃദ്ധിയും കണ്ടുകൊൾക.

† പതുപതിനൊൻറു M. V.

‡ നൂറു പണത്തിന്മാ M. V.

§ നാകിലുമിത M. V.

27. നിത്യേന, ദിവസംതോറുള്ളു. cf. 'കക്കടകത്തായിറ്റുതോറും നിയതി ഇടക്കഴിയാൽ പതിനാഴി അരികൊണ്ടു'—തിരുക്കാ. ശാ. (TAS III. 166-167 വ. 2.) 'നിയതി ഒരപിടി നെയ'—തളി ശാ. (TAS VIII. പേ. 44-45) വ. 4.

28. എടുക്കുന്ന കൊട്ടുകൊണ്ടു കൃത്രിമം കാണിച്ചിട്ട് എന്ന താൽപര്യം. പേഴ—പെട്ടി, കൊട്ട. (ത. പേഴെഴ). പേഴ+അകം പേഴകമായതാകാം.

29. പെറാർ—നിഷേധം.

29a. സംസ്ഥാധ്യക്ഷനോടു ചോദിച്ചു, അനുവാദം വാങ്ങി.

29b. സംഭരിക്കാതിരുന്നാൽ. കൂട്ടുക—ശേഖരിയ്ക്കുക.

സംഭ്രൂതകൃതേ ചൈഷാം അവിക്രിതേ നാനും സംഭ്രൂത
കൃതം ദദ്യാൽ. പണ്യോപാലാതേ ചൈഷാമനഗ്രഹം
കുശ്ലാൽ പണ്യബാഹുലാൽ.

പലവാണിയർ കൂടി രാജാവിനിട്ടെ^{29c}ച്ചരക്കു കൊണ്ടാൽ അവ
രും അതു വാങ്ങിപ്പോകും മറ്റൊരാളെന്ന് ചരക്കു വില്ക്കപ്പെടാൻ.^{29d}
കൊണ്ടു വാണിയർ ചരക്കിനു പിഴ വലിയിൽ രാജാവു അനുഗ്രഹി
ക്കുവാനു കടവിധി.³⁰

പണ്യാധ്യക്ഷഃ സർവണ്യാന്യേകമുഖാനി വിക്രിണീത.
തേഷപവിക്രിതേഷു നാന്യേ വിക്രിണീരൻ. താനി ദിവ
സവേതനേന വിക്രിണീരൻ അനുഗ്രഹേണ പ്രജാനാം.

ചരക്കു പെരിതാകിൽ പണ്യാധ്യക്ഷൻ എല്ലാച്ചരക്കുമൊരുത്തി
ലി³¹യായിട്ടു വില്പിച്ചു. അതു വില പോമളവു മറ്റൊരും വില്ക്കപ്പെടാൻ.
അൻറിയെ വാണിയരെക്കൊണ്ടു വില്പിച്ചാലുമമയും. അവരൾക്കു
ദിവസവേതനം കൊടുത്തു അവരളും പ്രജയ്ക്കു ദ്രോഹം വരാതവാറു
വില്പിച്ചു.

29c. രാജാവിൽനിന്നു. 'ഇടെ'യിലെ 'ട' പക്ഷേ ഇരട്ടിച്ചതാകാം.

29d. 'പൊറാൻ', 'പൊരാൾ' (എ. വ.) വില്ക്കപ്പെടാൻ=വില്ക്കരുതു. താഴെ
നോക്കുക.

30. അനുഗ്രഹിക്കുകയും വേണം. cf. 'ഓതവും ഗ്രഹിക്കവും'—ഭാ. കൗ. I. പേ. 3. 'എഴുന്നില്ലവും നടക്കവും അതതാതൊഴിഞ്ഞിതു'—ബൃ. പു. പേ. 30. 'വിലക്കുവും വൈക്കവും അടികൊടുക്കവും അതികരിക്കവും പൊരാൻ'—കൊ. മ. ശാ. (TAS IV) വരി. 249-50. 'ഓതുകയും ഗ്രഹിക്കുകയും' എന്ന മട്ടിലുള്ള പ്രയോഗം പിന്നെ വന്നതാണ്.

31. ഒരു ദിക്കിൽ. 'ഒരുത്തിരി'യും കാണുന്നു. cf. 'കിടപ്പുതൊരുത്തിരി'. 'പാതിരി താതിരി വീതിയൊരുത്തിരി'—ഉണ്ണിയ. പേ. 41-42. ഒരുത്തി, ഒരുത്തിയിൽ ഇങ്ങനെ 'ഒരു സ്ഥലം' എന്നർത്ഥത്തിൽ ഗുണർത്ത്. 'ഒരുത്തിന്നു' എന്നും ഉദാഹരിക്കുന്നു. ഒരു ദിക്കിൽ > ഒരുത്തി(ൽ) ഒരുത്തിൽ (ദേശം), ഒരുത്തിന്നു, ഒരുത്തിന്നു. 'തിരി, തിരിവു' എന്നർത്ഥത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചതാണെങ്കിൽ ചിതപത്തിനു കാരണമില്ല. 'ലി', 'രി'യായി മാറിയതാകാം 'ഒരുത്തിരി'യിൽ.

ദേശകാലാന്തരീതം തു പണ്യാനാം—

പ്രക്ഷേപം, പണ്യനിഷ്ഠത്തിം,
ശുക്ലം, വൃദ്ധി, മവക്രയം
വ്യയാ നന്യാംശ്വ സങ്ഖ്യായ
സ്ഥാപയേ ദർശമർശവിൽ.

ഇനി ദേശാന്തരീതമായും കാലാന്തരീതമായുമൊള്ള ചരക്കിനു ടയ^{31a} പ്രക്ഷേപം, ചരക്കിൻ വില്പെ. പണ്യനിഷ്ഠത്തി ആവിതു ഇന്നത്തിനയാലിതു മുടിവിതെന്ന്³²മത്. ശുക്ലവൃദ്ധി ഉല്ക്ക³³ലൊള്ള പെരക്കം. അവക്രയം പാറുകൂലിയും എരുത്തുകൂലിയു³⁴. 'വ്യയാന ന്യാംശ്വ'—മററുമൊള്ള അഴിവെ³⁵ല്ലാമെണ്ണി വില ഇടുവിതു സംസ്ഥാ ധ്യക്ഷൻ.

കണ്ടകശോധനത്തിൽ വൈദേശികരക്ഷണമാകിൻറ
ഇരണ്ടാമധ്യായം മുടിഞ്ഞിതു.

† ലിതു മുടിവിതു M; മുടിവിതു V.

‡ കൂലി (സമുച്ചയലോപം രണ്ടിടത്തും) V.

31a. പദ്യത്തിൽ ഭൂരിഭാഗവും ഇതുവരെയുള്ള വ്യാഖ്യാനവും Vയിൽ ഇല്ല.

32. ഇതുകാലംകൊണ്ടു ഉണ്ടാക്കുമെന്നത്. വ്യാഖ്യാനം വേണ്ടത്ര വ്യക്തമല്ല.

33. ചുങ്കം.

34. അവക്രയം എന്നാൽ കാരാത്തിടാനും ശുദ്ധീകരിയ്ക്കാനും ഉള്ള ചിലവു, (പാറുകൂലി), വണ്ടിവാടക (എരുത്തുകൂലി) എന്നിവ.

35. കുറവു.

പ്രകരണം 78. ഉപനിപാതപ്രതീകാരം

¹ദൈവാന്യഷ്ടൗ മഹാഭയാനി—അഗ്നി, തദകം, വ്യാധിർ, ദുർഭിക്ഷം, മൃഷികാ, വ്യാളാഃ, സപ്താ, രക്ഷാംസീതി. തേഭ്യോ ജനപദം രക്ഷേൽ.

ഉപനിപാതപ്രതീകാരം എവിതു സൂത്രം. ഉപനിപാതങ്ങളോ വോ,^{1a} ദൈവനിമിത്തമായ് അഗ്നുകാലി വഴിമേൽ വരിൻ അപത്തുകൾ അവിറിനടയ പ്രതീകാരം ചൊല്ലിൻറിതെവിതു് സൂത്രാത്ഥം. ദോഷോപനിപാതങ്ങൾ മേൽ ചൊല്ലിത്തെൻറ, കീൾ ചൊന്നതു സംബന്ധമായിതു്^{1b}. അൻറിയെ^{1c}, മനുഷ്യകുലകമെൻറും ദേവകുലകമെൻറും ഇരണ്ടു ജാതി. അവിറിൽ മനുഷ്യകുലകം കാരുകാലി ചൊല്ലീതു. ഇപ്പോൺ ദൈവകുലകം ചൊല്ലിൻറിതെൻറാ കിലുമാം സംബന്ധം.

മഹാഭയങ്ങളായുള്ള ദൈവഭയങ്ങളെട്ട്. അവാവോ²—അഗ്നി, ഉദകം, ദുർഭിക്ഷം, വ്യാധി, മൃഷികം, വ്യാളം, സപ്തം, രക്ഷസ്സ്. ഇ ചൊന്ന എട്ടിൽനിൻറ ജനപദം രക്ഷിക്കവേണ്ടും രാജാവു്.

† ചൊല്ലിൻറിതു ഇതു M.

‡ അവാമവു M, V.

1. cf. കാമ. XIV, 20 ff

1a ആകനം, ആകുന്നതു്. cf. 'കണ്ണൻ പുരെയൻ താനമെച്ച ചെലവാവോ' തിരുക്കാ. ശാ. (TAS III, 166-67), വ. 2. 'തിരുവിളക്കിനുള്ള പൂമിയാവോ' —ഹുസുർ ശാ. (TAS II, 131 ff) വ. 63.

1b. വാക്യം ക്ലിഷ്ടം. ദോഷോപനിപാതങ്ങളെപ്പറ്റി ആദ്യം പറഞ്ഞു(?). ഇനി അവയുടെ പ്രതീകാരം പറയുന്നു—ഇതാണു് മുൻപ്രകരണത്തോടു ഈ പ്രകരണത്തിനുള്ള സംബന്ധം എന്നാശയം. ഇതു നല്ല പന്തിയല്ലെന്ന വ്യാഖ്യാതാവിനതന്നെ തോന്നുകയാൽ താഴെ മറ്റൊരു സംബന്ധം കൊടുക്കുന്നു.

1c. അല്ലെങ്കിൽ, കൂടാതെ.

2. അവു് + ആവോ. cf. അതായതു്. (ഏ. വ.)

ഗ്രീഷ്മേ ബഹിരധിശ്രുതം ഗ്രാമാഃ കര്യഃ. ദശ-
കലീസങ്ഗ്രഹേണാധിഷ്ഠിതാ വാ. നാഗരികപ്രണിധാ
വസിപ്രതിഷേധോ വ്യാഖ്യാതഃ. നിശാന്തപ്രണിധൗ
രാജപരിഗ്രഹേ ച.

അഗ്നിയിൽനിന്നു രക്ഷിക്കുമാറു:—ഗ്രീഷ്മകാലത്തു ഗ്രാമത്തിന്നു
പുറത്തു^{2a} മാറു ചെയ്യിതു. അന്റിയെ, ദശകലീരക്ഷകനാവാൻ
പതുപ്പതു കുടി രക്ഷിക്കുവൻ; ഗോപനെന്റ അവന്നു പേർ അ
വൻ ചൊന്നെടുത്തുവരിക. നാഗരികപ്രണിധിയിലേ അഗ്നിപ്രതി
ഷേധം ചെയ്വതു³ ചൊല്ലിതു³. നിശാന്തപ്രണിധിയിലും⁴ രാജപരി
ഗ്രഹത്തിലും ചൊല്ലിതു⁵.

ബലിഹോമ സപസ്തിവാചനൈഃ പവസു ചാഗ്നിപൂജാഃ
കാരയേൽ.

വഷാരാത്രമനുപഗ്രാമാഃ പൂരവേലാമുത്സൃജ്യ വ-
സേയുഃ. കാഷ്ഠവേണനാവശ്വാവഗൃഹ്ണീയുഃ.

ഉഹ്യമാന മലാബുദൂതിപ്ലവ ഗണ്ഡികാവേണികാ-
ഭിസ്താരയേയുഃ. അനഭിസരതാം ദ്വാദശപണോ ദണ്ഡഃ,
അന്യത്ര പ്ലവഹീനേഭ്യഃ.

† ചെയ്തിതു M, V.

2a. അടുക്ക—പാകംചെയ്തു (cf. അടുപ്പ്. ക. അഡ്). ‘എഴുത്തുനാഴിയരിയട്ട്’
—ഹസർ ശാ. (TAS II) വ. 408-409.

3. 56-ാം പ്രകരണത്തിൽ ‘അഗ്നിപ്രതികാരം ച ഗ്രീഷ്മേ’ ഇത്യാദിയാൽ പറയ
പ്പെട്ടതു. ‘ഗ്രീഷ്മത്തിൽ മൂന്നാമത്തേയും നാലാമത്തേയും യാമങ്ങളിൽ അഗ്നി കത്തിക്കു
ന്നതിനെ പ്രതിഷേധിക്കുന്നു’—ഇത്യാദി. Vide കെ. വി. എം., കൗ. അ. വേ. 244-45.

4. 17-ാം പ്രകരണത്തിൽ. ‘മാനുഷേണാഗ്നിനാ ത്രിരപസവ്യം പാഗതമന്തഃ
പുരം അഗ്നിരന്യോ ന ഭവതി’ (മാനുഷാഗ്നികൊണ്ടു മൂന്നു പ്രാവശ്യം പ്രദക്ഷിണമാചിട്ടു
അന്തഃപുരത്തിൽ ഉഴിഞ്ഞാൽ അതിനെ മറ്റൊരഗ്നി ഭവിക്കുകയില്ല). മനുഷ്യാസ്ഥിയിൽ
കരിച്ചാലിമുളകൊണ്ടു കടഞ്ഞുണ്ടാക്കിയതാണ് മാനുഷാഗ്നി. Vide കെ. വി. എം.
Ibid വേ. 59.

5. നിശാന്തപ്രണിധിയിൽ രാജഗൃഹത്തെപ്പറ്റിപ്പറയുന്നിടത്തും എന്നു കെ. വി.
എം. (Ibid വേ. 361)

ഭൂതബലികളും രക്ഷാദ്ദോഷാദികളും ശാന്തസ്ഥിതമാക്കുകയും സപത്നീവചനങ്ങളും ചെയ്തിട്ടു അമാവാസിയിലും പൗർണ്ണമാസിയിലും, അഥർവ്വങ്ങളാലുള്ള വിധാനങ്ങൾക്കൊണ്ടു്, — എൻറിക്കടന്ന അഗ്നി പ്രതിഷേധം ചെയ്തിട്ടു.

ഉദകപ്രതിരോധം ചെയ്യുമാറും ചൊല്ലിനിന്നു. വർഷകാലത്തു് അന്ത്യപ്രദേശത്തിരിക്കുമ്പോഴുള്ള വെള്ളം കൊള്ളാത്തത്തിരുത്തുവീതു. വിറകും മുളയും തോണിയും സംഗ്രഹിപ്പിതു. നീന്താല്ലാതവരൾക്കു ചുരയ്ക്കുകയും തോൽതുരുത്തു; പ്ലവമാവിതു വിറകുപറയും; ഗണ്ഡിക⁸ ആവിതു പിണ്ടി, വേണിക⁹യാവിതു നീരിൽ കടത്തുവാനൊക്കി തോൻറ^{9a}—ഇച്ചൊന്നവുകൊണ്ടു കടത്തിക്കൊടുവിതു. കടത്തിക്കൊള്ളാക്കാൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. കടത്തിക്കൊള്ളാമുപകരണമില്ലാത്തവൻ കടത്താഴികിൽ^{9b} ഭണ്ഡമില്ല.

പവസു ച നദീ പുഷ്പാഃ കാരയേൽ.

മായായോഗവിദോ വേദവിദോ വഷമദിചരേയുഃ.

വഷാവഗ്രഹേ ശചീനാഥഗങ്ഗാപർവ്വത മഹാകച്ഛു പുഷ്പാഃ കാരയേൽ.

വ്യാധിഭയമൗപനിഷദികൈഃ പ്രതീകാരൈഃ പ്രതികര്യഃ. ദൗഷധൈശ്ചികീസ്തകാഃ, ശാന്തിപ്രായശ്ചി-
ത്തൈവാ സിദ്ധതാപസാഃ.

† ലക്ഷ്യ M. V.

‡ കൊള്ളാദ്രോണി M.—മത്തി V.

§ ഒൻറ നീരൻ V

6. ജലപ്രദേശം; ചതുപ്പനിലം.

7. പൊങ്ങുതടി. മരത്തിന്റെ പുറംതൊലികൊണ്ടു കെട്ടിയുണ്ടാക്കിയതാകാം. പാവവ്യത്യാസമുണ്ടോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ.

8. പലക

9. മുള

9a. cf. 'മധുരാപുരിയിൽനിന്നു എന്തൊന്നു ചെയ്തു'—ഭാഗ. ഭാ. I. പേ. 2. 'അലങ്കരിക്കുമായിരുന്നെന്നല്ലോ ഈ രൂപം'—Ibid പേ. 13.

9b. cf. 'നീരായുധനാകയും പടയില്ലാഴികയുമുണ്ടു്'—ബ്ര. പു. പേ. 41. ആയു > ആഴിക.

തേന മരകോ വ്യാഖ്യാതഃ. തീർത്ഥാഭിഷേചനം മഹാ
കുപ്പുവർണ്ണം ഗവാം ശ്ലുശാനാവദോഹനം കബന്ധദഹനം
ദേവരാത്രീം ച കാരയേൽ.

പട്ടുനാളാൽ നദീപൂജ ചെയ്തു.

മായായോഗവിഭാഗാവോർ ശൈവാദികൾ. മന്ത്രം വല്ലി ഇരക്കു
മവരളൈക്കൊണ്ടും,^{9c} വേദവിത്തുക്കളാവോർ അഥർവ്വവേദത്തെ വല്ലി
ഇരക്കുമവരളെ¹⁰ കൊണ്ടും പെരുകഴ് ചെയ്യാത്തവാർ ചെയ്തി
പ്പിതു. കർമ്മമായി മന്ത്രജപഹോമാദികൾ.

മഴ അറവൈ ഇൻറി^{10a} ഇരുന്നാൽ മഴചെയ്വാൻ ശചീനാ
മൻ,† ഗർഗ, പട്ടുനം, മഹാകുപ്പും എൻറിവറെ പൂജിപ്പിതു.
പൂജിച്ചാൽ മഴ പെയ്യും. മഹാകുപ്പുമാവിതു സമുദ്രം.^{10b} ഇവ
രളെ തങ്ങളടയ മന്ത്രത്തോടു കൂട, വല്ലമവരളൈക്കൊണ്ടു പൂജി
പ്പിതു.

വ്യാധി ശമിക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറിതു. വ്യാധി ഇരണ്ടു ജാതി
—കൃത്രിമം, അകൃത്രിമം. കർമ്മമായി വിഷധൂമത്താലും വിഷാംബു
വിനാലും ദുഷിതപ്പെട്ടവരിൻറ വ്യാധി. അതു ഔപനിഷദികളോ
യൊക്കെ വിധാനംകൊണ്ടൊഴിപ്പിതു¹¹. മറ്റും ധാതുവഴിമേൽ വരിൻറവു
ഔഷധംകൊണ്ടു ചൈത്രരാഴിപ്പിതു. ശാന്തിചെയ്തും പ്രായശ്ചിത്തം
ചെയ്തും സിദ്ധതാപസനാക്കൊഴിച്ചാലുമമയം. ശാന്തിയാവിതു ശാന്തി
കുടപരശ്ചികകർമ്മങ്ങൾ.¹² പ്രായശ്ചിത്തമായിതു വ്രതോപവാസാ
ദികൾ.

† പെരുക പെയ്യാത്ത V.

‡ ശചീനാഗങ്ങൾ M, V.

§ ശാന്തികി M

9c. മന്ത്രമറിയുന്നവർ; അവരെക്കൊണ്ടും എന്നർത്ഥം. വല്ലക—അഭ്യസിക്കുക.

10. ഇരക്കുമവരൾ; അവരളൈക്കൊണ്ടും എന്നർത്ഥം.

10a. തീരെ ഇല്ലാതെ.

10b. മഹാകുപ്പുപദം വരുണപയ്യായം.

11. ഔപനിഷദികപ്രകാരത്തിൽ (അർത്ഥം. അധി. 1-4) പറയുന്ന വ്രതിവിധി
കൊണ്ടു ഒഴിക്കണം.

12. ശാന്തിയും പുഷ്പിയും ഉണ്ടാക്കുന്ന ഹോമാദികൾ.

ഇവ^{12a} വ്യാധിപ്രകാരംകൊണ്ടു മരക്വ്യാധിയും ചൊല്ലപ്പെട്ടിതു. മരകമാവിതു ചൂർ¹³ എന്റാരു വ്യാധിവിശേഷം. അതിന്നു പ്രതീകാരം തീർത്ഥസ്നാനമു, സമുദ്രപൂജനമും പശുവു¹⁴ ശുശ്രൂണത്തു കൊണ്ടു ചെന്റു കറപ്പിതു. അരിമാകൊണ്ടു കമ്പസംചെയ്തു ശുശ്രൂണത്തിൽ ചുട്ടവിതു. ദേവരാത്രിയും ചെയ്വിതു എൻറവാറു, ദൈവം ഉറവി തൊരു സ്ഥാനത്തിൽ¹⁵ ദേവതാപൂജയും ചെയ്തുത്തൊരു ഒഴിവിതു.

പശുവ്യാധിമരകേ സ്ഥാനാന്യത്ഥനീരാജനം, സ്വ-
ദൈവതപൂജനം ച കാരയേൽ.

പശുക്കൾക്കു വ്യാധിയും മരക(മു)^{15a}മൊണ്ടാകിൽ നിലം പകർന്നിറുത്തുവിതു; മാനൈവിളക്കുഴിവിതു¹⁶. സ്വദൈവതാപൂജ ചെയ്വിതു. സ്വദൈവതത്തുവോ,¹⁷ ആനൈക്കു സുബ്രഹ്മണ്യൻ; കുതിരൈക്കു

† മരകം M, V.

‡ ബന്ധനം M, V.

§ മാനാവി പാച്ചുവിതു(?) M, V.

12a. 'വു' ആവശ്യമല്ല.

13. വസൂരി. മരകത്തിന്നു പകർച്ചവ്യാധി എന്നു പൊതുവിൽ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു നുണ്ടു്. ചൂർ—A fiend, affliction എന്നു ഗുണ്ടർട്ട്. cf. 'പാരു മോടാതു നീടാ തെന്റ പാലതേ ചൂരുമോടാതു കൂടാതരോ ചൂരിയൻ' (ഭൂമിയും, അപ്പുറം കടക്കാൻ കഴിയാത്തതിനാൽ ആ ചുട്ടവിട്ടോടിപ്പോകയില്ല. (കാളിയാകുന്ന) ആ സ്ഥലത്തെ ദേവതയ്ക്കും (ചൂർ) ഓടാതെ കഴികയില്ല)—കമ്പരാ. താടകൈവതപ്പടലം. പാ. 9). ഇവിടെ ചൂർ എന്നതിന്നു ചെയ്ത്താൻ എന്ന ആദ്യത്തെ അർത്ഥം.

14. ഉകാരാന്തങ്ങൾക്കു ഒരു 'ഉ' ചേർന്നതു പതിവായിരുന്ന പണ്ടു്. cf. 'അഴകു തെൻറിയെ വരികിലും പശുവു കൊട്ടക്കിൻറതില്ല'.—ബ്ര. പു. വേ. 77. 'പശുവു കൊല്ലം കണക്കെ' Ibid വേ. 79.

15. ദൈവസാന്നിധ്യമുള്ള സ്ഥലത്തു്. cf. ഉറയൽ.

15a. മാരി.

16. അർത്ഥനീരാജനം—നീരാജനദ്രവ്യങ്ങളാലുള്ള തിരിയുഴിച്ചൽ. അർത്ഥനീരാജനം എന്നും പാറം. അഹസ്തിന്റെയും രാത്രിയുടെയും അർദ്ധഭാഗത്തിൽ തിരിയുഴിയുക എന്നു ആ നിലയ്ക്കർത്ഥം. 'മാനാവി പാച്ചുവിതു' എന്ന ഗ്രന്ഥപാഠം തെറ്റാവാൻ വഴിയുള്ളു. 'മാവിളക്കു' എന്നതിന്നു 'മാവിനാർ ചെയ്തു വിളക്കെ'ന്നു തമിൾ നിഘണ്ടു. അരി മാവു കഴച്ചു നട്ടുകൊരു കഴിയുണ്ടാക്കി അതിൽ എണ്ണയോ നെയ്യോ ഒഴിച്ചു കാണിക്കുന്ന പൂജാവിളക്കാണ് 'മാവിളക്കു'. 'മാനാവി' എന്നു മാതൃകകളിൽ കാണുന്നതുകൊണ്ടും, നൈവിളക്കു സാധാരണയായതുകൊണ്ടും മാനൈവിളക്കു എന്നു നകാരം കളയാതെ തിരുത്തീയിരിക്കുകയാണ്. 'ചൂഴ്വിതു' എന്നായിരിക്കുമോ പാഠം? മാനാവിയെന്നാലോ?

17. ആയതു്.

അശ്വ(ശ്വ)നികരഃ; പശുവിനു പശുപതി; മഹിഷത്തിനു വരണൻ; കഴുതെക്കും കോക്കിരിക്കഴുതെ¹⁸ക്കും വായു; ആട്ടിനും കൊടി^{18a}യാട്ടിനും അഗ്നി.

ഒർഭിക്ഷേ രാജാ ബീജഭക്ഷോപഗ്രഹം കൃതവാ അനുഗ്രഹം കുര്യാൽ. ഒറ്റസേതുകമ് വാ ഭക്താനുഗ്രഹേണ. ഭക്തസംവിഭാഗം വാ. ദേശനീക്ഷേപം വാ. മിത്രാണി വാ വ്യപാശ്രയേത. കശനം വമനം വാ കുര്യാൽ.

നിഷ്ഠന്നസസ്യമന്യവിഷയം വാ സജനപദോ യാ യാൽ. സമുദ്രസരസ്സാകാനി വാ സംശ്രയേത. ധാന്യശാകമൂലഫലാവാപാൻ സേതുഷു കവീത. മൃഗപശുപക്ഷിവ്യാളമത്സ്യാരംഭാൻ വാ.

മുഷികഭയേ മാർജ്ജാരനകലോത്സർഗ്ഗഃ. തേഷാം ഗ്രഹണഹിംസായാം ദ്വാദശപണ്ണോ ദണ്ഡഃ. ശൂനാമനിഗ്രഹേ ച അന്യതാരണ്യചരേഭ്യഃ.

ഇനി ഒർഭിക്ഷപ്രതീകാരം ചൊല്ലിൻറിതു. രാജാവു വിത്തും വിയമും¹⁹ കൊടുത്തു പ്രഭജെക്ക് അനുഗ്രഹം ചെയ്യിതു. കൊടുക്കിൻറ വിയം കൊണ്ടുണ്ടു, കൊടുക്കിൻറ വിത്തും വിതച്ചു, അതുകൊണ്ടു²⁰ൻറുമാറു ചെയ്യിതു. മറെറാരു ദേശത്തു പോകാതൊഴിവർ. വിയം കൊടുത്തു ഒർഗം താൻ സേതുകമ് താൻ ചെയ്യിപ്പിതു. അൻറിയെ, ഒർഗ്ഗസേതുകമ്കളില്ലാകിൽ വെറുതെ ചോറിപ്പിതു^{21†}.

† ചോറുപ്പിതു M, V.

18. കോവർ കഴുത. കോകിറുകഴുത എന്നും എഴുതിക്കാണുന്നു.

18a. cf. ത. കൊടി; ക. തു. കുടി; തെ. ഗൊറെ—ചെമ്മരിയാട്ട്.

19. ചിലവു. വ്യയത്തിൻറ തത്ഭവം. വിയം, ഭക്തം (ചോറു) എന്നർത്ഥത്തിൽ. cf. ബിയമു (തെ.)=ചോറു. 'വിത്തും വിയമും' എന്ന ശൈലിയുടെ ഭംഗിനോക്കുക.

20. സ്ഥിരജീവിതം തുടരത്തക്കവണ്ണം.

21. ഉഴുക. < ഇടുവിപ്പിതു.

അൻറിയേ, ദേശം(ന)ന്നരത്ത്തിലൊള്ള രാജാവു, അരികത്തൊള്ള രാജാവു. അരികത്തൊള്ളവനു²² 'പ്രജയെ രക്ഷിച്ചുതരുക' എൻറ ചെറുതു ജനത്തെ കാട്ടിക്കൊടുപ്പിതു.^{22a} അൻറിയെ, മിത്രരെയെൻറ ജനപദത്തൊടു കൂട ആശ്రిപ്പിതു. അൻറിയെ കർശനമും വമനമും ചെയ്വിതു എൻറവാറു, (കർശനം)^{22b} ഒരു കൂടിയിൽ^{22c} അനുപയോഗികളായൊള്ളവരളെ ദേശാന്തരത്തുകൾ കൊടുത്തു പോക്കുവിതു.²³ വമനമാവിതു, പാഷണ്ഡികളയും^{23a}, കൂത്ത^{23b}രെയും, പാണ²⁴രെയും എൻറിയജാതികളെ കടത്തുവിതു.^{24a}

അൻറിയെ സസ്യങ്ങളടയിതൊരു²⁵ ദേശം നോക്കി ജനപദത്തൊടു കൂടപ്പോയാലുമമയും. അൻറിയെ കടലും പൊയ്യയുമെൻറിയജാതിക്കുള്ളത്തു് ചെൻറ പുകുവിതു. പുകു് നീരിൽ പരിമാറിൻറ മീനും പക്ഷികളും ആമയുമെൻറിയജാതികൾ തിൻറ ജീവിപ്പിതു.

† ദേശാന്തര M. V.

22. ക്ലിപ്തം. അരികത്തുള്ള രാജാവിനോടു് എന്നർത്ഥം. 'Vയിൽ 'അരികത്തൊള്ള രാജാവ്' എന്ന ഭാഗമില്ല.

22a. അർത്ഥം വ്യക്തമല്ല. കറച്ചാളുകളെ അയയ്ക്കുക എന്നായിരിക്കാം. ദേശനിക്ഷേപത്തിന്നു ദേശത്തുള്ള ധനവാന്മാരുടെ കൈയിൽ പ്രജകളെ എല്പിക്കുക എന്നും അർത്ഥം കാണുന്നുണ്ടു്.

22b. പദം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

22c. ദേശത്തിൽ എന്നർത്ഥമെടുക്കണം. കടലിൽ വീടെന്നു സാധാരണ അർത്ഥം. Tribe (വർഗ്ഗം) എന്നും ഗുണമുണ്ടു്.

23. പറഞ്ഞയയ്ക്കുക. മൂലത്തിലെ കർശനത്തിന്നു, കൂടുതൽ നികുതി പിരിച്ചു ധനികൾ കൂശരാക്കുക എന്നും അർത്ഥം കാണുന്നു.

23a. പാഷണ്ഡൻ=നാസ്തികൻ. പാഷണ്ഡി സ്വതന്ത്രസൃഷ്ടിയായിരിക്കാം.

23b. ഇത്തക്കാരൻ. cf. കൂത്തച്ചി.

24. പാട്ടുകാർ. പാണൻ പിൻകാലത്താണു് ഒരു താണ ജാതിയുടെ പേർ ആയതു്. 'ഐ' ചേർത്തും വിട്ടും 'എ' ആക്കിയും വാക്യത്തിൽ കാണുന്നതു നോക്കുക.

24a. നാട്ടിൽനിന്നുകാറുക. വമനത്തിന്നു വിദേശപ്രേഷണമെന്നേ ശരിയ്ക്കർത്ഥമുള്ളൂ. 'കടത്ത'ലിന്നു പുറമെ 'കരയേറ'ലും ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ കാണുന്നുണ്ടു്.

25. സസ്യങ്ങളുള്ള.

അൻറിയെ ചിറ കെട്ടി, നെല്ല്, വഴുതിന, കൊമ്മട്ടി, പൂചമ്പി²⁶, ചീര, കിഴങ്ങ് എൻറിജാതികൾ നട്ടു ജീവിപ്പിച്ചു. അൻറിയെ മൃഗ പശുപക്ഷിവാളങ്ങളെയും മീനമീവെല്ലാം കൊൽവാൻ ആരംഭം ചെയ്തിതു, എൻറിജനെ ഭുജിക്കും കഴിപ്പിച്ചു.

ഇനി മുഷികപ്രതീകാരം ചൊല്ലിൻറതു. മുഷികനിൽനിന്നു ഭയമുണ്ടാകിൽ പൂച്ചയും കീരിയും²⁷ വിട്ടുവിട്ടു. പൂച്ചയും കീരിയും കെട്ടുവീതും കൊൽകതാൻ²⁸ ചെയ്കിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. നാ^{28a}കടിച്ചു കൊൽകിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. നായാടികൾക്കു ഭണ്ഡമില്ല.

സംനഹിക്കീരലിപ്താനി ധാന്യാനി വിസൃജേൽ. ഉപ-
നിഷദ്യോഗയുക്താനി വാ. മുഷികകരം വാ പ്രയുഞ്ചിത.
ശാന്തിം വാ സിദ്ധതാപസാഃ കര്യഃ. പർവസു ച
മുഷികപൂജാഃ കാരയേൽ.

തേന ശലഭപക്ഷിമൃഗഭയപ്രതീകാരം വ്യാഖ്യാതാഃ.

കള്ളിപ്പാലിൽ നന്നെച്ചു നെല്ലിട്ടു വെച്ചാൽ അവിൽ തിൻറു ചാം^{28b}. ഉപനിഷത്തിൽ^{28c} ചൊല്ലിൻറ മരുത്തിൽ നെൽ നനച്ചിട്ടാലു²⁹മെയും^{29a}. അൻറിയെ ഒരു കുടിയാൽ ഇന്നത്തീന എലി ഇടു

26. കമ്പളങ്ങ.

27. പ്രതിഗ്രാഹികാ പ്രത്യയം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

28. കെട്ടുകതാൻ കൊൽകതാൻ എന്നായാലേ സമ്യക് ശരിയാകൂ. അല്ലെങ്കിൽ 'കൊൽവീതും' എന്നാക്കണം. പഴയ ഗദ്യത്തിലെ വ്യാകരണശൈലിയിൽനിന്നുഭാഹരണമായെടുക്കാം.

28a. 'നാ' എന്നല്ലാതെ 'നായ' എന്നു പണ്ടു എഴുതിയിരുന്നില്ല. cf. കാ(യ"), വാ(യ"), പാ(യ") ആദി.

28b. ചാകം.

28c. മുകളിൽ (p. n. 11) നോക്കുക.

29. നന്നെച്ചു, നനച്ചു എന്ന രണ്ടു രൂപവും വരുന്നതു നോക്കുക. പക്ഷെ പകർത്തിയതിൽ വന്ന വ്യത്യാസമാകാം. ഐലോപം ക്രി. പി. 10-ാം ശതകത്തിൽതന്നെ കാണുന്നുണ്ടു്.

29a. മതി, ശരി. cf. 'അർജ്ജുനന്റെ രൂപത്തെ സംഗ്രഹിച്ചു കലഹിക്കിൻറു താകിലുമെയും'—ഭു. വാ. പേ. 46.

വി³⁰തെൻറ തിറചെയ്താ³¹ലുമമയം. അൻറിയെ മുഷികശമനത്തിൻ നിമിത്തമായ് സിദ്ധതാപസനാരെക്കൊണ്ടു ശാന്തിചെയ്താലുമമയം.

മുഷികഭയപ്രതീകാരംകൊണ്ടു ശലഭാദികൾക്കും ചൊല്ലിതു— ശലഭം, പക്ഷി, കൃമി എൻറിയ്ക്കാതികൾ.

വ്യാളഭയേ മദനരസയുക്താനി പശുശവാനി പ്രസു-
ജേൽ. മദനകോർവപൂർണാനുഭയോണി വാ. ലുബ്ധകാഃ
ശപഗണിനോ വാ കൂടപഞ്ജരാവപാതൈശ്ചരേയുഃ.
ആവരണിനഃ ശസ്ത്രപാണയോ വ്യാളാനഭിഹന്യുഃ.
അനഭിസതൂർ ചോദശപണോ ദണ്ഡഃ. സ ഏവ ലാഭോ
വ്യാളലാതിനഃ. പവസു ച പർവ്വതപൂജാഃ കാരയേൽ.

തേന മൃഗപക്ഷിസംഘഗ്രാഹപ്രതീകാരം വ്യാഖ്യാതാഃ

ഇനി വ്യാളഭയം ചൊല്ലിൻറിതു. വ്യാളക്കുളാവോ^{31a} വ്യാഘ്രാ-
ദികൾ. അവിററിൽനിൻറ ഭയം വരകിൽ ഉപനിഷത്തിൽ ചൊ-
ല്ലിൻറ മനേസെത്തിൽ കൂട്ടി പശുശ്ശവങ്ങളിടവിട്ടു. പശുവാവിതു,

† ‘ശവങ്ങളിലിടവിട്ടു’ എന്നു പകർപ്പുകളിൽ.

30. ഓരോ വീട്ടിൽനിന്നും ഇത്രയിത്ര എലിയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരണമെന്നു്.
കടിയാൽ എന്ന പ്രയോജിക നോക്കുക. cf. ‘തോൻറക്കലിൽ മുളളെച്ചാലാൽ കൊള്ള
നെൽ പതിനൂറു പറ അരെ’—കൊ. മ. ശാ. (TAS IV) വ. 17.

31. വരി നിശ്ചയിക്കുക. തിറയ്ക്കു കപ്പം, നികുതിയെന്നെല്ലാമാണു് ശരിയ്ക്കുർത്ഥം.
cf. ‘വിഭിഷണനോടു തിറ കൊർവാൻ ലഭക്കാൽകചനെ യാത്രയാക്കി’—ഭൂ. വാ.
പേ. 26.

31a. cf. ‘ഉഷ്ടഗ്നിവമാവോ ഒട്ടകത്തിൻ കഴുത്തു കണക്കെ ഇരിപ്പോ ചില ആയുധ
കൾ’. കർക്കാരികളുളാവോ കലചെയ്തോ ചില പാശതോമരയഷ്ടാദികൾ’—ഭാ. കൗ.
II. പേ. 18. ‘ഒട്ടേ പോന്നു പുറപ്പെട്ടവോ ചില ബോധനരൂഢു’—ഉണ്ണിച്ചി. പേ. 20.
‘ആവോർ’ എന്നതിലെ ‘ർ’ ലോപിച്ചതായിരിക്കണം ആദ്യം. താഴെ f. n. 40യിലുള്ള
‘ർ’ പ്രയോഗം നോക്കുക. ബഹുവചനാർത്ഥം പിന്നീടു നഷ്ടപ്പെടുകയും.

പശു, ഏതമ, ആടൻറിവു³². മരങ്കാര³³ അരിയും, വരകരി^{33a}യും പശുക്കളായ കടർ³⁴ ലിട്ടുവിതു. അതു തിൻറാലും ചാം. നായാടികൾ, കുറവർ³⁵, പുലിമാടം³⁶ ചെയ്യും, വലകൊണ്ടും, കഴിയകണ്ണും^{36a} പുലിയെ³⁷ കൊൽവിതു. മറ്റും ശസ്ത്രപാണികൾ തീക്ഷ്ണരാ യൊളളവരൾ പുലിയെക്കുത്തിക്കൊൽവിതു. വ്യാളം തീക്ഷ്ണാടികളെ³⁸ ഡ്രോമിക്കുക്കണ്ടു ചെല്ലാതെ ഒഴിയുമവൻ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം വൈക്കുക്കടവിധൻ. പുലി കൊൻറവനക്കു പന്തിരണ്ടു പണം കൊടുപ്പിതു പട്ടുനാളാൽ³⁹ പട്ടുതപുജയും ചെയ്വിതു.

ഇതുകൊണ്ടേ മുഗപശുപക്ഷിസംഘഗ്രാഹങ്ങളായ^{39a} പ്രതികാരം ചൊല്ലപ്പെട്ടിതു⁴⁰

സപ്തഭയേ മന്ത്രൈരോഷധിഭിശ്ച ജാഗ്ര്ഗലീവിഭയേ-
രേയുഃ. സംഭ്രൂയ വോപസർവാൻ ഹന്യുഃ. അഥവ്വേദ
വിദോ വാഭിചരേയുഃ. പവസു ച നാഗപുജാഃ കാര-
യേൽ. തേനോദകപ്രാണിഭയപ്രതികാരം വ്യാഖ്യാതാഃ.

† ചൊല്ലാതെ M

32. 'ഇവ' എന്നുതന്നെയാണു് പകർപ്പുകളിൽ; എങ്കിലും 'ഇവു' ആവാനാണു് വഴി.

33. മദനരസം എന്നു മൂലത്തിൽ.

33a. വരകിന്റെ (കോദ്രവം) അരി.

34. കടർ > കുരട്ടു—വണ്ണവ്യത്യയം (metathesis). cf. മരകതം > മരതകം.

35. 'എന്നിവർ' എന്നു വിട്ടിരിക്കുന്നു.

36. പുലിയെ പിടിക്കുന്നതുള്ള കൂടപഞ്ചരം. മാടം (തെ. മാഡുതു. ക. മാഡ.)—മാളിക, കടൽ എന്നു ശരിയ്ക്കുമ്പോൾ.

36a. അകണ്ണു—കഴിച്ചു്.

37. 'പുലി കൊന്നു' എന്നും താർജ്ജ്യമുണ്ടു്.

38. വിഷം കൊടുക്കുക തുടങ്ങിയ ഉഗ്രകർമ്മങ്ങളിൽ നിമഗ്നനായ വേഷപ്പുന്ന രായ രാജഭൃത്യന്മാരാണ് തീക്ഷ്ണാടികൾ.

39. വാവിൻ നാളിൽ.

39a. ഗ്രാഹം—മുതല. പശു മുലത്തിലില്ല.

40. പട്ടിതു > പ്പട്ടിതു.

ഇനി സപ്പ്തയേം ചൊല്ലിൻറിതു. സപ്പ്തയത്തിൽവെച്ചു ഗാരഡ മന്ത്രംകൊണ്ടും വിഷപ്പുഷ്പങ്ങളാക്കിന ഒരുഷധങ്ങളെക്കൊണ്ടും സപ്പ്തയെക്കുളെ ഒഴിപ്പിതു. ജാംഗലീവിത്തുകുളാവോർ^{40a} വിഷചികിത്സകന്മാർ. നഗരജനം പലരും കൂടി പ്ലാപു കണ്ടു⁴¹ കൊൽവിതു. അഥവും വല്ലമവരളും മായാശോഗം വല്ലമവരളും പാംപിന്നു ക്ഷുദ്രം⁴² ചെയാലു മമയും. ഇതുകൊണ്ടു നീരിൽ കിടക്കു പ്രാണികളിൽനിന്നിറുക്കു ഭയ പ്രതീകാരം ചൊല്ലിതു. നീരിൽ കിടക്കു പ്രാണികൾ മുതലെ പ്രഭൃതികൾ.

രക്ഷോഭയേ രക്ഷോഘ്നാനുഗമവേദവിദോ മായാ-
യോതവിദോ വാ കർമ്മാണി കര്യഃ. പർവ്വസു ച
വിതർഭി, പ്ലൂത്രോ, പ്ലോപികാ, ഹസ്തപതാകാ, മോഗോപ
ഹാരൈഃ ചൈത്യവൃജാഃ കാരയേൽ. 'ചരം വശ-
രാമ' ഇത്യേവം സവ്ദയേഷപഹോരാത്രം ചരേയുഃ.

സവ്ത്ര ചോപഹതാൻ പിതേവാനുഗ്രഹ്ണീയാൽ.

രാക്ഷസരിൽനിന്നിറുക്കു ഭയം ചൊല്ലിൻറിതു. രക്ഷോഭയത്തിൽ രക്ഷോഘ്നങ്ങളായൊക്കെ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തിതു. അഥവ്വേദമും മായാ ശോഗമും വല്ലമവരൾ ചെയ്തിതു. പറ്റുന്നാളാൽ, അതാവിതു കൃഷ്ണ പക്ഷത്തിൽ ചതുർദശി, അഷ്ടമി എൻറിജാതികൾ. അൻറു വിതർഭി ആവിതു നാൽപ്പതുരമായിരിക്കും തറ. അതുവും⁴³, മുളയില കൊണ്ടു ചെയ്തു കടയും, ഉല്ലോപിക ആവിതു ഭക്ഷ്യവിശേഷം, അതുവും, ഹസ്തപതാക എമ്പിതു ചെറിയ കൊടിക്കൂയും, മോഗോ പഹാരമാവിതു ആടറക്കുമതു⁴⁴, എൻറിചൊന്നവുകൊണ്ടു ശുശ്രാ

40a. ജംഗുലി എന്നും വിഷവൈദ്യത്തിന്നു പര്യായം കാണുന്നു. ജംഗുലം = വിഷം.

41. കണ്ട പാമ്പുകളെ എന്നർത്ഥം. പ്രയോഗവൈചിത്ര്യം ശ്രദ്ധേയം.

42. ആഭിചാരം.

43. അതും. cf. പശുവു, ഭായുവു, യോവു.

44. സമുച്ചയസമ്പ്രദായം നോക്കുക.

വൃക്ഷത്തിൻ കീഴ് രാക്ഷസപൂജ ചെയ്വിതു, അഥർവ്വമന്ത്രങ്ങളും ജപിച്ചു. മറെറല്ലാ ഭയങ്ങളിലിമ്മന്ത്രം ജപിച്ചു പരിചാറു⁴⁵വിതു.

എല്ലാ വ്യസനങ്ങളാലും പീഡിതമായിരുന്ന ⁴⁶പ്രജയിനെ രാജാവു, മക്കളെപ്പിതാവു രക്ഷിപ്പോരെക്കണക്കെ⁴⁷ രക്ഷിക്കവേണ്ടും.⁴⁸ ആകിൻറമയാൽ—

മായായോഗവിദസ്തസ്മാ—

ദപിഷയേ സിദ്ധതാപസാഃ

വസേയുഃ പുജിതാ രാജന്താ

ദൈവാപൽപ്രതികാരിണഃ

എൻറിതിന്നു പൊരുളാവിതു. രാജാവു പ്രജകളെ പിതാവിനെക്കണക്കെ രക്ഷിക്കവേണ്ടമാകിൻറമയാൽ മായായോഗചിത്തുകളാ യൊള്ള സിദ്ധതാപസന്മാരും രാജാവിനാൽ കൊണ്ടാടുപ്പട്ട രാജാവിൻ ഭേദത്തിങ്കൽ വസിപ്പിതു, ദൈവവഴിമേലുള്ള ആ പൽപ്രതികാരം നിമിത്തമായ്.

എൻറിക്കനെ ഉപനിപാതപ്രതികാരമാകിൻറ
സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

45. —പരുമാറുവിതു. ഇന്നത്തെ 'പെരുമാറ'ത്തിന്റെ പുഴുരൂപം. cf. 'മരക്കലം പല വരും പരുമാറിനാൽ നശിക്കും'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 10.

46. 'പീഡിതമായിരുന്ന'—ഇങ്ങനെ സംസ്കൃതമട്ടിൽ സ്ത്രീലിംഗമായിരിക്കാ നാണ് വഴി.

47. വിചിത്രമായ ഈ ശൈലി ശ്രദ്ധേയം. പല ദിക്കിലും ഇതാവർത്തിച്ചു കാണാം. പിതാവു മക്കളെ രക്ഷിക്കുന്നതുപോലെ എന്നാണ് അർത്ഥം.

48. cf. "ഹൃതാശനോ ജലം വ്യാധി—
ദുർഭിക്ഷം മരണം തഥാ
ഇതി പഞ്ചവധം ദൈവം
വ്യസനം, മാന്യം പരം
ദൈവം പുരുഷകാരേണ
ശാന്ത്യാ വാ പ്രശമം നയേൽ
ഉത്ഥായിതേപന നീത്യാ വാ
മാന്യം കർമ്മ തത്ത്വവിത്"

പ്രകരണം 79. ഗുഡാജീവിനാം രക്ഷാ

സമാഹർതുപ്രണിയ ജനപദരക്ഷണമുക്ത തസ്യ
കണ്ടകശോധനം വക്ഷ്യാമഃ

സമാഹർത്താ ജനപദേ സിദ്ധ, താപസ, പ്രവൃജിത,
ചക്രചര, ചാരണ, കുഹക, പ്രച്ഛന്നക, കാർത്താണിക,
നൈമിത്തിക, മൗഢുന്തിക, ചികിത്സകോ,ന്മത്ത, മൂക,
ബധിര, ജഡാസ്, വൈദേഹക, കാരു, ശില്പി, കശീ-
ലവ, വേശ, ശൗണ്ഡികാ, പൂവിക, പകപ, മാംസികൗ
ദനികവൃജനാൻ പ്രണിദധാൽ. തേ ഗ്രാമാണാ
മധ്യക്ഷാണാം ച ശൗചാശൗചം വിദ്യുഃ. യം ചാത്ര
ഗുഡാജീവിനം ശബ്ദേത, തം സത്രിസവർണേനാപ-
സപ്തയേൽ. ധർമ്മം പ്രദേഷാരം വാ വിശ്വാസോപ-
ഗതം സത്രി ബ്രൂയാത്.—‘അസൗ മേ ബന്ധുരഭിഷക്തഃ;
തസ്യായമനന്തഃ പ്രതിക്രിയതാം, അയം ചാത്മഃ
പ്രതിഗൃഹ്യതാം’ ഇതി. സ ചേൽ തഥാ കുര്യാൽ,
‘ഉപദാഗ്രാഹകഃ’ ഇതി പ്രവാസ്യേത.

തേന പ്രദേഷാരോ വ്യാഖ്യാതാഃ.

‘ഗുഡാജീവിനാം രക്ഷാ’ എന്നിതു സൂത്രം. ഗുഡാജീവികളാ
വോർ ഒളിയിൽ കൈക്കൂലി കൊണ്ടു ജീവിക്കുമവരും. അവരളാവോർ
ഗുഡസാക്ഷിപ്രഭൃതികൾ. അവരളെ രക്ഷിക്കുമാറു¹ ചൊല്ലിൻറിതെ
ന്നിതു സൂത്രാർത്ഥം. സംബന്ധമാവിട്ട്:—ഇരണ്ടു ജാതി മനുഷ്യകണ്ടക
രെൻറു ചൊല്ലിതു, പ്രച്ഛന്നകണ്ടകരെൻറും പ്രകാശകണ്ടകരെൻറും.
കീഴ്ചൊന്ന കാരുകൊടികൾ പ്രകാശകണ്ടകർ. അവരളെ രക്ഷിക്കു

1. അവരിൽനിന്നു (രാജ്യം രക്ഷിക്കുന്നതു്).

മാർ ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ പ്രജ്ഞകളെക്കുറിച്ചാണു്^{1a} രക്ഷിക്കുമാറു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നതു സംബന്ധം. സമാഹർത്തൃപ്രണിധിയിങ്കലേ ജനപദരക്ഷണം ചൊല്ലിത്തന്നതായാൽ ഇപ്പോൾ ഇതു ചൊല്ലുവേണ്ടാ എല്ലാ ഉൾക്കാഴ്ചകളിന്മേലും², സമാഹർത്തൃപ്രണിധിയിങ്കലും പ്രജ്ഞകളെക്കുറിച്ചും ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു; അതിന്റെയൊരു ഇപ്പോൾ^{2a} ഗുണകളെക്കുറിച്ചും. ഇത്തരം³ അറിഞ്ഞുകൊള്ളാത്താൽ രക്ഷിക്കുന്നതാകുന്നതായാൽ അവർക്കു് അറിയിപ്പാണെന്നു് കൊണ്ടു മൂന്നു അപസംഗങ്ങളെ⁴ ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു.

സമാഹർത്താവു ജനപദത്തിലൊള്ള സിദ്ധ, പ്രവൃത്തി, ചക്രവർത്തി, ചാരണ, ക്ഷമക^{5a}, പ്രജ്ഞ⁶, കാർമ്മാണിക⁷, നൈമിത്തിക, മറ്റുള്ളതിക, ചികിത്സക, ഉന്മത്ത, മുക, ബധിര, ജള, അന്ധ, വൈദേഹിക, കാരു, ശിഷ്യ, കശീലവ, വേശ⁸, ശൃണയിക⁹, ആപൂരിക, പ(ാ)കപമാംസിക, മൃഗേണിക(ർ)^{9a}—ഇങ്ങനെ ഒള്ള ഇരിപത്തിരണ്ടു(?) ഉടയരാ¹⁰ ഇരിക്കുന്ന ഒറ്റക്കുളി^{10a} അങ്ങനെയ വിധത്തിൽ എങ്കും

† ഗുണകന്മാരെ M.

1a. പ്രജ്ഞകളെക്കുറിച്ചു് രക്ഷിക്കുന്നതു്.

2. സമാഹർത്തൃപ്രചാരത്തിൽ ജനപദരക്ഷണത്തിന്നു് പദത്തിലുള്ളതായാൽ വീണ്ടും അതിനെപ്പറ്റിപ്പറയുന്നതെന്തിനു എന്നു ശങ്കിക്കുകയാണെങ്കിൽ [അതിന്നു സമാധാനം പറയുന്നവെന്നർത്ഥം.]

2a. ഇപ്പോൾ എന്നു മുകളിൽ വന്നതു നോക്കുക.

3. ഗുണകളെക്കുറിച്ചു് എന്നർത്ഥം. താഴെ 'അവർക്കു രക്ഷയെ' എന്നിടത്തു് ഇതു പോലെ തന്നെ.

4. അപസംഗകന്മാരെ (ചാരന്മാരെ). നപുംസകരൂപം വിചിത്രമാണു്. അമൃതകർ, പണ്ഡിതകർ, ദൃത്യകർ ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രയോഗം ധാരാളമുണ്ടെങ്കിലും അവിടെ പഴയ സമ്പ്രദായപ്രകാരം 'ർ' എഴുതുവോൾ വിട്ടതായി ഗണിക്കാം. പക്ഷെ 'അപസംഗങ്ങളുടെ കഥ ഇതല്ലല്ലോ.

5. നാട്ടു ചുറ്റി നടക്കുന്നവർ.

5a. ചെപ്പടിവിദ്യക്കാരർ.

6. മായാവികൾ.

7. ജ്യോതിഷക്കാരർ.

8. വേശ്യാന്തരത്തിൽ പെരുമാറുന്നവർ.

9. മദ്യപാപാരികൾ.

9a. 'ർ' ലോപിപ്പിച്ചെഴുതുന്നു.

10. 'യ' ലോപം.

10a. ഇങ്ങനെ ഇരുപത്തിരണ്ടു പേരുള്ള ചാരന്മാരെ. സംഖ്യയിൽ വ്യത്യാസം കാണുന്നു.

നിറുത്തുവിതു^{10b}. സിദ്ധപ്രഭൃതികളെ കീഴ് ചൊല്ലിതു. ഇവരും ഗ്രാമങ്ങളുടെ ശൃംഖലയെ മറന്നി അറിവിതു. യാവനോരുത്തനെത്തരും ഗുഹാജീവി എന്റാശങ്കിപ്പിതു, അവനെ സവർണ്ണനായൊക്കെ സത്രി¹¹യെക്കൊണ്ടു ചസപ്പിപ്പിതു. അപസപ്പിക്കുമൊറാവിതു—ധർമ്മമെന്നെത്താൻ പ്രദേഷ്ടാവിനെന്നെത്താൻ വിശ്വസിപ്പിച്ചു ചൊല്ലുവിതു^{11a}...എന്റു ചൊന്നാൽ സംവദിപ്പാനാകിൽ ഇവൻ കൈക്കൂലി^{11b}കൊണ്ടാൻ എന്റു പുറപ്പെടുത്തു^{11c}കളവിതു.

ഗ്രാമകൂടമധ്യക്ഷം വാ സത്രി ബ്രൂയാൽ—അസൗ ജാലൂഃ പ്രഭൃതഭവ്യഃ, തസ്ത്വായമനത്ഥഃ. തേനൈനമാഹാര—യസേപതി. സ ചേൽ തഥാ കഷ്ടാൽ, ഉൽകോചക ഇതി പ്രവാസേത.

ഗ്രാമകൂടനാവോൻ ഗ്രാമമുഖ്യൻ അവനെത്താൻ അധ്യക്ഷനെത്താൻ സത്രി ചെന്റു ചൊല്ലുവിതു¹²:—ഇജാലമൻ¹³ ഇത്തനധനമുടയൻ. അവനിങ്ങനെ ഒപ്പിതൊരു¹⁴ ദോഷമൊണ്ടു ചെല്ലിരിപ്പിതു. അതു നിമിത്തമായ് ഇവനെ സർവ്വസ്വം കൊടുവിതെന്റു ചൊല്ലുവിതു. ചൊന്നാലവനങ്ങനെ ചെല്ലോനാകിൽ അവനെ ഉൽകോചക¹⁵

† ഗുഹ M. V.

‡ s(ക) M.

10b. cf. കാമ. XIII. 44-49.

11. ഗുഹപുരുഷൻ.

11a. രണ്ടുനൂറു വാക്യം വിട്ടുപോയതായിത്തോന്നുന്നു. 'അസൗ മേ ബന്ധുരഭിഷ്ഠകഃ' എന്നതു മുതൽ 'അയം ചാത്ഥഃ പ്രതിഗൃഹ്യതാം' എന്നുവരെയുള്ള ഭാഗത്തിന്നു വ്യാഖ്യാനമില്ല. 'തേന പ്രദേഷ്ടാരോ വ്യാഖ്യാതാഃ' എന്ന വാക്യവും വിട്ടിരിക്കുന്നു. 'എന്റു ചൊന്നാൽ' എന്ന വ്യാഖ്യാനം തുടരുന്നതുകൊണ്ടു ആദ്യഭാഗം ശരിയ്ക്കുണ്ടായിരിക്കണം; പക്ഷികളിൽ വിട്ടിരിക്കാം.

11b. ഉപദാഗ്രാഹകൻ എന്ന മൂലത്തിന്നു കാഴ്ച വാങ്ങുന്നവൻ എന്നാണ് ശരിയ്ക്കർത്ഥം. കൈക്കൂലി വാങ്ങുന്നവനെപ്പറ്റി താഴെ വരുന്നുമുണ്ട്.

11c. ആട്ടിക്കളയണം.

12. അവനോടോ അധ്യക്ഷനോടോ സത്രി ചെന്നു പറയണം. സംസ്കൃതരീതിയനുസരിച്ചു ദ്വിതീയ (cf. തമുചേ).

13. നീചൻ, ആലോചനയില്ലാത്തവൻ.

14. ഉള്ളൊരു.

15. കൈക്കൂലിക്കാരൻ.

ഞെൻറു പുറപ്പെടുപ്പിതു ബ്രാഹ്മണനാകിൽ. ശുഭ്രനാകിൽ കൊൽ വിതു.

കൃതകാഭിയുക്കേതാ വാ കൂടസാക്ഷിണോഭിജ്ഞാ-
താത്ഥം വൈപുല്യേന ആരഭേത. തേ ചേത്തഥാ കര്യഃ,
'കൂടസാക്ഷിണ' ഇതി പ്രവാസ്യേരൻ.

തേന കൂടശ്രാവണകാരകാ വ്യാഖ്യാതാഃ.

കൂടസാക്ഷി എൻറാശങ്കിക്കുമവരളെ പരീക്ഷിക്കുമാറാവിതു:—
വളസമേ¹⁶ 'എനക്കു ധനം നീ കടവിയതു^{16a} താ' എൻറഭിയോഗിക്ക
പ്പെട്ട സത്രി കൂടസാക്ഷി എൻറാശങ്കിക്കുമവരളെ^{16b} ചൊല്ലവിതു—
'നിങ്ങൾക്കു ഇന്നത്തന¹⁷ ധനം തരുവൻ; നിങ്ങൾ കടവീതില്ലയാമ
ചൊല്ലവിതു¹⁸'. അവരും അതു ചെയ്തവോരാകിൽ ധനം കൊടുവിതു
താൻ കൊൽവിതു താൻ ചെയ്വിതു.

ഇതുകൊണ്ടു കൂടച്ചെലാവണകൾ^{18a}† അവരളയും അറിഞ്ഞു
കൊൾക.

യം വാ മന്ത്രയോഗമൂലകർമ്മഭിഃ ശ്ലാശാനിക്തൈർ വാ
സംവനനകാരകം മന്യേത, തം സത്രി ബ്രൂയാൽ, 'അമു-
ഷ്യ ഭായ്യാം സൗന്ദര്യം ദുഹിതരം വാ കാമയേ. സാ മാം

† വണകൾക്കു M.

16. 'വളസമേ സത്രിയിന്നെ' എന്നു പകർപ്പുകളിൽ. 'സത്രിയിന്നെ' എന്നതു
അനാവശ്യവും, അർത്ഥബോധത്തിന്നു ബാധകവുമായാൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

16a. തരാനുള്ളതു്.

16b. മുകളിൽ (12) നോക്കുക.

17. ഇത്രയിത്ര. ഇത്തന > ഇത്ര.

18. കടം വാങ്ങിയിട്ടില്ലെന്നു പറയണം. ഇല്ലാമ, ഇല്ലയാമ > ഇല്ലായ്.

18a. 'പണ്ഡിതകൾ'പോലെ 'ചെലാവണകൾ'. 'കൂടശ്രാവണകാരക'ന്റെ
കരുതം. കള്ളസ്സാക്ഷി പറയിക്കണമെന്ന ദുരുദ്ദേശത്താൽ മറെറാരാളോടു് ഇല്ലാത്ത
സംഗതി പറഞ്ഞു ധരിപ്പിക്കുന്നവർ എന്നാണു് പദത്തിന്റെ അർത്ഥം.

പ്രതികാമയതാം, അയം ചാത്മഃ പ്രതിഗൃഹ്യതാം' ഇതി. സ ചേത്തമാ കുത്വാൽ, 'സംവനനകാരകഃ' ഇതി പ്രവാസ്യേത.

തേന കൃത്യാഭിചാരശീലൗ വ്യാഖ്യാതൗ.

ഇനി യാവനൊരുത്തൻ മന്ത്രാകൊണ്ടു താൻ, മരണകൊണ്ടു താൻ മുടലെക്കുള്ളത്തൊള്ള പ്രയോഗംകൊണ്ടുതാൻ വശ്യം ചെയ് വോന്നെൻറു തോൻറുവിതു, അവനെച്ചെൻറു സത്രി ചൊല്ലുവിതു. ഇന്നാൻ മകളെട്ട്, ഇന്നാൻ ഭായ്യയെ¹⁹ ഒണ്ടു ഞാൻ കാമിക്കിൻറിയു അവളെനെ ഉവക്കു²⁰മാറു തരവേണ്ടും; ഇന്നത്തന ധനം തരു വൻ^{20a} എൻറു ചൊന്നാൽ, അവൻ അങ്ങനെ ചെയ്വോനാകിൽ, അപനെ 'വശ്യം ചെയ്വോ'ന്നെൻറു ചൊല്ലി പുറപ്പെടുത്തുകുളവിതു.

ഇതുകൊണ്ടേ കൃത്യാഭിചാരശീലരയ്ക്കു^{20a} ചൊല്ലപ്പട്ടിതു. കൃത്യഃ ശീലനാവോൻ പേ²¹യൊണ്ടാക്കുമവൻ. അഭിചാരശീലനാവോൻ മന്ത്രം കൊണ്ടു ക്ഷുദ്രപ്രയോഗം പണ്ണുമവൻ.

യം വാ രസസ്യ വക്താരം ക്രേതാരം വീക്രേതാരം ഭൈഷജ്യാഹാര വ്യവഹാരിണം വാ രസദം മന്യേത, തം സത്രി ബ്രൂയാൽ:—'അസൗ മേ ശത്രു,സ്തസ്യോപ-
ഘാതഃ ക്രിയതാം, അയം ചാത്മഃ പ്രതിഗൃഹ്യതാം', ഇതി. സ ചേൽ തമാ കുത്വാൽ, 'രസദ' ഇതി പ്രവാ-
സ്യേത.

തേന മദനയോഗവ്യവഹാരി വ്യാഖ്യാതഃ.

† ചൊല്ലുവിതു മേക്കളെ M, V.

‡ ഭിചാര M.

19. മകളെയോ ഭായ്യയെയോ എന്നു താൽപര്യം.

20. ഇഷ്ടപ്പെടുക. cf. 'ഉണ്ണിക്കണ്ണനുവക്കം മകൾ'. ഉണ്ണിയ. പേ. 19.

20a. പ്രയോഗം ശ്രദ്ധേയം. 'പടൽ' ഇന്നത്തേ നിലയ്ക്കു ആവശ്യമല്ല. താഴെ f. n. 34 നോക്കുക.

21. ഭ്രാന്ത.

യാവനൊരുത്തൻ വിഷം കൂട്ടപല്ലമവൻ, വില്ലിതും വില്ലെക്കു കൊൾവുതുഞ്ചെയ്യും വ്യവഹാരമൊണ്ടെൻറ റിയപ്പടിൻറിയ, അവനോടു സത്രീ ചൊല്ലിവിതു:—‘എനക്കൊരു ശത്രുവുളൻ²². അവനെ വിഷപ്രയോഗം ചെയ്തു കൊല്ലിൽ ഇന്നത്തിന ധനം തരുവൻ’ എൻറ ചൊന്നാൽ, അതവൻ സംഭരിക്കിൽ അവനോടു ‘രസഭ’നെൻറ²³ ചൊല്ലിക്കളക താൻ കൊൽക താൻ ചെയ്വിതു.

ഇതുകൊണ്ടേ മരണ കൊടുത്തു മരിപ്പിക്കുമവനയും ചൊല്ലിതു.

യം വാ നാനാലോഹക്ഷാരാണാം അങ്ഗാര ഭസ്മാ സന്ദംശമുഷ്ടികാധികരണീ ബിംബടങ്ക മുഷാണാ മഭീഷ്ണം ക്രോതാരം മഷീഭസ്മധൂമ ദിഗ്ദ്ധഹസ്തവസ്ത്രലിങ്ഗം കർമ്മാരോപകരണസംവർഗ്ഗം കൂടരൂപകാരകം മന്യേത, തം സത്രീ ശിഷ്യതേപന സംവ്യവഹാരേണ ചാനപ്രവിശ്യ പ്രജ്ഞാപയേൽ. പ്രജ്ഞാതഃ ‘കൂടരൂപകാരകഃ’ ഇതി പ്രവാസ്യേത.

തേന രാഗസ്യാപഹർത്താ കൂടസ്വവർണ്ണവ്യവഹാരി ച വ്യാഖ്യാതഃ.

യാവനൊരുത്തൻ നാനാ ജാതികളായൊള്ള ഇരുപക്ഷാരങ്ങൾ, ടംകണക്ഷാരങ്ങളും²⁴, കരിയും, ഉറേയും തുരുത്തിയും²⁵, തണ്ടായ²⁶(മു),

22. ഉളു. ഉളൻ, ഉളർ, ഉളർ, ഉള ഇത്യാദി. cf. ‘രാജ്യത്തികുലുള്ളൊരു ബ്രാഹ്മണനളൻ’, ‘കന്യാവിനോടു കൂടിയൊരു സൈരസ്രിയുളർ’—പ്രാ. ഗ. മാ—പേ. 3. ‘അവിടെയെമ്പതു കൊടുമുടിയുള’—Ibid. പേ. 23.

23. വിഷം കൊടുക്കുന്നവൻ. പക്ഷെ ‘അവനെ രസഭനെൻറ’ എന്നായിരിക്കാം ശരിയായ പാഠം.

24. ടംകണം=പൊൻകാരം.

25. ഉല.

26. ഇവിടെ കൊടി (സന്ദംശം)

മുട്ടടി²⁷യു, മിടിക്കല്ലും²⁸, ചുറികിടയും, വെട്ടുളിയും, മുഷ²⁹യും, കടുക³⁰വിടെലക്ക കൊറുവിതും ചെയ്തു, കരിയും പുകയും പുരണ്ടു പട്ടവയുമുടയനാമു, കറുക്കി³¹ വേണ്ടു മുപകരണമൊണ്ടായിരിപ്പോൻ† യാവനൊരുത്തൻ, അവൻ കൂടരൂപക^{31a}മടിപ്പോനെൻറു തോൻറുകിൽ അവനെ സത്രി ശിഷ്യനായ് ആശ്രിച്ചു^{31b} വ്യവചരിച്ചു അവനടയ വ്യാപാരം രാജാവിന്നറിയിപ്പിച്ചു. അറിഞ്ഞാൽ അവനെ കൊൽക താൻ³² പുറപ്പെടുക³³താൻ ചെയ്വിതു.

ഇതുകൊണ്ടേ സ്വപ്നത്തിൽ മാററിളതാക്കുമവനയും ചൊന്നോരിൽപ്പട്ടിതു. ഇനി ശ്ലോകം:—

ആരണ്ഡാരസ്യ ഹിംസായാ
 ഗുഡാജീവാ സ്രയോദശ
 പ്രവാസ്യോ നിഷ്ക്രയാത്ഥം വാ
 ദ്യേർ ദോഷവിശേഷതഃ

† ചുത്തിക M.

‡ പ്ലാൻ V.

§ ഇല്ലാതാക്ക V.

27. മുറു + തടി.

28. ചതയ്ക്കാനുള്ള ഉരൽ.

29. മുശ.

30. ബലപ്പെട്ട്, ഉടനെ.

31. > കക്കുക. 'ഇലക്കണനെ' രാമചരിതത്തിലും മറ്റും 'ഇലറക്കണ'നാക്കിയതു് ഈ മാതൃക (Analogy) യിലാണെന്നു തോന്നുന്നു.

31a. കള്ളനാണും.

31b. < ആശ്രയിച്ചു.

32. മുഖത്തിലില്ല.

33. നിഷ്വാസനം ചെയ്തു.

ഇതിന്നു പൊരുളാവിതു:—ഹിംസൈക്ക ആരഭരായിരുന്ന^{33a} ഗുഡാജീവികൾ പതിനൂവർ^{33b} ധർമ്മസ്ഥൻ, പ്രദേഷ്ടാവു, ഗ്രാമ കൂടൻ†, അധ്യക്ഷൻ, കൂടസാക്ഷി, കൂടശ്വാകൻ, സംവനനകാരകൻ, വശ്യം ചെയ്യുമവൻ, കൃത്യാഭിചാശീലൻ, രസഭൻ, മദനയോഗ വ്യവഹാരി, കൂടരൂപകൻ, കൂടസുവണ്ണവ്യവഹാരി—ഇച്ചൊന്ന പതിനൂവരെയും ഭേശത്തുനിന്നു നിർവാസിക്കപ്പടുവർ³⁴. അൻറിയെ ഭോഷാനരൂപമായ് ഭണ്ഡം വൈക്കക്കടവിയാർ.

ഗുഡാജീവിനാം രക്ഷാ എന്നും സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

† ഗുഡൻ M. V.

33a. ആരംഭിച്ചവർ എന്നർത്ഥം. പക്ഷെ ആരണ്ഡർ എന്നായിരിക്കാം പാഠം.

33b. >പതിനൂവർ. cf. പതിനൈവര, പതിൻമൂപ്പര, പതിനൊരു പര. —കൊ. മ. ശാ. (TAS IV) വ. 7, 42, 75.

34. പതിനൂവരും ബഹിഷ്കരിക്കപ്പെടേണ്ടവരാണ് എന്നു താൽപര്യം. കർമ്മനി പ്രയോഗത്തിൽ കർമ്മ നിർദ്ദേശികയിലാകേണ്ടതാണ്. എന്നാൽ ഭാഷയിൽ (ദ്രാവിഡത്തിലെല്ലാം തന്നെ) കർമ്മനിപ്രയോഗം കൃത്രിമമാകയാൽ പണ്ടു ഈ വ്യാകരണകാഴ്ചയിൽ നിഷ്പന്ന ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. 'നാൻ നൻറായ' ശാപ്പിടപ്പട്ടവർ' എന്നുള്ള രമിൾ വാക്യത്തിന്നു 'ഞാൻ നന്നായി ഉണ്ടു' എന്നു മാത്രമാണർത്ഥമെന്നു കാർഡപൽ തമിഴയായി ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നുണ്ട്.

സിദ്ധവ്യഞ്ജനൈർമാണവപ്രകാശനം

സത്വിപ്രയോഗാദർശനം സിദ്ധവ്യഞ്ജനം മാണവാ
മാണവവിദ്യാഭിഃ പ്രലോഭയേയുഃ. പ്രസ്ഥാപനാന്തർ
ധാന ചാരാപോഹമന്ത്രേണ പ്രതിരോധകാൻ, സംവ-
നനമന്ത്രേണ പാരതല്പികാൻ.

തേഷാം കൃതോത്സാഹാനാം മഹാന്തം സംഘമാദായ
രാത്രാവനം ഗ്രാമമുദ്ദിശ്യാനം ഗ്രാമം കൃതകശ്ചീപുരഷം
ഗതാ ബ്രൂയുഃ—‘ഇഹൈവ വിദ്യാപ്രഭാവോ ദൃശ്യതാം.
കൃമീൻ പരഗ്രാമോ ഗന്തുഃ’, ഇതി. തതോ ചാരാ-
പോഹമന്ത്രേണ ചാരാണുപോഹ്യ, ‘പ്രവിശ്യതാം’
ഇതി ബ്രൂയുഃ. അന്തർധാനമന്ത്രേണ ജാഗ്രതാം ആര-
ക്ഷിണാം മധ്യേന മാണവാനതിക്രാമയേയുഃ.

പ്രസ്ഥാപനമന്ത്രേണ പ്രസ്ഥാപയിതാ രക്ഷിണഃ
ശയ്യാഭിമാണവൈഃ സഞ്ചാരയേയുഃ. സംവനനമന്ത്രേണ
ഭായ്യാവ്യഞ്ജനാഃ പരേഷാം മാണവൈഃ സമ്മോദ-
യേയുഃ.

‘സിദ്ധവ്യഞ്ജനൈർമാണവപ്രകാശനം’ എവിതു സ്കന്തം. സിദ്ധ
വ്യഞ്ജന¹രാവോർ മുണ്ഡജടിലാദികൾ കിഴ് ചൊല്ലപ്പെട്ടവരും. മാണ

1. വ്യഞ്ജനം—വേഷം, ചിഹ്നം.

വരാവോർ കള്ളരും പരദാരത്രഹണം ചെയ്യുമവരളും ^{1a}സിദ്ധവൃഞ്ചനൈർക്കൊണ്ടു് പ്രകാശിക്കിൻറിടതമ്പതു് ^{1b} [സൂത്രാത്ഥം] ^{1c}

സംബന്ധം:-‘സത്രിപ്രയോഗാദൃല്പം സിദ്ധവൃഞ്ചനാ മാണവാൻ മാണവവിദ്യാഭി: പ്രലോഭയേയു:’ എൻറവാറു. സത്രിപ്രയോഗം കീഴ് ചൊല്ലിതു. അനന്തരം സിദ്ധവൃഞ്ചനരായുള്ളവരൾ പ്രലോഭിപ്പിതു. മാണവവിദ്യയാവിതു പ്രസ്ഥാപനം², അന്തർലാഭമെൻറിജ്ഞാതികൾ. പ്രസ്ഥാപനമത്രും, [അന്തർലാഭനമത്രും] ^{2b}, ലാഭാഭോഹമത്രും^{2c} എൻറിവു മുൻറുകൊണ്ടു കള്ളരെ പ്രലോഭിപ്പിതു. വശീകരണമത്രും കൊണ്ടു പരദാരകാമുകരെ പ്രലോഭിപ്പിതു.

പ്രലോഭിക്കുമാറാവിതു:-തക്കളിമത്രും വല്ലമാറാ³ൽ, അവരൾക്കിമ്മന്ത്രപ്രഭാവം കാണവേണ്ടമെൻറു ശ്രദ്ധവന്നപ്പോൾ, അവരൾ പലരെക്കൂട്ടിക്കൊണ്ടിരിന്നൊരൾ കുറിച്ച് അവിടെക്കാട്ടിൻറ നെൻറു പോവിതു. അപ്പുകു^{*} പോകാതെ ഇടയെ സങ്കേതിക്കുപ്പട്ട പുരുഷരയും സ്ത്രീകളുമുടച്ചായ്⁴ ഇരുന്നിത്തൊൾ പുകവിതു. പുകയ്,

† കൊണ്ടു M.

‡ ലാഭാഭോഹമത്രും M, V.

§ പ്പോൾ V.

* അപ്പുക M.

¶ പുക M, V.

1a. അവരൾ എന്നധ്യാഹരിയ്ക്കുക. പഴയ ശൈലി നോക്കുമ്പോൾ ഇതു വിട്ടു പോയതായിക്കൊള്ളണമെന്നില്ല.

1b. സിദ്ധവൃഞ്ചനരൊക്കൊണ്ടു മാണവന്മാരുടെ കാപട്യം വെളിപ്പെടുത്തുന്ന വെന്നതു്. പക്ഷെ, ‘പ്രകാശിപ്പിക്കിൻറിതു’ എന്നായിരിയ്ക്കാം പാറം. പകർപ്പുകളിൽ ‘പ്പി’ കാണുന്നില്ല.

1c. പകർപ്പുകളിലില്ല.

2. ഉറക്കൽ.

2b. പകർപ്പുകളിൽ ഇല്ല.

2c. വാതിൽ തുറക്കാനുള്ള മന്ത്രം.

3. വല്ലമാറു എന്നതിൻറ പ്രയോജിക. cf. ആറു്—ആററിൽ, ആറാൽ.

4. ഉള്ളതായി. ഉടയതു് > ഉടൈപ്പു, ഉടപ്പു. cf. ത. ആയതു, പോയതു > ആപ്പു, പോപ്പു (ഗ്രാമ്യം).

‘വൂർ ചഃല⁵ ഭൂരം, ഇവിടയേക്കാട്ടിയാലമയാരോ’⁶, എൻറ ചൊല്ലി, പൊരാപോഹമന്ത്രംകൊണ്ടു വാതിൽ തുറന്നു^{6a} ‘പുകവിൻ’ എൻറ ചൊല്ലുവു^{6b}. അതിനിൽ കടക്കിൻറളവു[†] വാതിലടയാതെ ഇരിപ്പിതു. അതിനിൽ പുക അന്തർദ്ധാനമന്ത്രംകൊണ്ടു കാത്തിരിക്കുമവരളയ സമീപത്തെപ്പരുമാറുവിതു.

പ്രസാപനമന്ത്രം കൊണ്ടു കാത്തിരിക്കുമവരളയ കിടക്കയുമെല്ലാം മറൊരുത്തിലി⁷ടുവിപ്പിതു. അവരളം കാണാത്തൊരൊക്കണക്കയും ഉറക്കിയൊരൊക്കണക്കയും കിടപ്പിതു. സംവനനമന്ത്രം കൊണ്ടു സ്രീകളെ വശിപ്പിച്ചു*^{7a} അവരളെക്കൊണ്ടു മാണവരെ സ്സവിപ്പിപ്പിതു.

ഉപലബ്ധവിദ്യാപ്രഭാവാനാം പുരശ്ചരണാദ്യാദിശേ-
യുരഭിജ്ഞാനാത്ഥം.

കൃതലക്ഷണദ്രവ്യേഷു വാ വേഗസു കർമ്മ കാരയേയുഃ,
അനുപ്രവിഷ്യാൻ വൈകത്ര ഗ്രാഹയേയുഃ.

† കടക്കിൻറ(ന)വരളം M, V.

‡ മാറുവിതു M.

§ മറൊരുത്തിലി ഇടുവിപ്പിതു M.

* വശി M.

5. ഏറ്റവും, വളരെ. 6. കറളയളർ പറഞ്ഞാർ ചാലവും കോപതാളം[†]
—പദ്യ. പ. 139. ‘ചാലച്ചെറിയ നാളേയുണ്ടായിരിപ്പിതൊരു പ്രതിഭയെണ്ണ’
—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 44.

6. ഇവിടെത്തന്നെ കാട്ടിയാൽ പോരോ?

6a. തിറക്കലാണു് പഴയ രൂപം. cf. ‘കൺ തിറന്ന നോക്കിൻറ കാലത്തു’
പു. പേ. 34. (cf. ത. തിറത്തൽ. തെ. തെര. ക. തെരെ.)

6b. ‘വിതു’ എന്നാണു് ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ അധികവും.

6c. ഉറങ്ങാതിരിയ്ക്കുക.

7. മറൊരു ദിക്കിൽ (ഇപ്പോൾ ഗ്രാമം). പ്രക. 77, അടിക്കറിപ്പു നോക്കുക,

7a. വശികരിച്ചു.

കൃതലക്ഷണദ്രവ്യക്രയവിക്രയാധാനേഷു യോഗസുരാ-
മത്താൻ വാ ഗ്രാഹയേയുഃ. ഗൃഹീതാൻ പൂർവാപദാന-
സഹായാൻ അനുയഞ്ജീത.

ഇവണ്ണം ഇവരളായ വിദ്യാമന്മിമ കാട്ടി ഇവരളും തേറിയാൽ
ഇവരളെ പയിറുവാൻ⁸ പൂർവ്വസേവ^{8a} ഉപദേശിപ്പിതു.

അനന്തരം ദ്രവ്യമുടയി†തൊരില്ലത്തു^{8b} ചെൻറിവരളെക്കൊണ്ടു
കർപ്പിപ്പിതു. അവരും കർപ്പാൻ ഇല്ലത്തു ചെൻറകംപുക്കവാറെ
അവരളെല്ലാരയും പിടിച്ചു കൊടുവിതു.

അങ്ങനെ പിടിച്ചുകൊള്ളാത്തൊഴികിൽ കൃതലക്ഷണമായൊള്ള
ദ്രവ്യം വിപ്ലവമെത്തും വില്ലെക്കു കൊള്ളമെത്തും വച്ചു നൻറായ്
മരിക്കുംവണ്ണം യോഗസുര⁹ കൊടുത്തു മരിച്ചപ്പോൾ ആയവരളെ
പ്പിടിച്ചു കെട്ടിക്കൊടുവിതു. പിടിച്ചാൽ, 'മറെറങ്ങും കർക്കമതാൻ
നിങ്ങളൊടു കൂട് ഏൻറ വിചാരിപ്പിതു.

പുരാണചോരവൃജ്ജനാ വാ ചോരാനന്ദപ്രവിഷ്ടാ-
സ്തുമൈവ കർമ്മകാരയേയുഃ ഗ്രാഹയേയശ്ച.

ഗൃഹീതാൻ സമാഹർത്താ പശരജാനപദാനാം ദർശ-
യേൽ—'ചോരഗ്രാഹണീം വിദ്യാം അധീതേ രാജാ;
തസ്യോപദേശാൽ ഇമേ ചോരാ ഗൃഹീതാഃ; ഭൂയശ്ച
ഗൃഹീഷ്യാമി; വാരയിതവ്യോ വഃ സ്വജനഃ പാപാ-
ചാരഃ' ഇതി.

† മുടയ V.

‡ അ സുര.

§ കൂടി M.

8. അഭ്യസിക്കുവാൻ.

8a. പുരശ്ചരണത്തിന്റെ തത്ത്വമ. മന്ത്രസിദ്ധി വരുത്തുന്നതിന്റെ അംഗം. ജപ
ഹോമാദികളായ അഞ്ചു അംഗങ്ങൾ ഇതിനുണ്ട്. cf. കെ.വി. എം.—കൗ.അ. പേ. 371.

8b. ധനമുള്ള ഗൃഹത്തിൽ.

9. മരിപ്പിക്കുന്ന സാധനങ്ങൾ ധാരാളം ചേർത്ത മദ്യം.

യം ചാത്രാവസർപോപദേശേന ശമ്യാപ്രതോദാദി-
നാമപഹർത്താരം ജാനീയാൽ, തമേഷാം പ്രത്യാദി-
ശേൽ—‘ഏഷ രാജ്ഞഃ പ്രഭാവ’ ഇതി.

ഇനി പഴയ കള്ളരാകിത്തങ്ങളെച്ചെയ്തുകൊണ്ടു¹⁰ കർക്കിൻറ കള്ളരിൽ ചെന്റുകൂടി അവരളെക്കള്ളം പയററി കർപ്പിപ്പിതു. കർക്കുമെടത്തു പിടിച്ചുകൊള്ളു്വിതു. പിടിച്ചവരളെ സമാഹർത്താവു ജാനപദക്കും കാട്ടുവിതു. ഇങ്ങനെ ചൊല്ലുവിതു:—‘പെരുമാൾ^{10a} കള്ളരെപ്പിടിപ്പിത്തൊരു മന്ത്രമൊണ്ടു ജപിച്ചുരളുവിതു. അതുപദേശത്തിനാ¹¹ൽ കള്ളരെപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടിതു. ഇന്നും^{11a} കള്ളരെപ്പിടിച്ചു കൊള്ളിന്റേറൻ. നിങ്ങൾക്കു ബന്ധുക്കളുളരാകിൽ കള്ളാരേ¹² എന്റു വിലക്കിക്കൊടുവിൻ. കണ്ടീർ^{12a} എന്റു വിലക്കുവിതു¹³.

ശമ്യാപ്രതോദാദികൾ നകം, ഉഴക്കോൽ¹⁴ അപഹരിക്കുമവനയും അപസംപ്തോപദേശം^{14a}കൊണ്ടു പൗരജാനപദമാക്കു ചൊല്ലുവിതു:—‘ഇത്തന എളിയതു കർക്കിലും അറിഞ്ഞുകൊടുവൻ; ഇതു രാജാവിനടയ പ്രഭാവം’ എന്റു ചൊല്ലുവിതു.

† പിടിച്ചും കൊടുവിതു V.

‡ ഇഴക്കോൽ V.

10. സ്വയം പഴയ കള്ളന്മാരുടെ വേഷം ധരിച്ചു. കള്ളരാകി—കള്ളരായി.

10a. രാജാവു. ദേവൻ എന്നും വരും.

11. അതുപദേശത്തിനാൽ.

11a. ഇനിയും.

12. കക്കാതേ. കക്കാതിരിപ്പിൻ.

12a. മ. പു. ബ. വ. (എ. വ. കണ്ടായ്). ശമ്യത്തിലും കൂടി പുരുഷപ്രത്യയം ഉപയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു ശ്രദ്ധേയം.

13. സാമന്തവും നിങ്ങൾ കണ്ടുവല്ലോ എന്നു പറഞ്ഞു വിലക്കുവിൻ.

14. പ്രതോദം—മുടിക്കോൽ. ഉഴക്കോൽ എന്നതിന്നു ശേഷം ‘എന്നിവ’ എന്നു ഇന്നത്തെ നിലയ്ക്കു ചേക്കണം.

14a. ചാരോപദേശം.

പുരാണചോരഗോപാലകവ്യാധശപതണിനശ്ച വന
ചോരാടവികാനനപ്രവിഷ്ടാഃ പ്രഭൃതകൂടഹിരണ്യകപ്യ
ഭാസ്യേഷു സാത്മവ്രജഗ്രാമേഷ്വേപനാനഭിയോജയേയുഃ.
അഭിയോഗേ ഗുഡബലൈർഘാതയേയുഃ, മനേരസ-
യുക്തേന വാ പത്ത്യാദനേന. അനുഗൃഹീതലോപ്ത-
ഭാരാൻ ആയതഗതപരിശ്രാന്താൻ പ്രസ്ഥപതഃ പ്രഹ-
വണേഷു യോഗസുരാമത്താൻ വാ ഗ്രാഹയേയുഃ.

കാട്ടിൽനിന്നു കൂറ¹⁵ പരിക്കും ശബരപുളിന്ദാദികളെപ്പിടിപ്പാ
നപായം ചെയ്തിരിന്നു. പഴയ കള്ളർ, ഇടയർ, കുറവർ, നായാടി
കൾ എൻറീജാതികൾ രാജാവിനാലേകപ്പട്ട, കാട്ടിൽ കൂറ പരിക്കും
കള്ളരോടു അവരൾ തങ്ങളെത്തേരുമാറുപെയ്തു,^{15a} പെരുതായുള്ള
കൂടഭാസ്യത്തിലും¹⁶ കപ്യഭാസ്യ¹⁷ത്തിലും വസിപ്പാൻ ഇവരളെ പ്രയോ
ഗിപ്പിതു ചാത്തു¹⁸പോരുമെടത്തും, ആയ്മ്പാടി¹⁹യിലും, ഗ്രാമങ്ങളി
ലും^{19a}. ഇവരൾ പരിക്കുമ്പോൾ പതികിടന്ന പട ഇവരളെ വെട്ടി
ക്കൊൽവിതു. ഇങ്ങനെ കൊല്ലവല്ലാക്കാൽ, കൂടി ഇരുന്ന പുരാണ
ചോരാദികൾ രാജപുരുഷന്മാരാ ഇരുന്നവരൾ മോഹിക്കുംവണ്ണം
യുള്ള രസം²⁰ കൂട്ടി വഴിക്കു തണ്ണീർ കൂട്ടിച്ചെയ്തുകൊടുത്തു താൻ, അൻറി

† വോൾ V.

15. 'കുറ' എന്നു പക്ഷ്യകളിൽ കാണുന്നു, ദീർഘാദികൾ വിട്ടെഴുതുന്ന പഴയ
സമ്പ്രദായമനുസരിച്ചു.

15a. പരിചയപ്പെട്ടു; കൂടിച്ചേർന്നു.

16. കൂടഹിരണ്യഭാസ്യം എന്നു മൂലം.

17. കപ്യം—നീചലോഹം (സ്വർണം, വെള്ളി ഇവയല്ലാത്തതു്).

18. <സാർത്ഥം (കച്ചവടസംഘം).

19. >ആംപാടി>അമ്പാടി. ആയ(ഇടയ)രുടെ പാടി(ഗ്രാമം)യാണ് ആയം
(യം)പാടി.

19a. കപ്യഭാസ്യാദികൾ കൊണ്ടുപോകുന്ന സാത്മവാഹമാർഗ്ഗത്തിലും ഗ്രാമത്തി
ലും മറ്റും കടന്നു കയ്ക്കുവാൻ അവരെ പ്രേരിപ്പിക്കണം എന്നാണ് മൂലപ്രകാരം ആശയം.
വ്യാഖ്യാനം അല്പം വിഭിന്നം.

20. വിഷം.

യെ പഠിച്ചുകൊണ്ടു മുതൽ ചുമന്ന വഴി പെരുക നടന്ന ശ്രമപ്പെട്ടവരായോർ താൻ, അൻറിയെ പ്രഹവണമെമ്പിതു തുഷ്ടിഭോജനം^{20a}, അവിടെ യോഗസു²¹ കൊണ്ടു താൻ മടിപ്പിച്ചു താൻ പിടിച്ചുകൊൾവിതു.

ഇനി ശ്ലോകം—

പൂവ്വച്ച ഗൃഹീതൈനാൻ
സമാഹർത്താ പ്രരൂപയേൽ
സവ്ജ്ഞവ്യാപനം രാജ്ഞഃ
കാരയൻ രാഷ്ട്രവാസിഷ്യ.

ഇതിന്നു പൊരുളാവിതു. ²²ഇ വൻചോരന്മാർ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരളെ²³ സമാഹർത്താവു രാഷ്ട്രവാസികൾക്കു ചൊല്ലുവിതു:—‘രാജാവു ചോരഗ്രാഹിണിയാകിൽ : മന്ത്രം ജപിക്കിന്റേറാൻ. എല്ലാമറിയുമവനുടെ പ്രഭാവത്താലിവരളെപ്പിടിച്ചു കൊണ്ടിതു’ എൻറിക്കുനെ രാജാവു സർവ്വജ്ഞനെൻറ രാഷ്ട്രവാസികൾക്കു ചൊല്ലുവിതു.

സിദ്ധവ്യജ്ഞനൈർമാണവ് പ്രകാശനം മുടിഞ്ഞിതു.

† -വക V.

20a. സന്തോഷസുപകമായ സദ്യ. പ്രവഹണം എന്നു പകർപ്പുകളിൽ.

21. f. n. 9 നോക്കുക.

22. ചുട്ടെടുത്തുകൾ ദീർഘിപ്പിക്കാതെ എഴുതുന്നത് പണ്ടു പതിവാണു്. ഏ. ഇ ശ്രീകുമാ ചൊല്ലുമവർകൾക്കും കേൾക്കുമവർകൾക്കും—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 6. ‘ഇ ഭരത വംശം അശേഷമായ’ നാശത്തെ പ്രാപിച്ചു—ഭൂ. വാ. പേ. 34.

23. പിടിച്ചുകൊണ്ടുവന്ന ഈ വൻചോരന്മാരെ എന്നർത്ഥം.

പ്രകരണം 81. ശങ്ക്രാത്രപകർമ്മാഭിഗ്രഹഃ.

സിദ്ധപ്രയോഗാദൃച്ഛം ശങ്ക്രാത്രപകർമ്മാഭിഗ്രഹഃ.

ക്ഷീണദായകടംബ, മല്പനിർവ്വേശം, വിപരീതദേശജാതി
 ശോത്രനാമകർമ്മാപദേശം, പ്രച്ഛന്നവൃത്തികർമ്മാണം,
 മാംസസുരാ ഭക്ഷ്യഭോജന ഗന്ധമാല്യവസ്രവിഭുഷണേഷു
 പ്രസക്ത, മതിവ്യയകർത്താരം, പുഷ്പലീലുതശൗണ്ഡി-
 കേഷു പ്രസക്ത, മഭീക്ഷ്ണപ്രവാസിനം, അവിജ്ഞാത-
 സ്ഥാനഗമനമേകാന്താരണ്യ നിഷ്കടവികാലചാരിണം,
 പ്രച്ഛന്നേ സാമീപ്യേ വാ ദേശേ ബഹുമന്ത്രസന്നിപാതം,
 സദ്യഃ ക്ഷതപ്രണാനാം ഗുഡപ്രതികാരയിതാരം, അന്തർ
 ഗൃഹനിത്യ, മദ്യധിഗ്നതാരം, കാന്താപരം, പരപരിഗ്ര-
 ഹാണാം പരസ്മീദ്രവ്യവേശ്മനാമഭീക്ഷ്ണപ്രഷാരം,
 കത്സിതകർമ്മശാസ്ത്രോപകരണസംസർഗ്ഗം, വിരാത്രേ
 മരണകുഡൃച്ഛായാസഞ്ചാരിണം, വിരൂപദ്രവ്യാണാ മദേ-
 ശകാലവിക്രേതാരം, ജാതവൈരാഗ്യം, ഹീനകർമ്മജാതിം,
 വിഗുഹ്യമാനരൂപം, ലിങ്ഗ്ഗേനാലിങ്ഗ്ഗീനം, ലിങ്ഗ്ഗ-
 തിനം വാ ഭിന്നാചാരം, പൂർവ്വതാപദാനം സ്വകർമ്മഭിര-
 പദീഷ്ടം, നാഗരികമഹാമാത്രദർശനേ ഗുഹമാന, മപ-
 സരന്തം, അനച്ഛപസോപവേശിന, മാവിഗ്നം, ശുഷ്ക-
 ഭിന്നസ്വപരമുഖവർണം, ശബ്രഹസ്തമനുഷ്യസമ്പാതത്രാസി-
 നം, ഹിംസ്രസ്തേനതിധി നിക്ഷേപാപഹാര വരപ്രയോഗ
 ഗുഡാജീവിനാമന്യതമം ശങ്ക്രേതേതി ശങ്ക്രാഭിഗ്രഹഃ.

‘ശങ്കരാത്രപകർമ്മാഭിഗ്രഹഃ’ എന്നിതു സൂത്രം. ശങ്കയാവിതു
 ഹൃദയഗതമായൊള്ള ദോഷം. അതിനടയാളം പുറത്തൊള്ളവകൊ
 ണ്ണം, രൂപംകൊണ്ടും—അതാവിതു കട്ടുകൊണ്ടു ധനം—കർമ്മമാവിതു

സന്ധിച്ഛേദാദി—ഇവിത്തനയുൾക്കൊണ്ടു ചോരാദികളെ ഗ്രഹിക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സൂത്രം. സംബന്ധമാവിതു:— ഗുപ്തജീവികളായ രക്ഷ കീറു പ്രകാശമായിതു. സിദ്ധവ്യഞ്ജനാദികളെക്കൊണ്ടു ഗ്രഹിക്കാല്ലാത്തവരെ ശങ്കാരൂപകർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഗ്രഹിക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സംബന്ധം. 'സിദ്ധവ്യഞ്ജനാദിഗുപ്തവക്ഷ്യതേ' എന്നിവ വാക്യഭേദം^{1a}. മൂന്നു ശങ്കാഭിഗ്രഹം² ചൊല്ലിൻറിതു.

ക്ഷീണമായിരുന്ന ദായമും കുടുംബമുമായൊരു ഇരിപ്പിതു^{2a}. ദായം ക്രമാഗതഭൂപും. കുടുംബം, താൻ നേടിയ ധനം. അല്പനിർവ്വേശമെന്റവാറു പണിക്കു ചോരാതളവു കൂലി[നേടുമവന]^{2b}യും, വിപരീതമായ ഭേദമും ജാതിയും ഗോത്രമും നാമവും കർമ്മവും വിപരീതമായ് ചൊല്ലുമവനയും, ആരുമറിയാതെ ജീവനാ നിമിത്തമായ് കർമ്മം ചെയ്യുമവനയും, മാംസത്തിലും സുരയിലും ഭക്ഷ്യത്തിലും മാലകളിലും വസ്ത്രങ്ങളിലും കൊതി ഉടയനായ് ഇവിറ്റിൽ പട്ടിക്കുമവന³യും, വ്യയം പെരുകയ്യുമവനയും, പുണ്യലിപികളൊടും ചൂതുചൊരമവരകളൊടും

† സിദ്ധി M.

1. ഇവ് + ഇത്ത. തന്നെ (ത) അളവ്, സമം എന്നിവയെ കാണിക്കുന്ന പദമാണു്. അത്ത, ഇത്ത, എത്ത എന്നിവ ക്രമത്തിൽ അതു, ഇതു, എതു എന്നായി മാറുന്നു. cf. 'അത്തനയിൽ വിദർഭവിഷയത്തെ പ്രാപിച്ചാനിരാജാവു' (പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 5). അത്തന അപ്പോൾ എന്നർത്ഥത്തിൽ. ഇത്ത, എത്ത എന്നിവ. താലവ്യുപസാമീപ്യംകൊണ്ടാകാം ഇത്തന, എത്തന ഇങ്ങനെ പ. മ. ത്തിൽ ചിലപ്പോൾ മാറിക്കാണുന്നുണ്ടു്. cf. 'തളിതമിലയുമിത്തിനയുളയെൻറു'. 'നമ്മിലിത്തിനെ യൊൻറു ചെയ്വതു.'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 5. 'നിൻ തിരുമുത്തത്തിനയും വിളക്കിനാലും'. ലീ. ഉ. പ. 41.

1a. വക്ഷ്യതേ (പറയുന്നു) എന്ന ക്രിയ ചേർത്തു സൂത്രവാക്യം മുഴുവിക്കുണമെന്നു താൽപര്യം.

2. ശങ്കയെ ആസ്പദമാക്കി ചോരാദികളെപ്പിടിക്കൽ.

2a. അവനയും എന്നധ്യാഹരിയ്ക്കണം.

2b. പകർപ്പുകളിലില്ല.

3. ആസക്തനായിരിക്കുക.

4. വേശ്യകൾ.

ഇത്ഭവരോടും^{4a} ചുറ്റും^{4b}മായിരിക്കുമവനയും, എപ്പോഴും നിർഭയം നില്പതെ പോലോത്തവനുമവനയും, പല തുടൈവരമവനയും, ഇരിക്കുമടമുൻ പോലുമടമുൻ അറിയാത്തവാനിരിക്കുമവനയും, ഏകാന്തത്തിലും അനുഗ്രഹത്തിലും അകാലത്തു പരമാവുമവനയും, ഗുഹാഭയാനന്ദിലും അകാലത്തു പരമാവുമവനയും, മറയൊളള ഭേദത്തും, ആവൃതയൊളള ഗുഹാസമീപത്തും പലതുടൈ മന്ത്രിക്കുമവനയും, പലതുടൈ വരമവനയും, അപ്പോൾ പട്ട പണ്ണിനാരമറിയാതെ മരണ പണ്ണിക്കുമവനയും, എപ്പോഴും ഇല്ലത്തെപ്പുകിരിപ്പിക്കുമവനയും, എതിരെ മനുഷ്യർ വരും—പോൾ കടുകി^{5a}പ്പോയ് തിരിയുമവനയും, കാട്ടിലേ എപ്പോഴുമിരിക്കുമവനയും, പിറയടയ ദാസകർമ്മകരാദികളെയും സ്ത്രീകളെയും ദ്രവ്യമാ ഇല്ലമും പലതുടൈ വിചാരിക്കും^{5b}വനയും, കുത്സിതകർമ്മകരാവോ^{5c}പടുകലകത്തു⁶മതും, കറക്ക(മതും)—ഇവിറ്റിന* വേണ്ടുമായുധത്തെയും കരുവി⁷യെയും ഉടയനായിരിക്കുമവനയും, തന്നടയ രൂപം മണ്ഡനാദി

† മവിയും V.

‡ ഇരക്ക V.

§ കടുകി M.

* കറക്കം ഇവിറ്റിന M, V.

§ രൂപമവണ്ടനാദി M.

4a. ചെത്തുകാർ. മദ്യവ്യാപാരികൾ എന്നേ വിവക്ഷയുള്ളൂ. ഇത്ഭവം സിംഹളത്തിന്റെ തത്ത്വം. ഇത്ഭവർ തരിസാപ്പള്ളി ശാസനത്തിലും (cf. 'നാലുകടി ഇത്ഭവര മക്കടിക്കേറ്റ മിഴക്കെയരഞ്ഞം'—TAS II. പേ. 68, വ. 7), പഴയ തമിഴ്നാട്ടുശാസനങ്ങളിലും (cf. 'ഇവ്വർ ഇട്ട തെങ്ങും പരെയും ഇത്ഭവർ ഏറ്റ പെറാതാകവും'—ഒന്നാം രാജരാജന്റെ ലിഡൻ ശാസനം) പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നുണ്ട്. 10-ാം ശതകത്തിലേക്കുതന്നെ അതു ജാതിനാമമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

4b. സ്നേഹം.

5. പ്രാവശ്യം. cf. 'ഒരു തുടൈ ഞാങ്ങൾ വെട്ടിനറുക്കിയൊക്ക'—രാ. ച. 4-1.

5a. ഉടനെ.

5b. അനേപഷിസ്തക.

5c. നിന്ദകർമ്മങ്ങളായതു്.

6. കൊല നടത്തുക. ശൈലി നോക്കുക. cf. 'പടുകലൈക്കാരി വന്നാൻ വസന്തൻ'—ഉ. സ. I. 8. 'കല കൊല്ലുമവൻ, പാതകകളടയവൻ...ഇച്ചൊന്ന ഭത്താക്കളെ തൃജിപ്പിതു'—ഭാ. കൗ. III. പേ. 20.

7. ഉപകരണം.

കൊണ്ടു മറെക്കുമവനയും, അർദ്ധരാത്രിയിങ്കൽ ചുവടെയെ നിഴലിൽ മറെഞ്ഞു പരമാദുമവനയും, മുറിഞ്ഞും തകന്നും കിടന്ന ഭൂവൃക്കളയും, അല്ലശത്തയും കാക്കുമവനയും, പക ഉടയവനയും, ഹീനമായൊള്ള കർമ്മമും ജാതിയുമുടയവനയും, ലിംഗി അൻറിയെ⁸ ലിംഗി⁹കൾക്കുള്ള അടയാളമുടയവനയും, ലിംഗിയായിട്ടു പ്രതമൊഴിഞ്ഞവനയും, പണ്ടു ഭേശാന്തരത്തിൽ കട്ടു നിൻറവനയും, പരദാരഗ്രഹണത്തിലും ശത്രുത്തിലും പ്രസിദ്ധരായൊള്ളവരെയും, നഗരരക്ഷ ഉടയവനയും മഹാമാത്ര¹⁰നയും ഒളിച്ചുനടക്കുമവനയും⁹, മൃതപുരീഷങ്കളിൻറിയെ വെറുതെ പറമ്പത്തു പോയിരിക്കുമവനയും¹⁰, ഭയപ്പെട്ടു തോൻറുമവനയും, ശുഷ്കമായിരുന്ന മുഖവണ്ണത്തെയും ഭിന്നമായിരുന്ന സ്വരത്തെയും ഉടയവനയും, ആയുധം പിടിച്ചു വരുമവനെക്കണ്ടു ഭയപ്പെടുമവനയും, ഹിംസ്രനെൻറുതാൻ—അവനാവോൻ ഘാതകൻ—കള്ളൻ, നിയാനാപമാരകൻ¹¹ എൻറുതാൻ, ശസ്ത്രയുക്തനെൻറുതാൻ, ഗുഡനെൻറുതാൻ ആശങ്കിക്ക.

രൂപാഭിഗ്രഹസ്തു—നഷ്ടാപഹൃതമവിദ്യമാനം തജ്ജാത വ്യവഹാരിഷു നിവേദയേൽ. തച്ചേന്നിവേദിത മാ—സാദ്യ പ്രച്ഛാദയേയുഃ, സാചിവ്യകരദോഷ മാപ്നയുഃ. അജാനന്തോന്ധ്യ ഭൂവൃന്യാതിസർഗേണ മുച്യേരൻ. ന ചാനിവേദ്യ സംസ്ഥാധ്യക്ഷസ്യ പുരാണഭാഷധാനാ മാ—ധാനം വിക്രയം വാ കര്യഃ.

† അലിംഗി M. V.

‡ ഉൻറിയെ M.

8. സന്യാസി അല്ലാതെ.

8a. പ്രധാനോദ്യോഗസ്ഥൻ.

9. മുൻപറഞ്ഞ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ കാണാതെ ഒളിച്ചു നടക്കുന്നവൻ. 'അവനെ ഒളിപ്പുക' എന്ന ശൈലി നോക്കുക.

10. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ സ്വന്തം മനോധർമ്മമാണിതു്.

11. നീഡി കട്ടവൻ.

തച്ചേൽ നിവേദിത മാസാഭ്യേത രൂപാഭിഗ്രഹീതമാ-
ഗമം പച്ചേൽ—‘കുതസ്തേ ലബ്ധം?’ ഇതി. സ ചേൽ ബ്രൂ-
യാൽ—ദായാഭ്യാദവാപ്തം, അമുഷ്മാൽ ലബ്ധം, ക്രീതം,
കാരിതം, ആധിപ്രച്ഛന്നം, അയമസ്യ ദേശഃ കാലശ്ചോ-
പസംപ്രാപ്തഃ, അയമസ്യോർഘ്യം, പ്രമാണം, ലക്ഷണം
മൂല്യം ച ഇതി; തസ്മാഗമസമാധൗ മുച്യേത.

രൂപാഭിഗ്രഹം ചൊല്ലിൻറിതു:—

കളഞ്ഞു കള്ളൻ കൊണ്ടുപോയ നഷ്ടപ്രവൃത്തിയായിരുന്ന ധനം^{11a}
അതിനോടൊത്തിരുന്ന ചരക്കുകൊണ്ടു വ്യവഹരിക്കും ജനത്തിന്നു ചൊ-
ല്ലവിതു—‘ഇങ്ങനെ ഒപ്പിതൊരു¹² ധനം ഇളന്നതു^{12a}. അതു വില്ക്ക-^{12b}
ക്കൊണ്ടുവരികിലും, വില്പിക്കുകൊണ്ടുവരികിലും, ചൊല്ലുകിലും ചൊല്ലുക’
എന്നിങ്ങനെ ചൊല്ലവിതു. ചൊന്നാൽ അവരും വില്പിക്കുകൊ-
ണ്ടിട്ടു പ്രദേഷ്ടാവിനുള്ള ചൊല്ലാതൊഴിവോരുകിൽ കള്ളൻ സാമാന്യം
ചെയ്താൽ വരും ഭണ്ഡം വൈക്കുടക്കുവിധർ. മുന്നമെ അറിയാതെ
കൊണ്ടുകിട്ടി അധനം^{12c} കൊടുത്തിട്ടൊഴിഞ്ഞാലുമായും. ആകിൻറ
മയാൽ സംസ്ഥാനപ്രകാരം ചൊല്ലാതെ പഴയ ഭാഗ്യങ്ങളും¹³ വില്ക്കുവുണ്ടു
വില്പിക്കുകൊള്ളുവു പെറാൻ¹⁴.

† ഇന്നതു M. V.

‡ ചേയ്തു V.

§ വില്പയും M.

11a. ഇതിന്നു രൂപം എന്നു പേർ.

12. ഇങ്ങനെ ഉള്ള.

12a. നഷ്ടപ്പെട്ടതു്.

12b. വില്പാൻ.

12c. ‘അ ധനം’ ഇങ്ങനെ ദ്വിതീയം വരുത്താതെയാണു് പകർപ്പുകളിൽ.

13. ചരക്കുകൾ.

14. വില്പകയോ വില്പിക്കുകയോ അതു്. cf. ‘കൊട്ടികളുടെയെ വിര-
ത്തി ഒറ്റിക്കൊള്ളുവു അതവെ ഉഴുവു പെറാൻ’—തിരുക്കുടി. ശാ. (TAS V
പേ. 179) ഖ. 3.

അന്തിയിച്ചാലും സംസ്ഥാധ്യക്ഷൻ കണ്ട ഭവ്യം കൊണ്ടുവന്നുവന്നെ വിചാരിപ്പിതു, 'എങ്ങ കൊണ്ടിതെ'ന്നു. വിചാരിച്ചാൽ അവൻ ഭായാഭ്യം കൊണ്ടുതെങ്കിലും, അന്തിയെ ഇന്നോരിട്ടെ¹⁵ക്കൊണ്ടിതു, വിചാരിച്ചു കൊണ്ടിതു, പണയം വെപ്പിച്ചുറപ്പിച്ചു¹⁶ കൊണ്ടിതു, ഇവൻ സാക്ഷി, ഇ കാലത്തു, ഇ¹⁷വിചയ്യം കൊണ്ടിതു, ഇതിനെ നിറ¹⁸പ്പെടുത്തു, ഇതിന്നുടയാളം ഇതു എന്തിനായി ചൊല്ലിപ്പോയിപ്പോന്നാ¹⁹കിൽ അവനെ വിട്ടാലുമായും.

നാഷ്ടികശ്വേൽ തദേവ പ്രതിസന്ധയാൽ, യസ്യ പൂർവ്വോ ദീർഘശ്ച പരിഭോഗഃ ശുചിർ വാ ദേശഃ തസ്യ ഭവ്യമിതി വിദ്യാൽ.

'ചതുഷ്ഠാനാമപി ഹി രൂപലിങ്ഗസാമാന്യം ഭവതി, കിമങ്ഗം, പുനരേകയോനിഭവ്യകർതുപ്രസൂതാനാം കപ്യാഭരണഭാഷാസാമാന്യം' ഇതി.

സ ചേൽ ബ്രൂയാൽ—'യാചിതക, മവക്രിതകം, ആഹിതകം നിക്ഷേപമവനിധിം വൈയാപൃതൃഭ്മ വാ മുഷ്യ' ഇതി, തത്ത്വാപസാരപ്രതിസന്ധാനേന മുച്യേത.

† കൊർവിതു M, V.

‡ വില കൊണ്ടിതു M, V.

15. ഇന്നവരിൽനിന്നു, ആധാരികാർത്ഥത്തിൽ പണ്ടു 'ഇടെ' ധാരാളം ഉപയോഗിച്ചിരുന്നു. cf. 'അവൻ മെയ്മേൽ പൊഴിയിന്റേറാൻ പൊരിടെ വമ്പായ'—രാ. ച. 134-5. 'നത്തൻചരന്മാർ മൂവരും ഞാലത്തിടെ വീർത്താർ'—Ibid. 134-7. 'ഇടെ'യിലെ ടകാരം ഇരട്ടിച്ചു ഇടെ, ഇടെ എന്നെല്ലാമാക്കി പഞ്ചമൂർത്ഥത്തിൽ ഉപയോഗിപ്പാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കാം എന്നു മുമ്പു ഉപഹിച്ചിട്ടുണ്ട്.

16. പണയം വെച്ചതു കടം തീർത്തു വാങ്ങിയതു എന്നർത്ഥം. ആധിപ്രച്ഛന്നം—പണയത്തിൽ മറഞ്ഞിരുന്നതു—എന്നാണ് മൂലം.

17. ചുട്ടെഴുത്തു ദീർഘിപ്പിക്കാതെ എഴുതൽ സാധാരണയാണ് പണ്ടു. 'ഇ ഭോഗം ഒക്കച്ചാൽകിൽ' എന്നു താഴെ വരുന്നതു നോക്കുക. cf. 'ഇ സ്ഥാനത്തിന്നു യോഗ്യതല്ല'—ബ്ര. പു. പേ. 67.

18. തൂക്കം.

19. ഉടമസ്ഥത തെളിയിക്കുക.

അഭിധോക്താ^{19a} പിശകുവോനാകിൽ—‘ശാൻ കൊണ്ടിതു, എന്നും ഇവണ്ണ വന്നവാദ്’ എൻറിയുണ്ണ ചൊല്ലുവാന്നാകിൽ—ഇരുവരും പിശകിയേടത്തു, യാവനൊരുത്തൻ മൂന്നും കൊണ്ടൊൻ അവനടയിതായിരിക്കും. അൻറിയെ പല കാലം യാവനൊരുത്തൻ അനുഭവിച്ചോൻ അവനടയിതാം അ ദ്രവ്യം. ഇരുവരും ഇ ഭോഗം ഒക്കെ²⁰ച്ചൊൽകിൽ, യാവനൊരുത്തൻ സാധുക്കളായൊള്ള സാക്ഷിയെയെടുത്തോൻ അവനടയിതലാനം.

ഇനിച്ചുളപ്പുട ദേവദാദികൾക്കും²¹ രൂപസാമ്യമും ലിംഗസാമ്യമുമാണ്ടായിരിക്കും. ഒരു ദ്രവ്യംകൊണ്ടേ ഒരുത്തനാൽ ചെയ്യപ്പെട്ടിൻറ കൂറ, ആഭരണം, ചെപ്പു എൻറിയുജാതികൾ ഒത്തിരിക്കുമതോ ചൊല്ലുവണ്ടോ. ആകിൻറമയാൽ രൂപാഭിഗ്രഹീതനായിരുന്നവൻ ചൊല്ലുവോനാകിൽ, ‘ഞാനിരുന്നുകൊണ്ടിതെൻറ, കൂലിക്കു കൊണ്ടിതെൻറ, അൻറിയെ എന്നു പണയം വച്ചിതെൻറ, പണി ചെയ്യിച്ചു കൊടുപ്പാൻ വച്ചിതെൻറ, നിഷ്കേപം വച്ചിതു, പണിചെയ്തു കൂലി കൊണ്ടിതു’, എൻറിയുചൊല്ലുകിൽ, ഇവനക്കു കൊടുത്തവരും വായിയകിൽ^{21a}, ഇവനെ വിട്ടാലുമായും.

നൈവം ഇത്യുപസാരോ വാ ബ്രൂയാൽ, രൂപാഭിഗ്രഹീതഃ പരസ്യ ദാനകരണമാത്മനഃ പ്രതിഗ്രഹകാരണമുപലിങ്ഗനം വാ ദായകദാവകനിബന്ധക പ്രതിഗ്രാഹകോപദേഷ്ടഭിരുപശ്രോതൃഭിർ വാ പ്രതിസമാനയേൽ.

† സാമാന്യം M.

‡ എൻറുതാൻ V.

19a. നാഷ്ടികൻ—ദ്രവ്യം പോയവൻ.

20. ഒരുപോലെ, ഒക്കുന്ന വിധം.

21. നാല്ലാലികൾക്കും ഇരുക്കാലികൾക്കും.

21a. പാഞ്ഞാൽ, സമ്മതിച്ചാൽ. വായ് + ഇയ്. (ഇയ, ഇയലുക എന്നിവയ്ക്കു ചേരുക, സമ്മതിക്കുക എന്ന ഗുണർത്ഥം). ഭാ. കൗ. അതിൽ ഈ പദം പലേടത്തും വരുന്നു, cf. ‘തീരുവായ്’പോക്കു കേട്ട്—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 18.

അവരും, 'ഞാങ്ങർ²² കൊടുത്തുതില്ല' എന്ന് ചെല്ലുകിൽ രൂപാഭിഗ്രഹീതനാ† ഇന്നവൻ ഇവണ്ണം ചൊല്ലവിതു:—'നീ ഇങ്ങനെ ഒപ്പിതൊരു നിമിത്തമായല്ലോ തന്നിതു. ഞാനിങ്ങനെ ഒപ്പിതൊരു നിമിത്തത്താലല്ലോ കൊണ്ടിതു. ഇങ്ങനെ ഒപ്പി²³തൊരേടത്തു നീ ഇന്ന കാഴ്ച ചെയ്യിൻറപ്പോണല്ലോ²⁴ തന്നിതു. ഇവനല്ലോ തരുവി ചോൻ. ഇന്നോനല്ലോ തന്നോൻ. ഇന്നവൻ ഇതു" ഏഴുതിയോൻ. എന്തെന്തെ²⁵മായിനവനല്ലോ കൊണ്ടേൻ. നിവൃക്കലിതു ഉള്ളമ^{25a} ഇന്നോനൊരുത്തൻ എന്നു ചൊന്നാൻ. ഇന്നോനെ ചെല്ലാവിപ്പിതു'²⁶ എന്ന് ചൊല്ലി അവരെക്കൊണ്ടു ചൊല്ലിക്കവല്ലവോനാകിൽ അവൻ ശുദ്ധൻ.

ഉജ്ജിതപ്രനഷ്ടനിഷ്പതിതോപലബ്ധസ്യ ദേശകാല-
ലാഭോപലിങ്ഗനേന ശുദ്ധിഃ. അശുദ്ധസ്തച്ച താവച്ച

† ഗ്രഹീതമാ M, V.

22. ഞങ്ങളുടെ പഴയ രൂപം. ഞാൻ + കർ. cf. 'ഞാങ്ങർ വിദർഭവിഷയത്തിൽ സ്വയം പോം'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 2.

23. ഒക്കെന്ന, ഉള്ള.

24. ചെയ്യുമ്പോൾ ആണല്ലോ. അപ്പോൾ=അപ്പോൾ.

25. പക്ഷെ 'മനുഷ്യ' (G.) മായി' എന്നായിരിക്കാം പാഠം. ഞാൻ ആളായി, എന്റെ അറിവും ഉപദേശവും അനുസരിച്ചു. മനുഷ്യം, മനീഷ്യം, മനിച്ചം, മാനുഷ്യം ഇങ്ങനെ ചില രൂപങ്ങൾ ഗുണ്ടർട്ട് സേവകൻ എന്നർത്ഥത്തിൽ പറയുന്നുണ്ട്. മാനുഷത്തിന്നു രാജപ്രതിനിധിയുടെ ഉദ്യോഗം, ജ്ഞിയുള്ള അവകാശം എന്നും അർത്ഥം കാണുന്നു. cf. 'പിള്ളെയ്ക്കു മനീഷ്യ' കൊർവിതു—കൊ. മ. ശാ. (TAS IV) വ. 258. മനുഷ്യനിൽനിന്നു വന്നുവന്ന അർത്ഥമാറ്റങ്ങളാണെല്ലാം. 'മനുരച്ചം'—വെള്ളാ. ശാ. (TAS, III പേ. 36-3.)

25a. ഉണ്ടെന്ന സംഗതി.

26. ഇന്നവനോടു ചോദിക്കുക. ഉപശ്രോതാവു (കേട്ട സാക്ഷി) എന്നു മൂലം. രൂപിപ്പിസ്സുവാൺ ചെല്ലാവില്ലാകുന്നതു. കൂടച്ചെല്ലാവാണകർ എന്നു മുമ്പു കണ്ട രൂപം കാർത്തിക.

സംഗ്രഹം. അന്യമാ സ്തേയദണ്ഡം ഭജേത.

ഇതി രൂപാഭിഗ്രഹം.

രൂപാഭിഗ്രഹം ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. നഷ്ടപര്യന്തമായിരുന്ന ധനം അതിനോടൊത്തായിരുന്ന ചരക്കുകൊണ്ടു വ്യവഹരിക്കും ജനത്തിന്നു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. 'ഇങ്ങനെ ഒപ്പിത്താൽ ധനം മാത്രം പോയതു. വസ്തുസമ്പന്നരിലും, ഒളിച്ചു പോയ ദാസാദികളും, കൂട്ടത്തിൽനിന്നു പോം പത്തു, എരുമകളും ഇച്ചൊന്നവെല്ലാം കണ്ടുകൊണ്ടാൽ^{26a} ദേശവും, കാലവും അടയാളവും കാട്ടവല്ലവാനാകിൽ ശുദ്ധൻ. അങ്ങനെ കാട്ടവല്ലാക്കാൽ²⁷, എന്തായിത്തന്നെ ചൊല്ലിയളവും, അത്തന്ന പിന്നെയും വൈക്കുകയായി^{27a}. ദേശകാലലാഭങ്ങൾ കാട്ടിയാലും തന്നെ കാട്ടവല്ലാക്കാൽ കള്ളൻ പട്ടം ദണ്ഡം പടക്കുകയായി.

രൂപാഭിഗ്രഹം മുടിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

കർമ്മാഭിഗ്രഹസ്തു—മുഷിതവേഗേന പ്രവേശനീഷ്ട—സന്നമദാരേണ, ദാരസ്യ സന്ധിനാ ബീജേന വാ വേധം, ഉത്തമാഗാരസ്യ ജാലവാതായനനീവ്രവേധം, ആരോഹണാവതരണേ ച കഡ്യസ്യ വേധം ഉപവനനം വാ ഗുഡവ്യനിഷേപഗ്രഹണോപായ മപദേശോപലഭ്യം അഭ്യന്തരേഷ്ടദോർകര പരിമർദ്ദോപകരണമഭ്യന്തരകൃതം വിദ്യാൽ; വിപര്യയേ ബാഹ്യകൃതം; ഉഭയതഃ ഉഭയകൃതം.

26a. കണ്ടെടുത്താൽ.

27. കാട്ടാൻ വെളുക്കിൽ.

27a. ദണ്ഡമായിട്ടു അതു വേറെയും അഭിയോക്താവു കൊടുക്കണം.

കർമാഭിഗ്രഹം ചൊല്ലിൻറിതു. അതു മുൻറു ജാതി കൾക്കു മാറു. അകംപടിയുടയവരളും^{27b} പുറക്കുള്ളർ കൾക്കുമതു...മിമ്മൂൻറു²⁸ ജാതി കൾക്കുമതു. അകംപടിയുടയവരൾ കൾക്കുമതുമറിയുമാറു ചൊല്ലിൻറിതു. കൾക്കുപ്പട്ട ഇല്ലത്തു പ്രവേശനിഷ്ഠമണങ്ങൾ പിൻവാതിലൂടെ താൻ ചാലക^{28a}വാതിലൂടെ താൻ തോൻറി^{28b}കിടക്കിൽ അകംപടിയൊള്ളവരൾ കട്ടിതെവതറിവിതു. വാതിൽ^{28c} താഴ്കഴു²⁹ വീഴാതെ ഇരിക്കിലും, കതവു^{29a} തുറന്നിരിക്കിലും, പുരയിൻമേലെ നിലയുടയ ചുവർതാൻ നിലത്താൻ മുറിച്ചിട്ടു കിടക്കിലും, ചാലകവാതിൽ മുറിച്ചു കിടക്കിലും നീവ്രം...മേച്ചിൽ-പാളന്നു വൈക്കിലും, ഏറുവാനം ഇറക്കുവാനം ചുവർ കമിഴ്ത്തു^{29b}വൈക്കിലും, അകത്തിരുന്ന ധനത്തിനടുത്ത അരികെ ചുവർ മുറിക്കിലും, ചുവരിലകത്തു വച്ചിരിക്കും ധനം

† പ്രവേശനം M, V.

‡ ന്നു V.

27b. ആഭ്യന്തരതമായ (അകത്തുനിന്നു ചെയ്യപ്പെട്ട) ചോരണത്തെപ്പറ്റിയാണു് പറയുന്നതു്. അപ്പോൾ 'അകംപടി'യ്ക്കു ഉള്ളിലൂടെ എന്നർത്ഥം യോജിക്കുന്നു. (അകംപടിയുടയവരൾക്കു അനുയായികളോടു കൂടിയവർ എന്ന സാധാരണാർത്ഥമല്ല ഇവിടെ). cf. അകംപടിയർ (ത)—ക്ഷേത്രം, ഗൃഹം, കൊട്ടാരം ഇവയിലെ ഉൾവേലക്കാർ. മലയാളത്തിൽ ഈ പദത്തിന്നു അർത്ഥവികാസം വന്നിരിക്കുന്നു. പ്രകൃതത്തിലെ 'അകംപടിയുടയവരൾ'ക്കു ആഭ്യന്തരമാർഗ്ഗം സ്വീകരിച്ചവർ എന്നർത്ഥം. താഴെ f. n. (33)ഉം, (34b)യും നോക്കുക.

28. ആഭ്യന്തരതം, ബാഹ്യതം, ഉഭയതം ഇങ്ങനെ മൂന്നു തരത്തിലാണു് ചതയ്ക്കും. 'ഉഭയതം' പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നില്ല. വിട്ടുപോയതാണെന്നു 'ഇമ്മൂൻറു ജാതി' എന്നു പറയുന്നതിൽനിന്നു വ്യക്തമാണു്.

28a. ജാലകം.

28b. പ്രത്യക്ഷമായി, തുറന്നു, ആരംഭിച്ചു. cf. തോൻറൽ, തോററം. 'കൊല്ലം തോൻറി തുറന്നാർപതാമാണു്'—മാമ്പ. ശാ. (TAS IV) വ. 1.

28c. വായ് + ഇല (ത) > വാതിൽ (തെ. വാകിലി. ക. ബാഗിൽ. തു. ബാകിൽ).

29. താൾകഴ, താക്കഴ—തഴുതു്. താൾക്കോൽ > താക്കോൽ. താപ്പട്ടക, താൾകഴയിട്ടക—To bar a door (Gundert).

29a. =കതകു്.

29b. (വട്ടത്തിൽ) തുളച്ചു്.

കൊറംകിലും, ചുവർ മുറിച്ചതു അകത്തു നിൻറകണ്ണ³⁰ പാടൊണ്ടായിരിക്കലും, പൂഴി അകത്തൊണ്ടാ³¹ ഇരിക്കിലും, അപ്പൂഴി ചവട്ടുണ്ടു^{31a} തൈരികിലും, അകഴിം സാധനത്താലൊൻറ³² കത്തു കിടക്കിലും—എൻ റിജാതികൾ പലവും ഉഴമിച്ചു കണ്ടാ(ൽ) അകത്തുള്ളവരൾ³³ കട്ട തെമ്പതറിവിതു³⁴. ഇരണ്ടടയാളമു ഉളവാകിൽ ഇരണ്ടു വർഗ്ഗമു^{34a} കൂടിയെമ്പതറിക.

അകംപടിയി^{34b}ലാകിൽ ഇന്നോർ കട്ടത്തെന്നമതറിയുമാറു ചൊല്ലിൻറിതു:—

അഭ്യന്തരകൃതേ പുരുഷമാസനം, വ്യസനീനം, ക്രൂര-
സഹായം, തസ്തരോപകരണസംസർഗം, സ്ത്രീയം വാ
ദേരിദ്രകലാ മന്യപ്രസക്താം വാ, പരിചാരകജനം വാ
തദപിയാചാരം, മതിസ്തപ്തം, നിദ്രാക്ലാന്നം, ആധി-
ക്ലാന്നം, ആവിഗ്നം, ശുഷ്കഭിന്നസ്തപരമുഖവണ്ണം, അനവ-
സ്ഥിതം, മതിപ്രലാപിന, മുച്ചാരോഹണസംരബ്ധശാതം,

† ചവു(വ)ട്ടുണ്ടുഴി തൈരികിലും M, V.

30. അകണ്ണ (√അകൾ)—കഴിച്ച.

31. യലോപം.

31a. ചവിട്ടനുഭവിസ്തക. ചവിട്ടപ്പെട്ടക. 'കെട്ടുണ്ണക' (ബന്ധിസ്തപ്പെട്ടക)യും കാണം. ത. കട്ടുണ്ണതൽ. കട്ടുണ്ണി—A person who suffers himself to be bound (T. Lex.). cf. 'പേർത്തവർ കണ്ടുപിടിക്കപ്പിടിയുണ്ടു...ആപ്പുണ്ടു...അടിയുണ്ടുതാനാ ലിൻറ മുറ്റം'—പെരി. തിരു. 2-10-5. പിടിക്കപ്പെട്ട, കെട്ടപ്പെട്ട, അടിയുണ്ടു എന്നു ക്രമത്തിൽ അർത്ഥം.

32. കഴിയുന്ന ഉപകരണങ്ങളിൽ ഒന്ന്. ആധാരികസ്തു പകരം പ്രയോജിക.

33. 'അകംപടിയുടയവർ'ളുടെ പയ്യായമാണിതെന്നു വരുന്നു. f. n. (27c) നോക്കുക.

34. 'വിപയ്യതേ ബാഹ്യകൃതം' എന്നതിന്നു വ്യാഖ്യാനമില്ല.

34a. പക്ഷെ 'മാറ്റമു' എന്നായിരിക്കാം ശരിയായ പാഠം.

34b. f. n. 33 നോക്കുക.

വില്പനനിഷ്പഷ്ടഭിന്നപാടിതശരീരവസ്ത്രം, ജാതകിണ സംരബ്ധഹസ്തപാദം, പാംസുപൂർണകേശനഖം, വില്പന ഭൂണകേശനഖം വാ, സമ്യക് സ്താതാനലിപ്തം, തൈല-പ്രമുഷ്ടഗാത്രം സദ്യോ ധൗതഹസ്തപാദം വാ പാംസു പിച്ഛിലേഷു തുല്യപാദപദനീക്ഷേപം പ്രവേശനിഷ്ഠാ-സനയോ വാ തുല്യമാലൃമദ്യുഗന്ധവസ്ത്രച്ഛേദവിലേപന-സേപദം പരീക്ഷേത.

ചോരം പാരദാരികം വാ വിദ്യാൻ.

ആപ്തപ്രായനായൊള്ള പരുഷൻ വ്യസനിയായിരിപ്പിതു എൻറ³⁵, ഭൃതമദ്യസ്രീപ്രസക്തനായിരിപ്പിതു; കൂരസമായനായിരിപ്പിതു. കള്ളർക്കുവേണ്ടുപകരണമുള്ളവായിരിക്കിലും അവനെ അറിയപ്പെടുവിതു³⁶. സ്രീകർ^{36a}—തന്നടയഭായ്ത് ദരിദ്രകലത്തിലൊള്ളോളാകിലും, അന്യപരുഷസക്തയായിരിക്കിലും അവളെ അറിയപ്പെടുക³⁷. പരിചാരകജനം സ്രീമദ്യോദിപ്രസക്തനായിരിക്കിൽ അതന്നെയും, അൻറ പൈരുക ഉറക്കുമവനയും, ഉറക്കത്തു ശ്രമപ്പെട്ടിരുന്നവൻ³⁸യും, ഉഴറി ഭയപ്പെടുമവനെയും, ശുഷ്കമുഖനുമായി ഭിന്നസ്വപരനുമായി ശുഷ്കവണ്ണ

† ഭായുരൈ M, V.

‡ ചെയ്യപ്പെടുക M, V.

§ രിക്കിലും M, V.

35. എൻറവാറ എന്നർത്ഥത്തിൽ. വ്യസനിയായിരിയ്ക്കുക എന്നാൽ (എന്തെന്ന വാക്യശേഷംകൊണ്ടു പറയുന്നു)

36. അറിയണം. ഇത്തരം പ്രയോഗങ്ങൾ മുമ്പും വന്നിട്ടുണ്ട്.

36a. സ്രീകളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം.

37. ചെയ്യപ്പെടുക എന്ന ഗ്രന്ഥപാഠത്തിന്നു അർത്ഥമില്ലായ്മയാൽ മുൻവാക്യമനുസരിച്ചു തിരുത്തിയിരിയ്ക്കുന്നു.

38. ഉറക്കമൊഴിച്ചു തളന്നവൻ,

നമായിരിക്കുമെന്നും, നിൻറടുത്തു നില്പാത്തവനും, പലവു³⁹ പേരു മവനയും, ഉയര ഏറ്റു താൻ ഇങ്ങനെ ഉള്ളതിനെയെന്ന ശരീരത്തെ ഉടയവനയും, മയിർപറഞ്ഞിരിക്കിലും, ചുവരൊട്ടു തേച്ചു മേൽ കിഴിഞ്ഞിരിക്കിലും, കോൽ താൻ മരത്താൻ കൊണ്ടു മേൽ കിഴിഞ്ഞിരിക്കിലും⁴⁰, കാലം കൈയും വശം കെട്ടിരിക്കിലും, തലമയിരിലും നകത്തിലും പൂഴി ഏറിയിരിക്കിലും, തേങ്ങു മുറിഞ്ഞു നക⁴¹ത്തും മയിരയും ഉടയനായിരിക്കിലും, അപ്പോണേ⁴² കൂട്ടിച്ചുരുളേപനം ചെത്തിരിക്കിലും, എണ്ണ തേച്ചിട്ടിരിക്കിലും, അപ്പോണേ കൈയും കാലം കഴുകി ഇരിക്കിലും, പൂഴിയിലും ചേറിലും കണ്ടാലൊത്ത ചുവടുടയവ⁴³നയും, പ്രവേശനീഷ്ടമണത്തിങ്കലാണൊഴിയുന്ന മാലഗന്ധമും മദ്യഗന്ധമും ഉടയനായിരിക്കുമെന്നും, പ്രവേശനീഷ്ടമണത്തിങ്കൽ കിടന്ന പുടവ മുറിയൊടൊത്തിരുന്ന പുടവമുറിയെ ഉടയവനയും, അവിടെ ഒണ്ടായിരുന്ന വില്പേപനസ്പേഷ്മം ഒത്തിരുന്നവനയും—ഇങ്ങനെ ഇരുന്നവനെ കള്ളനെൻറു താൻ പാരദാരികനെൻറു താൻ അറിക.

ശ്ലോകം:—

സഗോപസ്ഥാനികോ ബാഹ്യം
പ്രദേഷോ ചോരമാഗ്നം
കുശ്ലാൽ നാഗരികശ്ചാന്തർ—
ദർശേ നിർദിഷ്ടഹേതുഭിഃ.

† ഉദ്ദേശ്യം M, V.

39. 'പലവതി'ന്റെ ബ. വ.

40. ചിരകിച്ഛാളിഞ്ഞിരിക്കുക.

41. <നഖം.

42. അപ്പോൾ തന്നെ.

43. കാലാടുള്ളവൻ.

ഇതിന്നു പൊരിളാവിതു:—ഗോപനാവോൻ ദശകലി, പഞ്ചകലി,⁴⁴ രക്ഷിക്കുമവൻ. സ്ഥാനികനാവോൻ ഒർഗ്ഗജനപദത്തിനടയ നാലൊൻറു രക്ഷിക്കുമവൻ. ഗോപനോടും സ്ഥാനികനോടും കൂട പ്രദേഷ്ടാവു ജനപദത്തിങ്കൽ കള്ളരെ ആരായിപ്പിതു. നാഗരികൻ നഗരത്തിന്നകത്താരായിപ്പിതു; കീഴ്ചൊന്ന മേതുകക്കളെക്കൊണ്ടും.

ശങ്കാരൂപകർമ്മാഭിഗ്രഹഃ എന്റും സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

44. ദശകലങ്ങളുടെയും പഞ്ചകലങ്ങളുടെയും കൂട്ടം. cf. പഞ്ചവടി.

പ്രകരണം 82. ആശുതകപരീക്ഷാ.

തൈലാഭ്യക്തമാശുതകം പരീക്ഷേത.

(a) നിഷ്കീർണമുത്രപുരിഷം വാതപൂർണകോഷ്ഠ-
തപക്കം ശുനപാദപാണിമുന്മീലിതാക്ഷം സവ്യഞ്ജന-
കോഷ്ഠം പീഡനനിരുദ്ധോച്ഛ്വാസഹതം വിദ്യാൽ.

(b) തമേവ സങ്കുചിതബാഹുസക്ഥിമുദ്രബന്ധഹതം
വിദ്യാൽ.

ആശുതകപരീക്ഷാ എവിതു സൂത്രം. ആശുതകൻ പുണ്ണം
വടുവുമിൻറിയെ കടുക¹ച്ചുത്തവൻ. അവനെ ആരായുമാറു^{1a} ചൊ-
ല്ലിൻറതെവിതു സൂത്രാർത്ഥം. സംബന്ധം:—കീറു ഭവ്യാപഹാരരാ-
യൊള്ള^{1b} കണ്ടകന്മാരെച്ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ പ്രാണാപഹാരിക
ളായൊള്ള പ്രധാനകണ്ടകരെച്ചൊല്ലിൻറതെവിതു സംബന്ധം^{1c}.

ആശുതകനായൊള്ളവനെ എണ്ണുകൊണ്ടു നിറയപ്പുശിപ്പരീ-
ക്ഷിക്ക. എണ്ണു പൂശിനാൽ^{1d} ശുശ്രൂഷായൊള്ള പ്രഹാരങ്ങൾ വെളിച്ച-
പ്പടും². വെളിച്ചപ്പട്ടാലതിന്നനുരൂപമായി പരീക്ഷിക്കാം.

† ഇപ്പോൾ V.

1. വെട്ടേൻ, ഉടനെ. cf. കടുകതവ്—to move fast (T. Lex.).

1a. പരീക്ഷിക്കുന്ന വിധം. cf. ആരാജ—അന്വേഷണം.

1b. ഹാരികളായൊള്ള എന്നർത്ഥത്തിൽ.

1c. ‘സംബന്ധം’ എന്നു ആദ്യവും അവസാനവും ചേർത്തിരിക്കുന്നതു നോക്കുക.
പഴയ ശൈലി.

1d. പൂശിയാൽ.

2. പ്രത്യക്ഷമാകും. ഇപ്പോൾ വെളിച്ചപ്പെടുക എന്നാണ് രൂപം. ‘വെളിച്ചപ്പെട’
വിനു അർത്ഥവ്യത്യാസം വന്നിരിക്കുന്നു.

(a) മുത്രപുരീഷങ്കരം നിഷ്കീർണ്ണങ്കുളായിരിക്കിലും, വയിരൂ⁴ തോലും വാതപൂർണ്ണമായിരിക്കിലും, കാലം കൈയും വീങ്ങി ഇരിക്കിലും, കൺ തിറന്ന⁵ കഴുത്തു പതിതമായിരിക്കിലും, കഴുത്തിലൊരു തിണർപ്പുണ്ടായിരിക്കിലും, കഴുത്തു പുരിച്ചുകൊൻറു⁶തെൻററിക.

(b) ഇച്ചൊന്ന ലക്ഷണമുടയനായ് കൈയും കാലമിടുകിയിരിക്കിൽ ഞാററി⁷ക്കൊൻറതെമ്പതറിക.

(c) ശൂന്യപാണിപാദോദര മപഗതാക്ഷ മുദ്ര്യത്തനാഭി മവരോപിതം വിദ്യാൽ.

(d) നിസ്സബ്ധഗുദാക്ഷം സന്ദൃഷ്ടജിഹ്വ മാധ്വാ-
തോദര മുദകഹതം വിദ്യാൽ.

(e) ശോണിതാനുസീകതം ഭഗഭിന്നഗാത്രം കാഷ്ടൈ-
രശ്ശഭിവാ ഹതം വിദ്യാൽ.

(c) കൈയും കാലും വീങ്ങി, കണ്ണു, പൊക്കുൾ⁸ മുറിഞ്ഞിരിക്കിൽ ഇടത്തിൽ കഴി മണ്ടിച്ചു^{8a} കൊൻറതെമ്പതറിക.

† വയറും V.

‡ കൊൻറ V.

§ പൊക്കുൾ M.

3. പുറത്തു വന്നതു്.

4. >വയർ (ക. ബസിറു). വയിർ, കയിർ (ത.) ഇങ്ങനെയാണു് ആദ്യ രൂപം.

5. >തൂന്നു. cf. 'കണ്ണു തിറക്കുമതിനു മുഖെ എന്നക്കും എൻറെ പടയ്ക്കം'—ബ്ര. പു. പേ. 75.

6. >പിരിച്ചു. (ത. പുരിതൽ) cf. 'മീശ പുരിഞ്ഞവയേന്തി നിതാനം'—ഉണ്ണിച്ചി. പേ. 16. 'നമ്മുടെ മീശ പുരിഞ്ഞിലെൻറതു്'—ഉണ്ണി. പേ. 23.

7. 'ഞാല' (തെ. വാലു. ക. തോല) —തുണ്ടക.

8. കണ്ണും, പൊക്കിളും എന്നു സമുച്ചയം വേണ്ടതാണു്. പൊഴ(ഴ്)ക്കൾ എന്നു G. യിൽ.

8a. ശൈലി നോക്കുക. കഴവിൽ—ശുദ്ധത്തിൽ—തറച്ചു് എന്നർത്ഥം. ഇംഗ്ലീഷിലെ 'run through' തന്നെ 'മണിയ്ക്കൽ'.

(d) തുടും കണ്ണു നിഷ്പണ്ഡമായിരിപ്പിതെൻറവാറു, പുറപ്പട്ടിരി
ക്കീഴും, നാവു കടിച്ചുരിക്കിലും, വയറു വീകിയുമിരിക്കിൽ, മുറുക്കി^{9a}
ക്കൊൻറതെമ്പതിക.

(e) മേൽ ഭയമെങ്ങായി തകന്നിരിക്കിൽ തടികൊണ്ടിട്ടു¹⁰
കൊൻറതെമ്പതിക.

(f) സംഭഗസ്സുടിതഗാത്രമവക്ഷിപ്പും വിദ്യാൽ.

(g) ശ്യാവപാണിപാദദന്തനഖം ശിമിലമാംസരോമ-
ചന്മാണം ഫേനോപദിഗ്ദ്ധമഖം വിഷമതം വിദ്യാൽ.

(h) തമേവ സശോണിതദംശം സപ്പകീടഹതം വി-
ദ്യാൽ.

(i) വിക്ഷിപ്തവസ്ത്രഗാത്ര മതിവാന്തവിരിക്തം മദന-
യോഗഹതം വിദ്യാൽ.

(f) മുറിഞ്ഞും കീറിയും ഇരിപ്പിതെങ്കിൽ പ്രാസാദാദികളിൽ
നിൻറ വീഴ്ത്തിക്കൊൻറമ¹¹ അറിക.

(g) കൈയും കാലും നഖമും ചാവ^{11a}നിറമായിരിക്കിലും, മാംസ
മുരോ2ങ്ങളും, തോലും ശിമിലമായിരിപ്പിതു,¹² വായിൽ നര ഒഴുകി
ഇരിക്കിലും വിഷമതനെൻറ കൊറുക.

† തട്ടി M.

‡ ചാറ (ര) M.

9. പുറത്തേക്കു തള്ളുക.

9a. >മുക്കി, തിറുക്കുക, കർക്കുക ഇത്യാദി പഴയ രൂപങ്ങൾ.

10. കല്ലു വീട്ടുകളഞ്ഞു.

11. കൊന്നതു്. cf. കൊന്നതു്. വൻറമ, ആകിൻറമ. 'നല്ലവാനെത്തലവ
ങ്ങളാൽ നിറയെട്ടിരുന്നമയാൽ'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 7.

11a. >ശ്യാവം(ശ്യാമം)—ഇതങ്ങളു് കപിശം (തവിട്ടനിറം), പിംഗളം
(ഗോരോചനനിറം) ഇത്യാദൃത്ഥവും ശ്യാവത്തിന്നുണ്ടു്.

12. സമുച്ഛയശൈമില്യം നോക്കുക. 'ശിമിലമായിരിക്കിലും'എന്നു വേണ്ടതാണു്.

(h) കീറംചൊന്ന ലക്ഷണമുടയവനെ രുധിരത്തോടു കൂടിയ എകിറുവാടു¹³ഉവാകിൽ പാമ്പു കടിച്ചു കൊൻറതെമ്പതറിക.

(i) പുടവയും കാലും കൈയുമങ്ങെയിങ്ങെ ചിതറി, പെരുകക്കൊൻറ താൻ, പെരുക വിരേചിച്ചു താൻ കിടക്കിൽ മദനരസയോഗം കൊണ്ടു കൊൻറ^{13a}തെമ്പതറിക.

അതോന്യതമേന കാരണേന ഹതം ഹതപാ വാ ഭണ്ഡയോൽ ഉദ്ബന്ധനികൃത്തകണ്ഠം വിദ്യാൽ.

വിഷഹതസ്യ ഭോജനശേഷം പയോഭിഃ പരീക്ഷേത. ഹൃദയാദുദ്ധ്യത്യാഗ്നൗ പ്രക്ഷിപ്തം ചിടചിടായദിന്ദ്രധനം-
വണ്ണം വാ വിഷയുക്തം വിദ്യാൽ. ദേഹസ്യ ഹൃദയ-
മദശലം ദൃഷ്ടവാ വാ.

ഇച്ചൊന്ന കാരണങ്ങളിലൊ^{13b}ൻറുകൊണ്ടു കൊൻറു, ഭണ്ഡയെത്തിനാൽ താൻ ഞാററിവച്ചിരിക്കിൽ ചത്തവനെ ഞാററി വച്ചാൽ കഴുത്തു കയീറു പട്ടുമറിയുമതുകൊണ്ടറിക¹⁴.

† താനെന്മാററി M, V.

13. പല്ലു തട്ടിയ അടയാളം. ആറു, ആറു ആകംപോലെ എകിറു, എകിറാകുന്നു.

13a. പദം Vയിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

13b. കാരണങ്ങളിലൊന്നു

14. വ്യാഖ്യാനം വ്യത്യസ്തമായിക്കാണുന്നു. ടി. “ഇപ്പറഞ്ഞവയിലേതെങ്കിലുമൊരു കാരണംകൊണ്ടു മരിച്ചവനെ തന്നെത്താൻ കൊലപ്പെടുത്തുകയോ, കൊന്നതിന്റെ ശേഷം ഭണ്ഡയോ കാരണം കെട്ടിത്തൂക്കി കഴുത്തറക്കുകയോ ചെയ്തതാണെന്നറിയണം”—കെ. വി. എം.—കഴ. അ. പേ. 379—80.

വിഷം പട്ട ചത്തോനെൻറു തോൻറുകിൽ ഉണ്ടു മിഞ്ചിയ ചോറു പ്രാണികൾക്കു് ഇട്ടു അതു ചാമാറുകൊണ്ടുവിതു^{14a}. കരൾ¹⁵ മുറിച്ചു തീയിലിട്ടാലൊച്ചെപ്പടുകിലും വിഷയുക്തമെൻപതരിക. മുട്ടപ്പോൺ[‡] ഹൃദയം വേകാതെ ഇരിക്കിലും വിഷത്താൽ ചത്തോൻവരുക.

തസ്യപരിചാരകജനം വാശണ്ഡപാരശ്ചയാതിലബ്ധം—
മാർഗ്ഗേത. ഓഖോപഹതമന്യപ്രസക്തം വാ ശ്രീജനം,
ദായനിവൃത്തിശ്രീജനാഭിമന്താരം വാ ബന്ധു. തദേവ
ഹതോഽബദ്ധസ്യ പരീക്ഷേത.

സ്വയമുഽബദ്ധസ്യ വാ വിപ്രകാരമയുക്തം മാർഗ്ഗേത.

സവേഷാം വാ ശ്രീദായാഭ്യദോഷഃ, കർമ്മസ്ഥാം,
പ്രതിപക്ഷദോഷഃ, പണ്യസംസ്ഥാ, സമവായോ വാ,
വിവാദപദാനാമന്യതമം വാ രോഷസ്ഥാനം. രോഷ
നിമിത്തോ ഘാതഃ.

ഇതി വിഷമിട്ടമവനെ അറിയുമാറു ചൊല്ലിൻറതു. പരിചാ
രകൻ വാഗ്ദണ്ഡപാരശ്ച്യത്തിനാൽ പീഡിതനായിരുന്നവൻ¹⁶ വിഷ

പ്രാണികൾക്കു M.

‡ പ്പോൾ V.

§ ചത്തനെവ V.

14a. സംസ്കൃതഗ്രന്ഥത്തിൽ 'പയോഭിഃ പരീക്ഷേത' (പാലിൽ ഇട്ടു പരീക്ഷി
ക്കണം) എന്നാണ് കാണുന്നത്. നമ്മുടെ വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പാഠം 'പയോഭിഃ'
(പക്ഷികളെക്കൊണ്ടു്) എന്നാണെന്നു സ്പഷ്ടമാണ്. ഇതു കൂടുതൽ ഹൃദ്യമായും ഭാഗ്യവശം.

15. കരൾ. കരൾ, കരൾ, കരിൾ—മൂന്നു രൂപവും ഗുണർത്ഥം അംഗീകരിക്കുന്നു.
'കരളം നകർതു' (രാ. ച), 'കരളിൽ വൈരം പുണ്ടു' (മേയന്തിനാടകം), 'ഉൾക്കരൾ'
(ചാണക്യസൂത്രം)—ഇങ്ങനെ ഉദാഹരിക്കുന്നുമുണ്ട്. പഴയ മലയാളത്തിൽ കരിൾ എ
ന്നാണ് രൂപം. (cf. ഇരിൾ). 'കരിളെപ്പലം'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 9.

16. പീഡിതനായിരുന്ന പരിചാരകൻ എന്നർത്ഥം. രാമൻ സമർത്ഥനായവൻ
(സമർത്ഥനായ രാമൻ) എന്ന മട്ടിലുള്ള പ്രയോഗം പഴയ ഗദ്യകൃതികളിൽ ധാരാളമാണ്.

മിടുവാനുമടക്കം^{16a}. അവനയുമാരായിപ്പിതൃ. ഭുവോപഹതരുമായി അന്യപ്രസക്തരുമായിരിക്കും സ്രീജനം ഇടുവാനുമടക്കം¹⁷. ഭായത്തെത്താൻ സ്രീജനത്തെത്താൻ അഭിലഷിച്ചു സപിണ്ഡനമിടുവാനുമടക്കം. കൊൻറിട്ടു ഞാറുവതുമിവരളേ† എമ്പതറിവിതു.

താമേ^{17a} ഞാൻറുചാകിലും, ആരിവർക്കു പരിഭവം ചെയ്യാമെന്ന് റിവിതു.

കൊൽവാൻ നിമിത്തമിവയെല്ലാം: സ്രീ നിമിത്തം, ഭായാഭ്യ¹⁸ നിമിത്തം, കമ്മസ്സർലാ നിമിത്തം, (കമ്മസ്സർലായാവിതു രാജകുലാഭിനിയോഗം) പിശകിത്താൻ, ശത്രുവെൻറൊള്ള ഭോഷത്തിനാൽ താൻ, വാണിയത്തിലെ പിശകിനാൽ താൻ, കൂട്ടത്തിൽ^{18a}വച്ചു പ്രാധാന്യം പിശകിത്താൻ, വിവാദപദങ്ങൾ വിവാഹാഭിസംയുക്തങ്ങളൊൻറു പിശകിത്താൻ—ഇവ രോഷസ്ഥാനമാവോ^{18b}. രോഷം നിമിത്തമായി കൊല്ലമാറു¹⁹.

സ്വയമാഭിഷ്ടപുരുഷൈർവാ, ചോരൈർർത്ഥനിമിത്തം, സാമുഗ്യാദന്യവൈരിഭിർവാ ഹതസ്യ ഘാതമാസന്നേഭ്യഃ പരീക്ഷേത. യേനാഹുതഃ സഹസ്ഥിതഃ പ്രസ്ഥിതോ ഹതഭൂമിമാനീതോ വാ, തമനുയഞ്ജിത.

† രല്ലെ M. V.

16a. സംഗതിയാകും. അടുത്തത്—to be fit, deserving, to happen (T. Lex.).

17. സ്രീജനവും വിഷമിടാമെന്നർത്ഥം.

17a. സ്വയം. താൻ (ഏ. വ.)

18. കൂട്ടലവകാശം.

18a. സമവായം (തൊഴിൽയോഗം).

18b. രോഷസ്ഥാനങ്ങളാകുന്നു.

19. നിമിത്തമാണ് കൊല്ലുന്നത്.

യേ ചാസ്യ ഹതഭ്രമാവാസന്നചരാഃ താനേകൈകശഃ
പൃച്ഛേൽ—‘കേനായമിഹാനീതോ ഹതോ വാ കഃ സശസ്ത്രഃ
സങ്ഗ്രഹമാനഃ ഉദപിഗ്നോ വാ യുഷ്മാഭിർദ്വഷ്ടഃ?’
ഇതി. തേ യഥാ ബ്രൂയുഃ തമാഽനയുഞ്ജിത.

മരൊരുത്തൻ ചൊല്ലി അവനൈക്കൊണ്ടുതാൻ, താനേ താൻ
കൊലിവിതു. കള്ളർ അത്ഥം നിമിത്തം കൊൽവർ. ഒരുത്തനൈക്കൊൽ
വാൻ നിന്നെച്ചു വന്നവരൾ സാദൃശ്യത്തിനാൽ നടുവെ നിൻറവനെ
കൊൽവാൻമടക്കം. അതെല്ലാം അരികത്തും പക്കത്തുമൊള്ളവരളെ
ക്കൊണ്ടുക. ചത്തവനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോയവനയും കൂടനിൻറവ
നയും, കൂടപ്പോയവനയും, ചത്ത നിലത്തു കൊണ്ടുവന്നവനയും വെറു
ത്തവനയും—ഇതു²⁰ജനത്തെ ആരായിപ്പിതു. യാവർ ചിലർ, ഇവൻ
ചത്ത നിലത്തു ചാരത്തൊള്ളവരും, എല്ലാരയുമെരോത്തരയെ²¹ വി
ളിച്ചു വിചാരിക്കുമാറു:—‘ആരിവിടെ ഇവനൈക്കൊണ്ടുവന്നോർ?
കൊൻറോർ ആർ? ആയുധഹസ്തനായൊളിച്ചു നടന്നോനെവനെ
ക്കണ്ടിതെ’ൻറ വിചാരിച്ചാൽ അവരും ചൊന്നവണ്ണമാരായിപ്പിതു.

ഇനി ശ്ലോകം:—

അനാമസ്യ ശരീരസ്ഥ—
മുപഭോഗം പരിച്ഛേദം
വസ്രം വേഷം വിഭൂഷാ വാ
ദൃഷ്ട്വാ തദ്വ്യവഹാരിണഃ
അനയുഞ്ജിത സംയോഗം
നിവാസം വാസകാരണം
കർമ്മ ച വ്യവഹാരം ച
തതോ മാർഗ്ഗണമാചരേൽ.

† കൊണ്ടുവന്നു വെറു M. V.

20. ‘ഇത്തന’യാണു് സാധാരണ കാണുന്നതു്.

21. ഓരോരുത്തരെയായി. cf. ചുചുടിക്കു മാല പരിച്ചൊരോത്തരെ’—ലീ. ഉ.
പ. 29. ത. ഒരോവൊരുവർ.

ഇരണ്ടിന്നും പൊരുളാവിതു:—അനാഥൻ ചത്തുകിടക്കുമവനെ²² കണ്ടാൽ അവനെയ ശരീരസ്ഥമായൊള്ള ഉപഭോഗം—മാലു, അനുലേപനം എൻറിച്ചാതി, കുട, ചെരുപ്പ് എൻറിച്ചാതി; പരിച്ഛേദം, വസ്ത്രം; വേഷം, മയിർ നീണ്ടിരിപ്പിതു, ചിരൈച്ചിരിപ്പിതു എൻറിച്ചാതി; ഭൂഷണം അലങ്കാരമെൻറിച്ചാതി. ഇവൻശരീരസ്ഥ²³മായിരുന്ന മാലുദികളെക്കണ്ട മാലാകാരാദികളെ വിചാരിപ്പിതു:—‘ഇവനെക്കിരിപ്പിതു? ആരോടു കൂടി ഇരിപ്പിതു? അവിടെ വരുവാനെന്തു നിമിത്തം? ഇവനെന്തു ചെയ്തു ജീവിപ്പിതു? വ്യവഹാരമവിടെ?’—എൻറു വിചാരിച്ചു കൊൻറവരളെ പിന്നെ ആരായിപ്പിതു.

രജ്ജശാസ്രവിഷെർവാപി

കാമക്രോധവശേന യഃ

ഘാതയേൽ സ്വയമാത്മാനം

സ്രീ വാ പാപേന മോഹിതാ.

രജ്ജനാ രാജമാർഗേ താം

ചണ്ഡാലേനാപകഷ്ഠേൽ

ന ശ്ശശാനവിധിസ്തേഷാം

ന സംബന്ധിക്രിയാസ്തഥാ

ബന്ധുസ്തേഷാം തു യഃ കുഷ്ഠാൽ

പ്രേതകാശ്ചക്രിയാവിധിം

തൽതതിം സ ചരേൽ പശ്ചാൽ

സ്വജനാദപാ പ്രമുച്യതേ.

സംവത്സരേണ പതതി

പതിതേന സമാചരൻ

യാജ്ഞാധ്യാപനാദയൗനാൽ

തൈശ്ചാന്യോപി സമാചരൻ.²⁴

22. ചത്തുകിടക്കുന്ന അനാഥനെ എന്നർത്ഥം.

23. ഇവന്റെ ശരീരത്തിലുള്ളതു്. പ്രയോഗം ശ്രദ്ധേയം.

24. വ്യാഖ്യാനത്തിൽ ഈ നാലു ശ്ലോകങ്ങൾ ഉദ്ധരിച്ചിട്ടില്ല.

കയിറുകൊണ്ടു താൻ, പടവകൊണ്ടു താൻ, ഞാൻറു താൻ, തന്നെ ക്ഷത്തിത്താൻ, വിഷം കുടിച്ചു താൻ ചാവോൻ‡ യാവനൊരുത്തൻ പ്രതം ചെയ്‍വോൻ‡, അവൻ ദ്രഷ്ടാദ്രഷ്ടഫലത്തോടു വേറുപട്ടു²⁵. ഇവനെയും ചത്തപ്പോൾ അരയർപെരുത്തെരുവിനുടെ²⁶ ഇഴപ്പിതു*^{26a}. യാഗാദികളിലും അവനെ വജ്ജിക്ക. അവന്നു ദോഷം കെടുവിതു അശ്വമേധം ചെയ്താൽ; അല്ലാക്കാലവൻ പതിതൻ. പതിതരോടു യാജനം²⁷, അധ്യാപനം, യനം²⁸ എൻറിജ്ജാതി ചെയ്‍കിൽ ഒരാളിൽ പതിതരാവൻ. പിന്നെ അവരളൊട്ടുകൂടി വ്യവഹരിക്കുമവനും പതിതനാ²⁹.

ആശുതകപരീക്ഷ മുടിഞ്ഞിതു.

† കയറു M.

‡ ചാവോൻ M, V.

§ പ്രതം കാഴ്ചം ചെയ്താൻ M, V.

* ഇഴപ്പിതു M.

25. സംസ്കൃതമുറയിൽ തൃതീയ—‘ഫലേന വിധുകതഃ’ എന്നു മട്ടിൽ.

26. രാജവീഥിയിലൂടെ. cf. ‘തെരുവിനൂടെ ഇരാജഭവനത്തെ പ്രാപിച്ചാൻ’ —ബ്ര. പു. പേ. 42. G യിൽ തെരുവൂടെ എന്നു തന്നെ കാണുന്നു.

26a. വലിയുണ്ണം, cf. ‘അവളെ ദൃശ്യാസനനെയൊക്കെ സഭാമധ്യത്തിൽ ഇരുപ്പിച്ചു’—ഭൂ. വാ. പേ. 13.

27. യാഗം ചെയ്യിക്കൽ.

28. വിവാഹം.

29. മൂലം കര വിട്ടിരിയ്ക്കുന്നു.

പ്രകരണം 83. വാക്യകർമ്മാനുപയോഗം

മുഷിതസന്നിധൗ ബാഹ്യാനാമാഭ്യന്തരാനാം ച സാക്ഷിണം അഭിശസ്തസ്യ ദേശജാതിഗോത്രനാമകർമ്മസാരസഹായനിവാസാൻ അനുയഞ്ജിത. താംശ്വാപദേശൈഃ പ്രതിസമാനയേൽ. തതഃ പൂർവ്വസ്യാഹഃ പ്രചാരം രാത്രൗ നിവാസം ച ആ ഗ്രഹണാദിതി അനുയഞ്ജിത. തസ്യാപസാരപ്രതിസന്ധാനേ ശുദ്ധഃ സ്യാൽ. അന്യഥാ കർമ്മപ്രാപ്തഃ.

വാക്യകർമ്മാനുയോഗഃ എവിതു സൂത്രം. വചനംകൊണ്ടും കർമ്മം കൊണ്ടും ശങ്കാഭിഗ്രഹീതനെ വിചാരിക്കുമാറു¹ ചൊല്ലിൻറിയെവിതു സൂത്രാത്ഥം. അഥവാ കള്ളനെവെതിഞ്ഞാൽ തടനരൂപമായൊള്ള പ്രയോഗത്തെയും, (അനരൂപമെന്റ, ചൊല്ലുമവിടേണ്ടും)^{1a} ചൊല്ലിൻറിയെവിതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധം—ശങ്കാഭിലിംഗങ്ങൾക്കു വ്യഭിചാരം സംഭവിക്കുമാകിൻറയാലും², ദണ്ഡിക്കുമതു ഭയപ്പെട്ടു കള്ളാതെ³ കള്ളം ചില(ർ) വായിയൻറയാലും⁴, നിശ്ചയിപ്പാനായ്ക്കൊണ്ടു വാക്യകർമ്മാനുയോഗം ചൊല്ലിൻറിയു എവിതു സംബന്ധം.

1. വിചാരണ നടത്തൽ. വിചാരണൈ(ത്ര)—investigation, inquiry.

1a. അനരൂപമെന്നാൽ താഴെപ്പറയുന്ന വാക്യം, കർമ്മം ഇവയിൽ അനരൂപമായതു എന്നർത്ഥം. അത്ഥഗ്രഹണസൗക്യത്തിന്നു ഗർഭിതഭാഗം ഭൂപ്രകാരറിൽ ചേർത്തിരിക്കുന്നു.

2. അടയാളം കണ്ടു ശങ്കിച്ചു പിടിച്ചവർ ചിലപ്പോൾ കള്ളന്മാരായിരിക്കുന്നില്ലല്ലോ.

3. കക്കാതെ.

4. പറഞ്ഞതൊക്കെന്നതുകൊണ്ടും, 'വായിയയിൻറ' എന്നായിരിക്കാം പാഠം.

‘മുഷിതസന്നിധൗ’ എൻറതിനു പൊരിളാവിതു:—ധനമിളക്കെ പ്പട്ടവന്ദയ സന്നിധിയിലും തന്നകത്തുള്ള ജനത്തിന്ദയ സന്നിധിയിലുപ്വച്ച ശങ്കിതാഭിഗ്രഹിതനെ ഭേശാദികളെട്ടും വിചാരിപ്പതു. ഭേശം, ജാതി, ഗോത്രം, നാമം, കർമ്മം, ധനം, സഹായം, നിവാസം എൻറിവെട്ടും വിചാരിപ്പിതു. അവിന്റെ⁵ യുക്തിയൊടും സാക്ഷികളൊടും കൂട പ്രതിപാദിച്ചു വിചാരിപ്പിതു. ധനമിളന്തതിൻ⁶ തലനാരം താൻ പോയടമു^{6a}, പുകുടമു, ഉണ്ടെടമു, ഇരുന്നെടമു ചൊല്ലുവിതു. ഇരായ്^{6b} കിടന്നെടമു തന്നെപ്പിടിക്കുമളവുമൊള്ളതെല്ലം വിചാരിപ്പിതു. അവനും സാക്ഷികളൊടുമൊപ്പിച്ചു പട്ടാങ്ങ⁷ ചൊല്ലുവോനാകിൽ ശുദ്ധനാം†. സാക്ഷികളെ ഒപ്പിക്കരുതാഴികിൽ^{7a} ഭണ്ഡഗ്നാം.

ത്രിരാത്രാദൃച്ഛപമഗ്രാഹ്യഃ ശങ്കിതകഃ, പൂച്ഛാഭാവം, ഭണ്ഡത്രോപകരണദർശനാൽ.

അപോരം ചോര ഇത്യഭിവിധാഹരതഃ ചോരസമോ ഭണ്ഡഃ, ചോരം പ്രച്ഛാദയതശ്ച.

ചോരേണാഭിശസ്തോ വൈരഭേഷാഭ്യോം അപദിഷ്ടകഃ ശുദ്ധഃ സ്യാൽ. ശുദ്ധം പരിവാസയതഃ പൂവഃ സാഹസ ഭണ്ഡഃ.

† സന്നിധിയും M, V.

‡ അവൻ ശുദ്ധനാം.

5. അവറയെ.

6. നഷ്ടപ്പെട്ടതിന്റെ.

6a. അടം, എടം < ഇടം.

6b. ‘യ’ ലോപിച്ചും കാണാം. cf. ‘ഇരാ അത്താഴത്തിരുവമിർതിനു’—കിളി, ശാ. (TAS V. പേ. 63 ff.) ഖ. 23. G യിൽ ‘ഇരാക്കിടന്നെടമു’ എന്നാണ്.

7. പട്ടാങ്ങുക (ത)—സത്യം.

7a. സാക്ഷികളുടെ മൊഴിയുമായി അവന്റെ മൊഴി യോജിക്കാതെ വന്നാൽ. അരുതാഴികിൽ—അരുതാഴ്ത്തിൽ. cf. ‘പുത്രനെ കാണാഴികയാൽ പെരിക ദുഃഖമൊണ്ടു’—ബ്ര. പു. പേ. 79. പാഠം ‘ഒപ്പിക്കരുതാഴികിൽ’ എന്നാണെന്നും വരാം, G യിൽ അങ്ങനെ കാണുന്നുമുണ്ട്.

മുൻറുനാൾ കഴിഞ്ഞാൽ ശങ്കിതനെ പിടിക്കുപ്പൊൻ^{7b}. എന്തിനെന്റാൽ, അവനെ കട്ടതിൻ തലനാളൊള്ളതെല്ലാം വിചാരിപ്പാനുതാം^{8a}; മറന്നുപോയിട്ടു ഉപകരണങ്ങളോടു കൂടിപ്പിടിപ്പിതു^{8b}. ഉപകരണമാമവു, കന്നമു⁹ കഴിക്കോലും¹⁰.

കള്ളനല്ലാത്തൊരുത്തനെ കള്ളനെൻറ ഭ്രാന്തിയാൽ താൻ പ്രഭോഷ്ടാവക, മററാരേൻ¹¹മാക, ചൊല്ലുകിൽ കള്ളരോടൊത്ത ഭണ്ഡം വൈക്കുകടവിൻ; കള്ളനെ ഒളിച്ചു വച്ചുകൊണ്ടിരിക്കിലും കള്ളൻ വൈക്കും ഭണ്ഡം വൈപ്പിതു.

കള്ളൻ വൈരത്താൽ താൻ ഭേഷത്താൽ താൻ മററാരുത്തനെയും ചൊല്ലുവാനാകിൽ ചൊല്ലുപ്പട്ടവൻ ശുദ്ധൻ. ശുദ്ധനായിരുന്നവനെ വിടാതെ ഇരുന്ന പ്രഭോഷ്ടാവിന്നു പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം.

ശങ്കാനിഷ്ഠനുമ്പകരണ, മന്ത്രി, സഹായ, രൂപ, വൈയാപൃത്യകരാൻ നിഷ്ഠാഭയേൽ. കണ്ണശ്ച പ്രവേശദ്രവ്യാദാനാംശവിഭാഗൈഃ പ്രതിസമാനയേൽ. ഏതേഷാം

7b. പിടിഞ്ഞാൻ പാടില്ല.

8. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ എന്നർത്ഥത്തിൽ ഈ പ്രയോഗം സാർവ്വത്രികമായി ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ കാണുന്നു.

8a. വിചാരണ നടത്തി അറിവാൻ സാധ്യമാവില്ല.

8b. ഇവ കൈയിലില്ലാതെ മറ്റു ഒരിക്കലായതുകൊണ്ടും ശങ്കിതനെ പിടിച്ചുകൂടുന്നു താൽപര്യം. ഉപകരണങ്ങൾ കണ്ടാൽ മൂന്നു നാൾ കഴിഞ്ഞാലും പിടിഞ്ഞാൻ എന്നും മൂലത്തെ വ്യാഖ്യാനിഞ്ഞാൻ.

9. ചുമർ തുളുത്താനും മറ്റുമുള്ള കൂത്ത ആയുധം. (കന്നം, വേൽ, വാൾ തുടങ്ങിയവയോടു സ്ത്രീകളുടെ നോട്ടത്തെ, അതിന്റെ തുളച്ചുകയറുന്ന ശങ്കിയെ ആസ്പദമാക്കി, തമിഴിലും പഴയ മലയാളത്തിലും കവികൾ ഉപമിച്ചിരുന്നു. cf. 'കന്നം പൊരുമൊണ് കൺ കമലത്താരണഞ്ഞൊക്കെ'—രാ. ച. 116-11, 'വേലും വീരർ കൈവാളമാലവുമഞ്ചു വോര കൊട്ടപ്പവും മെരിളം മാൻമിഴി'—Ibid 117-4. 'കന്നക്കണ്ണാർമാനസിജ'—ഉ. സ. I. 52.)

10. >കഴക്കോൽ. ഇവിടെ നിന്നു വട.

11. >ആരാനം (ആരെങ്കിലും). ഏനം <ഏനിനം—എൻറാലും (ത).

കാരണാനാം അനഭിസന്ധാനേ വിപ്രലപന്തമചോരം വിദ്യാൽ.

കള്ളനെൻറിയപ്പട്ടവന്ദയ ഉപകരണങ്കളും, മന്ത്രികളും, സഹായരയും, കട്ടുകൊണ്ട ധനമും അവരുടെ^{11a} കർമ്മകരയുമിത്തനവരെയും¹² മിവനെ കൊണ്ടു സാധിച്ചുകൊടുവിതു.^{12a} 'കട്ടുകൊണ്ട ധനമെങ്ങനെ കൂറിട്ടുവാറു? ആർകൾ പാൽ പുക്കോർ?'¹³ എന്നു ചുക്കുവാറു?¹⁴ ഓശമായിരുന്ന മഞ്ചിക¹⁵യിലിരുന്ന ധനമെന്തു വേണ്ടിയവാറു?¹⁶ നിനക്കു കൂറിടപ്പട്ടതെങ്ങിതു?¹⁷ എൻറ വിചാരിച്ചാൽ അവൻ കാട്ടുവോനാകിൽ കള്ളൻ. അവൻ കാട്ടാതെ അസംബന്ധം പറകിൽ കള്ളനല്ല എൻററിക.

† സാധിച്ചു M.

‡ പാസുകോർ M, V.

§ കൂറിട്ടു V.

11a. <ഉടെ <ഉടയ <ഉടൈയ. പക്ഷെ 'ഉടയ' എന്ന തന്നെയായിരിക്കാം പാഠം. cf. 'കന്നലത്തൂർ കണ്ടനഴുത്തിരണ്ടെ അതികാരമു കൊണ്ടു'—കിളി. ശാ. (TAS V. പേ. 63 ff.), ല. 50. 'തൊമ്മുടെ കാരിയത്തിൻ'—Ibid. ല. 53. ഉടെ > ഒൻറ.

12. ഇത്രയും വേറെ.

12a. അറിയണം.

13. ഭാഗം നേടിയവർ. പാൽ (ത. തെ. ക.)—ഭാഗം. cf. പാ, പക—to divide. പകൽ. (മറാ. ഫാളാ. ഗുജ. ഫാളോ—Share). അടുത്തു, ആ ഭാഗത്തു എന്നർത്ഥത്തിലാണ് പ. മ. അതിൽ സാധാരണ പ്രയോഗം. cf. അപ്പാൽ, ഇപ്പാൽ, ഇടപ്പാൽ (ൾ). 'സ്ത്രീകളെയും അപ്പാലെ നിറുത്തി'—ബ്ര. പു. പേ. 41. 'അപ്പാലെ പശുവിനെയും കൊണ്ടു നടക്കത്തുടങ്ങിനാർ'—Ibid പേ. 77.

14. എന്താണ് കിട്ടിയതു?

15. മഞ്ച, ഒരുതരം പെട്ടി. 'പത്താഴ(യ)വും മഞ്ചയും ചെല്ലവും' എന്ന ഗുണർത്ത് ഉദ്ധരിയ്ക്കുന്നു. മഞ്ചികെ perh. (<മഞ്ജഷ), chest, box (ത. നി.). തെക്കൻ ദിശയിൽ 'മഞ്ച' പ്രസിദ്ധമല്ലെന്നു കാണുന്നു.

16. എങ്ങനെ എടുത്തു? വേണ്ടുകയ്ക്കു ആവശ്യപ്പെട്ടുക എന്നു ശരിയ്ക്കുതഥം.

17. എവിടെ? രൂപം ശ്രദ്ധേയം.

ദൃശ്യതേ ഹൃചോരോപി ചോരമാർഗ്ഗേ യദൃച്ഛയാ
സന്നിപാതേ ചോരവേഷശസ്ത്രഭാണസാമാന്യേന ഗൃ-
ഹ്യമാണോ ദൃഷ്ടഃ ചോരഭാണസ്യോപവാസേന വാ,
യഥാഹി മാണ്ഡവ്യഃ കർമ്മക്ലേശഭയാൽ അചോരഃ,
'ചോരോസ്തി' ഇതി ബ്രൂവാണഃ.

തസ്മാൽ സമാപ്തകരണം നിയമയേൽ.

എന്തിന്നു യത്നപൂർവ്വം പരീക്ഷിക്കിൻമുതൽനിന്നു നിർദ്ദോഷ
നെ ദ്രോഹിക്കുമതു ഒഴിപ്പാനായി. നിർദ്ദോഷനെയും പീഡിക്കാനടുക്കൂ.¹⁸
കള്ളർ പോരും വഴിയെ അറിയാതെ പോന്നിട്ടു താൻ, അവരോട
റിയാതെ ഉടൻ¹⁹ വഴി പോന്നിട്ടു താൻ, ചോരനടയ ചേഷസാദൃശ്യ
ത്തിനാൽ താൻ, ശസ്ത്രഭാണാദിസാദൃശ്യത്തിനാൽ താൻ, കള്ളർ കട്ട
ധനമിവനടയ സമീപത്തിട്ടു വച്ചതു കണ്ടുതാൻ, കള്ളരൻറിയെയും
കള്ളരെൻ്റ് പിടിപ്പാനടുക്കാ. ആണിമാണ്ഡവ്യ²⁰നാകിൻറ ഋഷി
ഭണ്ഡിക്കുമതു ഭയപ്പെട്ടു കള്ളം വായിയത്തു²¹ കഴുവേറപ്പട്ടാൻ.

ആകിൻറമയാൽ നിശ്ചയമായറിഞ്ഞുകൊണ്ടുൻറിയെ നിഗ്രഹം
ചെയ്യലാകാ എൻറീട്ടു പരീക്ഷായത്നം ചെയ്തിൻറീതു.

മന്ദാപരായം ബാലം വൃദ്ധം വ്യാധിതം മത്തമന്മത്തം
ക്ഷുൽപിപാസാധപക്വാന്ത മത്യാശിത മാമകാശിതം
ദുർബ്ബലം വാ ന കർമ്മ കാരയേൽ.

† കള്ളരൻറിയെ M, V.

18. ശിക്ഷിതവൻ ഇടവനേയ്ക്കാം.

19. കൂടെ. cf. ഉടനടി, ഉടമ്പടി.

20. ശുലാരോഹണം ചെയ്യപ്പെട്ട ഈ മാണ്ഡവ്യനെ ആണിമാണ്ഡവ്യൻ എന്നു പറയുന്നു.

21. പറഞ്ഞു, സമ്മതിച്ചു.

തുല്യശീല പുഞ്ചലീ പ്രാവാദിക കഥാവകാശഭോ-
ജനദാതുഭിരപസർപയേൽ. ഏവമതിസന്ധൗൽ. യഥാ
വാ നിക്ഷേപാപഹാരേ വ്യാഖ്യാതം.

ആപ്തഭോഷം കർമ്മകാരയേൽ.

നതേവ സ്രീയം ശർഭിണീം സൂതികാം വാ മാസാ-
വരപ്രജാതാം. സ്രീയാസ്തപർധകർമ്മ. വാക്യാനുപ്രയോ-
ഗോ വാ.

ബ്രാഹ്മണസ്വ സത്രിപരിഗ്രഹഃ ശുതവതസ്തപസപി-
നശ്ച. തസ്യാതിക്രമ ഉത്തമോ ദണ്ഡഃ കർത്തുഃ കാരയി-
തുശ്ച; കർമ്മണാ വ്യാപാദനേന ച.

ശങ്കാഭിഗ്രഹിതനേ ആകീല്യ, മന്ദാപരാധനയും, ബാലനയും,
വ്യാധിതനയും ഉമഭിച്ചവനയും, പയിച്ചു²² നാക്കു തുവന്നി²³ന്നവ
നയും, പെരുക ഉണ്ടിരുന്നവനയും, അജിണ്ണനയും, ഭുഞ്ചലനയും—ഇവര
ക്കുള്ള ഭണ്ഡിക്കലാകാ^{23a}.

ഇവരെല്ലെ അറിയുമാറാവിതു—തുല്യശീലരെക്കൊണ്ടും, പുഞ്ച
ലിയെ^{23b}ക്കൊണ്ടും, പ്രാവാദികരെക്കൊണ്ടും, [എൻറവാറു വാക്കാടി
കൾ]^{24†}, കഥ പറയുമവരെക്കൊണ്ടും^{24a} ഒറ്റിച്ചുറിഞ്ഞു പിടന്നെ

† മാക്കാടികൾ M, V.

22. <പശി. ഗ്രാമ്യഭാഷയാണിപ്പോൾ ഇതു്.

23. >തോരക (വരളക).

23a. cf. മനു (സാക്ഷിപ്രകരണത്തിൽ).—

‘നാമേതാ ന മതേതാ നോനമതേതാ
ന ക്ഷുത്തുഷ്ണോപപീഡിതഃ
ന ശ്രമാതേതാ ന കർമ്മാധോ
ന ക്രുദ്ധോ നാപി തസ്തേ’—VIII. 66.

23b. ബ. വ. വേണ്ടതാണു്.

24. പ്രാവാദികർ—വാട്ടഭാഷികൾ (സൂതിക്കാർ). പകർപ്പുകളിലെ, ‘മാക്കാടി
കൾ’ അബദ്ധമാവാതെ വരിയുള്ളു. cf. വാക്കാട്ടതൽ—to speak, wrangle (ത. നീ.).

24a. മൂലത്തിലെ ‘അവകാശഭോജനദാതാക്കളെ’ (താമസസ്ഥലവും ഭോജനവും
നൽകുന്നവർ) വിട്ടിരിക്കുന്നു.

ഭണ്ഡിക്ക. അൻറിയെ നിഷേധം അപഹരിച്ചവനെ അറിവാനുള്ള ഉപായം കള്ളർകീഴ് ചൊന്നവു ഇങ്ങുമായും²⁵.

നിശ്ചിതദോഷനായിരുന്നവനെ ഭണ്ഡിക്കമാറു ചൊല്ലിൻറിയ ഭണ്ഡം.

ഗർഭിണിയായൊള്ള സ്ത്രീയെ ഭണ്ഡിക്കലാകാ. പെററിയ ന്തവളയും ഒരു മാസം കഴിഞ്ഞെൻറിയെ ഭണ്ഡിക്കലാകാ. ഭണ്ഡി ക്കിൽ പരുഷനു ചൊന്ന ഭണ്ഡത്തിൽ പാതി സ്ത്രീക്കു ഭണ്ഡം. അൻറി യെ വാകൊണ്ടു താററിയ²⁶ലുമായും ദോഷത്തിന്നു തക്കവാറു.

ബ്രാഹ്മണനെ ഭണ്ഡിക്കമാറാവിതു:—സത്യത്തിനൊടു മുഴുറീ പ്പിതു²⁷. ശ്രുതവാനുമായ് തപസ്വിയുമായിരിക്കിൽ ക്ഷത്രിയവൈശ്യ ന്നാരയും²⁸ സത്യത്തോടു മുഴുറീപ്പിതു. ബ്രാഹ്മണനെ ഇച്ചൊന്ന തിൽകാട്ടിൽ ഏറ്റപ്പരീക്ഷിക്കിൽ ഉത്തമം സാമസഭണ്ഡം.

25. കള്ളരെ സംബന്ധിച്ചു (കള്ളർകീഴ്—കള്ളരുടെ താഴെ) പറഞ്ഞതു ഇവി ടെയും യോജിക്കും എന്നർത്ഥം.

26. ശകാരിയ്ക്കുക, ശിക്ഷിയ്ക്കുക. പൊട്ടിയ്ക്കുക, കൊല്ലുക എന്നു ഗുണർത്ത്. 'കണ്ട മൊക്കെ താററിയ്ക്കുക' എന്നും 'വെടിവെച്ചു താററിക്കളഞ്ഞു'വെന്നും ഉദാഹരിയ്ക്കുന്നു. cf. താററുകോൽ (<താറു)—ആനത്തോട്ടി, ox goad (ത. നി.).

27. സത്രിപരിഗ്രഹം എന്നാണു് ഭൂലം. സത്രികർ പിടിച്ചു അങ്ങമിങ്ങും നട ത്തി ഭക്തശിപ്പിക്കൽ എന്നർത്ഥം. നമ്മുടെ വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പാഠം സത്യപരിഗ്രഹം എന്നാണെന്നു സ്പഷ്ടമാണു്. ബ്രാഹ്മണാദികളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം സത്യം ചെയ്താൽ തന്നെ ശിക്ഷയായി എന്നായിരിക്കാം ആശയം. cf. 'ബ്രഹ്മഹിതീ ബ്രാഹ്മണം പൃച്ഛേൽ സത്യം ബ്രഹ്മഹിതീ പാർത്ഥിവം'—മനു. VIII, 88.

മുഴുറീപ്പിതു < മുഴുറുവിപ്പിതു. ശപഥം ചെയ്യിയ്ക്കണം. ചൂർ (ത), സൂർ (ക)—ശപഥം. മുഴുക്കുക എന്നു ശൈലി. ഗ്രന്ഥത്തിൽ മറ്റു സ്ഥലങ്ങളിലും ഇതു വന്നിട്ടുണ്ടു്.

28. ബ്രാഹ്മണനും, വിദ്വാനും, തപസ്വിയും സത്രിപരിഗ്രഹം—ഇങ്ങനെയും മൂലപ്രകാരം അത്ഥം പറയാം.

വ്യാവഹാരികം കർമ്മതുഷ്ടം—ഏവം ണേധാഃ, സപ്തകശാഃ, ദോവുപരിനിബന്ധൗ, ഉദേകനാളികാ ച.

പരം പാപകർമ്മണം നവവേത്രലതാദോദേശകം, ദോവുരുവേഷ്ടൗ, വിംശതിർ നക്തമാലലതാഃ, ദോത്രിംശൽ തലാഃ, ദോ വൃശ്ചികബന്ധൗ, ഉല്പംബനേ ച ദോ, സൂചീഹസ്തസ്യ യവാഗുപീതസ്യ ഏകപർവദഹനമങ്ഗുലാഃ, സ്നേഹപീതസ്യ പ്രതാപനമനേകമഹഃ, ശിശിരരാത്രൗ ബൽബജാഗ്രശയ്യാ ചേത്യഷ്ടാദേശകം കർമ്മ.

തത്സ്യോപകരണം പ്രമാണം പ്രഹരണം പ്രധാരണം അവധാരണം ച ഖരപട്ടാദാശമയേൽ.

ദിവസാന്തരമേകൈകം ച കർമ്മ കാരയേൽ.

ലോകത്തിൽ വ്യാവഹരിച്ചിയിങ്ങിന്റേറാറ് ണേധിപ്പാൻ കർമ്മങ്ങൾ²⁹ നാലു ജാതി. ആറു ണേധുകൊണ്ടു തകർപ്പിച്ചു. ഏഴു കച കൊണ്ടുപ്പിച്ചു. (ഉപരിനിബന്ധം)^{29a} ഇരണ്ടു ജാതി—മേൽ കെട്ടുവാൻ കൈയിരണ്ടും കൂടിപ്പിന്നത് കെട്ടുമതും, അതിനോടു കൂടത്തലയുകെട്ടുമതു്. ഉദേകനാളിയാവിതു ഉപ്പുനീർ³⁰ മൂക്കിലേറുമതു്. എൻറിവൈ³¹ നാലു കർമ്മങ്ങൾ.

† ഞ്ജന്റോ V.

‡ പിനിൽ V.

29. ലോകത്തിൽ നിലവിലുള്ള ണേധകർമ്മങ്ങൾ. ഇയങ്ങിന്റോ—ഇയങ്ങുന്ന.

29a. പദം പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

30. ഉപ്പു ഭൂലത്തിലില്ല,

31. എൻറിവു എന്നും കാണാം.

ഇനിപ്പാപകർമ്മങ്ങൾക്കു ഭണ്ഡം മരൊരു ജാതി ചൊല്ലിൻ
 റിതു:—മൂരൽക്കോലൊറു†. വെതു മുളം പൊളി‡. തകർപ്പിതു പന്നി
 രണ്ടു.³² ഉരുവേഷ്ടകളാവന³³ ഇരണ്ടു:—കയിരുകൊണ്ടിരണ്ടു കാലും
 വരിവിതു. തലയും വരിവിതു. ഇനി മരൊരു ജാതി. പുൺകിൻ
 പാവു³⁴കൊണ്ടിരപതു തുടൈ³⁵ത്തകപ്പിതു. കൈത്തലമാകിൽ മുപ്പ
 ത്തിരണ്ടു തുടൈ. വൃശ്ചികബന്ധ³⁶മിരണ്ടു ജാതി:—കൈയിടത്തേതും
 കാലിടത്തേതും കൂട്ടിപ്പിന്നൽ കെട്ടുമതും, വലത്തു കാലും വലത്തു കൈ
 യും കൂട്ടിപ്പിന്നൽ³⁷ കെട്ടുമതും. ഞാററുവുതു³⁸ ഇരണ്ടു ജാതി. കൈയി
 രണ്ടും കൂട്ടിക്കെട്ടിച്ചെമ്മെ³⁹ ഞാററുമതും, കാലു രണ്ടും⁴⁰ കൂട്ടി കീഴ്
 ഞാമ്പാടു ഞാററുമതും. നഖത്തിൽ സൂചിയേററി ചുവർ ചൊറണ്ടി
 പ്പിതു⁴¹. യവാളു⁴²പാനം ചെയ്യിച്ചു മുത്രമട്ടാതവാറു⁴³ കാപ്പിതു.

† ലെട്ടു V.

‡ മുളൈം പൊളി M.

32. വാക്യഘടന ക്ലിഷ്ടം. വെതു മുളം നിളമുളള മൂരൽകൊണ്ടു അടി പന്ത്രണ്ടു
 എന്നർത്ഥം. ഏറുക, തകർക്കുക—അടിക്കുക.

33. 'ആവതി'ന്റെ ബ. വ. ഉരുവേഷ്ടകൾ എങ്ങനെ എന്നു വിവരിയ്ക്കുന്നു.

34. ഉണ്ടിന്റെ വടി. പുങ്ക (ത) > പുങ്ങു > ഉങ്ങു. 'പുൺക' എഴുത്തിലെ
 വിശേഷമായിരിക്കണം. പുങ്ക എന്നതന്നെ താഴെ വരുന്നുണ്ട്. പാ=rafter, കൈമരം
 (ത. നി.). വടി എന്നർത്ഥത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിരുന്നിരിക്കാം.

35. പ്രാവശ്യം.

36. തേളിന്റെ ആകൃതിയിലുള്ള കെട്ട്.

37. >പിന്നിൽ. cf. മുന്നൽ.

38. ഉല്ലംബനം—തൂക്കൽ.

39. നേരെ.

40. കാലിരണ്ടും എന്നായിരിക്കാം. കൈയിരണ്ടും എന്നു ആദ്യം വരുന്നുണ്ടല്ലോ.

41. >ചുരണ്ടിപ്പിതു.

42. കഞ്ഞി.

43. വികാസയജ്ഞം. അടുത്ത—to be discharged, to pour (ത. നി.).

തങ്ങളായ⁴⁴ ചുട്ട കൊണ്ടുവെപ്പിതു. വിരലയ ഒരു പച്ച⁴⁵ ചുട്ട വിതു. നെയ് കുടിപ്പിച്ചു വെയിലത്തു താൻ തീക്കൽ താൻ പകൽ തികയ നിറുത്തുവിതു. കുളിരുന്നാൾ^{45a} ഇരാത്തിയ⁴⁶ നീരിൽ നിറുത്തുവിതു. ബൽബജ⁴⁷മാകിൻറ പല്ലിൻ തുയം⁴⁸ പടുത്തു⁴⁹, നീർ തളിച്ചു കുളിരുന്നാൾ കിടത്തുവിതു. എൻറിക്കനെ പതിനെട്ടു ജാതി ഭണ്ഡം.

ഏറ്റപ്പാപികൾക്കു ഇനി ഭണ്ഡത്തുക്കു വേണ്ടുചകരണങ്ങൾ, കയിറം, ആണിയും, പ്രമാണമാവിതു ഭണ്ഡിനും കചൈ^{49a}ക്കുമുള്ള നീളം. പ്രവരണമാവിതു പുകുചുരൽ എൻറിക്കാതികൾ. പ്രധാരണമാവിതു ഭണ്ഡിക്കുപ്പടിൻറവനെ നിറുത്തുമാറിയിലുള്ള⁵⁰ പ്രകാരം. അവധാരണമാവിതു, ഇങ്ങനെ ഒള്ള ശരീരമുടയവനെ ഇങ്ങനെ ഭണ്ഡിക്കുമാറു എൻറൊള്ളറിവ്—ഇച്ചൊന്ന ഉപകരണാദികളെല്ലാം കരപട്ട^{51†}ത്തിൽനിന്നറിക.

ഭണ്ഡിക്കുമവനെ ഓരോ നാളിടയിട്ടു ഭണ്ഡിപ്പിതു.

† പടത്തിൽ M. V.

44. നീണ്ട (ഇരുമ്പു) ഭണ്ഡം. ഭണ്ഡത്തിൻറ തത്ത്വമാകാം. തമിഴിലുണ്ടു്.

45. സന്ധി.

45a. ശിശിരത്തിൽ.

46. രാത്രി മുഴുവൻ.

47. ഒരുതരം പരുക്കൻപുല്ലു്.

48. അററം. cf. 'പച്ചൊലതുമ്പം ഇങ്ങു കൊത്തി ചതു'—വ. പാട്ടുകൾ I, (Madras University Publication) പേ. 128.

49. വിരിച്ചു്. cf. പട്ടക്കൈ (പട്ട)—bed. (ത).

49a. കര—ചാട്ടവാർ.

50. നിത്തുന്നതിലുള്ള. 'ആറു' സ്വരം പരമാകുമ്പോൾ 'ആറു'.

51. ഖരപട്ടം—ഖരപട്ടമെന്ന ആചാര്യനാൽ പ്രസിദ്ധമായ ചതുശാസ്ത്രം. മിഷ്ന കടികം നോക്കുക.

പൂർവ്വതാപദാനം, പ്രതിജ്ഞായാപഹരണം, ഏക-
ദേശദൃഷ്ടവ്യം, കർമ്മണ രൂപേണ വാ ഗൃഹീതം, രാജ-
കോശമവസ്തുണനം, കർമ്മവധ്യം വാ രാജവചനാൽ,
സമസ്തം വ്യസ്തമദ്യേസ്തം വാ കർമ്മ കാരയേൽ.

സർവ്വാപരായേപേഷപീഡനീയോ ബ്രാഹ്മണഃ. തസ്യ
ഭിശസ്താങ്കോ ലലാടേ സ്വാൽ വ്യവഹാരപതനായ.

സ്തേയേ ശപാ, മനുഷ്യവധേ കബന്ധഃ, ഗുരുതല്പേ ഭഗം,
സുരാപാനേ മദ്യപജഃ.

കള്ളൻ കടുകട്ടിരുന്നവനായും, ചൊല്ലിക്കൊണ്ടു കട്ടവനായും,
ഇളന്ന⁵² ദ്രവ്യത്തിലേകദേശത്തോടു കൂട കണ്ടവനായും, അപചാരപ്രവേ-
ശനിഷ്ക്രമണാദി⁵³ രൂപമായിരുന്ന കർമ്മത്തോടു കൂടക്കണ്ടവനായും, കള-
വിനൊടു⁵⁴ കൂടക്കണ്ടവനായും, രാജാവിനടുത്തു ധനം മറെറുക്കിൻറവ-
നായും, പെരുതായൊള്ള അപരാധമുടയവനെയും, രാജാവിനടുത്തു അരു-
ളിച്ചെയ്ക്⁵⁵യാൽ, എല്ലാ ഭണ്ഡങ്ങളുമുടയവനായും, ഒരൊന്നു പിന്ന-
യും ഭണ്ഡിക്കു ഉയിർ പോമളവും. ഇദ് വിധി ക്ഷത്രിയാദികൾക്കു
വിധിച്ചിതു.⁵

(ബ്രാഹ്മണനെ)⁵⁶ എല്ലാ അപരാധത്തിലും ഭണ്ഡിക്കു ഒല്ലാ^{56a}
അവനെ ഭണ്ഡിക്കുമാറാവിതു:—ഇവൻ ചെയ്ത ദോഷം ലോകരറിവാ

† മം V.

‡ ഇം V.

§ വിധിച്ചു M.

52. നഷ്ടപ്പെട്ടു.

53. തെറ്റായ വാതിലിൽകൂടി പോകയും വരുകയും ചെയ്യുക.

54. രൂപം (കളവുരുതൽ).

55. രാജാജ്ഞ. അരുളിച്ചെയ്യുവാൻ എന്നേ ഇല്ലാർ പ്രയോഗിയ്ക്കൂ.

56. പണം പകർച്ചകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

56a. അപരാധത്തിലും ഭണ്ഡിക്കുതക്കത് എന്നാണു് വിവക്ഷ; ചിലതിൽ ഭണ്ഡി-
ജ്ഞാമെന്നല്ല.

നായി നെറുമേലടയാളം കാച്ചുവിതു. അതു ചെയ്തിൻറിതു, അറിയാതെ മറ്റു ജനം അവനൊടു വ്യവഹരിക്കുമതൊഴിവാൻ.

കരംകിൽ നായടയാളം കാച്ചുവിതു. മനഃശ്യാവധത്തിൽ കവസ്ഥം⁵⁷ കാച്ചുവിതു. തുരുത്തല്ലഗമനത്തിൽ⁵⁸ ഭഗം⁵⁹ കാച്ചുവിതു. കരം കുടിച്ചോനാകിൽ സുരായപജം⁶⁰ കാച്ചുവിതു.

ശ്ലോകം:—

ബ്രാഹ്മണം പാപകർമ്മാണ-
മുൽപ്പുഷ്പാങ്കുതപ്രണം
കയ്യാന്നിർവിഷയം രാജാ
വാസയേദാകരേഷു വാ.

ഇതിന്നു പൊരിളാവിതു:—പാപകർമ്മാവായൊള്ള ബ്രാഹ്മണനെ അടയാളമു കാച്ചി ഉൽപ്പുഷ്പാഷിപ്പിതും ചെയ്തു ദേശത്തിൽ നിന്നു കടത്തുവിതു⁶¹. ആകരകർമ്മാന്തത്തിൽ⁶² നിറുത്തിയാലുമമയം രാജാ.

വാക്യകർമ്മാനുപ്രയോഗഃ എൻറുട് സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

† തല്ലഗത്തിൽ M. V.

‡ എന്ന V.

57. കബന്ധം.

58. തല്ലം—പതി.

59. ജനനേന്ദ്രിയം.

60. കള്ളിൻകാവു" (രണ്ടൊത്തും പാത്രം തുക്കി തോളിൽ ചുമക്കുന്ന മുളയും മറ്റുമാണ് കാവു").

61. ബഹിഷ്കരിപ്പണം.

62. ഖനിയുമുള്ള ജോലി.

പ്രകരണം 84. സർവ്വാധികരണരക്ഷണം

സമാഹർതുപ്രദേഷ്ടാരഃ പൂർവമധ്യക്ഷാണാം അധ്യക്ഷ
പുരുഷാണാം ച നിയമനം കര്യഃ.

ഖനിസാരകർമ്മാത്തേഭ്യഃ സാരം രത്നം വാ അപഹ-
രതഃ ശുദ്ധവയഃ. ഫൽഗുദ്രവൃകർമ്മാഭ്യേന്തഃ ഫൽഗു ദ്രവ്യ-
മുപസ്തരം വാ പൂർവഃ സാഹസദണ്ഡഃ.

പണ്യഭൂമിഭ്യോ വാ രാജപണ്യം മാഷമുല്പാദൃച്ഛം ആ
പാദമുല്പാദിത്യപഹരതോ പോദശപണ്യോ ദണ്ഡഃ. ആ
ദപിപാദമുല്പാദിതി ചതുർവിംശതിപണ്യഃ. ആ ത്രി-
പാദമുല്പാദിതി ഷട്വിംശതിപണ്യഃ. ആ പണ്യമുല്പാ-
ദിത്യഷ്ടപതപരിംശതിപണ്യഃ. ആ ദപിപണ്യമുല്പാദിതി
പൂർവഃ സാഹസദണ്ഡഃ. ആ ചതുഷ്പണ്യമുല്പാദിതി
മധ്യമഃ. ആ അഷ്ടപണ്യമുല്പാദിത്യത്തമഃ. ആ ദശ-
പണ്യമുല്പാദിതി വയഃ.

സർവ്വാധികരണരക്ഷണ¹മെന്ദിതു സൂത്രം. അധികരണമെൻറ
അധികരണസ്ഥരായൊള്ള സമാഹർതുപ്രഭൃതികളെച്ചൊല്ലിൻറീതു.
അൻറിയെ ദ്രവ്യോൽപത്തിസ്ഥാനമാകിലുമാക^{1a}. അവരളെ രക്ഷി

1. രാജകീയസ്ഥലങ്ങളിലുള്ള അധികൃതന്മാരെ അന്യായകർമ്മങ്ങളിൽനിന്നു നിവാ-
ണം ചെയ്യുവാൻ പ്രകരണവിഷയം.

1a. അഥവാ അധികരണമെന്നാൽ ദ്രവ്യോൽപത്തിസ്ഥാനവും ആകാം എന്ന
1b. (ഈ അർത്ഥം സ്വീകരിച്ചുവോൾ അടുത്ത വാക്യത്തിലെ 'അവരളെ' എന്ന
ചിഹ്ന 'അവയെ' എന്നാക്കണം.)

കുമാര സർവാധികരണരക്ഷണമാവിതു എന്തിനു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു:—പരമജാനപദാദികളെക്കന്മാർ കാരുകാദികളെജ്ഞാധികുമാര ചൊല്ലിതു. രാജാവിനടയ ധനാപഹാരികളെജ്ഞാധികുമാര ചൊല്ലിൻറിതെന്തിനു സംബന്ധം.

സമാഹർത്താവും പ്രദോഷാവും അധ്യക്ഷന്മാരെയും അധ്യക്ഷപുരുഷന്മാരെയും ഒരു കായ്ക്കത്തിലേകം മൂന്നെ എല്ലാ വ്യവസ്ഥയും കല്പിപ്പിതു.

ഖനികർമ്മാന്തത്തിൽനിന്നും സാരകർമ്മാന്തത്തിൽനിന്നും സാരം താൻ, രത്നം താൻ അപഹരിക്കിൽ ശുദ്ധവധം ഭണ്ഡം. ഖനി ആവിതു പൊൻ, വെള്ളി എൻറിജ്ഞാതി. സാരമാവിതു ചന്ദനം, അകിൽ എൻറിജ്ഞാതി. ഫൽഗുദ്രവ്യാ താൻ ഉപസ്കരം താൻ കർക്കിടം പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. ഫൽഗു ആവിതു പരുത്തിന്തൽ, കൂറ, പടമെൻറിജ്ഞാതി. ഉപസ്കരമാവിതു ഉപകരണകൾ.†^{2a}

പണ്യഭൂമിയിൽനിന്നും രാജപണ്യമൊരു മാഷകം^{2b} വില പെരുമതു കടയാ(യ്) നാലു മാഷകം^{2c} വിലപെരുമതു തലയാ³(യ്), അപഹരിക്കിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. പണ്യഭൂമി ആവിതു ചീരകം, അയമോതകം എൻറിജ്ഞാതി വിളെയും ഭൂമി. ഒരു മാഷകം വില

† വിതുപരം M, V.

2. സാരദ്രവ്യങ്ങളുടെ കർമ്മശാല.

2a. ഉപസ്കരത്തിന്നു നിത്യവും ആവശ്യമുള്ള വസ്തു എന്നും കാണുന്നു.

2b. മാഹാണിപ്പണം:

2c. കാൽപ്പണം.

3. കടയാ, തലയാ ഇങ്ങനെ ഒട്ടുവിലത്തെ യകാരച്ചിദ്യ ലോപിച്ചാണെഴുതുന്നതു. ലോപിസ്തായതെയും കാണാം. ശൈലി ശുദ്ധീകൃതം. ഒരു മാഷകം മുതൽ (തൂക്കത്തി) നാലു മാഷകം വരെ എന്നാണർത്ഥം. ഏ. 'തിരുപ്പുണിത്തുരൈപ്പട്ടാരമുടൈയ തിരുവാരാതനെ ചാന്തിയ് തലെയായ് ചിരക്കാല കടൈയായ് ഇടൈ എച്ചുകൈപ്പട്ടിതും' —തൃപ്പുണി. ശാ. (TAS VI, പേ. 64.) വ. 4-5. ശാന്തിക്കാരൻ മുതൽ അടിച്ചുതളിക്കാരൻ വരെ എന്നർത്ഥം. 'കടയും തലയും' ഇടയ്ക്കു മാറുന്നുണ്ടെന്നു സ്പഷ്ടം.

പെരുമതു തുകി എട്ടു മാഷകത്തളവും വില പെരുമതു കറുക്കിൽ ഇരു പത്തുനാലു പണം ഭണ്ഡം. പന്തിരണ്ടു മാഷകം വിലപെരുമതു കറുക്കിൽ മുപ്പത്താറു പണം ഭണ്ഡം. ഒരു പണം വിലപെരുമതു കറുക്കിൽ നാല്പത്തെട്ടു പണം ഭണ്ഡം. ഇരുപണം വിലപെരുമതു കറുക്കിൽ പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. നാലു പണം^{3a} പെരുമതു അപഹരിക്കിൽ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം. എട്ടു പണം വിലപെരുമതു അപഹരിക്കിൽ ഉത്തമം സാഹസഭണ്ഡം.⁴ പത്തു പണം വിലപെരുമതു അപഹരിക്കിൽ^{4a} വധം ഭണ്ഡം.

കോഷ്ഠപണ്യകപ്രായുധാഗാരേഭ്യഃ കപ്യഭാണോ-
പസ്തരാപഹാരേഷു അർധമൂല്യേഷേപത ഏവ ഭണ്ഡാഃ.

കോശഭാണാഗാരാക്ഷശാലാഭ്യഃ ചതുർഭാഗമൂല്യേഷേപത ഏവ ദ്രവിഗുണാ ഭണ്ഡാഃ.

ചോരാണാമഭിപ്രധർഷണേ ചിത്രോ ഘാതഃ. ഇതി രാജപരിഗ്രഹേഷു വ്യാഖ്യാതം.

കോഷ്ഠാഗാരത്തിൽനിന്നും, പണ്യാഗാരത്തിൽനിന്നും, [കപ്യാഗാരത്തിൽനിന്നും⁵], ആയുധാഗാരത്തിൽനിന്നും കപ്യഭാണാം, ഉപസ്തരം എൻറിവു അരമാഷകം വിലപെരുമതു കടയാ(യ്) ഇരണ്ടു മാഷകം വില പെരുമതു തലയാ(യ്) അപഹരിക്കിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം എൻറിജാതി കീഴ്പ്പെക്കണക്കെ ഭണ്ഡം കണ്ടു കൊൾക.

† ഭാഷം M, V.

3a. 'പണം' Mൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

4. 'സാഹസഭണ്ഡം' എന്നാണു് Mൽ എല്ലായിടത്തും.

4a. കള്ളകിൽ (കറുക്കിൽ) എന്നു് ദ്രവിൽ—മൂന്നു വാക്യത്തിലും.

5. പകർപ്പുകളിലില്ല.

കോശാഗാരത്തിലും, ഭാഗ്യാഗാരത്തിലും, അക്ഷശാലയിലും നിന്നു ക്രമത്തിൽ കടയാഞ്ഞു മാഷകം വില പെടുത്തു തലയാ(യ്) അപഹരിക്കിയിരുന്നതുപോലെയെന്നു പണം ഭണ്ഡം⁶ ഇപ്പോഴും കണ്ടു കൊൾക.

അധ്യക്ഷൻ താൻ അധ്യക്ഷപുരുഷൻ താൻ കള്ളൻ കട്ടുകൊണ്ടു തെൻറ ചൊല്ലിത്തങ്ങളുപഹരിക്കി^{6a} ചിത്രവധം ഭണ്ഡം—എൻറ അന്നെ രാജപരിഗ്രഹത്തി⁷ലുള്ളതു ചൊല്ലിതു.

ബാഹ്യേഷു തു പ്രകൃതമഹനി ക്ഷേത്രവലവേശ്വരപ-
 ണേഭ്യഃ കൃത്യഭാഗ്യമുപസ്തരം വാ മാഷമുല്യാൽ ഉൾപ-
 മാപാദമുല്യാൽ ഇത്യാപഹരതസ്ത്രിപണോ ഭണ്ഡഃ. ഗോ-
 മയപ്രദേഹേന വാ പ്രലിപ്താവശേഷണം. ആ ദ്വി-
 പാദമുല്യാദിതി ഷട് പണഃ, ഗോമയഭണ്ഡനം വാ പ്രലി-
 പ്താവശേഷണം. ആ ത്രിപാദമുല്യാദിതി നവപണഃ,
 ഗോമയഭണ്ഡനം വാ പ്രലിപ്താവശേഷണം, ശരവ-
 മേഖലയാ വാ. ആ പഞ്ചമുല്യാദിതി പാദശേഷണഃ;
 മുണ്ഡനം പ്രവാജനം വാ. ആ ദ്വിപഞ്ചമുല്യാദിതി
 ചതുർവിംശതിപണഃ, മുണ്ഡസ്യേഷ്ടകാശകലേന പ്രവാ-
 ജനം വാ. ആ ചതുഷ്പഞ്ചമുല്യാദിതി ഷട് ത്രിംശൽ
 പണഃ. ആ പഞ്ചപഞ്ചമുല്യാദിതി അഷ്ടചതുർവിംശൽ

6. കോശാഗാരാദികളിൽനിന്നാണെങ്കിൽ മേൽപ്പറഞ്ഞവയുടെ നാലിലൊന്നു വിലയുള്ള ദ്രവ്യങ്ങൾ അപഹരിച്ചാലും ഈ ഭണ്ഡങ്ങൾ തന്നെ ഇരട്ടി എന്നു ശരിയുമാകും.

6a. അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതിന്നു ഗൃഹഭേദം ചെയ്തു ചോരന്മാരെ കവർച്ചയ്ക്കു സഹായിയ്ക്കുക എന്നതും കാണുന്നു. (cf. കെ. വി. എം—കു. അ. പേ. 389). ഗണപതി ശാസ്ത്രി നമ്മുടെ വ്യാഖ്യാതാവിനെയാണുസരിയ്ക്കുന്നത്.

7. രാജാവിന്റെ കാര്യാലയങ്ങളിൽ.

പണം. ആ ദശപണമൂല്യാദിതി പൂർവഃ സാഹസദണ്ഡഃ. ആ വിംശതിപണമൂല്യാദിതി ദ്വിശതഃ. ആ ത്രിംശൽ പണമൂല്യാദിതി പഞ്ചശതഃ. ആ ചതപാരിംശൽപണമൂല്യാദിതി സാഹസ്രഃ. ആ പഞ്ചാശൽപണമൂല്യാദിതി വയഃ.

പുറത്തു പരശുരയടത്തു ജാനപദകുളയ⁸ ക്ഷേത്രാദികളിൽനിന്നു കപ്യാദികൾ അപഹരിക്കിൽ, ഒരു മാഷകം വില പെരുമതു തുടങ്ങി നാലു മാഷകം വില പെരുമതൊട്ടുക്കുമായി അപഹരിക്കിൽ, മുൻപണം ഭണ്ഡം. ക്ഷേത്രാദികളാലോ, വയൽ, കളം, ഇല്ലം ആപണമെൻറിജ്ഞാതി. കപ്യാദികൾ കപ്യഭാണ്ഡം[†] ഉപസ്കരമെൻറിവു. അപഹരിച്ചവന്നു ധനമില്ലാക്കാൽ എന്തു ഭണ്ഡിക്കുമാറു എൻറാൽ, ചാണകംകൊണ്ടു നിറയപ്പിച്ചി പരയും കൊട്ടി നഗരത്തിൽ നടത്തുവിതു. എട്ടു മാഷം പെരുമളവു അപഹരിക്കിൽ ആറു പണം ഭണ്ഡം. അൻറിയെ വെണ്ണീറും ചാണകമും പൂച്ചിപ്പറയും കൊട്ടി നഗരത്തിൽ നടത്തിയാലുമമയം. പന്തിരണ്ടു മാഷകം പെരുമളവു[‡] അപഹരിക്കിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. അൻറിയെ ഗോമയഭണ്ഡം കൊണ്ടു അവലേപനംചെയ്തു പറകൊട്ടിക്കടത്തിയാലുമമയം. ഒരു പണത്തളവും ചെല്ല¹⁰ അപഹരിക്കിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. അൻറിയെ തല ചിരച്ചു കടത്തിയാലുമമയം¹¹. ഇരണ്ടു പണം വില പെരുമളവു അപഹരിക്കിൽ ഇരുപത്തുനാലു പണം ഭണ്ഡം. അൻറിയെ

† കപ്യം M.

8. ജാനപദരുടെ എന്നർത്ഥം. നപുംസകപ്രത്യയം ശ്രദ്ധേയം.

9. 'കട—തലസ്സു' പകരം 'മുതൽ—ഒട്ടക്കം' വരുന്നു.

10. വരെ.

11. നാട്ടിൽനിന്നു പുറത്താക്കിയാലും മതി. മൂലത്തിലെ 'ശരാവമേഖലയാവാ' (ചിരാതു ചേൽത്ത ചരട്ട് കഴുത്തിൽ തൂക്കി) എന്ന ഭാഗം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

ഇട്ടികൊണ്ടു തലമയിർ കഴിച്ചു¹² കടത്തിയാലുമമയം. നാലുപണം പെരുമതു അപഹരിക്കിൽ മുപ്പത്താറു പണം ഭണ്ഡം. അഞ്ചുപണത്തളവപഹരിക്കിൽ നാല്പത്തെട്ടു പണം ഭണ്ഡം. പത്തുപണത്തളവപഹരിക്കിൽ പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. ഇരുപതു പണത്തളവപഹരിക്കിൽ ഇരുനൂറ്റുപണം ഭണ്ഡം. മുപ്പതു പണത്തളവപഹരിക്കിൽ¹³ അഞ്ഞൂറു പണം ഭണ്ഡം. നാല്പതു പണമപഹരിക്കിൽ ആയിരം. ഐന്വതു(പണം)^{13a} വിലപെരുമതപഹരിക്കിൽ കൊൽവിതു.

പ്രസഹ്യദിവാ രാത്രൗ വാഴ്ത്താമികമപഹരതോ
 ല്ലമുല്പേഷപത ഏവ ദേഹിഗുണാ ഭണ്ഡാഃ. പ്രസഹ്യ ദിവാ
 രാത്രൗ വാ സശസ്രസ്യാപഹരതശ്ചതുർഭാഗമുല്പേഷ-
 പത ഏവ ഭണ്ഡാഃ.

ക്ഷേത്രാദികളിൽനിന്നു ഇരായ് താൻ പകൽ താൻ കാത്തിരിക്കുമവരളെ വലിഞ്ഞു¹⁴ അരമാഷകം തുടങ്ങി ഇരണ്ടു മാഷകത്തളവ് അപഹരിക്കിൽ മൂന്നു പണം ഭണ്ഡം—എൻറിയുണ്ണു വധത്തിനളവു ചെല്പിക്കണ്ടുകൊറുക. പകലാക ഇരാവാക ആയുധം പിടിച്ചു കാത്തി

† അഞ്ഞൂറു M.

‡ ചൊല്ലു M, V.

12. വടിച്ചുകളഞ്ഞു. കഴിത്തലം — to remove, to cut off, as hair (T. Lex.). ‘മുണ്ഡനമിഷ്ടകാശകലേന’ എന്നാണു വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പാഠം. ‘മുണ്ഡന്യേഷ്ടകാശകലേന’ ഇത്യാദി സാധാരണപാഠപ്രകാരം, മുണ്ഡനം ചെയ്യിച്ചു ഇഷ്ടിക്കുണ്ണുകൊണ്ടു എറിഞ്ഞു പുറത്താക്കണമെന്നാണർത്ഥം.

13a. M, V പകർപ്പുകളിൽ പദമില്ല. ദ്രുയിൽ ‘പണത്തളവപഹരിക്കിൽ’ എന്ന കാണുന്നു.

14. കാവൽക്കാരുടെ മേൽ ബലം പ്രയോഗിച്ചു. അവരളെ വലിയുക എന്ന ശൈലി ശ്രദ്ധിക്കുക. cf. വലിതു—force, compulsion. വലിതിൻ—by force. വലിതു കൊള്ളുതൽ—to get by force, വലി—power, arrogance. cf. ബല (T. Lex.). cf. ‘അപസരസ്ത്രീകളെയും വലിയപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി’—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 36.

അന്നവരളെ വലിയ¹⁵ ക്രാക്കണി തുടങ്ങി ഒരു മാഷകമപഹരിക്കിൽ കീറു ചെയ്തതേ ഭണ്ഡം.

കുടുംബികാധ്യക്ഷമുഖ്യസ്വാമിനാം കൂടശാസനമുദ്രാ കർമ്മസു പൂർവമധ്യമോത്തമവധാ ഭണ്ഡാഃ, യഥാപരായം വാ.

യത്സ്ഥശ്ചേൽ വിവദമാനം പുരുഷം തർജയതി, ഭർത്തയ, ത്ര്യപസാരയതി, അഭിഗ്രസതേ വാ, പൂർവ്വമണ്ണെ സാഹസഭണ്ഡം കുറ്റാൽ. വാക്യപാരുഷ്യേ ദപിഗൃണം.

കുടുംബികൻ, അധ്യക്ഷൻ, മുഖ്യൻ (എൻറവാറ ഗ്രാമമഹത്തമൻ), സ്വാമി ആവോൻ സമാഹത്താ—എൻറിനാൽവരും പൊയ്ക്കാല¹⁶ എഴുതുകിലും^{16a}, പൊയ്യിലച്ചിന¹⁷ ഇടുകിലും യഥാസംഖ്യ¹⁸ മായ് പൂർവ്വസാഹസമും, മധ്യമസാഹസമും, ഉത്തമസാഹസമും വധ (മു)^{18a} എൻറിനാലു നാൽവക്കും ഭണ്ഡം. അൻറിയെ അപരായത്തിനു തക്കവാറു ഭണ്ഡം ചെയ്ക്കാലുമായും.

† ഉത്തമസാഹസഭണ്ഡം. വധം എൻറി M.

15. മുകളിലത്തെ അർത്ഥം തന്നെ.

16. കള്ളശ്ശാസനം.

16a. എഴുതികിലും എന്നും കാണാം പകർപ്പുകളിൽ.

17. കള്ളമുദ്ര. ഇലച്ചിനെ < ലാഞ്ചനം. seal, signet (T. Lex.). cf. ഇലട്ചണം, ഇലക്കണം < ലക്ഷണം.

18. കുടുംബികനു പൂർവ്വസാഹസം, അധ്യക്ഷനു മധ്യമസാഹസം—ഇങ്ങനെ കൂടുതൽ ഉത്തരവാദിതമുള്ളവർക്കു കൂടുതൽ ഭണ്ഡമെന്നു താൽപര്യം.

18a. ഉത്തമസാഹസത്തിനുശേഷം പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്ന 'ഭണ്ഡം', വാക്യാവസാനത്തിൽ അതേ പദം ആവർത്തിക്കുന്നതുകൊണ്ടു വിട്ടുകളഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ഇനി ധർമ്മസ്ഥരൈശ്ശോധിക്കമാദു ചൊല്ലിൻറിതു. ധർമ്മാസനത്തിൽ നില്ക്കിൻറവൻ വഴക്കിന്നു വന്നവനെ¹⁹ ശിരഃകവാദികൊണ്ടു തളിക്കിലും, വചനംകൊണ്ടു ഭർത്സിക്കിലും അവനെ ഏറ നിറുത്തു കിളിപ്പാർ അവനടയ വചനം ഉപജീവിക്കിലും²⁰ പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. വാക്പാശ്ചാദ് ചെഴ്യിലിരുമടംകു ഭണ്ഡം.

പുച്ഛം ന പുച്ഛതി, അപുച്ഛം പുച്ഛതി, പുഷ്പം വാ വിസൃജതി, ശിക്ഷയതി, സ്താരയതി, പൂർവം ദദാതി വേതി, മധ്യമമണ്ണസാഹസഭണ്ഡം കുശ്ഠാൽ. ദേയം ദേശം ന പുച്ഛതി, അദേയം ദേശം പുച്ഛതി, കാൽമദേശേ നാതിവാഹയതി, ഹരലേനാതിഹരതി, കാലഹരണേന ശ്രാന്തമപവാഹയതി, മാഗ്ഗാപന്നം വാക്യമുൽക്രമയതി, മതിസാഹായ്യം സാക്ഷീഭ്യോ ദദാതി, താരിതാനശിഷ്ടം കാൽ പുനരപി ഗൃഹ്ണാതി, ഉത്തമമണ്ണ സാഹസഭണ്ഡം കുശ്ഠാൽ. പുനരപരാധേ ദപിഗ്രണം, സ്ഥാനാദപ്യവരോപണം ച.

അവനെ† വേറെ വിചാരിക്കിലും²¹, വിചാരിക്കവേണ്ടമതു വിചാരിയാതെ വിടുകിലും, ഇവനെ ശിക്ഷിക്കി²²ലും, ഇവനെ മറ

† നിറുത്തികി M.

‡ അവററിന M, V.

19. വിവാദം ചെയ്യുന്ന പുരുഷൻ, അന്യായക്കാരൻ എന്നാണ് വിവക്ഷ.

20. അഭിഗ്രസിക്കുക, ഭക്ഷിക്കുക, വീഴ്ത്തുക. വാക്കു കേട്ടതായി നടിക്കാതിരിക്കുക എന്നു താൽപര്യം. മുകനാക്കുക എന്നും പറഞ്ഞുകാണുന്നു. (കെ. വി. എം., കൗ. അ. പേ. 391)

21. ആവശ്യമില്ലാത്തതു് ചോദിക്കുക. വ്യാഖ്യാനത്തിൽ ചിലതെല്ലാം വിട്ടിരിക്കുന്നു. 'ചോദിക്കേണ്ടതു ചോദിക്കാതിരിക്കുകയോ, ചോദിക്കേണ്ടാത്തതു ചോദിക്കുകയോ, ചോദിച്ചതിനെ സമാധാനം കേൾക്കാതെ വിട്ടുകളയുകയോ'—ഇങ്ങനെയാണ് മൂലത്തിൻറെ പോക്കു്.

22. പറയേണ്ടതു പറിപ്പിക്കുക.

നന്തു നിന്നെപ്പിച്ചു കൊടുക്കിലും²³ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം. ചെലാവിട്ടു²⁴ സാക്ഷിയെ വിചാരിയാതെ ഒഴിവിതു; വഴക്കു ചെയ്യിക്കിൻ വന്നു ബന്ധുക്കളായൊള്ള സ്വാലാദികളെ വിചാരിപ്പിതു²⁵ ചെലാവിയാതിരുന്ന് വരളെ²⁶, കാര്യം സാക്ഷി ഇൻറിയെ മുടിക്കിലും^{26a}, മരലം ചെയ്തിട്ടു ഭണ്ഡം²⁷ ചൊല്ലിയവനെ† പിഴയാക്കിലും, കാലഹരണം ചെയ്തു ശാന്തനാക്കി ഭഞ്ചിപ്പിക്കിലും²⁸, വഴിമേൽ ചൊല്ലിൻ വാക്യത്തെ പിഴ എൻറു ചൊല്ലുകിലും, സാക്ഷികൾക്കു ബുദ്ധിസാഹായ്യം ചെയ്കിലും, മുടിഞ്ഞു കാര്യത്തെ അഴിച്ചു²⁹ ആരായത്തുടങ്ങുകിലും ഉത്തമം സാഹസഭണ്ഡം. ധർമ്മസ്ഥൻ ഇരണ്ടാമതു അപരാധം ചെയ്കിലിരുമടക്കു ഭണ്ഡമും സ്ഥാനത്തിൽനിൻറു വാങ്ക്വരിതും*³⁰ ചെയ്തിതു.

† ചെലാവിയാതിരുന്ന് M.

‡ യവറാന M, V.

§ ഭംഗിപ്പിക്കിലും M, V.

* വേണ്ടവിതും M, V.

23. 'പൂവും ദോതീ'—പറയേണ്ടതിന്റെ ആദ്യഭാഗം സൂചിപ്പിക്കുക.

24. <ശ്രവിപ്പിച്ചു, നിർദ്ദേശിച്ചു, പറഞ്ഞുകൊടുത്തു. (തമിഴിൽ പദമില്ല). മൂലത്തിലെ ദേശശബ്ദത്തിനു സാക്ഷി എന്നർത്ഥം.

25. 'അദേയം ദേശം പൂച്ചുതി'യുടെ വ്യാഖ്യാനം.

26. സ്വാലാദികളുടെ വിശേഷണം. സാക്ഷികളായി നിർദ്ദേശിക്കാത്ത സ്വാലാദികളെ വിസ്തരിയ്ക്കുക എന്ന താൽപര്യം.

26a. 'കാര്യമദേശേ നാതിവാഹയതി' എന്നതിന്റെ വ്യാഖ്യാനം.

27. =ഉണ്ണ, സത്യം. ഉൾ.

28. എല്ലാ പകർപ്പുകളിലും കാണുന്ന 'ഭംഗിപ്പിക്കൽ' ഒരുപക്ഷേ പഴയ നിലയ്ക്കു ഞ്ഞമെന്നില്ല.

29. 'അഴിച്ചാരായുക' എന്ന ശൈലി നോക്കുക.

30. ചെയ്തു. വാങ്ക്വരൽ—To draw, drag, remove (T. Lex.).
 2. 'നന്നാ' പകർപ്പുകളിൽ. ആവശ്യാർത്ഥമായ ഈ പദം സന്ദർഭത്തിനു എഴുത്തിൽ ഹെററ് വന്നതാകണം. വാക്യാരംഭത്തിലെ സമുച്ചയ

ലേഖകശ്ലേഛകം ന ലിഖതി, അനുകം ലിഖതി, ഭുക്തമുപലിഖതി, സൂക്തമല്ലിഖതി, അതേമാൽപത്തിം വാ വികല്പയതീതി, പൂർവമസ്തേ സാഹസഭണ്ഡം കഷ്ടാൽ, യഥാപരായം വാ.

ധർമ്മസ്ഥഃ പ്രദേഷോ വാ ഹൈരണ്യമഭണ്ഡ്യം ക്ഷിപതി, ക്ഷേപദപിഗുണമസ്തേ ഭണ്ഡം കഷ്ടാൽ. ഹീനാതിരി-
കതാഷ്ടഗുണം വാ. ശാരീരഭണ്ഡം ക്ഷിപതി, ശാരീര-
മേവ ഭണ്ഡം ഭജേത. നിഷ്ക്രയദപിഗുണം വാ. യം
വാ ഭൂതമത്ഥം നാശയ, തൃഭൂതമത്ഥം കരോതി, തദഷ്ട-
ഗുണം ഭണ്ഡം ഭദ്യോൽ.

ധർമ്മസ്ഥീയാൽ ചാരകാൽ നിസ്സാരയതോ ബന്ധനാ-
ശാരാൽ ശത്യാസനഭോജനോച്ചാരസഞ്ചാരം രോധബ-
ന്ധനേഷു ത്രിപണ്ണോത്തരാ ഭണ്ഡാഃ കർത്തുഃ കാരയിതുശ്ച.

ലേഖകൻ ചൊല്ലിയതെഴുതാതൊഴിവിതും,†³¹ ചൊല്ലിയില്ലാത്തതു
എഴുതുകിലും, പിഴക്കെച്ചൊല്ലിയതു തിരുത്തുകിലും, നൻറായിച്ചൊ-
ല്ലിയതു പിഴക്കെ എഴുതുകിലും, സാധ്യമായിരുന്ന അതേമാൽപത്തി
യിന്നെ വികല്പിക്കിലും^{31a} പൂർവം സാഹസഭണ്ഡം. യഥാപരായം
ഭണ്ഡമാകിലുമാക.

ധർമ്മസ്ഥൻ താൻ പ്രദേഷോവു താൻ അഭണ്ഡ്യനെ ഭണ്ഡിച്ചു
പൊൻ കൊടുകിൽ‡ കൊണ്ടുതിലിരട്ടി ഭണ്ഡം. അമത്തെ ഭണ്ഡ
ത്തിൽ പെരുക ഭണ്ഡിക്കിലും, കുറയ ഭണ്ഡിക്കിലും, കുറഞ്ഞുതിലും,

† ഒഴിവിത M.

‡ കൊള്ളിൽ M.

31. 'ഒഴികിലും' എന്നായാലേ സമ്യക്യം ശരിയാകൂ.

31a. അത്ഥം തെറ്റിദ്ധരിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണം എഴുതുക.

ഏറിയതിനിലുമെൺമടങ്കു ഭണ്ഡം വൈക്കുകടവിയൻ. അൻറിയെ പരുഷഭേശകാലാപേക്ഷയാലിത്മടംകു വച്ചാലുമമയം^{31b} ശാരീര‡ ഭണ്ഡം ഫസ്തേച്ഛേദാദി അഭണ്ഡ്യനു ചെയ്കിൽ, തന്നയും അവംഗം³² ഉച്ഛേദിപ്പിതു. അൻറിയെ അപരാധത്തിന്നു വേണ്ടും ഭണ്ഡത്തിലിരു മടങ്കു ചെയ്യാലുമമയം. ന്യായപ്രാപ്തമായിരുന്ന അത്ഥത്തെ ഇല്ലാക്കിലും³³, ന്യായപ്രാപ്തമല്ലയാത്തവത്ഥം³⁴ സാധിക്കിലും അതിലെണമടങ്കു ഭണ്ഡം.

ഇനി ബന്ധനാധ്യക്ഷനെശ്ശോധിക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറിതു. ധർമ്മസ്ഥരാൽ ചെയ്യപ്പെട്ട ചിരൈക്കോട്ടത്തു³⁵നിന്നു കൈക്കൂലികൊണ്ടു ചിറയാളെ³⁶ പുറത്തു പരുമാറുമവനയും, പെരുംചിരൈക്കോട്ടത്തു ചിരൈയാൾക്കു കിടക്കയും, പടുത്തിരിക്കയും³⁷, ഭോജനമുട് ചെയ്തുകൊടുപ്പിതും, ഉച്ചാരസഞ്ചാരം ചെയ്കിലും എൻവാറു മൂത്രപുറീഷാദിസഞ്ചാരത്തിന്നു മറു കെട്ടിക്കൊടുക്കിലും³⁸, ഇതു ചെയ്യുമവനും ചെയ്തിക്കുമവനും ത്രിപണോത്തരം ഭണ്ഡം³⁹.

‡ തലായിരു V.

‡ ശാരീരം M.

§ ഭോജനമനമു (?) M, (G).

31b. വാക്യക്രമം മാറിയിരിക്കുന്നു. മൂലത്തിൽ 'ചിഗുണ'മാണാലും.

32. അ + അംഗം. വകാരം ഇരട്ടിയ്ക്കുകയും പതിവാണം.

33. ഇല്ലാതാക്കിയാലും.

34. അല്ലയാത്ത + അത്ഥം.

35. തടവു. ചിരൈക്കൂടവും താഴെ വരും. ('കൂട്ടം' എന്നു പകർപ്പുകളിൽ). ചിരൈക്കൂട്ടം (തെ. ചൊ. ക. സെറ) Prison, captivity (T. Lex.). വെള്ളം തടഞ്ഞുനിർത്തിയ സ്ഥലമാണല്ലോ സാധാരണ ചിറ.

36. തടവുകാരനെ.

37. പായ (ത.).

38. ഉച്ചാരസഞ്ചാരാദികൾക്കു് തടസ്സം വരുത്തിയാലും എന്നും കാണുന്നു. ചി. എം—കൗ. അ. പേ. 392).

39. മൂന്നു പണം മുതൽക്കു മുമ്പു പണം അധികമായിട്ടുള്ള ഭണ്ഡം.

ചാരകാദഭിയുക്തം മുഞ്ചതോ നിഷ്പാതയതോ വാ
മധ്യമഃ സാഹസദണ്ഡഃ, അഭിയോഗദാനം ച. ബന്ധ-
നാഗാരാൽ, സർവസപം വധശ്വ.

ബന്ധനാഗാരാധ്യക്ഷസ്യ സംരദ്ധകമനാഖ്യായ ചാര-
യതശ്വതുർവിംശതിപണോ ദണ്ഡഃ. കമ്മ് കാരയതോ
ദപിഗുണഃ. സ്ഥാനാന്യുതപം ശമയതോന്നപാനം വാ
രന്ധതഃ ഷണ്ണവതിർദണ്ഡഃ. പരിക്ലേശയത ഉൽകോ-
ചയതോ വാ മധ്യമഃ സാഹസദണ്ഡഃ. ഘ്നന്തഃ
സാഹസ്രഃ.

ചിന്റൈശ്ചിത്തിൽ⁴⁰†നിൻറ അഭിയുക്തനായൊള്ളവനെ വിടു-
കിലും, അവനെ ദ്രോഹിക്കിലും, മധ്യമം സാഹസദണ്ഡം. അഭിയു-
ക്തൻ കൊടുക്കവേണ്ടും ധനം ഇവൻ കൊടുക്കവും കടവിയൻ^{40a}.
പെരുഞ്ചിറയിൽ⁴¹നിൻറ ബലനെ വിടുകിലും പുറപ്പെട്ടപ്പതു⁴²
ചെയ്കിൽ സർവ്വസപഹരണമും കൊല്ലയും ദണ്ഡം.

ബന്ധനാഗാരത്തിലിരിന്നവനെ ബന്ധനാഗാരാധ്യക്ഷൻ ചൊ-
ല്ലാതെ പരിചരിക്കിലിരുപത്തുനാലു പണം ദണ്ഡം. അവനെ
കൊണ്ടു പണികൊള്ളിൽ നാലുതെട്ടു പണം†. കൈശ്ചിലി കൊറുവാൻ
സ്ഥാനാന്തരം നയിക്കിലും, ചോറും തണ്ണീരും മുട്ടിക്കിലും തൊണ്ണൂ-
ററാറു പണം ദണ്ഡം. അവനെ ഭണ്ഡിക്കിലും ധനം കൊറുകിലും
മധ്യമം സാഹസദണ്ഡം. കൊൽകിലായിരം പണം ദണ്ഡം.

† കൂട്ടത്തിൽ M.

‡ നാലുതെങ്ങുണ്ടു M, V.

40. മുകളിൽ f. n. 35 നോക്കുക.

40a. കൊടുക്കുകയും വേണം.

41. വലിയ തടവു. കൂടം, കോട്ടം എന്നിവ സ്ഥലാത്മകങ്ങളാണു്.

42: പോവാൻ അനുവദിക്കുക എന്നു താൽപര്യം.

പരിഗൃഹീതാം ദാസീമാഹിതികാം വാ സംരദ്ധികാ
മധിചരതഃ പൂർവഃ സാഹസഭണ്ഡഃ. ചോരധാമരിക
ഭായ്വം മധ്യമഃ. സംരദ്ധികാമാതൃമുത്തമഃ. സംരദ്ധസ്യ
വാ തത്രൈവ ഘാതഃ. തദേവാധ്യക്ഷേണ ഗൃഹീതായാം
ആയുധായാം വിദ്വാൽ. ദാസ്യം പൂർവഃ സാഹസ-
ഭണ്ഡഃ.

ചാരകമഭിത്തപാ നിഷ്ഠായതരോ മധ്യമഃ; ഭിതപാ,
വധഃ; ബന്ധനശാരാൽ, സർവസ്വം വധശ്ച.

അടിയായ വിരുകൊണ്ടു പള്ളെത്താൻ⁴³, ഒറിക്ക^{43a} കൊണ്ടുവ
ള്ളെത്താൻ ഗമിക്കിൽ പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. കള്ളനുടെ ഭായ്വവും^{43b},
ധാമരികനുടെ⁴⁴ സ്ത്രീയെയും ഗമിക്കിൽ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം. കല
സ്ത്രീയെ ഗമിക്കിലുത്തമം സാഹസഭണ്ഡം. ചിരൈപ്പട്ടിരുന്നവൻ⁴⁵
ഇച്ചൊന്നവരെ ഗമിക്കിൽ കൊൽവിതു. ഒളിപ്പിക്കീടും കൊൽ
വിതു. കാവലിൽ പരുമാറിയ^{45a} കലസ്ത്രീ പിടിക്കപ്പെട്ടവരെ⁴⁶

† ഒളിക്കിലും M, V.

43. വാങ്ങിയ ദാസിയെ. മറ്റൊരാൾ വീല്ലുമ്പോൾ വാങ്ങിയവളാണ് 'വിരുകൊണ്ടവൾ.'

43a. പണയം. <ഒരു—തൽ (<ഒൻറ). To adhere, to bring into contact (T. Lex.).

43b. cf. ദയാവു, കന്യാവു, പശുവു. 'കള്ളനുടെ ഭായ്യയേയും' എന്നു വേണ്ടതാണ്.

44. യുദ്ധത്തിൽ പിടിക്കപ്പെട്ടവൻ.

45. തടവുകാരൻ.

45a. കാവലിൽ നിൽക്കപ്പെട്ട.

പിടിക്കപ്പെട്ട കലസ്ത്രീയെ. 'ചെറുമിയെ കാവലിൽ' എന്നു അടുത്തു
ട്ടിൽ.

ഗമിക്കിച്ചു വധം ഭണ്ഡം. ചെറുമിയെ⁴⁷ കാവലിൽ പരുമാരുമവളെ ഗമിക്കിൽ പൂർണ്ണ സാഹസഭണ്ഡം.

ധർമ്മസ്ഥരടയ ചിരൈക്കൂട്ത്തിരുന്നവനെ ചുവർ മുറിയാതെ വിട്ടൊളിപ്പിക്കിൽ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം. ചുവർ മുറിച്ചതിനുടെ⁴⁸ കടത്തിക്കിലുത്തമം സാഹസഭണ്ഡം^{48a}. പെരുചിരൈക്കൂട്ത്തിൽ നിൻറൊളിപ്പിക്കിൽ സർപ്പസപഹരണമും വധമും ഭണ്ഡം.

ഇനി ശ്ലോകം:—

ഏവമത്ഥചരാൻ പൂർവം
രാജാ ഭണ്ഡേന ശോധയേൽ;
ശോധയേയുശ്വ, ശുദ്ധാസ്ത്രേ
പരരജാനപദൻ ദൈമദ.

† കൂട— M, V.

47. ഭാസി. സാധാരണഭാഷയിൽ 'പെണ്ണ'. ജാതിപരമായ അർത്ഥം ക്രമത്തിൽ വന്നതാണു്. ചെറുപ്പവു (താണ സ്ഥിതി) മായി ചെറുമനു ബന്ധമില്ല. ഏ. ചെറുവു—വയൽ. വയൽപ്പണിക്കാർ, ചെറുവർ > ചെറുമർ. (സ്ത്രീ.) ചെറുമി. 'ചത്താ ചത്താ ചത്തേൽ ചെറുമാ' (ഉണ്ണിയ. പേ. 74-75) എന്നു കാണുന്നതുകൊണ്ടു ചെറുമൻ 13-ാം ശതകത്തിൽ തന്നെ ജാതിനാമമായിത്തീർന്നിരുന്നുവെന്നു തോന്നുന്നു. ഏ. പുലയൻ. പുലം—വയൽ. ചെറുമി—A girl, slave girl—ഇങ്ങർട്ട്.

48. മുറിച്ചതിൽ കൂടെ. ഉഴുഴചെൽ (ത)—കടന്നു പോവുക. ഉഴുഴ—The middle; that which comes between (T. Lex.). 'മുറിച്ചതിനുടെ' എന്നു G.

48a. വാക്യം ചിലതിൽ ഇല്ല.

ഇതിന്നു പൊരിളാവിതു—അധ്യക്ഷനാരെ രാജാവു ഭണ്ഡം കൊണ്ടു ശോധിപ്പിതു. ശുദ്ധരായിരുന്ന അധ്യക്ഷനാർ പുരത്തിലും ജനപഥത്തിലും കണ്ടകരായൊള്ളവരളെ ഭണ്ഡംകൊണ്ടു ശോധിപ്പിതു.

കണ്ടകശോധനത്തിൽ സർപ്പാധികരണ(രക്ഷണം)^{48b}
മുട്ടിഞ്ഞിതു.

† അധ്യക്ഷനാര്യം M, V.

48b. പദം പകർപ്പുകളിലില്ല.

പ്രകരണം 85. ഏകാംഗവധനിഷ്ക്രയം.

തീർത്ഥാതഗ്രന്ഥിഭേദോല്പകരാണാം പ്രഥമേവ-
രാധേ സന്ദംശച്ഛേദനം ചതുഷ്പഞ്ചാശൽപണോ വാ
ഭണ്ഡം. ദ്വിതീയേ മേദനം, പണസ്യ ശത്വോ വാ
ഭണ്ഡം. തൃതീയേ ദക്ഷിണഹസ്തവധഃ ചതുശ്ശതോ വാ
ഭണ്ഡം. ചതുർത്ഥേ യഥാകാമീ വധഃ.

പഞ്ചവിംശതിപണാവരേഷു ക്ഷുദ്രനക്ഷത്രമാജ്ജാ-
രശാസുകരസ്തേയേഷു ഹിംസായാം വാ ചതുഷ്പഞ്ചാശൽ
പണോ ഭണ്ഡം, നാസാഗ്രച്ഛേദനം വാ. ചണ്ഡാലാര-
ണ്യചരാണാം അല്പഭണ്ഡാഃ.

‘ഏകാംഗവധനിഷ്ക്രയഃ’ എന്തിതു സൂത്രം. ഏകാംഗവധമാ
വിതു—ഹസ്തം, പാദം, അംഗുലി, കണ്ഠം, നാസിക എൻറിജ്ജാതി.
അവിററിൻ വധമാവിതു മേദിക്ക. നിഷ്ക്രയമാവിതു പൊൻ കൊ
ടുത്തു മേദിക്ക ഒട്ടായ് കൊള്ളമതു¹. ഇവിരണ്ടും ചൊല്ലിൻറിതെവിതു
സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു:—അഭണ്ഡ്യനെ ശരീരഭണ്ഡം ചെയ്
കിൽ അവനയും ശരീരഭണ്ഡം ചെയ്വിതു; അൻറിയെ നിഷ്ക്രയ
ദിഗുണം പൊൻ കൊടുപ്പിതു എൻറു കീൾ ചൊല്ലിതു^{1a}. അച്ചുപ

1. മേദിക്കൊതെ കഴിയുന്നതു്. ഒട്ടുകയുടെ നിവേധനം.

1a. ‘ശരീരമേവ ഭണ്ഡം ഭജേത; നിഷ്ക്രയദിഗുണം വാ’ എന്നു പൂർവാധ്യായ
ത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്.

രാധത്തിൽ^{1b} ശരീരഭണ്ഡമടുപ്പിതു;² ഇപ്പംഗത്തിന്നു ഇത്തന്ന നിഷ് ക്രയം കൊടുപ്പിതു എന്നതു ചൊല്ലിയില്ല. അതിപ്പോൺ ചൊല്ലിൻറി തെവിതു സഞ്ചന്ധം.

തീർത്ഥത്തിൽ കൂറ പഠിക്കുമവനെയും³, ഉഴൽപകരൻ^{3a}, പുട ഏല്പുകൻ⁴ അവനെയും, ഇമ്മുവരയും മൂന്നും മൂന്നുമൊള്ള അപരാധത്തിൽ ചൂണ്ടാന്തി⁵യും പെരുവിരലും കളവിതു. നിഷ്ക്രയാത്ഥം ഐവത്തുനാലു പണം ഭണ്ഡം കൊണ്ടാലുമമയും. ഇരണ്ടാമതുമിവണ്ണം ചെയ്കിൽ കൈവിരലെല്ലാം കളവിതു. അൻറിയെ നൂറു പണം ഭണ്ഡം വൈക്കിലുമമയും. മൂന്നാമപരാധത്തിൽ വരുതുകെ കളവിതു. നാനൂറുപണം ഭണ്ഡം വൈക്കിലുമമയും. നാലാമപരാധത്തിൽ സർപ്പപ്രകാരേണ കൊൽക.

† കരനാവോൻ M, V.

‡ നൂറുനാലു പണം ഭണ്ഡം M, V.

§ നാനൂറു V.

1b. അ+അപരാധത്തിൽ.

2. അർഹിതുന്നു. അടുത്തൽ (തെ. അണ്ട. ക. അട്ട. തു. അണ്ട. To be next, near, to be fit, deserving (T. Lex.). cf. വാണാവലിലക്ഷ്യമാത പോലെ—ഉണ്ണിയാട1. പേ. 42.

3. പുണ്യസ്ഥാനത്തിന്നു നാശം വരുത്തുന്നവൻ എന്നും കാണണം.

3a. ഉഴൽപഭാഗത്തുനിന്നു പുറ പൊളിച്ചിറങ്ങുന്നവൻ. ഉഴൽപഹരൻ (ഉഴൽപ ഭാഗത്തുനിന്നു ഹരിയ്ക്കുന്നവൻ) എന്ന G പാഠം കൂടുതൽ യുക്തമായിത്തോന്നുന്നു.

4. ഗ്രന്ഥിഭേദൻ (കെട്ടറക്കുന്നവൻ). പുടം—മടക്ക, ആവരണം.

ന1—ചൂണ്ടുന്നി, ചൂണ്ടാണിവിരൽ. ചൂണ്ടാന്തി ഗുണ്ടർട്ടിന്നു പരി ചൂണ്ടാൻറി' പകർപ്പുകാരന്റെ കൃത്രിമശൃംഗീയാണെന്നു തോൻറിൻറു—കിളി. ശാ. (TAS V. പേ. 66 ff.) ഖ. 22. പിലവിൻറു' (Ibid ഖ. 24) ഇങ്ങനെ പഴയ ശാസനങ്ങളിൽ പ, വൻറു ഇത്യാദിപോലെ ഇവയും എഴുത്തുകാരുടെ അശ്രദ്ധമൂലം

ഇരുപത്തഞ്ചു പണത്തിൽ കീഴ് വില ചെറിൻറ കോഴി, കീരി, നാ, പൂച്ച എൻറീവു കർപ്പിതു താൻ കൊൽവിതു താൻ ചെയ്കിൽ ഐവത്തുതാലു പണം ഭണ്ഡം. അൻറിയെ മൂക്കു റത്താലുമമയം. ചണ്ഡാലക്കും അരണ്യചരക്കും ഇതിൽ പാതി ഭണ്ഡം⁶.

പാശജാലകൂടാവപാരേഷു ബലാനാം മൃഗപശുപക്ഷി വ്യാളമത്സ്യാനാമാദാനേ തച്ച താവച്ച ഭണ്ഡഃ.

മൃഗഭവ്യവനാൽ മൃഗഭവ്യാപഹാരേ ശത്യാ ഭണ്ഡഃ. ബിംബവിഹാരമൃഗപക്ഷിസ്തേയേ ഹിംസായാം വാ ദപിതൂണോ ഭണ്ഡഃ.

കാരുശിപ്പികശീലവതപസപിനാം ക്ഷുദ്രകഭവ്യാപഹാരേ ശത്യാ ഭണ്ഡഃ. സ്ഥൂലകഭവ്യാപഹാരേ ദപി-
ശതഃ; കൃഷിഭവ്യാപഹാരേ ച.

വല വച്ചും, കയിറു വച്ചും, കഴി അകണ്ണും എൻറിക്കനെ കെട്ടിയ മൃഗങ്ങൾ, പശുപക്ഷിവ്യാളങ്ങൾ എൻറീവു കൊറുകിൽ കൊണ്ടതും കൊടുത്തു പിന്നെയത്തന ഭണ്ഡമും ചൈവപ്പിതു

മൃഗവനത്തിലും ഭവ്യവനത്തിലും നിൻറ മൃഗമും ഭവ്യമും അപഹരിക്കിൽ നൂറുപണം ഭണ്ഡം.⁷

† അനുചാരക്കും M, V.

6. അവരുടെ സാധാരണതൊഴിൽ വധമാകയാൽ ശിക്ഷ ചുമത്തിയതാകണം.

7. 'ബിംബവിഹാര' എന്നു തുടങ്ങുന്ന അടുത്ത വാക്യം വ്യാഖ്യാനത്തിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു. കളിപ്പാവകൾ, വിനോദാത്മമുള്ള മൃഗപക്ഷികൾ ഇവയെ കക്കുകയോ, കൊല്ലുകയോ ചെയ്താൽ മേൽപ്പറഞ്ഞതിലിരട്ടി ഭണ്ഡം എന്നാണു് ഇതിൻറ അർത്ഥം.

കാരുക്കൾ, ശിപ്പികൾ, കശീലവർ, തപസചികൾ എൻറിവരളയെ എളിയിതൊൻ⁸ അപഹരിക്കിൽ ഇരുന്റുപണം ഭണ്ഡം⁸. കൃഷി ദ്രവ്യമപഹരിക്കിലും അത്തനയേ ഭണ്ഡം.

ഒറ്റമകൃതപ്രവേശസ്യ പ്രവിശതഃ പ്രാകാരച്ഛിദ്രാൽ വാ നിക്ഷേപം ഗൃഹീതപ്രപസരതഃ കന്ധരാവധോ ദേശതോ വാ ഭണ്ഡഃ.

ചക്രയുക്താം നാവാം ക്ഷുദ്രപത്രം വാഫഹരത ഏകപാദവധഃ; ത്രിശതോ വാ ഭണ്ഡഃ.

ഒറ്റത്തിൽ അനജ്ഞ ഇൻറിയെ പൂമവനയും, മതിലുടെ മുറിവായുടെ നിക്ഷേപം കൊണ്ടൊളിച്ചു പോകിലും, പിങ്കാറ്റയെ ഇരണ്ടു നരമ്പു¹⁰ വെട്ടുവിതു. അൻറിയെ ഇരുന്റു പണം ഭണ്ഡം വച്ചാലുമമയും.

തോണി, ചാട്ട്^{10a}, ആട്ട്, ഒട്ടകം എൻറിജ്ജാതികൾ അപഹരിക്കിൽ ഒരു കാൽ വെട്ടുവിതു. അൻറിയെ മുന്റു പണം ഭണ്ഡം കൊണ്ടാലുമമയും.

† ഇൻറിയെ M(g).

‡ തൈവ്യ M, V.

8. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മൂലപാഠം, 'ക്ഷുദ്രകദ്രവ്യാപഹാരേ ദേശതഃ, കൃഷി ദ്രവ്യാപഹാരേ ച' എന്നായിരിക്കാം. നടുവിലെ 'ശത്വോ ഭണ്ഡഃ' എന്നും 'സ്ഥൂലദ്രവ്യാപഹാരേ' എന്നും വിട്ടിരിക്കുന്നു. കാര്യങ്ങളുടെയും മറ്റും നിസ്സാരവസ്തുക്കൾ കൂടി അപഹരിച്ചാൽ നൂറു പണം. സ്ഥൂലകദ്രവ്യങ്ങൾ അപഹരിച്ചാൽ ഇരുന്റു പണം—ഇങ്ങനെയാണ് മൂലാനുസാരിയായ അർത്ഥം.

9. ചരിത്രം.

10. cf. നാൻ > ഞാൻ. നണ്ടു > ഞണ്ടു. കൂടുതൽ വിവരത്തിന്നു:— T. Burrow, Dravidian Studies V (BSOS. Vol. 11. Pp. 595 ff.).

10a. <Pkt. ശാടി < ശകടി—വണ്ണി.

കൂടകാകണ്ഡക്ഷാരലംഗലാകാമസ്തവിഷമകാരിണ
ഏകഹസ്തവധഃ, ചതുശ്ശതോ വാ ദണ്ഡഃ.

സ്തേനപാരദേരികയോഃ സാചിവ്യകമ്മണി സ്ത്രിതാഃ
സംഗ്രഹീതായാശ്ച കണ്ഠനാസാച്ഛേദനം, പഞ്ചശതോ
വാ ദണ്ഡഃ. പുംസോ ദപിഗുണഃ.

മഹാപശുമേകം, ദാസം, ദാസിം വാഫഹരതഃ പ്രേത
ഭാഡം വാ വിക്രീണാനസ്യ ദപിപാദവധഃ, ഷട് മരതോ
വാ ദണ്ഡഃ.

വണ്ണോത്തമാനാം ഗുരൂണാം ച ഹസ്തപാദലങ്ഘനേ
രാജയാനവാഹനാദ്യാരോഹണേ ചൈകഹസ്തപാദവധഃ,
സപ്തശതോ വാ ദണ്ഡഃ.

ശൂദ്രസ്യ ബ്രാഹ്മണവാദിനോ, ദേവദ്രവ്യമവസ്തൃ-
ണതോ, രാജദപിഷ്ടമാദിശതോ, ദപിനേത്രഭേദിനശ്ച,
യോഗാഞ്ജനേനാസ്യതപ, മഷ്ടശതോ വാ ദണ്ഡഃ.

കൂടകാകണ്ഡി ആവിത് [അതു]¹¹ പ്രയോഗം ചെയ്ത ഫലം. കള്ള
കവർ¹² ചെയ്കിലും, കൂടശലാക ചെയ്കിലും, പഞ്ചിക ആകിൻറ
ചുതു അഞ്ചു ചലാക കൂട്ടിപ്പൊരുവിതു¹³, അതിൽ കള്ളച്ചലാക ചെയ്
കിലും, കൈവലസ്യ¹⁴ കൊണ്ടു പക്ഷപാതത്തിനാൽ റിന്നെച്ചു കവർ

11. അത്ഥവ്യക്തിയ്ക്കു ചേർത്താണ്. പക്ഷ്യകളിലില്ല.

12. കവർ—പകിട (ത.) കവറുചുതു, കവറുകളു് ഇങ്ങനെ ഗുണ്ടർട്ട് ഉദാഹ
രിയ്ക്കുന്നു. കവറാടൽ (ത.) ചുതാട്ടം. കവരലുമായി കവറിന്നു പക്ഷെ ബന്ധം
ഉണ്ടാകാം.

13. അഞ്ചു കരുക്കുകൊണ്ടു നടത്തുന്ന ഒരു ചുതാട്ടമാണ് പഞ്ചിക എന്നു ന. ഭാ. നി.

14. ഹസ്തവിഷമത്തിന്റെ തർജ്ജിമ. (കരകേശലത്താലുള്ള വ്യാജപ്രയോഗം).
പദം മുമ്പും വന്നിട്ടുണ്ട്.

പാടിക്കിലും¹⁵, എൻറിയുണ്ണ മാളി കളം ചെയ്താൽ ഒരു കൈ വെട്ടുവിതു[†]. അൻറിയെ നാന്നൂ പണം ഭണ്ഡം വെച്ചാലുമമയും.

കർക്കമെടത്തു, പരദാഹമനം ചെയ്യുമിടത്തും സാമായും ചെയ്യും സ്ത്രീയയും പുരുഷനയും, ജാരനോടുകൂട കണ്ട സ്ത്രീയയും മൂക്കും ചെയിയുമരുത്തു വിട്ടുവിതു. അൻറിയെ അഞ്ഞൂറു പണം ഭണ്ഡം കൊണ്ടാലുമമയും¹⁶.

പശു, കുതിര, എരുമ എൻറിജാതികൾ മഹാപശുക്കൾ. ഇവറിലൊൻറു താൻ, അടിച്ചാക്കെത്താൻ, അടിച്ചാളെത്താൻ കർക്കിക്കിലും, പിണത്തിൻ മുകമുട്ലിട്ട പൂവ ചൊല്ലാതെ¹⁷ കൊണ്ടുവന്നു വില്ക്കിലും ഇരണ്ടു കാലും കളുവിതു. അൻറിയെ അറുനൂറു പണം ഭണ്ഡം കൊണ്ടാലും അമയും.

കാൽകൊണ്ടും കൈകൊണ്ടും തകർക്കിലും¹⁸, രാജയാനത്തിന്മേലേറുകിലും, ഒരു കാൽ താൻ ഒരു കൈ താൻ കളുവിതു. അൻറിയെ എഴുനൂറു പണം ഭണ്ഡം കൊണ്ടാലുമമയും.

ശുഭ്രൻ തന്നെ ബ്രാഹ്മണനെൻറ ചൊല്ലുകിൽ¹⁹, ദേവദ്രവ്യമപകമവനയും, രാജദപിച്ചുമായൊള്ള ആദേശം—രാജമരണപരചക്രാ

† പട്ടുവിതു M.

‡ മുകമുടൽ M, V.

§ ശുഭ്രനെ M.

15. വിളക—To lay flat എന്നു ഗുണർത്ഥം. പട്ടുക, പെട്ടുക. 'കവറുപാടിക്കൽ' ചുരുക്കളിലെ ഒരു ശൈലിയാണ്. cf. 'ഇതനാലെന്നും പാടിഞ്ഞുനമുക്കുതെന്തും'—ഭാ. നൈ. ച. പേ. 55. ചെരിഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന ചുക്കിണിയെ തട്ടി ശരിയ്ക്കു വീഴ്ത്തുന്നതാണത്രെ 'പാടിക്കൽ'. Ibid, 'പ്രാഞ്ചലി', പേ. 390. പാട്ടുകാട്ടി വിഴുതൽ, പാട്ടുകാട്ടൽ എന്നിവയ്ക്കു ഒരു ഭാഗത്തേയ്ക്കു ചെരിഞ്ഞുവീഴുക എന്നർത്ഥം കാണുന്നു (ത. നി.).

16 'പുരുഷനു ഇരട്ടി' എന്നതു വീട്ടു.

17. വ്യാഖ്യാതാവ് ഒൻറു സ്വന്തമാണ്.

19 താഡിക്കുക. തകർത്തൽ—To break, to strike (ത. നി.).

വ്യക്തം. ചൊല്ലുകിൽ അവനെയും എന്നു വേണ്ടതാണ്.

മിഹി²⁰—ആദേശിക്കമവനെയും, ഇരണ്ടു കണ്ണും പൊടിയ കണ്ണെ
മരണ²¹ ചെയ്യുമവനെയും, ഇത്തനവരയ²² കണ്ണും യോഗാഞ്ജന²³മെഴു
തിക്കെടുപ്പിച്ചു താൻ²⁴; എണ്ണു പണം ഭണ്ഡം വച്ചാലുമമയം.

ചോരം പാരദാരികം വാ മോക്ഷയതോ രാജശാസന
മുനമതിരികതം വാ ലിഖതഃ കന്യാം ദാസീം വാ സ-
ഹിരണ്യമപഹരതഃ കൂടവ്യവഹാരിണോ വിമാംസ-
വിക്രയിണശ്ച വാമഹസ്തദപിപാദവയോ നവശതോ
വാ ഭണ്ഡഃ.

മാനുഷമാംസവിക്രയേ വധഃ.

ദേവപശുപ്രതിമാ മനുഷ്യക്ഷേത്ര ഗൃഹഹിരണ്യസുവണ്ണ
രത്നസന്യാപഹാരിണ ഉത്തമോ ഭണ്ഡഃ, ശുദ്ധവയോ
വാ.

കള്ളനെത്താൻ, പാരദാരികനെത്താൻ കെട്ടി ഇരിക്കുമവ
രാള^{24a}ക്കെഴുപ്പിച്ചു വിടുമവനെയും, രാജശാസനം ഏറ്റവും കറയവും²⁵
എഴുതുമവനെയും, കന്യകയെത്താൻ ദാസിയെത്താൻ അലങ്കാരത്തോടു

† പൊടിയ M.

20. പരചക്രാക്രമണാദികൾ എന്നർത്ഥം. ചക്രം—സൈന്യം.

21. നശിപ്പിക്കുവാനുള്ള കണ്മരണം.

22. ഇത്രയും ആളുകളുടെ.

23. വിഷാദികൾ ചേർത്ത അഞ്ജനം.

24. ചെയ്തിട്ടു എന്ന ശേഷം.

24a. കെട്ടിയിരിക്കുന്ന കള്ളൻ മുതലായവരെ എന്നർത്ഥം.

25. ഏറ്റവും കറഞ്ഞും.

കൂട അപഹരിക്കുമവനെയും, കൂടഹിരണ്യം²⁶കൊണ്ടു വ്യവഹരിക്കുമവനെയും, തിന്നൊല്ലാത്തതിനടയ ഇറച്ചി വില്ക്കുമവനെയും ഇരണ്ടു കാലും വെട്ടി ഇടത്തു കൈ വെട്ടിയാലുമമയം²⁷. അൻറിയെ തൊള്ളായിരം പണം ദണ്ഡം വച്ചാലുമമയം.

മനുഷ്യമാംസവിക്രയത്തിൽ കൊൽവിതു.

ദേവഭ്രൂവുമും, ദേവകുളയ പശുക്കളും, രത്നകളും, ദേവഭ്രൂമിയും, ദേവദാസരയും, ദേവപ്രതിമയും കർക്കിൾ ഉത്തമം ദണ്ഡം. അൻറിയെ ശുദ്ധവധം താൻ.

ശ്ലോകം:—

പുരുഷം ചാപരാധം ച
കാരണം ഗുരുലാഘവം
അനുബന്ധം തദാതപം ച
ദേശകാലൗ സമീക്ഷ്യ ച,

ഉത്തമാവരമധ്യുതപം
പ്രദേഷോ ദണ്ഡകമ്മണി
രാജന്ത്വേ പ്രകൃതീനാം ച
കല്പയേ ദന്തരാ സ്ഥിതിഃ.

26. കൂടവ്യവഹാരം—കള്ളവ്യാപാരം—എന്നു മൂലം.

27. 'വാമഹത്യപീവദേവധം'. ഇടത്തെ കൈയും രണ്ടു കാലും ചേർത്തുണ്ടാകെ ന്നാണു് താൽപര്യം.

ഇ²⁸ശ്ലോകം രണ്ടിന്നും പൊരുളാവിതു. പുരുഷനെയും, അപരാധമും, കാരണമും, തുരുലാഘവമും, തദാത്മ(മം)²⁹, ദേശമുന് കാലമു, മിത്തനയും പ്രതിപത്തി ചെയ്ത ഉത്തമം ഭണ്ഡം, മധ്യമം ഭണ്ഡം, അധമം ഭണ്ഡം എൻറവു കപ്പിപ്പിതു പ്രദോഷാവു, രാജാവുക്കും പ്രകൃതികൾക്കും നടുവു നിലനിൻറ.‡

ഏകാംഗവധ³⁰നിഷ്ക്രയമാകിൻറ സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

† തദാത്മ(ം) ദേശമും M, V.

‡ നടുവിൽ നിൻറ V.

28. cf. 'ഇ ചിലവു ഒൻറുടെ മുട്ടകിൽ' കിളി. ശാ. (TAS V പേ. 63 ff) ല. 62. Vയിൽ 'ഈ' എന്ന തന്നെ കാണുന്നുമുണ്ട്. ഭൂയിൽ 'ഇ'വിട്ടു 'ശ്ലോകമിരണ്ടിന്നും' എന്നാണു് പാഠം.

29. തൽക്കാലാവസ്ഥ.

30. 'കണ്ടകശോധനത്തിൽ ഏകാംഗവധ' ഇങ്ങനെ ഭൂയിൽ.

പ്രകരണം 86. ശുദ്ധശിത്രശ്ച ഭണ്ഡകല്പഃ.

കലഹേ ഘ്നതഃ പുരുഷം ചിത്രോ ഘാതഃ. സപ്തരാത്ര
സ്യാന്തഃ മൃതേ ശുദ്ധവധഃ; പക്ഷസ്യാന്തരുത്തമഃ. മാസ-
സ്യാന്തഃ പഞ്ചശതഃ സമുത്ഥാനവ്യയശ്ച.

ശശ്യേണ പ്രഹരത ഉത്തമോ ഭണ്ഡഃ. മദേന ഹസ്ത-
വധഃ. മോഹേന ദപിശതഃ. വധേ വധഃ.

പ്രഹാരേണ ശർഭം പാതയത ഉത്തമോ ഭണ്ഡഃ. ദൈ-
ഷഭ്യേന മധ്യമഃ. പരിഷ്കേശേന പൂർവഃ സാഹസഭണ്ഡഃ.

‘ശുദ്ധശിത്രശ്ച ഭണ്ഡകല്പഃ’ എവിതു സൂത്രം. ശുദ്ധമാവിതു¹
ഉഴെപ്പിയാതെ¹ കൊല്ലമതു. ചിത്രവധമുഴെപ്പിച്ചു കൊല്ലമതു. ഭണ്ഡ
കല്പമാവിതു കൊൽവിതെൻറവാറു^{1a}. ഇരണ്ടു ജാതിയും കൊല്ലമാറു
ചൊല്ലിൻറതെവിതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു, കീഴ് ഏകാം
ഗവധം ചൊല്ലീതു. ഇപ്പോൾ ഇന്നപരഃധത്തിലിന്ന പ്രകാരം കൊൽ
വിതു എന്നുമതു² ചൊല്ലിൻറതെവിതു സംബന്ധം.

കലഹത്തിൽ വച്ചു കൊൽകിലുത്തമം സാഹസഭണ്ഡം. മദത്താൽ
കൊൽകിൽ ചിത്രവധം³. കത്തുണ്ടു⁴ പോയവൻ ഏഴുനാളകം ചാകിൽ
കത്തിയവനെ ശുദ്ധവധം^{4a}. പതിനഞ്ചു നാളിൽ ചാകിലുത്തമം

1. ഭണ്ഡിപ്പിച്ചാതെ.

എന്നാൽ കൊല്ലക എന്നർത്ഥം.

പുതുവാസം കാണുന്നു.

പവിട്ടുണ്ണുക³ മുന്പേ വന്നിട്ടുണ്ടു³.

ശേഷം.

സാഹസഭണ്ഡം. ഒരു തിങ്കളകം ചാകിലത്തുറ പണം ഭണ്ഡം. പുൺ പട്ടവനാകിൽ തീരമളവുള്ള വിയമും, മരുന്നിനു ചെൻറ^{4b}വിയമും വൈക്കുകടവിയൻ.

ഇനി ആയുധംകൊണ്ടു ചാക്കാത്തവണ്ണം പ്രഹരിക്കിൽ ഉത്തമം സാഹസഭണ്ഡം⁵.

മരണചെയ്യ⁶ ഗർഭമഴിക്കിൽ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം. അരം പണി^{7a} ചെയ്യിച്ചഴിക്കിൽ പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം.

പ്രസഭസ്രീപുരുഷപാതകാഭിസാരകനിഗ്രാഹകാവ-
ലോഷകാവസ്ഥനുകോപവേധകാൻ പഥിവേശ്വപ്രതി-
രോധകാൻ രാജഹസ്ത്യശപരമാനാം ഹിംസകാൻ സ്തേ-
നാൻ വാ ശുലാനാരോഹയേയുഃ.

യശ്ചൈനാൻ ദമേൽ അപനയേദോ വാ സ തമേവ
ഭണ്ഡം ലഭേത, സാഹസമുത്തമം വാ.

ബലത്തിനുടെ കളിപ്പി⁷നാൽ സ്രീപുരുഷനാരൈക്കൊല്ലമവ
നെയും^{7a}, പന്തിപിടിക്കുമവനെയും⁸, നാട്ടാരുടയ മൂക്കും ചെവിയുമു

4b. വൻറ എന്നു പ്രകൃതി.

5. 'മരം നിമിത്തമാണ് പ്രഹരിച്ചതെങ്കിൽ ഹസ്തച്ഛേദനം. മോഹം, നിമിത്തമാണെങ്കിൽ ഇരന്തുറുപണം. എന്തു കാരണംകൊണ്ടായാലും അടികൊണ്ടവൻ മരിച്ചാൽ വധം തന്നെ ഭണ്ഡം'—ഇതു മൂലഭാഗം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

6. പ്രഹരംകൊണ്ടു ഗർഭപാതം ചെയ്യുവാനു ഉത്തമസാഹസമെന്നാണ് മൂലത്തിൽ.

6a. പരിഷ്കാരം. അർത്ഥം—Rare, impossible. അർത്ഥം + പണി—അർത്ഥം പണി.

7. അഹങ്കാരം.

7a. അഭിസാരകനെ വിട്ടു.

8. ഭാഗം പിടിച്ചു തമ്മിൽ തല്ലിക്കൊല്ലുവൻ. 'പാട്ടു താങ്ങുമവൻ' (സഹായി) ശാസനങ്ങളിൽ പ്രസിദ്ധനാണ്. മറ്റൊരാൾക്കു വേണ്ടി ചില സാധനങ്ങൾ പിടിച്ചു വെച്ചു പകരം വിട്ടുനൽകുവൻ എന്നു ഗുണർത്ഥം. പന്തി < പാക്കി.

ക്ഷമവനെയും, ഏകാതെ മരൊരുത്തനടയ ഉഗർ പറയടിച്ചുകൊള്ള
മവനെയും[†], ചുവർ മുറിച്ചു കർഷകമവനെയും, തണ്ണീർപ്പന്തലിൽ കർഷ
കവനെയും, രാജാവിനടയ ആന, കുതിര എൻറിവരെറെ കൊല്ലമവ
നെയും, കർഷകമവനെയും, ഇപ്പൊന്നുചരളെക്കഴുവേറുവിതു.

കഴുവേറിയവരളെ മുടുക താൻ കൊണ്ടുപോക താൻ ചെയ്യ
മവരളയും കഴുവേറുവിതു. അൻറിയെ ഉത്തമസാഹസഭണ്ഡം
വൈപ്പിതു.

ഹിംസ്രസ്തേനാനാം ഭക്തവാസോപകരണാഗ്നിമന്ത്രം
ദാനവൈയാപൃത്യകർമ്മസുത്തമോ ഭണ്ഡഃ. പരിഭാഷണം
അവിജ്ഞാനേ. ഹിംസ്രസ്തേനാനാം പുത്രദാരമസമന്ത്രം
വിസൃജേൽ, സമന്ത്രമാദേത.

രാജ്യകാമക, മന്തഃപുരപ്രാലംബിക, മടവ്യമിത്രോത്സാ-
ഹകം, ടുഗ്ഗരാഷ്ട്ര ഭണ്ഡകോപകം വാ ശിരോഹസ്ത
പ്രാദീപികം ഘാതയേൽ.

പടുകുല കൊല്ല¹⁰മവരൾക്കും കള്ളർക്കും ചോറുമിരിപ്പിടമും കൊ
ടുത്തു, പടവയും തീയും പണിയാളും ഇത്തനയും കൊടുക്കിൽ
ഉത്തമം സാഹസഭണ്ഡം. അവരൾ പടുകുലൈക്കാരൻ¹¹ കള്ളരെമ്പ
തറിയാതെ ഇവർക്കു വേണ്ടുമതു കുറവറുക്കി[ൽ]¹², 'ഇനി ഇങ്ങനെ

† കൊള്ളമന്ത്രം M, V.

9. രാജകല്പന കൂടാതെ അന്യസ്ഥലങ്ങൾ ആക്രമിച്ചു കീഴടക്കുന്നവൻ.

10. ചിത്തയായ, ഭയങ്കരമായ എന്നർത്ഥത്തിലാണ് 'പട്ട'. ടി. പഡികെ (ഇ.)
—ചിത്ത.

11. 'പടുകുലൈക്കാരികളും' കാണാം.

12. കുറവു തീർക്കുക, സാങ്കേതികകൊടുക്കുക. ശൈലി നോക്കുക.

ചെയ്യാതെ' എൻ്റെ ഭർത്താവിനോടു കൂടെയും മക്കളും ഇമ്മ
നാത്തിൽ കൂടിയില്ലായ്കിൽ വിട്ടുവിട്ടു. അറിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുകയും
കൊൽവിട്ടു.

രാജ്യമഭിഷിക്തനായും അന്ത്യപുരം ദുഷ്ടനായും¹³, അട
വിയിലുള്ള ശവരപ്പള്ളിയിലേക്കുള്ള ശവരപ്പള്ളിയും പ്രോത്സാഹനം
ചെയ്യുകയും ചെയ്തതും, ഭർത്താവിനും, രാജ്യത്തിനും, ദണ്ഡി¹⁴ത്തിനും
കോപം ചെയ്യുമെന്നും പൂരി¹⁵ച്ചുറി എരിച്ചു കൊൽവിട്ടു.¹⁶

ബ്രാഹ്മണം തമഃ പ്രവേശയേൽ.

മാതൃപിതൃപുത്രഭ്രാതൃചാൗതപസപിഘാതകം വാ
തപക്തമിരഃപ്രാദീപികം ഘാതയേൽ. തേഷാം ആക്രോ-
ശേ ജിഹ്വാമേദഃ. അംഗാഭിരഭനേ തദണ്ഗാമോച്യഃ.

യദുച്ഛാഘാതേ പുംസഃ, പശുയുമഃസുയേ ച ശുദ്ധ-
വയഃ. ദശാവരം ച യുഗം വിദ്യാൽ.

ഉദകധാരണം സേതും ഭിന്ദതഃ തത്രൈവാപ്സു നിമ-
ജ്ജനം. അനുകേമുത്തമഃ സാഹസദണ്ഡഃ. ഭഗോൽ-
സൃഷ്ടകം മധ്യമഃ.

ബ്രാഹ്മണനാകിൽ കളവിട്ടു.¹⁷

13. പ്രധാൻ—ബലാൽക്കാരേണ കടന്നുചെല്ലുന്നവൻ.

14. സൈന്യം.

15. കയർ (ത.). 'പുരികഴലിൽ' പുരി, ചുരുങ്ങുന്ന എന്നർത്ഥത്തിൽ. പുരി > പിരി
—To curl, twist—Gundert.

16. തലയിലും കൈകളിലും പന്തം ചുറ്റിക്കൊള്ളുന്നതിനുള്ളതും എന്ന ഭൂമം.

17. 'തമഃ പ്രവേശയേൽ' എന്നതിന്നു ഇരുട്ടായിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കണം എന്ന
ർത്ഥം. വ്യാഖ്യാതാവിൻ്റെ പാഠം വിഭിന്നമാണെന്നു തോന്നുന്നു.

തായേയും, തമ്മിപ്പനയും, ഭ്രാതാവിനെയും, ആചാര്യനെയും തപസ്വിയെയും കൊല്ലുമവനെ തലയിലുള്ള തൊലിയുരിച്ചു തീയെരിച്ചു^{17a} കൊൽവിതു. ഇച്ചൊന്നവരളായ അടക്രാശിക്കിൽ¹⁸ ജിഹ്വാച്ഛേദനം. അവരളായിതൊരംഗം^{18a} തക്കകിൽ അർദ്ധമായ അവംഗ¹⁹ മിടത്തു²⁰ കളവിതു.

അറിയാതെ കൊൽകിലും, പശുയുഗ്മം കുട്ടുകുടാർകിലും, ശുഭ്രവധം ചെയ്വിതു. യുഗ്മം പത്തു കുറയാതെ ഒള്ള പശുവു²¹.

ഉദകധാരണ^{21a}മായൊള്ള ചിറ മുറിക്കിൽ അച്ചിറയിലിട്ടു മുറക്കുവിതു²². നീരില്ലാത്ത ചിറ മുറിക്കിൽ ഉത്തമം സാഹസഭണ്ഡം. താനേ കളഞ്ഞു²³ മുറിഞ്ഞു കിടന്ന ചിറ മുറിക്കിൽ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം

വിഷദായകം പുരുഷം, സ്ത്രീയം ച പുരുഷഘ്നീം അപഃ പ്രവേശയേൽ അഗർഭിണീഃ; ഗർഭിണീം മാസാവര പ്രജാതാം.

17a. Mലും Vയിലും ഈ പദമില്ല. G യിൽ 'തോലുരിച്ചു തീയെരിച്ചു' എന്ന കാണുന്നുണ്ട്.

18. ദുഷിച്ചു പറയുക.

18a. അവരുടെ ഒരവയവം. cf. 'വലിയിതൊരു മഴവമ്പെട്ടത്തു പ്രയോഗിച്ചാൻ'—ബ്ര. പു., പേ. 81.

19. അ + അംഗം.

20. പിളക്കുക. ഇടക്ക(ത്തു)—aM. To dig, split—Gundert.

21. പത്തുള്ളം. വചനപ്രത്യയം ഭാഷാസ്വഭാവമനുസരിച്ചു വിട്ടിരിക്കുന്നു.

21a. വെള്ളം കെട്ടിനില്ക്കുന്നത്.

22. 'കുറക്കുക'യുടെ മാതൃക പിടിച്ചു എഴുതിയതാണ്. V യിൽ 'മുക്കുക' തന്നെ.

23. വെള്ളം ഒഴുകിപ്പോയി.

പതിഗുരുപ്രജാഘാതികാം അഗ്നിവിഷദാം സന്ധി-
ച്ഛേദികാം വാ ഗോഭിഃ പാദയേൽ.

വിവീതക്ഷേത്രവലവേശ്ഠ ഭവ്യഹസ്തിവനാദീപികം
അഗ്നിനാ ദാഹയേൽ.

രാജാക്രോശകമന്ത്രഭേദകയോരനിഷ്ടപ്രവൃത്തികസ്യ
ബ്രാഹ്മണമഹാനസാവലേഹിനശ്ച ജിഹ്വാമുൽപാട-
യേൽ.

വിഷമിടമവനെയും, സ്രീ പുരുഷനെ കൊല്ലുമവളെയും²⁴, നീ
രിൽ മുറുക്കുവിതു. സ്രീ ഗർഭിണിയാകിൽ പെറ്റൊരാൾ മാസം പോ-
നാൽ²⁵ മുറുക്കിക്കൊൽവിതു.

ഭർത്താവു, തുരു, പുത്രൻ ഇവരെക്കൊൽക, ഇല്ലം മുടുക,
വിഷമിടുക^{25a}, ഇവ ചെയ്കിൽ എന്തുതൊണ്ടു മെതിച്ചു പിള-
പ്പിതു²⁶.

വിവീതസ്ഥാനം^{26a}, ക്ഷേത്രങ്ങളും, ഇല്ലം, ഭവ്യവനം, ഹസ്തിവനം
എൻറിയു മുടുകിലവനെയും അത്തിയിലേ ഇടുവിതു. രാജാവിനെ

24 പുരുഷനെ കൊല്ലുന്ന സ്ത്രീയേയും.

25. പോയാൽ. എല്ലാ പകർപ്പുകളിലും പോനാൽ എന്നുതന്നെ. cf. 'ഇല്ലം
രമാന ശരീരമു മരക്കലമു'—പ്രാ. ഗ. മാ.—പേ. 9. 'മരക്കലം പല വയം പത്മാ
റിനാൽ തമിരം'—Ibid. പേ. 10.

25a. സന്ധിച്ഛേദികയെ (വാതിൽ പൊളിച്ചു കവച്ച് ചെയ്യുവാൻ) വിട്ടിരിക്കുന്നു.

26. പിളക്ക, പിളന്ന ഇങ്ങനെ 'ർ' ചേർത്ത രൂപമാണ് പഴയതു്. cf.
'ചുട്ടാൽ പിളവാ'—ഭാ. കൗ. II. പേ. 100. 'ഉലന്നിട്ടു പിളക്കിൽ'—Ibid പേ. 111.
'നിന്നടൽ പിളന്നു നിന്നറു പരക്കി'—രാ. ച. 3-3. 'പിളന്നാ പൊന്നൻ തനക
ചെന്താർ'—ലി. ഉ. പ. 24. 'കോക്ക'ലിന്റെ കഥയും ഇതുപോലെ തന്നെ. cf. 'കോക്കി
ന്റേൻ വൃത്തമാന ചെന്തുമേൽ'—ലി. ഉ. പ. 2.

26a. മേച്ചിൽസ്ഥലം.

ആരോഗ്യക്കുറവുവന്നെയും, ബ്രാഹ്മണർക്കുവേണ്ടി വലിയപ്പറിച്ചുത്തുറവെന്നും ജിഹ്വാപ്ലേദം ചെയ്തു വിളിക്കും.

പ്രഹരണാവരണസ്നേഹം അനായുധീയം ഇഷ്ടഭീർഘം—
തയേൽ. ആയുധീയസ്നേഹാത്മകം.

മേധാവിഷ്ണുപോഷണാതിനഃ തദേവ മേദയേൽ.

ജിഹ്വാപാസോപപാതേ സന്ദംശവധഃ.

ആയുധാദികളെ ചേർക്കുക²⁷ നല്ലയാതവൻ കർമ്മശൈലി കൊൽ
വിളക്കും. ചേർക്കുകയില്ലത്തമം സാമസദസ്സം.

മേധാവിഷ്ണുവും അണ്ഡത്തിനും ഉപപാതം ചെയ്തുകൊണ്ട് എന്തെ
വാ, രതിസാമർത്ഥ്യം കൈക്കൊള്ളുന്നവനായ മേധാവി²⁸ മേദിപ്പിളക്കും.

മുക്കുന്ന ഗന്ധഗ്രഹണസാമർത്ഥ്യം കൈക്കൊള്ളുക^{28a} ചുണ്ടോണിയും^{28a}
പെരുവിരലും കൂട്ടിപ്പിടിക്കാമെ²⁹ മുക്കുന്നതു കളവു.

ഇനി ശ്ലോകം—

ഏതേ ശാസ്ത്രേഷപ്രസംഗതഃ

കേശദണ്ഡാ മഹാത്മനാ.

† ബ്രാഹ്മണൻ M, V.

27. ആയുധജീവി, പട്ടാളക്കാരൻ, ചേർക്കുക > ചേർക്കുക (cf. മരകതം > മര
തകം) > ചേർക്കുക.

28. ജനനേന്ദ്രിയം.

28a. ദൃയിൽ 'ചുണ്ടോണി' എന്നാണ്.

29. < അളവു. പിടിക്കാവുന്നതു. ദൃയിൽ 'അളവു' എന്നുതന്നെ കാണുന്നു.

അക്ലിഷ്ടാനാം തു പാപാനാം
ധർമ്മഃ ശുദ്ധവധഃ സ്തൂതഃ.

ഇതിന്നു പൊരുളാവിതു—ഇവ മഹാത്മാക്കളായിട്ട്³⁰ മനുനാഭ പ്രഭുതികളായ ശാസ്ത്രങ്ങളിൽ ചൊല്ലപ്പെട്ട ക്ലേശദണ്ഡങ്ങളാവാം. എളിയ പാപം ചെയ്തവരെക്കു ശുദ്ധവധം ന്യായമായൊള്ളിതു. എന്ററങ്ങനെ കണ്ടുകശോധനത്തിൽ

ശുദ്ധചിത്രവധമാകിൻ സൂത്രം മുടിഞ്ചിതു.

പ്രകരണം 87. കന്യാപ്രകമ്.

സവർണാമപ്രാപ്തകാലാം കന്യാം പ്രകർവതോ ഹസ്ത-
വയഃ, ചതുശ്ശതോ വാ ദണ്ഡഃ. മൃതായാം വയഃ.

പ്രാപ്തഫലാം പ്രകർവതോ മധ്യമാപ്രദേശിനീവയോ
ദപിശതോ വാ ദണ്ഡഃ. പിതൃശ്വാവഹീനം ദദ്യാൽ.

ന ച പ്രാകാമ്യം അകാമായാം ലഭേത. സകാമായാം
തു ചതുഷ്ഠവാശൽപണോ ദണ്ഡഃ; സ്ത്രീയാസ്തപർദ്ധ
ദണ്ഡഃ.

പരശുല്ക്കാവതലായാം ഹസ്തവയഃ ചതുശ്ശതോ വാ
ദണ്ഡഃ, ശുല്ക്കദാനം ച.

‘കന്യാപ്രകമ്’ എവിതു സൂത്രം. കന്യാപ്രകമ്മാവിതു കന്യാ
ഘൃഷണം. അതുനിമിത്തങ്കുളായുള്ള ദണ്ഡങ്കൾ ചൊല്ലിൻറിതെ
യിതു സൂത്രാർത്ഥം സംബന്ധമാവിതു—കീഴ് പ്രസാപനാന്തർഭാഗ
മന്ത്രംകൊണ്ടും, ദ്വാരാപോഹസംവനനമന്ത്രംകൊണ്ടും പ്രതിരോധക
ന്മാരെയും പാരദാരികന്മാരെയും പ്രലോഭിക്കുമാറു ചൊല്ലിതു.¹ അവിററിൽ
പ്രതിരോധകന്മാരെ ദണ്ഡിക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറിതു.

സവർണ്ണയായുള്ള കന്യകയെ തെരുവതിൻ² മുൻ യോനി
ക്ഷതം ചെയ്കിൽ വലത്തുകെ കളവിതു. അൻറിയെ നാനൂറു

1. 80-ാം പ്രകരണം നോക്കുക. ‘പ്രലോഭിപ്പിക്കുമാറു ചൊല്ലിതു’ എന്നു വിവക്ഷ.
എ. ‘മകളെ ഘൃഷിക്കിൽ’ (f. n. 17a). ‘പ്രി’ലോപം കൈപ്പിഴയോ ഭാഷാസഭാവരോ
എന്നറിഞ്ഞുകൂട.

2. തിരുണ്ണതിന്റെ രൂപഭേദം. തെരിളക എന്നും താഴെ വരുന്നു. തിരുർ എന്ന
തിന്നു വളച്ചുതെത്തുക എന്നർത്ഥം. സ്ത്രീയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഗർഭാധാനകാലം
കുറിയെന്ന പ്രഥമാർത്ഥം പ്രായപുത്തിയെത്തിയതിന്റെ ലക്ഷണമായി ഗണിച്ചുവന്നു.

പണം ഭണ്ഡം ചെയ്കിലുമമയം. അവർ അതുനിമിത്തം ചാവോളാ
കിൽ ഇവനെയും കൊൽവിതു.

തെരിഞ്ഞപ്പോൾ ക്ഷതം ചെയ്കിൽ ചുണ്ടോന്തിയു^{2a} നടുവി
ലും കളവിതു. അൻറിയെ ഇരുന്റു പണം തമപ്പന്ന കൈക്കൂലി³
കൊടുപ്പിതു.

അക്കന്യകൈക്കു ഇവനോടു സ്നേഹമില്ലാകിൽ† വശീകരിക്കയും
പെറാൻ⁴. അവർ സകാമയാകിൽ ഐവത്തുനാലു പണം ഭണ്ഡം
കൊടുത്താലമയം. സ്രീയേ⁵ കന്യകയിനെ ക്ഷതയോനി ആക്കുകിൽ
പുരുഷൻ ചൊന്നതിൽ പാതി ഭണ്ഡം.

മരൊരുത്തൻ കൊടുപ്പാനമെന്തു പൊന്നും കൊണ്ടു ഇരുന
വളെ ക്ഷതയോനി ആക്കുകിൽ കൈ കളവിതു.^{5a} പൊൻ കൊടുത്ത
വൻ ഇവൻ കൊടുപ്പിതും ചെയ്വിതു.⁶

സപ്താർത്തവപ്രജാതാം വരാണാ മുർദ്ധപലഭമാനാം
പ്രകൃത്യ പ്രകാമീ സ്യാൽ, ന ച പിതൃരവഹീനം ദ്യോൽ.
ഋതുപ്രതിരോധിഭിഃ സ്വാമ്യോപേക്രാമതി.

ത്രിവഷ്പ്രജാതാർത്ഥായാസ്തല്യോ ഗന്തും അഭോഷഃ.
തതഃ പരം അതുല്യോപ്യനലങ്ക്രതായാഃ. പിതൃഭ്യോ—
ഭാനേ സ്തേയം ഭജേത.

† മില്ലാക്കിൽ M, V.

‡ ഇവനും കൊടുപ്പിതു G.

2a. ചുണ്ടോണിവിരൽ. മുസ് വന്നിട്ടുണ്ട്.

3. അവഹീനം, നഷ്ടം.

4. വശീകരിക്കുവാൻ പാടില്ല. പാരം 'വശീകരിക്കവും പെറാൻ' എന്നാവാ
നാൺ വഴി.

5. സ്രീ തന്നെ.

5a. നാന്നു പണം ഭണ്ഡവുമാകാം എന്നതു വിട്ടു.

6. മരൊ പുരുഷൻ ഇവൻ കൂലും കൊടുക്കുകയും വേണം.

പരമുട്ടിശ്യാന്യസ്യ വിന്ദതോ ദപീശതോ ഭണ്ഡഃ. ന ച പ്രാകാമ്യം അകാമായാം ലഭേത.

കന്യാമന്യാം ദർശയിതവാന്ത്യാം പ്രയച്ഛതഃ ശത്ര്യാ ഭണ്ഡസ്തല്പായാം, ഹീനായാം ദപീഗുണഃ.

ഏഴു തുടങ്ങ പുഷ്പിതയായവളെ വേണ്ടിപ്പറ്റാക്കാ⁷ൽ, അവളെ ക്ഷതയോടി ആക്കിയാൽ പിതാവിനക്കു ശുദ്ധ്കം വേണ്ടു. എന്തിന്നു വേണ്ടാതാകിൻറീതു? തെരുണ്ടാൽ പിതാവിന്നു സ്വാമ്യ^{7a}മില്ല.

മുവാണ്ടു് തെണ്ടിരിന്ന കന്യക തുല്യജാതീയനെ ഗമിച്ചാൽ ഭണ്ഡമില്ല. മുവാണ്ടു കഴിഞ്ഞാൽ അതുല്യനെ[†]ഗ്രമിക്കിലും ഭണ്ഡമില്ല, പിത്രധനം കൊണ്ടുപോകാക്കാൽ. പീത്രധനം കൊണ്ടുപോകിൽ കള്ളൻ പട്ടം ഭണ്ഡം പടക്കടവിയൻ

ഒരുത്തന്നു കല്പിച്ചിരുന്ന കന്യകയിനെ 'ഞാനവൻ' എൻറു ചൊല്ലി വിവാഹം ചെയ്കിൽ ഇരുന്തറു പണം ഭണ്ഡം. അകാമയാ കിൽ വശീകരിക്കുമുട് പെറാൻ.

പറയുമ്പോൺ ഒരുത്തിയെക്കാട്ടി മറൊരുത്തിയെക്കൊടുക്കിൽ ന്തറു പണം ഭണ്ഡം, അവരും ഒക്കിൽ⁸. ഹീനജാതി⁹ ആവോളാകിൽ ഇരുന്തറു പണം ഭണ്ഡം.

† —വാങ്ങ V.

‡ തുല്യനെ M, V.

§ —ക്കയും M, V.

7. ആവശ്യപ്പെടാത്തപ്പക്ഷം, കൊണ്ടുപോകാത്തപ്പക്ഷം. (വരണം കഴിഞ്ഞു ഏഴ് ആത്തവം കഴിഞ്ഞവളെപ്പറ്റിയാണ് പറയുന്നത്.)

7a. രക്ഷാകർതൃത്വം.

8. അവരും ആദ്യത്തേവളോടു് തുല്യയാണെങ്കിൽ.

9. തുല്യമല്ലെങ്കിൽ എന്നേ വിവക്ഷയുള്ളു. ജാതിപ്രശ്നം വ്യാഖ്യാതാവിൻറതാണു്.

പ്രകമ്ണ്യകമായ്താഃ ചതുഷ്ഠാശൽപണോ ഭണ്ഡഃ;
ശുല്ല്വവ്യയകർമ്മണീ ച പ്രതിദ്യോൽ അവസ്ഥായ.
തജ്ജാതം പശ്ചാൽകൃതാ ദപിഗുണം ദ്യോൽ.

അന്യശോണിതോപധാനേ ദപിശതോ ഭണ്ഡഃ, മിഥ്യാ-
ശംസിനശ്ച പുംസഃ. ശുല്ല്വവ്യയകർമ്മണീ ച ജീയേത.
ന ച പ്രാകാമ്യമകാമായാം ലഭേത.

സ്രീ പ്രകൃതാ സകാമാ സമാനാ ദോദശപണം ഭണ്ഡം
ദ്യോൽ, പ്രകർത്രി ദപിഗുണം. അകാമായാഃ ശത്ര്യാ
ഭണ്ഡഃ ആത്മരാഗാത്മം, ശുല്ക്ദാനം ച. സ്വയം
പ്രകൃതാ രാജദാസ്യം ഗച്ഛേൽ.

ശുക്ലം കൊണ്ടുള്ള സ്രീധനമും പിതാവു കൊടുപ്പിതു. കൊടു
ത്തിരുന്നതിനെന്ത് അക്ഷതയോനി ആയിരുന്നതിനെ¹⁰ അക്ഷതയോനി
ആക്ഷകിൽ ഐംപത്തുനാലു പണം ഭണ്ഡം. മൂന്നു കൊണ്ടവൻ
കൊടുത്ത ശുക്ലമും അവൻ ചെൻറ വിയമും പിന്നെക്കൊണ്ടവൻ
കൊടുപ്പിതു. അവളുമിരണ്ടാമനൊടു കൂടി ഇരുന്നിട്ടു, മുൻറാമതു മറ്റൊ
രത്തനോടു കൂടുകിൽ നൂറൊട്ടു പണം ഭണ്ഡം, സ്രീയാക പുരുഷ
നാക വൈക്കുകടവിയൻ.¹¹

† —രുന്നതിനെയെ M, V.

‡ നൂറൊൺപതു M, V.

10. കൊടുത്തുകഴിഞ്ഞ അക്ഷതയോനിയായ കന്യകയെ. നപുംസകപ്രത്യയം നോക്കുക.

11. വ്യാഖ്യാനത്തിൽ വ്യത്യാസം കാണുന്നു. ഴ. 'അവർ കമാരിയല്ലെങ്കിൽ (അന്യപരിഗൃഹീതയാണെങ്കിൽ) പ്രകമ് ചെമ്പാൽ 54 പണം ഭണ്ഡം അടയ്ക്കുകയും, വരനോടു വാങ്ങിയ ശുല്ല്വവും അവൻ ചെയ്ത വ്യയവും മടക്കിക്കൊടുക്കുകയും വേണം. ഒരു കന്യകയെ ഒരുവന്നു ദാനം ചെയ്താൻ പറഞ്ഞുറപ്പിച്ചിട്ടു പിന്നെ നിറാകരിച്ചാൽ ദമൻ പറ്റാത്ത ഭണ്ഡവും ശുല്ല്വവുമാക്കും ഇരുട്ടിയായിട്ടു കൊടുക്കേണ്ടിവരും'—കെ. വി. എം, കൗ. അ., വേ. 403. ഗണപതിശാസ്ത്രി നമുടെ വ്യാഖ്യാതാവിനെ പിന്തുടരുന്നു. (Vide, Arth. II. P. 173)

അവരും ക്ഷതയോനി ആവാനായി ഭർത്താവിന്നു മറ്റൊരുത്തനെ
യെ ജഡിരും പുടവയിൽ തേച്ചു കാട്ടുകിൽ ഇരുന്താ പണം ഭണ്ഡം.
ഭർത്താവും അപ്രകാരമേ ശുല്പ്കവ്യയമും തോല്പ്വിതു.¹² അവരും അകാമ
യാകിൽ പ്രതിസ്വാമ്യമും ചെയ്യപ്പെറാൻ.¹³

സ്രീ¹⁴സമാനജാതിയായൊക്കെ സ്രീയെക്കൊണ്ടു ക്ഷതയോനി
ആക്കുകിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. അതു ചെയ്യിൻവരും ഇരു
പത്തുനാലു പണം ഭണ്ഡം. അകാമയായിരുന്നവന്റെച്ചെയ്കിൽ
നൂറു പണം ഭണ്ഡം. തന്നെത്താനേ ക്ഷത¹⁵ ആക്കുചിതു എങ്കിൽ
രാജാവിന്നു ദാസിയായ്ക്കവിതു.

ബഹിർഗ്രാമസ്യ പ്രകൃതായാം മിഥ്യാഭിശംസനേ
ച ദ്രവിഗുണോ ഭണ്ഡഃ.

പ്രസഹ്യ കന്യാമപഹരതോ ദ്രവിശതഃ, സസുവർണ്ണ-
മുത്തമഃ. ബഹുനാം കന്യാപഹാരിണാം പൃഥക് യഥോ-
ക്താ ഭണ്ഡാഃ.

ഗണികാഭിമിതരം പ്രകൃതശ്ചതുഷ്ഠാശൽപണോ
ഭണ്ഡഃ, ശുല്പ്കം മാതുർ, ഭോഗഃ ഷോഡശഗുണഃ. ദാ-
സസ്യ ദാസ്യോ വാ ഭിമിതരം അദാസീം പ്രകൃതഃ ചതു-
ർവിംശതിപണോ ഭണ്ഡഃ, ശുല്പ്കാബന്ധുദാനം ച.
നിഷ്ക്രയാനരൂപാം ദാസീം പ്രകൃതവതോ ദാദശ-
പണോ ഭണ്ഡഃ, വസ്ത്രാബന്ധുദാനം ച.

12. നഷ്ടപ്പെടണം. തോല്പ്തല", തോറാൽ (ക. സോൽ)—Tolose (T. Lex.).

13. അവളിൽ സ്വാതന്ത്ര്യം ലഭിക്കുന്നതല്ല.

14. 'സകാമ'യെ വീട്ടു.

15. ക്ഷതയോനി എന്നർത്ഥത്തിൽ.

ഇച്ഛുന്നതേ ഗ്രാമത്തിന്നു പുറത്തുക്കു പോയ് ചെയ്കിലിരുമടങ്കു
ഭണ്ഡം. ചെയ്യിട്ടില്ല എന്റു ചൊല്ലും പുരുഷന്നമിരുമടങ്കു.

വലിയ¹⁶ കന്യകയെക്കൊണ്ടുപോകിലിരുന്റു പണം ഭണ്ഡം.
അലങ്കാരത്തൊട്ടുകു കൊണ്ടുപോകിൽ ഉത്തമം സാമസഭണ്ഡം.
പലർ കൂടുകൊണ്ടുപോകിൽ ഒരോത്തരെ^{16a} കീറും ചൊന്ന ഭണ്ഡം
ചെയ്വിതു.

ഗണിക¹⁷യുടെ മകളെ ദുഷിക്കിൽ^{17a} ചെറുവത്തുനാലു പണം
ഭണ്ഡം. തായ്ക്കു കൊടുക്കും ധനം^{17b} പതിനാറു മടക്കിച്ചു കൊടുപ്പിതു.
തന്നയെ ദാസനയെ മകൾ താൻ, ദാസിമകൾ താൻ, ദാസി അൻറി
യെ¹⁸ ക്ഷതിക്കിൽ ഇരുപത്തുനാലു പണം ഭണ്ഡം; ശുദ്ധകുറു കൊടുത്തു
ആരോണമും കെട്ടുകക്കടവിയൻ. തന്നടിയാൾ പണികൊള്ളാമളവു
സമർത്ഥയായൊള്ളവളെ¹⁹ ക്ഷതയോനി ആക്കുകിൽ പന്തിരണ്ടു പണം
ഭണ്ഡം. ഒരോണിപ്പുടവയു²⁰ കൊടുത്തചങ്കാരമും കൊടുപ്പിതു.

† ഭരണ M.

16. ബലാൽക്കാരമായി.

16a. cf. 'ചൂഷിതേ മാല പരിച്ഛോരോത്തരെ'—ലീ. ഉ. പ. 29.

17. ഗണികമാർ സകാർശവളം വാങ്ങുന്നവരും പല അധികാരാവകാശങ്ങൾ
ഉള്ളവരും ആയിരുന്നു. See L. Sternbach, *Legal Position of Prostitutes
according to Kautalya's Arthashastra*, Chapter I. 1. (JAOS, LXX). പഴയ
ഇന്ത്യൻസാഹിത്യത്തിൽ വേദഗുരുക്കൾ 250ലധികം പയ്യായങ്ങളുള്ളതായി ആ ലേഖകൻ
ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നു. പലതിന്നും താൽപര്യഭേദവും കാണാം.

17a. ദുഷിപ്പിക്കിൽ എന്നാണു് വിവക്ഷ.

17b. നിശ്ചിതമായ ജോഗ്രവ്യം.

18. ദാസന്റെയോ ദാസിയുടെയോ അദാസിയായിട്ടുള്ള (സ്വയം ദാസിയല്ലാത്ത)
മകളെ എന്നാണർത്ഥം; ദാസിയെക്കൂടാതെ എന്ന യഥാശ്രുതമായ അർത്ഥമല്ല.

19. നിഷ്ക്രയാനരൂപയായവൾ (ദാസ്യഭാചനം ചെയ്യത്തക്കവൾ) എന്നാണു്
മൂലാർത്ഥം. സ്വേച്ഛപ്രകാരം ജോലി സ്വീകരിപ്പാൻ സ്വാതന്ത്ര്യമുള്ളവൾ എന്നായി
രിക്കാം വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ വിവക്ഷ.

20. ഓണാലോഷത്തിന്നു വളരെ പഴക്കമുണ്ടെന്നു പറയേണ്ടതില്ല. cf. 'വേണാ
ട്ടടികളുമോണത്തിനാർ'—ഉണ്ണി. പേ. 63. ഓണാലോഷത്തിന്നു ക്ഷേത്രങ്ങളിലേക്കു
സ്വത്തു് നീക്കിവെക്കുന്ന പതിവു് പഴയ ശാസനങ്ങളിൽ കാണാം. ഇളംകുളം കുഞ്ഞൻ
പിള്ളയുടെ 'ഓണം ചരിത്രത്തിൽ' എന്ന ലേഖനം നോക്കുക. (പില കേരളചരിത്ര
പ്രശ്നങ്ങൾ I, പേ. 27 ff.)

സാചിവ്യാവകാശഭാണേ കർത്തൃസമോ ഭണ്ഡഃ.

പ്രോഷിതപതികാമപചരന്തീം പതിബന്ധുസ്തൽ-
പുരുഷോ വാ സങ്ഗ്രഹണീയാൽ. സങ്ഗ്രഹീതാ
പതിമാകാംക്ഷേത. പതിശ്ചേൽ ക്ഷമേത, വിസൃജ്യേ-
തോഭയം. അക്ഷമായാം സ്രീയാഃ കണ്ണനാസാമേദനം.
വധം ജാരത്വ പ്രാപ്നയാൽ.

ജാരം ചോര ഇത്യഭിഹരതഃ പഞ്ചശതോ ഭണ്ഡഃ.
ഹിരണ്യേന മുഞ്ചതസ്തദേഷ്ടുഗുണഃ.

കേശാകേശികം സങ്ഗ്രഹണം. ഉപലിങ്ഗനാദോ
ശരീരോപഭോഗാനാം, തജ്ജാതേഭ്യഃ, സ്രീവചനാദോ.

പരചക്രാടവീഛതാം ഓഘപ്രവൃദ്ധാം അരണ്യേഷു
ദ്ഭഭിക്ഷേ വാ തൃക്താം പ്രേതഭാവോത്സൃഷ്ടാം വാ പര-
സ്രീയം നിസ്സാരയിതപാ യഥാസംഭാഷിതം സമുപഭൂ-
ഞ്ജിത. ജാതിവിശിഷ്ടാം അകാമാം അപത്യവതിം
നിഷ്കൃതേണ ദദ്യാൽ.

കന്യാദേഷണത്തുക്കു സാചിവ്യാ ചൈയുമവനം, ഇടംകൊടുക്കു
മവനം അതു ചെയ്യിൻറവനോടൊത്ത ഭണ്ഡം വൈക്കുകയവിയൻ.²¹

ഭർതാവു ദേശാന്തരത്തു പോയിരിക്കച്ചെയ്ത അപചരിക്കിൽ
ഭർതാവിൻ ബന്ധുക്കൾ താൻ, ബന്ധുപുരുഷൻ താൻ ഇരുവരയും കൂട
ക്കെട്ടിക്കൊടുവിതു. ഭർതാവു വരമളവും കെട്ടിയവണ്ണമേ ഇരിപ്പിതു.
വന്നാൽ അവൻ ക്ഷമിക്കിൽ ഇവരെയും വിട്ടവിതു. അവൻ ക്ഷമി
യാക്കാത്ത സ്രീയുടെ മൂക്കും ചെവിയുമുപിതു ജാരനെ കൊൽവതു.

† ക്ഷമിയാക്കി(കി)ൽ M, V.

21. 'പുടവയുമലങ്കാരവും കൊടുക്കുകയവിയൻ' എന്നൊരു വാക്യം ഇതിന്നുശേഷം
പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നു.

ജാരണെ മരൈപ്പാൻ കള്ളനെൻറ ചൊല്ലുകിൽ അത്തുറ പണം ഭണ്ഡം. ചൊൻ കൊണ്ടിട്ടു ജാരണെ വിട്ടും രക്ഷിപ്പുരുഷൻ കൊണ്ടതിലെൺമടങ്ക ഭണ്ഡം കൊറുവിതു.

പിടിക്കും കാലമാവിതു—ഇരുവരുടേ തലമയിരും കൂട്ടിപ്പിടിക്കാം കാലത്തു പിടിപ്പിതു²². അൻറിയെ കർപ്പരം, കസ്തുരി എൻറിവ പകൻ പട്ടിരി²³ ക്കിച്ചമപ്പോരും പിടിച്ചാലുമമയം. മരൊള്ള ഇംഗി തജ്ഞരെക്കൊണ്ടു താനറിഞ്ഞാൽ പിടിപ്പിതു²⁴.

പ്രശസ്തഗ്രന്ഥങ്ങളിലും ഭണ്ഡമില്ലാത്ത പ്രകാരം ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. പരവകും²⁵ വന്നെടുത്തു താൻ, ആടവികർ താൻ വന്നിട്ടു കവർന്നിട്ടു അകപ്പെട്ടുപോയവളെത്താൻ, ആററിൽ വെള്ളം കൊണ്ടൊഴുകിപ്പോയവളയും²⁶, കാട്ടിൽ വെച്ചുടയവൻ കളഞ്ഞതുപോയവളയും, ദുർഭിക്ഷത്തിൽ വച്ചു കളഞ്ഞവളെയും, വ്യാധിപ്പെടുക്കത്താൽ ചത്താളെൻറും നിന്നെച്ചു കളഞ്ഞവളെയും ഓംപി²⁷യവളോടമൈത്തു കൊള്ളും പ്രകാരം ഭായ്യയായ് താൻ, അടിയാളായ് താൻ കൂടി സംഗ്രഹിച്ചാൽ അതിന്നു ഭണ്ഡമില്ല. അതിന്നുപവാദമൊണ്ടു്:—ഉത്തമ ജാതിയാക്കൊള്ളവളെയും, സ്നേഹമില്ലാത്തവളെയും ഭായ്യയാക്കപ്പെറാൻ. അതിന്നു കൂലി²⁸കൊണ്ടു് ഉടമ്പടയുണ്ടാക്കേ കൊടുപ്പിതു.

22. കേശാകേശികം—തലമുടി തമ്മിൽ പിടിച്ചുവലിക്കൽ. അതു നടക്കുന്ന കാലത്തു പിടിക്കുന്നതെന്നർത്ഥം. കേശകുപ്പണം ക്രിയാദാനുസൃതം.

23. ദേഹത്തിൽ അവ പകർന്നിരിക്കുക എന്നു താൽപര്യം.

24. 'സ്ത്രീവചനാപോ' (സംഗ്രഹിതയായ സ്ത്രീയുടെ വാക്കു കേട്ടു) എന്നതു വിട്ടു.

25. ശത്രുസൈന്യം.

26. സമുച്ചയക്കുഴപ്പം. ശത്രുസൈന്യത്താൽ അപഹരിയപ്പെട്ടവൾ, ആടവികരാൽ പിടിക്കപ്പെട്ടവൾ, ജലപ്രവാഹത്തിൽ ഒഴുകിപ്പോയവൾ—ഇങ്ങനെ പോകേണ്ടതാണു് വാക്യം.

27. രക്ഷിച്ചു, സഹായിച്ചു. cf. ഓംപട്ടത്തൽ (ത.)—രക്ഷിക്കൽ. സമ്മതം ഉള്ള 'ഓം' തന്നെയണിതിന്റെ അടിയിൽ. പ. മ. അതിൽ ദണ്ഡഹിതക എന്നും അത്ഥമുള്ളതായിത്തോന്നുന്നു. cf. 'അമ്പാടിക്കടുത്തൊന്നാണു് ഓമ്പിക്കണ്ടോമൊഴുകവും'—അന. പു. വ., പ. 141.

28. നിഷ്ക്രയം, പ്രതിഫലം.

ശ്ലോകം:—

ചോരഹസ്താൽ നദീവേഗാൽ
 ദുർഭിക്ഷാൽ ദേശവിഭ്രമാൽ
 നിസ്സാരയിതപാ കാന്താരാൽ
 നഷ്ടാം തൃക്താം മൃതേതി വാ
 ഭുജിത സ്രീയമന്യേഷാം
 യഥാസംഭാഷിതം നരഃ.

പൊരുൾ ചൊല്ലിതു.†

നതു രാജപ്രതാപേന
 പ്രമുക്താം സ്വജനേന വാ
 ന ചോത്തമാം ന ചാകാമാം
 പൂർവാപത്യവതീം ന ച;
 ഇന്ദ്രശീം തപനരൂപേണ
 നിഷ്ക്രയേണോപവാഹയേൽ.

ഇതിന്നു പൊരുളാവിതു. രാജാവു കൊടിയ²⁹നായിട്ടു പോയവ
 ഉയും, ചാനോർ വിടാതെ ഇരുന്നവഉയും, പണ്ടേ മക്കളുടേവഉയും^{29a}
 സംഗ്രഹിക്കപ്പെറാൻ. ഇങ്ങനെ ഒത്തവരളെ³⁰ത്താൻ രക്ഷിച്ചു അതി
 നന്നരൂപമായ് താൻ കൂലികൊണ്ടു ഉടയവരൾക്കേ കൊടുപ്പിതു.

കന്യപ്രകമ്ഭം മുടിഞ്ഞിതു.

† ചൊല്ലിയതു M.

29. കോപിച്ചവൻ.

29a. 'ഉത്തമാം അകാമാ ച' വിട്ടിരിയ്ക്കുന്നു—ഭുവ്യ" പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനാൽ.

30. പക്ഷേ, 'ഒത്തവളെ' എന്നായിരിയ്ക്കാം പാഠം.

88. പ്രക. അതിചാരഭണ്ഡം.

ബ്രാഹ്മണം അപേയമഭക്ഷ്യം വാ സങ്ഗ്രാസയത ഉത്തമോ ഭണ്ഡഃ, ക്ഷത്രിയം മധ്യമഃ, വൈശ്യം പൂവ്വം സാഹസഭണ്ഡഃ; ശൂദ്രം ചതുഷ്പഞ്ചാശൽപണോ ഭണ്ഡഃ. സ്വയം ഗ്രസിതാരോ നിവിഷയാഃ കാതൃഃ.

പരഗൃഹാഭിഗമനേ ദിവം പൂവ്വം സാഹസഭണ്ഡഃ, രാത്രൗ മധ്യമഃ. ദിവം രാത്രൗ വാ സശസ്രസ്യ പ്രവിശത ഉത്തമോ ഭണ്ഡഃ.

ഭിക്ഷുകവൈദേഹകൗ മത്തോന്മത്തൗ ബലാഭാപദി ചാതിസന്നിക്താഃ പ്രവൃത്തപ്രവേശാത്മാഭണ്ഡാഃ, അത്യുത്ര പ്രതിഷേധാൽ.

സ്വവേശ്തനോ വിരാത്രാശുദ്ധം പരിവാജ്ജമാരോഹതഃ പൂർവ്വഃ സാഹസഭണ്ഡഃ. പരവേശ്തനോ മധ്യമഃ. ഗ്രാമാരാമ വാടഭേദിനത്വം.

‘അതിചാരഭണ്ഡഃ’ എന്തിനു സൂത്രം. അതിചാരങ്കളാവോ, അഭക്ഷ്യഭക്ഷണം, അഗമ്യഗമനം എൻറിയ്ക്കാതികൾ. അവു നിമിത്തമായുള്ള ഭണ്ഡം ചൊല്ലിൻറിയ്ക്കുന്നതു സൂത്രാത്ഥം. കീൾ ചോരാഭിക്ഷകന്മാരെ ശോധിക്കുമാറു ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ തത്താസ്തമക്കമഞ്ഞെ¹ ആചാരം പിഴക്കു അനുഷ്ഠിക്കിൻറ കണ്ടകന്മാരെ ചൊല്ലിൻറിയ്ക്കുന്നതു സംബന്ധം.

1. തത്താസ്തമം വിധിച്ചു. ‘തത്താസ്തമം’ എന്ന രൂപം ശ്രദ്ധിക്കുക.

ബ്രാഹ്മണനെ അപേയപാനമും അഭക്ഷ്യഭക്ഷണമും ചെയ്യിക്കു മവന[†] ഉത്തമസാഹസം ഭണ്ഡം. ക്ഷത്രിയനെച്ചെയ്യിക്കിൽ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം. വൈശ്യനെ^{1b} ആകിൽ പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. ശൂദ്രനെ ആകിൽ ഐന്ദത്തനാലു പണം ഭണ്ഡം. ബ്രാഹ്മണാദി കുറ[‡] തക്കളേ ഇവിരണ്ടു[§] ചെയ്^{*}വോരാകിൽ അവരെ^{*} കടത്തി കളവിതു.²

പിറരില്ലത്തു പകലേ ചെൽകിൽ പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. ഇരാച്ചെൽകിൽ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം.³ ഭിക്ഷുകരും വാണികരും മത്തരും ഉന്മത്തരും, മരൊരുത്തൻ ഇല്ലം ബലാൽക്കാരത്തിനാൽ പുകുവനും⁴, ആപന്നനായ് പുകുവനും, പണ്ടില്ലത്തു ചെൻറിയങ്ങു മവനം⁵, ഇച്ചൊന്നവരൾക്കു പിറരില്ലത്തു ചെൻറാൽ ഭണ്ഡമില്ല, ഇല്ലമുടയവൻ വിലക്കുകിൽ.[§] വിലക്കച്ചെൽകിലിവരൾക്കും ഭണ്ഡമൊണ്ടു[¶].

തന്നടയ ഇല്ലത്തും ഒരുയാമം ഇരാക്കുഴിഞ്ഞു⁶ മതിലേറിപ്പുകിൽ പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. ഉൾവേലിയും തോട്ടവേലിയും പിളക്കിൽ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം.

† അവനെ M.

‡ ദികൾക്കു M, V.

§ ഇരണ്ടും M, V.

* നെ M, V.

¶ മവനെയും M, V.

\$ —ക്കാക്കിൽ M, V.

1b. ചില പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

2. ബഹിഷ്കരിക്കുന്നു.

3. രാത്രിയും പകലും ആയധപാണിയായിച്ചെന്നാൽ ഉത്തമം സാഹസഭണ്ഡം എന്ന ഭാഗം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

4. ബലാൽക്കാരമായി തന്റെ വീടു കൈയേറപ്പെട്ടവൻ.

5. സാധാരണ (പണ്ടു) വീട്ടിൽ പോകാറുള്ളവൻ.

6. അധരാത്രിയ്ക്കു ശേഷം എന്നും കാണുന്നു.

ഗ്രാമേഷപന്തഃ സാത്മികാ ജ്ഞാതസാരാ വസേയുഃ.
 മുഷിതം പ്രവാസിതം ചൈഷാമനിർഗതം രാത്രൗ ഗ്രാമ-
 സാമി ദദ്യാൽ. ഗ്രാമാന്തേഷ വാ മുഷിതം പ്രവാസിതം
 വിവിതാധ്യക്ഷോ ദദ്യാൽ. അവിവിതാനാം ചോരര-
 ജ്ജകഃ. തഥാപ്യഗൃപ്താനാം സീമാവരോധവിചയം
 ദദ്യുഃ അസീമാവരോധേ പഞ്ചഗ്രാമീ ദശഗ്രാമീ വാ.

ദുർബ്ബലം വേശ്വ, ശകടമനുത്തണ്ണമുൽസംഭം, ശസ്ത്ര
 മനപാത്രയം അപ്രതിച്ഛന്നം ശ്വഭം കൂപം കൂടാവപാതം
 വാ കൃതപാ ഹിംസായാം ദണ്ഡപാരഷ്യം വിദ്യാൽ.

ഗ്രാമത്തിനടയകത്തു ചാത്തു⁷ വസിക്കുമ്പോൾ തങ്ങളുടെ ധന
 മൊക്കെയും അ ഗ്രാമത്തിലുള്ള സ്വാമിക്കു അറിയിച്ചു വസിപ്പിച്ചു.
 ഇവർക്കു ഇളന്നതു ഗ്രാമത്തിൽനിന്നു⁸, ഗ്രാമത്തുകു സ്വാമ്യം ചെ-
 യ്തിൻറവൻ കൊടുപ്പിച്ചു. ഗ്രാമാന്തരത്തിലുള്ളതുമെ വിവിതാധ്യ-
 ക്ഷൻ⁹ കൊടുപ്പിച്ചു. വിവിതാധ്യക്ഷൻ ഇല്ലാതടത്താകിൽ ചോരരജ്ജ-
 കൻ കൊടുക്കുകയായി. അവനാവോൻ കള്ളരെപ്പിടിപ്പാനമഞ്ഞി-
 രിയ്ക്കുമവൻ. അവനമില്ലായ്കിൽ യാവനൊരുത്തനുടെ സീമയിൽ
 ഇളന്നിതു, അവനാരാഞ്ഞു കൊടുപ്പിച്ചു. ഒരുത്തനടയ സീമ അല്ലാ-
 കിൽ ഇളന്നടത്തിന്നു ചാരത്തുള്ള പഞ്ചഗ്രാമി താൻ ദശഗ്രാമിതാൻ¹⁰
 ഇളന്നതു നേടിക്കൊടുപ്പിച്ചു.

7. <സാത്മം—കച്ചവടസംഘം.

8. ഇവർക്ക് ഗ്രാമത്തിൽനിന്നു നഷ്ടപ്പെട്ടത് (ഇളന്നത്). 'ഗ്രാമത്തിൽനിന്നു'
 എന്നതു 'ഇളന്ന'തിന്റെ മുഖ്യ വെണ്മയുണ്ടായതിന്നു.

9. വിവിതം—പുൽപ്രദേശം, മേച്ചിൽ സ്ഥലം.

10. ക്രമത്തിൽ അഞ്ചു ഗ്രാമങ്ങളുടെയും പത്തു ഗ്രാമങ്ങളുടെയും സംഘങ്ങൾ.

ഇല്ലം ദർശ്യമാകിത്താൻ¹¹ എൻറവാറ, ഇല്ലം ചുവർ പിളന്നി
 രന്നു എൻറവാറ.¹² ചാട്ട അച്ചു മുറിഞ്ഞിരിന്നിട്ടും, മേൽതുണ്ട്¹³
 കെട്ടാതെ ഇരിന്നിട്ടും, ശസ്ത്രകളുയർ നൻറായി കെട്ടാതെ വച്ചും,
 ഒൻറിനേചണച്ചു വെച്ചൊതൊഴിഞ്ഞിട്ടും, കഴി കല്ലിയതു¹⁴ തുരാതെ
 ഒഴിഞ്ഞിട്ടും, വല വച്ചതിൽ പട്ടം ചാകിൽ ഭണ്ഡപാരുഷ്യത്തിൽ
 ചൊന്ന ഭണ്ഡം വൈപ്പിതു.

വൃക്ഷച്ഛേദനേ മധുരശ്ലീഹരണേ ചതുഷ്പദാനാം അദാ-
 ന്തസേവനേ വാഹനേ കാഷ്ഠലോഷ്ടപാഷാണഭണ്ഡ-
 ബാണബാഹുവിക്ഷേപണേഷു യാനേ ഹസ്തിനാ ച സം-
 ഘട്ടനേ 'അപേഹി' ഇതി പ്രകൃോഗശനഭണ്ഡുഃ.

ഹസ്തിനാ രോഷിതേന ഹതോ ദ്രോണോന്നം മദ്യകുന്ദം
 മാല്യാനുലേപനം ദന്തപ്രമാജ്ജനം ച പടം ദദ്യാൽ.
 അശ്വമേധാവട്ടമസ്താനേന തുല്യോ ഹസ്തിനാ വധ ഇതി
 പാദപ്രക്ഷാളനം. ഉദാസിനവധേ യാതുരുത്തമോ ഭണ്ഡുഃ.

11. =ആയിത്താൻ.

12. 'വിളിത്തന്നതെൻറവാറു' എന്നു പ്രതി. പിളന്നു > പിളൻ. cf. പേയ്
 പിളഞ്ഞാക്ക നിൻറുലർ പെരുള്കളളിയിൻ തായ് പിളഞ്ഞു കാരകിൽകളും'—കവ.
 താടക. പാ. 8.

13. 'മേലെ തുണ്ട്' എന്നു പ്രതി.

14. കഴിച്ചതു. 'അപ്രതിച്ഛന്നം ശ്വേദം കൂപം വാ' എന്നതിന്നു മറച്ചുകെട്ടാത്ത
 കഴിയോ കിണറോ എന്നാണു് ശരിയ്ക്കൽ. 'കല്ലിയ'തിലെ കല് യാതുവിന്നു, to work
 away earth gradually (പതുക്കെപ്പതുക്കെ മണ്ണെടുത്തുകൊള്ളുക) എന്നു തമിഴിൽ അർത്ഥം.
 കല്ലു, കൽകിറേൻ, കൽവിനേൻ, കല്ലുവേൻ ഇत्याദി രൂപങ്ങൾ. cf. 'ഇക്കളം താൻ
 വേണ്ടുമാറു കല്ലിക്കരെ നീളം അട്ടപ്പൊറുവതാകറും' (SII, III, പേ. 239, വ. 9).

മരം വെട്ടി വീഴ്ചമെടുത്തു, 'പോക' എൻറ ചൊല്ലച്ചെയ്യേ നിൻറ ചാകിൽ ഭണ്ഡമില്ല. ചതുഷ്ഠാത്തുകളടക്കമില്ലാത്തവു¹⁵ കെട്ടും പോണം, ശിക്ഷിക്കുംപോണം, വിറകിട്ടികയും കല്ലും തണ്ടും¹⁶ അമ്പും ഇത്തനയും ഇടും¹⁶പോണം, ആനയേറിപ്പോമെടുത്തു, 'പോക' എൻറ ചൊല്ലച്ചെയ്യേ ഇച്ഛനിമിത്തത്താൽ ചാകിൽ¹⁷ ഭണ്ഡമില്ല.

പാവാ¹⁸നഴക്കു^{18a}ച്ചെയ്യേ ആനയുടെ മുന്നൽ നിൻറ ആനയെ അരിശുപ്പടുത്തു ആനയാൽ കോക്കു¹⁹പ്പട്ടുകിൽ അവന്നു²⁰ ഒരു ദ്രോണം അന്നമും, ഒരു കുടും മലച്ചും, മാലച്ചും, അനുലേപനവും, കൊമ്പിന്മേൽ പ്പുണു രുധിരം തുടൈപ്പാൻ പട്ടൈവയും കൊടുപ്പിതു²¹. അതു

† ഭൂടക M, V. ഭൂടനക G.

‡ അഴൈക്ക M.

15. 'ഭ്യേരശ്വിഹരണേ' എന്ന മൂലത്തിന്നു വ്യാഖ്യാതാവിനെ അനുസരിച്ചു, 'ഭ്യേനസുബന്ധനാവസരേ' എന്നു ഗണപതിശാസ്ത്രി (Arth. II. പേ. 178). 'നാൽക്കാലികളുടെ കെട്ടുകയാഴിയിക്കുക' എന്നു കെ. വ.1 എം. (കൗ. അ., പേ. 408).

16. <ഭണ്ഡു.

16a. എറിയുക, പ്രയോഗിക്കുക.

17. 'ചാകുംപോണം' എന്നു വായിച്ചാൽ സമുച്ചയക്കുഴപ്പം പരിഹരിക്കാം. എല്ലാ പകർപ്പിലും 'ചാകിൽ' എന്നുതന്നെ കാണുന്നു.

18. >പാപ്പാൻ. ആനയ്ക്കുള്ള പരിശീലനമാണു് പാവു. cf. 'പാവുകൾ ഏകി നിന്നാനയെപ്പായിച്ചാൻ' (കൃ. ഗാ.); പ. മ. ത്തിൽ 'തേർപാവ'നെയും കാണാം.

18a. =അയക്ക, അയക്ക—to slacken, loosen—Gundert. (cf. കെട്ടയച്ചു വിടുക). ട്കാരയകാരങ്ങൾ പരസ്പരം മാറുന്നത് പതിവാണല്ലോ. 'പാവാനഴിയു ച്ചെയ്യേ' എന്നാണു് സുഗമപാഠം. പക്ഷെ 'അഴൈക്കച്ചെയ്യേ' (M, V.), 'അഴക്കച്ചെയ്യേ' (G)—ഇങ്ങനെയാണു് പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നത്.

19. കത്തിക്കോക്കപ്പെട്ടാൽ.

20. ആനയ്ക്കു്.

21. 'ആനൈക്കു കൊടുപ്പിതു' എന്നു പകർപ്പുകളിൽ. 'അവന്നു' എന്നു മുമ്പിലു ള്ളതിനാൽ 'ആനൈക്കു' എന്നതു് വിട്ടിരിക്കുന്നു.

ആന കത്തിക്കൊല്ലുന്നത് പുണ്യമാണെന്നു കരുതിയിരുന്നതിനാൽ മരിച്ചവന്റെ ബന്ധുക്കൾ മേല്പറഞ്ഞതെല്ലാം അതിന്നു സമ്മാനിയ്ക്കണമെന്നു പറയുന്നു.

എന്നിന്നു കൊടുക്കിൻറതെങ്കിൽ, അശേഷമധാവട്ടു²²ത്തിന്നോടൊക്കും ആനയെ കാൽ കഴുകിപ്പടുവതു; ആകിൻറമയൽ ആനയെ കാൽ കഴുകിൻറ വാറിതു.²³ ആനയെക്കു കോപമിൻറിയെ പാവാനോ ക്ഷിപ്തം കൊൽവോനാകിൽ ഉത്തമം സാഹസഭണ്ഡം.

ശ്രംഗിണാ ഭംഷ്ടിണാ വാ ഹിംസ്യമാനം അഥേ ക്ഷയതഃ സ്വാമിനഃ പൂർവ്വഃ സാഹസഭണ്ഡഃ. പ്രതി-
കൃഷ്ടസ്യ ദപിഗുണഃ.

ശ്രംഗിഭംഷ്ടിഭ്യമന്യോന്യം ഘാതയതഃ തച്ച താവച്ച ഭണ്ഡഃ.

ദേവപശുവൃഷഭമേക്ഷാണം ശോകമാരീം വാ വാഹ-
യതഃ പഞ്ചശതോ ഭണ്ഡഃ. പ്രവാസയത ഉത്തമഃ.

ലോമദോഹവാഹനപ്രജനനോപകാരിണാം ക്ഷുദ്രപ-
ശുനാമാദാനേ തച്ച താവച്ച ഭണ്ഡഃ. പ്രവാസനേ ച,
അന്യത്ര ദേവപിതൃകാശ്ചേഭ്യഃ.

ഇനി ശ്രംഗി താൻ, ഭംഷ്ടി താൻ, ഇവിരണ്ടിനാലും ഹിംസ്യമാനനായവനെ^{23a} രക്ഷിയാക്കാൽ ഉടയവന്നു പൂർവ്വം സാഹസഭണ്ഡം. ഇവിന്റെ വിലക്കെന്നച്ചെയ്തേ²⁴ വിലക്കാതൊഴികിലിരുമടക്കം ഭണ്ഡം.

ശ്രംഗിയും ഭംഷ്ടിയും തമ്മിലേ പൊരുതു ചാകക്കണ്ടു വിലക്കാതൊഴികിൽ ചത്തതു പെരും വിലയും²⁵ കൊടുത്തു അത്തന്ന ഭണ്ഡമും വൈക്കക്കടവിയൻ.

22. യാഗത്തിലെ പുണ്യജലമാണ് അവളുമാം.

23. ആനയെ കാൽ കഴുകിക്കുന്നതാണിതു്.

23a. ഹിംസ്യമാനവനെ എന്നാണ് എല്ലാ പക്ഷിലും.

24. 'വിലക്കണമേ', എന്നു വിളിച്ചുപറഞ്ഞിട്ടും. 'വിലക്കു വൈയ്ക്കച്ചെയ്തേ' എന്നു ദ്രുതിൽ.

25. 'ഭവ്യവു' എന്നു ദ്രുതിൽ.

തേവരടയ കാളയും പശുക്കളിൽ ഗർഭത്തിനായ് നില്ക്കും കാളയും, മലടിയാ[യ്] ഒളളതും കൊണ്ടൊഴികിൽ²⁶ അഞ്ഞൂറു പണം ഭണ്ഡം. ഇവ കൊൽകിലുത്തമം സാഹസഭണ്ഡം.

2 കൊള്ളാമവും^{†26a} കറക്കുമാവും ഏരിപ്പരുമാറുമാവും ഗർഭം കൊടുക്കു മാവും²⁷, ഇങ്ങനെ ഒളള പ്രഭൃതി^{27a}, കറക്കിലും കൊൽകിലും അറവു പെരുമാളവും പിന്നയുമത്തന ഭണ്ഡം. ദേവകാതുളം പിതൃകാതുളത്തിലുമൊഴിച്ചു ഭണ്ഡം.

മരിന്നനസ്സും ഭഗന്യഗം തിര്യകപ്രതിമവാഗതം ച പ്രത്യാസരദോ ചക്രയുക്തം യാനപശുമാനുഷ്യസംബാധേ വാ ഹിംസായാമഭണ്ഡ്യഃ. അന്യഥാ യഥോക്തം മാനുഷപ്രാണിഹിംസായാമഭണ്ഡമഭ്യാവഹേൽ. അമാനുഷപ്രാണിവധേ പ്രാണിദാനം ച.

ബാലേ യാതരി, യാനസ്ഥഃ സ്വാമീ ഭണ്ഡ്യഃ. അസ്വാമിനി യാനസ്ഥഃ പ്രാപ്തവ്യവഹാരോ വാ യാതാ. ബാലാധിഷ്ഠിതമപുരുഷം വാ യാനം രാജാ ഹരേൽ.

കൃത്യാഭിചാരാഭ്യാം യൽ പരമാപാദയേൽ, തദാപാദയിതവ്യഃ.

† കൊള്ളാമവും G.

26. അപഹരിതീൽ. വാഹയതഃ, പ്രവാസയതഃ എന്നീ മൂലപദങ്ങൾക്കു് അർത്ഥവ്യത്യാസമുണ്ടു്. തേവരടയ കാളയേയും മറ്റും സവാരിചെയ്യുന്നവന്നു അഞ്ഞൂറു പണം മെന്നം അന്യസ്ഥലത്തേക്കു കൊടിക്കുന്നവന്നു ഉത്തമസാഹസമെന്നും അർത്ഥം പറയാം. (കെ. വി. എം.—കു. അ., പേ. 409).

26a. 'അറു'കളുടെ ഘോഷയാത്ര!

27. ഉൽപാദനസമർത്ഥമായതു്.

27a. ഇത്തരത്തിലുള്ളവ. പ്രയോഗം ശ്രദ്ധിക്കുക.

കാമം ഭായായാമനീച്ഛന്യാം, കന്യായാം വാ ദാരാ-
ത്മിനാം, ഭർത്തരി ഭായായാ വാ സംവനനകരണം.
അന്യഥാ ഹിംസായാം മധ്യമഃ സാഹസഭണ്ഡഃ.

മുഷ്ടാന്താൺ മുറിഞ്ഞിട്ടും, നകം മുറിഞ്ഞിട്ടും, എതിർ വന്നിട്ടും, പിൻനോക്കി മണ്ടിൻറടുത്തു വിലങ്ങു വീണ്ണിട്ടും²⁸, ചാട്ട, ചെറുചാട്ട, മനുഷ്യർ, പശുചെൻറിവരളായ ഞ്ഞെക്കിലും† ഭരത്തൻ [ചാകിൽ ഭണ്ഡമില്ല]²⁹. ഇവിത്തനയുമിൻറിയെ വച്ചു³⁰, മനുഷ്യർ ചാകിൽ യഥോക്തം ഭണ്ഡം വൈക്കക്കുടവിയൻ. മനുഷ്യരല്ലാത്ത പ്രാണികൾ ചാകിൽ അതിനു പ്രതീകാരമും കൊടുത്തു ഭണ്ഡമും വൈക്കക്കുടവിയൻ.

ചാട്ടിനേൽ സാരഥി ബാലനായിട്ടു ചാട്ടിൻകീറു പട്ടാരേണം³¹ ചാകിൽ ചാട്ടിനേൽ സ.പാമിയായൊള്ളുവൻ³² ഭണ്ഡം വൈക്കക്കുടവിയൻ.

† മുക്കുക്കു M, V.

‡ ഞ്ഞെക്കിലും M, V.

§ ചാടിനേൽ V.

28. cf. മുഗ്ദ്ധചന്ദ്രകൽ വീണ്ണേൻ താണ്ണേൻ ജ്യോത്സംനാസരസി പനിനീർതന്നി ലാണ്ണേനമിണ്ണേൻ—ലീ. ഉ. പ. 13. ഉയിൽ 'വീണിട്ടും' എന്നുതന്നെ കാണുന്നു.

29. പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നില്ല.

cf. 'ഹരിനനാസ്യേ ഭഗയുഗേ

തീയുഷ്പ്രതിമുഖാഗതേ

അക്ഷഭങ്ഗേ ച യാതസ്യ

ചക്രഭങ്ഗേ തമൈവ ച

മേരഭനേ ചൈവ യന്ത്രാണാം

യോക്തം റരശ്ശ്യാസ്തമൈവ ച

ആക്രന്ദേ ചാപ്യവൈഹീതി

ന ഭണ്ഡം മനുരബ്രവീൽ.'

മനു. VIII. 291-92.

30. ഇത്രയും കാരണങ്ങൾകൊണ്ടല്ലാതെ.

31. >ആരാനം.

32. വണ്ടിയിലിരിക്കുന്നവൻ.

സാരഥി പതിനാണ്ടിൻ മേൽപട്ടാനാകിലവനേ വൈപ്പിതു³³. സാരഥിയും ബാലനായിട്ടു പ്രധാനപുരുഷനിൻറിയെ ഇരിക്കിൽ ചാടു രാജാവു കൊടുവിതു.

കൃത്യയയുമഭിചാരമു³⁴ ചെയ്തു നാട്ടാർക്കു യാവനൊരുത്തൻ യാതൊരു മോഹംതെച്ചെണ്ണാൻ, അവനെയുമതേ ചെയ്തിതു.

ഭായു ഭർത്താവിങ്കൽ ഭോഗമിച്ഛിയാതെ ഇരിക്കിൽ വശ്യം ചെയ്കിൽ പിഴ ഇല്ല. കൊടുവാനിരിക്കിൻറവൻ കന്യാവിനെ നോക്കി³⁵ വശ്യം ചെയ്താലും പിഴ ഇല്ല. ഭായു ഭർത്താവിനെ നോക്കി വശ്യം ചെയ്താൽ പിഴ ഇല്ല. ഇച്ഛാന്ന വിഷയമൻറിയെ വശ്യഞ്ചെയ്കിൽ അതിൻവഴി പിഴ വരുകിൽ മധ്യമം സാഹസഭണ്ഡം.

മാതാപിത്രോർഭഗിനീം മാതൃലാനീം ആചാര്യാനീം സുനഷാം ഓഹിതരം ഭഗിനീം വാർഭിചരതഃ ത്രിലിംഗ്ഗ-
ക്ഷേണം, വധശ്ച. സകാമാ തദേവ ലഭേത. ദാസ-
പരിചാരകാഹിതകളക്താ ച.

ബ്രാഹ്മണ്യമഗ്രപായാം ക്ഷത്രിയസ്യാത്തമഃ, സർവ്വ-
സ്വം വൈശ്യസ്യ. ശൂദ്രഃ കടാഗ്നിനാ ദവേത. സർവത്ര
രാജഭായുഗമനേ കുംഭീപാകഃ.

33. 16 വയസ്സ് കഴിഞ്ഞവനാണെങ്കിൽ അവൻതന്നെയാണു് പിഴയടയ്ക്കേണ്ടതു്. 'സപാഥി വണ്ടിയിലില്ലെങ്കിൽ' എന്ന ഭാഗം വിട്ടു.

34. 'കൃത്യയം' എന്നു മതി. കൃത്യഭിചാരങ്ങൾ—മാണസ്മാദിനാദികൾ.

35. കന്യയെ വിഷയമാക്കി.

താ ഉടെ ഉടംപിറന്ന³⁶വളയും, തമ്മപ്പ³⁷നടംപിറന്നവളയും, തമ്മാമി³⁸യും, ആചാര്യയെയും, മകളെയും, ഉടംപിറന്നവളയും ഗമിക്കുമവനടയ ശിശ്നാണി³⁹ മേദിപ്പിച്ചു കളവിതു സ്വാമി. ഇതു രണ്ടും മേദിച്ചാലും ഉയിർ ചോകാകിൽ പിന്നെക്കൊൽവിതു. ഇപ്പോൾ സ്ത്രീകൾ സകാമകളാകിൽ അവരെയും അതേ ചെയ്തു കൊൽവിതു. ഇനി ഭാസൻ, പരിചാരകൻ ആക^{39a}, ആഹിതകൻ—ഒറി കൊണ്ടു നില്ക്കുമവൻ—, ഇവരും സ്വാമിയുടെ ഭാര്യയെ ഗമിക്കിൽ ഇവരെയും സ്ത്രീകളെയും കൂട ലിംഗശ്ലേഷം ചെയ്ത് കൊൽവിതു.

ബ്രാഹ്മണി സ്വതന്ത്രയായൊളവളെ ക്ഷത്രിയൻ ഗമിക്കിൽ ഉത്തമം സാഹസഭണ്ഡം. വൈശ്യൻ ഗമിക്കിൽ സർവ്വസ്വം⁴⁰. ശൂദ്രനെ പ്പി⁴¹ ചുറ്റി എറിച്ചുകൊൽവിതു. ക്ഷത്രിയാടി⁴² മുവരും രാജ ഭാര്യയെ ഗമിക്കിൽ മങ്ങലി⁴³യിലിട്ടു വരപ്പിതു.

† മക്ക M, V.

‡ ഗർഭിക്ക M, V.

§ ചെയ്ത M.

36. 'ഉടപ്പിറന്നവൾ' എന്നതന്നെ G യിൽ.

37. തമ്മപ്പൻ, തകപ്പൻ ഇങ്ങനെയും എഴുതിക്കാണം.

38. അമ്മായി. താൻ, താം (ബ. വ.) > തം. തംപി, തമ്മപ്പൻ, തമ്മാമി ഇതിലെല്ലാം ഈ സർവ്വനാമം തന്നെ.

39. ലിംഗവൃഷണങ്ങൾ.

39a. പദം വിട്ടുകയാണ് ഭേദം. പക്ഷെ എല്ലാ പകർപ്പിലും കാണുന്നുണ്ട്.

40. സർവ്വസ്വഹരണം ഭണ്ഡം എന്നർത്ഥം.

41. കയർ. (ഭൃഗു വന്നിട്ടുണ്ട്). ഭൂലതയിൽ കടാഗ്നിദാഹമാണ്. കടം—പായ. പായിൽ കെട്ടിപ്പൊതിഞ്ഞു തീ കൊളുത്തിക്കൊല്ലുക എന്നർത്ഥം.

42. 'ക്ഷത്രിയാടി' എന്നു പകർപ്പുകളിൽ.

43. കിടാരം. 'മൺകലയി'ൽ എന്ന G.

ശപാകീശമനേ കൃതകബന്ധാങ്ക് പരവിഷയം ഗച്ഛേൽ, ശപാകതപം വാ ശുഭ്രഃ. ശപാകസ്യാതാ-ഗമനേ വധഃ, സ്രീയാഃ കണ്ണനാസാക്ഷേദനം.

പ്രവ്രജിതാഗമനേ ചതുർവിംശതിപണോ ദണ്ഡഃ. സകാമാ തദേവ ലഭേത.

രൂപാജീവായാഃ പ്രസഹ്യോപഭോഗേ ദോദശപണോ ദണ്ഡഃ. ബഹുനാം ഏകാമധീചരതാം പൃഥക് ചതുർവിംശതിപണോ ദണ്ഡഃ.

സ്രീയമയോനൗ ഗച്ഛതഃ പൂർവഃ സാഹസദണ്ഡഃ; പുരുഷമധിമേഹതത്വ.

ചണ്ഡാലിയെ നാലുവണ്ണമും ഗമിക്കിൽ ബ്രാഹ്മണാദി മൂവരെയും അടയാളമും കാച്ചി പരവിഷയത്തിൽ കടത്തുവിതു. ശുഭ്രനാകിൽ ചണ്ഡാലരോടു കൂട്ടുവിതു.† ചണ്ഡാലകുലത്തിൽ ഗമിക്കിലവനെ കൊൽവിതു. സ്രീയെ മൂക്കും ചെവിയുമുത്തു ചണ്ഡാലരോടു കൂട്ടുവിതു.

തവപ്പെട്ടിരിക്കും സ്രീയെ⁴⁴ ഗമിക്കിലിരുപത്തുനാലു പണം ദണ്ഡം. അവർ സകാമയാകിൽ അവളും അത്തനയും‡ പടുവിതു.⁴⁵

† കൂട്ടുവിതു M.

‡ അവളെയുമത്തനെയും M, V.

44. പ്രവ്രജിത, സന്യാസിനി. തവം < തപം. 'തവശിഷ്യണ്ണ', 'ചെൺതവ ശിയാർ' ഇങ്ങനെ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ മറ്റു ദിക്ഖിലും പ്രയോഗമുണ്ട്. തവചി < തവസചിൻ. (T. Lex.)

45. അവർക്കും അത്രമെന്നെ ശിക്ഷ.

രൂപാജീവ⁴⁶യായൊളവളെ വലിഞ്ഞുവരോഗിക്കിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. പലർ കൂടി ഒരുത്തിയെ ഗമിക്കിൽ ഒരോത്തക്കിന് ഇരുപത്തുനാലു പണം ഭണ്ഡം.

സ്രീയെ യോനിയിലുൾറിയെ തുളുമ്പാടിയിൽ ഗമിക്കിൽ പൂർണ്ണ സാഹസഭണ്ഡം. അവൾ പുരുഷനെ^{46a}ക്കൊണ്ടുപരിഷ്കൃ[കം]⁴⁷ ചെയ്കിൽ പൂർണ്ണ സാഹസഭണ്ഡം.

ശ്ലോകം:—

മൈഥുനേ ചാദശപണം

തിയ്യഗ്യോനിഷ്ഠനാത്മനഃ

ദൈവതപ്രതിമാനാം ച

ഗമനേ ചപിഗുണഃ സ്തൂതഃ.

അഭണ്ഡ്യഭണ്ഡനേ രാജേന്ദ്രാ

ഭണ്ഡസ്രിംശൽഗുണോഽഭിസി

വരുണായ പ്രദാതവ്യോ

ബ്രാഹ്മണേഭ്യസ്തൂതഃ പരം.

തേന തൽ പൂയതേ പാപം

രാജേന്ദ്രാ ഭണ്ഡാപചാരജം

ശാസ്താ ഹി വരുണോ രാജേന്ദ്രാ

മിഥ്യാ വ്യാചാരതാം റുഷ.

† ഒരോത്തർ M, V.

46. വേഗ്യ.

46a. 'അവൾ' ചില മാതൃകകളിൽ ഇല്ല.

47. ഉപരിസ്ഥരതം.

തിയ്യശ്ശോനിയിൽ ഗമിക്കിൽ പന്തിരണ്ടു പണം ഭണ്ഡം. പടിവം⁴⁸ വച്ചിരിക്കുമവരൊ ഗമിക്കിൽ ഇരുപത്തുനാലു പണം ഭണ്ഡം. അഭണ്ഡ്യനെ ഭണ്ഡിക്കിൽ രാജാവു താനും അക്കോണ്ടിൽ മുപ്പതു മുക്കു പൊൻ 'വരണനാക' എൻറു ചൊല്ലി നീരിലിട്ടു ബ്രാഹ്മണൻ കൊടുപ്പിതു. ഭണ്ഡരപചാരവഴിമേൽനിൻറു വരിൻറു പാപം കെടും. രാജാക്കർക്കു ശാസ്താവാരോൻ വരണൻ. അതു നിമിത്തം വരണൻ കൊടുക്കിൻറതു.

അതിചാരഭണ്ഡം മുടിഞ്ഞിതു.⁴⁹

കണ്ടകശോധനമാകിൻറ അധികരണം മുടിഞ്ചിതു.⁵⁰

† അ കൊണ്ടതിൽ M, V.

48. പ്രതിമ, രൂപം. പടിവം എന്റും വരും. cf. ത. വടിവു, പടിവം; തെ. വഡുവു. cf. 'മിതുറപ്പുരല്ലുറാരം വിഴുതതി വടിവമാകി' (കവ. ഭവറവി. പാ. 14.)

49. 'ഇവത്ഥത്തിൽ ശ്ലോകം' എന്ന പ്രസ്താവനയോടുകൂടി ഇവിടെയാണ് കൂകളി ചത്ത പല്ലങ്ങൾ ദ്രയിൽ കൊടുത്തിരിക്കുന്നത്.

50. ഇതു ദ്രയിൽ മാത്രം.

അധികരണം അഞ്ച്—യോഗവൃത്തം.

പ്രകരണം 89. ദാസ്യകമ്മികം.

ദുർഗരാഷ്ട്രയോഃ കണ്ടകശോധനമുക്തം. രാജരാജ്യ-
യോർവക്ഷ്യമാമഃ.

രാജാനമവഗൃഹ്യോപജീവിനഃ ശത്രുസാധാരണാ വാ
യേ മുഖ്യംസ്തേഷു ഗുഹ്യപുഷ്പപ്രണീധിഃ കൃത്യപക്ഷോപ-
ഗ്രഹോ വാ സിദ്ധിഃ, യഥോക്തം പുരസ്കാൽ ഉപജാ-
പ്തോപസപ്തോ വാ യഥാ ച പാരഗ്രാമീകേ വക്ഷ്യമാമഃ.

¹യോഗവൃത്തമെമ്പത്ത്യാധികരണം. യോഗമെന്റ സത്രിതീക്ഷ്ണ
രസദന്മാ²രെ ചൊല്ലിയിട്ടു. അവരളുടെ വൃത്തമായി അനുഷ്ഠാനം.
അതിവിടെച്ചൊല്ലിയിട്ടിരിക്കുന്നതു ശബ്ദാത്മം. യോഗവൃത്തം ദാസ്യ
കമ്മികമാകിൻ പ്രകരണത്തിലേ മുടികിൻറതാകിലും^{2a}, അധികരണം
തികയവെ യോഗവൃത്തം ചൊല്ലുവാൻ നിമിത്തം, ഇതു പ്രധാനമായിട്ടു.

† എന്നതു V.

1. ഗണപതിശാസ്ത്രി നിന്നു ഈ അവതാരിക മുഴുവൻ അതേപടി സംസ്കൃതത്തി
ലേക്കു തർജ്ജമ ചെയ്ത ചേത്തിരിക്കുന്നു. (അത്മ. II. പേ. 183).

2. ഗുഹ്യപുഷ്പർ, വിഷദാതാക്കൾ മുതലായവർ.

2a. അവസാനിക്കുന്നുവെങ്കിലും.

ഹസ്തിവനമന്ത്രേറാക്കണക്കെ³ പ്രധാനമാകിൻറവാറും.^{3a} ദാണ്ഡ കമ്മികംകൊണ്ടു് സംശോധിതമായിരുന്തു് രാജരാജ്യങ്ങളെ ഉടയനായിരുന്തു്, കോശാഭിസംഹരണഭൂതപ്രഭരണീയാഭി വക്ഷ്യമാണങ്ങളായൊള്ള പ്രകരണങ്ങളുടയ അത്ഥങ്ങളെ അനുഷ്ഠിപ്പാൻ സമർത്ഥനാചോൻ. അധികരണം പൃഥക് ചെയ്വാൻ നിമിത്തവും,⁴ കർത്താക്കളയും, കണ്ടകന്മാരെയും, ഉപായങ്ങളെയും, ശോധനയെയും ഭേദിച്ചു കാട്ടുവാനായ്. കണ്ടകശോധനത്തിൽ പ്രഭേഷ്യപ്രഭൃതികൾ കർത്താക്കൾ. ഇതിനിൽ ശുദ്ധപുരുഷനോടുകൂടി ഇരുന്ന രാജാവു കർത്താവു. കണ്ടകശോധനത്തിൽ കാരുക്കവെഭേമാഭി കണ്ടകന്മാർ. ഇതിനിൽ കണ്ടകന്മാരാവോർ രാജാവിനെ അധഃകൂരിച്ചു ജീവിപ്പിൻറ മുഖ്യാഭികൾ.⁵

† ഇത്തർ M, V.

3. 'ഹസ്തിവനമന്ത്രേറാക്കണക്കെ പ്രധാനമായിട്ടു്. ഹസ്തിവനമന്ത്രേറാക്കണക്കെ പ്രധാനമാകിൻറവാറും'—ഇങ്ങനെയാണു് ദ്രുപാദം. ഹസ്തിവനമെന്നതുപോലെ എന്നർത്ഥം. ദ്രു. 'മാനാവി ചമൈപ്പാരെപ്പാലെ'—'ഇതു' (തിരുവായ്മൊഴി വ്യാ.) 10. 9. 4. [മാനാവി (<മഹാനവമി) താൽക്കാലികമായി കെട്ടിയുണ്ടാക്കുന്ന ആഘോഷസ്ഥലമാണു്]. ദ്രു. 'തെച്ചികൊണ്ടും ചെമ്പരത്തികൊണ്ടും ഉ(ഇ)ണ്ടമാല കെട്ടിത്തൂക്കിയാരെപ്പാലെയും, അശോകം നിറയെ പൂത്താരെ പോലെയും, പ്ലാശു നിറയെ പൂത്താരെ പോലെയും ശോഭിക്കുന്നു'—Kali Worship in Kerala Vol. I, Part II, P. 113. ഇണ്ടമാല കെട്ടിത്തൂക്കിയതുപോലെയും, അശോകം നിറയെപ്പൂത്തതു പോലെയും—ഇങ്ങനെ അർത്ഥം. ഭാ. കൗ. ത്തിൽ ഇത്തരം വാക്യങ്ങൾ ഭട്ടവളരെ കാണാം.

3a. ആനകൾ ഒരു ദിശയിലേ ഉള്ളവെങ്കിലും അവയുടെ പ്രാധാന്യം നോക്കി കാടിനെ മുഴുവൻ ആനക്കാടെന്നു പറയും. അതുപോലെ യോഗവൃത്തവിവരണം ഈ ദാണ്ഡകമ്മികപ്രകരണത്തിൽ മാത്രമേ ഉള്ളവെങ്കിലും, പ്രാമാണ്യം മുൻനിർത്തി അധികരണത്തെ മുഴുവൻ യോഗവൃത്തമെന്നു പറയും എന്നു താൽപര്യം.

യഥാർത്ഥത്തിൽ യോഗപദം ആചാര്യൻ കൂടുതൽ വിസ്തൃതമായ അർത്ഥത്തിൽ എടുത്തിരിയ്ക്കണമെന്നു കല്പിക്കുന്നതാണു് യുക്തം. സമ്പത്തിന്റെ ശേഖരണം, അതിന്നു ഓരോ തരത്തിൽ വിഘാതമായി നില്ക്കുന്നവരുടെ ഉരുളനം, ഭൂതപാലനം തുടങ്ങിയ പലതും ഇതിൽ അന്തർഭവിച്ചിട്ടു്. യോഗവൃത്തത്തിൽ 89 മുതൽ 95 വരെയുള്ള 7 പ്രകരണങ്ങൾ അടങ്ങുന്നു.

4. സത്വിതീക്ഷണാഭികളെക്കൊണ്ടുള്ള പ്രയോഗമാണു് ഈ അധികരണത്തിലുള്ളതെങ്കിൽ കണ്ടകശോധനം എന്ന മുന്നധികരണം മതിയല്ലോ; പുതിയ ഒന്നിന്റെ ആരംഭമെന്നിതു് എന്ന ചോദ്യത്തിന്നു സമാധാനം പറയും.

5. രാജ്യമുഖ്യാഭികൾ.

കണ്ടകശോധനത്തിൽ ശങ്കാരൂപകർമ്മാഭിഗ്രഹാദികളും ശുദ്ധചിത്രവധാദികളും ഉപായങ്കരം. ഇവിടത്തു ഉപാംശുഭണ്ഡങ്ങളാലോ⁶ കീഴെയതിനിൽ ഒർഗ്ഗമും രാഷ്ട്രമുമാ സംശോധ്യർ. ഇതിനിൽ രാജാവും അമാത്യാകളും സംശോധ്യന്മാരാലോ⁷ തമ്മിൽ സംബന്ധമാവിതു—ഒർഗ്ഗരാഷ്ട്രങ്ങളിൽ കണ്ടകശോധനം ചൊല്ലീതു.[†] രാജരാജ്യങ്ങളായ കണ്ടകശോധനം ചൊല്ലിൻറിതെവിതു കീഴെ അധികരണത്തോടു ഇവധികരണത്തോടു⁷ സംബന്ധം.

ഇവധികരണത്തിൽ മുതൽ സൂത്രം ഭാണ്ഡകർമ്മികമെവിതു ഭണ്ഡമാവിതു ഉപാംശുവധഃ⁸. അതിനാട കർമ്മാവിതു പ്രയോഗം. അതു ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സൂത്രാർത്ഥം. കീഴെ സൂത്രത്തോടു ഇസ്സംശുത്തോടു⁹ സംബന്ധമാവിതു—കീരം ശുദ്ധചിത്രവധാഭിപ്രകാശഭണ്ഡങ്ങളെ ചൊല്ലീതു പ്രകാശഭണ്ഡം പ്രയോഗിക്കുമൊല്ലാതായും, [അ]വശ്യം ശോധിക്കവും വേണ്ടി ഇരിക്കവും വിഷയത്തിൽ¹⁰ തുഷ്ണിംഭണ്ഡം¹¹ പ്രയോഗിക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സംബന്ധം.

‘ഒർഗരാഷ്ട്രയോഃ കണ്ടകശോധനമുക്ത’മെൻറവാറു, ഒർഗം സ്ഥാനീയാദി, രാഷ്ട്രം ജനപദാദി—അവിരണ്ടിലുമൊള്ള കണ്ടകം ശോധി

† ചൊന്നിതു V.

‡ രൂപിതു M, V, G.

§ വശ്യം M, V, G.

6. ഇവിടെ ഹെസ്യഭണ്ഡങ്ങളാണു് (ഉപായങ്ങൾ).

7. കീഴെ അധികരണത്തിനും ഈ അധികരണത്തിനും തമ്മിലുള്ള സംബന്ധം. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ കാണുന്ന സാധാരണശൈലി.

8. ഹെസ്യവധം.

9. മുകളിൽ (7) നോക്കുക.

10. പ്രകാശഭണ്ഡത്തിന്നു വിഷയമല്ലാതിരിയ്ക്കുകയും, ശോധനം അവശ്യം ആവശ്യമായിരിയ്ക്കുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ. cf. ‘ചെലവു ചെയ്യത്തുവിതാകവും’, ‘താമര വേണ്ടി കൊൾവിതാകവും’, ‘കർപിച്ചു പോവിതാകവും’—കൊ. മ. ശാ. വ. 261, 274, 280.

11. ഹെസ്യഭണ്ഡം.

ഷമാദ ചൊല്ലിതു^{11a}. ഇനി [രാജ]^{11b} രാജ്യകുടയ കണ്ടകശോധനം ചൊല്ലിൻറിതു. രാജാവു പ്രതിതൻ¹². രാജ്യമെൻറമാത്യാദികൾ അവിരണ്ടിലും മൂന്നും രാജ്കന്തകന്താരെച്ചൊല്ലിൻറിതു.

രാജാവിനെ അധഃകരിച്ചു ഉപജീവിക്കിൻറവരളും, ശത്രുസാധാരണരും - അവരളാവർ ഉഭയവേതനരായൊള്ളവരൾ¹³ - അങ്ങനെ ഇരുന്ന മന്ത്രിപുരോഹിതസേനാപതി യുവരാജാദിമുഖ്യപുരുഷന്മാരിൽ ഗുഹപുരുഷപ്രണിധി¹⁴ ചെയ്ക. അതു സിദ്ധി എൻറ ചൊല്ലിൻറിതു. സിദ്ധിചാവിതു ഉഷ്ണഭംഗ്. ഇവരളെക്കൊണ്ടു ജ്ഞാനമും മന്ത്രമും സുഖമായ് ഉഷ്ണഭിക്കലാചെയ്തു സിദ്ധി എൻറ ചൊല്ലിൻറിതു. അൻറിയെ കൃത്യപക്ഷോപഗ്രഹമും സിദ്ധി. കൃത്യരാവോർ ശത്രുവിനടയ [ക്രമലുബ്ധ]¹⁵ ഭീതാദികൾ. അവരളെ സ്വീകരിച്ചാലും ശത്രുവിനെ കെട്ടുക്കലാം. കൃത്യരെ സ്വീകരിക്കുമാറു എന്തെൻറാൽ¹⁶ കീഴ്പജാപം, അപസർപമും¹⁷ ഗുഹപുരുഷപ്രണിധിയിൽ ചൊല്ലിതു. അവിപായ^{17a} വഴിമേൽ അവരളെ സ്വീകരിപ്പിതു. അൻറിയെ പാരഗ്രാമിക¹⁸ത്തിൽ ചൊല്ലിൻറ പ്രകാരമുമെയും.

† മൂന്നും രാജ്യ? M, V.

‡ ആവിതു മേരദം M, V.

11a. കഴിഞ്ഞ അധികരണത്തിൽ.

11b. പദം പകർപ്പുകളിലില്ല.

12. പ്രസിദ്ധൻ. വിവരണം ആവശ്യമില്ലെന്നർത്ഥം.

13. രണ്ടുഭാഗത്തുനിന്നും പണം വാങ്ങുന്നവർ.

14. പ്രയോഗം.

15. പകർപ്പുകളിൽ ഒന്നിലുമില്ല.

16. എങ്ങനെയെന്നാൽ.

17. ചാരകൃത്യം.

17a. അ + ഉപായ.

18. പരഗ്രാമം കൈവശപ്പെടുത്തുന്നതിനെപ്പറ്റിയും മറ്റും മേൽപ്പറയാൻ ചേരുന്ന ഭാഗം. (അധി. 13).

രാജ്യോപഘാതിനസ്തു വല്ലഭാഃ സംഹതാ വാ യേ
മുഖ്യാഃ പ്രകാശമശക്യാഃ പ്രതിഷേധം ഋഷ്ട്യാഃ, തേഷു
ധർമ്മചിന്തപാംശുഭണ്ഡം പ്രയുജ്ജീത.

ഋഷ്ടമഹാമാത്രഭ്രാതരം സൽകൃതം സത്രി പ്രോത്സാഹ്യ
രാജാനം ദർശയേൽ. തം രാജാ ഋഷ്ടദ്രവ്യോപഭോഗാതി
സർഗ്ഗേണ ഋഷ്ടേ വിക്രമയേൽ. ശത്രുേണ രസേന വാ
വിക്രാന്തം തന്ത്രൈവ ഘാതയേൽ, 'ഭ്രാതൃഘാതകോഽയം'
ഇതി.

തേന പാരശവഃ പരിചാരികാപത്രഞ്ച വ്യാഖ്യാത.

ഋഷ്ടം മഹാമാത്രം വാ സത്രിപ്രോത്സാഹിതോ ഭ്രാതാ
ദായം യാചേത. തം ഋഷ്ടഗൃഹപ്രതിപാരി രാത്രാവു-
പശയാനം അന്യത്ര വാ വസന്തം തീക്ഷ്ണേണ ഹതപാ-
ബ്രൂയാൽ, 'ഹതോയം ദായകാമകഃ' ഇതി. തതോ ഹത-
പക്ഷം പരിഗൃഹ്യേതരം നിഗൃഹ്ണീയാൽ.

ഋഷ്ടസമീപസ്ഥാ വാ സത്രിണോ ഭ്രാതരം ദായം യാ-
ചമാനം ഘാതേന പരിഭർത്സയേയുഃ. തം രാത്രാവിതി
സമാനം.

ഇനി രാജ്യോപഘാതികളെ ചൊല്ലിപ്പറിയു. അവർക്കുവോ രാജ
വല്ലഭന്മാരും, മറ്റും ഒന്നുറോത്തരിൽ¹⁹ കെട്ടുപറ്റി ഇരിക്കും അമാ-
ത്യാദി മുഖ്യപുരുഷന്മാരും. ഇവരും സംഹതരായിട്ടു പ്രകാശപ്രതി-
ഷേധം ഇവരളെ നോക്കി ഒല്ലാതായും²⁰, ഋഷ്ടരെ²¹ നോക്കി

19. പരസ്വരം.

20. പ്രകാശഭണ്ഡം ഇവരെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അസാധ്യമായാൽ,

21. വധുന്മാരെ.

ധർമ്മശൂചി²²യായിരുന്ന രാജാവു ഉപാംശുദണ്ഡപ്രയോഗം ചെയ്തു

ഉപാംശുദണ്ഡം പ്രയോഗിക്കുമാറായിതു—ദൃഷ്ടനായൊളള മഹാമാത്രനായൊളള^{22a} ഭ്രാതാവണ്ണ²³യായിട്ടു അംശം പെറാതെ ഇരുന്നവനെ²⁴ സത്രി പക്ഷ ഭേദിച്ചു രാജാവിന്നു കാട്ടുവിതു. രാജാവുമവനെ, കണ്ടകരടയ ധനമെല്ലാം നിനക്കു തരുവൻ' എൻറു ചൊല്ലി അവനു പടയും കൊടുത്തു, 'പററിക്കൊണ്ടു²⁵താൻ, വിഷം കൊടുത്തുതാൻ, കൊൽകെ'ന്നു ചൊല്ലി വിടുവിതു.^{25a} അവനുമിവണ്ണമെ ചെൻറുപ്പിറന്നവനെ കൊൻറപ്പോൺ, 'ഉടപ്പിറന്നവനെക്കൊൻറാനിവൻ' എൻറു ചൊല്ലിക്കൊൽവിതു.

ഇതുകൊണ്ടു പാരശവനെ²⁶യും, പരിചാരികാപുത്രനെയും കൊല്ലുമാറു കണ്ടുകൊറുക.

22. 'ധർമ്മചി' എന്നാണു മൂലത്തിൽ. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പാഠം 'ശൂചി'യാണു്.

22a. ദൃഷ്ടനായ മഹാമാത്രന്റെ. മഹാമാത്രൻ—മന്ത്രി, ഉദ്യോഗസ്ഥമേധാവി.

23. അപ്രാപ്തനായിട്ടു്, ദൃശ്യനായിട്ടു്. മേൽഭാഗം എന്നു അണ്ണയ്യ ശരിയ്ക്കുത്വം. cf. 'അണ്ണാനു വായും പിളർവൻ'—കൃ. ഗാ. മേൽപോട്ടു് നോക്കുന്നവൻ, മേൽക്കു എന്നെല്ലാമായിരിയ്ക്കണം അണ്ണയായവൻ എന്നതിന്റെ താൽപര്യം. cf. 'അജ്ഞാനികളുമണ്ണുകളുമില്ല'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 8. 'ഉണ്ണിയച്ചിക്കു ഞാൻ കണ്ണിൽ നാറുൻറുതി—ല്ലണ്ണയായിട്ടു താൻ മുറുമെൻറിക്കനെ'—ഉണ്ണി. പേ. 56.

24. സ്വന്തം ഭാഗം കിട്ടാത്തവൻ. മൂലത്തിലെ 'സൽകൃത'നെ 'അസൽകൃത'നാക്കി വ്യാഖ്യാനിയ്ക്കുന്നതായിത്തോന്നുന്നു.

25. പിടിച്ചടക്കി. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ പലപ്പോഴും പദം വരുന്നുണ്ടു്. പററിക്കൊറുകയ്ക്കു 'to obtain possession' എന്നു Gundert. പററുതൽ—Grasp, seize (T. Lex.).

25a. 'രാജാവുമവനെ...ചൊല്ലിവിടുവിതു' എന്നനപയം. 'അവനെക്കണ്ടവനടയ' (കണ്ടു + അവനടയ) എന്നായിരിയ്ക്കുമോ പാഠം എന്നും അറിഞ്ഞുകൂട. രണ്ടാമത്തെ 'അവ'ന്നു ദൃഷ്ടൻ എന്നർത്ഥം. പകർപ്പുകളിലെല്ലാം 'കണ്ടകരടയ' എന്നുതന്നെ.

26. ശൂദ്രസ്ത്രീയിൽ ബ്രാഹ്മണനങ്ങായ മകൻ.

ദൃഷ്ടനായൊള്ള മഹാമാത്ര[നടയ ഭ്രാതാവ്^{26a}]സത്രികളാൽ ഭേദി ക്കപ്പെട്ട മഹാമാത്രനെച്ചെൻറ ഭായം വേണ്ടി²⁷ പ്പാടിരിപ്പിതു. അവനില്ല അതിണ്ണമേലിരുന്നവനെ ഇരായ് തീക്ഷ്ണൻ²⁸ കൊന്നിട്ട ഭായം വേണ്ടി വന്നവനെ കൊൻറാൻ എൻറ ജനപദം കേൾക്കച്ചൊല്ലിട്ട താൻ മറ വിതു. അനന്തരം രാജാവു പുത്രമാതുലന്മാരെ കൂട്ടി ഭ്രാതൃഘാത(ക)നിവ ണ്റു ചൊല്ലി അവരളെക്കൊണ്ടു മഹാമാത്രനെയും കൊല്ലിപ്പിതു.

അൻറിയെ സത്രികൾ ദൃഷ്ടനായിരുന്ന മഹാമാത്രനെയെച്ചെവിച്ചി രുന്നു ഉടമ്പിറന്നവൻ²⁹ ഭായമിരക്കുമവനെ കെട്ടുവിതു. ചത്തപ്പോണേ ഭായം വേണ്ടമതൊഴിവിതെൻറ ചൊല്ലി ഭർത്സിപ്പിതു. അതിനന ന്തരം ഭായം വേണ്ടിൻറവനെ തീക്ഷ്ണൻ(ർ) രായ് കത്തുവിതു †. 'ഇവൻ ഭ്രാതൃഘാതകൻ' എൻറ കീഴ്ക്കണക്കെ കണ്ടുകൊൾക.³⁰

ദൃഷ്ടമഹാമാത്രയോർ വാ യഃ പുത്രഃ പിതൃഃ, പിതാ വാ പുത്രസ്യ ദാരാതധിപരതി, ഭ്രാതാ വാ ഭ്രാതൃസ്തയോഃ കരപടികമഖഃ കലഹഃ പൂവേണ വ്യാഖ്യാതഃ.

ദൃഷ്ടമഹാമാത്രപുത്രം ആത്മസംഭാവിതം വാ സത്രീ, 'രാ- ജപുത്രസ്തഥം ശത്രുഭയാദിഹ ന്യസ്തോഽസി' ഇത്യുപചരേൽ. പ്രതിപന്നം രാജാ രഹസി പൂജയേൽ—'പ്രാപ്തയൗവ രാജ്യകാലം തപാം മഹാമാത്രഭയാൽ നാഭിഷിഞ്ചാമി'

† തീക്ഷ്ണമായ M, V. 'തീക്ഷ്ണരാക്കത്തുവിതു' G.

26a. 'മഹാമാത്രൻ സത്രികളാൽ' എന്നാണ് എല്ലാ പകർപ്പിലും.

27. ആവശ്യപ്പെട്ട്.

28. ഹിംസാദികൾ നടത്തുന്ന ഗുഹപുരുഷൻ.

29. ഉടമ്പിറന്നവൻ എന്നു മുകളിൽ. രണ്ടു രൂപവും നിലവിലുണ്ടായിരിക്കണം.

30. മുമ്പു പറഞ്ഞപോലെ കൊല്ലിക്കണം എന്നർത്ഥം.

ഇതി. തം സത്രി മഹാമാത്രവധേ യോജയേൽ. വി-
ക്രാന്തം തത്രൈവ ഘാതയേൽ—‘പിതൃഘാതകോയം’
ഇതി.

അൻറിയ ദൃഷ്ടമഹാമാത്രന്മാരിരുവർ പിതാവു പുത്രന്മാരായ്
താൻ, ഭ്രാതൃക്കളായ് താൻ ഇരുന്ന് ഒൻപതാമതായ സ്ത്രീയെ
ഗമിക്കിൽ³¹ അതു കാപടികക്കൈക്കൊണ്ടു രാജാവു പരസ്സരം കലഹമാ-
ക്കുവിതു ഒരുത്തനെ ഒരുത്തൻ കൊൻറപ്പോൺ പിന്നെ എല്ലാം
കീഴടക്കണക്കെ.

അൻറിയ ദൃഷ്ടമഹാമാത്രനായ മകൻ, ‘ശത്രുാഭിഗുണക്കരം
എനക്കേ ഒള്ളിതെ’ൻറു തന്നെത്താനേ ബഹുമാനിച്ചിരിക്കുമവനെ,
സത്രി ചെയ്ൻറു ഭേദിച്ചിതു—‘നീ രാജാവിൻ മകൻ. നിന്നുടയ താ-
ചെറിയ നാളേ കഴിഞ്ഞുപോയാൾ.^{31a} പിന്നെ വിവാഹം ചെയ്തു
ഭേദി തന്നുടയ മക്കളെ വാഴിപ്പാനായ് നിന്നെ ഏതാകിലുമൊരുപാ-
യത്താൽ കൊൽവാൻമുക്കും എൻറീട്ടു നിന്നെ ഇങ്ങ³² വച്ചിതു’ എൻറീ
ജ്ജാതികൾ ചൊല്ലി ഭേദിച്ചിതു. അവന്നു മെയ്യെൻറു³³ തോൻറിയ
പ്പോൺ ആരുമറിയാതെ രാജാവിന്നു കാട്ടുവിതു. രാജാവും അവനെത്ത-
ഴുകുവിതും ചെയ്തു മക്കളെക്കൊണ്ടാടുമാറു കൊണ്ടാടിചൊല്ലുവിതു:—
‘മകനേ, നിനക്കു യൗവരാജ്യം പ്രാപിക്കിലും നിനക്കഭിഷേകം ചെയ്യാ-
തൊഴിയിൻറീതു, നിന്നപ്പനായ്) ചൊല്ലി† ഇരിക്കിൻറ മഹാമാത്രനെ

† നിനക്കു നിമ്മപ്പനായ്) M, V. നിന്നപ്പനാചൊല്ലി G.

31. ‘ദൃഷ്ടമഹാമാത്രന്മാരുടെ ഇടയിൽ പുത്രൻ പിതാവിൻറയോ, പിതാവു
പുത്രൻറയോ, ഭ്രാതാവു ഭ്രാതാവിൻറയോ ഭാര്യയുമായി സംസർഗ്ഗം നടത്തുന്നതുകിൽ’
എന്നാണു് താൽപര്യം, വാക്യഘടന ക്ലിഷ്ടം.

31a. ‘ശത്രുഭയാൽ’ എന്ന മൂലത്തെ വികസിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നത് നോക്കുക.

32. മഹാമാത്രൻറ അടുത്തു് എന്നു താൽപര്യം.

33. സത്യമാണെന്നു്.

ഭയപ്പെട്ടിട്ട്. അവൻ നിന്നടയ ശയ്യോഭിതൃണയ്ക്കെയും തന്നടയ ദോഷ
 ക്കളയും പ്രതിപത്തിപണ്ണി ഇരുന്നവൻ, നിന്നെ യൗവരാജ്യത്തിന്നഭി
 ഷേകം ചെയ്തവാറെ നിന്നെയും കൊൻറ രാജ്യമും വാണകൊറുവാനും,
 മറെറാഴിഞ്ഞ ദ്വേഷ്യരെയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു്. അതു വരലാകാ എന്റു³⁴
 നിന്നെപ്പിളിഷേകം ചെയ്യാതൊഴിയിൻറിതു് എൻറിക്കുനെ പറഞ്ഞു
 വിടുവിതു. അനന്തരം സത്രി പിതാവായിരുന്ന മഹാമാത്രനെക്കൊല്ല
 വേണ്ടുമാറു ചൊല്ലുവിതു. അവനും മഹാമാത്രനെക്കൊന്നപ്പോൺ
 ‘പിതൃഘാതി ഇവൻ’ എൻറു മറുജ്ജ ജനമറിയക്കൊൽവിതു. കൊല്ലാ
 ക്ക്കാൽ പരമാർത്ഥമറിഞ്ഞപ്പോൺ കാലാന്തരത്തിലവനും ശത്രുവായ്
 വരും.

ഭിക്ഷുകീ വാ ദൃഷ്ടഭാഷാ സംവനനികീഭിരോഷധീഭിഃ
 സംവാസ്യ രസേനാതിസന്ദധ്യാൽ—ഇത്യാപ്യപ്രയോഗഃ.

ദൃഷ്ടമഹാമാത്രമടവീ, പരഗ്രാമഃ വാ ഹന്തും, കാന്തം—
 രവ്യവഹിതേ വാ ദേശേ രാഷ്ട്രപാലമന്തപാലം.
 സ്ഥാപയിതും, നാഗരസ്ഥാനം വാ കപിതമവഗ്രഹിതും,
 സാത്മാതിവാഹ്യം പ്രത്യന്തേ വാ സപ്രത്യാദേയമാദാതും
 ഫൽഗു ബലം തീക്ഷ്ണയുക്തം പ്രേഷയേൽ. പ്രീതിരോ—
 ധകവൃഞ്ജനാ വാ ഹന്യഃ—‘അഭിയോഗേ ഹന്തഃ’ ഇതി.

അൻറിയെ, രാജാവിനാലേകപ്പട്ട ഭിക്ഷുകി ദ്വേഷ്യമഹാമാത്രനടയ
 ഭാതു ദുർഭഗയാകിൽ³⁵ അവയെക്കുറുകി³⁶, വശ്യമായൊള്ള ഭരഷധ

34. ‘എണ്ടു’ എന്നു താളിയോലഗ്രന്ഥത്തിൽ കാണുന്നത് ഉച്ചാരണസമ്പ്രദായം കാണിക്കുന്നു.

35. മൂലത്തിലില്ല.

36. സമീപിച്ചു. To approach (T. Lex.). cf. ‘ദൃഷ്ടാസാവിന്ദാഭ ആശ്രമം കുറുകി’—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 19. ‘ചെൻറു കുറുകി മധ്യകൈടഭന്മാരെക്കണ്ടു’—Ibid പേ.

30. ‘ഇളങ്ങുകോവേന്തരിപ്പിടം കുറുകി’—മണി. 18, 42.

ജരം വല്ലവൻ† എൻറ ചൊല്ലിത്തേററം വരുമാറു പ്രയോഗജരം പ്രയോഗിപ്പിതു ചിന്നെ വശ്യമെൻറ വിഷം കൊടുപ്പിച്ചു താൻ കൊൽവിതു. ഇതിന്നു ആച്യപ്രയോഗമെൻറ പേർ. ആച്യരാവോർ ഗുഡപുരുഷൻ.

അൻറിയെ ദുഷ്ടനായൊള്ള മഹാമാത്രാണെ ആടവികരെക്കൊല്ലാൻ താൻ, പരഗ്രാമികരെക്കെടുപ്പാൻ താൻ, കാടു കഴിഞ്ഞുപോ വിതെരു രാഷ്ട്രത്തിങ്കൽ രാഷ്ട്രപാലനെ നിറുത്തുവാൻ താൻ, അന്ന പാലനെ നിറുത്തുവാൻ താൻ, നഗരസ്ഥാനം കപിതമായിരുന്ന തിന്നെ അടക്കുവാൻ താൻ, പരരാജ്യസന്ധിയിൽ ചാത്തിനൊടു കൂട പ്പോകവേണ്ടമെടം ആക്കും ഗ്രഹിക്കൊല്ലാതെ ഇരിക്കുമിടം ഗ്രഹിപ്പാൻ താൻ³⁷, ഫൽഗുവായൊള്ള³⁸ പടയും തീക്ഷ്ണനാരെയും കൂട്ടി വിടു വിതു. അനന്തരം അചൻ ചെൻറ ശത്രുക്കളോടു പോർ തുടങ്ങിന വാരെ തീക്ഷ്ണൻ കള്ളർവേഷം ചെയ്തു ഇരായ് താൻ പകൽതാൻ കത്തുവിതു. യുദ്ധത്തിൽ ചത്താൻ എൻററുവിതു.³⁹

യാത്രാവിഹാരഗതോ വാ ദൃഷ്ടമഹാമാത്രാൻ ദർശനാ-
യാഹപയേൽ. തേ ഗുഡശശൈശ്രവസ്തീക്ഷ്ണൈഃ സഹ
പ്രവിഷ്ടാ മധ്യമകക്ഷ്യായാം ആത്മവിചയമന്തഃപ്രവേശ-

† വല്ലവൻ M, V. വല്ലവൻ G.

37. സന്ധ്യ < സന്ധി. 'പരരാജ്യസന്ധിയിൽ' എന്നു തുടങ്ങുന്ന ഭാഗത്തിന്നു വ്യാഖ്യാനമേറേ കാണുന്നു. cf. 'പ്രത്യന്തത്തിങ്കൽ രാജാവിനാൽ പിടിച്ചടക്കപ്പെടേണ്ട വസ്തുക്കളോടുകൂടെ സാർവ്വമവാഹനാർ കൊണ്ടുപോകുന്ന ദ്രവ്യങ്ങളെ കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിന്നു വേണ്ടിയോ'—കെ. വി. എം., കൗ. അ. പേ. 416.

38. അല്ലമായ, ശക്തി കുറഞ്ഞ.

39. പ്രഖ്യാപിക്കുക. താഴെ 'വാത്തയുമേറുവിതു' (f. n. 63) എന്നു വരുന്നുണ്ട്. അതിന്റെ ചുരുക്കമായിരിക്കാം 'എറുവിതു'.

നാത്ഥം ദ്രോൺ. തതോ ദേവാനികാഭിഗൃഹിതാസ്തിഷ്ണാ
 'ദൃഷ്ടവ്യയുക്താഃ സുഃ' ഇതി ബ്രൂയുഃ. തേ തദഭിഖ്യാപ്യ
 ദൃഷ്ടാൻ ഹന്യുഃ. തീക്ഷ്ണസ്ഥാനേ ചാന്യേ വധ്യാഃ.

അൻറിയെ, രാജാവു ശസ്ത്രംകൊണ്ടു് രാജകുലത്തിൽ പുക
 പ്പെരാ⁴⁰രെൻറു ആഘോഷിച്ചുവെച്ചു, വാത്രനിമിത്തമായ് താൻ ദൃഷ്ട
 മഹാമാത്രനെ വിളിപ്പിതു. അവരളൊക്കെ ശ്ലസ്ത്രം മടിയിലൊളിച്ചു
 രാജാവിനാലേകപ്പെട്ടു തീക്ഷ്ണഭം ഉടനെ പുകവിതു. അനന്തരം ഒരു
 വാതിൽ കഴിഞ്ഞു നടുവത്തു വാതപ്ലുൽവെച്ചു വാതിൽ കാക്കുമവൻ
 ശോധിപ്പിതു. ശോധിച്ചു തീക്ഷ്ണമടിയിലായുധം കണ്ടുവാറെ
 ചൊല്ലവിതു—'ആരും ഇ രാജകുലത്തിൽ ആയുധം കൊണ്ടു പുക
 വോരില്ല. ആയുധമൊളിച്ചുകൊണ്ടു വന്നു നിങ്ങൾ ആരുടയിർ?'^{40b}
 എൻറു് ചൊന്നാൽ അവരളും, 'ദൃഷ്ടമഹാമാത്രന്മാരുടേയും.⁴¹ ഇവ
 മളേകപ്പെട്ടു⁴² രാജാവിനേക്കത്തുവാൻ പോന്നോം'^{42a} എൻറു ചൊല്ലു

† ഇവിരാജകുലത്തിൽ G.

§ 'പോരവില' G.

‡ ആരുടയിനെൻറു M, V.

40. പ്രവേശിക്കുക.

40b. മ. പു. നിങ്ങൾ ആരുടെ ആളുകളാണ്?

41. ഞങ്ങൾ ദൃഷ്ടമഹാമാത്രന്മാരുടെ ആളുകളാണ്.

42. ഇവരളാൽ ഏകപ്പെട്ടു, ഇവരാൽ ആജ്ഞാപിക്കപ്പെട്ടു എന്നർത്ഥം. 'ഇവര
 മളേകപ്പെട്ടു' എന്നാണ് മാതൃകകളിലെല്ലാം. ഭാഷാസ്വഭാവമെന്നതിനേക്കാൾ അക്ഷര
 പിഴയായി ഗണിക്കുന്നതായിരിക്കുമോ ദേദോ? f. n. (66) നോക്കുക.

42a. പുരുഷപ്രത്യയങ്ങൾ തുടർപയോഗിക്കുന്നതു നോക്കുക. ക്രിയയോടു് മാത്രമേ
 അവ ചേർന്നുളളൂ എന്നില്ല. cf. 'ചൊല്ലെവിടേക്കു പോയിതിരുവോമണൈനെൻറു
 നാളുടനീളി'—രാ. ച. 141-9. (ഇരുവോ—നാം രണ്ടുപേരും). 'നിലത്താൽ
 ചുവെവയാറുക്കു ആണ്ടുതൂക്കു ഇടക്കുവ ഇഴക്കൊച്ച പതിനെട്ടു' (SII, Vol. III,
 പേ. 239. വ. 4.). ചുവെവയോ—സഭൈയോ, സഭയിലുള്ള ഞങ്ങൾ എന്നർത്ഥം.

വിതു. അതു മറൊഴിഞ്ഞ ജനത്തെ എല്ലാം കേൾപ്പിച്ചു ദുഷ്ടരെ കൊൽവിതു. തീക്ഷ്ണരൈക്കൊല്ലിൻറതാക്കി⁴³ മറുചിലരെ കൊൽവിതു.

ബഹിർവിഹാരഗതോ വാ ദുഷ്ടാൻ ആസന്നാവാ-
സാൻ പൂജയേൽ. തേഷാം ദേവീവൃഞ്ജനാ വാ ദുഃശ്രീ
രാത്രാവാവായേഷു ഗൃഹ്യേതേതി സമാനം പൂവേണ.

ദുഷ്ടമഹാമാത്രം വാ, 'സുഭോ ഭക്ഷകരോ വാ തേ
ശോഭനഃ' ഇതി സ്തവേന ഭക്ഷഭോജ്യം യാചേത, ബഹിർ
വാ കപചിദർശനഃ പാനീയം. തദഭയം രസേനയോജ-
യിതവാ പ്രതിസപാദനേ താവേവോപയോജയേൽ. തദ
ഭിവിഖ്യാപ്യ 'രസഭാ'വിതി ഘോരയേൽ.

അൻറിയെ നഗരത്തിന്നു പുറത്തു തന്നെയു ദേശം കാണാൻ
പോയിട്ടു ചാരത്തില്ലമൊണ്ടായിരിക്കും ദുഷ്ടരെ പൂജിപ്പിതു.⁴⁴ വിളി
ച്ചുകൊണ്ടാടി ഇരിക്കച്ചെയ്തേ ദേവിയുടെ വേഷം ധരിച്ച ഒരു ദുഷ്ടസ്രീ
രാജാവിനാലേകപ്പട്ട ദുഷ്ടഗുഹാരം നോക്കി ഇരച്ചെൽവിതു. അത്തന
യിൽ രക്ഷിപുരുഷർ ദേവിയാരെക്കണ്ടതില്ല എൻറ രാജാ
വിന്നു ചൊല്ലി, ചാരത്തൊള്ളുവരുടെ ഇല്ലമെല്ലാമും പടകൊണ്ടു
ചെൻറാരാഞ്ഞു ദുഷ്ടഗുഹത്തിൽവെച്ചു കണ്ടു അഭോഷം ചൊല്ലി
കൊൽവിതു.

§ താക1 M, V.

43. കൊല്ലുന്നതായി ഭാവിച്ചു.

44. രാജാവു എന്നു ശേഷം.

അൻറിയെ ദൃഷ്ടനായൊള്ള മഹാമാത്രനെ, നിന്നയ മടയൻ⁴⁵ നൻറായവല്ല⁴⁶, അപ്പമടവല്ല^{†46a} എൻറ ചൊല്ലി, 'അവനെ ക്കൊണ്ടു' അപ്പം താൻ കറി താൻ അടിച്ചുകൊണ്ടവരവേണ്ട'മെൻറ ചൊല്ലിത്താൻ, നായാട്ടിന്നു പോയെടത്തു 'തണ്ണീർ കൊണ്ടവരിക' എൻറ ചൊല്ലിത്താൻ, അവരൾ കൊണ്ടവന്നപ്പോൾ അതിൽ വിഷമിട്ടു കൊണ്ടവന്നവരളെത്തലകാപ്പു കൊടുപ്പിതു.⁴⁷ അവരൾ അതു ഉപയോഗിച്ചു മോഹിച്ചവാരെ അതു ലോകക്കു കാട്ടി 'വിഷമിട്ടാർ' എൻറ ചൊല്ലവിതു.

അഭിചാരശീലം വാ സിദ്ധവൃഞ്ജനോ ഗോധാക്രമം-
കർക്കടകുടാനാം ലക്ഷണ്യനാം അന്യതമപ്രാശനേന
മനോരമാൻ അവാപ്സ്യസീതി ഗ്രാഹയേൽ. പ്രതി-
പന്നം കമ്മണി രസേന ലോഹമുസലൈവാ ഘാതയേൽ,
'കമ്മവ്യാപദാ ഹതഃ' ഇതി.

ചികിത്സവൃഞ്ജനോ വാ ദൗരാത്മികമസാധ്യം വാ
വ്യാധിം ദൃഷ്ടസ്യ സ്ഥാപയിതപാ ഭൈഷജ്യാഹാരയോ-
ഗേഷു രസേനാതിസന്ദധ്യാൽ.

† മടവല്ലം M, V, G.

45. വെപ്പുകാരൻ. cf. മടപ്പുര. 'ഇതു കാണാ മടയാ'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 4.

46. പാകം ചെയ്യാൻ കഴിവുള്ളവനാണ്. cf. അട്ടപ്പ്. 'അട്ടക്'ന്നു പററുക, സംഭവിക്കുക തുടങ്ങിയ അർത്ഥവുമാകുന്നു.

46a. മാതൃകകളിലെല്ലാം 'അപ്പമട വല്ലം' എന്നാണ് കാണുന്നത്. 'ഇട്ടക്'ന്നു ഉണ്ടാക്കുക എന്നർത്ഥം പറയുന്നതിനേക്കാൾ 'അടവല്ലം' എന്നു തിരുത്തുകയായിരിക്കാം കേൾക്കേണ്ടതെന്നു.

47. പരീക്ഷാർത്ഥം ആദ്യം ഭക്ഷിക്കാൻ കൊടുക്കണം. cf. തലക്കാവൽ—Main Guard (ത. നീ.). അവരളെ=അവരൾക്കു. (ക്രിഷ്ണപ്രയോഗം).

സുഭാരാളികവ്യഞ്ജനം വാ പ്രണിഹിതം ദൃഷ്ടം രസേ- നാതിസന്ദധ്യഃ, ഇത്യപനിഷൽ പ്രതിഷേധഃ.

അൻറിയെ അഭിചാരശീലനായൊള്ള ദൃഷ്ടമഹാമാത്രനെ സിദ്ധ
വ്യഞ്ജനനായൊള്ളവനൊരു പുരുഷൻ ഉടുമ്പു, ആമ, ഞെട്ട്⁴⁸ ഇവ
ററാലൊൻറു^{48a} ലക്ഷണയുക്തമായൊള്ളതുകൊണ്ടു ശ്ലോകത്തിൽ മോ
മിച്ചു, ഇതഃശേഷംകൊണ്ടു പ്രാശിച്ചാൽ നിന്നെച്ച ശതകുളൈ
ക്കൊല്ലാമെൻറു ഇവന്നു നേററം വരുമാറു ചൊല്ലി, അവന്നു നേറി
അക്കമ്മമനുഷ്ടിക്കുമ്പോൾ അവിററിൽ വിഷം കൂട്ടിക്കൊടുത്തു കൊൽ
വിതു താൻ, ഇരുപ്പലക്കു⁴⁹ കൊണ്ടു തകത്തുകൊൽവിതു താൻ ചെയ്തിട്ടു,
കമ്മവ്യാപത്തു⁵⁰ വന്നിന്തെൻറു താൻ, പിശാചു തകത്തു കൊൻറു
തെൻറു താൻ ചൊല്ലുവിതു.

അൻറിയെ ചികിത്സകവ്യഞ്ജനനായൊള്ളൊന്നൊരു പുരുഷൻ
ദൃഷ്ടമഹാമാത്രനെയെൻറു കറുകി, 'നിനക്കു' അസാധ്യമായൊള്ള
വ്യാധി ഒണ്ടായിതെൻറു തോൻറിൻറിയു; അതിന്നു കടുകി ഒരു
മരന്നു ചെയ്യാകിൽ പിഴെഴുക്കു' എൻറവന്നു നേററം വരുമാറു ചൊല്ലി,
മരന്നു ചെയ്യുമതിൽ വിഷം കൂട്ടിക്കൊടുത്തു കൊൽവിതു

സുദൻ താൻ, ആരാളികൻ⁵¹ താൻ, രാജാവിനാലേകപ്പെട്ട ദൃഷ്ട
മഹാമാത്രനെ ചെൻറു ചതിച്ചു വിഷമിട്ടു കൊൽവിതു. എൻറിയു
ഉപനിഷ⁵²ത്തിൽ ചൊല്ലിയ മരണക്രമങ്ങൾ ചൊല്ലിതു.

† കടുകി M.

48. മൂലത്തിലെ കൂടം (കൊമ്പു മുറിഞ്ഞ മൃഗം) വിട്ടിരിക്കുന്നു.

48a. ഇവയിലൊന്നു.

49. ഇരിമ്പുലയ്ക്ക. cf. 'തിരിത്തിരിപ്പെഴുക്കം.'—രാ. ച. 5-3. പീരപ്പുകാരൻ,
കരുപ്പുവില്ല (<പിരമ്പു, കരുമ്പു)—ലി. സു. 55 (വൃത്തി). കരുപ്പാട്ടിച്ചക്കര.

50. അഭിചാരകമ്മത്തിലുള്ള തകരാറു.

51. അരിവെപ്പുകാരൻ. സുദൻ മാംസപാചകനാണു്.

52. ഉപനിഷൽപ്രതികാരം. അധി. 14.

ഉഭയദൃഷ്ട്യപ്രതിഷേധസ്തു—യത്ര ദൃഷ്ട്യഃ പ്രതിഷേധവ്യുഃ, തത്ര ദൃഷ്ട്യമേവ ഫൽഗുബലതീക്ഷ്ണയുക്തം പ്രേഷയേൽ:—‘ഗച്ഛാമുഷ്മിൻ ദർശേ, രാഷ്ട്രേ വാ, സൈന്യമുത്ഥാപയ, ഹിരണ്യം വാ; വല്ലഭാദോ ഹിരണ്യമാഹാരയ; വല്ലഭേന്യാം വാ പ്രസഹ്യാനയ; ദർശസേതു വണിക്പഥശൂന്യപ്രവേശ ഖനിദ്രവ്യഹസ്തിവനകർമ്മണാ മന്യതമം വാ കാരയ; രാഷ്ട്രപാലുമന്തപാലും വാ. യശ്ച തപാ പ്രതിഷേധയേന വാ തേ സാഹായ്യം ദദ്യാൽ, സ ബന്ധവ്യഃ സ്യാൽ’ ഇതി. തഥൈവ ഇതരേഷാം പ്രേഷയേൽ, ‘അമുഷ്യാവിനയഃ പ്രതിഷേധവ്യഃ’ ഇതി. തഥേതേഷു കലഹസ്ഥാനേഷു കർമ്മപ്രതിഘാതേഷു വാ വിവദമാനം തീക്ഷ്ണോഃ ശസ്ത്രം പാതയിതപാ പ്രച്ഛന്നം ഹന്യുഃ. തേന ദോഷേണേതരേ നീയന്തവ്യാഃ.

ഉഭയദൃഷ്ട്യപ്രതിഷേധം ചൊല്ലിപ്പിന്നിട്ടു എന്തൊരു, ഒരു ദൃഷ്ട്യ നൈക്കൊണ്ടു് ഒരു ദൃഷ്ട്യനൈ⁵³ക്കൊല്ലുമാറു ചൊല്ലിപ്പിന്നിട്ടു. യാവ നൊരു ദൃഷ്ട്യനൈക്കൊല്ലവേണ്ടിപ്പിന്നിട്ടു, അവനെ പ്രതി⁵⁴ മറ്റൊരു ദൃഷ്ട്യനൈ ഫൽഗുബലത്തോടും തീക്ഷ്ണരോടും കൂട വിടുവിട്ടു. ഇനി അവനെ ചൊല്ലി വിടുമാറാവിതു:—‘ഇന്ന ഒറ്റത്തിൽ താൻ, ഇന്ന രാഷ്ട്രത്തിൽ താൻ ചന്ദൈ ഒരുമ്പടുത്തു.†⁵⁵ അന്റിയെ പൊൻ കൂട്ടു വല്ല

† ഒരമ്പട്ട G.

53. മറ്റൊരു ദൃഷ്ട്യനെ എന്നർത്ഥം.

54. അവന്റെ നേക്കു്. സംസ്കൃതമുറയിൽ ‘പ്രതി’യുടെ മുമ്പിൽ ചിതിയ (‘അ പ്രതി’).

55. (നീ) ഒരേക്കുക. ഒരമ്പട്ടക, ഒരമ്പട്ടത്തുക (പ്രയോഗം). താഴെ പല നിയോജക മ. പു. ക്രിയകളും വരുന്നു.

ജന്മാരിടെപ്പൊൻ തണ്ടു.†⁵⁶ വല്ലഭനടെ^{56a} ചെണ്ണിനെ വലിയക്കൊണ്ടു പോര.⁵⁷ ഒറ്റം, സേതു, വണിപ്പമം, ശുന്ധനിവേരം⁵⁸, ഹസ്തി വാകമം, ദ്രവ്യവനകർമ്മം എൻറിവറാ⁵⁹ചൊൻറ ചെയ്ക. അൻറിയെ രാഷ്ട്രപാലും താൻ, അന്തപാലും താൻ⁶⁰ നിൻറാൻറ ചെയ്ക. യാവനൊരുത്തൻ നിന്നൊടു വിപ്രതിപത്തി ചെയ്താൻ, തുണയാതൊഴിവാന്നും,⁶¹ അവനെ കെട്ടി ഇങ്ങു പോത്തരുക്⁶² എൻറിങ്ങനെ ചൊല്ലി വിടുവിതു. ഇവൻ പോകിൻറടത്തവരർക്കും, 'ഇവൻ വേണ്ടാമതു ചെയ്യമതു വിലക്കുക' എൻറ ചൊല്ലി വിടുവിതു. ഇവൻ ചെൻറ അവരളൊടു കർമ്മപ്രതിഷേധത്തിൽ വച്ചുതൻ, കല ഫത്തിൽ വച്ചുതാൻ ആരുമറിയാതെ തീർപ്പൻ ഇവരെപ്പുകു കത്തു

† ചെയ്തണ്ടു M, V, G.

‡ 'വേണ്ടാമ ചെയ്യമതു വിലക്കിവിടുക്കൻറ ചൊല്ലുവിതു' G.

56. (നീ) ചൊൻ ഒരുക്കുക. തണ്ടുതൽ—To collect rents, taxes etc. (T. Lex.). കൂട്ട, തണ്ടു ഇങ്ങനെ ഇപ്പോൾ നീട്ടിയാണെഴുതാറു്. 'ഹിരണ്യമാഹാരയ' എന്നതിൻറ വ്യാഖ്യാനമാകയാൽ 'ചൊൻ തണ്ടു' എന്ന തിരുത്തിയിരിക്കുകയാണു്. മാതൃകകളിലെ 'ചെയ്തണ്ടു' ചേരുമ്പോൾ, 'ചെയ്തണ്ടു' ഒപ്പിക്കാം.

56a. അധ്യക്ഷൻറ.

57. ബലാൽക്കാരമായി പിടിച്ചു കൊണ്ടുവാ.

58. ശുന്ധസ്ഥലത്തിൽ ഗൃഹനിർമ്മാണം.

59. എന്നിവയിൽ.

60. രാഷ്ട്രപാലൻറയോ അന്തപാലൻറയോ പ്രവൃത്തി.

61. ഗ്രന്ഥത്തിലും പകർപ്പുകളിലുമെല്ലാം ചെയ്താൻ, ഒഴിവാൻ ഇങ്ങനെതന്നെ കാണുന്നു. ചെയ്താൻ, ഒഴിവോൻ എന്ന ക്രമത്തിൽ അർത്ഥം. cf. തമിൾ. നടപ്പാൻ, നടപ്പാൾ. ഇവയോടു് വിഭക്തിപ്രത്യയങ്ങളും ചേർക്കാം (നടപ്പാൻ). മലയാളത്തിൽ ആൻ പിൻവിനയച്ചപ്രത്യയമായിത്തീർന്നപ്പോൾ (സൂക്ഷ്മത്തിൽ അതു് ഭാവിപ്രത്യയമായ 'പ'യിൽ പുരുഷപ്രത്യയം ചേർത്തതാണു്.) കഴപ്പം കൂടാതിരിപ്പാൻ 'ചെയ്താൻ' 'ചെയ്താൻ' ആയി. വിഭക്തിപ്രത്യയങ്ങൾ അതിനോടു മാത്രം ചേർക്കുക എന്നും വന്നു. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ രണ്ടു രൂപവും കാണുന്നുണ്ടു്.

62. കൊണ്ടുവന്നു തരിക. cf. പോതാ, പോതാ—തൽ, പോതരുതൽ, പോതരുവു—sending, bringing (T. Lex.). വരവു്, അടുവു് ഇത്യാദുർത്ഥരത്തിൽ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ പലപ്പോഴും പദം ഉപയോഗിച്ചുകാണുന്നു.

വിതു. അപരം ഇവനെക്കൊണ്ടുതെൻറു വാത്തയുമേറുവിതു.⁶³
അനന്തരം രാജപുരുഷനെക്കൊണ്ടുതെൻറു അപരായമേററി മററവര
ളെയും കൊൽവതു

പുരാണം ഗ്രാമാണം കലാനാം വാ ഭൂഷ്യാണം
സീമാക്ഷേത്രവലവേശ്ശമയ്യാദാസ്യ ഭൂവ്യാപകരണസന്ധ്യ-
വാഹനഹിംസാസ്യ പ്രേക്ഷാകൃത്യോത്സവേഷു വാ സമുൽ-
പന്നേ കലഹേ തീക്ഷ്ണൈരത്പാദിതേ വാ, തീക്ഷ്ണ-
ണാഃ ശസ്ത്രം പാതയിതപാ ബ്രൂയുഃ—‘ഏവം ക്രിയന്തേ
യേദനാ കലഹായന്തേ’ ഇതി. തേന ദോഷേണേതരേ
നിയന്തവ്യാഃ.

യേഷാം വാ ഭൂഷ്യാണം ജാതമൂലാഃ കലഹാഃ, തേഷാം
ക്ഷേത്രവലവേശ്ശാസ്യാദീപയിതപാ ബന്ധുസംബന്ധിഷു
വാഹനേഷു വാ തീക്ഷ്ണാഃ ശസ്ത്രം പാതയിതപാ
തഥൈവ ബ്രൂയുഃ, ‘അമനാ പ്രയുക്താഃ സുഃ’ ഇതി.
തേന ദോഷേണേതരേ നിയന്തവ്യാഃ.

പുരം, ഗ്രാമം, കലം, ഭൂഷ്യങ്ങളിമ്മുൻറിനടയ^{63a} സീമ നിമിത്ത
മായും, വയൽ നിമിത്തമായും, കളം നിമിത്തമായും, പുര നിമിത്ത
മായും, [അതാവിതു് അമത്തെയാളുതു്⁶⁴], ഭൂവുനിമിത്തമാവിതു
സുവണ്ണാദി, ഉപകരണനിമിത്തം വസ്ത്രാദി, സന്ധുനിമിത്തമായും,

63. പരത്തണം.

63a. ഭൂഷ്യങ്ങളായ പുരം, ഗ്രാമം, കലം എന്നിവയുടെ.

64. വയൽ മുതലായവയ്ക്കല്ലാം ഈ വിശേഷണം യോജിപ്പിക്കണം. അവ
കാശപ്പെട്ട (അമത്തേ) മുൻപറഞ്ഞ വസ്തുക്കൾ നിമിത്തമായും എന്നർത്ഥം.

വാഹനഹിംസാഭി നിമിത്തമായും, കൂത്തുകാണമിടത്തും, വിവാഹാലു
സ്വയംഭവമുള്ളും, വെച്ചു കലഹമൊണ്ടാവിതു താൻ, രാജപ്രയുക്തരാ
യൊളള തീക്ഷ്ണർ തങ്ങൾ കലഹം ചെയ്തിട്ടു താൻ^{64a}, 'നീ പൂക്ക
ദൃഷ്ട്യരെ കൊൻറിട്ട്' ഇങ്ങനെ ചൊല്ലുവിതു. മറുചില ദൃഷ്ട്യരെ
ക്കാട്ടി, 'കലഹിച്ചാൽ ഇവരളൊടിവണ്ണം ചാമളവേ ആവിതു^{64b} എൻറ
മഹാജനങ്ങൾ കേൾക്ക ചൊല്ലീട്ടു പോവിതു. അനന്തരം രാജാവു
നിഷ്കാരണം പലാതി⁶⁵യേറ്റ് എൻറ ചൊല്ലി അവന്നു വിപക്ഷമാ
യൊളള ദൃഷ്ട്യരെക്കൊൽവിതു.

അൻറിയെ ദൃഷ്ട്യരുടേ വയലിലും, കളത്തിലും, ഇല്ലത്തിലും തീ
കൊളത്തിത്താൻ അവനുടേ സംബന്ധി, ബന്ധു, വാഹനം താൻ
കൊൻറിട്ടു തീക്ഷ്ണർ ചൊല്ലുവിതു. അവരൾ ചൊല്ലുമാറു ദൃഷ്ട്യരുടേ
പേർ ചൊല്ലി, 'ഇവരളോടു കലഹിച്ചാലിങ്ങനെ പടുവിതു; ഞങ്ങൾ
അവരൾ ചൊല്ലുപ്പട്ടു⁶⁶ ഇതു ചെയ്തിതു' എൻറ ചൊല്ലുവിതു. അദ്ദോഷം
ചൊല്ലി രാജാവു മറെറ ദൃഷ്ട്യരെക്കൊൽവിതു.

† പലാതിയെ M. വലാതിയെ V.

64a. വാസ്തവത്തിൽ ഉണ്ടായതോ, തീക്ഷ്ണർ സ്വയം ഉണ്ടാക്കിയതോ ആയ
കലഹത്തിൽ എന്നു മുഖാന്തരമായിട്ടായ അർത്ഥം.

64b. ഇവരോടു കലഹിച്ചാൽ ഇങ്ങനെ ചാകേണ്ടിവരും.

65. 'അപരാധി'യുടെ തത്ത്വമാണെന്നു തോന്നുന്നു. (G യിൽ ഇവിടെ ചില
വരി വിട്ടിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് ഒത്തുനോക്കാൻ സാധ്യമല്ല.) 'പരാതി'യും ഈ പദത്തിന്റെ
അപഭ്രംശമാണെന്നാണ് ഉപഹം. ആവലാതി, കുറവ് പറച്ചൽ എന്നർത്ഥത്തിൽ നമുക്ക്
ആ പദം ഇപ്പോഴുണ്ടല്ലോ. പാവം എന്നർത്ഥത്തിലും പലാതി പ. മ. ത്തിൽ കാണു
ന്നുണ്ട്. 'ഇപ്പലാതി ബ്രാഹ്മണൻ ഇവൻ പഴയൻ' എന്നു ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽതന്നെ
93-ാം പ്രകരണത്തിൽ വരുന്നതു നോക്കുക. 'പലാതിയുടേയൊരു ഭക്തിയിടുന്നവാരന്റെ
വിസ്മയവും പ്രീതിയുമെല്ലി ദൃഢമായിതു മനസ്സ്'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 13. 'കേതകി
മൊട്ടു കടന്നെക്കാലെൻറാൽ കേകിഗണങ്ങൾ പലാതികൾ കേഴും'—ഉണ്ണിച്ചി. പേ. 10.

66. അവർ കല്പിക്കുന്നതിൽ പെട്ടു, അവർ പറഞ്ഞതനുസരിച്ച് എന്നർത്ഥം.
cf. ഇവരളേകപ്പട്ടു (f. n. 42). 'ആൽ' രണ്ടിടത്തിലും കാണാത്തതുകൊണ്ട് അക്ഷര
തെറ്റാറല്ലെന്നു തോന്നുന്നു. പക്ഷേ 'രാജാവിനാവേകപ്പട്ടിരുന്ന പ്രണിധികൾ' എന്നു
താഴെ വരുന്നതു നോക്കുക.

ഓട്ടരാഷ്ട്രേഷ്യാൻ വാ സത്രിണഃ പരസ്തരസ്യാവേശ-
നികാൻ കാരയേയുഃ. തത്ര രസദാ രസം ദദ്യുഃ. തേന
ദോഷേണേതരേ നിയന്തവ്യാഃ.

ഭിക്ഷുകീ വാ ഓഷ്യാരാഷ്ട്രമുഖ്യം ഓഷ്യാരാഷ്ട്രമുഖ്യസ്യ
ഭായം, സ്പന്ദം, ഓഹിതാ വാ കാമയത ഇത്യുപജപേൽ.
പ്രതിപന്നസ്യാഭരണമായ സ്വാമിനേ ദർശയേൽ—
'അസൗ തേ മുഖ്യോ യൗവനോത്സിക്കോ ഭായം
സ്പന്ദം. ഓഹിതരം വാഭിമന്യതേ ഇതി. തയോഃ
കലഹോ രാത്രൗ. ഇതി സമാനം.

ഓഷ്യാദണ്ഡോപനതേഷു തു യുവരാജഃ സേനാപതിർ വാ
കിഞ്ചിൽ അപകൃത്യാപക്രാന്തോ വിക്രമേത. തതോ
രാജാ ഓഷ്യാദണ്ഡോപനതാനേവ പ്രേഷയേൽ ഫൽഗു-
ബലതീക്ഷ്ണാനിതി സമാനാഃ സർവ ഏവ യോഗാഃ.
തേഷാം ച പുത്രേഷ്വപനക്ഷിപത്. യോ നിർവികാരഃ
സ പിതൃദായം ലഭേത. ഏവമസ്യ പുത്രപൗത്രാൻ
അനുവർത്തതേ രാജ്യമപാസ്തപുരുഷഷഭോമിതി.

അന്റിയെ ദർഗത്തിലും രാഷ്ട്രത്തിലും വസിക്കിന്റെ ദൃഷ്ടരെ
സത്രികൾ പരസ്സരം കലഹിച്ചവരളെക്കലഹമൊഴിച്ചു അന്യോന്യം
ഗ്രഹഭോജനം പണ്ണിപ്പിതു. അവിടെ രാജാവിനാലേകപ്പെട്ടിരുന്ന പ്രണി-
ധികൾ രസം⁶⁷ കൊടുപ്പിതു. അവൻ ചത്തപ്പോൾ അദ്ദോഷം ചൊല്ലി
മറാവരളെയും കൊൽവിതു.

അന്റിയെ ഭിക്ഷുകി രാജാവിനാലേകപ്പെട്ട ദൃഷ്ടനായിരുന്ന രാഷ്ട്ര-
മുഖ്യനെക്കുറിക്കിച്ചൊല്ലവിതു. മറെറാരു ദൃഷ്ടനായൊളള രാഷ്ട്രമുഖ്യൻ

തീക്ഷ്ണരോടും കൂടി അവരളോടും പററി^{71a}ക്കോർവാൻ വിടുവിയ്ക്ക. അവിടെവെച്ചു തീക്ഷ്ണൻ കുത്തിക്കൊന്നിട്ടു 'യുദ്ധഭൂമിയിൽ പട്ടാൻ' എൻറ ചൊല്ലുവിതു. ഇപ്രകാരം കൊല്ലപ്പെട്ട ദുഷ്ടനായ മക്കളിൽ യാവനൊത്തൻ നിവൃത്തികാരനാവോൻ, അവൻ പിതൃഭായം ലഭിപ്പാൻ^{†72} എൻറിച്ചൊന്ന പ്രകാരമനുഷ്ഠിക്കിൻറ രാജാവിനടയ പുത്രപരത്രന്മാരെ വിടാതെ ഇരിക്കും രാജ്യം; പുരുഷഭോഷവുമില്ലയാ [യ്]പ്പോ.

ശ്ലോകം—

സ്വപക്ഷേ പരപക്ഷേ വാ
തൃഷ്ണിന്ദ്രണ്ഡം പ്രയോജയേൽ
ആയത്യാം ച തദാത്ഥേ ച
ക്ഷമാവാ നവിശങ്കിതഃ.⁷³

ഭണ്ഡകാർമ്മികം മുടിഞ്ഞിതു.

† ലാഭിപ്പാൻ M, V.

71a. യുദ്ധം ചെയ്യാൻ.

72. =ലഭിപ്പാൻ. അവനു പിതൃസ്വത്തു ലഭിക്കും.

73. മാതൃകാഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ വ്യാഖ്യാനം കാണുന്നില്ല.

'താദാതപികായതികളിൽ
ക്ഷമയാ നിവൃത്തികനായ'
ചെയ്തു സ്വപക്ഷങ്ങൾ
രണ്ടിലും ശൂന്യഭണ്ഡനം.'

പ്രകരണം 90. കോശാഭിസംഹരണം.

കോശമകോശഃ പ്രത്യുൽപ്പന്നാത്മകൃഷ്ണം സങ്-
ഗ്രഹ്ണീയാൽ. ജനപദം മഹാന്തം അല്പപ്രമാണം വാ
ദേവമാതൃകം പ്രഭൃതധാന്യം ധാന്യസ്യാംശം തൃതീയം
ചതുർത്ഥം വാ യാചേത, യഥാസാരം മധ്യമവരം വാ.

ഒറ്റുസേതുകമ്ബണിക്വപമശൂന്യനിവേശ ഖനിഭൂവ്യ-
ഹസ്തിവനകമോപകാരിണം പ്രത്യന്തമല്പപ്രമാണം വാ
ന യാചേത.

ധാന്യപശുഹിരണ്യോഭി നിവിശമാനായ ദദ്യാൽ.
ചതുർത്ഥംശം ധാന്യാനാം ബീജഭേദശുദ്ധം ച ഹിര-
ണ്യേന ക്രിണീയാൽ.

കോശാഭിസംഹരണമെവിതു സൂത്രം. കോശമാവിതു സുവണ്ണാഭി.
അതുകൊണ്ടു ധാന്യാഭികളെയുമുപലക്ഷിക്കിൻറിതു. അഭിസംഹരണ
മാവിതു, പണ്ടു കൊള്ളുമതിലേറക്കൊള്ളവേണ്ടമതു. അതു വേ
ണിൻറിതു, ഭണ്ഡാരത്തിൽ അത്ഥം ക്ഷയിച്ചിരുന്ന രാജാവിനു അത്ഥം
സാധ്യമായൊള്ളു ക്ലേശമടുത്തൊത്തുവെച്ചു പണ്ടമേഞ്ഞതിലേറെ
ക്കൊറുവാൻ വിഷയം.¹ അതു ചൊല്ലിൻറിയെവിതു സൂത്രാത്ഥം.

1. വാക്യഘടന ക്ലിഷ്ടം. ഭണ്ഡാരത്തിൽ പണ്ടമില്ലെങ്കിൽ വിഷയം വരാവുന്നതു
കൊണ്ടു മുമ്പേത്തേക്കാളധികം സമ്പാദിയ്ക്കേണ്ടതാവശ്യമാണെന്നു താൽപര്യം.

cf. “കോശമുലോ ഹി രാജേതി
പ്രവാദഃ സാമുലഃകികഃ
എതൽ സപ്തം ജഹാത്യാശു
കോശവൃസനവാൻ നൃപഃ”

സംബന്ധമാവിതു—ഓർഗത്തിലും രാഷ്ട്രത്തിലും കണ്ടകശോധന[†] ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ രാജാവു തന്നെയ കണ്ടകതപം ശോധിക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറിയെവിതു[‡] സംബന്ധം. തന്നെയ കണ്ടകതപമാവതു[§] അവസ്ഥ കളിലമഞ്ഞവണ്ണം ചെയ്യാതൊഴിയുമതു. അതിന്നു നിമിത്തം ആപത്തു താൻ, കളിപ്പു താൻ². ആപത്താവിതു ഭണ്ഡാരക്ഷയം—മരൊഴിഞ്ഞ³ ആപത്തെല്ലാം ഭണ്ഡാരസാധ്യമാകിൻറമയാൽ.

ക്ഷീണകോശനായിരുന്ന രാജാവു അത്ഥക്രസ്ത[¶]രമൊണ്ടായെടത്തു വെച്ചു ഭണ്ഡാരം പെരുകുവേണ്ടും. പെരുകുമാറാവിതു:—പെരുതായൊള്ള ജനപദം, നീർനിൻറു വിളെഞ്ഞു നെല്ലും പെരുകി ഇരുന്നതിനിൽ⁴ നെല്ലിനടയ മുൻറൊൻറ^{4a}താൻ വേണ്ടുവിതു.⁵ ഇനി സാരത്തിന്നു തക്കവാറു മധ്യമമായൊള്ള ജനപദത്തെയും, നികൃഷ്ടമായൊള്ള സാരത്തുക്കു തക്കവാറു നാലൊൻറു താൻ അഞ്ചൊൻറു താൻ വേണ്ടുവിതു.

വേണ്ടൊല്ലാതെടത്തും⁶ ചൊല്ലിൻറിയു. ഒറ്റംചെയ്യു, സേതുക്രമം വണിക്രമം, ശുക്രനിവേശം, ഖനിദ്രവ്യവനം, ഹസ്തിവനം എൻറിയജാതി ക്രമം ചെയ്യുപകരിക്കിൻറവരളെ വേണ്ടലാകാ.^{6a} വേണ്ടു

† ശോധനത്തിൽ M, V.

‡ എൻറിയ M.

2. അഹങ്കാരം, കേളി.

3. മരുള്ള.

4. നെല്ലുപെരുകിയിരുന്ന ജനപദത്തിൽനിന്നു എന്നാണു വിവക്ഷ.

4a. മുന്നിലൊന്നു.

5. ആവശ്യപ്പെടുന്ന. ഓ. കന്നടം—ബേക (വേണം), ബേഡാ (വേണം).

6. വേണ്ടൊല്ലാതെടവും എന്നാണു വിവക്ഷ.

6a. മുമ്പിൽ പ്രതിഗ്രാഹിക നോക്കുക. മുൻപാഞ്ഞവരോടു ആവശ്യപ്പെടുക എന്നർത്ഥം.

കിൽ കമ്മങ്ങൾക്ക് വിചാരം വരും. പ്രത്യന്തഭൂമിയിൽ⁷ നില്ക്കുമവനെയും വേണ്ടലാകാ. ശത്രുവിനോടു കൂടുവാനുമടക്കം.⁸ അല്ലയന്നനെയും വേണ്ടലാകാ.

അത്ഥമകൃഷ്ണമൊണ്ടാകിലും പുതുതായി കുടിയേറിൻറ കുടികൾക്കു⁹ നെല്ലും, പൊന്നും, പശുവും കൊടുക്കവേണ്ടും. അൻറിയെ നെൽകൊണ്ടു സാധിക്കവേണ്ടും.¹⁰ ആപത്തിൽ നാലൊൻറു വിറുപൊൻ കൊൾവിതു.¹¹ വിത്തിന്നും, ചോററിന്നും, കുടികൾക്കു വച്ചു മരൊഴിഞ്ഞതെല്ലാം വില്പെക്കു കൊൾവിതു. ഇ പ്രയോഗത്തിനേ വിഷയാന്തരം ചൊല്ലുവർ.^{11a} നെൽ വിലയൊക്കെ കാലത്തു കൊണ്ടിട്ടു വച്ചു ചുരുക്കു വീൽക്കും നാൾ വിറു പണ്ടാരം¹² പെരുക്കുവാനെയും^{12a} ചൊല്ലുവർ.

അരണ്യജാതം ശ്രോത്രീയസ്വപം ച പരിഹരേൽ. തദപ്യനുഗ്രഹേണ ക്രിണീയാൽ.

† കൊണ്ടിട്ടു ചുരുക്കു M.

7. അതിർത്തിസ്ഥലത്തു്.

8. ഇടവരം.

9. പ്രജകൾക്കു്.

10. അവരിൽനിന്നു രാജഭോഗം പണമായി വാങ്ങരുതു്; നെല്ലായിട്ടേ വാങ്ങാവൂ എന്നു താൽപര്യം.

11. കൃഷിക്കാരൻ എന്നു ശേഷം. ധാന്യങ്ങളുടെ നാലിലൊരു ഭാഗം രാജാവു വിലയ്ക്കു വാങ്ങണം എന്നാണു് മൂലം.

11a. 'വിഷയാന്തരം ചൊൽവർ' എന്നു ദ്രുയിൽ. ഉച്ചാരണവൈകല്യം കാണിയിുന്നു.

12. <ഭണ്ഡാരം.

12a. =പെരുക്കുവോൻ. പെരുക്കുന്നതിനെയും എന്നാണു് ശരിയ്ക്കു വേണ്ടതു് 'പ്രജകളെ പിതാവു് രക്ഷിപ്പോരെക്കണക്കെ' (രക്ഷിയിക്കുന്നതുപോലെ) എന്ന മട്ടിലുള്ള ഭരണവിശേഷമായിരിക്കാം.

തന്ത്യാകരേണ വാ സമാഹർതുപുരുഷം ഗ്രീഷ്മേ
കഷ്കാണാം ഉദാപം കാരയേയുഃ. പ്രമാദാവസ്തന-
സ്യാത്യം ദപിഗുണമദാഹരന്തോ ബീജകാലേ ബീജ-
ലേഖ്യം കര്യഃ. നിഷ്പന്നേ ഹരിതപകാദാനം വാര-
യേയുഃ, അന്യത്ര ശാകകടഭംഗമഷ്ടിഭ്യം ദേവപിറ്റ
പൂജാദാനാത്ഥം ഗവാത്ഥം വാ. ഭിക്ഷുകഗ്രാമഭൃതകാര
ച രാശീമൂലം പരിഹരേയുഃ.

വരിനെല്ലും, പല്ലും, ചാമയും എൻറ കാട്ടിൽ വിളയുമവും, ശ്രോ-
ത്രീയനടയ നെല്ലും പരിഹരിപ്പിതു. ശ്രോത്രീയനടയ നെല്ല് അവനെ
വായിച്ചു¹³ കൊടുവിതു.

അല്ലാക്കാൽ† സമാഹർതുപുരുഷ, സീതാധൃക്ഷാദികൾ¹⁴ ഗ്രീഷ്മ
കാലത്തു കൃഷീവലരെക്കൊണ്ട് ഉടമ്പടി‡ ചെയ്യിപ്പിതു. ‘നിങ്ങളടയ
പ്രമാദത്തിനാൽ ഉഴവിനു കേടുവരകിൽ അമഞ്ഞരിലിരുമടങ്കു ഭണ്ഡം
എൻറ ചെലാവിച്ചു^{14a} വിതെക്കും നാൾ വിത്തു കൊടുപ്പിതു. വിള
ഞ്ഞപ്പോൾ കായും പഴവുമായ് കൊള്ളുമതും വിലക്കുവിതു¹⁵, ശാകകട
ഭംഗമഷ്ടിയൊഴിയ.¹⁶ ദേവപിറ്റുപൂജാദാനാദികൾക്കായ് കൊള്ളുക്കട

† അതൊല്ലാക്കാൽ M.

‡ -കൊട്ടിടം പട M, V.

13. അദ്ദേഹത്തിൻറ സമ്മതം വാങ്ങി.

14. ധാന്യസംഭരണോദ്യോഗസ്ഥൻറ ആൾക്കാർ, ഉഴവുനിലത്തിൻറ അധ്യ-
ക്ഷൻ മുതലായവർ.

14a. പറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ചു. (<ത്രവിപ്പിച്ചു”).

15. പച്ചയോ പഴുത്തതോ ആയ ധാന്യം കൊയ്യുന്നതു തടയണം.

16. പച്ചക്കറിയുടേയും നള്ളിയെടുക്കുന്ന ധാന്യത്തിൻറയും മൂപ്പി (പിടി) യെ
ഘടിവാക്കണം. അതെടുക്കാൻ തടസ്സമില്ലെന്നത്ഥം.

വിയരേൻറവാറു, പുത്തരി ഉൺമാൻ കൊള്ളപ്പെടുമവർ. പശുവിനു ക്ഷായം, ഭിക്ഷുകക്കായം, ഗ്രാമദേതകക്കായം [അവരളാവോർ തച്ചർ, കൊല്ലർ എൻറ കാരുക്കൾ]—ഇവരക്കൊ രാശിമൂലം പരിഹരിപ്പിതു.^{16a} രാശിമൂലമായിതു പൂഴിപ്പൊലി.¹⁷ അതുകൊണ്ടവരക്കു കിട്ടുകൊടുപ്പിതു.

സ്വസ്വ്യാപഹാരിണഃ പ്രതിപാതോ ഷ്ടഗുണഃ. പരസ്വ്യാപഹാരിണഃ പഞ്ചാശദഗുണഃ സീതാത്യയഃ സ്വവർഗസ്യ, ബാഹ്യസ്യ തു വധഃ.

ചതുർത്ഥമംശം ധാന്യാനാം, ഷഷ്ഠം വന്യാനാം, തുല, ലാക്ഷാ, ക്ഷൗമ, വല്ല, കാപ്പാസ, രത്നമ, കൗശേയ, കൗഷഡ, ഗന്ധ, പുഷ്പ, ഫല, ശാകപണ്യാനാം, കാഷ്ഠ, വേണ, മാംസ, വല്ലരാണാം ച ഗൃഹീണീയഃ. ദന്താജിനസ്യാലം. അനിസൃഷ്ടം വിക്രീണാനസ്യ പൂവഃ സാഹസദണ്ഡഃ.

ഇതി കഷ്കേഷു പ്രണയഃ.

ഉഴുവുടൈയവൻ നെൽ കൾക്കിൽ കട്ടതു മെൺമടങ്കു ഭണ്ഡവും വൈപ്പിതു; അനന്തരക്ഷേത്ര¹⁸തിലൊള്ള നെൽ അപഹരിക്കിൽ ഐമ്പതു മടങ്കു വെപ്പിതു. മറൊരരൂരിൽനിൻറ വന്നു കൾക്കിൽ കൊൽവിതു.

16a. വിട്ടുകൊടുക്കണം.

17. പദത്തിന്റെ ഭംഗി നോക്കുക. കററയിൽനിന്നു കൊഴിഞ്ഞ ധാന്യമാണു് ഇതു്.

18. അടുത്ത വയൽ.

വിതൈച്ചു വിളഞ്ഞതിൽ നാലൊൻറു കൊറുവിതു. കാട്ടിൽ വിള യുമതിലാറൊൻറു കൊറുവിതു. ഉന്നത്തിലും [ഇലവംപഞ്ചിയിലും],¹⁹ കോലരക്കിലും, പട്ടിലും, നാരിലും, പരുത്തിയിലും, മയിർ കൊള്ളമ വിററിലും, ഉലഞ്ഞിലും²⁰, മരുന്നിലും, ഗന്ധദ്രവ്യത്തിലും, പുഷ്പത്തിലും, ഫലത്തിലും, കറി²¹യിലും, വിറകിലും, ഇറച്ചിയിലും, മുളയിലും, വള്ളര²²ത്തിലും, ഇവററിലുമാറൊൻറു കൊറുവിതു.^{22a} ആനക്കൊമ്പും പട്ടുവിൻതോലും പാതി കൊറുവിതു. രാജഭോഗം പോകാതെ വി ക്ഷിതം ചുറ്റും സാഹസഭണ്ഡം.

കഷ്കരിലൊള്ള പ്രാത്ഥന^{22b} ചൊല്ലിതു.

സുവണ്ണ, രജത, വജ്ര, മണി, മുക്താ, പ്രവാളം, ശ്വപ, ഹസ്തി-
പണ്യാഃ പഞ്ചാശൽകരാഃ. സൂത്ര, വസ്ത്ര, താമ്ര, വൃത്ത,
കംസ, ഗന്ധ, ഭക്ഷ്യ, ശീധുപണ്യാശ്ചതപാരിഃശൽകരാഃ.
ധാന്യ, രസ, ലോഹപണ്യാഃ ശകടവ്യവഹാരിണശ്ച ത്രിം-
ശൽകരാഃ. കാചവ്യവഹാരിണോ മഹാകാരവശ്ച
വിംശതികരാഃ. ക്ഷുദ്രകാരവോ വന്ധകീപോഷകാശ്ച
ദശകരാഃ. കാഷ്ഠ, വേണ, പാഷാണ, മുൽഭാഡപകാണ
ഹരിതപണ്യാഃ പഞ്ചകരാഃ. കശീലവം രൂപാജീവാശ്ച

19. ഉന്നത്തിന്റെ വിവരണമാണിതു്.

20. പട്ടു്.

21. പച്ചക്കറി. അതുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ പദാത്ഥമാണ് ഇപ്പോൾ ലേയാളിൽ കറി.

22. വല്ലഭം—ശുഷ്കമാംസം.

22a. ശ്. മന്. VII, 131-32.

22b. അത്ഥപ്രാത്ഥന (രാജഭോഗം) എന്നത്ഥം.

വേതനാലും ദദ്യുഃ. ഹിരണ്യകരമകമണ്ഡാൻ ആഹാര-
യേയുഃ. നചൈഷാം കഞ്ചിഭവരായം പരീഹരേയുഃ.
തേഹ്യപരഗൃഹീതമഭിനീയ വിക്രീണീരൻ.

ഇതി വ്യവഹാരിഷ്യ പ്രണയഃ.

പൊൻ, വെള്ളി, വൈരം, മാണിക്കം, മുത്തു, പവഴം, കുതിര,
ആന എൻറിച്ചാതി ഒരു ചരക്കിൽ ഐന്വതിലൊൻറു കൊടുവിതു.
നൂൽ, പട്ടവ, വട്ടുലോഹം, വെള്ളേട, ഗന്ധദ്രവ്യം, ശീഡു²³ എൻറി
ച്ചാതി ചരക്കിൽ നാപ്പതിലൊൻറു കൊടുവിതു. നെൽ, നെയ്
എൻറിച്ചാതി രസദ്രവ്യങ്ങൾ, ഇഞ്ചമ്പ, മറ്റും ചാട്ടിന്മേലേറിക്കൊണ്ടു
വരുമു²⁴ മുപ്പതിലൊൻറു കൊടുവിതു. കാചവ്യവഹാരികൾ തങ്ങൾ
ചുമത്തു വാണിയം ചെയ്യുമവരളെൻറു ചൊല്ലവർ. അചരളേ വിജാതി
മൂണി വില്ലുമവരും എൻറും ചൊല്ലവർ. മഹാകാരുക്കൾ, സുവർണ
കാർ, വേടിക²⁵രെൻറിച്ചാതികൾ. ക്ഷുദ്രകാരുക്കൾ, കൊല്ലർ, തച്ചർ
എൻറിച്ചാതികൾ. ആടവാണിയർ, അയക^{25a}രെൻറിച്ചാതികൾ.
വന്ധകി ആവോൾ വേശ്യാതുല്യയായൊളു കലസ്ത്രീ, അവളെ ഭരിക്കു
മവരളും, എൻറിച്ചൊന്നവരും തങ്ങൾ നേട്ടമതിൽ പതവാരം²⁶
കൊടുപ്പിതു മുൽഭാണമാവിതു കലം; ചോറു, അപ്പം,^{26a} അട എൻറി

† ജാതി M.

23. മദ്യം.

24. ഇവയിലെല്ലാം എന്ത ശേഷം.

25. രത്നവ്യാപാരികൾ.

25a. < രജകർ.

26. പത്തിലൊന്നു.

26a. M, V കളിൽ 'അട' കാണുന്നില്ല.

ജ്ഞാതി പകപാനം; ഇലൈക്കരി†, ചീവകം^{26b}, വാസ്ക^{26c}മെൻറി ജ്ഞാതികളിലഞ്ചെൻറ.²⁷ കുശീലവർ, നടനത്തകർ, രൂപാജീവകരം ഇവരും തങ്ങൾ പെരുമതിൽ പാതി കൊടുപ്പിതു. വാണിയം, ഉഴുവ എൻറാരു തൊഴി[ൽ] ചെയ്യാതിരിക്കുമവരളിടെ തലയാലോരോ കാണം^{27a} കൊർവിതു. ഏതുമെൻറ ചെയ്യാതൊഴികിലും, പല്ലം, നീരും, ചാണകമും വിററുകൊണ്ടു ജീവിക്കിൻറമയാൽ ഓരോ കാണം കൊള്ളുപ്പറും.²⁸

എൻറിജ്ഞാതി വ്യവഹാരം‡ ചെയ്യുമവരല്ലെ ഇരക്കമാറു്.

കുക്കടസുകരമലും ദ്രോൺ. കുറ്റുപശവഃ ഷറഭാഗം. ഗോ,മഹിഷാ,ശപതര,ഖരോ,ഷ്ടാശ്വ ദശഭാഗം. ബന്ധകി-
പോഷകാ രാജപ്രേഷ്യാഭിഃ പരമരൂപയശവനാഭിഃ
കോശം സംഹരേയുഃ.

ഇതി യോനിപോഷകേഷു പ്രണയഃ.

† ഇലൈക്കരി എൻറിജ്ഞാതി M, V.

‡ എൻറി വ്യവഹാരം M.

26b. 'ഇടവകം'—അഷ്ടവഗ്ഗത്തിൽ പെട്ട ഒരുഷയം.

26c. ഒരുതരം ചീര. വാസ്ക (ഗൃഹം) വിനരീകിലുണ്ടാകുന്നതേനർത്ഥം.

27. മരം, മുള, കല്ലു—ഇവ വിട്ടു.

27a. കഴമ്പിന്റെ പത്തിലൊന്നു്. മുതിരമണിയാണു് കാണം. . ക്രമത്തിൽ അർത്ഥമാറാം വന്നിരിയ്ക്കുന്നു.

28. മൂലം അല്പം വിട്ടിരിയ്ക്കുന്നു. cf. മനു VII, 137-38.

ഇനി യോനിപോഷക²⁹രിടെ† കൊള്ളുമാറു ചൊല്ലിൻറിതു. കോഴി, പൻറി ഇജാതി വളർമ്മവിററിൽ പാതി കൊടുപ്പിതു. ആടും, കൊറിയാടും എൻറിവററിലാറൊൻറു. പശുവു, എരുമ, ഏറകഴുത³⁰, കോകിറു കഴുത³¹, ഒട്ടകം എൻറിവു വിൽക്കുമവരും പതവാരം കൊടുപ്പിതു. ബന്ധകീപോഷകന്മാരാവോൻ നേടി ഉണ്ണും³² സ്ത്രീകളെ വളർമ്മവൻ. അവൻ, രാജാവിനുടെ പ്രേഷ്യകളെ, വളർത്തു പെരുതാ[യ്] ഇരുന്ന രൂപമും യൗവനമും ഉടയരാ[യ്] ഇരിൻവരളെക്കൊണ്ടു³³ ധനം നേടിച്ചു ഭണ്ഡാരം പെരുക്കവിതു.^{33a}

സകൃദേവ ന ദിഃ പ്രയോജ്യഃ. തസ്യാകരണേ വാ
സമാഹർത്താ കായ്മപദിശു പശരജാനപദാൻ ഭിക്ഷേത.
യോഗപുരുഷാശ്ചാത്ര പൂർവ്വമതിമാത്രം ദദ്യൂഃ. ഏതേന
പ്രദേശേന രാജാ പശരജാനപദാൻ ഭിക്ഷേത. കാപടി-

† പോഷകരെ M.

29. ജീവികളെ വളർത്തുന്നവർ.

30. ഖരം.

31. കോവർകഴുത—അഗ്രപതരം.

32. കാമകന്മാരെ ആകർഷിച്ചു ജീവിക്കുന്നവർ എന്നായിരിയ്ക്കാം അർത്ഥം.

33. രൂപാഭിമുഖമുള്ളവരും രാജാവിന്റെ അടുത്തേയ്ക്കു അയയ്ക്കേണ്ടവരുമായ സ്ത്രീകളെക്കൊണ്ടു എന്നർത്ഥം ‘കൊണ്ടു’ എന്നതിനെ വാക്യത്തിൽ കൊള്ളിച്ച വിധം തോന്നുക. സ്ത്രീകളെ ‘ജന്തു’ക്കളിൽ പെടുത്തിയതും (1) ശ്രദ്ധേയം.

33a. രാജാവിന്റെ ആപൽക്കാലത്തു് വേശ്യകൾ കൂടുതൽ സംഖ്യ അടുത്തേയ്ക്കു വ്യവസ്ഥയും കാണുന്നുണ്ടു്. സാധാരണരാജഭോഗത്തെ സംബന്ധിച്ച വിസ്മൃതപാഠത്തിന്നു്: Article On the Principles and Methods of Taxation in Ancient India by Panchanandas Mukherjee, (Asutosh Mukherjee Silver Jubilee Com., Vol. III. Pp. 1 ff.)

കാശ്വൈനാൻ അല്പം പ്രയച്ഛതഃ കൃത്വയേയഃ. സാരതോ
വാ ഹിരണ്യമാഡ്യാൻ യാചേത. യഥോപകാരം വാ
സ്വവശാ വാ യദുപഹരേയഃ. സ്ഥാന,ച്ഛത്ര,വേഷ്ഠന,
വിഭൂഷാശ്വൈഷാം ഹിരണ്യേന പ്രയച്ഛേൽ.

പാഷണ്ഡസംഘദ്രവ്യ,മശ്രോത്രിയഭോഗ്യം ദേവദ്രവ്യം
വാ കൃത്യകരാഃ പ്രേതസ്യ ദേവേന്ദ്രഗൃഹസ്യ വാ ഹസ്തേ
നൃസ്തമിത്യുപഹരേയഃ.

ഇച്ഛുന്നതെല്ലാമൊരിക്കൽ³⁴ കൊടുവിതു. ഇരണ്ടാമതു കൊ
ള്ളമതുമൊഴിവിതു. ഈവണ്ണമൊല്ലാതെൻറ തോൻറകിൽ സമാഹ
ർത്താവു—വിഷയബലാധിക്രമൻ—ഒരു കാര്യം വ്യവഭേശം ചെയ്തു പരര
െയും ജാനപദരെയും ഭിക്ഷിപ്പിതു. സമാഹർത്താവിനടയ യോഗപുരുഷ
രാവോർ കൃതസങ്കേതരായ്, 'നിങ്കൾ ചെറുക ഇടക, നിങ്ങൾക്കേ
തരാം' എൻറവരൾ മൂന്നും കൊണ്ടുചെൻറിടുവിതു. അനന്തരം രാജാ
വും അയ്യണ്ണമേ ഭിക്ഷിപ്പിതു. രാജാവിന്നു ചരക്കുകൊടുക്കിൽ കാവ
ടിക്ര[ൻ] നിശിപ്പിതു ഇവരളെ. അൻറിയെ ആഡ്യാരായൊള്ള പുരു
ഷരെ ധനത്തിന്നു തക്കവാറിരുപ്പിതു. അൻറിയെ ഉപകാരത്തിന്നു
തക്കവാറു സ്വവശരായേ യാതൊൻറ കൊണ്ടുവരിൻറിതു, അതു കൊൾ
വിതു. അൻറിയെ പണികൾ കൊടുത്തും യാനവാഹനച്ഛത്രം കൊ
ടുത്തും അവരളിടെപ്പൊൻ കൊൾവിതു.

പാഷണ്ഡ^{34a}ദ്രവ്യമും, സംഘദ്രവ്യമും, അശ്രോത്രിയഭോഗ്യമാ
യൊള്ള ദേവദ്രവ്യമും രക്ഷിക്കേടവിയ[ൻ]. കൃത്യകരൻ ചത്തുപോയാ
നെൻറ ചൊല്ലിത്താൻ ഇല്ലം വെത്തുപോയിതെൻറ ചൊല്ലിത്താൻ
അപഹരിപ്പിതു.

34. അരിക്കൽ (> ഒക്കക്കാൽ). ഇല്ലം വെത്തുപോയിതെൻറ ചൊല്ലിത്താൻ.

34a. ഈ പദം നാസ്തികാർമ്മത്തിൽ സാധാരണ പ്രയോഗിതം. അശോക
ശാസനങ്ങളിൽ 'പാശാഡ' (കാൽസി. III. 37), 'പാസാഡ' (ഗിർനാർ. VII. 1)

ദേവതാധ്യക്ഷോ ഓർഗരാഷ്ട്രദേവതാനാം യഥാസ്ഥ-
 മേകസ്ഥം കോശം കഷ്ടാൽ. തഥൈവ ചാഹരേൽ.
 ദൈവതചൈത്യം സിദ്ധപുണ്യസ്ഥാനഭൗമവാദികം വാ
 രാത്രാവൃതമാപ്യ യാത്രാസമാജാഭ്യം ആജീവേൽ. ചൈ-
 ത്യോപവനവൃക്ഷേണ വാ ദേവതാഭിഗമനം അനാത്ത്വ-
 പശ്ചാത്തലയുക്തേന ഖ്യാപയേൽ. മനുഷ്യകരം വാ
 വൃക്ഷേ രക്ഷോഭയം പ്രരൂപയിതവാ സിദ്ധവൃഞ്ചനാഃ
 പശരജാനപദാനാം ഹിരണ്യേന പ്രതികരൂഃ. സുരബ്-
 ഞായുക്തേ വാ കൂപേ നാഗമനിയതശിരസ്സം ഹിരണ്യോ-
 പഹാരേണ ദർശയേൽ നാഗപ്രതിമായാമന്തച്ഛിദ്രായാം.
 ചൈത്യച്ഛിദ്രേ വല്ലികച്ഛിദ്രേ വാ സർപദർശന ആഹാ-
 രേണ പ്രതിസംബദ്ധസംജ്ഞം കൃതവാ ശ്രദ്ധയാനാനാ-
 ദർശയേൽ. അശ്രദ്ധയാനാനാം ആചമനപ്രോക്ഷണേഷു
 രസമവപായു ദേവതാഭിശാപം ബ്രൂയാൽ. അഭി-
 ത്യക്തം വാ ദംശയിതവാ. യോഗദർശനപ്രതീകാരേണ
 വാ കോശാഭിസംഹരണം കഷ്ടാൽ.

വൈദേഹകവൃഞ്ചനോ വാ പ്രഭൃതപണ്യാന്തേവാസി
 വ്യവഹരേത. സ യദാ പണ്യമുല്ല്യേ നിക്ഷേപപ്രയോ-
 ഗൈരുപചിതഃ സ്വാൽ തദൈനം രാത്രൗ മോഷയേൽ.

‘പ്രസംധ’ (ഛാബസ. VII. 2) ഇങ്ങനെയെല്ലാം കാണുന്നുണ്ട്. ചില മതസംഘങ്ങളാണ് വിവക്ഷിതം. അവിശ്വാസി എന്നർത്ഥത്തിൽ ഉള്ള ഏതോ പ്രാകൃതപദം സംസ്കൃതമാക്കിയതാണ് പാഷണ്ഡശബ്ദമെന്നു തോന്നുന്നു. കൂടം എന്നർത്ഥമുള്ള ‘ഛണ്ഡ’വുമായി ഇതിനു ബന്ധമുണ്ടാകാം. പാഷണ്ഡർ ബന്ധുമാരാണെന്നു തോന്നിയില്ല. അശോകശാസനത്തിൽ (III. 20) ശാക്യബന്ധുർ വേദോ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നുണ്ട്. See Jayaswal's note on Bhattaswamin's Commentary of the Arthashastra, JBORS 1926, P. 206.

ഏതേന രൂപദർശകഃ സുവർണകാരശ്ച വ്യാഖ്യാതഃ.

ദേവതാധ്യക്ഷൻ ഒറ്റത്തിലുള്ള ദേവതകളുടെ ധനമും, രാഷ്ട്രത്തിലുള്ള ദേവധനമും ഒരു പരചക്രാദിഭ്യം^{34b} ചൊല്ലി ഒരുത്തിലി^{34c} ആക്കിവെച്ച് അവിടത്തവൻ ചത്താനെൻറ ചൊല്ലിത്താൻ, ഇല്ലം വെള്ളപ്പോയിതെൻറതാൻ^{34d} അപഹരിപ്പിതു. ദേവതാസ്ഥാനം, ചൈത്ര്യസ്ഥാനം, സിംധുസ്ഥാനം, ചാമുണ്ഡാസ്ഥാനം എൻറിജ്ജാതികളിലും ആരുമറിയാതെ ഇര ഒരു ശിവം³⁵ നാട്ടിവെച്ചു സ്വയംഭൂ³⁶ ഒങ്ങായിതെൻറ ചൊല്ലിത്താൻ ഉത്സവം ചെയ്യിപ്പിതു. പശുരജാന പദഭം എല്ലാഭം ഇത്തന പൊൻ കൊടുത്തു കാണവേണ്ടമൻറ സങ്കേതം ചെയ്തു അതു കൊള്ളമതു ഭണ്ഡാരമാക്കുവേതു. മൻറിൽ-മര³⁷ത്തിൽ താൻ, കാവിലൊള്ള മരത്തിൽ താൻ വൃക്ഷായുർദ്വേദത്തിൽ ചൊല്ലിയവണ്ണം അനാർത്തവ^{37a}മായൊള്ള പുഷ്പപലങ്ങളെ

34b. ശതൃക്കളുടെ ആക്രമണാദികളിൽനിന്നുള്ള ഭയം. ചക്രം—സൈന്യം.

34c. ഒരു ദിശയിൽ.

34d. 'എൻറ ചൊല്ലിത്താൻ' എന്നു വേണ്ടതാണ്.

35. ദേവപ്രതിമ. cf. 'അറുപതുകുറ്റിയിലായാൽ വെച്ചുകൊണ്ടഞ്ചിതം വിചയായിന ശിവം'—ഉണ്ണിയച്ചി. പേ. 2. 'മണൽകൊണ്ട ശിവം പീടിച്ചു.' 'മണൽശിവം കലങ്ങി രാവണന്റെ പുടവ നനഞ്ഞുപോയിതു'—ബ്ര. പു. പേ. 41. ശിവലിംഗത്തിൽനിന്നു ക്രമത്തിൽ ദേവപ്രതിമ എന്നു സാമാന്യവൃത്തം വന്നിരിക്കാം. തമിഴിൽ പദം കാണുന്നില്ല.

36. <സ്വയംഭൂ. തന്നെത്താൻ പൊട്ടിച്ചുചതു'.

37. കറപ്പഭം. മൻറിൽ—വീട്ടിന്റെ മറ്റം (ത. നി.). അവിടെയുള്ള മരം. മണിനെ മൻറു എന്നു പഴയ കാലത്തു ചിലർ തെറ്റിയെഴുതിയിരുന്നെങ്കിലും ഇവിടെ അങ്ങനെയൊവൻ വഴിയില്ല. 'കാവിലുള്ള' എന്നു അടുത്തു വരുന്നതു നോക്കുക. കാ- (ക.) Garden. മൂലത്തിൽ ചൈത്ര്യവൃക്ഷമാണ് (ക്ഷേത്രസങ്കേതത്തിലുള്ള മരം).

37a. പ്രഭുവിന്നു ചേരാത്തതു'.

ക്കാട്ടി, 'ഇമ്മരത്തിനേൽ ദൈവം ഉറവിതൊണ്ടു'.³⁸ കനാവിൽ³⁹ കണ്ടേൻ. ഒരു ദൈവം അരുളിച്ചെയ്തു ഇമ്മരത്തിനേലുറവിതു. അകാലത്തേ പുഷ്പഫലമൊണ്ടാമെൻറു ദേവത ചൊല്ലി.^{39a} അപ്പുണ്ണമേ ചെയ്തിതു.⁴⁰ അൻറിയെ കരടിയുടെ തോൽ മുടി രാക്ഷസരൂപം ചെയ്തുകൊണ്ടു ചടയം നീളെച്ചമച്ച ശൃശാനവൃക്ഷത്തിനേലേറി നിൻറു രാത്രിയിൽ ജനത്തിന്നു കേൾക്കലാമ്പണ്ണം ചൊല്ലുവിതു—'എങ്ങൾക്കിപ്പുരാൽ'⁴¹ ഓരോ മനുഷ്യരെത്തരവേണ്ടും. അല്ലയാകിൽ എല്ലാരയും കൂടത്തിന്നിന്റേറാം'† എൻറു ചൊല്ലുവിതു. ചിലർ അനന്തരം സിദ്ധവൃജനരായൊള്ളു പുരുഷൻ ഇതിന്നു ശാന്തി ചെയ്തു. അതിന്നു ഇന്നത്തിന്നു പൊൻ വേണ്ടുമെൻറു ചൊല്ലുവിതു. 'തലയാലിന്നത്തിന്നു ഇടക' വെൻറു^{41a} ചൊല്ലിക്കൊൾവിതു. കൊണ്ടു,^{41b} ചതിയായൊൻറു പ്രയോഗിപ്പിതും ചെയ്തു. അൻറിയെ, സുരംഗായുക്തമായൊള്ളു കിണറ്റിൽ മുൻറു താൻ, അഞ്ചു താൻ ഫണമടയിതൊരു പാമ്പു ചമച്ചു⁴²വച്ചു ജനത്തിന്നു വിസ്മയം ചൊല്ലുവിതു. 'ഇവിടെ നാകർ ഇരിപ്പിതു. സാന്നിധ്യമുണ്ടെ'ൻറു ചൊല്ലുവിതു. അതു തേറിക്കാണ

† -ചെയ്തു M, V, G.

‡ -ത്തന്നിന്റേറം M, V, G.

38. സന്നിധാനം ചെയ്യുന്നുണ്ടു. ഉരൈതലം—To reside (ത. നി.).

39. >കിനാവു. (കനാ-ത; കല-തെ; കന-ക. തു.)

39a. പുരുഷപ്രത്യയം ചേർത്തിട്ടില്ലെന്നു കാണുക.

40. അപ്രകാരം തന്നെ സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നർത്ഥമായിരിക്കാം. ഈ വഴിയ്ക്കും പണം വാങ്ങണമെന്നു ശേഷം.

41. ഉരരിൽനിന്നു.

41a. ഇടക + എൻറു. cf. അല്ലവെൻറു.

41b. പണം വാങ്ങി.

42. cf. പുലികൊൻറു.

ചെല്ലുമവരളെ 'ഓരോ കാണം പൊൻ കൊണ്ടുവന്നു കാൺപി'തെൻറ ചൊല്ലിപ്പൊൻ കൂട്ടുവിതു. നാകർക്കു ചെച്ചും വടിവ്⁴³ത്തിനകത്തു മരിഭു മൊള്ളുവിററിൽ താൻ, മരത്തിനടുമുഴങ്ങിൽ⁴⁴ താൻ പാമ്പു കണ്ടു അവിററുനക്കു പോകത്തോത്തവണ്ണം മന്ത്രങ്ങളും ശേഷധങ്ങളും കൊടുത്തു ബന്ധിച്ചുവെച്ചു⁴⁵ അവിടെത്തേറും ജനത്തിനു കാട്ടുവിതു. 'ഇവിടെ നിന്നൊരിക്കലും പാമ്പു വേറിടുവുതില്ല. ഭേദമത ഉടയ സാന്നിധ്യം കണ്ടിരോ'?⁴⁵ എൻറ കാട്ടുവിതു. തേറാതവരളെ ആചരിക്കുമ്പോൾ താൻ, തളിക്കുംപോൾ താൻ മോഹിക്കുംവണ്ണമൊള്ള വിഷമിടുവിതു. അവന്നു വികാരം വന്നപ്പോൾ നാഗചീറ⁴⁶മെൻറ ചൊല്ലുവിതു. വധയോഗ്യനായൊളുവൻ ഭേദമതയെ അധിക്ഷേപിച്ചാനാകിൽ പാമ്പു⁴⁷ പിടിച്ചുകൊണ്ടിരായ് കടിപ്പിച്ചു നാഗർചീറത്താൽ പാമ്പു കടിച്ചതെൻറ ചൊല്ലി, നാകർക്കു പാകടമു⁴⁸ നേൻ പിഴയും വച്ചു ഉപനിഷത്തിൽ^{48a} ചൊല്ലിൻറ യോഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു വിഷമിറക്കിക്കളവിതു. എൻറവണ്ണം കൂട്ടിയാലുമമയും ധനം.

അൻറിയെ വളുസമേ⁴⁹ ഒരുത്തനെ വാണിയനാക്കി സുലഭം ജനമുമാണ്ടായ്, സുലഭം ധനമുമാണ്ടായ് വ്യവഹരിച്ചു ചരക്കു

† യോഗ്യ M, V, G.

‡ സുലഭജന (?) M, V, G.

43. പ്രതിമ. 'പടിവ'വും ശരിതന്നെ. G യിൽ അങ്ങനെയാണു്.

44. മുഴ, മുഴത്തു്. 'മുഴയിത്താൻ' എന്നു G യിൽ.

45. നിങ്ങൾ കണ്ടുവോ?

46. സപ്തകോപം.

47. പാമ്പിനെ.

48. സമ്മാനം, വഴിപാടു്, കരം, ചൂങ്കം, കപ്പം എന്നെല്ലാം അർത്ഥം വരും. cf. 'വെടിയാലും വായനത്താലും പാകടമു' —ഭാസ്കര. ജു. ശാ. Ep. Ind. III. (Pp. 66-69) വ. 7-8.

48a. ഉപനിഷദികാധികരണം. അർത്ഥ. ശാ. XIV.

49. കളവാധി.

കൊറുവാനായും നിക്ഷേപമായും ജനം വെച്ചു ധനം പണ്ടേ⁵⁰ ഏറ്റം കൊണ്ടു, ധനമെൻറിജ്ജാതി അവന്നു ഇഴിപ്പിച്ചുകു കൊണ്ടപ്പോൾ ഇരായ് ചുവർ മുറിച്ചു കള്ളർ കട്ടുകൊണ്ടുപോവിതു.

ഇതുകൊണ്ടു രൂപദർശനെയും സുചർണ്ണകാരനെയും കണ്ടു കൊൾക.⁵¹

വൈദേഹകവ്യജനോ വാ പ്രഖ്യാതവ്യവഹാരഃ
പ്രവചനനിമിത്തം യാചിതകം അവക്രിതകം വാ
രൂപ്യസുവർണഭാസ്യമനേകം ഗൃഹ്ണീയാൽ. സമാജേ
വാ സർവപണ്യസന്ദോഹേന പ്രഭൃതം ഹിരണ്യസുവർണ്ണ-
മുണം ഗൃഹ്ണീയാൽ, പ്രതിഭാസ്യമൂല്യം ച. തദഭയം
രാത്രൗ മോഷയേൽ.

സാധപീവ്യജനാഭിഃ സ്ത്രീഭിർ ഋഷ്യാൻ ഉന്മാദയിതാ
താസാമേവ വേഗ്ഗുസ്വഭിഗൃഹ്യ സർവ്വപാനി ആഹരേയുഃ.

ഋഷ്യകല്പാനാം വാ വിവാദേ പ്രത്യുൽപന്നേ രസദാഃ
പ്രണിമിതാ രസം ദദ്യുഃ. തേന ദോഷേണേതരേ പശ്യാ-
ദാതവ്യാഃ.

† ധനമു M, V, G.

50. സാധാരണപോലെ, cf. 'പണ്ടേപ്പോലെ പരമനഭവം കോവി കാമീ ജഗാമ'—ഉ. സ. I. 1. 'പണിമാനിടത്തിൻക പണ്ടു കൊട്ടക്കുമരിചിയും കൊട്ടത്തു' തിരുക്കുടി. ശാ. (TAS V. P. 189) ഖ. 1.

51. ഇവർ രാജാവിന്നു ചതിയായി പണം നേടിക്കൊടുക്കേണ്ട വിധവും പറഞ്ഞു തിന്നുവെന്നു താൽപര്യം.

അൻറിയെ വൈദേഹകവ്യജനാനായൊള്ളവൻ പ്രഖ്യാതവ്യവ
ഹാരനായ[†] തന്നെത്തേറാവണം ചെയ്തുകൊണ്ട് ഇരുന്ന^{51a}താൻ,
കൂലിക്കു താൻ, പൊന്മയമായും വെള്ളിമയമായുമുള്ള പാത്രങ്ങൾ
നകരത്തിലൊള്ള വാണികരെ, ചാറ്റിലുട്ടുവാൻ⁵² വേണ്ടി[‡]ക്കൊരു
വിതു താൻ ചെയ്തു, കൂട്ടത്തിൽ വച്ചു, തകരുന്നതിനയും കാട്ടി സുലഭം
ധനം കടം കൊടുവിതു, വിറ്റുതരുവാൻകൊണ്ടു ചൊല്ലിട്ടു. അൻറിയെ,
ചരക്കുകാട്ടി മാറ്റുചരക്കും കൊടുവിതു. ചരക്കു കൊടുവാൻ വന്നവ
രുളിട്ടെ വിലയും കൊടുവിതു. ചരക്കു കൊടുപ്പാൻ ചൊല്ലി, അനന്തരം
താൻ കടം കൊണ്ടതും എല്ലാംകൂട ഇരായ് കള്ളർ കൊടുവിതു.
അങ്ങനെ കൊണ്ടാലുമമയം.

അൻറിയെ സാധപീവ്യജനനായൊള്ള സ്ത്രീകളെക്കൊണ്ടു ദുഷ്ട
രെ രഞ്ജിപ്പിച്ചു അവരും സ്ത്രീകളുടെ ഇല്ലത്തിന്നു വന്നപ്പോഴായ്⁵³
പിടിച്ചു സ്വഹാരണം⁵⁴ ചെയ്തുവിതു.

ദുഷ്ടജനങ്ങൾ പലർ തങ്ങളിലേ വഴിക്കാടുവോൺ രാജാവിനാൽ
പ്രണിഹിതരായൊള്ള രസദ(ർ) രസം കൊടുത്തു കൊൽവിതു. അതു
ചൊല്ലി മറ്റൊവരളെ സർവസ്വം കൊടുവിതു; കൊൽവിതും
ചെയ്തുവിതു.

† പണ്ണി M, V.

‡ തരത M, V. -രക G.

51a. കടം വാങ്ങി. cf. ഇരവൽ.

52. ചില രാസദ്രവ്യങ്ങളിലിട്ടു നിറം വെപ്പിച്ചുവാൻ.

53. വന്നപ്പോൾ (ർ) എന്നേ അർത്ഥമുള്ളു. 'ചെന്നപ്പോൾ' എന്നു G യിൽ.

54. ധനാപഹരണം.

ദൃഷ്ടം അഭിത്യക്തോ വാ ശ്രദ്ധേയാപദേശം പണ്ഡം
 ഹിരണ്യനിക്ഷേപമുണപ്രയോഗം ദായം വാ യാചേത.
 ദാസശബ്ദേന വാ ദൃഷ്ടമാലംബേത. ഭാഷാമന്യ സ്പന്ദ-
 ഷാം ദൃഢിതരം വാ ദാസീശബ്ദേന ഭാഷാശബ്ദേന വാ.
 തം ദൃഷ്ടഗൃഹപ്രതിപാരി രാത്രാവപശയാനമന്യത്ര
 വാ വസന്തം തീക്ഷ്ണോ ഹതപാ ബ്രൂയാൽ—‘ഹതോയ-
 മിത്ഥം കാമകുഃ’ ഇതി. തേന ദോഷേണേതരേ പശ്യാ-
 ഭാതവ്യാഃ.

ദൃഷ്ടനൈ, വധയോഗ്യനായൊള്ളവൻ, തേറലായമിരുന്നു നെല്ലും
 പൊന്നുമടയനായിരുന്നവൻ, ജനത്തിന്നു തേററം വരുമാറിക്കിടമവൻ,
 പണ്ഡം, ഹിരണ്യം, നിക്ഷേപം കടം കൊടാ താൻ⁵⁵ എൻറിയ്ക്കാതി
 വെണ്ടുവിയ്ക്കു⁵⁶താൻ; എന്നടിയാനെൻറ ദൃഷ്ടനൈ അഭിയോഗിപ്പിയ്ക്കു
 താൻ; അൻറിയെ ദൃഷ്ടനുടെ ഭാഗ്യയെത്താൻ, മകളെത്താൻ,
 മരുമകളെത്താൻ ഒരുത്തരെ ‘എന്നടിയാ’ളെൻറ താൻ ‘ഭാഗ്യ’യെൻറ
 താൻ ചൊല്ലി ദൃഷ്ടനുടെ ഇല്ലത്തു പാടുകിടക്കിൽ^{56a}, തീക്ഷ്ണ(ൻ)
 പക്ഷ കൊൻറിട്ടു, ‘ഇവൻ തനക്കൊത്തതു ചെയ്തു^{56b}, വളെച്ചവനെ

55. താൻ (ദൃഷ്ടൻ) വാങ്ങിയ കടം കൊടുക്കുന്നില്ല. M, V.

56. വാക്യഘടന ക്ലിഷ്ടം. ഓ. “അഭിത്യക്തനായ (വധുനായ) ഒരുവനെ
 കൊണ്ടു പണ്ഡമോ ഹിരണ്യനിക്ഷേപമോ ജ്ഞപ്രയോഗമോ ദായമോ ആയി കറെ ധനം
 തനിയ്ക്കു കിട്ടേണ്ടതു തരണമെന്നു, വിശ്വസിയ്ക്കത്തക്ക സാക്ഷികളോടുകൂടി ദൃഷ്ടനോടു്
 അപേക്ഷിപ്പിപ്പു.” —കെ. വി. എം., കൗ. അ. വേ. 428.

56a. ദേവന്റെ മുമ്പിൽ പ്രീതിയുപേണ്ടി നമസ്സരിച്ചു കിടക്കുക എന്നർത്ഥത്തിൽ
 പാടുകിടക്കൽ തമിഴിലുണ്ട്.

56b. ദൃഷ്ടൻ തനിയ്ക്കു പാടില്ലാത്തതു ചെയ്തു.

ക്കൊൻറാൻ⁵⁷ എൻറ ജനം കേൾക്കച്ചൊല്ലി തീക്ഷ്ണൻ മറവിതു. അദ്ദോഷം ചൊല്ലി ദുഷ്ടനെ രാജാവു സർവ്വസ്വപരണം ചെയ്തുകൊൽവിതു.

സിദ്ധവൃഞ്ജനോ വാ ദുഷ്ടം ജംഭകവിദ്യാഭിഃ പ്രലോഭയിതവാ ബ്രൂയാൽ—‘അക്ഷയം ഹിരണ്യം രാജപാരികം സ്രീഹൃദയമരിവ്യാധികര മായുഷ്യം പുതീയം വാ കമ്മ ജാനാമി’ ഇതി. പ്രതിപന്നം ചൈത്യസ്ഥാനേ രാത്രൗ പ്രഭൃതസുരാമാംസഗന്ധമുപഹാരം കാരയേൽ, ഏകരൂപം ചാത്രഹിരണ്യം പൂർവ്വിവാതം. പ്രേതാങ്ഗം പ്രേതശിശൂർവാ യത്ര നിമിതഃ സ്വാൽ തതോ ഹിരണ്യമസ്യ ദർശയേൽ അത്യല്പമിതി ച ബ്രൂയാൽ. ‘പ്രഭൃതഹിരണ്യമേതോഃ പുനരുപഹാരഃ കർത്തവ്യഃ’ ഇതി, ‘സ്വയമേവൈതേന ഹിരണ്യേന ശോഭാഭൃതേ പ്രഭൃതമൗപഹാരികം ക്രീണിമി’തി. തേന ഹിരണ്യേന ഔപഹാരികക്രയേ ഗൃഹ്യാത.

അൻറിയെ സിദ്ധവൃഞ്ജനനായുള്ളവൻ ദുഷ്ടനെ വിളിപ്പിച്ചു കാട്ടിച്ചതിച്ചു തേറ്റം വരീച്ചു, നിധിയകണ്ണുകൊള്ളവല്ലമവൻ^{57a} രാജവശ്യം വല്ലമവൻ, ശത്രുക്കൾക്ക് വ്യാധിയുണ്ടാക്കവല്ലമവൻ, മക്കളുണ്ടാം മന്ത്രം വല്ലമവൻ, എൻറ ചൊല്ലിത്തേറി അവൻ ‘ചെയ്വ’

57. ദുഷ്ട പരഞ്ജനവിയം സ്വന്തം ധനാദികൾ ചോദിക്കാൻ ചെന്നവനെ കൊന്നു. വള്ളെച്ചു—വിടിച്ചു. cf. വള്ളെത്തലു്—To surround, seize (T. Lex.).

57a. കഴിച്ചെടുക്കാൻ കഴിയുന്നവൻ.

നെൻറ ചൊല്ലി, അപ്പോണായ്† ചൈത്രസ്ഥാനത്തിൽ കൊണ്ടു പോയി ഗന്ധമാലയാംസസുരകൾകൊണ്ടു പെരിതായൊള്ള ഉപഹാരം ചെയ്യിപ്പിതു. പണ്ടെപ്പോപാരമെൻറ തോൻറുവണ്ണം ചില കാത്തു പോന്നും അവിടത്തൊരിത്തിരി⁵⁸ പ്പൂഴ്ത്തി വെപ്പിതു. അരികെ ശവത്തിനടയ കാലാക, കയ്യാക, ചത്തിതൊരു പൈതലെത്താൻ ഒരുപഹാരം ചെയ്യവേണ്ടും.^{58a} 'ഇതു ഇപ്പോൺ കൊണ്ടു ഉപഹാരത്തിന്നു വേണ്ടുമതെല്ലാം നാളെ വിററുകൊള്ളെ'ൻറ ചൊല്ലുവിതു^{58b}. അവനതും കൊണ്ടുപോയി ഉപകരണങ്ങൾ വിവൈക്കു കൊള്ളുമ്പോൺ, 'നീ നിധി കൊണ്ടായല്ലോ' എൻറ സ്വാമിപുരുഷൻ പിടിച്ചിതു.^{58c}

മാതുവുവുണ്ടനയാ വാ, 'പുത്രോ മേ തപയാ ഹതഃ' ഇത്യവരൂപിതഃ സ്വാൻ. സംസിദ്ധമേവാസ്യ രാത്രി-യാഗേ വനയാഗേ വനക്രിഡായാം വാ പ്രവൃത്തായാം തീക്ഷ്ണം വിശസ്യ അഭിത്യക്തമതിനയേയുഃ.

ഓഷ്വസ്വ വാ ഭൂതകവുവുണ്ടനോ വേതനഹിരണ്യേ കൂട-
രൂപം പ്രക്ഷിപ്യ പ്രരൂപയേൻ.

†. അപ്പോഴായ് G.

58. ഒരു ദിനത്തിൽ.

58a. മരിച്ച രൊളടെയോ ശിശുവിന്റെയോ ശവം മറവുചെയ്ത സ്ഥലത്താണു് ഈ കമ്മം ചെയ്യേണ്ടതു് എന്നാണു് മൂലപ്രകാരം അർത്ഥം.

58b. ആ സ്ഥലത്തുനിന്നു കഴിച്ചെടുത്ത അല്പം സ്വർണ്ണം കാണിച്ചു, 'ഇതു വിററു നാളേയ്ക്കു വേണ്ടുന്ന ബലിയ്ക്കുള്ള സാധനങ്ങൾ' വാങ്ങുക എന്നു പറയണം. 'വിററു കൊള്ളുക'യുടെ പ്രയോഗം ശ്രദ്ധയ്ക്കുക.

58c. ഓഷ്വന്റെ സ്വത്തുകൾ പിടിച്ചടക്കുകയും വേണം എന്നു വിവക്ഷയുണ്ടായിരിക്കുന്നു.

അനന്തരം ഒരു വൃദ്ധ, 'ഏനകനെ നിധി കൊൾവാനായ്' കൊണ്ടു ബലികൊടുത്താർ' എന്റു ചൊല്ലുവിതു. അനന്തരം അദ്ദോഷം ചൊല്ലി രാജാവും സർവ്വസ്വം കൊണ്ടു അവനെക്കൊൽവിതു. അൻറിയെ ദുഷ്ടൻ രാത്രിയാഗം, തേവരൂട്ടു തുടങ്ങിയേടത്തു താൻ, വനയാഗത്തിൽ താൻ, വനക്രീഡയിൽ താൻ വെച്ചു വധയോഗ്യനായൊക്കോ നൊരു പുരുഷനെ തീക്ഷ്ണൻ കൊൻറിട്ടു ദുഷ്ടരുടേ രാത്രിയാഗാദിയിരുങ്ങിൻറടത്തു⁵⁹ കൊണ്ടുചെൻറിട്ടു ചെപ്പിതു. അനന്തരം കിഴത്തി^{59a} ചായാരുത്തി, 'ഏനകനെ ബലികൊടുത്താർ' എന്റു ചൊല്ലുവിതു. അദ്ദോഷം ചൊല്ലി രാജാവു സർവ്വസ്വഫലം ചെയ്ക്കുകൊൽവിതു.

അൻറിയെ ദുഷ്ടനെ ചേവിച്ചുനിൻറതായ് ചെയ്ക്കു^{59b} തനക്കു പണിക്കുലിക്കു കൊടുത്ത ഹിരണ്യത്തിൽ കൂടരുപകമിട്ടു അവൻ രൂപകം കാണമവനു⁶⁰ കാട്ടിപ്പിതു.^{60a} അനന്തരം അദ്ദോഷം ചൊല്ലി കീഴടക്കണക്കെ.

കർമ്മകാരവൃത്തേനോ വാ ഗൃഹേ കർമ്മ കർവാണഃ സ്നേഹ കൂടരുപകാരകോപകരണം അപനിധ്യോൽ.

ചികിത്സകവൃത്തേനോ വാ ഗരമഗരരൂപദേശേന.

† ഹരം M, V.

59. നടക്കുന്ന ദിക്കിൽ.

59a. ഇപ്പോൾ കിഴവത്തി അല്ലെങ്കിൽ കിഴവി, cf. 'കൊളർക്കരി മരവിർ കിഴവൻ കിഴത്തിയെ' (തൊൽ. പൊത. സു. 142). ഇവിടെ ഗൃഹനായകനും പത്നിയുമാണ് ക്രമത്തിൽ കിഴവനും കിഴത്തിയും.

59b. സേവിച്ചുനില്ക്കുന്നതായി അഭിനയിച്ചു.

60. പണക്കടിയുടേയും പരീക്ഷിയുടേയും ചെയ്യുന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥൻ.

60a. എല്ലാ മാതൃകയിലും ഒരുപോലെ, 'കാട്ടുവിതു' എന്നർത്ഥത്തിൽ.

പ്രത്യാസനോ വാ ഭൃഷ്യസ്യ സതീ പ്രണിഹിതമഭി-
ഷേകഭാഗ്യമമിത്രശാസനം ച കാപടികമുഖേന ആച-
ക്ഷീത; കാരണം ച ബ്രൂയാൽ.

ഏവം ഭൃഷ്യേഷപധാമ്മികേഷു ച വന്തേത; നേതരേഷു.

അൻറിയെ കർമ്മകാരവൃജനൻ ഇവനടയ ഇല്ലത്തിങ്കൽ പണി ചെയ്തിട്ടു, കൂടുകൂടുക ചെയ്യാനുള്ള ഉപകരണം, അച്ചുമെല്ലാ മിട്ടുവെച്ചു പോവിതു. അനന്തരം അതുകൊണ്ടു രാജാവു കീഴ്ക്കണക്കെ ചെയ്ക.

അൻറിയെ ചികിത്സകവൃജനനായോളോന്നൊരുത്തൻ വിഷമൊഴിവാൻ മരുന്നെൻറു ചൊല്ലി ഭൃഷ്യൻകയ്യിൽ വിഷം വെപ്പിച്ച അതു കണ്ടുകൊണ്ടു വിഷമിട്ടുവോണെൻറു ചൊല്ലി പണ്ടെക്കണക്കെ.

അൻറിയെ ഭൃഷ്യനു ബന്ധുവായിരിപ്പോന്നൊരു സത്രീ രാജാവിനടയ ശത്രുവിനിടയിൽനിന്നു അഭിഷേകഭാഗ്യവും ഭൃഷ്യഗൃഹത്തിങ്കൽ വച്ചിട്ടു കാപടികരെക്കൊണ്ടു രാജാവു ചൊല്ലിപ്പിതു—‘ഇവൻ രാജാവിനെക്കൊൻറു താൻ അഭിഷേകം നിന്നെക്കിന്നുതെൻറു കാരണവും ചൊല്ലുവിതു. അതു രാജപുരുഷൻ വന്നു കണ്ടു ഇവനടയ സർവ്വസ്വവും ജീവനും ഹരിപ്പിതു.

ഇച്ചൊന്ന പ്രയോഗങ്ങളെല്ലാം ഭൃഷ്യൻ അധർമ്മികരായൊളു വരളെ പ്രതി⁶¹ ചെയ്തിതു. ധർമ്മികരെ നോക്കിച്ചെയ്യുക.

† നടെ M. ശത്രുവിടെ V.

61. അധർമ്മികരുടെ നേക്കു. cf. ‘അങ്ങനെയിരിക്കിൽ ഇവനത്തെ പ്രതി നോക്കിനിൻറു’—ബ്ര. പു. പേ. 57.

ശ്ലോകം:—

പകപം പകപമിവാരാമാൽ
ഫലം രാജ്യദവാപ്നയാൽ
ആത്മച്ഛേദഭയാദാമം
വർജയേൽ കോപകാരകം.⁶²

ആരാമത്തിൽനിന്നു പകപം കൊടുചാരൈക്കണക്കെ^{62a} പകപമാ† ഇരുന്നവിടെനിന്നു ധനം കൊടുവിതു രാജ്യത്തിൽ. അപകപ‡ ഭോഷത്തിൽനിന്നു, ആത്മച്ഛേദത്തിനാൽ, വർജിപ്പിതു ധനം കൊള്ളമതു്.⁶³ എന്നിനെൻറാൽ⁶⁴ അതു, പ്രകൃതികോപം വരും.

കോശാഭി[സം]ഹരണം മുടിഞ്ഞിതു.

† ഭോഷം പകപമാ M, V.

‡ പകപ M, V.

62. cf. “പഴുത്ത കായ്കളാരാമ-
ത്തിങ്കൽനിന്നെന്നപോലവെ
എടുപ്പു പകപമാം ദ്രവ്യം
രാജ്യത്തിന്നു ഭൂമിപൻ.

പ്രജാകോപം ജനിപ്പിക്കു-
മാമദ്രവ്യങ്ങളൊന്നുമേ
ആത്മച്ഛേദം ഭയപ്പെട്ടി-
ട്ടവനിശൻ ഗ്രഹിക്കൂവാം.”

കെ. വി. എം., പേ. 431.

വ്യാഖ്യാനം വളരെ ദുർഘടമായിരിക്കുന്നു.

62a, പകപം കൊള്ളുന്നതുപോലെ. ഇത്തരം പ്രയോഗം പലേടത്തും വരുന്നുണ്ട്. കൊടുവാൻ=കൊടുവേൻ.

63. രാജ്യം അപകപമാണെങ്കിൽ ധനം കൊള്ളരുതു്. ആത്മച്ഛേദം വന്നെന്നു മെന്നേമം.

64. അതു് എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, വാക്യഘടന ക്ലിഷ്ടം തന്നെ.

പ്രകരണം 91. ഭൂത്വഭരണീയം.

ദുർഗ്ഗജനപദശക്ത്യാ ഭൂത്വകർമ്മ സമുദയപാദേന സ്ഥാപയേൽ, കാതൃസാധനസഹേന വാ ഭൂത്വലാഭേന. ശരീരമവേഷേത, ന ധർമ്മാത്മഃ പീഡയേൽ.

ജിതപി,ഗാചായു,മന്ത്രി,പുരോഹിത,സേനാപതി,യുവ-
രാജ,രാജമാതൃരാജമഹിഷ്യോഽഷ്ടചതപരിംശൽസാഹസ്രാഃ.
ഏതാവതാ ഭരണേ നാനാസ്വാദ്യതപം അകോപകം
ചൈഷാം ഭവതി.

ഭൂത്വഭരണീയമെന്തിതു സൂത്രം. ഭൂത്വകളാവോർ ബുദ്ധിമുട്ടി
മേലും, ശാസ്ത്രവഴിമേലും, ക്രിയാവഴിമേലും സാഹായ്യം ചെയ്യുമവരും.
അവരുടെ ഭരണമാവിതു പോഷണം. അതു ചൊല്ലിൻറിതെന്തിതു
സൂത്രാത്മം. സംബന്ധമാവിതു, കണ്ടുകൊള്ളാത്ത ഭൂത്വത്തെ ശോധി-
ക്കുമാറു ചൊല്ലീതു. ഇപ്പോൾ സാധുക്കളായൊള്ള ഭൂത്വത്തെ ഭരിക്കു-
മാറു ചൊല്ലിൻറിതെന്തിതു സംബന്ധം.

ദുർഗ്ഗജനപദത്തിലൊണ്ടാകിൻറ ധനത്തിൽ നാലൊൻറുകൊണ്ടു
ഭൂത്വഭരണീയം ചെയ്തിതു ശക്തിക്കു തക്കവാറു. കാതൃസാധനസമത്വം

1. അമാത്യകൾ, ദേവകൾ, വൈദ്യകൾ ഇത്യാദിപോലെ 'ർ' വിഭക്തിയിൽ
താണു്. ഈ സമ്പ്രദായത്തിന്നു വളരെ പഴക്കമുള്ളതായിത്തോന്നുന്നു. cf. സ്ഥാണു,
തരിസാ. ശാ. 'ഇതഃശക്തൈരേണമര(ഃ)മിവകൾ.' 'പിഴൈ ചൊല്ലിയ(ഃ)മിവകളെ'
(TAS II. പേ. 67 ff.) വ. 7; 18.

രായൊള്ള ഭൃത്യരെ ലഭിച്ചാൽ^{1a} നാലൊൻറിലേറക്കൊടുത്തും ഭരിക്കു പ്പറും.^{1b} ആയശരീരം പ്രതിപത്തി ചെയ്‌വിതു. ധർമ്മങ്ങൾക്കെ പീഡിയാതൊഴിയവും വേണ്ടും, എൻറവാറു ധർമ്മങ്ങളായൊള്ള ദേവ പിതുകാർക്കുനിത്യദാനാദികൾക്കും അർത്ഥങ്ങളായൊള്ള ഒറ്റസേതുക്കൾ വണിക്പഥാദികൾക്കും പീഡ വരാതവാറു ഇരിക്കവേണ്ടും.

ഋതപിക്, ആചാര്യൻ, മന്ത്രി, പുരോഹിതൻ, സേനാപതി, യുവ രാജാവു, മാതാവു, മഹിഷി എൻറിച്ചൊന്നവരൾക്കു അരിയും ജീവിതം^{1c} മുമായ് നാല്പത്തേണ്ണായിരം പണം കൊടുപ്പിതു. അത്തനയാലെ സുഖ മായിരിപ്പതും² ചെയ്‌വൻ; കോപമു വരാ.

ദേവാരികാ,ന്തവംശിക,പ്രശാസ്തു,സമാഹർതു,സന്നി-
ധാതാരു ചതുവിംശതിസാഹസ്രാഃ. ഏതാവതാ കർമ്മണ്യാ
ഭവന്തി.

കുമാര,കുമാരമാതു,നായക, പൗരവ്യാവഹാരിക, കാ-
ർമ്മാന്തിക,മന്ത്രിപരിഷ,ദ്രാഷ്ടാപാലാ,ന്തപാലാശ്വ ചോ-
ദശസാഹസ്രാഃ. സ്വാമിപരിബന്ധബലസഹായാ മേധ്യ-
താവതാ ഭവന്തി.

† -കളും M, V, G.

1a. ലാഭിച്ചാൽ എന്നും ഗ്രന്ഥപാഠം കാണാം.

1b. 'അഥവാ കാര്യങ്ങൾ സാധിക്കുന്നതിനാവശ്യമുള്ളതൊളം ഭൃത്യന്മാരെ നിയമിക്കണം' എന്നും വ്യാഖ്യാനം കാണാം. 'ഏറക്കൊടുത്തും ഭരിപ്പിതു' എന്നാണ് G യിൽ.

1c. വിരുത്തിയുമായ് എന്നും കാണാം. പ്രതിഫലം പണവും പദാർത്ഥവും കൂടിയായിരുന്നു പണ്ടു്. മൂലത്തിൽ ഇതു് വ്യക്തമല്ല.

2. പിൽക്കാലത്തെ കൃതികളിൽ പലേടത്തും ഇതു നീട്ടി എഴുതിക്കാണം. ഓ. ചാത്തും കളഭം കൂട്ടതും ചെയ്തിന്റേറാൾ—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 3. 'എണ്ണതേപ്പതും കളിപ്പതും ചെയ്തു'—Ibid, പേ. 4. G യിൽ 'ഇരിപ്പിതും ചെയ്തു' എന്നതന്നെ കാണാം.

അന്തർവംശികൻ എൻറന്തപുരം ശിക്ഷിക്കുമവൻ.³ ശാസ്താ⁴ വാഭോൻ പുത(?)മെടുക്കുമവൻ⁵ സമാഹർത്താവാഭോൻ നെല്ലിന്നധികാരംചെയ്യുമവരൾക്കു നായകം ചെയ്യുമവൻ.⁶ സന്നിധാതര, ഭണ്ഡാരി. ഇച്ചൊന്നവരൾക്കെല്ലാം ഇരുപത്തുനാലായിരം പണം അരിയും ജീവിതമും. ഇത്തനയാലേ കർമ്മം ചെയ്യാൻ യോഗ്യരാവർ.

(i)കുമാരൻ; (ii)കുമാരമാതാവ്; (iii)[നായകൻ]⁷-എൺപതു ജനത്തുക്കു നായകം ചെയ്യുമവൻ⁸ പതികൻ⁹, പത്തു പതികർക്കു നായകം

3. ആദ്യത്തെ ഭൗതിക (ഭാരപാല)നെ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

4. പ്രശാസ്താവാണ് മുഖത്തിൽ. മാതൃകകളിലെല്ലാം ശാസ്താവെന്നു ഉള്ളു.

5. ഗ്രന്ഥത്തിലും പകർപ്പുകളിലുമെല്ലാം 'പുതം'തന്നെ. ഭൂതത്തിന്റെ - മാണെന്നു പറയാം. പക്ഷെ അത്ഥം വ്യക്തമല്ല. പുതവിന്നു തമിഴ് വാതിൽ എന്നർത്ഥമുണ്ട്. ഭൗതികത്തെ വിട്ട കാരണം ഗോപുരം കാക്കുന്നവനാക്കിയിരിക്കുമോ? 'കാൻ പകർപ്പുകാക്കു' വലിയ വിഷമമില്ല. അധി ക്രമത്തിൽ ബുദ്ധമതം, ഭക്ഷണം, നാം സന്ദർശത്തിന്നു യോജിക്കുകയില്ലെന്നു ധൃഷ്ടൻ എന്നാണ് ശരിയായത്.

6. നേതൃത്വം വഹിക്കുന്നവൻ.

7. മാതൃകകളിൽ ഒന്നും ഈ പദമില്ല.

8. കഴപ്പുള്ള ഭാഗമാണ്. കുമാരനു ഗണപതിശാസ്ത്രി അശ്വാപരൻ എന്നത് പറയുന്നു; കുമാരമാതാവിന്നു എൺപതുപേരുകൾ നായകനെന്നും (കുമാരോശ്വാപരൻ ചര; കുമാരമാതാ അശ്വതി ജനനേതേതി ഭാഷാ; നായക; പരാതിനേതാ etc. —Arth. II, പേ. 202). രണ്ടും കൃത്രിമമായിത്തോന്നുന്നു. പദങ്ങളുടെ പ്രസിദ്ധാർത്ഥം വിടാൻ കാരണം യുവരാജ,രാജമാതാക്കളെപ്പറ്റി മുമ്പ് പറഞ്ഞതായിരിക്കണം. ഇതിൽ പെടാത്ത കുമാരന്മാരും അവരുടെ അമ്മമാരും ഉണ്ടാകാൻ തടസ്സമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അപ്രസിദ്ധാർത്ഥം സ്വീകരിക്കണമെന്നില്ല. കുമാരമാതാ എന്നതിന്റെ വിവരണമാണ് 'എൺപതു ജനത്തുക്കു നായകം ചെയ്യുമവൻ' എന്ന ശാസ്ത്രീയുടെ ധാരണ ശരിയാണോ എന്നും സംശയമുണ്ട്. മുഖത്തിലെ മൂന്നാമത്തെ ഇനമായ നായകനെ വിവരിക്കുന്നതാണ് 'എൺപതു ജനത്തുക്കു' എന്നു മുതൽ 'സേനാപതിക്കു നായകം ചെയ്യുമവൻ' എന്നുവരെയുള്ള ഭാഗമെന്നു തോന്നുന്നു. പല പടിയിലുള്ളവരാണെങ്കിലും നായകന്മാരെല്ലാം ഒരേ പ്രതിഫലമായിരിക്കാം. വ്യാഖ്യാനത്തിൽ പദങ്ങൾ വിട്ടുപോയിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു. 'നായകന്മാരോ' എന്നോ മറ്റോ ആദ്യം ചേർത്തു പിന്നെ വിവരണം നൽകേണ്ടിയിരുന്നു. (താഴെ 'പരമവ്യാപഹരികന്മാരോ' എന്നും മറ്റും വരുംപോലെ). എന്തായാലും 'എൺപതു ജനത്തുക്കു' തുടങ്ങിയുള്ള ഭാഗം വ്യക്തമല്ലെന്നു സമ്മതിക്കുകയേ ഗതിയുള്ളൂ. ചിഹ്നങ്ങളുടെ സാധുതപവും തന്മൂലം സംശയഗ്രസ്തമാണ്.

9. പതികൻ. കാലാർ

ചെയ്യുമവൻ സേനാപതി, പത്തു സേനാപതികൾക്കു നായകം ചെയ്യുമവൻ; (iv)പരമപ്രാവീണ്യമുള്ളവൻ, പുരത്തിൽ വ്യവഹാരം മിക്കതും^{9a} കർത്താക്കളും ആരായുമവൻ; (v)കർമ്മാതികനാവോൻ കൃഷിഭൂവ്യവസായകർമ്മാന്തങ്ങളിൽ നിയോഗമുടയവൻ; (vi)മന്ത്രിപരിഷ്കാരിയായ ഭാഗശാസ്ത്രജ്ഞൻ; (vii)രാജാപാലൻ; (viii)അന്തപാലൻ—എൻറിയെണ്മക്കും അരിയും വിരിത്തി¹⁰(യം) പന്തിരായിരം പണം. ഇത്തനയാലേ സ്വാമിക്ക് പരികരഭൂതമായ് സഹായമുമാവൂ.

ശ്രേണീമുഖ്യം ഹസ്തശാപരഥമുഖ്യം പ്രദേഷ്ഠാശ്ച
അഷ്ടസാഹസ്രാം. സ്വവർജ്ജാനകർഷിണോ മേത്രം-
വതാ ഭവന്തി.

ശ്രേണീമുഖ്യരെൻറുവാറു കൂട്ടപടയെ ആധിപത്യം ചെയ്യുമവരും.¹¹ ഹസ്തശാപരഥമുഖ്യരാവോൻ ആനൈക്കും കുതിരൈക്കും നായകം ചെയ്യുമവരും. പ്രദേഷ്ഠാശ്ചരും കണ്ടുകശോധനാധികാരമുള്ളവരും. ഇവരൾക്കെണ്ണായിരം പണം അരിയും ജീവിതമും.^{11a}

പത്തുശാപരഥഹസ്തധ്യക്ഷാം ദ്രവ്യഹസ്തിവനപാലാശ്ച
ചതുഃസാഹസ്രാം.

† മുഖ്യരമേൻ M, V.

9a. അധികമുള്ളത്.

10. <വൃത്തി. cf. മേപ്പടി തളിവിരിത്തിയാക കൊള്ളുന്നത്—കൊ. മ. ശാ. വ. 120. 'പുറപ്പെട്ടവാരം വിരിത്തി' Ibid., വ. 130.

11. ശിപിഗണമുഖ്യന്മാർ എന്ന സാധാരണാർത്ഥം.

11a. cf. 'ചിററാറാക്കരെ ചിവിതത്തിൽ'—കൊ. മ. ശാ., വ. 224. വൃത്യർക്കും കൊടുത്ത ഭൂമിയാണ് ഇവിടെ ചി(ജി)വിതം.

രമികാ, നീകസ്ഥ, ചികിത്സകാ, ശ്വേദക വർക്കയോ
യോനിപോഷകാശ്ച ദപിസാഹസ്രാഃ.

കാർത്താന്തിക, നൈമിത്തിക, മഴുതന്തിക, പശുരാണിക,
സൂത, മാഗധാഃ പൂരോഹിതപുരുഷാഃ സർവാധ്യക്ഷാശ്ച
സാഹസ്രാഃ.

പത്മധ്യക്ഷൻ, അശ്വാധ്യക്ഷൻ, ഭൂവ്യവനപാലകൻ, മസ്തി
വനപാലകൻ എൻറിവരൾക്കു നാലായിരം പണം അരിയും
ജീവിതമും.

രമികനാഭവാൻ തേർമേൽ യുദ്ധം ചെയ്യുമവൻ. അനീകസ്ഥ
നാഭവാൻ മസ്തിശിക്ഷ വല്ലമവൻ. ചികിത്സകനാഭവാൻ മരുന്ന
ചെയ്യുവല്ലമവൻ. അശ്വമേനകനാഭവാൻ കുതിര ശിക്ഷിക്കുവല്ലമവൻ.
പുലകിയാഭവാൻ പെരുന്തച്ചൻ. യോനിപോഷകനാഭവാൻ വളർക്കു
മവർക്കു¹² നായകം ചെയ്യുമവൻ. ഇച്ഛാന്നവരൾക്കരിയും ജീവി
തമും ഇറങ്ങായിരം പണം.¹³

കാർത്താന്തികൻ സൂര്യപുരുഷലക്ഷണം വല്ലമവൻ. നൈമിത്തി
കനാഭവാൻ ശകുനം വല്ലമവൻ. ജ്യോതിഷികൻ മുഹൂർത്തം ചൊല്ലു
മവൻ. പശുരാണികൻ പുരാണാഭിപുസ്തകം വായിക്കുവു പൊരുൾ
ചൊല്ലുവു വല്ലമവൻ. സൂതനാഭവാൻ തേർപ്പാവാൻ.^{13a} മാഗധൻ

12. കോഴി, പന്നി മുതലായവയെ വളർത്തുവകു്.

13. ഈ ഖണ്ഡിക കഴിഞ്ഞിട്ടാണ് 'പത്മധ്യക്ഷൻ' എന്ന തുടങ്ങുന്ന മുമ്പത്തെ
ഖണ്ഡിക വ്യാഖ്യാനത്തിൽ വരുന്നത്. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മൂലപാഠത്തിൽ ഉള്ള
ക്രമവ്യത്യാസമായിരിക്കാം കാരണം.

13a. cf. ആനപ്പാവാൻ.

ഏത്താർ.¹⁴ പുരോഹിതപുരുഷരാവോർ പുരോഹിതൻകീർ^{14a} പണി ചെയ്യുമവരും. മരൊഴിഞ്ഞ സുരാസുന¹⁵സൂത്രാധ്യക്ഷാദികളായൊള്ള അധ്യക്ഷന്മാർക്കുമായിരം പണം.

ശിലവന്തഃ പാദാന്തഃ സംഖ്യായകലേഖകാദിവർഗഃ
പഞ്ചശതഃ.

കശീലവാസ്തപർദ്ധതുതീയശതഃ. ചിഗുണവേതനം-
ശ്വൈഷാം തുൽകരഃ.

കാരുശിലീനോ വിംശതിശതികഃ.

ചതുഷ്ഠദപിപദപരിചാരക,പാരികർമ്മിക,ഘവസ്ഥാ-
തിക,പാലക,വിഷ്ടിബന്ധകാഃ ഷഷ്ടിവേതനഃ.

ആയു,യുക്താരോഹക,മാണവക,ശൈലവനകാഃ സർവ്വോ-
പസ്ഥായിന ആചാര്യം വിദ്യാവന്തശ്ച പൂജാവേതനാനി
യഥാർഹം ലഭേരൻ പഞ്ചശതാവരം സഹസ്രപരം.

ഇനി ചിത്രാദിശില്പം വല്ലഭവരൾക്കും, ശസ്ത്രകുലരാലൊള്ള കാ
ലാർക്കും, സംഖ്യായകൻ കണക്കനും, ലേഖകനും, ആദിശബ്ദത്തി

† കാലാളം M, V.

14. സ്തുതിപാഠകൻ. എന്തുതൽ (ത.) to praise. cf....'പുരോഹിത വാനോർ
പോവുമേന്തും മനോമേന്ത'—ലീ. ഉ. പ. 38.

14a. പുരോഹിതന്റെ കീഴിൽ.

15. മാംസം,

നാൽ നിറയുടയവനും, അളവുടയവനും¹⁶, ഏൻറിവരൾക്കും അരി, വൃത്തി അത്തൊടു പണം.

കശീലവന്മാർക്കു് നടന്നത്കാലികൾക്കും അരിയും ജീവിതമും മുന്നൊറ്റവതു പണം. അക്രമത്തിൽ പ്രധാനക്കു്¹⁷ ഇരുമടക്കു കൊടുപ്പിതു.

കാരുക്കളിലെ ശില്പം വല്ലഭവരൾക്കു്¹⁸ നൂറ്റിരുപതു പണം.

ചതുഷ്പദപരിചാരകൻ, പാരികമ്മീകൻ, ദ്വിപദപരിചാരകൻ, [പാരികമ്മീകൻ],^{18a}—പാരികർമ്മീകനാവോൻ പ്രധാനകമ്മം ചെ യിൻറവരൾക്കു് പരികമ്മം ചെയിൻറവൻ; ഒരപസ്ഥായികനാവോൻ ശരീരപരിചാരകൻ; പാലകനാവോൻ ഗവേഷികൾ രക്ഷിക്കുമവൻ; വിഷ്ണു¹⁹ളാവോൻ വെട്ടിയാൾക്കും²⁰ ഇച്ചൊന്നവരൾക്കുവതു പണം അവതനം.

† —ലവന്മാർ M, V.

‡ ചെയിൻറവരൾ M, V.

16. തുക്കന്നവനും അളക്കന്നവനും.

17. തുയ്യകർക്കു്—വഴുവുക്കു്—എന്നാണു് മൂലത്തിൽ.

18. കാരുക്കൾക്കും ശില്പികൾക്കും എന്നു മൂലം. വിംശതി (20) അധികമുള്ള നൂറ്റൊട്ടുകൂടിയവരാണു് വിംശതിശതീകന്മാർ.

18a. പദം മാതൃകകളിലില്ല.

19. വിഷ്ണുബന്ധകൻ, തൊഴിലാളികളുടെ മേൽനോട്ടക്കാരൻ എന്നു മൂലത്തിൽ. പ്രതിഫലം കൂടാതെ പണിയെടുക്കുന്നവനാണു് വിഷ്ണു. (>വെട്ടി).

20. വെട്ടിയാൾ—ഇച്ചൊന്നവരൾക്കും എന്നു വാക്യം മുറിചെഴുതേണ്ടതാണു് ഇന്നത്തെ നിലയ്ക്കു്.

ആയുരാവോർ ശീലമഭിജനമുദ്യമയരായിരിക്കും സാധുപുരുഷൻ.²¹ യുക്താരോഹകരാവോർ രാജകുലത്തിൽനിന്നു കുതിര പണ്ണിക്കൊണ്ടു വന്നു ഏറ്ററിക്കൊണ്ടു പോകപ്പെടുമവരും.^{21a} അന്റിയെ അടങ്കാത്ത ആനയും കുതിരയും ഏറ്റമവരളെന്റും ചൊല്ലും. മാനവകരാവോർ വൃദ്ധചോര(ർ). ശൈലവനകരാവോർ കരിങ്കൽപണി ചെയ്യുമവരും. സർപ്പാപസ്ഥമായികൾക്കു²² ആചാര്യനാവോൻ എല്ലാ ഗാന്ധർവ്വ കർക്കിഃ²³ ആചാര്യൻ; വിദ്യാവത്തുക്കൾക്കും—അവരളാവോർ ശബ്ദ ശാസ്ത്രം അത്ഥശാസ്ത്രമു²⁴ വല്ലമവരും. ഇച്ചൊന്നവരുംകു പൂജയൊടു കൂട വേതനം തക്കളുടെ യോഗ്യതക്കു തക്കവർ കൊടുപ്പിതു. അത്തരം അധമം; ആയിര²⁵മുത്തമം.

ദശപണികോ യോജനേ ഭൂതഃ മധ്യമഃ; ദശോത്തരേ
ചപിഗുണവേതന ആ യോജനശതാദിതി.

† ശീലമഭിജനമു M, V.

‡ ഗാന്ധർവ്വകർ M, V. ഗാന്ധർവ്വങ്ങൾക്കും G.

21. ആയുസ്സുക്കർ എന്നും ആരോഹകർ എന്നും വേറെ എട്ടുക്കാരും വൈഷമ്യമില്ല. —കെ. വി. എം., പേ. 433.

21a. വിചിത്രമായ വ്യാഖ്യാനം. ആശയം വ്യക്തമല്ല. ഗണപതിശാസ്ത്രീ ഏകമത്തെ അത്ഥം സ്വീകരിക്കുന്നു.

22. സർപ്പാപസ്ഥമായികൾ എന്നതിന്നു എല്ലാതരത്തിലുള്ള സേവകന്മാർ എന്നും കാണുന്നുണ്ട്. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മൂലപാഠം, 'സർപ്പാപസ്ഥായിനാം ആചാര്യഃ' എന്നായിരിക്കാം.

23. ഇത്തഗിതാദികൾ പഠിപ്പിക്കുന്നവർ.

24. സമുച്ചയം സംസ്കൃതമുറയിൽ ഒട്ടവിൽ മാത്രം ചേർക്കുന്നു.

25. പണം എന്നു അധ്യാഹാര്യം. മുകളിലെ 'മാണവകർ' ആ വേഷം ധരിച്ചവരാകണം.

സമാനവിദ്യേഭ്യസ്ത്രീഗുണവേതനോ രാജാ രാജസു-
യാദിഷു കൃതുഷു; രാജ്ഞഃ സാരമിഃ സാഹസ്രഃ.

കാപടികോ,ദാസ്ഥിത,ഗൃഹപതിക,വൈദേഹിക,താ-
പസവ്യജ്ഞനാഃ സാഹസ്രാഃ.

ഗ്രാമഭൂതക,സത്രി,തീക്ഷ്ണ,രസദ,ഭീക്ഷുകൃഃ പഞ്ച-
ശതാഃ.

ചാരസഞ്ചാരിണോഽർത്ഥതീയശതാഃ, പ്രയാസവൃദ്ധ-
വേതനാ വാ.

പോക്കുക്കുടികൾക്കു ഒരു യോജന പത്തു പണം²⁶. പത്തു യോജ-
നയളവും ചെല്ലു ഓരോ യോജനയിൽവായ^{26a} പതുപ്പത്തു പണം
കൊടുപ്പിച്ചു പത്തിന്മേലൊള്ള യോജനയ്ക്കെ ഇരുപതു ചെൽവു^{26b}
പണം, ഓരോ യോജനവായ²⁷ കൊടുപ്പിച്ചു, നൂറുയോജന അളവും
ചെല്ലു.

‡ പെരക M, V, G.

26. ആളുകൾക്കു (ഭൂതക്കു) പോകുന്ന അവസരത്തിൽ. മാതൃകകളിലെല്ലാം
'പെരകക്കുടികൾക്കു' എന്നു കാണുന്നു. കുടിയ്ക്കു വീടു', കൃഷിക്കാരൻ, പ്രജ, ഗ്രാമം
എന്നെല്ലാം അർത്ഥമുണ്ട്. പോക്കുവീടു എന്നതിന്നു അയയ്ക്കൽ എന്നു ത. നി. (വീടു
< വീടു). അതിവിടെ അത്ര യോജിക്കുന്നില്ല. 'പോക്കുകുടി' എന്നൊരു പദം ദൂതൻ
എന്നർത്ഥത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നുവോ എന്നും സംശയമാണ്. 'പെരക'യെ 'പോക'
യാക്കിയതാണെന്നു കരുതുകയാണ് ആകപ്പാടെ ദേദം. 'പോക' നട്ടുവിനയെച്ചം.

26a. യോജനയിൽ. ആധാരികാർത്ഥത്തിൽ 'വായ' വരും. cf. കൺ, കാൽ,
കടെ, ഇടെ, തലൈ, വായ', തിചൈ—നന്തൽ സൂ. 302). cf. 'ഓരോ പലത്തിൽ
വാ അയയ്ക്കു കാണം കറയ വരും'—ഭാ. കൗ. II. പേ. 161. 'യോജനവായ' എന്നും
താഴെ (f. n. 27) വരുന്നുണ്ട്. പകർപ്പുകളിൽ എല്ലാം ഒരുപോലെ കാണുന്നു.

26b. 'ഇരുനാഴിച്ചെഴുതി' മുതലായവപോലെ.

27. യോജന 9 മൈലും 4½ മൈലും ആയി രണ്ടുതരത്തിൽ ഇന്ത്യയിൽ കണക്കാ-
ക്കിയിരുന്നു. രണ്ടാമത്തേതാണ് അർത്ഥശാസ്ത്രം സ്വീകരിയ്ക്കുന്നത്. (Vide. A. L.
Basham, The Wonder that was India, P. 504).

രാജസുയാദിയാഗത്തിൽ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരപ്പെട്ട രാജാവിന്നു(ം), സമാനവിദ്യക²⁸ളായുള്ള ശിപ്പികൾ(ക്കും), ഋഗ്വിദ്യാദികളിൽ മുമ്മക്കു വേതനം. സമാനവിദ്യാന്തർ മന്ത്രിപുരോഹിതർ. അവരളിൽ മുമ്മക്കു എന്റും ചൊല്ലുവർ. രാജാവിന്നു സാരഥ്യം ചെയ്കിൻറ സുതന്നു രാജസുയാദികളുള്ളിൽവെച്ചു ആയിരം പണം.

കാപടികൻ, ഉദാസ്ഥിതൻ,^{28a} ഗുഹപതികവൃജനൻ, വൈഭേ ഹകവൃജനൻ എൻറിവരൾക്കായിരം പണം.

ഗ്രാമഭൃതകരാവോർ അയകൻ^{28b}, കാവതി²⁹ എൻറിജ്ജാതികൾ. സത്രി, തീക്ഷ്ണൻ, രസദൻ, ഭിക്ഷുകി എൻറിവരൾക്ക് അഞ്ഞൂറു പണം വേതനം.

ചാമസഞ്ചാരികൾക്കു മന്നുറൈറമ്പതു പണം. അൻറിയെ ഉഴെപ്പി³⁰ന്നു തക്കവാരാകിലാ അമയും. എല്ലാക്കും ഉഴെപ്പിന്നുക്കു തക്കവാര കീൾ ചൊല്ലിയതിനിൽ പെരുകക്കൊടുത്താലുമമയും.

ശതവർഗസഹസ്രവർഗാണാമധ്യക്ഷാ ഭക്തവേതനം—
ലാഭമാദേശം വിക്ഷേപം ച കുര്യഃ. അവിക്ഷേപേ
രാജപരിഗ്രഹ ഓർഗരാഷ്ട്ര രക്ഷാവേക്ഷണേഷു ച. നിത്യ
മുഖ്യാഃ സ്യ രനേകമുഖ്യാശ്ച.

28. 'ർ' ലോപം. cf. വൈദ്യകൾ, അമാത്യകൾ.

28a. സന്യാസിവേഷം ധരിച്ച ചാരൻ,

28b. അലക്കുകാരൻ.

29. ക്ഷരകൻ.

30. പ്രയത്നം.

കമ്മസു മൃതാനാം പുത്രദാരാ ഭക്തവേതനം ലഭേരൻ.
ബാലവൃദ്ധവ്യാധിതാശ്ചൈഷാം അനുഗ്രാഹ്യഃ. പ്രേത-
വ്യാധിതസ്മൃതികാകൃത്യേഷു ചൈഷാമത്ഥമാനകർമ്മ
കുശ്ലാൽ.

ഇ വേതനം കൊള്ളിൻറവരൾ നൂററവർക്കും, ആയിരവർക്കും, അഞ്ഞൂററവർക്കും^{30a} ഓരോ അധ്യക്ഷരെക്കൊപ്പിച്ചു അവരൾ തത്താ-
ന്നം വർഗ്ഗത്തിന്നു അരിയും ജീവിതമും കൊടുപ്പിച്ചു. അവരെക്കൊണ്ടു രാജാദേശം ചെയ്യിപ്പിച്ചു. അവരൾക്കു തക്ക പണിയും ഏകവിതു. ഒരു പണിയും ഇല്ലാത്തപ്പോൾ രാജപരിഗ്രഹം³¹, ദർശനം രാജ്യം എൻറവു കാപ്പിച്ചും, കുറിക്കൊടുവിതും³² ചെയ്യിപ്പിച്ചു. പല പ്രധാനരെ ഉടൈച്ചായിരിപ്പിച്ചു.³³

രാജകാര്യം ചെയ്തു നിൻറവരൾ ചാകിൽ അരിയും ജീവിതമും മക്കളും ഭാര്യയും കൊടുവിതു. ഇവരെയു ബാലവൃദ്ധന്മാർക്കു അനുഗ്രഹമും ചെയ്യിവിതു, എൻറവാര അവരെയും പോഷിക്കവേണ്ടും. ചാവിതുതാൻ, പ്വാധിപ്പടുവിതുതാൻ, മക്കൾ ജനിപ്പിച്ചുതാൻ ചെയ്കിൽ രാജാവു അത്ഥം കൊടുപ്പിച്ചു; കൊണ്ടാടുവിതും ചെയ്യിവിതു.

† 'താന്താനം' G.

‡ വില്പിച്ചു (?) M, V.

30a. പദം മൂലത്തിലില്ല. ശതവർഗ്ഗാദികളുടെ തജ്ജമയാണ് നൂററവർ, അഞ്ഞൂററവർ ഇത്യാദികളെന്നു വരുന്നു. കടംബങ്ങളുടെ എണ്ണമാണ് ഇവിടെ കുറിക്കുന്നത്. ശാസനാദികളിൽ മൂന്നൂററവരും, അറുനൂററവരും മറ്റും ധാരാളം ഉണ്ട്. cf. 'ഇന്നാടു വാഴ്ത്ത നായരും മൂന്നൂററവരും'—തിരുക്കുടി. ശാ. (TAS V, 172-76). ല. 3.

31. രാജകാര്യം ചെയ്തം.

32. നോക്കുക.

33. പ്രധാനികൾ ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു.

അല്ലകോശഃ കപ്യപശുഷ്ണേത്രാണി ദ്യോൽ; അല്ലം ച ഹിരണ്യം.

ശൂന്യം വാ നിവേശയിതും അഭ്യത്മിതോ ഹിരണ്യമേവ ദ്യോൽ; ന ഗ്രാമം, ഗ്രാമസഞ്ചാരവ്യവഹാരസ്ഥാപനാത്മം.

ഏതേന ഭൂതാനാം അഭൂതാനാം ച വിദ്യാകർമ്മഭ്യാം ഭക്തവേതനവിശേഷം ച കഷ്ടാൽ. ഷഷ്ടിവേതനസ്യാ-
ധകം കൃതപാ ഹിരണ്യാനരൂപം ഭക്തം കഷ്ടാൽ.

അല്ലകോശനാശാജ്ജവൻ കപ്യം, പശു, ഷ്ണേത്രമെൻറിവു കൊടുപ്പിതു. ചരങ്ങൾ ഹിരണ്യമും കൊടുപ്പിതു.

പാഴ്³⁴കുടി ഏറ്റുവാൻ നിന്നെക്കുമവൻ ഉൾ കൊടുക്കൊല്ലം; പൊന്നേ കൊടുപ്പിതു. അതെത്തിനെൻറാൽ ഗ്രാമസഞ്ചാരവ്യവഹാര സ്ഥാപനാത്മം എൻറവാറു ഇ ഗ്രാമത്തിലിന്നത്തിന പൊൻ പോരും;† ഇതിലിന്നത്തിന കൊടുപ്പിതു എൻറാജ്ജ വ്യവഹാരം നിറുത്തു വാനായ്.

† വാഴർ M, V.

രാം M, V. പൊന്നിമ്പാരു G.

30. cf. പാഴർ (ക. ഹാഴരു). Deserted village (T. Lex.).

1ൽ. 'പാഴ കുടി' എന്നതന്നെ G യിൽ.

ഇതുകൊണ്ടേ ഭൂതരായാളളവരൾക്കും അഭൂതരായാളളവരൾക്കും എൻറവാറു പഴയരായ് നിന്നവരൾക്കും, പുതിയരായ്³⁵ ഇരിന്നവരൾക്കും, വിദ്യാവഴിമേലും കർമ്മാൽകഷ്വഴിമേലും അരിയും ജീവിതമും കല്പിപ്പിതു. വിശേഷിച്ചു അറുപതു പണം ജീവിതമുടയന്റ് ആഡംകം³⁶ നെൽ കൊടുപ്പിതു. ഇതുകൊണ്ടേ ജീവിതത്തിൻ പെരുക്കത്തുക്കു തക്കവാറു അരിപ്പെരുക്കവും കണ്ടുകൊൾക.^{36a}

പത്തുശ്ചരമപിപാഃ സൂക്ഷ്മയേ ബഹിഃ സന്ധി
ദിവസവർജ്ജം ശിപ്രയോഗ്യാഃ കുര്യഃ. തേഷു രാജാ
നിത്യയുക്തഃ സ്വാൽ. അഭിഷ്ഠം ചൈഷാം ശിപ്ര-
ദർശനം ക്ഷാൽ. കൃതനരേന്ദ്രാങ്ക് ശശ്രാവരണമാ-
യുധാഗാരം പ്രവേശയേൽ. അശശ്രാശ്ചരേയുരന്യത്ര
മുദ്രാജ്ഞാതാൽ. നഷ്ടം വിനഷ്ടം വാ ദപിഗുണം
ദേയാൽ. വിധപസ്തഗണനാം ച ക്ഷാൽ.

സാത്മികാനാം ശശ്രാവരണമന്തപാലാ ഗൃഹ്ണീയുഃ,
സമുദ്രമവചാരയേയവാ. യാത്രാമഭ്യുത്ഥിതോ വാ സേനാ-

† മുടയവൻ M, V.

35. പഴയൻ X പുതിയൻ.

36. 4 ഇടങ്ങൾ (ഭ്രോണത്തിൻറ നാലിലൊന്ന്).

36a. cf. 'രാജകർമ്മ യുക്താനാം
സ്ത്രീണാം പ്രേഷ്യജനസ്യ ച
പ്രത്യഹം കല്പയേദപിത്തം
സ്ഥാനകർമ്മാനുപതഃ
പരോ ദേയോപകൃഷ്ടസ്യ
ഷഡ്വർഗ്ഗേഷു വേതനം'

മനു. VII. 126-126.

മദ്യോജയേൽ. തതോ വൈദേഹകവൃഞ്ചനാഃ സർവ-
പണ്യാന്യായുധീയേഭ്യോ യാത്രാകാലേ ദപിഗുണപ്രത്യാഭേ-
യാനി ദദ്യുഃ. ഏവം രാജപണ്യവിക്രയോ വേതന
പ്രത്യാദാനം ച ഭവതി.

ഏവമവേക്ഷിതായവ്യയഃ കോശഭണ്ഡവ്യസനം നാ-
വാപ്നോതി.

ഇതി ഭക്തവേതനവികല്പഃ.

പത്തി, അശ്വം, രഥം, ഫസ്തി എൻറിവൈ കാലേ ഗ്രാമ
ത്തിന്നു പുറത്തു ശാസ്ത്രാഭ്യാസം ചെയ്തിട്ടു, അനധ്യായമൊഴിഞ്ഞു.
രാജാവു നിത്യവും അതിനില്ക്കുവാൻ ചെയ്തു എപ്പോഴും കാൻ
പിതും ചെയ്തിട്ടു. അവിടെ നല്ലവരളെക്കൊണ്ടുവെച്ചിട്ടും ചെയ്
വിട്ടു. ശാസ്ത്രാഭ്യാസം ചെയ്തനന്തരം രാജാവിനടയാളമുളവായിരുന്ന
ശസ്ത്രവും ആഭരണങ്ങളും ആയുധാഗാരത്തിൽ കൊണ്ടുചെന്ന് വെച്ചിട്ടു
രാജപുരുഷൻ. തങ്ങൾ ആയുധമിൻറിയെ പരമാവുവിട്ടു, 'ശസ്ത്രം പിടിക്കു'
എന്ന് അരുളിച്ചെയ്യുമുളവും³⁷. ആയുധം മറക്കിലും ഇളയ്ക്കിലും ഇരു
മടക്കു കൊടുപ്പിട്ടു. ശസ്ത്രം പയറിയേടത്തു മുറിയവു³⁸ മെണ്ണിയറി
ഞ്ഞിരിപ്പിട്ടു.

† മറക്കിലും M, V.

37. 'അന്യത്ര ദുരാനുജ്ഞാതാൽ' എന്നതിന്നു ആയുധം ധരിപ്പാൻ ദുരൂഹം അനു
വദിക്കപ്പെട്ടവൻ ഒരിക്കൽ ഉള്ള രാജപുരുഷൻ എന്നും പറയാം.

38. വിധപത്നം—മുറിക്കു. പ്രയോഗം ശ്രദ്ധേയം. 'മറയവും' എന്നു റ്റയിൽ.

ഇനി പരദേശത്തിൽനിന്നു വന്ന ചാത്തിലൊള്ള ശസ്ത്രാവരണം, ഉണ്ടിക³⁹ ഇൻറിയെ പോരുമവു, അന്തപാലൻ കൊറുവിയു. ഉണ്ടിക ഒണ്ടാകിൽ വിടുവിയു. യാത്രൈക്കൈരുവടുമ്പോൾ രാജാവു പണ്ടെ കൂട്ടിക്കടുക്കപ്പോകവേണ്ടുമെൻറു ചൊല്ലുവിയു. അപ്പടയിൽ ഉപകരണ ഹീനരായൊള്ള ചേവകൾ⁴⁰ രാജപ്രയുക്തരായൊള്ള വൈദേശിക വ്യഞ്ജനൻ രാജാവിനടയ പണ്ണും, എരുതു, കുതിര, കൂറ, ആയുധ ങ്ങൾ^{40a} യാത്രാകാലത്തുവച്ചു⁴¹, അറുതിവിക്^{41a}ലിരുട്ടി തരവേണ്ട മെൻറു ചൊല്ലി കടം കൊടുപ്പിയു. കൊടുത്താൽ സിദ്ധി ആവിയു— രാജപണ്ണും വിററാരിലും⁴² പടും; കൊടുത്ത ജീവിതം കൊണ്ടൊരിലും പടും.^{42a}

† അറുതികളിരുട്ടി M, V.

39. ഭൂ (ഗുണ്ടർട്ട്). ‘ഉണ്ടിക കത്തുക’. ഉണ്ടിക, ഇണ്ടിക, ഉണ്ടിയൽ എന്നിവ Bill of Exchange എന്നർത്ഥത്തിൽ ഉള്ള ഹിന്ദുസ്ഥാനിപദമാണ്. പ. മ. ത്തിൽ വ്യത്യസ്തർത്ഥത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചിരുന്നതായി വരുന്നു.

40. <സേവകൻ> ചേവകൻ, ചേകൻ, ചേകോൻ. ചേവകൻ—Soldier, warrior (T. Lex.) ‘ചേകൻ’ പഴയ തമിഴ് കൃതികളിൽ കാണുന്നുണ്ട്.

40a. എന്നിവ എന്നു അധ്യാഹരിയ്ക്കുക.

41. യാത്രക്കാലത്തു എന്നേ താൽപര്യമുള്ളു.

41a. യുദ്ധം അവസാനിച്ചുവരുമ്പോൾ എന്നർത്ഥം. ‘അറുതികൾ’ എന്നു G യിലും ആദ്യം എഴുതി ‘അറുതിയികൾ’ എന്നു തിരുത്തിയിരിക്കുന്നു.

42. =വിററാരിലും. ഗ്രന്ഥത്തിലും പകർപ്പുകളിലും ‘വിററാർ’ തന്നെ.

42a. ‘വിററാരിലും പെടും, കൊണ്ടതിലും പെടും. രാജപണ്ണം വീളുപ്പെടും, കൊടുത്ത പണം മടക്കിക്കിട്ടുകയും ചെയ്യും എന്നർത്ഥം. ‘ആരാമത്തിൽനിന്നു പകപം കൊൾവോരെക്കണക്കെ’ (പ്രക. 90), ‘മരേറല്ലാം കുതിരക്കിട്ടുവാരെക്കണക്കെ’ (കു. വ്യാ. II. പേ. 139) ഇതുപോലീ പ്രയോഗങ്ങൾ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ സുലഭം.

ഇവണ്ണം നിരൂപിതനായ്⁴³ ഇരുന്ന രാജാവിന്നു കോശഭണ്ഡ
വ്യസനങ്ങൾ വാരാ.

അരിയും ജീവിതമും കൊടുക്കുമൊരു ചൊല്ലീതു.

ശ്ലോകം:—

സത്രീണശ്ചായുധീയാനാം
വേശ്യാഃ കാരുകശീലവാഃ
ഭണ്ഡവൃദ്ധാശ്ച ജാനീയുഃ
ശതചാശതചമതന്ത്രിതാഃ.⁴⁴

ഇതിൽ ഭണ്ഡവൃദ്ധർ പഴയ ചേവകർ.

ഭൂപ്രഭരണീയം മുടിഞ്ഞിതു.

43. നിരൂപിതായവ്യയനായ് എന്നായിരിക്കണം.

44. ഏ. 'സത്രീ, വേശ്യാ, കാരു, കശീ-
ലവ, സൈനിക, വൃദ്ധരും
മടികൂടാതായുധീയ-
ശതചാശതചങ്ങൾ നോക്കണം'

പ്രകരണം 92. അനുജീവിവൃത്തം.

ലോകയാത്രാവിൽ രാജാനമാത്മദ്രവ്യപ്രകൃതിസംപ-
ന്നം പ്രിയഹിത ദോരേണാശ്രയേത. യം വാ മന്യേത—
'യഥാഹമാശ്രയേപ്സുഃ ഏവമസൗഖിനയേപ്സുഃ
ആഭിഗാമികഗുണയുക്തഃ' ഇതി, ദ്രവ്യപ്രകൃതിഹിന-
മപ്യേനമാശ്രയേത. നതേപവാനാത്മസംപന്നം. അനാ-
ത്മവാൻ ഹി നീതിശാസ്ത്രദോഷാൽ അനത്മ്യസംയോ-
ഗാപോ പ്രാപ്യാപി മഹദ്ദൈവപുരുഷം ന ഭവതി.

അനുജീവിവൃത്ത¹മെമ്പിതു സൂത്രം. അനുജീവികളാവോർ [മന്ത്രാ
ദികൾ]^{1a}. അവരളയ വൃത്തം—സ്വാമിയെ നോക്കി^{1b} അനുഷ്ഠാനം,
ഇരിക്കമാ—ചൊല്ലിൻറിയെമ്പിതു സൂത്രാർത്ഥം. അനുജീവിശബ്ദം
സാമാന്യവാചി ആകിലും ഇവിടെ പ്രധാനമന്ത്രികളായ വൃത്തം
ചൊല്ലിൻറിയു.† സംബന്ധമാവിതു—ഭൃത്യഭരണീയത്തിൽ ചൊന്ന
ഭൃത്യന്മാർ വക്ഷ്യമാണപ്രകാര²മായി സ്വാമിയിങ്കൽ വർത്തിക്ക

† 'ചൊല്ലിൻറിയെമ്പിതു' G.

1. cf. കാമ. V, 1-91.

1a. മാതൃകകളിൽ പദം കാണുന്നില്ല.

1b. 'പ്രതിയുക്തം' പ്രയോഗമില്ല.

2. താഴെ പറയുംവിധം.

വേണ്ടും.^{2a} അനൃഥാ വർത്തിക്കുമവാരം കണ്ടകരാവർ എൻറിയ സംബന്ധം.

ലോകയാത്രാവിൽ എൻറവാറ ശാസ്ത്ര^{2b}മറിയുവൻ, ചകോത്രൻ; അധികാരി ആവോൻ³. അവൻ രാജാവു ആത്മസമ്പന്നനായ് ഭവ്യ പ്രകൃതിസമ്പന്നനായിരിക്കുമവനെ⁴ പ്രിയഹിതവഴിമേൽ ആശ്രിപ്പിയു. ആത്മസമ്പന്നനെൻറവാറ, മഹാകലീന[ത്വ]ാദികൾ ആത്മഗുണങ്ങളോടും, ശുശ്രൂഷാഭിപ്രജ്ഞാഗുണങ്ങളോടും ശയ്യോദ്യുത്സാഹഗുണങ്ങളോടും കൂടിയിരിക്കുമവൻ. ഭവ്യപ്രകൃതികളാവോർ അമാത്യാദികൾ, ജാനപദ[ത്വ]ാദി^{4a}ഗുണങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കുമവരും ഐവരും⁵; അവരളൊടും കൂടി ഹരിക്കുമവൻ. അങ്ങനെ ഇരുന്ന രാജാവിന്റെ

† ചകോത്രത്തിനധികാരി M, V.

‡ കലീനാദികൾ M, V.

2a. സ്വാമീയുടെ അടുത്തു പെരുമാറണം. സംസ്കൃതസമ്പ്രദായത്തിലുള്ള പ്രയോഗം.

2b. അർത്ഥശാസ്ത്രത്തെ മുഖ്യമായി ഗണിക്കാം.

3. ശാസ്ത്രജ്ഞനും സദഗാത്ര(ചകോത്ര)നും ആണ് മന്ത്രിപദത്തിനധികാരിയെന്നു പറയുന്നു.

4. രാജാവിന്റെ വിശേഷണങ്ങളാണ് ആത്മസമ്പന്നൻ, ഭവ്യപ്രകൃതിസമ്പന്നൻ എന്നിവ.

4a. 'ത്വ' മാതൃകകളിൽ ഇല്ല. 'മഹാകലീനാദി'കൾ എന്നു മുകളിൽ കാണുമ്പോലെ ഇവിടെയും.

5. ജാനപദപാദികളായ അഞ്ചു ഗുണങ്ങളോടുകൂടിയ അമാത്യാദികൾ എന്നാണ് വിവക്ഷ. ഘടന ക്ലിഷ്ടം.

എങ്ങനെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു എന്നാൽ, രാജാവിനു പ്രിയരായൊക്കെ പരമ
 ഷരണെ അനുസരിച്ചു അവരും വഴിമേലാശ്രയിച്ചിട്ടു. എന്തിനെന്റാൽ⁶
 പ്രിയരായുള്ളവരുംവചനം⁷ രാജാവു ചെയ്യും. ഹിതരായൊക്കെ വരും
 തങ്ങൾ ധനം⁸ പട്ടം⁹ യോഗ്യരെ നിർത്തുവർ. ഇവുണ്ണമായൊക്കെ
 രാജാവു സിദ്ധിയാകിൽ, യാതൊരു രാജാവു താനാശ്രയിച്ചിരിക്കിന്റേറാ
 ഹൈപ്പോലെ ഇവനും വിനയമിച്ഛിപ്പോന്നൊരുത്തനെന്റേ തോൻറുവിതു,
 ആഭിഗാമിക മൂണയുക്കുന്നാകിൽ അവൻ അല്പദ്രവ്യപ്രകൃതി അകിലും
 ആശ്രയിച്ചിട്ടു⁹. എന്തിനെന്റാൽ, വിദ്യാവൃദ്ധസംയോഗം; അതു
 രാജ്യത്തിന്നു ഹേതുവാം. എന്റതു നിമിത്തം ആത്മസമ്പന്നനല്ലാത്ത
 വനെയുമാശ്രിക്കലാകാം. എന്തിനെന്റാൽ, അനന്തമവാനായൊക്കെ
 രാജാവു നീതിശാസ്ത്രത്തിലൊക്കെ ഭേദഷത്താലും—[ഭേദഷമാകിന്റതു
 താൻ മുൻപനായിട്ടു പ്രാജ്ഞപര്യഷരണ സംഗ്രഹിഷാതൊഴിഞ്ഞിട്ടും]^{9a},
 അനന്തസംയോഗത്തിനാലും—[അനന്തമുള്ളോവോ, നായാട്ടു, ചൂതു,
 സ്ത്രീ, പാനം എൻറീക്കമ്മങ്ങൾ നാലും, വാക്പാരയച്ചും, ഭണ്ഡ

† രായുരുള്ള M.

‡ വചനം (?) M, V.

§ എൻറവു M, V.

6. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ.

7. പ്രിയരായവരുടെ വചനം.

8. വ്യയം സഹിച്ചും.

9. വാക്യം ക്ലിപ്തം. “ഒരു രാജാവിനെപ്പറ്റി, ‘ഞാൻ ഇദ്ദേഹത്തെ ആശ്രയി
 പ്പാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നതുപോലെ ഇദ്ദേഹവും വിനയത്തെ (വിദ്യാവൃദ്ധസംയോഗത്തെ) ഇച്ഛി
 ക്കുന്നുണ്ട്. ആഭിഗാമികമൂണങ്ങൾ ഉള്ളവനമാണ്’ എന്നു തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ, ദ്രവ്യ
 പ്രകൃതിസമ്പന്നനല്ലെങ്കിലും ആശ്രയിക്കും”—കെ. വി. എം., കൗ. അ. ഭേ. 437.

9a. ‘ഭേദഷത്താലും’ എന്നതിന്റെ വ്യാഖ്യാനം.

പാശ്ചാ¹⁰, അത്ഥേഷണം എൻറി ശ്രോധജം മുൻറം, ഇനി വേറെ നടനത്തകാടി പുരുഷന്മാരോടൊള്ള സംയോഗത്തിനാലും]¹¹,—പിതൃ പൈതാമഹമായൊള്ള രാജ്യം പ്രാപിച്ചാലും കെടും. മേൽചൊല്ലിൻറിയമൊണ്ടല്ലോ¹²:—

സംപാദയത്യസമ്പന്നഃ
പ്രകൃതീരാത്മവാൻ നൃപഃ
വിവൃദ്ധാശ്ചാനരകതാശ്ച
പ്രകൃതീർ ഹന്ത്യനാത്മവാൻ.

തതഃ സ ദൃഷ്ടപ്രകൃതി-
ശ്ചാതുരന്തോഽപ്യനാത്മവാൻ
ഹന്ത്യതേ വാ പ്രകൃതിഭി-
ശ്ചാതി വാ ദപിഷതാം വശം.^{12a}

10. പകർപ്പുകളിലില്ല. 'മുൻറം' എന്നു താഴെ വരുന്നതുകൊണ്ട് പദം മേലുകൻ വിട്ടതാണെന്നു സ്പഷ്ടം.

11. പ്രധാനവാക്യത്തെ ഗർഭവാക്യങ്ങൾകൊണ്ട് നിറച്ചിരിക്കുന്നത് നോക്കുക.

12. അധി. 6; പ്രക. 96. പദ്യങ്ങളുടെ വ്യാഖ്യാനത്തിന്നു ആ പ്രകരണത്തിന്റെ അന്ത്യഭാഗം നോക്കുക.

12a. ി. 'ഗുണമില്ലാത്തവയെ—
ഗുണവത്താക്കമാത്മവാൻ;
വർദ്ധിച്ചിണങ്ങിയെന്നാലും
ഹനിച്ചിട്ടമനാത്മവാൻ.

ദൃഷ്ടപ്രകൃതിയായ് തീർന്നാൽ
ചതുരന്തേശനാകിലും
ഹനിക്കുമവ, രല്ലങ്കിൽ
മാററാൻ കൈയിലകപ്പെടും.'

കെ. വി. എം., കൗ. അ. പേ. 457-58.

നോം വരിയിലെ 'അവ'യ്ക്ക് പ്രകൃതികളെ (ജനങ്ങളെ) എന്നർത്ഥം.

എൻറിങ്ങനെ. ആകിൻറമയാൽ അന്ത്യാവസ്ഥനാകിലും അവനെ ആശ്രിക്കലാകാം.

ആത്മവതി ലബ്ധാപകാശഃ ശാസ്ത്രാനയോഗം ദദ്യാൽ. അവിസംവാദാലി സ്ഥാനസ്ഥൈശ്ച മവാപ്ലോതി. മതി-
കമ്സു പൃഷ്ടഃ തദാതേ ച ആയത്യാം ച ധർമ്മാർത്ഥ-
സംയുക്തം സമത്വം പ്രവീണവദപരിഷദ്ഭീരുഃ കഥ-
യേൽ. ഇഹപ്സിതം പണേത. ധർമ്മാനയോഗം അവി-
ശിഷ്ടേഷു, ബലവൽസംയുക്തേഷു ദണ്ഡധാരണം, മൽ-
സംയോഗേ തദാതേ ച ദണ്ഡധാരണമിതി, ന കഷ്ടഃ.
പക്ഷം വൃത്തിം ഗൃഹ്യം ച മേ നോപഹന്യാഃ. സംജ്ഞയാ
ച തപാഃ കാമക്രോധദണ്ഡനേഷു വാരയേയം' ഇതി.

ആത്മവാനായൊള്ളവനിൽ അവസരമറിഞ്ഞു, 'ഇന്നശാസ്ത്രമറി-
വൻ ഞാൻ; എന്തൊക്കെയോടിക്ക' എൻറ ചൊല്ലി, അവൻ ശോധിച്ചു
പ്പോൾ അതിന്നുത്തരമുറ് ചൊല്ലിച്ചു. അകിനാൽ സിദ്ധി ആവിതു
—താൻ ചൊന്നുണ്ണമേ ശാസ്ത്രം നിവ്വിചിക്കവല്ലകിൽ, വളസം പര
ചോന്നൊരുത്തനല്ല ഇവൻ, എൻറ ചൊല്ലിത്താൻ നിൻറനിലയിലു
റെപ്പും, ശാസ്ത്രം വല്ലം എൻറുള്ള ബഹുമാനമു¹³ തനക്ക സിദ്ധി
പ്പിതു. എൻറിവണ്ണ ലക്ഷണപരീക്ഷ ചൊല്ലി.¹⁴ ലക്ഷ്യം പരി

† മുഖം M, V.

13. 'ശാസ്ത്രം...ബഹുമാനം' എന്ന മാതൃകകളിൽ.

14. ഈ പദത്തെ അടുത്ത വാക്യത്തോടു ചേർക്കുകയും ആവാം. പുരുഷപ്രത്യയം ചേക്കാത്തതുകൊണ്ട് മുൻവിനയച്ചുമായി ഗണിക്കണമെന്നില്ല. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ രണ്ടു തരം മുറുവിനകളും കാണുന്നുണ്ട്.

ക്ഷിപ്തനായ് ചൊല്ലിൻറിതു. മതികർമ്മങ്ങളാലോ വോ പ്രജ്ഞാസാധൃഷ്ട
 ളായൊള്ള കർമ്മങ്ങൾ. അവ രാജാവു വിചാരിപ്പോന്നുകിൽ അപ്പോ
 ഴെക്കും മേലൈക്കും പിഴയാതെ ധർമ്മാർത്ഥസാധകമായ്, സംബന്ധാ
 ത്ഥകമായ് മറൊഴിഞ്ഞ പണ്ഡിത[ർ]കൾ¹⁵ ചൊല്ലുവോരൈക്ക
 ണക്കെ¹⁶ പരിഷൽഭീരുവുമൻറിയെ¹⁷ ചൊല്ലുവിതു. പിന്നെ ഇവൻ
 യോഗ്യനെമ്പതറിഞ്ഞു രാജാവു മന്ത്രി ആക്കിക്കൊണ്ടപ്പോൺ രാജാ
 വിന്നൊടു കൂടിക്കരമം¹⁸ ചെയ് വിതു. അതാവിതു—‘ധർമ്മാർത്ഥാനു
 യോഗങ്ങൾ അനർഹക്കു ചെയ്യാതേ’¹⁹ എൻറു വിലക്കുവിതു. അനർ
 ഹർ ധർമ്മാധികാരത്തിന്നു, നാസ്തികർ; അർത്ഥാധികാരത്തിന്നു, ധർമ്മ
 പ്രധാനരും കാമക്രോധപ്രധാനരും.†²⁰ എന്നുടെ [ചക്ഷുഃ, വൃത്തി]²¹
 രഹസ്യങ്ങളു—ഇവിറ്റിന്നുപോലാതും ചെയ്യാതൊഴിയവേണ്ടു’ എൻറി
 രൂപിതു എന്തിനെൻറാൽ സഹായക്കുപോലാതും ചെയ്യുകിൽ സഹായ

† ധർമ്മപ്രധാനനെയും കാമക്രോധപ്രധാനനെയും M, V. ധർമ്മപ്രധാനനെയും—G.

15. cf. അമാത്യകൾ, ഭൃത്യകൾ.

16. മറ്റു പണ്ഡിതന്മാർ പറയുംപോലെ.

17. പരിഷൽഭീരുവല്ലാതെ. സഭാകമ്പം കൂടാതെ എന്നർത്ഥം. cf. ‘ഉചിത
 മൻറിയെ ഇരിക്കീൻറി ദൂതവേഷത്തെ അവലംബിച്ചോൻ’—ഭൂ. വാ. പേ. 22.

18. <കർമ്മം. ശപഥം ചെയ്യണം എന്നു മൂലത്തിൽ.

19. വിശിഷ്ടരല്ലാത്തവരോടു ധർമ്മാർത്ഥികളെക്കുറിച്ചു ചോദിക്കരുതു. cf. ‘ഇതു
 പിഴക്കപ്പെടാതെ എൻറരുളിച്ചെയ്യ’—ഭൂ. വാ. പേ. 19.

20. ‘ബലവാന്മാരുടെ സാഹായ്യമുള്ളവരിൽ ഭണ്ഡം പ്രയോഗിക്കുക, ബലവൽ
 സാഹായ്യമുണ്ടെങ്കിലും ആലോചനകൂടാതെ ഭണ്ഡം പ്രയോഗിക്കുക എന്നിവ അങ്ങു
 ചെയ്യരുതു’—ഇങ്ങനെയാണു് മൂലത്തിൻറു വാക്കു്.

21. രണ്ടു പദവും മാതൃകകളില്ല. താഴെത്തു വ്യാഖ്യാനം വരുന്നതുകൊണ്ടു്
 പകർത്തുമ്പോൾ വിട്ടുതന്നെന്നു കരുതണം.

രില്ലയായിട്ടു സാമർത്ഥ്യം കെടും.²² ജീവിക്കെക്കു ഉപഹാരം ചെയ്കിൽ സാമർത്ഥ്യവും കെട്ട് വൈരാഗ്യവും ജനിക്കും. രഹസ്യോപഹാരം പണ്ണുകിൽ മന്ത്രഭേദം വന്നിട്ടു കാര്യം കെടും. പിന്നെ ഭൂനേത്രാദിവികാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു, കാമശ്രോധവഴിമേൽ മിഥ്യാഭണ്ഡപ്രവൃത്തനാകിൽ വിലക്കിന്റേറൻ²³—എന്റിക്കുനെ രാജാവിനെ ഇതെല്ലാം ഇരുന്ന കൊറുവിതു.

ആയുക്തപ്രദിഷ്ടായാം ഭൂമാവനുജ്ഞാതഃ പ്രവിശേൽ. ഉപവിശേഷ പാർശ്വതഃ സന്നിതൃഷ്ടവിപ്രകൃഷ്ടഃ. വരാസനം, വിഗൃഹ്യകഥനമസഭ്യമപ്രത്യക്ഷമശ്രദ്ധേയമന്യതം ച വാക്യം, ഉച്ചൈരനർമ്മണി ഹാസം, വാതഷ്ടീവനേ ച ശബ്ദവതീ ന കുശ്ലാൽ. മിഥഃകഥനമന്യേന, ജനവാദേ ദ്വന്ദ്വപഥനം, രാജേന്ദ്രാ വേഷം ഉൽതകഹകാനാം ച, രത്നാതിശയപ്രകാശാഭ്യർത്ഥനം, ഏകാക്ഷ്യോഷ്ണിർഭോഗം, ഭൂകടികർമ്മ, വാക്യാവക്ഷേപണം ച ബ്രൂവതി. ബലവൽസംയുക്തചിരോധം, സ്ത്രീഭിഃ സ്ത്രീദർശിഭിഃ സാമന്തദൂതൈർ ദോഷോപക്ഷാപക്ഷിപ്താനന്തൈർമൃശ്യാ പ്രതിസംസർഗ്ഗ, മേകാർത്ഥചയ്തം സഞ്ചാരം ച വർജ്ജയേൽ:

22. ഇതു കഴിഞ്ഞു, 'ജീവിക്കെക്കുപഹാരം ചെയ്താൽ സാമർത്ഥ്യം കെടും' എന്നൊരു വാക്യം മാതൃകകളിൽ കാണുന്നു. ആവർത്തനമാകയാൽ അതുചേർത്തിട്ടുവെക്കുന്നു.

23. 'അങ്ങ' അനുചിതകർമ്മം ചെയ്യുന്നതു കണ്ടാൽ ഭൂനേത്രാദികൊണ്ടു ഞാൻ വിലക്കം എന്നാണ് ആശയം.

എൻറിക്കനെ അമച്ചുകൊണ്ടുതാൻ കാണാനമെന്തെ നിലത്തു അനുജത്തായ് പ്രവേശിപ്പിച്ചു. രാജാവിനുടെ മുന്നലും²⁴ പിന്നലും അൻറിയെ പാർശ്വത്തിരിപ്പിച്ചു. ഉരൈക്ക^{24a}ച്ചാരത്തിരാതൊഴിവു. എന്തിനെൻറാൽ ഭാജവിനേൽ ശ്വാസവസ്രാദികൾ കൊൾവാനു മടക്കും.²⁵ പെരുക അകലത്തുമിരാതൊഴിവിതു. മന്ത്രിക്കുമതു കേൾക്കു ഒല്ലാതൊഴിവാണുമടക്കും. എൻറാൽ തിരിഞ്ഞിരാതേയ്^{25a}മൊഴിവിതു. മറൊരാളത്തനിരിക്കമാസനത്തിന്മേലുമിരാതൊഴിവിതു. എന്തിനെൻറാൽ തിരിഞ്ഞാലവജ്ഞ ചെയ്തതായ് തോൻറും. മറൊരാളത്തനുടെ ആസനത്തിന്മേലിരുന്നാൽ അവൻ കൊല്ലിക്കും²⁶. ഒരുത്തൻ ചൊല്ലിയതിനെ മറുത്തു ചൊല്ലാതൊഴിവിതു. മറുത്തു ചൊല്ലുകിൽ അവൻ ഏഷിക്കും. അസഭ്യം പറയാതൊഴിവിതു. എന്തിനെൻറാൽ ലഘുത്വം വ്യഞ്ജിക്കും. താൻ കണ്ടതില്ലാത്തൊൻറും കേട്ടതുകൊണ്ടു പറയാതൊഴിവിതു. എന്തിനെൻറാൽ വളുസമാവാനുമടക്കും. കണ്ടതു

† കണ്ടില്ലാതെ കേട്ടതുകൊണ്ടും G.

24. 'മുന്നേ'ലും ഉണ്ടായിരുന്നതായിത്തോന്നുന്നു. cf. 'ഭഗവാന്റെ മുന്നേൽ കാട്ടിയാൽ'—ബ്ര. പു., പേ. 69.

24a. അധികം. പ്രക. 76 f. n. 36 നോക്കുക. cf. 'പുത്രനായിരുന്ന ഇവനെ ഉറക്കെ കയറ്റുകൊണ്ടുട്ടി കെട്ടി വരിഞ്ഞു'—ബ്ര. പു., പേ. 19.

25. തട്ടുവാനും ഇടവരും.

25a. cf. 'കോപിരാതെ'—ബ്ര. പു., പേ. 85. 'എൻറാൽ 'വിചാരിരാതെ'

33. കോപിച്ചിരിക്കരുത്, വിചാരിച്ചിരിക്കരുത് ഇങ്ങനെ അർത്ഥം.

കൂടും എന്നായിരിക്കാം പാഠം. വരാസനമെന്നല്ല പരാസനം എന്നു വേർതിരിച്ചു.

പിറക്കി തേറ്റല്ലാത്തതൊഴിവിതു.²⁷ ഉറക്കച്ചിരിയാതൊഴിവിതു. ഉറക്കപ്പറയവു²⁸മാകാ. എന്തിനെന്റാൽ കേൾക്കുമവരും വെറുപ്പർ. ലാഘവമും തോൻറും. പിറയടയ് മമ്ം തീണ്ടപ്പരിഹസിയാതുമൊഴിവിതു. എന്തിനെന്റാൽ വാടം കീഴും മേലും പോം. അവരൾക്കു വേദം ജനിക്കും. വാടങ്ങുളൊച്ചപ്പടാതെയു²⁹മൊഴിവിതു. രാജാവിനുടെ മുന്നലിരുന്ന് മറൊരുത്തനൊടു മന്ത്രിച്ചു പറയാതൊഴിവിതു. സമൂഹത്തിലിരുന്ന് പന്ദപകഥനമൊല്ലാ. അതു, 'അജ്ഞനൻ ശുരൻ; കണ്ണൻ ശുരൻ' എൻറിക്കുനെ. ഇതും ഇളളപ്പതു^{29a} രാജാവിനെപ്പോലെ ഒള്ളു ഒപ്പനവു³⁰മൊഴിവിതു. കഥക³¹വേഷമാവിതു ഒഴ്ജീല ശൈവാഭിവേഷങ്ങൾ.^{31a} അതു മൊഴിവിതു. ഉലാതവേഷമുമൊഴിവിതു. രത്നങ്ങൾ വില ചൊന്നിരക്കുമതും,³² പലർ കേൾക്കു ഇരക്കുമതും ഒഴിവിതു. ഏകാക്ഷിവികാരമും³³, ഓഷ്ഠവികാരമും, പുരികം തെറിയും, രാജാവു ചൊല്ലച്ചെയ്യെ ഇടൈപ്പാഞ്ഞു ചൊല്ലുമതും ഒഴി

† കമ്മം M.

27. ്രയിൽ 'തേറ്റല്ലാതെ' എന്നു മാത്രം കാണുന്നു.

28. 'ഉറക്കെ' സാധാരണാർത്ഥത്തിൽ.

29. ചെങ്കൂട്ടാതെ. 'ഭാഗപ്പടാതെ' എന്നു ്രയിൽ.

29a. കറയ്ക്കണം. പാടില്ലെന്നു താൽപര്യം.

30. അലങ്കാരം. ള്. ഒപ്പമിട്ടതൽ. ഒപ്പം—Polish, ornamentation (T. Lex.).

31. ഇന്ദ്രജാലക്കാരൻ. വഞ്ചകൻ എന്നു സാധാരണാർത്ഥം.

31a. ഒഴ്ജീലപദത്തിന്റെ സ്വാരസ്യം വ്യക്തമല്ല.

32. രാജാവിന്റെ രത്നങ്ങളാണു് വിഷയം. 'പലപോണിരക്കുമതും' എന്നു താളിയോലഗ്രന്ഥത്തിൽ.

33. ഭരതകണ്ണിട്ടു നോക്കൽ.

വിതു. ബലവൽസംബന്ധികളോടൊള്ള വിരോധമൊഴിവിതു. അന്തഃ
പുരസ്ത്രീകളോടും, അവരളെക്കണ്ട പരമാരും അന്തർവംശികരോടും,
ശത്രുരാജാക്കളുടെ ദൂതന്മാരോടും, രാജദേപക്ഷ്യരോടും, രാജാവിനാൽ
അത്ഥമാനങ്ങൾ പഠിക്കപ്പെട്ടവരോടും, അനന്തർവ്വ് നടനത്കാദി
കൾ—ഇത്തനവരോടും ഒള്ള കൂടിയാട്ടമും^{33a} ഏകാർത്ഥാനുഷ്ഠാനമും,³⁴
ചങ്ങാതമും^{34a}, ഇച്ചൊന്നവിത്തനയും മന്ത്രിയായിരുന്നവൻ ഒഴിവിതു.^{34b}

ശ്ലോകം:—

അഹീനകാലം രാജാത്ഥം
സ്വാത്ഥം പ്രിയഹിതൈഃ സഹ
പരാത്ഥം ദേശകാലേ ച
ബ്രൂയാലുമാത്ഥസംഹിതം.

രാജാർത്ഥമാവിതു രാജപ്രയോജനം. അതു അഹീനകാലമെന്നറ
വാറ കാലക്ഷേപം വാരാതെ കടകളൊല്ലവിതു. തനക്കു വേണ്ടിൻറ
പ്രയോജനം രാജാവിന്നു പ്രിയരായും ഹിതരായുമൊള്ള ജനത്തൊടു കൂട

† അനന്തർ M, V.

33a. സംസൃതം.

34. പല അത്ഥികളിൽവെച്ചു ഒരാളുടെ മാത്രം കാര്യം ചെയ്യൽ.

34a. കൂട്ടുകെട്ട്. cf. ചങ്ങാതം (< സംഘാതം) Company, association (T. Lex.). മലയാളത്തിൽ അകമ്പടി (Escort) എന്നർത്ഥത്തിൽ ഈ പദം പിൽക്കാലത്തു പ്രചാരത്തിൽ വന്നു കാണുന്നു. cf. 'ചാവാളരേപ്പോൽ നീയകലെപ്പോവു ചങ്ങാതം വേണം പെരികെയിപ്പോൾ'—പയ്യന്നൂർ പാട്ട്.

34b. വ്യാഖ്യാനത്തിൽ ചിലതു കൂട്ടുകയും കുറയ്ക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

ചൊല്ലുവിതു. പരക്കു വേണ്ടിൻറ കാതും അവസരമറിഞ്ഞു, അവസര
മായപ്പോൾ ചൊല്ലുവിതു. ചൊല്ലുമതെല്ലാം ധർമ്മങ്ങളെ സംബ
ന്ധിച്ചു ഇരിപ്പിതു. ധർമ്മാർത്ഥഹിതമേതുമാഴിവിതു.

പുഷ്പഃ പ്രിയഹിതം ബ്രൂയാൽ,
ന ബ്രൂയാദഹിതം പ്രിയം;
അപ്രിയം വാ ഹിതം ബ്രൂയാൽ
ശുബ്ദതോഽനുമതോ മിഥഃ.

ശ്ലോകാർത്ഥമാവിതു—രാജാവു തന്നെ കാതും വിചാരിക്കിൽ³⁴
രാജാവിന്നു പ്രിയമായാൽ ഹിതമായിരിക്കും കാതും ചൊല്ലുവിതു.
പ്രിയമാകിലും ഹിതമല്ലാത്തതു ചൊല്ലാതൊഴിവിതു. അപ്രിയമാകിലും
ഹിതമായൊള്ളു ചൊല്ലുവിതു, വേറെ താൻ ചൊല്ലുമതു കേൾപ്പോ
നൊരുത്തനിവനെൻറു തോൻറുകിൽ.³⁵

തുഷ്ണീം വാ പ്രതിവാക്യേ സ്മാൽ,
ദേഷ്യാദീംശ്ച ന വണ്ണയേൽ;
അപ്രിയാ അപി ദക്ഷാഃ സ്യുഃ
തതഃപരാൽ യേ ബഹിഷ്ഠതാഃ.

ശ്ലോകാർത്ഥമാവിതു—രാജാവു വിചാരിച്ചപ്പോൾ രാജാവിന്നു
ഹിതമായൊള്ളു കാതും അപ്രിയമെൻറിട്ട് ചൊല്ലുകില്ലാതൊഴിവോ

† ചൊല്ലുകില്ലാതെ G. ചൊല്ലുകില്ലാതെ M, V.

34c. തന്നോടു കാതും അനേപാഷിച്ചാൽ.

35. cf. 'ഹിതമപ്രിയമായാലും

ചൊൽവു ചൊൽവാൻ കഥിതുകിൽ'—കെ. വി. എം., പേ. 440.

നാകിലും അഹിതം രാജാവിനോടുകൂടി സംബന്ധിയാതെ^{35b} മിണ്ടാതെ യിരിപ്പിതു. അതേയുമല്ല, രാജാവിനുടെ ഭോഷ്യാദികളെ സ്തുതിച്ചു പറയാതുമൊഴിവിതു. എന്തിനെന്റാൽ രാജാവിനു ദക്ഷരേ ആകിലും അപ്രിയരാവർ, രാജാവിനടയ ചിത്തവൃത്തി അറിയാത്തവരും.

അനർത്ഥ്യാശു പ്രിയാ ദൃഷ്ടാ
ചിത്തജ്ഞാനാനുവർത്തിനഃ;
അഭിഹാസ്യേഷപഭിഹസേൽ,
ഘോരഹാസ്യാംശു വർജയേൽ.

പരാൻ സംക്രാമയേൽ ഘോരം,
ന ച ഘോരം സ്വയം വദേൽ;
തിതിക്ഷേതാത്മനശ്ചൈവ
ക്ഷമാവാൻ പൃഥവീസമഃ.

[ഘോകാർത്ഥമാവിതു]^{35c}—അനർത്ഥകരാവോർ^{35d} നടനത്ത്കാദികൾ. അവരളാ് പ്രിയരാ ഇരിക്കവേണ്ടുവിതു, രാജാവിൻ ചിത്ത

† അവരളം പ്രിയരളം M, V.

35b. 'വ'യെ 'ബ'യാക്കുന്നതു പഴയ കാലത്തു പതിവാണു. cf. 'അപഹാസം ബെണ്ണിച്ചിരിച്ചാൻ'—ബ്ര. പു., പേ. 1. 'സ്വയംബരമുണ്ടെന്നു കേട്ടു'—പ്രാ. ഗ. മാ. പേ. 1. 'ആയിരം ശ്രീവാഹുകൾ നിറഞ്ഞു' (ഭൂ. വാ., പേ. 5) ഇങ്ങനെ മറിച്ചും കാണും. ആദ്യത്തെ മാറ്റം നമ്പൂതിരിമാരുടെ കന്നടോച്ചാരണത്തിന്റെ സ്വാധീന ശക്തികൊണ്ടാകാം.

35c. മാതൃകകളിൽ ഇല്ല.

35d. 'അനർത്ഥ്യാ' എന്നു മൂലം.

വൃത്തി അറിയുമവരും.³⁶ രാജാവുതന്നെ നോക്കിച്ചിരിക്കിൽ താനും കാഴ്ചഭൂതനായിരിയാതെ^{36a} രാജാവിനെ നോക്കി മുരുകിച്ചിരിപ്പിതു. ഘോരമാസ്യമൊഴിവിതു.

രാജാവിനടയ ബന്ധുക്കളാരാകിലും ചത്ത ചാവു³⁷, താൻ ചൊല്ലാതെ മറുചിലരെക്കൊണ്ടു ചൊല്ലിപ്പിതു. തന്നടയ ബന്ധുക്കളാരാകിലും ചത്തതു കേട്ടാൽ പൃഥ്വി കണക്കെ നിർവികാരനായി ക്ഷമിപ്പിതു. ശ്രുകാരദേദം പരരെ അറിയായിരാതൊഴിവിതു.³⁸

ആത്മരക്ഷാ ഹി സതതം
പൂവം കാതാ വിജാനതാ;
അഗ്നാവിവ ഹി സംപ്രോക്താ
വൃത്തി രാജോപജീവിനാം.

ഏകദേശം ദഹേദഗ്നിഃ,
ശരീരം വാ പരം ഗതഃ;
സപുത്രദാരം രാജാ തു
ഘാതയേൽ വദ്ധ്യേത വാ.

36. ചിത്തവൃത്തി അറിഞ്ഞാൽ അവരും കൂടി പ്രിയരായിക്കാണുന്ന ഞ്
മൂലാനുസാരിയായ അർത്ഥം.

cf. 'അനർത്ഥമൂലം പ്രിയം നോക്കി
നടപ്പോർ പ്രിയരായിടാം.'

കെ. വി. എം., വേ. 440.

36a. മരംപോലെ നിവൃത്തികാരനായിരിയ്ക്കാതെ.

37. ശൈലി നോക്കുക.

38. അറിയിയ്ക്കാതിരിയ്ക്കണം.

ശ്ലോകാർത്ഥമാവിതു—ഏപ്പോണം തനക്ക രക്ഷചെയ്യുകൊണ്ടിരിപ്പിതു. തീ കണക്കെ രാജാവ് ആകിൻറതു. അണയവുമകലവുമൊല്ലാ.†³⁹ തീയിൽകാട്ടിലൊട്ടു വിശേഷമൊണ്ടു്. അഗ്നിയാകിൽ ഏകദേശം, ഏറപ്പോകിൽ^{39a} ശരീരം, ദഹിക്കും—ഇത്തന്നെ.⁴⁰ രാജാവു പെണ്ണും പിള്ളയും വെട്ടുവാനും സകലസമ്പത്തു വരുത്തുവാനും ആം.

അനുജീവിവൃത്തമാകിൻറ സൂത്രമും അധ്യായമും മുടിഞ്ഞിതു.

† അണയളവുമകലമൊല്ലാ (?) M, V.

39. അട്ടക്കകയും ദൂരത്താക്കകയും അരുതു്.

39a. കവിഞ്ഞുവന്നാൽ.

40. ഇത്രയേ ഉള്ളു.

പ്രകരണം 93. സമയാചാരികൾ.

നിയുക്തഃ കർമ്മസു വ്യയവിശുദ്ധമുദയം ദശയേൽ.

ആഭ്യന്തരം ബാഹ്യം ഗൃഹ്യം പ്രകാശ്യമാത്യയികമുപേ-
ക്ഷിതവ്യം വാ കായം, 'ഇദമേവം' ഇതി വിശേഷയേച്ച.

സമയാചാരികമെവിതു സൂത്രം. സമയമായിതു വ്യവസ്ഥ. ആചാരമായിത്തന്നെയാണു്. സമയത്തിനടയ അനുഷ്ഠാനം സമയാചാരം. അന്ധനായിരിക്കുന്നവന്റെ അർത്ഥം ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നതിനു സൂത്രാർത്ഥം. ധർമ്മമായിതു:—മുന്നേ അധ്യായത്തിൽ മന്ത്രികളുടെ വൃത്തം ചൊല്ലിയിട്ടു്. മന്ത്രിയായിത്തന്നെ ഫലം ഭൂമിയാധാരത്തിൽനിന്നുമായും, രാജ്യത്തിന്നു ഫലം ഭൂമിയാധാരത്തിൽനിന്നുമായും അർത്ഥമായിരിക്കുന്നവരുടെ വൃത്തം ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നതിനു സംബന്ധം.

കർമ്മത്തിങ്കൽ നിയുക്തനായൊരു സമാഹർത്തൃസന്നിധാത്മാദിപുരുഷൻ വ്യയവിശുദ്ധമായിത്തന്നെ ഉദയം¹ രാജാവിന്നു കാട്ടുവരിക. ആഭ്യന്തരമായിതു ദൃഗ്ഗതിയേതു; ബാഹ്യം ജനപദത്തിലൊള്ളതു്—എന്തിനാലിരിക്കേണ്ടതുതമൊള്ള കാര്യങ്ങൾ; ഗൃഹ്യം, പ്രകാശ്യം, ആത്യയികം, ഉപേക്ഷിതവ്യം എന്തു നാലു ജാതി; 'ഇതു ഇവണ്ണ'മെന്തു രാജാ

1. ചിലവെല്ലാം കഴിച്ച വരവു്.

വിന്ന ചൊല്ലവിതു². ചാത്തുവിയും ചെയ്വ്തു.³ തുഹ്യം രാജരഥ സ്വാമി; പ്രകാശ്യം രാജസർപ്പജ്ഞതപത്യാപനാഭി കോശാഭിസംഹരണത്തിൽ ചൊല്ലിയതു;⁴ ആത്യയികമാവിതു അക്ഷണം ചെയ്യാകിൽ പിഴെക്കുമതു; ഉപേക്ഷിതവും അപ്പോൾ ചെയ്യാകിലും കെടാത്തതു.

മൃഗയാദ്യതമദ്യസ്രീഷു പ്രസക്തം ചാനവർത്തേത പ്രശം-
സാഭിഃ. ആസന്നശ്ചാസ്യ വ്യസനോപഹാരേ പ്രയ-
തേത. പരോപജാപാതിസന്ധാനോപധിഭ്യശ്ച രക്ഷേൽ.

ഇംഗിതാകാരത ചാസ്യ ലക്ഷയേൽ. കാമദേഷ-
ഹർഷദൈന്യവ്യവസായഭയഭവപവിപശ്ചാസം ഇങ്-
ഗിതാകാരാഭ്യാം ഹി മന്ത്രസംവരണാർത്ഥമാചരന്തി
പ്രജ്ഞാഃ.

നായാട്ടു, ചുതു, മദ്യം, സ്രീ എന്നിവറിൽ പ്രസക്തനാകിൽ പ്രശംസാവാക്കുകൊണ്ടു അനുവർത്തിപ്പിതു. കർമ്മംകൊണ്ടു വ്യസനത്തെ കെട്ടുപാനത്വ(ാ)മിപ്പിതു. വിടാതെന്നിന്നു ശത്രുവിനുടെ ഉപജാപമും,

2. മേൽപ്പറഞ്ഞ നാലു ജാതിയിൽ ഇന്നതു ഇന്നു തരത്തിലുള്ളതാണ് എന്നു അറിയിക്കുന്നു.

3. അതുപോലെ എഴുതുകയും വേണം. 'ചാർത്തുക'യ്ക്കു് കുറിയ്ക്കുക, പ്രമാണമെഴുതുക എന്നെല്ലാം അർത്ഥം. cf. തുല്യം ചാത്തൽ. തുല്യം < തുല്യം—Resemblance, exactness; കപ്പു്, ശബി (T. Lex.). മറ്റൊരാൾ എഴുതിയ മാതൃകയിൽ കവിത എഴുതുന്ന ആളാണ് തമിഴിൽ 'ചാർത്തുകവി'.

4. പ്രകരണം 90,

അതിസന്ധാനമും⁵ ഇളയ്ക്കുകയും,^{5a} ഉപധിയും—തീക്ഷ്ണരസഭാഭി—
രാജാവിന്നു വരുമതു കുറിക്കൊടുവിതു.^{5b}

രാജാവിനടയ ഇംഗിതാകാരങ്ങളെയുമറിവിതു. ഇംഗിതം പണ്ടി
രിക്കമാറു അൻറിയെ ഇരിക്കുമതു. ആകാരമാമതു മുഖരാഗാഭി. അതെ
ല്ലാമറിവിതു. കാമം, ഭോഷം, ഹഷം, ദൈന്യം, വ്യവസായം, ഭയം
എൻറി ഭവ്വങ്ങളെ വിവർണ്ണിച്ചും⁶ കാട്ടുവർ, ഇംഗിതാകാരംകൊണ്ടു
മന്ത്രം രക്ഷിപ്പാനായ് പ്രജ്ഞ ഉടയർ; ആകിൻറമയാൽ ഇംഗിതാ
കാരങ്ങളെ സമ്യഗുപലക്ഷിക്ക⁷വേണ്ടും.

ദർശനേ പ്രസിദതി. വാക്യം പ്രതിഗ്രഹണാതി.
ആസനം ദദാതി. വിവിക്തേ ദർശയതേ. ശബ്ദം—
സ്ഥാനേ നാതിശബ്ദതേ. കഥായാം രമതേ. പര-
ജ്ഞാപ്യേഷപവേക്ഷതേ. പഥ്യയുക്തം സഹതേ. സ്തയ-
മാനോ നിയുഷ്ണേ. ഹസ്തേന സ്പൃശതി. ഛായോ-
നോപഹസതി. പരോക്ഷേ ഗുണം ബ്രവീതി. ഭക്ഷ്യേഷ-
സ്തരതി. സഹ വിഹാരം യാതി. വ്യസനേഭ്യവ-

5. വഞ്ചന.

5a. കുറയ്ക്കുക, ഇല്ലാതാക്കുക. ഫ്. 'കേശവദർശനത്തിൽ പ്രത്യുത്ഥാനമില്ലെന്ന്'
—ഭൂ. വാ., പേ. 38.

5b. തീക്ഷ്ണർ, വിഷഭാതാക്കൾ തുടങ്ങിയവരിൽനിന്നു രാജാവിനെ രക്ഷി
ക്കണം എന്നാശയം. 'ഉപധി...കുറിക്കൊടുക്കയും വേണം' എന്നാണ് ശരിയ്ക്കു വേണ്ടതു്.
'തീക്ഷ്ണരസഭാഭി', ഉപധിയുടെ വിവരണമാണ്.

6. വിപരീതമായി.

7. സമ്യക് ഉപലക്ഷിക്കുക. നല്ലവണ്ണം നോക്കിയിരിക്കുക.

പദ്യതേ. തത്ത്വത്തിന് പൂജയതി. ഗുഹ്യമാചക്ഷേ. മാനം
വർദ്ധയതി. അർത്ഥം കരോതി. അനന്തം പ്രതിഹന്തി
ഇതി തുഷ്ടജ്ഞാനം.

മനസ്സ് പ്രീതിലിംഗം ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. കണ്ടാൽ പ്രീതിപ്പെടുവിട്ടു.
ഇവൻ ചൊല്ലുമതു ആദരിച്ചുകേൾക്കും. 'ഇരിക്ക' എന്ന് ചൊല്ലും.
വിവിക്തമായെടുത്തും അന്തഃപുരാദികളിലും കാണുവാനും.⁸ ശങ്കാ
സ്ഥാനത്തിൽ ശങ്ക ഒഴിയും. അവനെ ഇടമിടത്തൊള്ള⁹ പട്ട
വാൽ¹⁰യിൽ രമിക്കും. പിറർ ചൊല്ലും കാര്യങ്ങളിലും അവൻ വേണ്ട
മെന്റു പാക്കും. പത്മമായ് ചൊല്ലുമതു പരമമാകിലും സഹിക്കും.
ഒരു കാര്യത്തിൽ നിശ്ചയിക്കുമ്പോൾ 'നിനക്കേ ഇതാവി'തെന്റു സ്തു
മാനനാ(യ്) നിശ്ചയിക്കും. 'മെലിഞ്ഞുപോയാ'¹¹യെന്റു ചൊല്ലി
കൈകൊണ്ടു തടവരും.¹² ഇവന്റെ ഹൃദയമായൊള്ള കർമ്മംകൊണ്ടു

† ഇടമിടത്തൊള്ള M, V.

8. കാണാൻ കഴിയും. ഇയ്യക—സാധിക്കുക.

9. കൂട്ടിച്ചേർത്തുകൊണ്ടുള്ള. പ്രയോഗം ദുർല്ലഭം. ഇടം ഇടയൽ എന്നതിന്നു
സ്ഥാനം നൽകൽ എന്നർത്ഥമാകുന്നു. 'അവനെ ഇടം കൊള്ള' എന്നു മാത്ര
മാണെങ്കിൽ അർത്ഥപൂർണ്ണ കൂട്ടമെന്നു തോന്നുന്നു. ഗ്രന്ഥത്തിൽ 'ഇടമിടത്തൊള്ള'
എന്നതെന്നെ.

10. സംഭാഷണം. > പടാർത്ഥം. cf. 'വെറുപ്പുമാകാ പടവാർത്ത കേട്ടാൽ'—ലീ. I.
ഉ. പ. 9. 'മടിയായിവളെന്നോട്ടു പടവാർത്തയ്ക്കു തന്നെ'—അന. വ., പ. 97. പട്ട
വാർത്തയാകണം പടവാർത്തയായിത്തീർന്നതു്.

11. പോയാ(യ്). നീ മെലിഞ്ഞുപോയി.

12. തലോടും. തടവാ-തല (തട വരതൽ) < തടവു + വാ—To stroke
(T. Lex.). > തരവട്ട (വണ്ണവൃത്യം) > തരോട്ട > തലോട്ട. cf. 'അപ്പൊഴുതു അവ
ളവനെ തരവടിക്കൊണ്ടു'—ബൃ. പു., പേ. 30. 'പുലരമളവും തരവടി ഉറക്കി.'
'തരവടിക്കൊണ്ടു സുഖിച്ചിരുന്നാൾ'—Ibid. പേ. 31, 34.

പരിമാസം ചെയ്യും. പരോക്ഷത്തിൽ ഗുണങ്ങളെ ചൊല്ലും. നല്ല തൊൻറപയോഗിക്കുമ്പോൾ നിന്നെക്കും. കൂടി വിളയാടും. വ്യസനങ്ങളിൽവെച്ചു താങ്ങും. അവനെ ഉവക്കുമ്പോൾ¹³ കൊണ്ടാടും. ഗുഹ്യങ്ങളായൊളളവും ചൊല്ലും. ഇവൻ പദം പെരക്കും ഉത്തരോത്തരം. അർത്ഥമാവിട്ടു, പുരുഷാർത്ഥങ്ങളെ ചെയ്യും. അനർത്ഥം കെടുകും. എൻറിയ്ക്കാതി പ്രീതിലക്ഷണം.

ഏതദേവ വിപരീതമതുഷ്ടസ്യ. ഭൂയശ്ച വക്ഷ്യാമഃ.

സന്ദർശനേ കോപഃ, വാക്യസ്യാശ്രവണപ്രതിഷേധേ, ആസനചക്ഷുഷോരദാനം, വണ്ണസ്വരഭേദഃ, ഏകാക്ഷി ഭൂഷ്യോഷ്ഠനിർഭോഗഃ, സേപദശ്ച, ശ്വാസസ്തിതാനാ-
മസ്ഥാനോൽപത്തിഃ, പരിമന്ത്രണം, അകസ്താഽപ്രജനം, വൽനം അന്യസ്യ, ഭൂമിശാശ്രവിലേഖനം, അന്യസ്യോ-
പതോദനം, വിദ്യാവർണദേശകത്വാ, സമനിന്ദാ, പ്രതി-
ദോഷനിന്ദാ, പ്രതിലോമസ്തവഃ, സൂത്രതാനവേക്ഷണം, ദുഷ്കൃതാനുകീർത്തനം, പൂഷ്യാവധാനം, അതിത്യാഗഃ, മിഥ്യാഭിഭാഷണം, രാജദർശിനാം ച തദ്വൃത്താന്യതപം.

ഇവനിന്നു വിപരീതം അപ്രീതിലക്ഷണം. ആകിലും ചുരുക്കച്ചൊല്ലിൻറതു.

കണ്ടവാനേ കോപിച്ഛിതു. ചൊല്ലുമതു കേളാതൊഴിവിതുതാൻ, വിലക്കുവിതുതാൻ ചെയ്യും. ഇരിക്കുകെൻറ ചൊല്ലാൻ.¹⁴ നോക്കാൻ¹⁵.

13. സ്നേഹിതുന്നനരെ.

14, 15. ചൊല്ലുകയില്ല, നോക്കുകയില്ല. cf. 'ഒട്ടും പുട്ടേൻ, മുകുവുമണയേൻ, തമ്പലം പോലുമെൻറം താരേൻ, കൊള്ളേൻ'—ലീ. ഉ. പ. 42.

സപരഭേദോ മുഖവൈ[വണ്ണ] ^{15a}മം ചെയ്യം. കണ്ടാൽ കാകാ
 ക്ഷ ¹⁶മായും, പുരുഷം ഞെറിച്ചും, വാ കൈവ ^{16a}യും നോക്കും.
 കാരണമിൻറിയെ വിയർക്കും: കണ്ടവാറെ ചിരിക്കും. കണ്ടവാറെ മറെറാ
 രത്തനോടു മന്ത്രിക്കും. പ്രയോജനമിൻറിയെയും പോം. ഇവനെ
 വെടിയും. അവനെക്കൊണ്ടാടും. ഭൂമിതാൻ ശരീരം താനൊൻറു കീറി
 കീറി ¹⁷ ഇരിക്കും. മറെറാരത്തനെ തകർക്കും. ¹⁸ ഇവനടയ വിദ്യ
 നിന്ദിക്കും. ഭേദം നിന്ദിക്കും. സമഭോഷരെ നിന്ദിക്കും. ഇവനോടു
 വിപരീത(ർ)കളെ സ്തുതിക്കും. ഇവൻ ചെയ്യുമുപകാരമും വസ്തുവാ
 കാൻ. ¹⁹ പിഴയ്ക്കെ ചെയ്യുമവു കീർത്തിക്കും. ²⁰ ഇവൻ തിരിഞ്ഞ
 പോൺ പിന്നിൽ നോക്കും. ഒരുത്തിലി ^{20a} നിൻറു വന്നാൽ അപ്പോണേ

15a. ദ്രുതിൽ മാത്രമേ പദം കാണുന്നുള്ളൂ. 'വൈ...ദം' എന്നു മറ്റുള്ളവയിൽ.

16. ഒറ്റക്കണ്ണുകൊണ്ടെന്നത്ഥം.

16a. ചുണ്ടു കടിയ്ക്കുക. വായ്ക്കു ചുണ്ടു എന്നത്ഥം. cf. ചോരിവാ. കൗവു
 (കവു)തൽ—To bite, seize with mouth (T. Lex.). 'കോവിതും' എന്നു ദ്രുതിൽ.

17. കിറുക—വരയ്ക്കുക. (തെ. ഗീയ. ക. ഗീത)—To draw lines, tear
 (T. Lex.).

18. അടിയ്ക്കും.

19. കായ്മമാക്കുകയില്ല.

20. ആവർത്തിച്ചു പറയും.

20a. ഒരു ദിയിൽ. മുമ്പും വന്നിട്ടുണ്ടു്, ഒരുത്തിരിയും സാധാരണയാണു്.

cf. 'ദൃഷ്ടം പറഞ്ഞിട്ടന്യോന്യ—
 ദൃശ്യാളിപ്പതൊരുത്തിരി'

അന. വ., പ. 137.

'ഭവേന്ദികളൊരുത്തിരി'—Ibid. പ. 118. പ. 102ൽ 'ഒരുത്തിരി' എന്നും കാണുന്നു.

പിന്നെയും കൊടുത്തുവിടും²¹ ഭേദാനന്തരത്തിന്ന്. അവനോടു വളസം പറയും. ഇവണ്ണമേ രാജകുലവരയെ^{21a} ഇംഗിതാകാരങ്ങളെയും ലക്ഷിപ്പിതു.

വൃത്തിവികാരം ചാവേക്കേതാപ്യമാനുഷാണാം.

‘അയമുച്ഛൈഃ സിഞ്ചതീതി’ കാത്യായനഃ പ്രവപ്രാജ.

‘കൃശഞ്ചോ/പസവ്യം’ ഇതി കണിഷ്ഠകോ ഭാരദവാജ.

‘തൃണമിതി’ ദീർഘശ്ചാരായനഃ.

‘ശീതാ ശാടീ’തി ഘോടമുഖഃ.

‘ഹസ്തീ പ്രത്യുഷ്ഠീ’ദിതി കിഞ്ജൽകഃ.

‘രമാശ്ചം പ്രാശംസീ’ദിതി പിശുനഃ.

പ്രതിരവണേ ശുനഃ പിശുനപുത്രഃ.

മനുഷ്യരൻറിയെ ഇരുന്ന് പശുപക്ഷിപ്രഭൃതികളുടെ ചേഷ്ടകളെയും ലക്ഷിപ്പിതു.

‘ഉയര നീ(ർ)തളിക്കിന്റേറാൻ കയ്യ’²²നെൻറിട്ടു പോനാൻ കാത്യായനൻ. ഇതിന്നു പൊരുൾ:—പശുണ്ഡന്റമാകിൻറ ഭേദത്തിൽ സോമ

† ഇരുൻ M. V.

21. എന്തെങ്കിലും കാര്യമെല്ലിച്ചയങ്കും.

21a. രാജകുലത്തിലുള്ളവരുടെ.

22. ഭൃത്യൻ. ഹിനാത്മകമായ പദമാണ് കയ്യൻ. cf. ‘എടുത്തു പപ്പരക്കൈയർ നടപ്പിതൊരു വിമിയിൽ’—അന. വ., പ. 102. ‘ചുട്ടാർപോൽ കയ്യരവനെ’—ഉണ്ണിയാടി. പേ. 13. ‘ഇഴക്കൈയരെമ്മതം’—തരിസാ. ശാ. (TAS II, No. 60 ff.) വ. 7.

ദത്തനാകിൻറ രാജാവു തന്നടയ മന്ത്രി കാത്യായനനോടു മന്ത്രിച്ചാൻ തന്നുടെ മകനെ ബന്ധിക്കുമാറു, ഒരപരായവഴിമേൽ. അതു ഇംഗിതാ കാരംകൊണ്ടു് മഹാദേവിയറിഞ്ഞിട്ടു മകനെക്കടത്തിക്കളഞ്ഞാറു.^{22a} രാജാവും 'ഇ മന്ത്രദേദമിവനേ ചെയാ'നെൻറിട്ടു അവനെ കത്തുവാന്നും ചേവകരെ മന്ത്രിച്ചാൻ. അതു കേട്ടിരുന്നാൻ തളിക്കും കയ്യനാർ.²³ പണ്ടിവൻ വരുമ്പോൾ, 'ഇവന്മേൽ പടലാകാ' എൻറിട്ടു മെല്ലെത്തളിക്കുമവൻ അൻറുയരത്തളിച്ചാൻ. അതുകൊണ്ടേ ചീറ്ററമൊള്ളതറിഞ്ഞിട്ടു അവന്നും ചെയ്യാ'പോയാൻ.

ഇനി അമാനുഷങ്ങളിലും ചൊല്ലിൻറിതു. കൃഷ്ണത്താ²⁴നിടത്തിട്ടുതു എൻറിട്ടു പോയാൻ കണിക്കൻ. അതിന്നു ചൊരു—കോസല വിഷയത്തിൽ പരന്തപനാകിൻറ രാജാവിനോടു നില്പോൻ²⁵ കണിക്കൻ എന്പൊരുത്തൻ. നയശാസ്ത്രമറിയുന്. ഭരദവാജഗോത്രത്തിലൊള്ളോൻ. അവൻ രാജകുലത്തിൽ പുകുപോൺ കൃഷ്ണൻ^{25a} വഞ്ചിത്തിട്ടു പോം. അവനൊരുനാൾ രാജാവു അന്തഃപുരത്തിലിരിക്കച്ചെയ്ത

‡ -നാകിയ V.

§ എൻറാരുത്തൻ M, V.

† -മരിവതയും (?) M, V.

22a. രാജ്യത്തുനിന്നയച്ചു.

23. ബ. വ. പ്രത്യയം നോക്കുക.

24. cf. വണ്ടത്താൻ, സപ്തതാൻ. 'മൃഗേന്ദ്രനാകിൻറ സിംഹത്താൻ'—പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 34.

25. കൂടെ നില്ക്കുന്നവൻ എന്നർത്ഥം.

25a. 'ത്താൻ' പ്രാമാണ്യം കൂട്ടം.

ചെൻറാൻറെ ചൊല്ലിച്ചിറിയൻ.²⁶ അതു കേട്ടിരുന്ന കൃഷ്ണൻ ഇവനെ ഇടത്തിട്ടുപോയിതു. അതറിഞ്ഞവൻ പോയാൻ.

‘തുണമെൻറിട്ടു പോയാൻ ഭീർഘൻ ചാരായണൻ’ എൻറതിന്നു പൊരുളാവിതു:—മഗധവിഷയത്തിലൊള്ളോൻ ഉപയിയെമ്പോ^{26a}നൊരു പിള്ള രാജാവായിട്ടിരുന്നാൻ. അവന്റെ ആചാര്യൻ ഭീർഘനെമ്പോൻ ചാരായണഗോത്രത്തിലൊള്ളോൻ. പിതാവിന്നു സംബന്ധിയായിരിക്കും. അവൻ ചെന്നാൽ രാജാവിനടുത്തു താ²⁷ ഭർതൃസ്സേവത്തിനാൽ ഇരിക്കാൻ. ഏഴുനേലും; ആചാരം ചെയ്യും. അവൻ രാജാവു, വളർന്ന പിന്നെ മാതാവിനടുത്തു അത്യുപചാരം കണ്ടിട്ടു പൊരാമയൊടു^{27a} കൂട ചെന്നാൻ:—‘പാപ്പാ²⁸നെന്നു നീ ഉപചാരം ചെയ്തിതു?’ എൻറു ചൊന്നതു കേട്ടു രാജമാതാവും, ‘ഇപ്പലാതി²⁹ ബ്രാഹ്മണൻ; ഇവൻ പഴയൻ; നമുക്കു ഇവനെ ദ്രോഹിക്കലാകാ’ എൻറു നിനച്ചു ചോര കൂട്ടുകാണ്ടുപോയിട്ടു³⁰ നീ’ എൻറു ചൊന്നാൻ. അൻറു പുൽകൊണ്ടു

† ഇരിക്ക M, V.

26. കോപിച്ചു.

26a. ഗണപതിശാസ്ത്രീയും കെ. വി. എ. റ്റും ‘ബാലനായ ഒരു രാജാവുണ്ടായിരുന്നു’വെന്നു മാത്രം പറയുന്നു. താളിയോലഗ്രന്ഥത്തിൽ ‘ഉപയി’ തന്നെ.

27. തായ്. cf. നാ, പാ.

27a. അസഹ്യതയോടെ. cf. ‘പരഗുണകഥനങ്ങളിൽ പൊരാമയുടെവൻ’—ഭൂ. വാ., പേ. 37.

28. ബ്രാഹ്മണൻ. <പാപ്പൻ, പാപ്പൻ(ത.) cf. ക. ഹാരവ; തെ. പാറുഡു.

29. പാവം. cf. ‘അപ്പലാതികളെ വിട്ടു’—രാ. ച. 39-7. ‘നിഷ്കാരണം പലായനം എന്നു എൻറു ചൊല്ലി’ (ഭാ. കെ., പേ. 161) എന്ന ദിഷ്ടിയിൽ അപരായം എന്നർത്ഥം വരുന്നു.

30. ഭക്ഷണവസ്തുക്കൾ കൊടുക്കുക.

പൊതിഞ്ഞിട്ടു പോകുകയായിരുന്നു.³¹ അതുകണ്ടു ദീർഘനം അച്ചുഴിയേ പൊയ്‌പോയാൻ.

പുടവ കളിന്നിട്ടതെൻറു പൊയ്‌പോയാൻ ഘോടമുഖൻ ഏൻറ വാറു:—അവന്തിവിഷയത്തിൽ അംശമാനാകിൻറ രാജാവിൻ മകനെ ഘോടമുഖനാകിൻറ ആചാര്യൻ നീതിശാസ്ത്രമോതിച്ചിരിക്കുന്നാരും, അവനെ രാജാവു ഒരു നിമിത്തത്താൽ ചീറിയതറിഞ്ഞിരുന്ന കമാരൻ, ഗുരുഭക്തനായിട്ടു ഇംഗിതം ചെയ്താൻ. പണ്ടു കളിച്ചപ്പോൾ പുടവ പിഴിഞ്ഞു കഴുത്തിലിട്ടുകൊണ്ടു³² പോരുമവൻ അൻറു കളിന്നിട്ടതെൻറു പോക ഇട്ടാൻ³³ വെറുത്തൊരെപ്പോൽ.^{33a} അതുകണ്ടു ഘോടമുഖനും പോയാൻ.

ആന തുമ്പിക്കയ്യിൽ നീർ കൊണ്ടു നനച്ചിതെൻറു പോയാൻ [കിഞ്ചൽക്കൻ].³⁴ അതിന്നു പൊരുളാവിതു:—വംഗദേശത്തിൽ ശതാനന്ദനാകിൻറ രാജാവിനെ കിഞ്ചൽക്കനാകിൻറ ആചാര്യൻ പുതുതായ് ചെൻറു ചേവിച്ചാൻ അവൻ രാജാവിനെ കാണച്ചെല്ല

† കളിൻറ G.

31. ചോറു വിളമ്പിയതിൽ രാജമാതാവു പുൽക്കൊടിയിട്ടു എന്നു വ്യാഖ്യാനരം.

32. 'അലങ്കീയമുണ്ടു ചുമലിൽ ധരിച്ചുകൊണ്ടു' എന്നു കെ. വി. എം. (പേ. 444). 'എൽ' ചേർത്തു കഴുത്തേലിട്ടു എന്നും പഴയ ഭാഷയിൽ കാണാം. cf. 'ആയുഷ്‌മാനേ, എന്നുടെ കഴുത്തേലിരുന്നു'—ബ്ര. പു., പേ. 29-30.

33. ഉപേക്ഷിച്ചു.

33a. വെറുത്തപോലെ.

34. പരം മാതൃകകളിൽ വിട്ടു കാണുന്നു.

ബോൺ രാജാവിനടയ ഭരണവാക്യം—ആന—³⁵മൂന്നം കണ്ടു പിന്നെ രാജകുലത്തിന്നു ചെൽവിതു. ആനയും കൊണ്ടാടി കൈകൊണ്ടു തടവരും. ഒരുനാൾ രാജാവു അവന³⁶മേലേറി ഇവനെ ദ്രോഹിക്കുമാറു മന്ത്രിച്ചാൻ. അതു കേട്ട ആന ഇമ്പിക്കൈകൊണ്ടു നനച്ചിതു. അതുകൊണ്ടു അവൻ പോയാൻ.

തേർക്കുതിര വണ്ണിച്ചതുകൊണ്ടു പോയാൻ പിശുനൻ. പിശുനനാകിൻറ ആചാർച്ചൻ ഉജ്ജയിനിയിങ്കൽ പ്രദ്യോതനടയ മകൻ പാലകനെ നിത്യം നൂറു ചൊൽ കൊണ്ടു നീതിശാസ്ത്രമോതിച്ചാൻ. അനന്തരം നീതിശാസ്ത്രം പോയപ്പിന്നെ³⁷ 'ഇവനടയ ചൊൽ പഠിച്ചുകൊൾവിതെ'ൻറ പാലകൻ കേൾക്കു മന്ത്രിച്ചാൻ. അതു കേട്ടു, 'ബ്രാഹ്മണനാകയുമൊണ്ടു', ആചാർച്ചനാകയുമൊണ്ടു³⁸, ഇവനെ ദ്രോഹിയാതെ വിടവേണ്ടു'മെൻറു നിന്നെച്ചു തേർമേലേറി, ആചാർച്ചൻ മുത്തൽനിൻറു, തേർക്കുതിരകളെ വണ്ണിച്ചാൻ, 'ഒരു നാളിലേ നൂറു കാതം ചെല്ലും' എൻറാൻ. അതു കേട്ടു അവനും 'എന്നടയ ഗമനം ഇവൻ ചൊല്ലിൻറതെ'ൻറു നിന്നച്ചു³⁹ പോയാൻ.

† പോയ പിന്നെ G.

‡ നിനച്ചവനും M, V.

35. വാഹനമായ ആനയെ എന്നർത്ഥം. cf. കതിര പരുമാററി...യാഗം ചെയ്തും—ഭൂ. വാ., പേ. 3. 'പശുവു കൊല്ലും കണക്കെ കൊൻറിതു.'—ബ്ര. പു., പേ. 79. പുലി കൊൻറുവെന്നും പുലിയെക്കൊൻറുവെന്നും ശരിയാണെന്നു ലി. (സൂ. 25, വൃത്തീ).

36. അ + ആന. V യിൽ 'ആ ആന' തന്നെ.

37. നീതിശാസ്ത്രം പഠിച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ.

38. 'ചാക്യാർമലയാളം'. cf. 'വസിഷ്ഠൻ തിരുവടി പുഷ്പാചാർച്ചനാകയുമുണ്ടു'; പരമഭക്തനാകയുമുണ്ടു'—പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 11. 'മഹാപാപിയാകയുമുണ്ടു', ദുഷ്ടനാകയുമുണ്ടു'—ബ്ര. പു., പേ. 63.

നാ കരച്ചതു കേട്ടു പിശുനകപുത്രൻ^{38a} പോയാൻ. അതിന്നു പൊരുൾ:—പിശുനനാകിന്റെ ആചാര്യൻമകൻ ബാലനായേ നീതിശാസ്ത്രം വല്ലി വത്സവിഷയം വാഴ്ത്താജാവിനെ ചേരിച്ചു നില്ക്കും.³⁹ രാജാവിന്നുണക്കുന്നൊള്ളിതൊരുത്തൻ;⁴⁰ ഇവൻ പുഷ്പനെൻറനുസരിക്കും.⁴¹ ഒന്നാൾ രാജാവു, 'ബാലൻ മന്ത്രിയാവാൻ യോഗ്യനല്ല.† ഇവൻ വരുമളവുക്കു^{41a} ഇവനെക്കെട്ടിവെച്ചിതു.⁴² ഇവൻ അല്ലാഴികിൽ^{42a} ഭേദശാന്തരത്തിന്നു പോവാൻമുക്കും' എൻറ മന്ത്രിച്ചാൻ. അതു കേട്ടു നാ ഇവനെതിരേ^{42b} കരച്ചിതു. അതിന്റെവൻ പോയാൻ.

അത്ഥമാനാവക്ഷേപേ ച പരിത്യാഗഃ. സ്വാമിശീല-
മാത്മനശ്ച കിൽബിഷമുപലഭ്യ വാ പ്രതികർവീത.
മിത്രമുപക്രമ്യ വാസ്യ ഗച്ഛേൽ.

† നല്ലൻ M, V. (താളിയോലഗ്രന്ഥത്തിലും).

38a. 'ക' അധികം.

39. നിന്നിരുത്തവെന്നു വിവക്ഷ.

40. അണക്കൻ—ഏറ്റവും അടുത്തവൻ, സേവകൻ. One who is intimate (T. Lex.). അണക്കം—അടുപ്പം. ദ്രയിൽ 'അനുകനായുള്ളിതൊരുത്തൻ' എന്നു കാണുന്നു.

41. രാജാവു എന്നു ശേഷം.

41a. 'വരുമളവുക്കു' എന്നു മാതൃകകളിൽ.

42. ബന്ധനത്തിലാക്കുക.

42a. =അല്ലായ്യിൽ. cf. 'ഉറക്കം വാരാറഞ്ഞതു കണ്ടു.' ബ്ര. പു., പേ. 31. 'ആയുധമില്ലാഴികയുണ്ടു'—Ibid പേ. 69.

42b. നേക്കു. പുലരുമ്പോൾ എന്നൊരു പഴയ അർത്ഥവും ഇതിന്നുണ്ടു. cf. 'ഏകാദശിനാളെതിരേവേ എഴുന്നേറ്റു'—പ്രാ. ഗ. കാ., പേ. 15. 'ഇൻറെതിരേ എന്റേയുമെടുത്തു'—ബ്ര. പു., പേ. 31.

ഇച്ചൊല്ലിയവെല്ലാമറിഞ്ഞു അത്ഥമാനങ്ങളിരണ്ടും ഇവന്നു കെട്ടു ക്കിൽ സ്വാമിയെ വിടുവിതു. അൻറിയെ സ്വാമിയുടെ ശീലമു മറിഞ്ഞു തന്നടയ അപമാധമറിഞ്ഞു പ്രതീകാരം ചെയ്യാമെൻറു തോൻറുകിൽ സ്വാമിയെ വിടാതെ നിൻറു പ്രതീകാരം ചെയ്വിതു. സ്വാമിയുടെ മിത്രനെ ആശ്രിച്ചിതുതാൻ ചെയ്വിതു. മിത്രനെ ആശ്രിക്കിൻറതു പിന്നെയും സ്വാമിയെ വന്നു കുറുകുവാനായ്.

ശ്ലോകം—

തത്രസ്ഥോ ദോഷനിർഘാതം
മിത്രൈർ ഭർത്തരി ചാചരേൽ
തതോ ഭർത്തരി ജീവേദ് വാ
മൃതേ വാ പുനരാവ്രജേൽ.⁴³

ശ്ലോകാത്ഥമാവിതു—സ്വാമിയുടെ മിത്രനയാശ്രിച്ചു^{43a} നിൻറേ തനക്കു ദോഷമില്ലാമ⁴⁴ സ്വാമിമിത്രനു തേറ്റി, അനന്തരം സ്വാമിയെ വന്നു ആശ്രിച്ചു ജീവിച്ചാലുമമയം.

സമയാചാരികം മുടിഞ്ഞിതു.

43. ദ്. “ചെയ്വു തത്രസ്ഥനായ് മിത്ര-
പോരാ ദോഷോപമാർജ്ജനം
പിന്നെസ്സേവിക്കുകയോ ചെയ്വു
മരിച്ചാൽ വന്നു കോറുകയോ.”

കെ. വി. എം., കൃ. അ., വേ. 446.

43a. ‘മിത്രനയാശ്രിച്ചു’ എന്നു മാതൃകകളിൽ.

44. > യു.

പ്രക. 94, 95.

രാജപ്രതിസന്ധാനം ഏകൈശപത്നം ച.

രാജവൃന്തമേവം അമാത്യഃ പ്രതികർവീത.

പ്രാഗേവ മരണാബാധഭയാദ¹ രാജ്ഞഃ പ്രിയഹിതോ-
പഗ്രഹേണ മാസദപിമാസാന്തരം ദർശനം സ്ഥാപയേദ²,
'ദേശപീഡാപഹ മമിത്രാപഹ മായുഷ്യം പുത്രീയം വാ കർമ്മ
രാജാ സാധയതി', ഇത്യപദേശേന രാജവൃന്തമനുരൂപ-
വേലായാം പ്രകൃതീനാം ദർശയേൽ, മിത്രാമിത്രദൂതാനാം
ച. തൈശ്വ യഥോചിതാം സംഭാഷാം അമാത്യമുഖോ
ഗച്ഛേൽ. ദൗവാരികാന്തർവംശികമഖശ്വ യഥോക്തം
രാജപ്രണിധിമനുവർതയേൽ. അപകാരിഷു ച ഹേഡം
പ്രസാദം വാ പ്രകൃതികാന്തം ദർശയേൽ. പ്രസാദമേ
വോപകാരിഷു.

'രാജപ്രതിസന്ധാന'മെവിതു സൂത്രം. രാജാവു തുയിൽപ്പട്ടാൽ¹
പുത്രാദികളെ രാജ്യം വിനഷ്ടമായിരുന്നതിനെ വാഴിച്ചു² അമാത്യ

1. മരിച്ചാൽ. തുയിലിന്നു ഉറക്കം, സ്വപ്നം, മരണം എന്നെല്ലാം തമിഴിൽ
അർത്ഥമുണ്ടു്.

2. വിനഷ്ടമായ രാജ്യത്തിൽ പുത്രാദികളെ വാഴിച്ചു് എന്നർത്ഥം.

കൾ³ പ്രതിസന്ധാനം^{3a} ചെയ്തിൻറിതെവിതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു—അനുജീവിവൃത്തം കീൾ പ്രകാശമായിതു. അതു ഇരണ്ടു ധ്വായ്കൊണ്ടു മന്ത്രിവൃത്തമായും അത്ഥാധികാരികളുടെയ ആചാരമായും ചൊല്ലിതു. രാജാവു സ്വസ്ഥനായിരിക്കുമ്പോൾ അതി(ൻ) വിഷയവും. ഇപ്പോൾ രാജാവു അസ്വസ്ഥനായിരിക്കുമ്പോൾ മന്ത്രികൾ ചെയ്യും വ്യാപാരം ചൊല്ലിൻറിതു.

രാജവ്യസനത്തിന്നു പ്രതീകാരം^{4a} അമാത്യൻ ഇവണ്ണം ചെയ്യമാറു.

രാജാവിൻ തുയിൽപാട്ടി⁵ന്നു രാജാവിന്നു പ്രിയരായൊളുവരെയും ഹിതരായൊളുവരെയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു രാജാവിന്നു പ്രിയഹിതങ്ങളായൊളു വാക്യങ്ങളെച്ചൊല്ലി, ഒരു തിങ്ങലിരണ്ടു തിങ്ങലിൽ കാഴ്ച

† ഇരണ്ടാധ്യായം M, V, G.

‡ രാജാവു സ്വസ്ഥ M, V, G.

§ -വരയും V.

3. 'ർ' ലോപം. cf. പാണ്ഡവകൾ. (ഭൂ. വാ. എല്ലായിടത്തും).

3a. പ്രതിവിധി, പുനഃപ്രതിഷ്ഠ.

4. 'രാജാവു സ്വസ്ഥനായിരിക്കുമ്പോൾ' എന്നാണ് മാതൃകകളിൽ. സ്വസ്ഥൻ (കൃതൻ) എന്നായിരിക്കുമോ പാഠമെന്നു ശങ്കിക്കാം. പക്ഷേ അതു കറെ കൃതീമമായിത്തോന്നുന്നു. കഴിഞ്ഞ വാക്യത്തിലെ 'സ്വസ്ഥ'നെന്നതിരായി അസ്വസ്ഥപദം പ്രയോഗിച്ചതായിരിപ്പാനാണ് വഴി. ഗണപതിശാസ്ത്രി ഇങ്ങനെ ശരിയ്ക്കു തർക്കമു ചെയ്യുന്നു:—“പുസ്തകപ്രകാശമനുജീവിവൃത്തം മന്ത്രിവൃത്താത്ഥനാത്ഥാധികായ്യാത്ഥനാ ച പൊദ്യോധ്യായാഭ്യാം പ്രതിപാദിതം രാജസ്വാസ്ഥ്യഭേദാത്. തദസ്വസ്ഥതയാം മന്ത്രിവ്യാപാരോദ്യുനാഭിധിയതേ.” (അത്ഥം. II, പേ. 218)

5. മരണം. പാട്ടു < പെട്ടു. cf. വിളിപ്പാട്ട്, വിത്തുപാട്ട്.

കൊടുക്കുമാറു ചൊല്ലുവിതു.^{5a} ഇതു ചൊല്ലിൻറിതാവിതു. തുയില്ലട്ടെ
 ടത്തു ക്രൂരഭീതാഭിദ്വേഷ്യർക്കും ശത്രുക്കൾക്കും വശമാക ഒഴിപ്പാനായ്.⁶
 ഇനി രാജാവിനടയ ചിഹ്നങ്ങളെല്ലാം ചെയ്തു ആപ്തനായും, രാജാവിന്നു
 സദൃശനായൊളോന്നൊരുത്തനെ ഉരുവുതിരിക്കരുതാത്ത കാലത്തു⁷
 പ്രകൃതികൾക്കു രാജാവാക്കിക്കാട്ടുവിതു. മിത്രാമിത്രദൂതന്മാർക്കും കാട്ടു
 വിതു. അവരളൊടു യഥാർഹമായൊളള സംഭാഷണം അമാത്യകളെ
 കൊണ്ടു ചെയ്യിപ്പിതു. രാജാവിന്നു നോമ്പൊഴിയുമളവുമരിയാടാൻ⁸
 എന്റു ചൊല്ലുവിതു. അൻറിയെ ദൗചാരികനെക്കൊണ്ടുതാൻ⁹,
 രാജാവു തന്നടയ വ്യാപാരങ്ങൾ യഥോക്തമായിരുന്നവിറെരെച്ചു
 ള്ളിതു. യഥോക്തം, രാജപ്രണിധിയിൽ¹⁰ ചൊന്ന ജാതി. ദിവസ
 മെട്ടു കൂറിട്ട് ഒരു കൂറിൽ ചെയ്യും കരുമം ഇവ¹¹ നന്നയ്ക്കി
 പ്പിതു, രാജാവരുളിച്ചെയ്താണെന്റു ചൊല്ലു. അപകാരികളാ

5a. കാള—ഭർത്തം (കാളഭൃത്യമല്ല). 'രാജാവു ദേശപിഡ അകറ്റുന്നതിനോ, ശത്രുബാധയെ നിവാരണം ചെയ്യുന്നതിനോ, ആയുസ്സ് വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനോ, പുത്രനുണ്ടാകുന്നതിനോ വേണ്ടിയുള്ള സൽകർമ്മം ചെയ്തയാണെന്നു ഇതിന്നു കാരണം പറയണം' എന്ന മൂലഭാഗം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

6. മുൻപറഞ്ഞതെന്ന് രാജ്യം വശമാകാതിരിപ്പാൻ എന്നർത്ഥം.

7. ആളെ തിരിച്ചറിവാൻ വയ്യാത്ത സന്ധ്യയ്ക്കും മറ്റും. 'അനുരൂപവേലായാം' എന്നേ മൂലമുള്ളൂ.

8. രാജാവു വ്രതാനുഷ്ഠാനം കഴിയും വരെ സംസാരിക്കുകയില്ല. 'രാജാവിന്നു' എന്നുതന്നെ എല്ലാ മാതൃകകളിലും.

9. 'അന്തർവംശികനെ (അന്തഃപുരപാലകൻ) കൊണ്ടുതാൻ' എന്നുകൂടി വേണ്ടതാണ്. എഴുത്തിൽ വിട്ടതാകാം.

10. അധി I. പ്രക. 16.

യൊള്ള ജനത്തിന്നു കോപമും, പ്രകൃതിക്കു അഭിമതമായൊള്ള പോക്[†] മും¹¹ കാട്ടുവിതു. ഉപകാരികളെ നോക്കി പ്രീതിയേ കാട്ടുവിതു.

ആപ്തപുരുഷാധിഷ്ഠിത ഏകപ്രത്യുത്തസ്ഥൗ വാ കോശ-
ഭണ്ഡാവേകസ്ഥൗ കാരയേൽ; തുല്യകുമാരമുഖ്യാംശ്വാ-
ന്യാപദേശേന.

യശ്ച മുഖ്യഃ പക്ഷവാൻ ഏകാഭിമതോ വാ വൈ-
ഗുണ്യം ഭജേത, തമുപഗ്രാഹയേൽ, ബാഹ്യാബാധാം വാ
യാത്രാം പ്രേഷയേൽ, മിത്രകുലം വാ.

ഏകത്തിലും പ്രത്യന്തഭൂമിയിലുമുള്ള ഭണ്ഡകോശങ്ങളിനേയും ആപ്തപുരുഷാധിഷ്ഠിതമുമാച്ച് ഒരുത്തിലിയുട¹²മാക്കുവിതു. കുല്യരെയും മെൻറവാറു അക്കലത്തിലൊള്ളവരും. രാജകുമാരന്മാരെയും മുഖ്യന്മാരെയും മറെറാൻറു ചൊല്ലി ഒരിടത്താക്കുവിതു. ആപ്തപുരുഷാധിഷ്ഠിതമാക്കുവിതു എൻറവാറു കാവലിടുവിതു.

യാവനൊരു മുഖ്യൻ പല ബന്ധുക്കളുമുടയനായ് ഏകസ്ഥനായ് താൻ അഭിമതനായ്താൻ ദ്രോഹം ചെയ്യുമെൻറു തോൻറുകിൽ, ^{12a}

† കോപമും M, V.

§ ഒരുത്തിയിലു M, V.

11. പ്രസാദം എന്നർത്ഥത്തിൽ ആൺ. പോകം—Pleasure, happiness (T. Lex.) 'പ്രകൃതിയ്ക്കു അഭിമതമായുള്ള' എന്ന വിശേഷണം കോപത്തിന്നും പ്രസാദത്തിന്നും ചേരേണ്ടതാൺ യഥാർത്ഥത്തിൽ.

12. ഒരു ദിശയിൽ. പലേടത്തും വന്നിടുണ്ടു്.

12a. 'തോൻററിൻറു' എന്നു വേണ്ടതാൺ.

അവനെ തള ഇടിച്ചു¹³ വൈപ്പിതു.^{13a} അതൊല്ലാതെൻറ തോൻറ കീൽ പട് അപായമൊള്ള ദേശം സാധിപ്പാനായ് കൊടുത്തു പോക്കു വിതു. അൻറിയെ തന്നുടെ മിത്രനേ¹⁴ കൊടുത്തു വിടുവിതു. അവനെ ക്കൊണ്ടു തള ഇടിച്ചാലുമമയും എൻറിക്കുനെ സ്വവിഷയത്തിലൊള്ള കർത്തവ്യം ചൊല്ലിതു.

യസ്താച്ച സാമന്താദോ ആബാധം പശ്യേൽ, തമസവ-
വിവാഹഹസ്തിബന്ധനാശപണ്യഭൂമിപ്രദാനാപദേശേന
അവഗ്രാഹയേൽ; സ്വമിത്രേണ വാ. തതഃ സന്ധിമ-
ദ്ദൃഷ്ട്യം കാരയേൽ.

ആടവികാമിത്രേൻ വാ വൈരം ഗ്രാഹയേൽ.

തൽകലീനമവതലം വാ ഭൂമ്യേകദേശേനോപഗ്രാഹ-
യേൽ.

കല്യകമാരമുഖ്യോപഗ്രാഹം കൃതവാ വാ കുമാരമഭി-
ഷിക്തമേവ ദർശയേൽ. ദാസ്യകർമ്മികവദോ വാ രാജ്യ-
കണ്ടകാനുധൃത്യ രാജ്യം കാരയേൽ.

† പല M, V.

13. തടവിഖാക്കി. തള—(ക. തള) ചങ്ങല.

13a. 'ഉപഗ്രാഹയേൽ'. വശികരിജ്ഞം എന്ന അർത്ഥം കൂടുതൽ ഹൃദ്യമായി ഭവേന്ന.

14. ഇപ്പോൾ മിത്രവദം സംസ്കൃതത്തിലെപ്പോലെ നപുംസകമായ പ്രയോഗി-
കാർക്ക.

പരവിഷയത്തിലൊള്ള കർത്തവ്യം ചെയ്തിൻറിതു. യാവനൊരു സമന്തനിൽനിന്നു ബാധ ഭരണൻറു തോൻറുവിതു—[സാമന്തനാ വോൻ ഭൂമനന്തരൻ],¹⁵—അവനെ ഉത്സവം ചെയ്തിത്താൻ, വിവാഹം ചെയ്തിത്താൻ, ഹസ്തിബന്ധനം ചെയ്തിത്താൻ, കുതിരവാണിയം ചെയ്തിത്താൻ, ഭൂമി കൊടുക്കുമാറു ചെയ്തിത്താൻ,^{15a} വിളിച്ചു സ്വീകരിപ്പിതു; അവനടയ വികാരമൊഴിവാന്നായ്. അൻറിയെ തന്നടയ മിത്രനോടു താൻ പിന്നെ അദൃഷ്ട്യമായൊള്ള സന്ധിചെയ്വിതു.^{15b}

അൻറിയെ ആടവികരോടുതാൻ ശത്രുക്കളോടുതാൻ വൈരം ചമെപ്പിതു.

അക്ഷേപത്തിലൊള്ളോന്നൊത്തനൊത്താൻ ഇളംകൂറടയവനെത്താൻ^{15c} ഭൂമിയടയ ഏകദേശം കൊടുത്തു അവരളെ സ്വീകരിപ്പിതു.¹⁶ അവരളെക്കൊണ്ടു അ ചനെ അടക്കുവിതു—എൻറിവണ്ണം രാജാവു ഉന്നയിരിക്കച്ചെയ്തേ^{16a}യുള്ള വ്യാപാരം.

ഇനി രാജാവു തുയില്പട്ടപ്പോൺ ചെയ്യും കാര്യം ചെയ്തിൻറിതു:—രാജാവിൻ കലത്തിലൊള്ള രാജപുത്രന്മാരെല്ലാരെയും തളയിലിട്ടു¹⁷ ഒരുത്തനെ അഭീഷേകം ചെയ്യിട്ടു കാട്ടുവിതു. അന്നന്തരം ഓണ്ഡകർമ്മിക

15. തൊട്ടടുത്ത ഭൂമിയിലുള്ളവൻ.

15a. ചില മാതൃകകളിൽ ഇതു വിട്ടുകാണുന്നു.

15b. മാതൃകകളിൽ ഈ വാക്യം അടുത്ത വാക്യത്തിന്റെ ശേഷം ചേർത്തിരിക്കുന്നു.

15c. എല്ലാ മാതൃകകളിലും ഇതു കാണുന്നില്ല.

16. പദം ആവശ്യമല്ല.

16a. cf. 'കറിക്കോളൊടു കൂട ഇരിക്കച്ചെയ്തേയും'—ദൃ. വാ., പേ. 39.

17. ഉപഗ്രാഹം (വശീകരിക്കുക) എന്നതിന്നു എല്ലായിടത്തും വ്യാഖ്യാതാവു ബന്ധനത്തിലാക്കുക എന്നർത്ഥം കല്പിക്കുന്നു. (cf. f. n. 13a)

ത്തിൽ¹⁸ ചൊല്ലിന്റെ ജാതി കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കേണ്ടതും രാജ്യം സ്വസ്ഥമാക്കി വാഴിപ്പിതു—എന്റിക്കുനെ സ്വവിഷയത്തിൽ ചെയ്യുമാറു. പരവിഷയത്തിലൊള്ള വ്യാപാരം ചൊല്ലിന്റെ:—

യദി വാ കശ്ചിനുവ്യഃ സാമന്താദിനാമന്യതമഃ കോപം ഭജേത, തം, 'ഏഹി, രാജാനാം തപാ കരിഷ്യാമി', ഇത്യാവാഹയിതപാ ഘാതയേൽ. ആപൽപ്രതീകാരേണ വാ സാധയേൽ.

യുവരാജേ വാ ക്രമേണ രാജ്യഭാരമാരോപ്യ രാജവൃസനം വ്യാപയേൽ.

പൗരഭൂമൗ രാജവൃസനേ മിത്രേണാമിത്രവൃഞ്ജനേന ശത്രോഃ സന്ധിമവസ്ഥാപ്യാപഗച്ഛേൽ. സാമന്താദിനാമന്യതമം വാസ്വ ടുഗ്ഗേ സ്ഥാപയിതപാപഗച്ഛേൽ. ക്ഷമാരഭഭീഷിച്യ വാ പ്രതിവൃഹേത. പരേണാദി—യുക്തോ വാ യഥോക്തം ആപൽപ്രതീകാരം കർത്യാൽ.

മുഖ്യമായൊള്ള സാമന്താദികളിലൊരുത്തൻ കോപിപ്പോന്നാകിൽ അവനെ വിളിച്ചു,* 'നിന്നെ രാജ്യത്തിന്നഭീഷേകം ചെയ്'വൻ. ഇവ നത്വം പിള്ള. രാജ്യയോഗ്യനല്ല നീയകൻറിയന്നാകിൽ.† പ്രകൃതി ക്ഷോഭപരിഹാരാർത്ഥമായ് ഇവനെ അഭീഷേകം ചെയ്'വിതു‡, എന്റ

* വിളിച്ചിച്ച് G.

† ഇതർഹാസ്തി V.

‡ ചേയ്തി G.

18. അധി. 5, പ്രക. 89.

ജാതി വളസം പേശിത് അവനെക്കൊൽവിതു വിളിച്ചാലും വാരാ തൊഴിവോനാകിൽ ആപൽപ്രതീകാരത്തിൽ¹⁹ ചൊല്ലിയ ജാതി ചെയ്തു സാധ്യപിതു എൻറിവണ്ണമൊള്ള രാജ്യപ്രതിസന്ധാനം ചെയ് വിതു യുവരാജാവില്ലയാതവിടത്തു്.

യുവരാജാവുളനാകിൽ രാജാവു ജീവിച്ചിരിക്കച്ചെങ്കൽ രാജ്യ ഭാരം ക്രമത്താൽ അവർക്കുലാക്കി അനന്തരം രാജ്യവ്യസനം—രാജ മരണം—അറിയിപ്പിതു. മറയാതൊഴിവിതു²⁰. എൻറിവണ്ണം സ്വവി ഷയത്തിലിരുന്ന തുയിപ്പട്ടാലൊള്ള രാജ്യപ്രതിസന്ധാനം ചൊല്ലീതു.

പരഭൂമിയിലിരുന്ന തുയിപ്പട്ടകിൽ പ്രതിസന്ധാനം ചെയ്യുമാറു ചൊല്ലിൻറിതെമ്പിതു.²¹ വിജിഗീഷുവിന്നും യാതവ്യനക്കും പാർശ്വ സ്ഥായിയായൊള്ള^{21a} രാജമിത്രനുമായിരിക്കുമവനെ അമിത്രവൃഞ്ച ന²²നാക്കി, അവൻവഴിമേൽ യാതവ്യ(ാ)മിത്രനോടു^{21b} സന്ധ്യചെയ്തിട്ടു, ആകാശ്യൻ കോശഭണ്ഡങ്കരക്കു അഴിവു വാരാതെ പോന്നുകഴിവിതു.²³ അൻറിയെ വിജിഗീഷുവിനോടു കൂടിപ്പോയ് രാജാക്കളിലൊരുത്തൻ

† പേശിച്ചു M, V.

‡ ചെയ്തിതു M, V.

§ -പോയ M, V.

19. അധി. 9.

20. മൂലത്തിലില്ല.

21. ചൊല്ലിൻറിതു എന്നു മതി.

21a. ‘-യൊള്ളവനും’ എന്നു വേണ്ടതാണ്.

21b. ‘യാതവ്യമിത്രനോടു’ എന്നു മാതൃകകളിൽ.

22. ശത്രുവാണെന്നു നടീയ്ക്കുന്നവൻ.

23. പതുക്കെ രക്ഷപ്പെടണം. ശൈലീ ശ്രദ്ധേയം. കഴിതൽ—To slip away (T. Lex.).

ഇവനോടു കോപിച്ചോരിൽ പട്ടു,^{23a} യാതവൃന്തോടു സന്ധ്യചെയ്തു പുകു
യാതവൃന്തയെ മരിപ്പത്തിൽവെച്ചു;^{23b} വിജിഗീഷമാത്രനായ പടയും
കൂട്ടി യാതവൃന്തനെ പ്രഹരിച്ചു പോന്നു കഴിവിതു എൻറ ചിലർ.^{23c}
ചൊന്ന ഭഗ്ഗത്തിലാരിയെ തുയില്പട്ടകിൽ അരികത്തൊള്ള രാജാവി
നെന്നൊൻ യാതവൃന്തലത്തിലൊള്ളൊൻ ഒരുത്തനെന്നൊൻ തന്നടയ
താക്കി ഭഗ്ഗത്തിൽവെച്ചു പശ്ചാൽകോപവ്യാജത്താൽ പോന്നു കഴി
വിതു അമാത്യൻ. അൻറിയെ കമാരനളനാകിൽ അവനെ അവിടെ
ഇരുന്നേ അഭീഷേകം ചെയ്തു പണ്ടുപണ്ടെ വിഗ്രഹം²⁴ താൻ പുരോപ
രോധം താൻ ചെയ്തിതു.^{24a} അഭീയോഗിക്കുന്നാളേ അവസ്ഥ ചൊ

23a. കോപിച്ചതായി നടിച്ചു എന്നർത്ഥം.

23b. ശത്രുവിന്റെ വിഷമസ്ഥിതിയോ ദുർബ്ബലസ്ഥാനമോ കണ്ട്.

23c. വാക്യം ക്ലിഷ്ടം. ഈ 'ചിലർ' എത്രോ വ്യാഖ്യാതാക്കന്മാരാണ്. വിജി
ഗീഷ്യന്റെ പ്പോ പോയ ഒരു രാജാവു് അദ്ദേഹത്തോടു് കോപിച്ചതായി നടിച്ചു് ശത്രു
വിനോടു സന്ധി ചെയ്യണം. ശത്രുവിനു് ആപത്തുവരുമ്പോൾ, വിജിഗീഷ്യന്റെ
അമാത്യൻ നയിക്കുന്ന പടയുടെ സഹായത്തോടുകൂടി അയാളെ നിഗ്രഹിച്ചു പോരികയും
വേണം എന്നാണ് ആകപ്പാടെ വന്നുചേരുന്ന അർത്ഥം. "വിജിഗീഷ്യമാത്യൻ തന്ന
ടയ പടയും കൂട്ടി" എന്നു തീരുത്തിയാലോ? ഉയിൽ വാക്യത്തിന്റെ അന്ത്യഭാഗം വിട്ടു
പോയിരിക്കുന്നു.

24. പണ്ടുപണ്ടെയുള്ള സമരം എന്നായിരിക്കാം. എല്ലാ മാതൃകകളിലും ഒരേ
പാഠം തന്നെ.

24a. ഖണ്ഡികയുടെ മൂലാൻസാരിയായ അർത്ഥം:—'ശത്രുവിന്റെ രാജ്യത്തുവെച്ചു
രാജമരണം സംഭവിച്ചാൽ രാജാവിന്റെ ശത്രുവാണെന്നു നടിക്കുന്ന മിത്രനെക്കൊണ്ടു്
മാവുമായി സന്ധിചെയ്തിച്ചു് അമാത്യൻ മടങ്ങിപ്പോരേണ്ടതാണ്. അല്ലാത്തപ്പ
ക്ഷേപകളിൽ ഒരുവനെ രാജാവെന്നു നിലയിൽ ദുഷ്ടത്തിൽ സ്ഥാപിച്ചു മടങ്ങി
രഥവാ കമാരനെ രാജാവായിട്ടഭീഷേകം ചെയ്തു ശത്രുവിനെ ആക്രമിക്കുന്നു.'
എം., കൗ. അ. പേ. 448.

ല്ലീതു. രാജമരണമറിഞ്ഞു ശത്രുവിനാൽ അഭിയോഗിക്കപ്പെട്ട അമാത്യന്മാർ, കുമാരന്മാർ യഥോക്തമായൊക്കെ ആപൽപ്രതീകാരം അനുഷ്ഠിച്ചിതു. യഥോക്തമായോ, 'ബാഹ്യാഭ്യന്തരഃശ്വാപദഃ,'^{24b} 'ദൃഷ്ടശത്രുസംയുക്തഃ'²⁵, 'അത്ഥാൻതഥസംശയയുക്തഃ'²⁶ എൻറിസ്റ്റത്രത്തിൽ ചൊല്ലിനവു,^{26a} 'ആബലീയസ്'²⁷ത്തിൽ ചൊല്ലിന്റെ പ്രകാരം താൻ²⁸—എൻറിസ്റ്റനെ രാജ്യപ്രതിസന്ധാനം മുടിഞ്ഞിതു.

പ്രകരണം 95.

ഏവം ഏകൈശപത്നം അമാത്യഃ കാരയേൽ ഇതി കൗടല്യഃ.

'നൈവം', ഇതി ഭാരപോജഃ. പ്രമുഖമാണേ വാ രാജ്യമാത്യഃ കല്യകുമാരമുഖ്യാൻ പരസ്സരം മുഖ്യേഷു വാ വിക്രമയേൽ. വിക്രാന്തം പ്രകൃതികോപേന ഘാതയേൽ. കല്യകുമാരമുഖ്യാൻ ഉപാംശുഭണ്ഡേന വാ സാധ-

24b. അധി. 9, പ്രക. 143.

25. ,, ,, 144.

26. ,, ,, 145.

26a. ചൊല്ലിയവയും. 'ചൊല്ലിന്റെ പ്രകാരം താൻ' എന്നായാലേ വാക്യം ശരിയാകൂ.

27. അധി. 12, പ്രക. 162-170. അബലീയാനെ—ദുർബ്ബലനെ—സംബന്ധിച്ച കൃത്യം ആബലീയസം.

28. ശത്രു ആക്രമിച്ചാൽ മുൻപറഞ്ഞ അധികരണങ്ങളിൽ വിവരിച്ച പ്രകാരം അവനോടു് പെരുമാറണമെന്നർത്ഥം.

യിതപാ സ്വയം രാജ്യം ഗൃഹ്ണീയാൽ. രാജ്യകാര-
ണാദ്ഹി പിതാ പുത്രാൻ, പുത്രാശ്ച പിതരം അഭിദ്ദു-
ഹ്യന്തി; കിമങ്ഗ പുനരമാത്യപ്രകൃതിർഹ്യേകപ്രഗ-
ഹോ രാജ്യസ്യ. തൽ സ്വയമുപസ്ഥിതം നാവമന്യേത.
സ്വയമാരൂഢാ ഹി സ്രീ ത്യാജ്യമാനാഭിശപതീതി
ലോകപ്രവാദഃ.

‘ഏകൈശ്ച’മെന്നിതു സൂത്രം. ഒരു രാജപുത്രനയേ ഏകാത-
പത്രമായി രാജ്യം അമാത്യൻ വാഴിക്കുമാറു ചൊല്ലിപ്പറിയെത്തിയ
സൂത്രാർത്ഥം. സംബന്ധം:—രാജപ്രതിസന്ധാനം കീഴ് ചൊല്ലിതു.
ഇപ്പോൾ ഭാരചാജമതത്തിനാൽ അമാത്യനുക്കേ ഐശ്വര്യമടുത്തേ-
ടതു²⁹ രാജപുത്രനയേ വാഴിക്കുവേണ്ടു എന്തറിയിപ്പാൻ ചൊല്ലിപ്പറി-
യെത്തിയ സംബന്ധം.

ഇപ്പോഴുമേ ഏകൈശ്വര്യം രാജപുത്രനുക്കു ചെയ്യിപ്പിതു എന്തു
കൗടല്യൻ പക്ഷം.

അതല്ലവെൻ^{29a} ഭാരചാജൻ പക്ഷം. അതെന്തിനെൻറാൽ:—
രാജാ തുയില്പുടമവസ്ഥ ആയവാറെ^{29b} അമാത്യകളെയും രാജാവിൻ

† മെൻറ M, V.

‡ തുയിൽ M, G.

29. അമാത്യനിൽതന്നെ രാജ്യം ചേരേണ്ടതായിരിക്കട്ടെ.

29a. cf. യേങ്കരമായി കലഹിച്ചവനന്തരം—പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 31. ‘ചാലുക്യാ
ഏകൈശ്വര്യവേൻ’—Ibid, പേ. 4.

29b. ആയ+ആറെ. ആറു—വിധം (ത.).

കലത്തിലൊള്ളവരെയും, രാജപുത്രന്മാരെയും, മുഖ്യന്മാരെയും പരസ്പരം യുദ്ധം ചെയ്തിപ്പിതു. അനന്തരം നിഷ്കണ്ടകമായിരുന്നു രാജ്യം വാഴ്വിതു അമാത്യൻ. രാജ്യനിമിത്തമായ് പിതാവു പുത്രനെ ദ്രോഹിക്കും; പുത്രൻ പിതാവിനെ ദ്രോഹിക്കും. ഏതും ചാല്യ ഇൻറിയെ ഇരുന്ന അമാത്യൻ ചൊല്ലവേണ്ടാവല്ലോ, രാജ്യത്തിന്നു യോഗക്ഷേമമായിരുന്നാൽ.³⁰ രാജ്യത്തിന്നമാത്യൻ പ്രധാനമാകിൻറ മയാൽ രാജ്യം താനെ വന്നൊണ്ടാകിൻറതിനെ അവജ്ഞ ചെയ്യു ലാകാ. താനേ വന്നേറിൻറ ശ്രീയി³¹നെക്കണ്ടെങ്കിൽ ശ്രീ ശപിക്കും. പിന്നെ എൻറും ശ്രീ ഒണ്ടാകാതെൻറും ലോകർ ചൊല്ലുവിതു. ഇവൃ ത്മത്തിൽ ശ്ലോകം ചൊന്നാൻ ബൃഹസ്പതി:—

കാലശ്ച സമുദഭ്യേതി
യം നരം കാലകാഷ്ഠിണിം
ഓർല്ലഭം സ പുനസ്തസ്യ
കാലഃ കർമ്മ ചികീഷ്തഃ.

ശ്ലോകാർത്ഥമാവിതു:—യാവനൊരു പുരുഷൻ കാലം പാർത്തു കരുമം ചെയ്യാനിരിപ്പോൻ, അക്കാലമൊരിക്കാൽ വരും.³² അപ്പോൾ

30. ക്ലിഷ്ടം. രാജ്യനിയാമകൻ മാത്രമായ അമാത്യൻറ കാലം പിന്നെ പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ എന്നാണു് ആശയം. 'യോഗക്ഷേമൻ' പന്തിയല്ലാത്ത പ്രയോഗമാണു്. പക്ഷെ ഇത്തരം പ്രയോഗങ്ങൾ പഴയ മലയാളത്തിൽ ധാരാളം കാണാം. cf. 'പെരു കിന്ദ സന്താപനായ'—പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 16. 'യുദ്ധശ്രമം വന്നാലസ്യനാമിരുന്നതളിൻ ഭഗവാന്റെ'—Ibid., പേ. 30.

31. 'സ്ത്രീ' എന്ന് മൂലത്തിൽ. ശ്രീയും സ്ത്രീയും ഒരുപോലെ ഗണിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

32. വാക്യം വികൃതം. cf.

“ഒരിയ്ക്കലേ വത്ര കാലം
കാലം കാക്കുന്ന മർത്ത്യനിൽ;
പിന്നിട്ടു കർമ്മം ചെയ്യാനായ്
മുതിർന്നാൽ കാലമെത്തിടാ”

കെ. വി. എം., പേ. 449.

കരുമം ചെയ്തു കൊള്ളാക്കാൽ ഒർപ്പഭൂമാം അക്കരുമം ചെയ്വാൻ—
എന്റെ ബൃഹസ്പതിയുടേ പക്ഷം.

പ്രകൃതികോപക, മധമ്നിഷ്ട, മന്നൈകാന്തികം ചൈതദ്
ഇതി കൗടല്യഃ. രാജപുത്രമാത്മസമ്പന്നം രാജ്യേ സ്ഥാ-
പയേൽ. സമ്പന്നാഭാവേ വ്യസനിനം കുമാരം, രാജ-
കന്യാം, ഗർഭിണീം ദേവീം വാ പുരസ്കൃത്യ മഹാമാ-
ത്രാൻ സന്നിപാത്യ ബ്രൂയാൽ:—‘അയം വോ നിക്ഷേപഃ;
പിതരമസ്യുവേക്ഷധപഃ; സത്തപാഭിജനമാത്മനശ്ച. ധ-
ജമാത്രോയഃ; ഭവന്ത ഏവ സ്വാമിനഃ. കഥം വാ
ക്രിയതാം’ ഇതി.

ഇപ്പക്ഷം പിഴയ്ക്കും; പ്രകൃതികോപകം; അധമ്നിഷ്ടം,
അന്നൈകാന്തിക³³ മാവിതുമൊണ്ടെന്റെ കൗടല്യൻ പക്ഷം. ആകിന്റെ
മയാൽ രാജപുത്രൻ ആത്മസമ്പന്നനായൊള്ളവനെ രാജ്യം വാഴി-
പ്പിതു. ആത്മസമ്പന്നനില്ലാക്കാൽ വ്യസനിയായൊള്ള രാജപു-
ത്രനെന്നൊന്നും കൊറുവിതു. അവനുമില്ലാക്കാൽ രാജപുത്രിയുമുമയം.
അവളുമില്ലാക്കാൽ ഗർഭിണിയായൊള്ള രാജമഹിഷി അമയം. അവര-
ളിലൊരത്തരെ പുരസ്കരിച്ചു മഹാമാത്രരെ എല്ലാരയും കൂട്ടി മുഖ്യനാ-
യൊള്ള അമാത്യൻ ചൊല്ലവിതു:—‘ഇവൻ നിങ്ങൾക്കു നിക്ഷേപം’
എന്റെ ചൊല്ലവിതു.^{33b} കീറു ചൊന്നവരളൊരത്തരെ ഉദ്ദേശിച്ചു,

33. അനിയതം. എല്ലായിടത്തും നിയമേന യോജിക്കാത്തതു്.

33b. ‘ചൊല്ലവിതു’ എന്നാവർത്തിക്കുന്നതു ഇന്നത്തെ നിലയ്ക്കാവശ്യമല്ലെങ്കിലും
ഭാഷാസ്വഭാവം കാണിക്കാൻ നിലനിർത്തിയിരിക്കുന്നു.

‘ഇവൻ തുണവാനാകിലും അതുണവാനാകിലും ഇവനുടേ പിതാവിൻ തുണം കൊൾക. നിങ്ങളുടെ സത്വമും അഭിജ്ഞമു് പ്രതിപത്തി ചെയ്തിൻ.†³⁴ ഇവൻ നിങ്ങൾക്കൊരു ധപജം³⁵ മാത്രം. ഇവനു നിങ്ങളേയല്ലോ സ്വാമി ആവീർ.^{35a} എന്തിനവനെക്കൊണ്ടുനഷ്ടിക്കുമാറാവി തെ’ൻറിങ്ങനെ ചൊല്ലുവിതു.

തഥാ ബ്രഹ്മവാണ്മം യോഗപുരുഷാ ബ്രഹ്മയുഃ—‘കോ/ന്യോ ഭവൽപുരോഗാദന്യോദ് രാജ്ഞഃ ചാതുർവ്ണ്യമർഹതി പാലയിതും’ ഇതി. തഥേത്യമാത്യഃ കുമാരം, രാജകന്യാം ശർഭിണീം ദേവീം വാ/ധികവീത, ബന്ധുസംബന്ധീനാം മിത്രാമിത്രദൂതാനാം ച ദർശയേൽ.

ഭക്തവേതനവിശേഷമമാത്യാനാം ആയുധീയാനാം ച കാരയേൽ. ‘ഭൂയശ്ചായം വൃദ്ധഃ കരിഷ്യതി’ ഇതി ബ്രൂയാൽ. ഏവം ദുർഗ്ഗരാഷ്ട്രമുഖ്യാൻ ആഭാഷേത, യഥാർഹം ച മിത്രാമിത്രപക്ഷം. വിനയകർമ്മണി ച കുമാരസ്യ പ്രയതേത.

† ജനമം G. താളിയോലഗ്രന്ഥത്തിലും ഇങ്ങനെ തന്നെ.

† ചെമ്പീർ G.

34. വീര്യവും ക്ഷവവും ആലോചിപ്പിൻ.

35. കൊടി(ചിഹ്നം)—പേരിനു മാത്രമുള്ള ആൾ എന്നർത്ഥം.

35a. നിങ്ങൾ മാത്രമാണല്ലോ സ്വാമിയായിരിക്കുന്നത്.

കന്യായാം സമാനജാതീയാദഃ പത്നീമുൽപാദ്യ വാഴ
ഭീഷിഞ്ചേൽ.

മാതൃശ്ചിത്തക്ഷോഭഭയോൽ കല്യമല്പസതപം മരാനം ച
ലക്ഷണമുപനിധേയാൽ. ഋത ചൈനാം രക്ഷേൽ.

ന ചാത്മാത്മം കഞ്ചിദുൽകൃഷ്ടമുപഭോഗം കാരയേൽ.
രാജാത്മം തു യാനവാഹനാരണവസൃഷ്ടിവേശ്ശപരി-
വാപാൻ കാരയേൽ.

അനന്തരം ഇവനാലേകപ്പെട്ട യോഗപുരുഷന്മാർ,³⁶ 'മററാൻ നി
ന്നാൽ കൊള്ളപ്പെട്ട രാജാവൻറി ഇച്ചാതുവുണ്ണും രക്ഷിക്കക്കെല്ലോൻ?'
എൻറ ചൊല്ലുവിതു. അതുകാണമാത്രക്കും മറൊഴിഞ്ഞവരൊക്കെ
തോൻറിച്ചു, അവർകളും അപ്പുണ്ണമേ ചൊല്ലി, അനന്തരം കുമാരനെ
ത്താൻ, കുമാരിയെത്താൻ, ഗർഭിണിമഹാഭേവിയെത്താൻ അധി
കരിപ്പിതു.³⁷ ബന്ധുക്കൾക്കും സംബന്ധികൾക്കും മിത്രാമിത്രന്മാരുടേ
ഭൃതക്കും കാട്ടുവിതു ഇവരൊള.

അരിയും ജീവിതമും അമാത്രക്കും ചേവകക്കും വിശേഷിച്ചു കല്പി
പ്പിതു. 'വളന്നാൽ പെരുക അരുളിച്ചെയ്യും' എൻറ ചൊല്ലുവിതു
അപ്പുണ്ണമേ ദർശ്യമുഖ്യക്കും ഭാഷ്യമുഖ്യക്കും ചൊല്ലുവിതു. മിത്രാമിത്ര

36. മുൻകൂട്ടി എപ്പാടുചെയ്യ ചാരസംഖം.

37. അഭാഷക ചൊല്ലുന്നത.

പക്ഷങ്ങൾക്കും തക്കവാറു ചൊല്ലിയിട്ടു. ഇവനടയ വിനയകർമ്മങ്ങൾ ഉത്സാഹിപ്പിതു.³⁸

രാജകന്യകയാകിൽ സമാനജാതീയനായൊള്ളൊന്നൊരു രാജകുമാരനെ കൊടുത്തു മകൻ പിറന്നപ്പോൾ അവനെ അഭിഷേകം ചെയ്യിപ്പിതു.

ഇനി മാതാവിനടയ ചിത്തക്ഷോഭദ്വയമൊഴിവാനായ്കൊണ്ടു കലമുടയോടൊന്നു ബ്രാഹ്മണനെത്താൻ തങ്ങൾ കലത്തിലൊള്ളൊന്നൊരുത്തനെത്താൻ അവരളരികത്തു³⁹ നിറുത്തുവിതു.⁴⁰ ദേവതാപൂജാപരികർമ്മവ്യവഭാശം⁴¹ ചൊല്ലി നിറുത്തുവിതു. ഋതുക്കാലത്തവളെ രക്ഷിപ്പിതു, പുത്രൻ ജനിച്ചാത്തവാറു.

അമാത്യൻ തനക്കായി ഉൽകൃഷ്ടമായൊള്ള ഉപഭോഗം ചെയ്തുകൊഴിവിതു. രാജാർത്ഥമായ് യാനങ്ങളും വാഹനങ്ങളും ആരോണമുണ്ടു

† മോക്ഷ M.

‡ ദേവതാപൂജ M, V, G.

§ -ങ്ങളും G.

38. വിദ്യാഭ്യാസകാര്യങ്ങളിൽ ഉത്സാഹിസ്തനും. 'ഉത്സാഹിപ്പിതു' എന്നു എല്ലാ മാതൃകകളിലും. ദീർഘം ഹ്രസ്വമാക്കുന്ന പതിവനുസരിച്ചായിരിയ്ക്കാം. cf. f. n. 41.

39. പൂജക ബ. വ. നോക്കുക.

40. അല്പസത്യാൻ, ലക്ഷണുൻ (സമൃദ്ധലക്ഷണമുള്ളവൻ) എന്നീ വിശേഷണങ്ങൾ വിട്ടിരിയ്ക്കുന്നു.

41. ദേവപൂജാദികൾക്കൊന്നെന്ന പേരിൽ. ദേവതാപൂജ എന്നു മാതൃകകളിൽ. cf. 'പരയും ഭാഷാബന്ധങ്ങളെല്ലാം'—ഉ. സ. I. 66.

ചെയ്തിപ്പിതു. പരിവാപങ്ങളെയും ചെയ്തിപ്പിതു. അതാവിതു ശയ
നാസനഭോജനഭാഗ്യാങ്ങൾ^{41a} ചെയ്തിപ്പിതു.

യൗവനസ്ഥം ച യാചേത
വിശ്രമം ചിത്തകാരണാൽ;
പരിത്യജേദ് അതുഷ്യന്തം,
തുഷ്യന്തം ചാനുപാലയേൽ.

പൊരുളാവിതു:—കുമാരൻ യൗവനം വന്നപ്പോൾ അവനെ
ഇരപ്പിതു. 'വൃദ്ധനായേൻ. രാജ്യം രക്ഷിക്കപ്പടാ. പരലോകസാധന
മായൊള്ള കർമ്മം ചെയ്തുകൊടുവൻ' എൻറിരപ്പിതു, ബുദ്ധി അറിവാൻ.
അനന്തരം അവൻ ഒപിഷിച്ചിട്ടു, 'പോയിടെ'ൻറു ചൊല്ലുകിൽ വിട്ടു
പോവിതു. അതൊല്ലാ എൻറു തോൻറുകിൽ അവനോടുകൂടി അവനെ
രക്ഷിപ്പിതു.

നിവേദ്യ പുത്രരക്ഷാത്ഥം
ശുദ്ധസാരപരിഗ്രഹാൻ
അരണ്യം ദീർഘസത്രം വാ
സേവേതാരുച്യതാം ഗതഃ.

ഇതിന്നു പൊരുളാവിതു:—താൻ രാജാവിനെ വിട്ടുപോമ്പക്ഷ
ത്തിൽ തന്നടയ മകനെ രക്ഷിക്കവേണ്ടമെൻറു രാജാവിന്നു കാട്ടി
ക്കൊടുത്തു, ശുദ്ധപുരുഷന്മാരെയും മൂലബലത്തെയും കാട്ടിക്കൊടുത്തു,
'ഇവരളിലും യഥാർത്ഥമായൊള്ള പ്രതിപത്തി ചെയ്ക'വെൻറു ചൊല്ലി,
രാജാവിന്നു പിതൃപിതാമഹന്മാർ ആചൽപ്രതികാരാത്ഥമായ് വെച്ച
ധികങ്ങളെയും കാട്ടിക്കൊടുത്തു അമാത്യൻ കാടുപുക്കു തപസ്സുചെയ്തിതു

താൻ, ദീർഘകാലസാധ്യമായൊരു യാഗവിശേഷത്തെത്താൻ ചെയ്തു രാജാവിനാൽ ദപിഷിക്കപ്പെട്ടാൽ.

മുഖ്യൈരവഗൃഹീതം വാ

രാജാനം തൽപ്രിയാശ്രിതഃ

ഇതിഹാസപുരാണാഭ്യാം

ബോധയേദം അത്ഥശാസ്ത്രവിൽ.⁴²

ഇതിന്നു ചൊരുളാവിതു—അമാത്യൻ രാജാവിനാൽ ഭേഷ്യനർറിയെ⁴³ മാതൃലാടികളാൽ [അ]സ്വതന്ത്രികൃതനായിരിക്കിൽ, അമ്മാതൃലാടികളെ ആശ്രിച്ചിരുന്നു^{43a} ഇതിഹാസപുരാണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ബുദ്ധി പകരുമാറു ചെയ്തിപ്പിതു. 'ദുര്യോധനൻ ശകുനിയുടെ വാക്കു കേട്ടു കെട്ടുവാറു കണ്ടായപ്പോൾ' എൻറിജ്ജാതി ചെയ്തില്ല അവരിൽ നിന്നു ഭേദിച്ചുകൊൾവിതു അത്ഥശാസ്ത്രമറിയുമവൻ.

† സ്വതന്ത്രികൃത M, V, G.

42 cf. “ഇവൻ മുഖ്യർവശത്തായാൽ അമാത്യൻ തൽപ്രിയാശ്രിതയാൽ ഇതിഹാസപുരാണങ്ങൾ വഴിയായ” നിതീയോതിട്ട്”.

കെ. വി. എം., കൗ. അ., പേ. 451.

വ്യാഖ്യാതാവു അത്ഥം വികസിപ്പിക്കുന്നത് ശ്രദ്ധിക്കുക.

43, രാജാവിന്റെ മുഖ്യർവശത്തായ സ്വയം പാത്രമാകാതെ എന്നു സാരം.

43a. പഴയ രൂപം സ്ഥിരമായി ആശ്രിച്ചു എന്നാണ്. cf. ‘ആന്ധ്രാനാഗരത താത ജാളുവിഭവാനാശ്രിക്കവേണ്ടാ’—അലം. സാ., പ. 52.

ശ്ലോകം—

സിദ്ധവൃഞ്ജനരൂപോ വാ
യോഗമാസ്ഥായ പാർത്ഥിവം
ലഭേത ലബ്ധപാ ഓഷ്ഠ്യഷു
ഭാസ്യാകർമ്മികമാചരേൽ.

ഇതിന്നു പൊരുളാവിതു—മാതൃലാഭികളുടെ ചിറയിനാൽ⁴⁴ രാജാവിനെക്കാണ്മുമാല്ലാതെ^{44a} ഇരിക്കിൽ സിദ്ധവൃഞ്ജനരൂപയോഗത്തിൽനിന്നു^{44b}—[യോഗമാവിതു വണ്ണകേശങ്ങളായ അന്യമാകുന്നു; അതിനെത്തലനിന്നു⁴⁵—കണ്ടാൽ രാജാവിനെ തൻവശമാക്കിക്കൊള്ളലാം എന്തു തോന്നുകിൽ കണ്ടുകശോധനയിൽ ചൊല്ലിയ പ്രകാരം ഓഷ്ഠ്യരെക്കൊൽവിതു.

[രാജ്യപ്രതിസന്ധാനമം ഏകൈശം യുദ്ധം മുടിഞ്ഞിതു.]⁴⁶

യോഗവൃത്തമധികരണം സമാപ്തം.

† താൻ വശം G.

44. തടസ്സത്താൽ. തടവുദുരിയും 'ചിറ' തന്നെ.

44a. cf. കാണാനും കഴിയാതെ. 'രാജ്യത്തെ പകത്തു തരവും വേണ്ടും'—ഭൂ. വാ., വേ. 40.

44b. യോഗികളുടേയും മറ്റും വേഷം ധരിച്ചുകൊണ്ടു എന്നർത്ഥം.

45. മുൻനിർത്തി, ഉപയോഗപ്പെടുത്തി. 'തലയും കടയും' മുന്യ് (പ്രക. 84) വന്നിട്ടുള്ളതു് ഓർമ്മിക്കുക.

46. 'ഭാസ്യാകർമ്മികം മുടിഞ്ഞിതു' എന്നു എല്ലാ മാതൃകകളിലും കാണുന്നു. മുകളിലെ പദ്യത്തിലെ ഭാസ്യാകർമ്മികപദം പകർപ്പുകാരനെ വഴിതെറ്റിച്ചിരിക്കാം.

അധികരണം ആറ്—മണ്ഡലത്തോട്.¹

പ്രകരണം 96. പ്രകൃതിസമ്പദം.^{1a}

സപാ,മുമാത്ര,ജനപദ,ഓൾ,കോൾ,ദണ്ഡ,മിത്രാണി-
പ്രകൃതയഃ.^{1b}

വിനയാധികാരം തുടങ്ങി യോഗവൃത്തചർച്ചയ്ക്കായിരുന്ന അധി-
ക്ഷണങ്ങളെയുംകൊണ്ടു തന്ത്രഭാഗം ചൊല്ലി ഇപ്പൊഴുത ആവാചം
ചൊല്ലിൻറിതു. തന്ത്രമൂലമാകിൻറിതു സിദ്ധി. ആകിൻറമയാൽ തന്ത്ര
മെൻറു സ്വവിഷയാനുഷ്ഠാനത്തിന്നു സംജ്ഞ. ആവാചമെൻറു പര
വിഷയഗതമായൊള്ള അനുഷ്ഠാനത്തിന്നു സംജ്ഞ. തന്ത്രനിർവ്വചന
മാവിതു—‘തന്ത്രവേദേ വിസ്താരവേദേ ദുർഗ്ഗസേതുക്കർമ്മവണിക്പഥ
ശുക്ലനിവേശാഃ, ഖനിദ്രവ്യഹസ്തിചനകർമ്മാണി, ശക്തിസിദ്ധയോ,

1. മണ്ഡലക്കൊന്നിൽ വൃത്തം. രാജ്യതന്ത്രപരമായ അർത്ഥത്തിൽ വിജിഗീഷ്യവിനെ നട്ടുക നിർത്തിക്കൊണ്ടുള്ള ഒരു സാങ്കല്പികവൃത്തമാണിത്. ശത്രു, മധ്യമൻ, ഉദാസിനൻ എന്നിവർ ഇതിൽ പെടും.

1a. cf. കോമ. IV. 1-77.

1b. See Arth. VIII. 1. cf. 'സ്വാമ്യമാത്മ്യ ജനോ ദുഷ്ടം'—യാജ്ഞ. I.
353. 'സ്വാമ്യമാത്മ്യ പുരം രാജ്യം'— മന. IX. 294.

ധർമ്മാത്മകാമാ വാ വിജിഗീഷുണാ അസ്തിന്നിതി തന്ത്രം². ആവാപമാ വിതു പരവിഷയത്തിൽ സന്ധ്യാദികൾ; അതു പ്രയോഗിക്കുമോ.^{2a} അതു അനേകാധികരണസമുദായം.³

അതിൽ വിഷയഭൂതം ആദ്യമധികരണം മണ്ഡലയോനി. മണ്ഡലമാവിതുമൊണ്ടു്, യോനി ആവതുമൊണ്ടു്, എൻറിട്ടു⁴ മണ്ഡലയോനി. വിശേഷണസമാസം. മണ്ഡലം—വിജിഗീഷപരിമയ്യമോഭാസീനമണ്ഡലങ്ങൾ⁵. യോനി എൻറവാറു വിഷയം എൻറവാറു. എന്തിന്നു വിഷയമെൻറാൽ, ഷാർഗുണ്യത്തിന്നു വിഷയമെൻറവാറു. മണ്ഡലാധിപതികൾ† പരസ്സരം സന്ധിവിഗ്രഹാദികളെ അനുഷ്ഠിക്കിൻറമയാൽ ‘ഷാർഗുണ്യസ്യ പ്രകൃതിമണ്ഡലം യോനിഃ’ എൻറു മേൽ ചൊല്ലിൻറിതു.

† പർക്കൾ G.

2. ദുർദ്ദേശതുകർഷാദികൾ, ശക്തിസിദ്ധികൾ, ധർമ്മാത്മാദികൾ എന്നിവയെല്ലാം വിജിഗീഷു ഇതിൽ വിസ്തരിയ്ക്കുന്നു, അഥവാ വികസിപ്പിയ്ക്കുന്നു, എന്നതുകൊണ്ടു് ‘തന്ത്രം.’ ‘ആ സമന്താൽ പരരാഷ്ട്രേഷു ഉപന്തേ പ്രയുജ്യന്തേ ഇത്യാവാപാഃ’ അല്ലെങ്കിൽ ‘ആ സമന്താൽ പരരാഷ്ട്രപ്രയോജ്യാഃ സന്ധ്യാദയഃ ഉപന്തേ പ്രതിപാദ്യന്തേ ഇത്യാവാപഃ’ (പരരാഷ്ട്രങ്ങളിൽ ചുറ്റുപാടും പ്രയോഗിയ്ക്കപ്പെടുന്ന അല്ലെങ്കിൽ അവയിൽ പ്രയോഗിയ്ക്കപ്പെടേണ്ട സന്ധ്യാദികൾ ഇതിൽ വിവരിയ്ക്കപ്പെടുന്ന എന്നതുകൊണ്ടു് ‘ആവാപം’—ഗണ. അത്ഥം. II, വേ. 224.

2a. അതു് പ്രയോഗിയ്ക്കുന്നതിനെയും ഉപചാരവശാൽ ഈ പദംകൊണ്ടു് പറയുന്നു വെന്നത്ഥം.

3. ഈ ആവാപം മണ്ഡലയോനി തുടങ്ങിയ പല അധികരണങ്ങളിലുമായി വിവരിയ്ക്കപ്പെടുന്നുവെന്നു താൽപര്യം.

4. എന്ന കാരണത്താൽ.

5. ആകെ നാലു്.

അങ്ങനെയിരുന്ന മണ്ഡലയോനിയിൽ ആദ്യം സൂത്രം 'പ്രകൃതി സമ്പദഃ'. പ്രകൃതികളാവോർ സ്വാമ്യമാത്മാദികൾ. 'പ്രകൃഷ്ടമന്യോ ന്യമപകർഷ്ണീതി പ്രകൃതിഃ'⁶ എവിതു നിർവ്വചനം. പ്രകൃതികളടയ സമ്പത്താവിതു മഹാകലീന[ത്വാ]ദി† ഇണസാകല്യം. അതു ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധം—'ലോകയാത്രാവിദ് രാജാനം ആത്മദ്രവ്യപ്രകൃതിസമ്പന്നം പ്രിയചിതദപാരേണാശ്രയേത' എൻറ കീർം ചൊല്ലിതു.⁷ അവിററിൽ ആത്മപ്രകൃതി ഇവു, ദ്രവ്യപ്രകൃതി ഇവ എൻറ തിരിച്ചു ചൊല്ലിതില്ല. അതിപ്പോൾ ചൊല്ലിൻറിതെ വിതു സംബന്ധം.

സ്വാമി, അമാത്യാൻ, ജനപദം, ഓർഗം, കോശം, ഭണ്ഡം, മിത്രം എൻറഴു പ്രകൃതികൾ.

അവിററിൽ സ്വാമിയാവോൻ അഞ്ചു ദ്രവ്യപ്രകൃതികളെ ഉടയ വൻ. അതു ഇരണ്ടു ജാതി. രാജാവും യുവരാജാവും എൻറ. അമാത്യാകളാവോർ ബുദ്ധിസമായർ. അവർ മൂവർ താൻ, നാൽവർ താൻ, പന്തിരുവർ താൻ. ഗ്രാമാരണ്യാദി ഭേദത്തിനാൽ ജനപദമെട്ടു ജാതി. ഓർഗമെട്ടു ജാതി—അന്തർഭാപിപം, സ്ഥലനിമ്നം, അവരജമെൻറി⁸

† കലിനാദികളുടെ ദ്. 'തപ' ഒരു മാതൃകയിലും ഇല്ല.

6. പ്ര + കൃതി. പരസ്പരം ഏറ്റവും അധികം ഉപകരിയ്ക്കുന്നവനാത്ഥത്തിൽ.

7. 'അനുജീവിവൃത്ത'ത്തിലെ (അധി. 5, പ്രക. 92.) ആദ്യവാക്യമാണിതു. 'ലോകയാത്രയെ അറിയുന്ന പുരുഷൻ ആത്മസമ്പത്തും ദ്രവ്യസമ്പത്തുമുള്ള രാജാവിനെ പ്രിയനും ഹിതനും ആയ ഒരാൾ വഴിയ്ക്കു ആശ്രയിക്കണം' എന്ന വാക്യാത്ഥം. വ്യാഖ്യാനത്തിന്നു അവുടെ നോക്കുക.

8. പതിനാറും ഇരുപതും ആകാമെന്ന മന്ത്രാധികാരത്തിൽ.

8a. cf. 'ശ്രീശാർങ്ങ'ം, നന്ദകം...ശ്രീപാഞ്ചജന്യം എൻറി പഞ്ചായുധങ്ങളോടുകൂടി'—ഭൂ. വാ., വേ. 4.

ഭേദത്തിനാൽ. കോശം നാലു ജാതി—രത്നം, സാരം, ഫൽഗു, കപ്യം എന്നു. ഭണ്ഡം⁹ നാലു ജാതി—കരി, തുരഗ, രഥ, പദാതികൾ. മിത്രം മുൻറു ജാതി—സഹജം, കൃത്രിമം, പ്രാകൃതം. ഇവു ത്രിഭണ്ഡം കണക്കെ പരസ്സരാശ്രയം. പരസ്സരസഹകാരികളായും ഒൻറാൻറിന് പ്രകൃഷ്ടമായിട്ടു ഉപകരിക്കിൻറാവായിട്ടു^{9a} പ്രകൃതികളെൻറു പേർ പെറിൻറിതു.¹⁰

തത്ര സ്വാമിസമ്പൽ—മഹാകലീനോ ദൈവബുദ്ധി—സതപസമ്പന്നോ വൃദ്ധദർശീ ധാർമികഃ സത്യവാതവി—സംവാദകഃ കൃതജ്ഞഃ സ്ഥൂലലക്ഷോ മഹോത്സാഹോഽഭീർഘസ്യുതഃ ശക്യസാമന്തോ ദൃഢഭക്തിഃ അക്ഷുദ്രപരി—ഷൽകോ വിനയകാമ ഇത്യാഭിഗാമികാ ഗുണാഃ.

അവിറിൽ സ്വാമ്യാദികളെ മൂന്നും ചൊല്ലീതാവിതു—മൂന്നു മൊള്ളുവു പ്രധാനമായിട്ടു.¹¹ അവിറിൽ സ്വാമിസമ്പത്താവിതു ഇരണ്ടു ജാതി—ആഭിഗാമികളുണമും, ആത്മസമ്പത്തും. ഇരണ്ടിലും പ്രധാനം ആഭിഗാമികളുണമാകിൻറമയാൽ ആഭിഗാമികളുണം^{11a}

† മൊൻറാരോന്നിനു G.

9. സൈന്യം.

9a. ഉപകരിക്കിൻറാ + ആയിട്ടു. ഉപകരിയ്ക്കുന്നവയായിട്ടു.

10. 'പ്രകൃഷ്ടമന്യോന്യമുപകർവതി' എന്നു മുകളിൽ പറഞ്ഞതു നോക്കുക.

11. സ്വാമി, അമാത്യൻ, ജനപദം ഇങ്ങനെയുള്ള ക്രമം ദീക്ഷിതുന്നതു പ്രാധാന്യം അനുസരിച്ചാണു എന്നർത്ഥം.

11a. മറ്റുള്ളവരെ തന്നിപേയ്ക്കു ആകുഷിതുന്ന ഗുണങ്ങൾ എന്നു അവയവായ്കം.

മുനം ചൊല്ലിൻറിതു. അവിററിലും മഹാകലീന[ത്വ]ാദികൾ മുനം ചൊല്ലിൻറിതു, പ്രധാനമായിട്ട്¹².

^{12a}മഹാകലീന എൻറവാറു സൂര്യസോമാനവത്തിലുളനാപ്പു തും¹³ ചെയ്തു ശ്രുതവൃത്തൈശ്വര്യഭക്ത¹⁴നുമായിരിക്കുമവൻ. ദൈവ സമ്പന്നൻ—ദൈവമാവിയു മുന്നേ ജന്മത്തു ചെയ്തു ശുഭകേമം; അതും ഉടയനായിരിപ്പിതു. അതു മുരളി പ്രയോഗത്തിനാലേ തുലാം കാര്യ സിദ്ധിക്കൊണ്ടരിക.¹⁵ സത്വമാവിയു ശൗര്യം. വ്യസനത്തിലും അഭ്യുദയത്തിലും വികാരമില്ലയാമ.¹⁶ ബുദ്ധിസമ്പന്നഃ എൻറവാറു ശുശ്രൂഷാദി എട്ടു ഗുണങ്ങളോടും കൂടിയ ബുദ്ധിയെ ഉടയനായിരിക്ക. വൃദ്ധ ഭർഷീ—വൃദ്ധരാവോർ ജ്ഞാനാതിശയയുക്തർ; അവരളോടു കേട്ടറിയു മെൻറവാറു. ധാർമ്മികഃ എൻറവാറു സ്വധർമ്മാനുഷ്ഠാനതൽപരൻ എൻറവാറു പൊരുളാവിതു.¹⁷ സത്യവാക്—ഭൂതങ്ങൾക്കു ഉപദ്രവം

† കലീനാദികൾ M, V, G.

12. ഗുണങ്ങൾ വിവരിയ്ക്കുന്നതും പ്രാധാന്യക്രമത്തിലാണു്.

12a. cf. കാമ. VIII. 6-11.

13. 'ആവൃതം' എന്നു പിൻക്കാലത്തു് നീണ്ടു കാണുന്നു. cf. 'ചൊല്ലുതും ചെയ്യിട്ടു നാരദൻ...പോവുതും ചെയ്തു.' ഭാഗ. ഭാ. I. പേ. 37. എങ്ങുതും, ഉള്ളുതും, നല്ലതു് ഇതൃഗാദി രൂപങ്ങളും കാണുന്നു.

14. വിദ്യ, ശീലം, ഐശ്വര്യം എന്നിവയുള്ളവൻ.

15. 'തസ്യ സംവൃതമന്ത്രസ്യ' (രാജ. I. 20) എന്ന കാളിദാസപദ്യം ഓർമ്മിക്കുക.

16. 'മില്ലാമ'യായിക്കൂടേണില്ല.

17. 'എൻറു പൊരുളാവിതു' എന്നോ 'എൻറവാറു' എന്നു മാത്രമോ മതിയെന്നു.

വാതാവാര വസ്തുവെ ചൊല്ലുകയും പൊരുളാവിതു. അവിസംഭവൻ എൻറവാറു, ഒൻറ ചൊല്ലി ഒൻറ ചെയ്യാതെ ഒഴിയുമവൻ.¹⁸ കൃത ജ്ഞനെൻറവാറു ചെയ്തൻറിക്കൊറുവാൻ¹⁹ എൻറവാറു. സ്ഥൂല ലക്ഷ്യനെൻറവാറു പെരുതായുള്ള വസ്തുവിനെ ഇച്ഛിപ്പിതുതാൻ, പെരുതുക കൊടുപ്പിതുതാൻ ചെയ്യുമവൻ. മഹോത്സാഹൻ പെരുതായൊള്ള വ്യവസായത്തെ ഉടയൻ എൻറവാറു. അഭീർഘസൂത്രൻ കടകക്കാര്യം പരിച്ഛേദിക്കുമെൻറവാറു. ശക്യസാമന്തനെൻറവാറു, പീഡിപ്പാനും, കർശിപ്പാനും, ഉച്ഛേദിപ്പാനും ശക്യരായുള്ള അനന്തരരാജാക്കളെ ഉടയൻ എൻറവാറു. ദ്രവഭക്തി²⁰ എൻറവാറു എളുവസ്ഥയിലും കെടാത സ്നേഹം ഉടയനെൻറവാറു. അക്ഷുദ്രപരിഷൽകൻ എൻറവാറു ഗുണവത്തുക്കളായൊള്ള പരിജനത്തെ ഉടയൻ എൻറവാറു.

18. ഒരു പറഞ്ഞു മറ്റൊന്നു ചെയ്യാത്തവൻ (വാക്കും പ്രവൃത്തിയും ഒരുപോലെ യായവൻ) എന്നർത്ഥം.

19. നന്ദി പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നവൻ. കൊറുവാൻ—കൊള്ളുന്നവൻ (ത.). പിൻവിനയെച്ചവുമായി മാറാതിരിപ്പാൻ കൊറുവോൻ എന്നാക്കിയതു പിൻക്കാലത്തായിരിക്കുന്നു. തമിര മുറയിൽ നാമമാകയാൽ കൊറുവാന്നെ, കൊറുവാൻകു ഇത്യാദി രൂപം വരാം.

‘ചെയ്തൻറിക്കൊള്ളുക’ എന്ന ശൈലി നോക്കുക. ചെയ്തൻററി, നൻറി (<നൻറമെ) ഈ രണ്ടു പദങ്ങൾക്കും കൃതജ്ഞത എന്നർത്ഥം (T. Lex.). വ്യാഖ്യാനത്തിൽ ‘ചെയ്തൻറി’ എന്നു ഒരു നകാരമേ കാണുന്നുള്ളു. നൻറി > നനി. സംസ്കൃതവേഷം കെട്ടിയതാണ് ‘നന്ദി’. നന്ദ, സന്തോഷം എന്നീ അർത്ഥവും പദത്തിന്നു കാണുന്നുണ്ട്. ഗ്. ‘നന്ദി മുറു ജനയൻ പ്രജയകസാം’—വാസു., പ. 4. നൻറു എന്നതിന്നു വലുപ്പം എന്നും തമിഴിൽ അർത്ഥമുണ്ട്. അങ്ങനെയൊന്നു ‘നൻറും നൻറോ’ തുടങ്ങിയ സ്ഥലങ്ങളിൽ നൻറിന്നു വളരെ എന്നർത്ഥം വരുന്നത്. ധാതു ‘നല’ എന്നതന്നെ എല്ലായിടത്തും.

20. ദ്രവബുദ്ധി എന്നും പാറമുണ്ട്.

[വിനയകാമഃ]²¹—വിനയമാവിതു ശാസ്ത്രസംസ്കാരമായാജ്ജ വിജ്ഞാനം. അതിലപേക്ഷ ഉടയനായിരിപ്പിതു എൻറവാദ. എൻറവു പതിനാറും ആഭിഗാമികഗുണങ്കളാവോ.

ശുശ്രൂഷാ,ശ്രവണ,ഗ്രഹണ,ധാരണ,വിജ്ഞാനോ,ഹാ-
പോഹ,തത്ത്വാഭിനിവേശാഃ പ്രജ്ഞാഗുണാഃ.

ശരയ്ക്കും അമഷ്ഃ ശീശ്രുതാ ദാക്ഷ്യം ചോത്സാഹഗുണാഃ.

ശ്രോതുമിച്ഛ ശുശ്രൂഷയാവിതു. ശ്രവണം ശബ്ദാവഗതി. ഗ്രഹണം ശബ്ദത്തിൽനിന്ന് അത്യാവഗതി. ധാരണം അറിഞ്ഞതു മറവാമ.^{21a} വിജ്ഞാനം വിശേഷജ്ഞാനം. ജ്ഞാതമായിരുന്ന അർത്ഥത്തെ ഉപപത്തികൊണ്ടു നിരൂപിക്കുമതു ഉഴയമാവിതു. ഉഴയിത് മന്ത്രികന്തതിനിൽ ഭൃഷ്ടപക്ഷപരിത്യാഗം അപോഹമാവിതു. അപോഹിച്ചു ഗുണവൽപക്കാനുഷ്ഠാനം തത്ത്വാഭിനിവേശം. എൻറവെട്ടു പ്രജ്ഞാഗുണങ്ങൾ.

ശരയ്ക്കും ഭയപ്പെടാമ. അമഷ്ഠയാവിതു^{21b} അക്ഷമ. ശീശ്രുത. ലംഘനപ്രവനാഭിസാമർത്ഥ്യം ദാക്ഷ്യം. ഇൻറിയെ^{21c} ശീതാ

† ഔഹികം V.

21. പദം മാതൃകകളിലില്ല.

21a. മറക്കാതിരിയ്ക്കൽ. cf. ഇല്ലാമ.

21b. cf. 'എൻറാൽ ഭവാൻ അമഷ്ഠയെക്കളഞ്ഞു'—ഭൂ. വാ., പേ. 41-42.

21c. 'അൻറിയെ' എന്നാവാതാണ് വഴി. എല്ലാ മാതൃകകളിലും 'ഇൻറിയെ' എന്നു കാണുന്നു.

തപങ്കുളിലും കർമ്മം അനുഷ്ഠിച്ചിരുന്നതും²² ഇവ നാലുസാഹസ്യങ്ങളും.

22a വാഗ്മീ പ്രഗത്ഭഃ സ്തൂതിമതിബലവാൻ ഉദഗ്രഃ സ്വപഗ്രഹഃ കൃശശിപ്ലോ വ്യസനേ ദണ്ഡനായീ, ഉപകാരപകാരയോർ ദൃഷ്ടപ്രതികാരി, ഗ്രിമാൻ ആപൽപ്രകൃത്യോവിനിയോക്താ ദീർഘദൂരദർശീ ദേശകാലപുരുഷകാരകാൽപ്രധാനഃ സന്ധിവിക്രമത്യാഗസംയമപണപരപ്പിദ്രവിഭാഗീ സംവൃതോദീനാഭിഹാസ്യജിഹ്വഭൂക്ഷിക്ഷണഃ കാമക്രോധലോഭസ്തോഭചാപലോപതാപപൈശുന്യഹീനഃ ശക്തഃ സ്തീതോദഗ്രാഭിഭാഷീ വൃദ്ധോപദേശാചാര ഇത്യാത്മസമ്പൽ.

വാഗ്മീ എൻറവാറു നിന്നെച്ചതും^{22b} തോൻറവണ്ണം പറയവല്ലമതു.²³ പ്രഗത്ഭനെൻറവാറു സഭയിൽ കൂച്ചു^{†23a}മിൻറിയെ ചൊല്ലുമെൻറമാറു. സ്തൂതിയാവിതു അതീതവിഷയജ്ഞാനം. മതിയാവിതു

† കൂച്ചു M, V.

22. cf. 'പൊരതു തോററിയങ്ങിൻറടുത്തു'—ഭു. വാ., പേ. 33.

22a. cf. കാമ. IV. 14-23.

22b. നിന്നെച്ച + അത്ഥം.

23. ആ ഗുണമാണ് വാക്മിത്വം എന്നു വിവക്ഷ.

23a. 'സഭയിൽ' എന്നു കാണുന്നുള്ളു. കൂച്ചം—നാണം, സ്പോഷം. >കൂശൽ, കൂസൽ. കൂപ്പം, കൂപ്പം, കൂപ്പൽ, കൂപ്പൽ (ത.).

അപ്പോൾ വേണ്ടിൻറെ ഉത്തരം തോൻറിൻറെ. ബലവാൻ ശരീരേ
 ഭൂമിദാർശ്യമുടയനെൻറവാറു. അൻറിയെ ഉൾക്കുമുടയനെൻറമാം.²⁴
 സ്വവഗ്രഹൻ സുഖനിവാശ്വൻ²⁵ എൻറവാറു. കൃതശീലി(ൻ)
 ഹസ്തശ്ചപ്രഹരണവിദ്യ വല്ലമെൻറവാറു. 'വ്യസനേ ദണ്ഡനായി'
 —വ്യസനം ദൈവമാനഷാദി അനേകപ്രകാരം. അതു ശത്രുവിനു
 ഞായപ്പോൺ പട വിടുവിതു എൻറവാറു. തനക്ക വ്യസനമുണ്ടാ
 യപ്പോൺ തന്നടയ പട നയിപ്പോനെൻറവാറു, രക്ഷിപ്പോനെൻറ
 വാറു.²⁶ 'ഉപകാരാപകാരയോർദ്വൈപ്രതികാരി' എൻറവാറു, ഉപ
 കാരത്തിന്നും അപകാരത്തിന്നും ദ്വൈപ്രതികാരി] എൻറവാറു.†
 ശാസ്ത്രത്തിൽ പട്ടവണ്ണമേ പ്രതികാരം ചെയ്യുമെൻറവാറു. ദ്വൈ
 പ്രതികാരി എൻറ സർവ്വലോകമയപ്രതികാരം ചെയ്യുമെൻറവാറാകി
 ലമാക. ശ്രീമാൻ ലജ്ജ ഉടയനെൻറവാറു, അകാശങ്ങളുണക്കിയാൻ^{26a}
 എൻറവാറു. 'ആപൽ പ്രകൃത്യോർ വിനിയോക്താ' എൻറവാറു—
 ആപത്തു, ദുർഭിക്ഷാദികളായൊള്ളതിനെ* ദുർഗാദികൾ ചെയ്യു ഫല

† നിവാരി M.

‡ ദ്വൈമെൻറവാറു M, V, G.

* ലുള്ളതിനെ G. വൊള്ള—M.

24. ഉഴക്കം—ഉഴക്ക (ത.). 'ഉദഗ്രൻ' (ചിത്തോന്നതിയുള്ളവൻ) വിട്ടിരിക്കുന്നു.

25. അകാശങ്ങളിൽനിന്നു നിഷ്പ്രയാസം പിന്തിരിപ്പാൻ കഴിയുന്നവൻ.

26. വാക്യം കൃഷ്ണം. ശത്രുവിനു വ്യസനമുണ്ടാകുമ്പോൾ സ്വദണ്ഡത്തേ
 അവന്റെ നേക്കു നയിപ്പാനും, തനിക്കു വ്യസനം വരുമ്പോൾ അപകടം കൂടാതെ
 അതിനെ രക്ഷിപ്പാനും കഴിയുന്നവൻ എന്നാണ് വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ വിവക്ഷ. വ്യത്യസ്ത
 മായ വിവരണവും കാണുന്നു. (cf. കെ. വി. എം., പേ. 454).

26a. അനുഷ്ഠിക്കുക.

വത്തയിനെ നയിക്കും.²⁷ പ്രകൃതിയാവിതു സുഭിക്ഷം. അതിനെ ധാന്ത്യാദി സംഗ്രഹങ്ങൾ ചെയ്തു വിനിയോഗിക്കും. അൻറിയേ, പ്രകൃതികളാലോർ അമാത്യാദികൾ. അവരളെ തത്താത്ഥമക്കമഞ്ഞുള്ള^{27a} കായ്ത്തിൽ വിനിയോഗിക്കുമെൻറവാറു. 'ദീർഘദൂരദർശീ' എൻറവാറു ദീർഘകാലത്തൊള്ളതു പ്രജ്ഞാചക്ഷു²⁸വായിട്ടറിയും; ദുരദേശത്തൊള്ളതു ചാരചക്ഷുവായിട്ടറിയും. 'ദേശ, കാല, പുരുഷകാര, കായ്പ്രധാനഃ'† എൻറവാറു—പ്രധാനശബ്ദം പ്രത്യേകം സംബന്ധിപ്പിതു. ദേശമാവിതു ഭൂമി. തന്നടയ പണ്ടെക്കു യുദ്ധാനുഗുണമായുള്ളതു. അതിനയേ പ്രധാനമാകവുടയനെൻറവാറു.²⁹ 'കാലപ്രധാനഃ'‡ എൻറവാറു. തന്നടയ പണ്ടെക്കു യുദ്ധാനുകൂലമായൊള്ള കാലത്തെ പ്രധാനമായുടയനെൻറവാറു. 'പുരുഷകാരപ്രധാനഃ'§ എൻറവാറു ഉത്സാഹാദിശക്തി പ്രധാനനെൻറവാറു. കായ്പ്രധാനനെൻറവാറു സ്വകായ്തൽപരൻ—

† ദേശകാലകായ്പുരുഷപ്രധാനമെൻറവാറു M.

‡ പ്രധാനമുടയനെൻറവാറു M.

27. സംസ്കൃതരീതിയിൽ ചികിത്സകപ്രയോഗം. വാക്യം ക്ലിഷ്ടം. 'ആപചിനി യോക്താ' എന്നതിനെ വ്യാഖ്യാനിക്കുകയാണു്. ദുർഭിക്ഷാദികളിൽ ദുർഗ്ഗാദികൾ പണി ചെയ്യിച്ചോ മറ്റൊരാ ആളുകളുടെ കഷ്ടപ്പാടു് തീക്കും എന്നാണു് വിവക്ഷ. വ്യഖ്യാനഭേദം കാണുന്നുണ്ടു്. (cf. ഗണ. അർത്ഥ. II. വേ. 226).

27a. 'താന്താന്തം' എന്നും വരുന്നു. cf. 'അവരമെപ്പാഴ്ത്തു താന്താന്തമുടയ ആയുടമെടുത്തു'—ബ്ര. പു. 18.

28. ഇപ്പോൾ 'ചക്ഷുസ്സു' എന്നേ പ്രയോഗമുള്ളു. താഴെ 'പ്രിയഹിതവചൻ' എന്നു വരുന്നതു നോക്കുക.

29. 'ദേശപ്രധാനഃ എൻറവാറു' എന്നു് ഇവിടെയോ അഥവാ 'ദേശമാവിതു ഭൂമി' എന്നതിനു മുമ്പിലോ ഉണ്ടായിരുന്നതു് വിട്ടുപോയതായിത്തോന്നുന്നു. ഏതായാലും അതിന്റെ വിവരണമാണു് ഈ ഭാഗം എന്നു സ്പഷ്ടം.

യൽകിഞ്ചനകാരിയല്ല³⁰ എൻറവാറ. 'സന്ധിവിക്രമത്യാഗസംയമ പണപരപ്പിദ്രവിഭാഗീ' എൻറവാറ—വിഭാഗശബ്ദം പ്രത്യേകം സംബന്ധിച്ചിട്ടു. സന്ധിവിഭാഗീ എൻറവാറ സന്ധി പ്രയോഗിക്കവല്ലമെൻറവാറ. വിക്രമവിഭാഗീ എൻറവാറ പ്രകാശയുദ്ധാഭികളെ പ്രയോഗിക്കവല്ലമവൻ. ത്യാഗവിഭാഗീ എൻറവാറ ദേശകാലപുരുഷാപേക്ഷയിനാൽ അവരോക്ഷ തക്കവാറ കൊടുക്കവല്ലമവൻ. സംയമ [പണ]വിഭാഗീ† എൻറവാറ കോശാഭിസംഹാരണോക്ത³¹ങ്ങളായുള്ള ഉപായങ്ങളുണ്ടാക്കുമെടത്തു കശലുടയൻ³² എൻറവാറ—പ്രഭഞ്ജക്ക വൈരാഗ്യം വാരാതവാറ.³³ പരപ്പിദ്രവിഭാഗീ എൻറവാറ, ശത്രുവിനടയ മരിദ്രം—പ്രേക്ഷാ^{33a}മൃഗയാദിവൃസനങ്ങൾ—അവിന്റെ ചാരരരെക്കൊണ്ടറിഞ്ഞു യഥാവസരം തീക്ഷ്ണരസ[ഭ]ാഭികളെ‡ പ്രയോഗിക്കവല്ലമെൻറവാറ. 'സംവൃതഃ' എൻറവാറ സംരക്ഷിതാഭ്യസ്ഥാനത്തെയും, ശുദ്ധമന്ത്രത്തെയും ഉടയനെൻറവാറ. അഭിനാഭിമാസി ആമവൻ

† സംയമവിഭാഗീ M, V, G.

‡ രസാഭികളെ M, V, G.

30. അശ്രദ്ധനിലയിൽ എന്തെങ്കിലും ചെയ്യുന്നവൻ.

31. അധി. 5, പ്രക. 90.

32. സാമർത്ഥ്യം. cf. കചലം—Ability, skill (T. Lex.)

33. പ്രജാപിഡ വരാതെ ഭണ്ഡാരം പെരക്കുന്നതിൽ സാമർത്ഥ്യം ഉള്ളവൻ ആണ് സംയമപണവിഭാഗി എന്നു താൽപര്യം. '...ഉപായങ്ങൾ പ്രഭഞ്ജയ്ക്കു വൈരാഗ്യം വാരാതവാറ അനുഷ്ഠിക്കുമെത്തു് കശലുടയൻ' എന്നാണ് ശരിയ്ക്കു വേണ്ടതു്.

33a. നാടകഭർത്താഭികളിലുള്ള അതിപ്രസക്തിയായിരിക്കാം. എല്ലാ മാതൃകകളിലും പാഠം ഒന്നുതന്നെ.

അടിനമായിരുന്ന അഗ്നിഷ്ടോമാദികളെപ്പരിഹസിക്കുമവൻ.^{†34} 'അജി ഫഭൂകടീക്ഷണം' എൻറവാറ അവക്രമായിരുന്ന ഭൂകടിയെയും ഈ ക്ഷണത്തെയും ഉടയന്നെൻറവാറ. 'കാമ,ക്രോധ,ലോഭ,സ്തംഭ,ചാപലോ, പതാപ,പൈശുന്യമീ നഃ'എൻറവാറ—ഓനീനശബ്ദം പ്രത്യേകം സംബന്ധിച്ചിതു. കാമാദികളിൻറിയെ ഇയക്കുമവൻ. അവിററിൽ സ്തംഭമാവിതു ഉത്സേകം.^{34a} ചാപലമാവിതു വിവേകിയാതെ³⁵ അനുഷ്ഠിക്കമതു. ഉപതാപമാവിതു പ്രജാദ്രോഹം. പൈശുന്യം പിശിൻ.^{35a} ഇവ ഇൻറിയെ ഇരിപ്പിതു. 'ശക്ത[ഃ]' എൻറവാറ പ്രിയമിതക്ഷമൻ.^{35b} സ്തിതോദഗ്രഭാഷിയാവോൻ സ്തിതപൂർവ്വകമായി ഉന്നതമായി പേശുമവൻ. 'വൃദ്ധോപദേശാചാരഃ' എൻറവാറ പണ്ഡിതകൾ³⁶ ചൊല്ലിയ വണ്ണമനുഷ്ഠിച്ചോന്നെൻറവാറ. എൻറവു[‡] ആത്മസമ്പത്തുകളാവോ.

† ഹരിക്ക—M. ഹനിക്ക—G.

‡ അവു G.

34. 'അടിനാഭിഹാസിക്കു' ദുഃഖിതരെ പരിഹസിക്കാത്തവൻ എന്നാണ് ലളിതവായ അർത്ഥം.

34a. അഹങ്കാരം.

35. 'വിവേഗിക്ക' എന്നും പഴയ ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ. cf. 'ഉപായമെന്നെൻറ വിവേഗിക്കിൻറവൻ'—ബ്ര. പു., പേ. 2. 'അവൻ വിവേഗിച്ചാൻ'—Ibid, പേ. 8.

35a. പിശുക്കു. പിചിനൻ, പിചിനാറി (തെ. പിസിനാരി), പിചിനേറി, പിചിന്തി (തെ. പിസിന്തി), പിചുതി, പിചുനാറി എന്നീ പദങ്ങൾ പിശുനന്റെ തത്ത്വവുമായി തമിഴിൽ കാണുന്നു. പിചുനം പിശുക്കു എന്നർത്ഥത്തിലുണ്ട്. 'പിശിൻ (=പിചുൻ) പിചുനത്തിന്റെ രൂപാന്തരമായിരിക്കാം. (cf. ശരൺ < ശരണം).

35b. 'വചസ്സാ'യിരിക്കുന്നു ഇന്നത്തെ നിലയ്ക്കു. പാഠം 'വദൻ' എന്നായിട്ടുണ്ടെന്നില്ല. G യിൽ 'ഹിതമവൻ' എന്നു കാണുന്നു.

36. G യിൽ 'ക' ചേർത്തിട്ടുണ്ട്,

അമാത്യസമ്പദകതാ പുരസ്കാൽ.

അമാത്യസമ്പത്തുകൾ വിനയാധികാരത്തിൽ ചൊല്ലിതു.³⁷

മധ്യേ ചാന്തേ ച സ്ഥാനവാ,നാത്മധാരണഃ പരധാ-
രണശ്ച,പദി സ്ഥാരക്ഷഃ സ്വാജീവഃ ശത്രുദേഷീ ശക്യ-
സാമന്തഃ പങ്ക്തപാഷാണോഷരവിഷമകണ്ടകശ്രോണി
വ്യാളമൃഗാടവീഹിനഃ കാന്തഃ സീതാവനിദ്രവൃഹസ്തി-
വനവാൻ ശവ്യഃ പശുഷ്ടേഷേയോ ഗുപ്തഗോചരഃ പശുമാൻ
അദേവമാതുക്കോ വാരിസ്ഥലപമാദ്യം ഉപേതഃ സാര-
ചിത്രബഹുപണ്യോ ദണ്ഡകരസഹഃ കർമ്മശീലകഷ്കോ
ബാലിശസ്ഥാ,മൃഗവരവർണപ്രായോ ഭക്തശുചിമനുഷ്യ
ഇതി ജനപദസംപൽ.

ഇനി ജനപദസമ്പത്തു ചൊല്ലിൻറിതു. മധ്യത്തിലും അന്ത-
ത്തിലും ഒറ്റമൊണ്ടാ ഇരിപ്പിതു. തന്നിലൊള്ള ധാന്യാദികളെക്കൊ-
ണ്ടേ തന്നിലുള്ള ജനത്തിനും³⁸ മറ്റു ദേശാന്തരത്തുനിന്നു വന്നിരി-
ക്കിൻറ ജനത്തെയും ഭരിക്കക്കൊറിരിപ്പിതു.^{38a} ³⁹ആപത്തിങ്കൽ

‡ വന്നിരിക്കും G.

37. അധി. I, പ്രക. 5. (ആദ്യഭാഗം). ഭ. കാമ. IV. 27-29.

38. മാതൃകകളിലെല്ലാം ഇങ്ങനെ തന്നെ. ജനത്തെയും എന്നു വേണ്ടതാണ്.

38a. ഭരിസ്താൻ കഴിവുള്ളതാകണം. 'കൈല', കെല്ല്. ഭ. 'മെല്ല മെല്ലെ നട-
ക്കൻറി കെല്ലെൻ ഞാൻ പരമാത്മനാ.' ഉണ്ണി., പേ. 43.

39. 'ആപദി സ്ഥാരക്ഷ' എന്നതിന്റെ വ്യാഖ്യാനം. മൂലപദങ്ങൾ ഇതുവരെ
യുള്ളതു വിവരണത്തിൽ ഉദ്ധരിച്ചിട്ടില്ല.

ശൈലവനനദീദർശനം എൻറവുവായിട്ടു അശ്വേശമായി രക്ഷിക്കലാമാ യിട്ടിരിപ്പിതു. 'സപാജീവഃ' എൻറവാറു അദൃഷ്ടജനത്തെയും സ്വപ്നപ്ര യാസസാധ്യമായൊള്ള സസ്യങ്ങളെയുമടച്ചായ്,^{39a} മശകാഭ്യപദ്രവങ്കു മിൻറിയെ ഇരിക്കുമതു. 'ശത്രുപേഷി' എൻറവാറു രാജശത്രുക്കളെ വെറു ത്തിരിപ്പിതു. 'ശക്യസാമന്തഃ' എൻറവാറു അരികത്തൊള്ള രാജാക്കൾ എളിയരായിരിക്കുമതു. ^{39b}പങ്കമിൻറിയെ ഇരിപ്പിതു. പാഷാണമും, ഉഷരമും, വിഷമദ്ദേശമും, കണ്ടകങ്കളും, [കണ്ടകരാവോർ ചോര പാരദാരികാദികൾ], ശ്രേണി⁴⁰—കൂട്ടപട, വ്യാളമുഗങ്കൾ—ദൃഷ്ടമുഗ കൾ—ഇൻറിയെ ഇരിപ്പിതു. 'കാന്തഃ' എൻറവാറു നദീസരസ്സാകാ രാമാദികളുളവായ് അഴകു പട്ടിരിപ്പിതു. സീതാ—വിളഭുമി. ഖനി ആവിതു വജ്രാദികളടയ ഉൽപത്തിസ്ഥാനം. ദ്രവ്യവനം ശാകതിനി ശാഭി^{40a} സാരദാരക്കളൊള്ള കാട്—ഇവിത്തനയുമുളവായിട്ടിരിപ്പിതു. 'ഗവ്യഃ' എൻറവാറു പശുവിനക്കു നല്ല നിലത്തെ ഉടയതായിരിപ്പിതു. 'പരരുഷേയഃ' എൻറവാറു പുരുഷർക്കു ഹിതമായിരിപ്പിതു. 'തുഷ്കഗോ'

‡ വിഷമങ്ങളെയുമടച്ചായ് G.

§ തിമിശാദി M, V.

39a. ഉടൈച്ച (ത. ദേശ്യം) < ഉടൈയതു. cf. 'സ്വപ്നമയമാകിന പൃഷ്ഠത്തെയു മടച്ചായ്'—ഭൂ. വാ., പേ. 55. 'ശാസനത്തെ ഉടച്ചായ്', Ibid, പേ. 61.

39b. 'പങ്കപാഷാണ...വിഹിനഃ' എന്നതിന്റെ വിവരണം.

40. രാജവിരോധികളായ ജനങ്ങളുടെ സംഘം.

40a. തിനിശം—തൊട്ടകാര.

ചര: എൻറവാറു ലുബ്ബകാദികളാൽ^{40b} രക്ഷിക്കപ്പെട്ട പുലത്തെ⁴¹ ഉടയിതു. 'പശുമാൻ' എൻറവാറു മുന്നെത്തു⁴² ഉടച്ചായിരിപ്പിതു. 'അദേവമാതുക:' എൻറവാറു ആറുനീരാൽ വിളയുമതു. 'ചാരിസ്ഥല പമാഭ്യം ഉപേത:' [എൻറവാറു]⁴³ നീർവഴിയും കരവഴിയും ഉടച്ചായിരിക്കും പട്ടിനക^{43a} ഉടച്ചായിരിപ്പിതു. 'സാരചിത്രബഹുപണ്യ:' എൻറവാറു, വില ഏറപ്പെടു[†]വിതും ചെയ്[‡]വിതു; പലജാതി ചരക്കു പേരുടച്ചായിരിപ്പിതു.*⁴⁴ 'ദണ്ഡകരസഹ:'—ചിഴയും ഇറയും ഇറക്കുക്കുററിരിപ്പിതു.⁴⁵ 'കമ്മശിലകഷ്ക:'—മടിയാത്തട്ട് ഉഴവരെ ഉടച്ചായിരിപ്പിതു. 'അഞ്ചാലിശസപാമി' എൻറവാറു, ബുദ്ധിമത്തുക്കളാ

‡ ഭൂമി M. ഭൂമി V.

‡ പൂ G.

* ചേരന്മാരാ(ചേരന്മാരാ)യിരിപ്പിതു G.

‡ പ്രാമാദിയാത G.

40b. ലുബ്ബകൻ—കാട്ടാളൻ.

41. വയലിനെ. (ക. തു. ഇല.) ഏ. ഇടപ്പ(>പ്പ)ലം (സ്ഥലനാമം), പുലയൻ. വയലിന്നും പുരയിടത്തിന്നും പുലം എന്നു പറഞ്ഞിരുന്നു.

42. നല്ല കാളകൾ എന്നായിരിക്കാം. എരുതു. (തെ. എട്ട. ക. എത്തു).

43. മാതൃകകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

43a. പട്ടണം. ഏ. കാവിരിപ്പുംപട്ടിനം. 'കലപേകരപട്ടിനത്തു മാറൺ' കോവിന്തനം—തൃക്കാ. ശാ. (TAS III 166-67) ല. 6.

44. പലതരം ചരക്കളെന്ന് എന്നു സാരം.

45. പിഴയും നികുതിയും (ഇറ) പിരിയ്ക്കുവാൻ (ഇറക്കുക) കഴിവുള്ളതായിരിക്കുക. ഇരെ (<ഇറ)—Tax (T. Lex.). ദൈവം, രാജാവ് എന്നീ അർത്ഥവും ഇറയ്ക്കുണ്ട്. ഇറത്തലം—To pay (T. Lex.).

യൊള്ള സ്വാമ്യ ചെയ്യിൻറ ജനത്തെ ഉടച്ചായിരിപ്പിതു.⁴⁶ 'അവര വണ്ണപ്രായഃ' എൻറവാറു കീറുകറഞ്ഞ കുലം പെരിതാ ഇരിപ്പിതു 'ഭക്തശുചിമനുഷ്യഃ' എൻറവാറു, അനരക്കരുമായ ശുചികളുമായ. ചോറിനു വേണ്ടമളവേ വ്യയമു⁴⁷ ചെയ്വികും മനുഷ്യരെ ഉടൈച്ചായിരിപ്പിതു. ഇവണ്ണം ജനപദസമ്പത്തു ചൊല്ലിതു.

ദുർഗസമ്പദക്താ പുരസ്കാൽ.

ദുർഗ്ഗസമ്പത്തു ദുർഗ്ഗവിധാനത്തിൽ ചൊല്ലിതു.⁴⁸

ധർമ്മാധിഗതഃ പൂർവ്വഃ സ്വയം വാ ഹേമരൂപ്യ-
പ്രായഃ ചിത്രസ്ഥൂലരത്നഹിരണ്യോ ദീർഘാമല്യാപദ-
മനായതിം സഹേതേതി കോശസംപൽ.

ഇനി കോശസമ്പത്തു ചൊല്ലിൻറിതു. 'ധർമ്മാധിഗതഃ' എൻറവാറു ധാന്യപ്പുരഭാഗം, പണ്യദശഭാഗാദികൾ അമഞ്ഞവണ്ണം കൊണ്ടു പെരുകിയതു. 'പൂർവ്വഃ സ്വയം വാ' എൻറവാറു തൻതുരുക്കൾ താൻ, താൻ നേടിയതു⁴⁹മെൻറവാറു. 'ഹേമരൂപ്യപ്രായഃ' എൻറവാറു പൊന്നും വെള്ളിയും പെരുകുണ്ടായിരിപ്പിതു. ചിത്രങ്ങളുമായി സ്ഥൂലങ്ങളുമായിരുന്ന രത്നങ്ങളെ ഉടൈച്ചായ്, ഹിരണ്യങ്ങളുമുടച്ചായിരി

46. ബുദ്ധിമാന്ദരായ സ്വാമികൾ (ധനികാദികൾ) ഉള്ളതായിരിക്കുക.

47. ഭക്തപദത്തിൻറ രണ്ടുപദവും (ഭക്തൻ, ചോറു) സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു.

48. അധി. 2, പ്രക. 20.

49. സമുച്ചയക്കുഴപ്പം. തൻ ഗുരുക്കളോ താൻ തന്നെയോ നേടിയതു എന്നർത്ഥം.

പിതൃ. 'ദീർഘാമപ്രാപഭം അനായതിം സമേത' എൻറവാറ, പല കാലമനുബന്ധിച്ചിരിക്കും ആവത്തിനെയും അനായതിനെയും താങ്കൾക്കു റിരിപ്പിതു.†⁵⁰

പിതൃപൈതാമഹോ നിത്യോ വശ്യ സ്മൃഷ്ടതപത്രഭാരഃ
പ്രവാസേഷപി സംവാദിതഃ സവ്ത്രാപ്രതിഹതോ
ഓഖസഹോ ബഹുയുദ്ധഃ സർവയുദ്ധപ്രഹരണവിദ്യാ-
വിശാരദഃ സഹവൃദ്ധിക്ഷയികതപാദഭൈധ്യഃ ക്ഷത്ര-
പ്രായ ഇതി ഭണ്ഡസമ്പൽ.

ഇതി ഭണ്ഡസമ്പത്തു ചൊല്ലിൻറിതു. 'പിതൃപൈതാമഹഃ' എൻറവാറ പിതൃപൈതാമഹകൃമായാത^{50a}മായിരിക്കുമതു. 'വശ്യ' [ഃ] എൻറവാറ വശവത്തിയായിരിപ്പിതു. 'സ്മൃഷ്ടതപത്രഭാരഃ' എൻറവാറ സ്മൃഷ്ടതപത്രഭാരം ചെയ്ത, ഭരിക്കപ്പെടുവിതും ചെയ്തിരുന്ന പത്രഭാരങ്ങളുമുടച്ചായിരിപ്പിതു. 'പ്രവാസേഷപി സമ്പാദിതഃ' എൻറവാറ പടപോമെടത്തും അമഞ്ഞതു കൊടുത്തു സ്വാമിയിനാൽ ചതിക്കപ്പെടാതെ ഇരുന്നതു. 'സവ്ത്രാപ്രതിഹതഃ' എൻറവാറ എങ്ങുമാരോടും ഭഞ്ജി*

† ക്ഷേപിരിപ്പിതു G.

‡ എൻറ G.

* ഭംഗിയാതെ M, V, G.

50. താങ്ങാൻ കഴിവുള്ളതു.

50a. പരമ്പരയാ വന്നുചേർന്നതു.

യാതെ⁵¹ ഇരിക്കുമതു്. [‘ദുഃഖസഹം’ എൻറവാറു]^{51a} ക്ലേശസഹമായി
 രിപ്പിതു. ‘ബഹുയുദ്ധം’ എൻറവാറു പട പാറിക്കൊറുകയിൽ⁵² പഴക്ക
 ചൊണ്ടായിരിപ്പിതു.⁵³ ‘സമ്യയുദ്ധപ്രഹരണവിദ്യാചിശാരദഃ’ എൻറവാറു,
 എല്ലാ യുദ്ധങ്ങളും എല്ലാ പ്രഹരണങ്ങളും വല്ലി ഇരിപ്പിതു. ‘സഹ
 വൃദ്ധിക്ഷയികതപാൽ അഭൈധ്യം’⁵⁴ എൻറവാറു, സ്വാമിക്ഷ വൃദ്ധി
 വരുകിൽ തങ്ങറക്കും വൃദ്ധി വരുവിതു; സ്വാമിക്ഷ ക്ഷയം വരുകിൽ
 തങ്ങറക്കും ക്ഷയം വരും; ആകിൻറമയാൽ അഭേദ്യമായിരിപ്പിതു.
 ക്ഷത്രപ്രായ[ഃ] എൻറവാറു, ക്ഷത്രിയർ പെരുകി ഇരിപ്പിതു. ഇതു
 ഭണ്ഡസംപത്തു.

പിതൃവൈതാമഹം നിത്യം വശ്യം അഭൈധ്യം മഹ-
 ല്യാലുസമത്ഥമിതി മിത്രസംപൽ.

† ക്ഷത്രിയ M.

51. ഗ്രന്ഥത്തിലും പകർപ്പുകളിലുമെല്ലാം ‘ഭംഗിയാതെ’ എന്നാണ്. ഭംഗശബ്ദ
 ത്തിൽനിന്നു ഉണ്ടാക്കിയതാണെന്നു കല്പിക്കുന്നത് കറെ സാഹസമായിത്തോന്നുന്നു.
 ‘ഭംഗ’, ‘ജ’ ഇവയുടെ ഉച്ചാരണസാമ്യംകൊണ്ടു് തെറ്റിയെഴുതിയതാകാം.

51a. മാതൃകകളിൽ കാണുന്നില്ല.

52. യുദ്ധം നടത്തുന്നതിൽ. പരുക—പിടിക്കുക. ‘പടപാറുക’ പലേടത്തും
 വരുന്നുണ്ടു്.

53. എല്ലാ മാതൃകകളിലും ‘പലർ പാറിക്കൊറുകിൽ പഴമൊണ്ടായിരിപ്പിതു’
 എന്നു കാണുന്നു.

54. ഭൈധ്യം—ചീയത, ദേദം.

ഇനി മിത്രസമ്പത്തു ചൊല്ലിൻറിതു. പിതൃപൈതൃമാമഹമായിരിപ്പിതു. വശ്യമായിരിപ്പിതു. 'അഭൈധ്യ'മെൻറവാറു, ഭേദമൻറിയെ^{55†} ഇരിപ്പിതു. 'മഹൽ' എൻറവാറു, ശക്തിത്രയോപേതമായിരിപ്പിതെൻറവാറു. 'ചംഘസമുതമം'[‡] എൻറവാറു വേണ്ടും കാലത്തു കടുകി ഉതകും. എൻറി മിത്ര സമ്പത്തു ചൊല്ലിതു.

അരാജബീജീ ലുബ്ധഃ ക്ഷുദ്രപരിഷൽകോ വിരക്ത-
പ്രകൃതി,രന്ധ്രായവൃത്തി,രയുക്തോ വ്യസനീ നിരത്സാഹോ
ദൈവപ്രമാണോ യൽകിഞ്ചനകാ,യുഗതി,രനനുബന്ധഃ
ക്ലീബോ നിത്യാപകാരി ചേത്യമിത്രസമ്പൽ. ഏവം
ഭൂതോ ഹി ശത്രുഃ സുഖഃ സമുച്ഛേത്തും ഭവതി.

ഇനി മിത്രസമ്പത്തിനടയ പ്രസംഗത്തിനാലെ പ്രസംഗമാകിൻറ^{55a}
തന്ത്രയുക്തിന്റായം പിടിച്ചു അമിത്രസമ്പത്തു ചൊല്ലിൻറിതു.⁵⁶ 'അരാ

† ഭേദമൻറിയെ M. അഭൈധ്യായ് G.

‡ സമത്വം M, V.

55. ഭേദമല്ലാതെ. 'അഭൈധ്യായ്' എന്ന സുഗമപാഠം G ഒഴികെയുള്ള മാതൃകകളിൽ കാണുന്നില്ല.

55a. 'പ്രസക്തമാകിൻറ' എന്നർത്ഥത്തിൽ.

56. ഒരു പ്രയോഗംകൊണ്ടു രണ്ടു കാര്യം നടത്തുന്നതിന്നു തന്ത്രം എന്നു വേർ. പ്രകൃതത്തിൽ ആ ന്യായമനുസരിച്ചു അമിത്രസമ്പത്തു വിവരിയ്ക്കണമെന്നർത്ഥം. അഥവാ, ഒരു വിഷയം വിവരിയ്ക്കുമ്പോൾ അതിനോടു ബന്ധമുള്ള മറ്റുചില സംഗതികളും പറയാറുണ്ടെന്ന ന്യായം പുരസ്കരിച്ചു ഈ വിഷയം വിവരിയ്ക്കുന്ന എന്നു താൽപര്യം.

ജബീജീ' എൻറവാറു അകലീനനായിരിപ്പിതു. 'ക്ഷുദ്രപരിഷൽകഃ' എൻറവാറു തുണവത്തുക്കളെ അണയചൊട്ടാത⁵⁷ പരിഷത്തിനെ ഉടയനായിരിപ്പിതു.⁵⁸ 'വിരക്തപ്രകൃതിഃ' എൻറവാറു പ്രകൃതികളാൽ വെറുക്കാപ്പട്ടവിതും താൻ വെറുപ്പിതും ചെയ്തിതു. അന്യായവൃത്തി അശാസ്ത്രീയമനുഷ്ഠിക്കുമവൻ. 'അയുക്തഃ' എൻറവാറു ഉത്ഥാനഹീനനായ[†] ഇരിപ്പിതു. 'ചുസനീ' എൻറവാറു വാക്ചാരശ്ചാദികളും മൃഗയാദികളും ഉടയനായിരിപ്പിതു. 'നിരുത്സാഹഃ' എൻറവാറു ശയ്യോമഷാദിമൃഗമിൻറിയെ ഇരിക്കുമവൻ. 'ഭൈവപ്രമാണഃ' എൻറവാറു പുരുഷകാരശുന്യനായിരിപ്പിതു. 'യൽകിഞ്ചനകാരീ' എൻറവാറു വിവേകമിൻറിയെ അനുഷ്ഠിക്കുമവൻ. 'അഗതി' എൻറവാറു വലിയവനാൽ ഉദ്യോഗിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ പുകാ*മട⁵⁹മില്ലാത്തവൻ. 'അനന്തബന്ധഃ' എൻറവാറു ഉദ്യോഗനായപ്പോൾ തുണചെയ്തവോരില്ലയാത്തവൻ. 'ക്ലീബഃ' എൻറവാറു⁶⁰...(?). 'നിത്യാപകാരീ' എൻറവാറു അന്യജനത്തിന്നും പിറക്കും നിത്യമപകാരം ചെയ്യും ശീലമുടയവൻ. ഇവണ്ണമൊള്ള ശത്രുവിനെ സുഖമാ ഉദ്യോഗിക്കലാമെൻറീട്ടു അരിസന്ധത്തുക്കളെൻറു ചൊല്ലിതു.

† അശാസ്ത്ര V.

‡ ഹിനതൻറിയെ M, V. ഉത്സാഹഹീനനായെ G.

* പുകാ V.

57. അട്ടപ്പിക്കാത്ത.

58. ക്ലീഷ്ണഃ. സജ്ജനപരിവാരനല്ലാത്തവൻ എന്നാണു് വിവക്ഷ.

59. ആശ്രയസ്ഥലം. ഓ. 'സുന്ദരമന്ദിരമൊരം'—ഉണ്ണി., പേ. 24.

60. കൈകൾഹിനൻ എന്നോ മറ്റോ ആയിരിക്കാം. മാതൃകകളിൽ ഇല്ല.

അരിവർജാഃ പ്രകൃതയഃ
 സപ്തൈതാഃ സ്വപ്നേണോദയാഃ
 ഉക്താഃ, പ്രത്യുഷ്ഠഭൂതാസ്താഃ
 പ്രകൃതാ രാജസമ്പദഃ.

ഇച്ഛാന്ന സാമുദായികളിൽ അരി ഒഴിച്ചു മറ്റേവേഴ് പ്രകൃതി കളാലോ. അതു തത്താന്നമുടയ്⁶¹ ഗുണോദയത്തോടു കൂടിച്ചൊല്ലു പ്പട്ടന.⁶² അതു ഒന്നൊന്നിന്നു ഉപകാരികളാകിൻറമയാൽ പരസ്പരം അംഗാഗിഭാവത്തെച്ചെൻറീരുന്നോ.⁶³ അതു തത്താന്നമുടയ് വ്യാപാരത്തിൽ വ്യാപ്രിയമാണെങ്കളായിരുന്നവ രാജസമ്പത്തിലേ പട്ടം.⁶⁴

സംപാദയത്യസമ്പന്നഃ
 പ്രകൃതീ രാത്മവാൻ നൃപഃ
 വിവൃദ്ധാശ്ചാനരകതാശ്ച
 പ്രകൃതീർ ഹന്ത്യനാത്മവാൻ.

† -വേഴ് G.

‡ താന്നാ—G.

61. താന്നാങ്ങളുടെ. 'മുടയ' എന്ന് 'മ' ഇരട്ടിക്കാതെ എഴുതിക്കാണുന്നു.

62. പാഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. ന. ബ. വ. cf. 'ഉത്പാദനത്തിൽ സകല കോകിലകളും കൂകിന...പുഷ്പകളും മലർത്ത'—തമിൾ ശ്രീപുരാണം. 'പടവിട്ടകൾ ഉളവായിന...ഭവ്യങ്ങളുളവായിന'—ബ്ര. പു., പേ. 72.

63. അംഗാഗിഭാവം പ്രാപിച്ചവയാണ്.

64. സ്വപ്നങ്ങളിൽ വ്യാപരിയ്ക്കുന്ന അവ രാജസമ്പത്തുകളായി ഗണിക്കപ്പെട്ടു എന്നു താൽപര്യം.

ആത്മവാനായൊളള ഗുപൻ അസമ്പന്നരായൊളള പ്രകൃതികളായും സമ്പന്നരാക്കിക്കൊളളക്കെല്ലും. ആത്മവാനെൻറവാറു ഗുണസമ്പന്നനെൻറവാറു. ഗുണസമ്പന്നനല്ലാത്തവൻ പ്രവൃദ്ധങ്കളുമായ് അനരകതങ്കളുമായിരിക്കും പ്രകൃതികളായും കെടുത്തുകളുമായും.

തതഃ സ ഏഷുപ്രകൃതി-
ശ്ചാതുരന്തോപ്യനാത്മവാൻ
ഹന്യതേ വാ പ്രകൃതിഭി-
ശ്ചാതി വാ ദപിഷതാം വശം.

അനന്തരം ഇവനടയ ഭോഷത്തിനാൽ ഏഷുരായിരുന്ന പ്രകൃതികളെ ഉടയനായിരുന്നവൻ പ്രകൃതികളാൽ കലപ്തവിതൃതാൻ, ശത്രുവശത്തെച്ചെൽവിതൃതാൻ† ഒൻറ ചെച്ചും, ചതുസ്സാഗരപതുന്തമായൊളള ഭൂമി വാഠവോനേയാകിലും.

ആത്മവാൻ സ്വപ്ലദേശോപി
യുക്തഃ പ്രകൃതിസമ്പദാ
നയജ്ഞഃ പൃഥിവീം കൃത്സ്നാം
ജയത്യേവ ന ഹീയതേ.⁶⁵

† ചെച്ചിതൃതാൻ M, V, G.

65. cf. 'ആത്മപ്രകൃതിസംപത്തു
തീകഞ്ഞോനല്ലനാകിലും
നയത്താൽ ഭൂമിയഖിലം
ജയിക്കും, ക്ഷയമാണിടാ.'

കെ. വി. എം., പേ. 458.

അതുമുതലായുള്ള രാജാവു ചുരുക്കേ ദേശം വാഴ്ത്തുവാനേ ആക
ലും പ്രകൃതിസമ്പത്തിനോടുകൂടി നയജ്ഞാനമായിരിക്കിൽ പൃഥിവ
ജയിക്കപ്പെടും. അൻറിക് ജയിക്കപ്പെട്ടവില്ല.⁶⁶

പ്രകൃതിസമ്പദം എന്ന സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.⁶⁷

† ജയിക്കപ്പെട്ട(ടി)കിലൻറി M, V, G.

66. ആ രാജാവു ഭൂമി ജയിക്കും, അല്ലാതെ അദ്ദേഹം മറ്റൊരാളും ജയിക്കപ്പെ
ട്ടുകയില്ല എന്നു വിവക്ഷ.

67. 'മണ്ഡലയോനയിൽ മുതലധ്യായമും മുടിഞ്ഞിതു' എന്നു ഇതിന്നു ശേഷം
മാതൃകകളിൽ എല്ലാം ചേർത്തുകാണുന്നു.

പ്രകാരണം 97. ശമവ്യായാമികം.

ശമവ്യായാമൗ യോഗക്ഷേമയോജ്ഞാനിഃ.

¹മണ്ഡലയോന്യവധാരണാഭിപ്രായ്കമായിരുന്ന ശാസ്ത്രാനുഷ്ഠാനമെല്ലാറ്റിന്നും യോഗക്ഷേമങ്ങൾ ഫലമാകിൻറമയാൽ,†² യോഗക്ഷേമങ്ങൾക്കും ശമവ്യായാമങ്ങൾക്കും കാരണമാകിൻറമയാൽ, അവിരണ്ടും ചൊല്ലിൻറിതെമ്പിതു സംബന്ധം. അൻറിയേ, ശക്തിയും സിദ്ധിയും ഉടയനായി, സമ്പന്നപ്രകൃതികനുമായിരുന്ന വിജിഗീഷു മണ്ഡലങ്ങളിൽ പ്രകൃതികളെ നോക്കി ചാർത്തു പ്രയോഗിപ്പാൻ യോഗക്ഷേമങ്ങളിരണ്ടുമറിയ*പേണ്ടും.³ അവിരണ്ടിന്നും കാരണമാവോ ശമവ്യായാമങ്ങൾ. അവിരണ്ടും ചൊല്ലിൻറിതെൻറതാകിലുമാക സംബന്ധം.

† പലവാകിൻറമയാൽ G. പലമാക്കി—V.

* മൻറിയെ M, V. —മിൻറിയെ G.

1. സൂത്രാർത്ഥം സാധാരണപോലെ ഇവിടെ പറഞ്ഞുകാണുന്നില്ല. ശമത്തേയും വ്യായാമത്തേയും പറ്റി ഇതിൽ പറയുന്നു എന്നു സൂത്രാർത്ഥം. 'രണ്ടിൻറയും വിവരണം താഴെ വരുന്നുണ്ട്'.

2. മുൻവിവരിച്ച മണ്ഡലാദികളുടെ ജ്ഞാനത്തോടുകൂടിയ ശാസ്ത്രാനുഷ്ഠാനത്തിൻ്റെ പരമഫലം യോഗക്ഷേമങ്ങൾ ആയതുകൊണ്ടു്.

3. 'ഇരണ്ടു മൻ(മിൻ)റിയെ' എന്നു മാതൃകകളിൽ കാണുന്നതു് കൈപ്പിഴയായിരിയ്ക്കണം.

ശമമം വ്യായാമമം^{3a} യോഗക്ഷേമമിഹം യോനി ആവോ.⁴
 യോഗമാവിതു അപൂർവ്വലാഭം. അതിന്നു വ്യായാമം യോനി—കാരണം
 എൻറവാറു. ക്ഷേമമാവിതു ഉപാർജ്ജിതത്തിനടയ നിർദ്വിഷ്ണമാ
 യൊള്ള ഉപഭോഗം. അതിന്നു ശമം യോനി.

കർമ്മാരംഭം യോഗാരാധനോ വ്യായാമഃ. കർമ്മ-
 ഫലോപഭോഗാനാം ക്ഷേമാരാധനഃ ശമഃ.

ശമവ്യായാമയോജ്ഞാനിഃ ഷാഡ്ഗുണ്യം.

വ്യായാമമാവിതു തന്നടയ വിഷയത്തിൽ ദുർഗ്ഗാദികളും പരവി
 ഷയത്തിൽ സന്ധ്യാദികളും ആയിരുന്ന കർമ്മങ്ങളടയ ആരംഭത്തിൽ,
 പുഷ്പരെയും; അതിന്നു വേണ്ടിൻറ ഉപകരണങ്ങളെയും പണിയൊടു
 ള്ളമതു.⁵ യോഗമാവിതു അതിനെച്ചെയ്യിൻറതു. വ്യായാമം എൻറ
 വാറു ഷാറുഗുണ്യത്തിനടയ സമുക്തപ്രയോഗമും, ശതകളടയ പീഡ
 നകർശനാദിക്ഷണമായിരുന്ന അനുഷ്ഠാനവിശേഷ[മു]മെൻറവാറു. ശമ
 മാവിതു കർമ്മഫലോപഭോഗങ്ങളടയ ക്ഷേമാരാധനം. കർമ്മങ്ങളാവോ
 മുന്നും ചൊന്നവു. അവിററനടയ ഫലമാവോ, സ്വവിഷയത്തിൽ
 തന്നും, സാരം, ഫൽഗു, കുപ്തം, ധാന്യം, സുവർണ്ണം എൻറവു ആറു

3a. ശമം സമാധാനവും, വ്യായാമം യുദ്ധവുമെന്നു പറയാം.

4. ശമത്തിന്നു യോഗം; വ്യായാമത്തിന്നു ക്ഷേമം—ഇങ്ങനെയുള്ള ക്രമം ഇവിടെ
 ദീക്ഷിച്ചിട്ടില്ല.

5. വിനിയോഗത്തിൻറ തർജ്ജമ.

6. 'വിശേഷമെൻറവാറു' എന്നു മാതൃകകളിൽ.

ജാതിയും, പരവിഷയത്തിൽ മിത്രഭൂമിമിശ്രണപ്രഭൃതികളും. അവി
ററിനടയ ഉപഭോഗമാവിതു ദൃഷ്ടാദൃഷ്ടാത്ഥമായൊള്ള വിനിശ്ചോഗം.
അതിനടയ ക്ഷേമാരാധനമാവിതു എല്ലാ വിഷ്ണുകളയുമൊഴിപ്പാ
നുള്ള ചേഷ്ടാവിശേഷം. അതു ശമമാവിതു.

ശമവ്യായാമങ്ങളിരണ്ടിനും യോനി ഷാരംഗുണ്യം. ഷാരംഗുണ്യ
മാവിതു സന്ധ്യാദികൾ ആറു ഗുണകളും. അവിരണ്ടു ജാതി—ജ്ഞാന
രൂപമും ക്രിയാരൂപമും. അവിരണ്ടും ശമവ്യായാമങ്ങൾക്കു കാരണം.

ക്ഷയഃ സ്ഥാനം വൃദ്ധിരിത്യുദയാസ്തസ്യ. മാനഷം
നയാപനയൗ. ദൈവമയാനയൗ.

ദൈവമാനഷം ഹി കർമ്മലോകം യാപയതി. അദൃഷ്ട-
കാരിതം ദൈവം. തസ്തിന്നിഷ്ടേന ഫലേന യോഗോദ്യഃ
അനിഷ്ടേനാനയഃ.

ദൃഷ്ടകാരിതം മാനഷം. തസ്തിൻ യോഗക്ഷേമനിഷ്പ-
ത്തിർ നയഃ. വിപത്തിരപനയഃ. തച്ചിന്ത്യം. അചി-
ന്ത്യം ദൈവമിതി.

ഷാരംഗുണ്യത്തിന്^{†7} ക്ഷയം, സ്ഥാനം⁸, വൃദ്ധി എൻറ
മൂൻറും ഉദയങ്ങൾ—ഫലങ്ങളെൻറവാറു. ഷാരംഗുണ്യപ്രയോഗത്തിനാൽ

† ഷാരംഗുണ്യകൾക്കു M, V, G.

7. എല്ലാ മാതൃകകളിലും ഷാരംഗുണ്യകൾ എന്നു കാണുന്നു. ബ. വ. പ്രത്യയം
പകർപ്പുകാരുടെ വകയായിരിക്കണം.

8. മാരമില്ലാത്ത നിർവ്വപ്തം.

ഫലിപ്പോ⁹, ക്ഷയംതാൻ, വൃദ്ധിതാൻ, സ്ഥാനംതാൻ എൻറിട്ട ഇവി
റെറെ ഫലമെൻറു ചൊല്ലിതു. ഇവിറയും പ്രാപിപ്പാൻ നിമിത്ത
മാവിതു—ദൈവമും മാനുഷമുമായൊള്ള കർമ്മങ്ങൾ. മാനുഷകർമ്മ
മിറണ്ടു പ്രകാരം—നയമെൻറും അപനയമെൻറും. ദൈവമുമ്പുണ്ണമേ
ഇറണ്ടു ജാതി—[അയമെൻറും അനയമെൻറും].^{9a}

ദൈവമും മാനുഷമുമായിരുന്ന കർമ്മങ്ങൾ ഇറണ്ടും ലോകത്തെ
ഇയക്കുവോ¹⁰—ശുഭാശുഭഫലത്തോടു കൂട്ടുവോ എൻറവാറു. ദൈവമാ
വിതു ധർമ്മാധർമ്മാത്മകമായിരുന്ന അദൃഷ്ടത്തിനാൽ ചെയ്യപ്പെടുമതു.
അതിനിൽ ഇഷ്ടമായൊള്ളതു അത്ഥലാഭപ്രിയസംപ്രയോഗാഭി. അതി
നോടൊള്ള കൂട്ടം¹¹ [അയമാവിതു].^{11a} അനയമാവിതു അനിഷ്ടമാ
യൊള്ള ഫലമാവിതു. അത്ഥബന്ധപ്രിയാഭികളോടൊള്ള വിപ്രയോഗം.
അതിനോടൊള്ള കൂട്ടം അനയമാവിതു.¹²

ദൃഷ്ടകാരിതം മാനുഷമാവിതു എൻറവാറു—മന്ത്രപ്രഭൃത്സാഹ
ശക്തിഫേതുകമായിരുന്ന ഷാർഗുണ്യപ്രയോഗത്തിനാൽ വന്നതു മാനു

9. ഫലിപ്പുന്നു.

9a. മാതൃകകളിൽ കാണുന്നില്ല.

10. ലോകയാത്രയെ ഈ കർമ്മങ്ങൾ സാധിപ്പിക്കുന്നുവെന്നർത്ഥം. ഇയങ്ങുക,
ഇയക്കുക (പ്രയോഗം).

11. ചേർച്ച. പദം താഴത്തും വരുന്നുണ്ട്. കൂട്ടം (ത.) കൂട്ട (തെ. കൂടുക;
ക. തു. കൂട) Union, meeting (T. Lex.). ഇപ്പോൾ കൂട്ട് എന്നാണ് ഭാഷയിൽ
പ്രയോഗം. കൂട്ടം സംഘാർത്ഥകമായി മാറിയിരിക്കുന്നു.

11a. മാതൃകകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു. അയം—ഭാഗ്യം (X അനയം).

12. അത്ഥാഭിവിരഹമാണ് അനയം എന്നർത്ഥം.

ഷമാവിതു. അവിറ്റിൽ അപൂർവ്വലാഭമും കർമ്മഫലോപഭോഗമും യാതൊന്നിനാൽ വരുവിതു, അതു നയമാവിതു. അപനയ്മാവിതു—അവിരണ്ടും പിഴ്ചെക്കുമാറു ചെയ്യുമതു^{12a} അപനയമാവിതു. അതാവിതു സന്ധ്യാഭികളയ അസമ്യക്പ്രയോഗം എൻറവാറു. അമാനുഷകർമ്മം അചിന്ത്യം. മാനുഷം കർമ്മം പ്രത്യക്ഷമാകിൻറമയാൽ, മേലും കീഴും ആരാഞ്ഞുകൊള്ളുവേണ്ടും, യോഗക്ഷേമസിദ്ധ്യർത്ഥമായും വിപണിപരിഹാരാർത്ഥമായും¹³. അചിന്ത്യം ദൈവം അപ്രത്യക്ഷം. ആകിൻറമയാൽ ആരായാവിതൊൻറല്ല അതു. എൻറ ശമവ്യായാമങ്ങളിരണ്ടും ചൊല്ലീതു.

രാജാ ആത്മദ്രവ്യപ്രകൃതിസമ്പന്നോ നയസ്യാധിഷ്ഠാനം വിജിഗീഷുഃ. തസ്യ സമന്തതോ മണ്ഡലീഭൂതാ ഭൂമ്യന്തരാ അരിപ്രകൃതിഃ. തഥൈവ ഭൂമ്യേകാന്തരാ മിത്രപ്രകൃതിഃ.

അരിസമ്പദ്യുക്തഃ സാമന്തഃ ശത്രുഃ. വ്യസനീയാതവ്യഃ. അനപാശ്രയോ ള്ളാശ്രയോ വാ ഉച്ഛേദനീയഃ. വിപശ്ചയേ പീഡനീയഃ കശ്നീയോ വാ—ഇത്യരിവിശേഷാഃ.

† അനയ M, V.

12a. 'അപനയമാവിതു' എന്നു വാക്യത്തിന്റെ രണ്ടഭാഗത്തും വരുന്നത് ഭാഷാസമ്പ്രദായമാണ്. ആദ്യത്തേതിനെ വിഷയം അവതരിപ്പിക്കുന്നതായി ഗണിച്ചാൽ മതി.

13. 'പരിഹാരാർത്ഥം' എന്നു മാതൃകകളിൽ.

ഇനി മണ്ഡലം ചൊല്ലുവാൻ അവധിഭൂതനായിരുന്ന¹⁴ വിജിഗീഷുവിനെ ചൊല്ലിൻറിതു:—രാജാവു് ആത്മസമ്പന്നനുമായ് ഭവ്യപ്രകൃതിസമ്പന്നനുമായ് ഇരിക്കുമവൻ വിജിഗീഷുവാവോൻ. ആത്മസംപത്തിയാവിതു മഹാകലിനത്വം ആദിയായ് വൃദ്ധോപദേശാചാരം അന്തമായ് ചൊല്ലിന: ഐന്വത്തേഴു മൂന്നുണ്ടും.¹⁵ 'ഭവ്യപ്രകൃതിസമ്പന്ന:' എൻറവാറു യഥോക്തമായിരുന്ന പ്രകൃതികളോടു കൂട ഇരിന്നോ*നെൻറവാറു. വിജിഗീഷു എൻറവാറു വിധിപ്രകാരം സാമാരി: ¹⁶ ഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ജയിപ്പാനിച്ഛു ഉടയവൻ. അങ്ങനെ ഇരുന്ന വിജിഗീഷുവിനടയ ഭേശം മുഴുൻറു മറഞ്ഞാളു ഭൂമി അരിപ്രകൃതി ആവിതു. വിജിഗീഷുവിനടയ ഒൻറിയട്ട ഭൂമി മിത്രപ്രകൃതി എയിതു.¹⁷

‡ ചൊന്ന G.

* ഇരുൻറാ V.

§ സമാധി M, V, G.

¶ എമ്പതു പേർ M, G.

14. അതിരായി കല്പിക്കപ്പെട്ട.

15. അധി. 6, പ്രക. 96 നോക്കുക.

16. 'സമാധി' എന്നാണു് എല്ലാ മാതൃകകളിലും. സമാധിയ്ക്ക സ്ഥിരനിശ്ചയം, ഏകാഗ്രത തുടങ്ങിയ അർത്ഥങ്ങൾ ഉണ്ടെങ്കിലും സമാദ്ധ്യപായങ്ങളായിരിക്കണം വ്യാഖ്യാതാവിൻറ വിവക്ഷ.

17. മിത്രപ്രകൃതി എന്നു പേരുള്ളതാണു്. 'എമ്പതു പേർ' എന്നു മാതൃകകളിൽ കാണുന്നതു് പകർത്തിയതിൽ വന്ന കഴപ്പമാകാം. എമ്പതുപേരും എന്ന ധാരണയിൽ എഴുതിയതാണെന്നു കല്പിച്ചാൽ വാക്യത്തിലെ 'ഭൂമിയെ', 'ഭൂമിയ്ക്കു' എന്നു തിരിഞ്ഞുണ്ടിയും വരും.

ഇനി ശതക്കുടയ ഭേദം നാലു ജാതി ചൊല്ലിൻറിതു^{17a}:—അരി സമ്പത്തുക്കളാവാ അരാജബീജാദി കീറംചൊന്നവു¹⁸ വ്യസനക്കുളായോ മുഗയാദികളും ദുർഭിക്ഷമരകാദി¹⁹കളും. [അരി വ്യസനിയാകിൽ യാതവ്യൻ]^{18a}. അനപാത്രയനായിരിക്കുമവനും ദുബ്ബലാത്രയനും ഉച്ഛേദനീയൻ. അനപാത്രയനെൻറവാറു ദുർഗ്ഗാദി ആശ്രയമില്ലാത്തവനും മിത്രമില്ലാത്തവനും. ദുബ്ബലാത്രയനെൻറവാറു ദുർഗ്ഗമിത്രക്കുറും ദുബ്ബലമായിരുന്നവിയൊരെ ഉടയനെൻറവാറു. [ഇവരും]¹⁹ വിഷയത്തിൽനിന്നു കടുത്തിക്കുളയപ്പെടുമവരെൻറവാറു.^{19a} ഇവിരണ്ടു ഗുണത്തിനടയ വിപരീതത്തിൽ പീഡനീയനും കർശനീയനുമാം. അനപാത്രയവിപരീതം മധ്യമാത്രയം*. അൻറ കെടുച്ചു പണ്ണപ്പെടുമവൻ²⁰—പീഡനീയൻ. ദുബ്ബലാത്രയത്തിനടയ വിപരീതം ബലവദാത്രയം. അൻറ

† മകരാദി M, V.

‡ പെട്ട M, V.

* മധ്യമാപാത്രയം M, G.

¶ -ലാപാത്രയ M, G.

§ -ദപാത്രയം M.

17a. യാതവ്യൻ, ഉച്ഛേദനീയൻ, പീഡനീയൻ, കർശനീയൻ ഇങ്ങനെ നാലു ജാതിക്കാരാണുള്ളതു്.

18. അധി. 6, പ്രക. 96.

18a. മാതൃകകളിൽ കാണുന്നില്ല. വിട്ടതാണെന്നു സന്ദർഭം തെളിയിക്കുന്നു.

19. പദം അർത്ഥബോധത്തിന്നു വേണ്ടി ചേർത്തതാണു്; പകർപ്പുകളിലില്ല.

19a. 'മവനെൻറവാറു' എന്നാണു് മാതൃകകളിൽ.

20. നാശം വരുത്തുവാൻ അർഹിക്കുന്നവൻ. 'പീഡനീയ'നെ വിവരിയ്ക്കുകയാണു്. M, V കളിൽ 'പെട്ടമവൻ' തന്നെ,

കർശനീയൻ—ധനം കൊടുവിതു. എന്റെ നാലു ജാതി അരിവിശേഷങ്ങളെ ചൊല്ലിതു.

തസ്താൽ മിത്രമരിമിത്രം മിത്രമിത്രം അരിമിത്രമിത്രം ചാനന്തേണ ഭൂമീനാം പ്രസജ്യതേ പുരസ്താൽ. പശ്ചാൽ പാർഷ്ണിഗ്രാഹ ആകൃന്ദഃ പാർഷ്ണിഗ്രാഹാസാര ആകൃന്ദാസാര ഇതി.

ഭൂമ്യനന്തരഃ പ്രകൃത്യമിത്രഃ തുല്യാഭിജനഃ സഹജഃ. വിരുദ്ധോ വിരോധയിതാ വാ കൃതിമഃ.

ഭൂമ്യേകാന്തരം പ്രകൃതിമിത്രം മാതാപിത്രസംബന്ധം സഹജഃ; ധനജീവിതഹേതോരാശ്രിതം കൃതിമമിതി.

ശത്രുവിനന്തരം മിത്രൻ; മിത്രാനന്തരം അരിമിത്രൻ†; അവനന്തരം മിത്രമിത്രൻ‡; [അവനന്തരം അരിമിത്രമിത്രൻ]²¹—എന്റെ അന്നെ ഭൂമിക്കടുത്തും വിജിഗ്രീവ്യവിനം മുന്നലൊള്ള രാജാക്കളേ. അവൻ പിന്നലൊള്ളാൻ, പാർഷ്ണിഗ്രാഹൻ²², ആകൃന്ദൻ²³, പാർ

† മിത്രം M, V.

‡ മിത്രാമിത്രൻ M, V, G.

21. മാതൃകകളിൽ ഇല്ല.

22. കാൽമടമ്പു കടന്നു പിടിക്കുന്നവൻ എന്നു പദത്തിന്റെ അർത്ഥം.

23. അന്യരാജാവിനെ സഹായിക്കുന്നതിൽനിന്നു സ്വമിത്രത്തെ പിന്തിരിയുന്നവൻ (ന. ഭാ. ന1.).

ഷ്ണിഗ്രാഹാസാരൻ²⁴, [ആകൃന്ദാസാരൻ]^{24a} എൻറ നാല് വർ ഭൂമിക്കടുത്തേക്കത്തോളേർ—എൻറിക്കനെ ഒശരാജമണ്ഡലം.²⁵

ഇനി അവരളിയിലെ ശത്രുമിത്രന്മാരുടെ അവാന്തരഭേദം ചൊല്ലിയിട്ടു. ²⁶പ്രകൃത്യാമിത്രനും, തുല്യാഭിജനനമെൻറിയവർ സഹജശത്രുക്കൾ. പ്രകൃത്യാമിത്രനാവോൻ തൻഭൂമിക്കടുത്തൊള്ളവൻ. തുല്യാഭിജനനാവോൻ തൻകലത്തിലൊള്ളവൻ, ദാഷത്തിൻററനായൊള്ളവൻ. അപരാധം ചെയ്യുപ്പട്ടമവനും, അപരാധം ചെയ്തവനും കൃത്രിമശത്രു.²⁷

ഭൂമ്യേകാന്തരമായൊള്ള²⁸ പ്രകൃതിമിത്രമു് മാതാപിത്രസംബന്ധമായൊള്ളതുമിരണ്ടും സഹജമിത്രമായൊള്ളതു. മാതാപിത്രസംബന്ധമായിട്ടു മാതൃലാലികളും പിതൃഷ്വസ്രീയാലികളും.²⁹ ധനം നിമിത്തമായും ജീവൻ നിമിത്തമായും ആഗ്രിക്കിൻറവൻ കൃത്രിമമിത്രനാവോൻ.

† മിത്രം M, V, G.

‡ സംബന്ധമു M, V.

24. ആസാരത്തിന്നു സഖ്യസൈന്യം എന്നർത്ഥം കാണുന്നു.

24a. മാതൃകകളിൽ ഇല്ല.

25. വിജിഗീഷു നട്ടവിൽ; ക്രമത്തിൽ ശത്രു, മിത്രൻ ഇങ്ങനെ അഞ്ചുപേർ മുഖിൽ; പാർഷ്ണിഗ്രാഹൻ തുടങ്ങി നാലുപേർ പിമ്പിൽ—അങ്ങനെ പത്തു്.

26. 'ഭൂമ്യന്തരം'—വിജിഗീഷുവിന്റെ തൊട്ടടുത്ത രാജ്യത്തിലുള്ളവൻ എന്നതു വിട്ടിരിക്കുന്നു. 'ഇരുവർ' എന്നു പറയുന്നതുകൊണ്ടു പദം വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മുഖപാഠത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നു സ്വപ്നം.

27. ക്രിയകൊണ്ടു് ശത്രുവായവൻ എന്നു താൽപര്യം.

28. വിജിഷുവിന്റെ ഭൂമിയിൽനിന്നു് ഒന്നിടവിട്ട ഭൂമിയിൽ ഉള്ളതു്.

29. അച്ഛൻപെങ്ങളുടെ മക്കൾ മുതലായവർ,

അരിവിജിതീഷേപാർദ്ദമ്യനന്തരഃ, സംഹതാസംഹത-
യോരനുഗ്രഹസമത്വോ, നിഗ്രഹേ ചാസംഹതയോർ,
മധ്യമഃ.

അരിവിജിതീഷുമധ്യാനം ബഹിഃ പ്രകൃതിഭ്യോ, ബല-
വത്തരഃ, സംഹതാസംഹതാനാം അരിവിജിതീഷുമധ്യ-
മാനാം അനുഗ്രഹേ സമത്വോ, നിഗ്രഹേ ചാസംഹ-
താനാം, ഉദാസീനഃ.

ഇതി പ്രകൃതയഃ.

ഇനി മധ്യമനൈച്ചൊല്ലിൻറിതു. അരിക്കും വിജിതീഷുവിനക്കും
ഭൂമനന്തരനാ ഇരിപ്പിതു. അരിവിജിതീഷുക്കൾ തമ്മിൽ വിഗ്രഹി-
ച്ചിരിക്കിലും സന്ധി ചെയ്തിരിക്കിലും അനുഗ്രഹം ചെയ്വാൻ സമത്വം
നായിട്ടിരിപ്പിതു. അവരൾ വിഗ്രഹിച്ചിരിക്കും നാൾ നിഗ്രഹിക്കവും
കൊററിപ്പിതു.³⁰ അവൻ മധ്യമനാവോൻ.

അരിക്കും വിജിതീഷുവിനക്കും³¹ പുറത്തിരിപ്പോനെൻറവാറു,
ജൈവജ്ഞാൻ ഇജൈവജ്ഞാൻ പുറത്തിരിപ്പോൻ†. പ്രകൃതികളിൽക്കാ-
ട്ടിൽ³² ബലവത്തരൻ.^{32a} പ്രകൃതികളാവോർ അരിവിജിതീഷുക്കളിൽ

† അട്ടത്തിരിപ്പോൻ M, V, G. (ഗ്രന്ഥത്തിലും ഇങ്ങനെ തന്നെ.)

30. നിഗ്രഹിപ്പാനും കഴിവുള്ളവനായിരിയ്ക്കണം. √കൈ.

31. മധ്യമനം എന്നുകൂടി വേണ്ടതാണ്. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മൂലപാഠം മിന്ന
മായിത്തോന്നുന്നു.

32. √കാൺ. താരതമ്യാത്മത്തിൽ കാട്ടിൽ > കാൾ. കാട്ടിൽ, കാട്ടിലും—രണ്ടും
തമിഴിൽ ഉണ്ടു്. cf. കമലത്തെക്കാട്ടിൽ മുഖമഴുകിയതു്—ലി. വേ. 130. ‘ആദിത്യ
നെക്കാട്ടിൽ ഉയന്നിരിയ്ക്കയാൽ’—ബ്ര. പു., വേ. 53.

32a. മധ്യമനേക്കാൾ ബലവത്തരൻ എന്നാകേണ്ടതാണ്. (cf. കെ. വി. എം.,
പേ. 462).

ക്കാട്ടിൽ³³ പടയും ഭണ്ഡാരമു പെരുക ഉടയനായിരിപ്പിതു. അരിപ്ര
കൃതികൾ തമ്മിൽ സംഹതരായിരിക്കിലും വിഗ്രഹിച്ചിരിക്കിലും അന്ന
ഗ്രഹിപ്പാനും³⁴ സമർത്ഥനായിട്ടിരിപ്പിതു. അവൻ ഉദാസിനവാവോൻ.

എൻറു പാദേശരാജപ്രകൃതി ചൊല്ലിതു.^{34a}

33. പ്രകൃതികളാവോർ അരിവിജിഗീഷ്യക്കൾ; അവരിൽക്കാട്ടിൽ എന്നായാലേ
അർത്ഥം വ്യക്തമാകൂ.

34. 'നിഗ്രഹിപ്പാനും' എന്നുകൂടി വേണ്ടതാണ്. പകർപ്പുകളിൽ ഇല്ല. അരി
വിജിഗീഷ്യമധ്യമന്മാർ സന്ധിചെയ്താലും ഇല്ലെങ്കിലും അവരെ അന്നഗ്രഹിപ്പാൻ കഴിവുള്ള
വരും, സന്ധിചെയ്യാതിരുന്നാൽ നിഗ്രഹിപ്പാൻ കഴിവുള്ളവരും എന്നാണ് മൂലാനുസാ
രിയായ അർത്ഥം.

34a. U. N. Ghoshal എഴുതിയ 'The System of Inter-relations and of
Foreign Policy in the Early Arthashastra State' എന്ന ലേഖനം നോക്കുക.
—India Antiqua, (Leiden, 1947.) Pp 136-145. ശ്രീ. ഘോഷൽ മണ്ഡലസമ്പ്ര
ദായം താഴെ ചേർത്ത വിധം പട്ടികയായിക്കാണിക്കുന്നു:—

(1) വിജിഗീഷ്യ	(മധ്യത്തിൽ)
(2) അരി	(ഒന്നാം നമ്പറിന്റെ മുമ്പിൽ)
(3) മിത്രം	(രണ്ടാം ,, ,,)
(4) അരിമിത്രം	(മൂന്നാം ,, ,,)
(5) മിത്രമിത്രം	(നാലാം ,, ,,)
(6) അരിമിത്രമിത്രം	(അഞ്ചാം ,, ,,)
(7) പാർഷ്ണിഗ്രാഹൻ	(1-ാം നമ്പറിന്റെ പിന്നിൽ)
(8) ആക്രന്ദൻ	(7-ാം ,, ,,)
(9) പാർഷ്ണിഗ്രാഹാസാരൻ	(8-ാം ,, ,,)
(10) ആക്രന്ദാസാരൻ	(9-ാം ,, ,,)
(11) മധ്യമൻ	(1-ാം നമ്പറിനടുത്തു.)
(12) ഉദാസിനൻ	(11-ാം നമ്പറിനടുത്തു.)

(ഇതൊരു മാതൃകാ (standard) മണ്ഡലമെന്നെയുള്ളൂ. അനുഭവത്തിൽ ഹര
വ്യത്യാസങ്ങൾ കാണുമെന്നു സ്പഷ്ടം).

സന്ധ്യാദികളെ സംബന്ധിച്ചും ശ്രീ. ഘോഷൽ വിസ്തരിച്ച പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വിജിഗീഷുർ മിത്രം മിത്രമിത്രം വാസ്തു പ്രകൃതയ-
സ്തിസ്രുഃ. താഃ പഞ്ചഭിരമാത്യജനപദഭർഗകോശഭണ്ഡ-
പ്രകൃതിഭിരേകൈകശഃ സംയുക്താ മണ്ഡലമഷ്ടാദശകം
ഭവതി. അനേന മണ്ഡലപുഥക്തപം വ്യാഖ്യാതം അരി-
മധ്യമോദാസീനാനാം.

ഇനി ചതുർമണ്ഡലസംക്ഷേപം ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു:—വിജിഗീഷു,
അവനടവ മിത്രൻ, മിത്രമിത്രൻ എൻറ മുൻറ പ്രകൃതികൾ. ഒരോ
ത്തക്കം³⁵ അമാത്യാജനപദ, ഭർഗ, കോശ, ഭണ്ഡമെൻറ അയ്യഞ്ച ഭവ്യ
പ്രകൃതികൾ എൻറിക്കനെ വിജിഗീഷുമണ്ഡലം അഷ്ടാദശപ്രകൃതികമാ
യിതു.³⁶ ഇവണ്ണമേ അരിമധ്യമോദാസീനന്മാർ മണ്ഡലങ്ങളും അഷ്ടാദശ
പ്രകൃതികളുമാറു കണ്ടുകൊൾക.^{36a}

ഏവം ചതുർമണ്ഡലസംക്ഷേപഃ. പോദശരാജപ്രകൃ-
തയഃ; ഷഷ്ടിർ ഭവ്യപ്രകൃതയഃ. സങ്ക്ഷേപേണ ദപി-
സപൂതിഃ.

† അരിവിജിഗീഷുമധ്യമന്മാർ M, V, G. (ഗ്രന്ഥത്തിലും ഇതുപോലെ തന്നെ).

35. ഓരോത്തക്കം.

36. വിജിഗീഷുവും അമാത്യാദിപഞ്ചകവും ചേർന്ന ആറു്. അതുപോലെ
മിത്രനും മിത്രമിത്രനും അവരവരുടെ അമാത്യാദിപഞ്ചകത്തോടു കൂടി പന്ത്രണ്ടു്. ആകെ
പതിനെട്ടു്.

36a. അരിയും, മധ്യമനും, ഉദാസീനനും താന്മാങ്ങളുടെ അമാത്യാദിപഞ്ചകങ്ങ
ളോടു ചേർന്ന ആകെ പതിനെട്ടു്.

ചതുർമണ്ഡലസംക്ഷേപം³⁷ ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ എഴുപത്തു രണ്ടു പ്രകൃതിയാമാം ചൊല്ലിൻറിതു^{37a}. പന്തിരണ്ടു രാജപ്രകൃതികൾ; ഒരൊത്തർക്കം ഐയഞ്ചു ദ്രവ്യപ്രകൃതികൾ; പന്തിരുവർക്കുമായ് ദ്രവ്യ പ്രകൃതികൾ അറുപതു്. പന്തിരുവരും കൂട എഴുപത്തിരണ്ടും³⁸ ചൊല്ലിതു.

താസാം യഥാസ്ഥം സമ്പദഃ.

ശക്തിഃ സിദ്ധിശ്ച. ബലം ശക്തിഃ; സുഖം സിദ്ധിഃ.

ശക്തി സ്രിവിധാ—ജ്ഞാനബലം മന്ത്രശക്തിഃ; കോശ-
ദണ്ഡബലം പ്രഭുശക്തിഃ; വിക്രമബലമുത്സാഹശക്തിഃ.

ഏവം സിദ്ധി സ്രിയൈവ—മന്ത്രശക്തിസാധ്യം മന്ത്ര-
സിദ്ധിഃ, പ്രഭുശക്തിസാധ്യം പ്രഭുസിദ്ധിഃ, ഉത്സാഹ-
ശക്തിസാധ്യം ഉത്സാഹസിദ്ധിരിതി.

പ്രകൃതികളടയ സമ്പത്തുകൾ തമക്കമഞ്ഞവു കീൾ 'പ്രകൃതി സമ്പദഃ' എന്നും^{38a} സൂത്രത്തിൽ ചൊല്ലിതു.

37. വിജിഗീഷു, അരി, മധുമൻ, ഉദാസിനൻ ഇവരുടെ സംക്ഷിപ്തവിവരം.

37a. ഈ പദം ചില പകർപ്പുകളിലില്ല.

38. അരിമിത്രാദികളായിപ്പറയപ്പെട്ടവർ പത്തും മധുമോദാസിനന്മാരും കൂടി രാജപ്രകൃതികൾ പത്തുണ്ടു്. ഓരോത്തർക്കം വെച്ചേറെ അമാത്യാദിദ്രവ്യപ്രകൃതികൾ അയ്യഞ്ചുവീതം ആകെ ദ്രവ്യപ്രകൃതികൾ അറുപതു്. ഇതും രാജപ്രകൃതികൾ പത്തുണ്ടു കൂടിയാൽ എഴുപത്തിരണ്ടു്. ഫ്.കെ. വി. എം., പേ. 462.

38a. പ്രക. 96.

ഇനി ശക്തിയും സിദ്ധിയും ചൊല്ലിൻറിതു—ശക്തിയാവിതു ബലം. ബലമാവിതു ജ്ഞാനാദികളടയ യോഗക്ഷേമസാധനസാമർത്ഥ്യം. സുഖം സിദ്ധിയാവിതു.

ശക്തി മുൻറു ജാതി. മന്ത്രശക്തിയാവിതു ജ്ഞാനബലം; കോശ ഭണ്ഡബലം പ്രഭുശക്തിയാവിതു; വിക്രമബലം ഉത്സാഹശക്തിയാവിതു.

ഇവുണ്ണമേ സിദ്ധിയും മുൻറു ജാതി. മന്ത്രശക്തികൊണ്ടു സാധിക്കിൻറിതു മന്ത്രസിദ്ധി†; പ്രഭുശക്തി[കൊണ്ടു]³⁹ സാധിക്കിൻറിതു പ്രഭുസിദ്ധി; ഉത്സാഹശക്തി[കൊണ്ടു]^{39a} സാധിക്കിൻറിതു ഉത്സാഹസിദ്ധി.

താഭിരഭ്യച്ചിതോ ജ്യായാൻ ഭവതി. അപചിതോ ഹീനഃ. തുല്യശക്തിഃ സമഃ. തസ്താപ്തകൃതിം സിദ്ധിം ച ഘടേതാത്മന്യാവേശയിതും. സാധാരണോ വാ ദ്രവ്യ-പ്രകൃതിഷ്ഠാനന്തരേണ ശഘവശേന വാ. ദൃഷ്ടാമി-ത്രാഭ്യം വാ/പക്രഷ്ടം യതേത.

ഇച്ചൊന്ന ശക്തി പെരുക ഉടയവൻ ജ്യായാൻ. ചുരുക്കൊള്ളവൻ⁴⁰ ഹീനൻ. തുല്യശക്തിയായൊള്ളവൻ സമൻ. ആകിൻറമയാൽ ശക്തിയും സിദ്ധിയും തന്നിൽ പെരുകുവാനായ് കൊണ്ടു ഉത്സാ

† ശക്തി M, V, G.

39, 39a. മാതൃകകളിൽ പദം കാണുന്നില്ല. 'മന്ത്രശക്തികൊണ്ടു' എന്നാലും ഉള്ളതുകൊണ്ടു എല്ലായ്ക്കിലും ആ പദം ചേർത്തിരിക്കുന്നു.

40. ചുരുക്കം + ഒള്ളവൻ.

മിക്കവേണ്ടും വിജിഗീഷ്യ. അന്റിയെ സാധാരണമായൊള്ള ഭവപ്രകൃതികളിൽ കീടംചൊന്ന ക്രമത്തിനാൽ മൂന്നും അമാത്യാനിൽ, പിന്നെ ജനപദത്തിൽ,† എന്റിവണ്ണം ക്രമത്താൽ ശക്തിസിദ്ധികളുള്ളവാക്കാൻ ഉത്സാഹിച്ചാലുമമയം. അന്റിയെ, അമാത്യാദികളിൽ ശുദ്ധന. യൊള്ളവനിൽ മൂന്നും ശക്തിസിദ്ധി ഞ്ഞാക്കുവാൻ ഉത്സാഹിച്ചാലുമമയം. അന്റിയെ ദുഷ്ചാരംകൊണ്ടും ശത്രുക്കളെക്കൊണ്ടും ശത്രുവിനടയ സിദ്ധികളെ ആക്രമിച്ചുകൊൾവാൻ ഉത്സാഹിപ്പിതു.

യദി വാ പശ്യേത്—‘അമിത്രോ മേ ശക്തിയുക്തോ വാദണ്ഡപാരുഷ്യാർത്ഥദൃഷ്ടനൈഃ പ്രകൃതീരപഹനിഷ്യതി, സിദ്ധിയുക്തോ വാ മുതയാദ്യുതമദ്യുസ്ത്രീഭിഃ പ്രമാദം ഗമിഷ്യതി, സ വിരക്തപ്രകൃതിരപക്ഷിണഃ പ്രമത്തോ വാ സാധ്യോ മേ ഭവിഷ്യതി, വിഗ്രഹാഭിയുക്തോ വാ സവ്സന്ദോഹേനൈകസ്ഥോ ദുർഗസ്ഥോ വാ സ്ഥാസ്യതി, സസംഹിതസൈന്യോ മിത്രദുർഗവിഷ്യുക്തഃ സാധ്യോ മേ ഭവിഷ്യതി, ‘ബലവാൻ വാ രാജാ പരതഃ ശത്രുമുച്ഛേതുകാമഃ തമുച്ഛിദ്യ ന മാമുച്ഛിദ്യാ’ൽ ഇതി, ‘ബലവതാപ്രാത്ഥിതസ്യ മേ വിപനകമ്മാരംഭസ്യ വാ സാഹായ്യം ദാസ്യതി മധ്യമലിപ്സായാം ചേ’തി,—ഏവമാഭിഷ്ഠ കാരണേഷു അമിത്രസ്യാപി ശക്തിം സിദ്ധിം ചേച്ഛേൽ.

† ജനപദത്തിനിൽ M. ഗ്രന്ഥത്തിലും ഇങ്ങനെ കാണുന്നുണ്ട്.

‡ ആഡ്യരെ (?) M.

* ആക്ഷിപ്ത M.

അതിന്നപവാദം:—‘എന്നടയ ശത്ര ശക്തിയുക്തനായിട്ട് വാക് പാഠശ്ചമം ദണ്ഡപാഠശ്ചമം അത്ഥമുഷണങ്ങളായും⁴¹ കൊണ്ടു പ്രകൃതി കളൈക്കെടുത്തുകളയും’ എൻറ തോൻറകിലും, അൻറിയെ ‘സിദ്ധിയു ടയ[ൻ]⁴²നായാട്ടിനാലും ചൂതിനാലും, സ്വഭാവത്തിനാലും സ്രീകൾ വഴി മേലും പ്രമാദത്തിനെച്ചെല്ലു’⁴³മെൻറ തോൻറിലും, അൻറിയെ ‘വിരക്ത പ്രകൃതിയായിട്ടു താൻ ഉപക്ഷീണനായിട്ടു താൻ എന്നുക് സാധ്യനാ’⁴⁴ മെൻറ തോൻറിലും, അൻറിയെ ‘എന്നാൽ യുദ്ധത്തിന്നായ’ നിയോഗി ക്കപ്പെട്ടവൻ⁴⁵ തന്നടയ പട എല്ലാകൊണ്ടു മിത്രദർഗ്ഗാദികളിൽറിയെ തനിയേ നില്ക്കും, അപ്പോൾ പടയും ചുരുങ്ങി മിത്രദർഗ്ഗാദികളിൽറിയെ ഇരുന്നവസ്ഥയിൽ എന്നുക് സാധ്യനാ’മെൻറ തോൻറകിലും, അൻറിയെ ‘എന്നടയ മിത്രനായിരുന്ന രാജാവു ബലവാനായൊള്ളു വൻ എന്നുക് മുന്നലൊള്ള ശത്രുവിനെ കരയേറി⁴⁶ക്കളഞ്ഞാൽ പിന്നെ എന്തേലും വരു’മെൻറ തോൻറിലും, അൻറിയെ ‘ബലവാനായൊള്ളു ശത്രു എന്നോട്*

† ഇതുക G. ഇതുക M, V.

‡ തനിക്ക G.

* തന്നോട G.

41. ‘ദൃഷണമും’ എന്നായിരിയ്ക്കേണ്ടതാണ്. മാതൃകകളിൽ എല്ലാം ‘ദൃഷണങ്ങളായും’ എന്നു തന്നെ.

42. സിദ്ധിയുക്തനാണെന്നിലും എന്നു വിവക്ഷ.

43. പ്രമാദം പ്രാപിതം. സംസ്കൃതരീതി.

44. ജയിപ്പാൻ കഴിയുന്നവൻ. ‘ഇതുക (ഇതുക) സാധ്യനാ’ എന്ന പാഠം കൈപ്പിഴയായിരിയ്ക്കണം.

45. എന്നാൽ ആക്രമിക്കപ്പെട്ടവൻ എന്നു താൽപര്യം.

46. നാട്ടിൽനിന്നു ആട്ടിക്കളയുക. പദം പലേടത്തും വന്നിട്ടുണ്ട്.

യുദ്ധം പ്രാർത്ഥിച്ചെടുത്തുവെച്ചു, കർമ്മാരംഭങ്ങൾ പിച്ചെഴുത്ത് എളിയ നായിരുന്നപ്പോൾ,^{46a} എന്നു പിച്ചുചാൽ തന്മേലും ചെല്ലമെൻറ കരുതി തുണചെയ്യുമെൻറ തോൻറിലും, അൻറിയെ 'മധ്യമൻ മേൽ'⁴⁷ എന്നു മണ്ഡലം കൊറുവാൻ നിന്നെക്കുറുപ്പോൾ എന്നു തുണയാം^{47a}—എൻറിയ്ക്കുതി കാരണങ്ങൾ തോൻറുകിൽ ശത്രുവിന്നും ശക്തി സിദ്ധിക്കിയവിതു.^{48a} അവനയെ ശക്തികൾ ചിനക്കുവാൻ⁴⁹ ഉത്സാഹിയാതെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടിരിപ്പിതെൻറവാറു.

ശ്ലോകം:—

നേമിമേകാന്തരാൻ രാജങ്ങളെ
കൃതപാ ചാനന്തരാൻ അരാൻ
നാഭി മാതമാന മായപ്പേൽ
നേതാ പ്രകൃതിമണ്ഡലേ.

† കർമ്മാരംഭം G.

46a. ഞാൻ എളിയനായിരിയ്ക്കുമ്പോൾ എന്നർത്ഥം.

47. മേൽ—മേലിൽ. മധ്യമലിപ്തസായാം—ഒരു മധ്യമന്റെ ആവശ്യം വരുമ്പോൾ. വ്യാഖ്യാതാവു, 'മധ്യമൻ എന്റെ മണ്ഡലം ആഗ്രഹിയ്ക്കുമ്പോൾ' എന്നർത്ഥം കല്പിയ്ക്കുന്നു.

47a. വാക്യം ക്ലിപ്തം. അവസാനഭാഗത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം വ്യത്യസ്തമായും കാണുന്നു. cf. കെ. വി. എം., പേ. 464.

48. ശത്രുവിന്നും ശക്തിസിദ്ധികൾ ഉണ്ടാവാൻ അനുവദിയ്ക്കാം (ഇയ്യെവിതു). ഇയ്യെതൽ—To agree, to be palatable (T. Lex.).

49. നശിപ്പിയ്ക്കാൻ, ഹിനമിനമാക്കാൻ. ചിനക്കുക—നശിക്കുക; ചിനക്കു—ഇത് (ന. ഭാ. നി.).

ശ്ലോകാത്ഥം:— ലാഭശരാജമണ്ഡലത്തിന്നു നേതാവായിരിന്ന
വിജിഹീഷ്യ ഏകാന്തരത്തൊള ^{49a} മിത്രരാജാക്കളെ നേമിയാക
ചെയ്തു, ⁵⁰ അനന്തരരാജാക്കളെ ^{50a}—അടുത്തൊള ‡ രാജാക്കളെ—
അര ⁵¹മാകച്ചെയ്തു, തന്നെ നാഭി ⁵²യാ[യ] കല്പിപ്പിതു. ഇവണ്ണ രാജ
മണ്ഡലത്തെ ഒരു ചക്രമായ് കല്പിപ്പിതെൻറവാറു. ഏൻറാൽ സിദ്ധി
യാവിതു.

ശ്ലോകം:—

മധ്യേ ഹൃപഹിതഃ ശത്രു-
നേന്തുർ മിത്രസ്യ ചോഭയോഃ
ഉച്ഛേദ്യഃ പീഡനീയോ വാ
ബലവാനപി ജായതേ.

‡ —ത്ഥമാവിതു G.

‡ അനന്തരരാജാക്കളെ നേമിയാക, അകത്തൊള M.

49a. ഒന്നിടവിട്ട.

50. ചക്രമായിക്കല്പിച്ചു.

50a. തൊട്ടടുത്ത രാജാക്കന്മാരെ.

51. ചക്രത്തിന്റെ അഴി.

52. മധ്യം.

ശ്ലോകാത്മം†:—നേതാവിനോടും മിത്രനോടും ശത്രുവിനെ ഇടൈ ഇട്ടുകൊണ്ടാൽ⁵³ ഉപചിന്തനമായ് ബലവാനുമായിരിപ്പോനേ ആകിലും ഉച്ഛേദ്യനാവിതുതാൻ, പീഡനീയനാവിതുതാൻ ഇരണ്ടിലൊൻമ മുടിയും.⁵⁴

ശമവ്യായാമമാകിൻറ അധ്യായമും⁵⁵ മണ്ഡലധോനി⁵⁶ ആകിൻറ

അധികരണമും മുടിഞ്ഞിതു.

† -ത്ഥമാവിതു G.

53. നേതാവിന്റെയും മിത്രത്തിന്റെയും നടുവിൽ ശത്രുവിനെ ആക്കിയാൽ. സംബന്ധികാത്മത്തിൽ സംഭോജിക വരുന്ന. ഇടൈ ഇട്ടുക—നട്ടുകെ നിറുത്തുക.

54. രണ്ടാലൊന്ന സാധിക്കും.

cf. 'ബലവാനാകിലും ശത്രു നേതുമിത്രാന്തരസ്ഥിതൻ ഉച്ഛേദ്യനായ" ഭവിച്ചിട്ട്— മേവാ പീഡനീയനാം.'

കെ. വി. എം., വേ. 464.

55. ഈ പ്രകരണം ഗ്രന്ഥമാതൃകകളിൽ കൂടുതൽ അബദ്ധജടിലമായിരിക്കുന്നു.

56. cf. കാമ. VIII, 1-42. താഴെ ചേർത്ത ശുക്രവദ്യം കാമനകൻ ഉദ്ധരിയ്ക്കുന്നു (പ. 42):—

'അഷ്ടശാഖം ചതുർമുഖം
ഷഷ്ടിപത്രം ചേരേ സ്ഥിതം
ഷട്പുഷ്പം ത്രിഫലം വൃക്ഷം
യോ ജാനാതി സ നീതിവിൽ.'

(അഷ്ടശാഖം—മിത്രാദി 4 + പാഷ്ഠിഗ്രാഹാദി 4.
ചതുർമുഖം—അരിവിജിഗീഷ്യമധ്യമോദാസിനന്മാർ 4.
ഷഷ്ടിപത്രം—മുലശാഖാശ്രിതങ്ങളായ ദ്രവ്യപ്രകൃതികൾ 60.
ചേരേ സ്ഥിതം—ഭൈവമാനഷകർമ്മങ്ങൾ 2.
ഷട്പുഷ്പം—ഗുണങ്ങൾ 6.
ത്രിഫലം—ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധികൾ 3,

അധികരണം ഏഴ്—ഷാഡ്ഗുണ്യം.

പ്രക. 98, 99. ഷാഡ്ഗുണ്യസമുദേശം,
ക്ഷയസ്ഥാനവുദ്ധിനിശ്ചയശ്ച.

[1. ഷാഡ്ഗുണ്യസമുദേശം.]

ഷാഡ്ഗുണ്യസ്യ പ്രകൃതിമണ്ഡലം യോനിഃ.

‘ഷാഡ്ഗുണ്യസമുദേശഃ’ എന്തിനൂ സൂത്രം. ഷാഡ്ഗുണ്യത്തിന്നു
യെ സംക്ഷേപം ഷാഡ്ഗുണ്യസമുദേശ¹മാവിതു. അൻറിയെ പൂർവ്വപക്ഷ
നിരാകരണവഴിമേൽ സ്വസിദ്ധാന്തസ്ഥാപനമാകിലുമാക.^{1a} പൂർവ്വ
പക്ഷം, ‘ചൈതന്യമിതി വാതവ്യാധിഃ’ ഏൻറിയജാതി. സിദ്ധാന്തം,
‘ഷാഡ്ഗുണ്യമേവൈതദ്’ അവസ്ഥാഭേദാഭിതി കൗടല്യഃ എൻറു ചൊല്ലിൻ
റിയു.² ഇതായിലുമാക സമുദേശം. ഷാഡ്ഗുണ്യസമുദേശം ചൊല്ലിൻറി

1. സമുദേശത്തിന്നു സംക്ഷേപമെന്നും സ്ഥാപനമെന്നും അർത്ഥം കല്പിക്കുന്നു.

ഏ. കാമ. XI, 1-49. See also article on *Six Gunas in the Kautalya*
by Dr. Narendranath Law, K. B. Pathak Comm. Vol. (Poona, 1944),
Pp. 449-61.

1a. സ്ഥാപനവുമാകാം. വൈകല്യകാർത്ഥം കാണിക്കുന്നതാണ് ‘ആക’. ഏ.
‘ഉത്തരാളരാക ഇടൈയിടരാക’—മാമ്പ. ശാ. (TAS IV, P. 9.) വ. 12.

2. താഴെ വിവരിയ്ക്കുന്നുണ്ട്.

തെമ്പിതു സൂത്രാർത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു^{2a}—ഭൈവമാനുഷങ്ങളായ
സ്വരൂപം കീറം ചൊല്ലിതു. അതിനിൽ അചിന്ത്യം ഭൈവം, ചിന്ത്യം
മാനുഷം. ചിന്തിക്കുമാറു ഷാരംഗുണ്യോപദേശം കൊണ്ടു ചൊല്ലിൻറി
തെമ്പിതു അധികരണസംബന്ധമാവിതു³—കീഴെ പ്രകരണത്തിൽ ‘ശ്രമ
വ്യായാമയോജ്ഞാനിഃ ഷാരംഗുണ്യം’ എൻറു ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ ഷാരം
ഗുണ്യമാമാറു^{3a} ചൊല്ലിൻറിയെമ്പിതു സംബന്ധം. മണ്ഡലയോനിക്കു
ന്തരം ഷാരംഗുണ്യം ചൊല്ലിൻറതാവിതു, മണ്ഡലം ഷാരംഗുണ്യത്തിനു
കാരണമാകിൻറതായാൽ.

ഇവർത്ഥം ‘ഷാരംഗുണ്യസ്യ പ്രകൃതിമണ്ഡലം യോനിഃ’ എൻറു
വാറു.⁴ [ഷാരംഗുണ്യം]^{4a} ആറു തുണങ്ങൾ. പ്രകൃതിമണ്ഡലമാവിതു
സ്വാമ്യാദിസപ്തപ്രകൃതിയും, ഓടശരാജമണ്ഡലവ്യം.⁵ ഇവിടെയും
ഷാരംഗുണ്യത്തിന്നു യോനി ആവാം.

† അളം M, V, G.

2a. വിഷയസംബന്ധമാണിതു.

3. ‘പ്രകരണസംബന്ധമാവിതു’ എന്നാണു് ശരിയ്ക്കു വേണ്ടതു്. അധികരണ
സംബന്ധം ‘മണ്ഡലയോനിയ്ക്കുന്നന്തരം’ എന്നു താഴെ വരുന്ന വാക്യത്തിലാണു് വരുന്നതു്.
ഇതതു കാര്യമായി ഗണിച്ചിട്ടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.

3a. ഇപ്പോൾ ഷാരംഗുണ്യം തന്നെ നേരിട്ടു പറയുന്നവെന്നർത്ഥം. ആം + ആറു്
—ആമാറു (ആമാറു്) പിൽക്കാലത്തു വളരെ വർദ്ധിച്ചു കാണുന്നു.

4. ഇ + അർത്ഥം. ‘ഷാരംഗുണ്യസ്യ’ എന്നു തുടങ്ങുന്ന സൂത്രത്തിന്നു് ഈ ഭേദവിൽ
പറഞ്ഞതാണു് അർത്ഥം എന്നു വിവക്ഷ.

4a. പകർപ്പുകളിലില്ല.

5. ‘മണ്ഡലം’ എന്നു മാതൃകകളിൽ,

‘സന്ധി,വിഗ്രഹ,യാന,സംശ്രയ,ദൈധീഭാവഃ
ഷാഡ്ഗുണ്യം’ ഇത്യാചായ്യാഃ.

‘ദൈഗുണ്യ’മിതി വാതവ്യാധിഃ, സന്ധിവിഗ്രഹാ-
ഭ്യം ഹി ഷാഡ്ഗുണ്യം സംപദ്യത ഇതി.

‘ഷാഡ്ഗുണ്യമേവൈതദ്’ അവസ്ഥാഭേദാദ്’ ഇതി
കൗടല്യഃ.

ആറു ഗുണങ്ങളാലോ ഏവെൻറാൽ—സന്ധി, വിഗ്രഹം, യാനം,
ആസനം, സംശ്രയം, ദൈധീഭാവം എൻറിവാറു ഗുണങ്ങളെൻറാചായ്യാ
ന്മാർ ചൊല്ലവിതു.

ഇരണ്ടു ഗുണമെൻറ വാതവ്യാധി⁷ ചൊല്ലവിതു. സന്ധിവിഗ്ര
ഹങ്ങളിലേ അകപ്പട്ടം മറെറ ഗുണകൾ നാലും. ആസനമും സംശ്രയമും
സന്ധിയിലകപ്പട്ടം. യാനം വിഗ്രഹത്തിലകപ്പട്ടം. ദൈധീഭാവമിര
ണ്ടിലകപ്പട്ടം.^{7a} ആകിൻറമയാൽ സന്ധിവിഗ്രഹകൾ ഇരണ്ടുമേ
പ്രധാനഗുണങ്ങൾ എൻറു ഉദ്ധവ*പക്ഷം.

† രണ്ടു G.

‡ -യിങ്ക V.

* വർ G.

6. ഏവു (ഏവ). ള്. അവു, ഇവു.

7. ഉദ്ധവൻ. പരിശിഷ്ടം (അചായ്യാന്മാരുടെ പട്ടിക) നോക്കുക.

7a. ഈ വാക്യം കഴിഞ്ഞാണു് ‘യാനം വിഗ്രഹത്തിൽ’ എന്ന മുൻവാക്യം മാതൃക
കളിൽ ചേർത്തുകാണുന്നതു്.

ഗുണങ്ങളാമാറ്റമുള⁸; അവസ്ഥാഭേദത്തിനാൽ ഭിന്നങ്ങളായൊ
ളള⁹† എൻറ ചാണക്യൻ പക്ഷം.^{9a} അവസ്ഥാഭേദമായിട്ടു സ്വരൂപ
ഭേദം.‡

തത്ര—പണബന്ധഃ സന്ധിഃ; അപകാരോ വിഗ്രഹഃ;
ഉപേക്ഷണമാസനം; അഭ്യുച്യയോ യാനം; പരാപ്പണം
സംഗ്രയഃ; സന്ധിവിഗ്രഹോപാദാനം ദൈധീഭാവഃ,
ഇതി ഷഡ് ഗുണഃ.

ഇപ്പൊഴുതു അന്വർത്ഥം* ചൊല്ലിൻറിതു.

(i) 'പണബന്ധം സന്ധി' എൻറവാർ—ഭൂമി, ഭൂധാരം, പട
ഇവറിൽ ഒൻറ കൊടുക്കുമാറു ചൊല്ലി സത്യാശ്വാസമാലിറു ചെയ്തു,
'ഇക്കാരിയം ചെയ്യാലിതു തരുവിതെൻറ ദൃശീകരിക്കുമതു സന്ധി
ആവിതു.

† യുജ്ജ്വാത G.

‡ ഭേദം M, V, G.

* അവിരണ്ടം M, V, G.

§ നിബന്ധം M, V.

8. ഗുണങ്ങളാം + ആറ്റം + ഉള—ഗുണങ്ങൾ ആറ്റ തന്നെയാണെന്നു താൽപര്യം.

9. ഒളളതേ. ഭിന്നങ്ങളായുള്ളവ മാത്രമാണ്. 'പക്ഷേ, പാഠം ഭിന്നങ്ങളായൊ
ളളാ എന്നായിരിക്കാം.

9a. cf. "ന്യായോ ഗുണോ വിഗ്രഹ ഏക ഏവ
സന്ധ്യാദയോന്യേ തു ഗുണാ സ്തൂതമാഃ
അവസ്ഥയാ ഭേദഭുവാഗതഃ സൻ
ഷാഡ്ഗുണു മീത്യേവ ഗുരോർജ്ഞം നഃ."

(ii) വിഗ്രഹമാവിതു—ശത്രുവിനടെ ദേശത്തു കെടുപ്പട്ട ആദികൾ ചെയ്ത അവനെ ദ്രോഹിക്കുമതു വിഗ്രഹമാവിതു.

(iii) ആസനം സന്ധ്യാദികളുടെ പ്രയോഗമൊഴിഞ്ഞിട്ടിരിക്കുമതു.

(iv) 'അഭ്യുച്ചയം യാനം.' അഭ്യുച്ചയമാവിതു—ശക്തിദേശകാലാദികളുടെ അതിശയയോഗം അഭ്യുച്ചയമാവിതു. അതു യാനത്തിന്നു കാരണമായി, ഉപചരിച്ച യാനമെന്റു ചൊല്ലിൻറിതു.¹⁰

(v) 'പരാച്ഛണം സംശ്രയ'മെന്റവാറു, തന്നയും മക്കളയും, ദ്രവ്യമുമെന്റിത്തന്നയും, ബലവാനായൊള്ളൊന്നൊരു രാജാവിനിൽ അച്ഛിപ്പിതു, ശക്തി നിമിത്തമായും സിദ്ധി നിമിത്തമായും^{10a}. അതു സംശ്രയമാവിതു.

(vi) 'സന്ധിവിഗ്രഹോപാദാനം ഭൈധീഭാവം'¹¹—എൻറിവാറു ഗുണങ്ങളും വേണ്ടമാറു ചൊല്ലിതു.

10. അഭ്യുച്ചയം യാനത്തിന്നു കാരണമാകയാൽ യാനത്തേയും ആ പദംകൊണ്ടു പറയുന്നു. കാരണത്തിൽ കാര്യോപചാരം—തമ്മിൽ അഭേദകല്ലെന്നു—എന്നു താല്പര്യം.

10a. ശക്തിയും ജയവും നേടാൻ.

11. വ്യാഖ്യാനമില്ല. സന്ധിവിഗ്രഹങ്ങൾ രണ്ടും സ്വകരിയ്ക്കിലാണ് ഭൈധീഭാവം. (ഇതു രണ്ടുതരത്തിൽ. "രണ്ടു ശത്രുക്കളുടെ അടുക്കൽ രണ്ടുവിധത്തിൽ വാക്കുകൊണ്ടു മാത്രം ആത്മസമച്ഛണം ചെയ്തു ഗുഹ്യവൃത്തിയായിരിയ്ക്കുന്നതൊന്നു"; ശത്രുവിനോടു സ്പഷ്ടമായി സന്ധിചെയ്തു ഗുഹ്യമായി ദ്രോഹം ചെയ്യുന്നത് മറ്റൊന്നു"—കേ. വി. എം., പേ. 466).

cf. "ബലിനോർ ദ്വിഷതോജ്വലേ
വാചാത്മാനം സമുപ്തയേൽ
ഭൈധീഭാവേന വത്തേത
കാകാക്ഷി വ ദലക്ഷിതഃ."

പരസ്താദ്ധീയമാനഃ സന്ധീത.

അഭ്യുച്ഛീയമാനോ വിഗ്രഹ്ണീയാൽ.

‘ന മാം പരോ, നാഹം പരം, ഉപഹന്തു ശക്തഃ’
ഇത്യാസീത.

ഗുണാതിശയയുക്തോ യായാൽ.

ശക്തിഹീനഃ സംശ്രയേത.

സഹായസാധ്യേ കാര്യേ ദൈധീഭാവം ഗച്ഛേൽ.

ഇതി ഗുണാവസ്ഥാപനം.

ഇനി ചൊന്ന ഗുണങ്ങൾ പ്രയോഗിപ്പാൻ വിഷയം ചൊല്ലിൻ
റിയു:—പരനിൽ താൻ കുറഞ്ഞു തോൻറകിൽ പരൻ തന്നോടു സന്ധ
ചെയ്യുമാറു ചെയ്യുകൊൾവിതു.

പരനിൽക്കാട്ടിൽ തനക്കു പെരുക്കുമുണ്ടാകിൽ വിഗ്രഹം ചെയ്യിതു

‘എനക്കും പരന്മേൽ‡ ചെല്ലപ്പടാ; പരനമെന്നേൽ വരപ്പടാ
തെ’ൻറ തോൻറകിൽ¹² ആസനമനുഷ്ഠിപ്പിതു.

‡ എനക്കുപരനമേൽ G.

12. ‘എനിക്കു പരനേയും പരന്നു’ എന്നേയും വിഗ്രഹിപ്പാൻ സാധ്യമല്ല’ എന്നു
തോന്നുകയാണെങ്കിൽ. ചെല്ലപ്പടാ, വരപ്പടാ എന്നീ രൂപങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കുക. ചെല്ല
വിൽ പെട്ടുക, വരവിൽ പെട്ടുക എന്നേ അർത്ഥമുള്ളൂ. ‘വരപ്പടാതെൻറ’ എന്നു മാതൃക
കളിൽ കാണുന്നു. ‘പെടാ എൻറ’ എന്നേ വേണ്ടു; തകാരം ഉച്ചാരണസുഖത്തിന്നു ചേർന്നു
താകാം. താഴെ ‘വാരാതെൻറ’ (f. n. 23b) എന്നു വരുന്നതു നോക്കുക.

പരനിൽക്കൂട്ടിൽ തുണാതിശയം തനക്കൊണ്ടെൻറ തോൻറുകിൽ
യാനമനുഷ്ഠിച്ചിതു. തുണാതിശയമാവിതു 'അഭിയാസ്യൽകമ്മത്തിൽ'¹³
ചൊല്ലിൻറ ശക്തിദേശകാലാദികൾ.

സർവ്വമാ ശക്തിഹീനനാകിൽ സംശ്രയം ചെയ്വിതു. തുരു
വിനെ ശിഷ്യനാശ്രിപ്പോരെക്കണക്കെ ബലവാനെ ആശ്രിപ്പിതു.
അങ്ങനെ നിന്നാൽ തന്നെയ് കർമ്മാരംഭങ്ങൾക്കു പിഴ വാരാതു.^{13a}

സഹായസാധ്യം കാളുമെൻറ തോൻറുകിൽ ദൈധീഭാവം
ചെയ്വിതു

എൻറിവണ്ണ വിഷയഭേദത്തനാലും ആറു ഗുണങ്ങളെമ്പതു നിൻ
റുതു.¹⁴

എൻറിക്കുനെ ഷാഡ്ഗുണ്യസമുദേശമാകിൻറ
സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

[2. ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധിനിശ്ചയഃ.]

തേഷാം യസ്തിൻ വാ ഗുണേ സ്ഥിതഃ പശ്യേത്,
'ഇഹസ്ഥഃ ശക്ത്യാമി ളുഗ,സേതുകമ്,വണിക്പഥ,-
ശൂന്യനിവേശ, ഖനിദ്രവ്യ,ഹസ്തിവന കർമ്മാണാത്മനഃ

† നിൻറാൽ തമുടേ G.

13. അധി. 9.

13a. വരികയില്ല. വര, തര എന്നീ ധാതുക്കൾ വാ, താ ഇങ്ങനെ ദീർഘി
നതിനെപ്പറ്റി പല വാദപ്രതിവാദങ്ങളും നടന്നിട്ടുണ്ട്. സമാനാത്മകങ്ങളായ രണ്ടുതരം
ധാതുക്കൾ ആണ് അവയെന്നു ചിലർ. സംസ്കൃതത്തിലെ 'ദാ'വിന്റെ മാതൃകയിനു
നീക്കിച്ചതാണ് അവയെന്നു മറ്റു ചിലർ.

14. സ്ഥാപിതം എന്നതിന്റെ തർജ്ജമ.

പ്രവർത്തിയും, പരസ്യ ചൈതാനി കർമ്മാണുപഹതും' ഇതി തമാതിഷേൽ, സാ വൃദ്ധിഃ.

'ആശുതരാ മേ വൃദ്ധിഃ ഭൂയസ്കരാ വൃദ്ധ്യഭയതരാ വാ ഭവീഷ്യതി, വിപരീതാ പരസ്യ' ഇതി ജ്ഞാതപാ പര-വൃദ്ധിമുപേക്ഷേത.

തുല്യകാലഫലോദയാനാം വൃദ്ധൗ സന്ധിമുപേയാൽ.

'ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധിനിശ്ചയ.' എന്നിതു സൂത്രം. ക്ഷയമാവിതു കോശഭണ്ഡങ്ങളായ ചുരുക്കം. സ്ഥാനമാവിതു സാമ്യാവസ്ഥാനം.† വൃദ്ധിയാവിതു കോശഭണ്ഡങ്ങളായ പെരുകും. നിശ്ചയമാവിതു അവി ററിനടയ സ്വരൂപാവധാരണം. അതു ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സൂത്രാ ത്വം. സംബന്ധമാവിതു—കീഴെ ആറു ഗുണങ്ങളെച്ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ അവിറ്ററിന ഫലമായിരുന്ന ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധികളായ സ്വരൂപാവധാരണം ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സംബന്ധം. മുൻറിലും, സൂത്രത്തിൽ വൃദ്ധി പിന്നെ ചൊല്ലീതാകിലും, പ്രധാനമായിട്ടും മംഗല്യകമായിട്ടും വൃദ്ധി എന്നും 'ചൊല്ലിൻറിതു.¹⁵

'അശുണമാറിലും യാതൊരു ഗുണം അനുഷ്ഠിച്ചാൽ എന്നു ഓർക്ക സേതുക്തം, വണിക്തപഥം, ശൂന്യനിവേദം, ഖനിദ്രവ്യവനകതം, ഹസ്തിവനം എൻറിജ്ഞാതി* കതം കൊള്ളാം,† പരനെ ഭട്ടായ്

† -വസ്ഥ G.

‡ ചൊല്ലിതേ ആകിലും G.

* ഹസ്തി എൻറിജ്ഞാതി M, V.

† ജ്ഞാതി കൊള്ളാം G.

15. ക്ഷയം, സ്ഥാനം, വൃദ്ധി എന്നീ മൂന്നെണ്ണത്തിൽ വൃദ്ധി ഒടുവിലാണ് വരുന്നതെങ്കിലും പ്രാധാന്യാഭികൾ നോക്കി അതിനെപ്പറ്റി ആദ്യം പറയുന്നവെന്നത്വം. പാണിനി 'വൃദ്ധിരാഭൈ' എന്ന സൂത്രം അഷ്ടാധ്യായിയിൽ ആദ്യം ചേർത്തത് മംഗല്യാർത്ഥമാണെന്നും മറ്റും പണ്ഡിതന്മാർ പറയാറുള്ളത് കാണിയിരിക്കുന്നു.

കൊള്ളുവാൻ എൻറ¹⁶ തോൻറുവിതു, എങ്കിൽ അഗ്നണമനുഷ്ഠിച്ചിതു അതു വൃദ്ധിയാവിതു. അതു വൃദ്ധിനിമിത്തമായ്[†] ഉപചരിച്ചിട്ട്¹⁷ അതിനയേ വൃദ്ധിയെൻറ ചൊല്ലിൻറിതു. വൃദ്ധിയാവിതു കീറു ചൊന്ന ശക്തിസിദ്ധികൾ.

പരന്നടെ വൃദ്ധി ഉപേക്ഷിപ്പാൻ വിഷയം ചൊല്ലിൻറിതു:—
'എന്നക്കു കടകി വൃദ്ധി വരും; പരന്ന* പലനാൾ കൂടി വരുവിതു'¹⁸—
ഇങ്ങനെയു വിഷയം. വൃദ്ധി ഇരുവർക്കുമൊക്കെ¹⁹ വരുകിലും ഒരുകാലേ²⁰
പടർകിലും, എന്നക്കു പെരുത വരും, പരന്ന മുരുങ്ങിവരും എൻറ
തോൻറിലും; അൻറിയെ ഇരുവോത്തിന്നു²¹ മൊക്കീവരുകിലും എന്നടയ

† -മായിട്ടു M.

‡ ചൊൻറു G.

* അവന്നു G.

‡ ഇരുവത്തിന്നു M, V.

¶ കൈവെ M, V.

16. പരന്ന ഇതൊന്നും കിട്ടാതെ കഴിയുകയും (ഭട്ടായ് കൊള്ളുക) ആകാം.

17. ആ ഗുണം വൃദ്ധിയ്ക്കു കാരണമാകയാൽ അതിനെയും വൃദ്ധിയെന്നു പറയുന്ന
വെന്നത്ഥം. മുകളിൽ f. n. 10 നോക്കുക.

18. വൃദ്ധി എന്നു ശേഷം.

19. ഒപ്പം.

20. ഒരേ കാലത്തു. cf. 'പെരുമാറിപ്പോമൊരുക്കാലൊളിച്ചു'—പദ്യ. പ. 6.

21. G പാഠം. ഇരുവേക്കും. പദം ശ്രദ്ധേയം. cf. 'ഇരുവോമൊക്കെക്കൂറട്ടുകൊൾ
വോം'—ഭാ. കൗ. I. പേ. 23. ഇരുവോം > ഇരുവം (M, V പാഠം). 'ഇരുവീർ' (മ. പു.)
പ. മ. ത്തിൽ പ്രചുരപ്രചാരമായിക്കാണുന്നു. cf. 'ഇരുവീക്കു ബുദ്ധിവന്നു ഇരുവീരുടെ
അസ്സുക്കൾ ഇരുവീരും സംഗ്രഹിക്കിലേ ഒരേലോകും ജീവിച്ചു മുടിവിതു'—ബൃ. പു.,
പേ. 87. cf. എല്ലീർ. 'എല്ലീരും കൂടി ഇരിക്കുംപൊഴുതു എങ്ങനെ കേൾക്ക ഇളെ
പ്പിതു'—Ibid. പേ. 36.

വൃദ്ധി അനുബന്ധിനിയായ് വരും, [പരന്ന അനുബന്ധിനിയായ് വരും.]²² എന്റു തോന്റുകിലും—ഈ വിഷയങ്ങളിൽ പരന്നതേ വൃദ്ധി ഉപേക്ഷിപ്പിച്ചു എന്റവാറു, അവനടയ വൃദ്ധി കെട്ടുപ്പാൻ ഉത്സ(ഓ)മിഴ്യാതൊഴിവിതു.^{22a}

തന്നടയ വൃദ്ധി കെടാതൊഴിവാന്നായ് വേണ്ടിൻറിയു:—ഇത വഴ്ചം വൃദ്ധി തുല്യകാലമു²³ തുല്യോദയമുമാച്ചിരിക്കിൽ സന്ധി ചെയ്വിതു. എന്റങ്ങനെ വൃദ്ധി ചൊല്ലിതു.

യസ്തിൻ വാ ഗുണേ സ്ഥിതഃ സ്വകർമ്മണാമുപഹാരം പശ്യേൽ, നേതരസ്യ, തസ്തിന്ന തിഷ്ഠേൽ. ഏഷ ക്ഷയഃ.

‘ചിരതരേണാല്പതരം വൃദ്ധ്യുദയതരം വാ ക്ഷേഷ്യേ, വിപരീതം പരഃ’ ഇതി ജ്ഞാതവാ ക്ഷയമുപേക്ഷേത.

തുല്യകാലഫലോദയേ വാ ക്ഷയേ സന്ധിമുപേയാൽ.

*യസ്തിൻ വാ ഗുണേ സ്ഥിതഃ സ്വകർമ്മവൃദ്ധിം ക്ഷയം വാ നാഭിപശ്യേതേൽ സ്ഥാനം.

*‘ശുസ്വതരം വൃദ്ധ്യുദയതരം വാ സ്ഥാസ്യാമി, വിപരീതം പരഃ’ ഇതി ജ്ഞാതവാ സ്ഥാനമുപേക്ഷേത.

‡ ഉത്സഹി M, V, G.

22. പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു. പരന്റെ വൃദ്ധി തുടർന്നില്ലയില്ല എന്നർത്ഥം.

22a. ‘ഉത്സഹി’രൂപം എല്ലാ മാതൃകകളിലും കാണുന്നു; ഇവിടെ മാത്രമല്ല, മറ്റു മിക്ക സ്ഥലത്തും. കൈപ്പിഴയാണെന്നോ അല്ലെന്നോ തീർത്തുപറവാൻ വയ്യ.

23. ‘തുല്യഫലവും’ എന്നതു വിട്ടിരിക്കുന്നു.

*‘തുല്യകാലഫലോദയേ വാ സ്ഥാനേ സന്ധിമുപേ-
യാദഃ’ ഇത്യാചായ്യാഃ’

‘നൈതദപിഭാഷിതം’ ഇതി കൗടല്യഃ.

ഇനി ക്ഷയം ചൊല്ലിപ്പിന്നിടുന്നു:—യാതൊരു ഗുണമനുഷ്ഠിച്ചാൽ തന്നെ
യെ കർമ്മാരംഭത്തിനുള്ള പിഴ വരുവിതു, ശത്രുവിനുള്ള പിഴ വാരാ
തെൻറ^{23a} തോൻറവിതു അതു ക്ഷയമാവിതു. എൻറാൽ²⁴ അതു അനു
ഷ്ഠിക്കലൊകാ.

അതിന്നുപവാദം:—‘പലകാലം കൂടി എന്നു ക്ഷയം വരുവിതു,
ശത്രുവിനുള്ള കട്ടക വരുമെൻറ തോൻറകിലും, ‘എന്നു ക്ഷയം ക്ഷയം,
ശത്രുവിനുള്ള ബഹുതരം’ എൻറ തോൻറകിലും, ‘എന്നു ക്ഷയം വൃദ്ധ്യ
ദയയ്ക്കെന്റ അനുസരിച്ചിരിക്കും’, ശത്രുവിനുള്ള ക്ഷയം ക്ഷയാനുബന്ധി
ശ്ചരിക്കും എൻറ തോൻറകിലും, തന്നെയെ ക്ഷയമുപേക്ഷിച്ചിതു.²⁵
ഛാലത്തിന്നു പ്രതികാരം ചെയ്തിതു.

† ശത്രുവിനു G.

‡ -ത്തേയു(ം) M, V, G.

* അനുബന്ധം G.

§ ക്ഷയമം M, V.

23a. വാരായെൻറ എന്നതിന്നു പകരം. cf. f. n. 12.

24. അതുകൊണ്ടു. But എന്നതിന്റെ അർത്ഥമല്ല. cf. ‘എന്നു ക്ഷയമെ വേണ്ടുൻറ
തില്ലാ; എൻറാൽ...ഇവയെ കൊൻറ കളക’—ബ്ര. പു., പേ. 61. ‘എൻറാൽ നീ
പോയ’ വടമതിരയിൽ ചെൻറ’—ഉ. സ. I. 34. ‘എൻറാൽ ഇനി തീരുവേകാദശീ
പ്രതം ദിക്കിക്ക’—പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 15.

25. cf. ‘ദപിഷതാമുദയഃ സുമേധസാ
ഗുരു രസപന്തരഃ സുമേഷണഃ
ന മഹാനപി ഭൂതിമിച്ചതാ
ഗുണസമ്പൽപ്രവണഃ പരീക്ഷയഃ.’

ശത്രുവിനും തനക്കും ക്ഷയം തുല്യകാലം, തുല്യഫലോഭയം ഏൻറു
തോൻറുകിൽ സന്ധി ചെയ്‌വിതു ഏൻറിങ്ങനെ ആചാതുന്മാർ
പക്ഷം.²⁶

ഇതു വിശേഷിച്ചു ചൊല്ലിതില്ല എൻറു കൗടല്യൻ പക്ഷം.²⁷

യദി വാ പശ്യേത്—‘സന്ധൗ സ്ഥിതോ മഹാഫലൈഃ
സ്വകർമ്മഭിഃ പരകർമ്മാണുപഹനിഷ്യാമി, മഹാഫലാനി
വാ സ്വകർമ്മാണുപഭോക്ഷ്യേ, പരകർമ്മാണി വാ, സന്ധി-
വിശ്വാസേന വാ യോഗോപനിഷൽപ്രണിധിഭിഃ പര-
കർമ്മാണുപഹനിഷ്യാമി, സുഖം വാ സാനുഗ്രഹപരി-
ഹാരസൗക്യം ഫലലാഭഭൂയസ്സേവ സ്വകർമ്മം പര-
കർമ്മയോഗാവഹം ജനമാസ്രാവയിഷ്യാമി, ബലിശ്ച
തിമാത്രേണ വാ സംഹിതഃ പരഃ സ്വകർമ്മോപഹാരേ

26. ഇതിന്നു ശേഷം വരേണ്ടതും സ്ഥാനത്തെ സംബന്ധിച്ചതുമായ മൂന്നു വാക്യങ്ങൾക്കുള്ള വ്യാഖ്യാനം മാതൃകകളിൽ കാണുന്നില്ല. നക്ഷത്രചിഹ്നാങ്കിതമായ ആ ഭാഗത്തിന്റെ അർത്ഥം:—“യാതൊരു ഗുണത്തിങ്കൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതായാൽ സ്വകാര്യങ്ങൾക്കു വ്യഭിചര്യോ ക്ഷയമോ വരികയില്ലെന്നു കാണുന്നവോ അതിനെ സ്ഥാനമെന്നു പറയുന്നു. ‘എനിക്കുല്പകാലം മാത്രമേ സ്ഥാനം വരികയുള്ളൂ; വ്യഭിചര്യ അനുസരിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്’ എന്റെ സ്ഥാനം; പരന്ന ഇതു വിപരീതമാണ്” എന്നു കാണുന്നപക്ഷം സ്ഥാനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കാം. എന്നാൽ തന്റെ സ്ഥാനം കാലംകൊണ്ടും ഫലംകൊണ്ടും ഉദയം കൊണ്ടും പരന്റെ സ്ഥാനത്തോടു് തുല്യമായിരിക്കുന്നപക്ഷം സന്ധിയെത്തന്നെ അനുഷ്ഠിക്കണം—ഇങ്ങനെയാണ് ആചാതുന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നത്” —കെ. വി. എം., കൗ. അ., പേ. 467.

27. ‘നൈതദപിഭാഷിതം’—‘ഇതു വൈകല്യികമല്ല’ എന്നാണ് ശരീരസ്തമ്യം. ക്ഷയസ്ഥാനവ്യഭിചികളിലുള്ള സന്ധിയെപ്പറ്റിയും മറ്റും ആചാതുന്മാർ പറഞ്ഞതിനോടു് കൗടല്യൻ യോജിക്കുന്നവെന്നു താൽപര്യം.

പ്രാപ്സ്യതി, യേന വാ വിഗ്രഹീതോ മയാ സന്ധത്തേ
തേന അസ്യ വിഗ്രഹം ദീർഘം കരിഷ്യാമി, മയാ വാ
സംഹിതസ്യ മദ്വേഷിണോ ജനപദം പീഡയിഷ്യതി,
പരോപഹതോ വാസ്യ ജനപദോ മാം ആഗമിഷ്യതി,
തതഃ കർസു വൃദ്ധിം പ്രാപ്സ്യാമി, വിപന്നകന്മാ-
രന്ദോ വാ വിഷമസ്ഥഃ പരഃ കർസു ന മേ വിക്രമേത,
പരതഃ പ്രവൃത്തകന്മാരന്ദോ വാ, താഭ്യാം സംഹിതഃ
കർസു വൃദ്ധിം പ്രാപ്സ്യാമി, ശത്രുപ്രതിബന്ധം വാ
ശത്രുണാ സന്ധിം കൃതവാ മണ്ഡലം ഭേത്സ്യാമി, ഭിന്നമ-
വാപ്സ്യാമി, ദണ്ഡാനുഗ്രഹേണ വാ ശത്രുമുപഗൃഹ്യ
മണ്ഡലലിപ്സായാം വിദ്വേഷം ഗ്രാഹയിഷ്യാമി, വി-
ദ്വേഷം ഘാതയിഷ്യാമി' ഇതി സന്ധിനാ വൃദ്ധിമാ-
തിഷ്ഠേൽ.

ഇതി തന്നെയ പക്ഷം ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു:—

സന്ധി ചെയ്താൽ മഹാഫലങ്ങളായുള്ള ഭഗ്നവനിപ്രഭൃതികൾ
ങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരന്നടയ കർമ്മം കെട്ടിക്കൊണ്ടു തോന്നുകിലും,
[കെട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു:—സന്ധിചെയ്ത തന്നെയ കർമ്മത്തിനാൽ ജനിച്ച
വസ്തു പ്രഭൃതമാകും സാരമായുള്ളതിനെ പരവിഷയത്തിന്നു പോക്കി,
അപരനായ* കർമ്മത്തിൽ ജനിച്ച വസ്തുക്കൾ വില പെരുകാത്തവായു
ചെയ്തിരിക്കുന്നു];

† പ്രഭൃതികൾ M, V.

‡ സന്ധിവിഗ്രഹം G.

* അപരനടെ G.

§ പെരുകാത്ത M. പെരുകാ(കാ)ത്തത G.

അൻറിയെ മഹാഫലങ്ങളായൊള്ള കർമ്മങ്ങൾ ഇവനോടു സന്ധി ചെയ്തിട്ട് അനുഭവിപ്പതെൻറു തോൻറിലും;

പരനടയ മഹാഫലങ്ങളായൊള്ള കർമ്മങ്ങൾ ഉപഭോഗിക്കലാം അവനോടു സന്ധിച്ചെയ്താലെൻറു തോൻറിലും;

അൻറിയെ സന്ധുകൊണ്ടു വിശ്വസിപ്പിച്ചിട്ടു പരനടയ മഹാഫലങ്ങളായൊള്ള കർമ്മങ്ങൾ യോഗോപനിഷത്പ്രക്ഷേപം²⁸ കൊണ്ടു കെടുത്തുകളയലാം എൻറു തോൻറുകിലും—[യോഗരാവോർ ശുദ്ധപുരുഷ തീക്ഷ്ണാഭികൾ; ഉപനിഷത്താവിതു വിഷയം, അബ്ലിട്ടുഷണം എൻറിച്ചാതികൾ];

അൻറിയെ ശത്രുവിനടയ കർമ്മങ്ങൾ സാധിക്കിൻറ ജനത്തെ ശത്രുവിനോടു സന്ധിച്ചെയ്തിട്ടു അവർക്കു വിത്തും കൂലിയും കൊടുത്തു, ഇറയ്ക്ക²⁹മൊഴിഞ്ഞു,† പ്രയാസമിൻറിയെ കൃഷ്യാഭിഫലങ്ങൾ പെരുകു സ്പിദ്ധിക്കുമാറു ചെയ്യുകൊടുത്തു സുഖമായ് എന്നടയ കർമ്മത്തിൽ നിയോഗിപ്പാൻ വിളിച്ചുകൊള്ളാമെൻറു തോൻറുകിലും;

അൻറിയെ, ബലവാനായൊള്ളൊനൊരു ശത്രുവിനോടു എന്നടയ ശത്രു സന്ധിച്ചെയ്താൽ അതിൻ നിമിത്തമായ്* അവനു^{29a} കർമ്മോപ

† അശ്വ M, G.

‡ വിത്തുകൂലി കൊടുക്കയ്ക്കമൊഴിഞ്ഞു G.

* മായേ M.

28. പ്രയോഗം.

29. നികുതി.

29a. ശത്രുവിന്,

ഘോരം വരും, അവനായ പെരുക്കത്തുക തക്കവാറു പെരുകി ധനം കൊടുക്കവേണ്ടും എൻറു [തോൻറിലും];^{29b}*

അൻറിയെ, 'യാവനൊരുത്തനോടു വിഗ്രഹിപ്പാൻ എന്നോടു സന്ധിച്ചെയിൻറിയു, ഇവനോടു സന്ധിച്ചെയു നിന്നേ അവനോടു ഇവന്നു ദീർഘതരം വിഗ്രഹം ചെയ്യിക്കാം'³⁰ എൻറു തോൻറിലും;

അൻറിയെ, 'എന്നോടിവൻ സന്ധി ചെയ്താൽ ഇവനായ ജനപദ മെനക്കു വന്നുകൂടും, എന്നക്കു കർമ്മവ്യാപി വരും' എൻറു തോൻറിലും;

അൻറിയെ, 'ഒർഗ്ഗാദികർമ്മാരംഭങ്ങളുടേയൻ ശത്രു; താനും^{30a} പോയ് ഒർഗ്ഗസ്ഥൻ. ഇവനോടു സന്ധിച്ചെയു എന്നടയ ഒർഗ്ഗാദി കർമ്മങ്ങൾ കെടാതവാറു ചെയ്ത'നെൻറു തോൻറിലും;

അൻറിയെ, 'ശത്രു എന്നടയ മിത്രനടയ ധനംകൊണ്ടു കർമ്മാരം ഭരണം ചെയ്യിൻറിയു; അതു ശത്രുവിനോടു സന്ധിച്ചെയ്താൽ പെരു

* എൻറുതാൻ M, V, G.

† എന്നോടു സന്ധിച്ചെയു നിൻറ അവനോടിവന G.

‡ സന്ധി G.

§ ശത്രുവിനടയ M, V. —നട G.

¶ ധർമ്മ— M.

§ ചൊല്ലിൻറിയു (?) M, V.

29b. 'എൻറു താൻ' എന്നാണു് പകർപ്പുകളിൽ. മറ്റു വാക്യങ്ങൾ നോക്കു സ്ഥാൻ ഇതു കൈപ്പിഴയാണെന്നു തോന്നുന്നു.

30. വാക്യയോജന വളരെ ക്ലിഷ്ടം. ഇവൻ—ശത്രു. അവൻ—ശത്രുവിൻറ ശത്രു

30a. ശത്രു.

താകിൻറമയാൽ^{30b} ഇ[രി]†വരോടും സന്ധ്യചെയ്താൽ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തു കൊള്ളലാ'മെൻറ തോൻറകിലും;³¹

അൻറിയെ, 'ശത്രുവിനോടു കൊടുക്കെടു† ചെയ്യിരുന* മണ്ഡലം ശത്രുനോടു സന്ധ്യചെയ്യിട്ടു അപനോടു മണ്ഡലത്തോടു³² ഭേദം¶ ചെയ്യാം;'

'ഭിന്നമായാൽ കർമ്മങ്ങൾ എന്നർക്കു ചെയ്തുകൊള്ളാ'മെൻറ തോൻറിലും;^{32a}

‡ ചെയ്യാക്കാൽ ധനം പൊരാനാകിൻറമയാൽ (?) M, V. പോരോട്ടനാകിൻറമയാൽ (?) G.

† ഇവരോടും M, V, G.

‡ ശത്രുവിനോടു കൊടുക്കെടു M. ശത്രുവിനോടു കേടു G.

* ഇരുൻറ M.

¶ ഭേദം M, V.

30b. ശത്രുവിനോടു സന്ധിചെയ്തില്ലെങ്കിൽ മിത്രത്തിൽനിന്നു അയാൾ സമ്പാദിക്കുന്ന ധനത്തിന്റെ തുക വർദ്ധിക്കുന്നതുകൊണ്ട്. പാഠം ശരിയോ എന്നു നല്ല ഉറപ്പില്ല.

31. ഇക്കഴിഞ്ഞ രണ്ടു ഖണ്ഡങ്ങളുടെ വ്യാഖ്യാനം ദുർഘടമാണ്. ഓ. 'അഥവാ കർമ്മാരംഭങ്ങൾക്കു ക്ഷയം സംഭവിച്ച സങ്കടത്തിൽ പെട്ടിരിക്കുന്ന പരൻ എന്റെ കർമ്മങ്ങളിൽ വിക്രമം പ്രവർത്തിക്കാത്തതുകൊണ്ട് അവനും, പരസാഹായുത്താൽ കർമ്മാരംഭങ്ങളിൽ ഏല്പെട്ടിരിക്കുന്ന മറ്റൊരാളും തമ്മിൽ സന്ധിചെയ്യിച്ചു' എന്നിങ്ങനെ കർമ്മവൃദ്ധിയെ പ്രാപിക്കാൻ സാധിക്കും—കെ. വി. എം., പേ. 468-69. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മുഖപാഠം കരെയധികം വ്യത്യസ്തമാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഗണപതിശാസ്ത്രി (അത്മ. II. പേ. 241-42) ഏതാനും ഭാഗങ്ങളിൽ വ്യാഖ്യാതാവിനെ പിന്തുടരുന്നുണ്ട്.

32. അവനും മണ്ഡലവുമായി.

32a. 'ശത്രുവിനാൽ ഭേദിക്കപ്പെടാത്തതായ മണ്ഡലത്തെ ശത്രുവുമായി സന്ധിചെയ്താൽ എന്നിങ്ങനെ ഭേദിപ്പാൻ സാധിക്കും'—കെ. വി. എം., പേ. 469.

അൻറിയെ, പട കൊടുത്ത ശത്രുവിനെ വശമാക്കി മണ്ഡലം ലഭിപ്പാനിച്ഛയുണ്ടായപ്പോൾ^{32b} അമ്മണ്ഡലമുടയവനോടു ഇവനോടു³³ ശത്രുത ചെയ്യിക്കാം;

‘അനന്തരം മണ്ഡലത്തെക്കൊണ്ടേ ഇവനെ കൊല്ലിക്കാം’ എൻറ തോൻറകിലും;—എൻറിയ്ക്കാതി കാരണങ്ങൾ³⁴ തോൻറകിൽ സന്ധ്യചെയ്തു തനക്കു വൃദ്ധിചെയ്തു കൊടുവിതു. എൻറവണ്ണം സന്ധി വഴിമേൽ തനക്കു വൃദ്ധി ചെയ്തുകൊള്ളാമാറു ചൊല്ലിതു.†

യദി വാ പശ്യേൽ—‘ആയുധീയപ്രായഃ ശ്രേണീ-
പ്രായോ വാ മേ ജനപദഃ ശൈലവനനദീദർശനൈക-
പാരാരക്ഷോ വാ ശക്ഷ്യതി പരാഭിയോഗം പ്രതിഫണ്യ’-
മിതി, ‘വിഷയാന്തേ ദർശമവിഷഹ്യമപാശ്രിതോ വാ
ശക്ഷ്യാമി പരകന്മാണ്യപഹണ്യ’മിതി, ‘വ്യസനപീഡോ-
പഹതോത്സാഹോ വാ പരഃ സംപ്രാപ്തകന്മാപഹത-

† കൊണ്ടിവനെ G.

‡ ചൊല്ലിൻറതു M, V, G.

32b. ആ ശത്രുവിന്നു ഇച്ഛ വന്നപ്പോൾ.

33. മണ്ഡലമുടയവനും ഇവനുമായി (cf. f. n. 32).

34. വ്യാഖ്യാനം ക്ലിഷ്ടവും അപൂർണ്ണവുമാണ്; ചിലേടത്തു വ്യത്യസ്തവും. ആകെ ഹേതുക്കൾ പതിനഞ്ചൊന്നെ വ്യാഖ്യാതാവുതന്നെ അട്ടാത പ്രകാശത്തിൽ പറയുന്നുണ്ട്. ഇവിടെപ്പറഞ്ഞവയിൽ മൂലത്തിലെ എട്ടാമത്തെ ഇനം വിട്ടുകളഞ്ഞതായി കാണുന്നു. ‘മയാ വാ സംഹിതസ്യ മദ്വേഷിണോ ജനപദം പിഡയിഷ്യതി’ (‘ഞാനുമായി സന്ധിച്ചെയ്തിട്ടുള്ള എന്റെ ഒരു ശത്രുവിന്റെ ജനപദത്തെ പരൻ പിഡിക്കും’—കെ. വി. എം., പേ. 468) എന്ന ഭാഗമാണതു്. അതു് കൂടി ചേർത്താൽ 15 ആകും. വ്യാഖ്യാനവ്യത്യസം മുമ്പു ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചിട്ടുണ്ട്.

കാല' ഇതി, 'വിഗ്രഹീതസ്യാനുതോ വാ ശക്ത്യാമി ജന-
പദമപവാഹയിതും' ഇതി, വിഗ്രഹേ സ്ഥിതോ വൃദ്ധി-
മാതിഷ്ടേൽ.

'എന്നടയ ജനപദം ആയുധീയപ്രായമായും, ശ്രേണീപ്രായമായും
ഇരിക്കിൻറീതെൻറു തോൻറുകിലും—[ആയുധീയരാവോർ ക്ഷത്രിയാർ
ദികൾ. ശ്രേണീയാവിതു കൃഷിചെയ്യും ചേവിച്ചും^{34a} ജീവിച്ചുനീക്കു
മവരൾ]; അൻറിയെ ശൈലഭർഗ്ഗം, വനഭർഗ്ഗം എൻറീ ഭർഗ്ഗങ്ങളു
മുടടെച്ചു, ഏകദശരക്ഷകമാവിതു എൻറവാറു ഒരു വാനിൽ പുക
വാനം പുറപ്പെടുവാനം ഒള്ളിതു, സുഖമായ് രക്ഷിച്ചുകൊള്ളവുമാം,*
എൻറു ശത്രുവിനടയ അഭിയോഗം കെട്ടിക്കൊല്ലാമെൻറു തോൻറുകിലും;³⁵

അൻറിയെ, 'വിഷയാന്തത്തിൽ ഭർഗ്ഗമാരാലും അഴിക്കു ഒല്ലാതിതു;³⁶
അതിനെ അശ്വിച്ചു പരകർമ്മങ്ങളൊഴി കെട്ടിക്കൊല്ല'നെൻറു തോൻറു
കിലും;

അൻറിയെ, 'വ്യസനപീഡയിനാൽ ഉപഹതമായിരുന്ന ഉത്സാഹം
ഞെ ഉടയനായിരുന്ന ശത്രു സാമ്പ്രാപ്തമായിരുന്ന കർമ്മോപപാദാത
കാലത്തെ ഉടയൻ'³⁷ [എൻറു തോൻറുകിലും];³⁷

† ക്ഷത്രിയാദി M, V, G.

‡ ചേവിച്ചും G.

* കൊൾവാനമാം G.

34a. <സേവിച്ചു>.

35. ശൈലഭർഗ്ഗങ്ങൾ ഉള്ളതുകൊണ്ടും മാറ്റം ശത്രുക്കളെ തടുക്കാമെന്നു തോന്നുകിലും,
ഗർഭവാകുങ്ങൾ കത്തുന്നിറച്ചു അർദ്ധബോധം വിഷമമാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു.

36. പിടിച്ചടക്കാൻ വയ്യാത്തതാണ്. ഒല്ലാതെ—To be possible (T. Lex.).

37. മാതൃകകളിൽ ഇല്ല. സംസ്കൃതഭാഗത്തിന്റെ വെറും പരാവർത്തനമാണ്
വ്യാഖ്യാനം. ഓ. 'വ്യസനങ്ങളാലും പീഡകളാലും ഉത്സാഹം ക്ഷയിച്ചുവശായിരിക്കുന്ന
പരന്ന കർമ്മോപപാദാതം വരുത്തുവാൻ ഇപ്പോൾ അവസരം വന്നിരിക്കുന്നു'—കേ. വി.
എം., പേ. 469.

‘അർദ്ധിയെ, ‘ഇവനോടു വിഗ്രഹിച്ചിരിക്കച്ചെയ്തേ³⁸ മരൊരു പടിയെ’ ഇവനടയ ജനപദം ആവാമിച്ചുകൊള്ളാമെൻറ തോൻറ കിലും—എൻറിവണ്ണം നാലുജാതി കാരണങ്ങൾ തോൻറകിൽ വിഗ്രഹം ചെയ്തു വൃദ്ധി ആകാംക്ഷിച്ചാലമയും.

യദി വാ മന്യേത—‘ന മേ ശക്തഃ പരഃ കർമ്മാണുപ-
ഹന്തും, നാഹം തസ്യ കർമ്മോപഹാതീ വാ, വ്യസന-
മസ്യ, ശപവരാഹയോരിവ കലഹേ വാ സ്വപകർമ്മാന-
ഘ്യാനപരോ വാ വർദ്ധിഷ്യേ’—ഇത്യാസന്നേന വൃദ്ധി-
മാതിഷ്ഠേൽ.

ആസനവഴിമേൽ വൃദ്ധി ചൊല്ലിൻറിതു:—‘എനക്ക പരനടയ കർമ്മങ്ങൾ കെട്ടുകൊല്ലാ;^{38a} എന്നടയ കർമ്മങ്ങളുവനം കെട്ടുകൊല്ലാ. ഇരിവത്തിനടയ³⁹ യുദ്ധം ശപവരാഹകലഹ⁴⁰മാകിൻറമയാൽ എന്ന ടയ കർമ്മങ്ങൾ അനുഷ്ഠിച്ച പരനേൽ ചെല്ലാതെ നിൻറ വൃദ്ധിചെയ്തു കൊൾവനെൻറ തോൻറകിൽ ആസനമനുഷ്ഠിച്ചുകൊൾവിതു.

യദി വാ മന്യേത—‘യാനസാധ്യഃ കർമ്മോപഹാതഃ
ശത്രോഃ, പ്രതിവിഹിതസ്വപകർമ്മാരക്ഷാത്യാസ്തി’ ഇതി
യാനേന വൃദ്ധിമാതിഷ്ഠേൽ.

† വഴിയെ G.

38. മരൊരു ശത്രു ഇവനോടു യുദ്ധം നടത്തുമ്പോൾ.

38a. കെട്ടുകാൻ വയ്യ.

39. ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും തമ്മിലുള്ള. ‘ഇരിവത്തിനടയ’ എന്ന എല്ലാ പകർപ്പുകളിലും. cf. f. n. 21.

40. നായും പന്നിയും പോലെ സമന്മാർ തമ്മിൽ നടത്തുന്ന യുദ്ധം.

ഇതി യാനവഴിമേൽ വൃദ്ധി ചൊല്ലിൻറിതു—‘യാനം കൊണ്ടേ കർമ്മങ്ങൾ കെട്ടുകലാവിതു. എന്നുടയ കർമ്മം കെടാത്തവാറു പ്രതി വിധാനം ചെയ്തേൻ’ എൻറു തോൻറുകിൽ യാനംകൊണ്ടു തനക്കു വൃദ്ധി ചെയ്തു കൊൾവിതു.

യദി വാ മന്യേത—‘നാസ്തി ശക്തഃ പരകർമ്മാണുപ-
ഹന്തും, സ്വകർമ്മോപഹാരം വാ ത്രാതും’ ഇതി ബല-
വന്തമാശ്രിതഃ സ്വകർമ്മാനുഷ്ഠാനേന ക്ഷയാൽ സ്ഥാനം,
സ്ഥാനാദപൃദ്ധിം ചാകാങ്ക്ഷേത.

അൻറിയെ, ‘എനക്കു പരകർമ്മം കെട്ടുപുതരുതു’; സ്വകർമ്മങ്ങളുടയ കേടു താങ്ങുവാനും സമർത്ഥനല്ല⁴¹ എൻറു തോൻറുകിൽ ബലവാനെ ആശ്രിച്ചു തന്നുടയ കർമ്മാനുഷ്ഠാനം ചെയ്തു അതിൻ വഴിമേൽ ക്ഷയത്തിൽനിൻറു സ്ഥാനത്തെ ആകാംക്ഷിപ്പിതു. സ്ഥാനം വന്നപ്പോൾ വൃദ്ധി ആകാംക്ഷിപ്പിതു.

യദി വാ മന്യേത—‘സന്ധിനൈകതഃ സ്വകർമ്മാണി
പ്രവർത്തിഷ്യാമി വിഗ്രഹേണൈകതഃ പരകർമ്മാണു-
പഹനീഷ്യാമി’ ഇതി ദൈവധീഭാവേന വൃദ്ധിമാതിഷ്ഠേൽ.

അൻറിയെ, ‘ഒരുത്തനോടു സന്ധ്യചെയ്തു എന്നുടയ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്തുകൊണ്ടു മറെറാരത്തനോടു വിഗ്രഹമു ചെയ്തു അവനുടയ കർമ്മങ്ങളെ കെട്ടുകവുമാ’മെൻറു തോൻറുകിൽ ദൈവധീഭാവംകൊണ്ടു വൃദ്ധി ചെയ്വിതു.

⁴¹ തോൻ എന്നു അധ്യാഹാരം.

98, 99. പ്രക. ഷാഡ്ഗുണ്യസമുദേശഃ, ക്ഷയസ്ഥാന...യശ്ച. 311

ഏവം ഷഡ്ഭീർ ഗുണൈരേതൈഃ
സ്ഥിതഃ പ്രകൃതിമണ്ഡലേ
പശ്യേഷത ക്ഷയാൽ സ്ഥാനം
സ്ഥാനാദേ വൃദ്ധിം ച കർമ്മസു.

ശ്ലോകാത്മം സുബോധം.⁴²

ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധിനിശ്ചയഃ എൻറം സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

42. 'ഷാഡ്ഗുണ്യംകൊണ്ടു പ്രകൃതി-

മണ്ഡലത്തിങ്കൽ നേടണം

ക്ഷയത്തിൽനിന്നും സ്ഥാനത്തെ,

സ്ഥാനത്തിങ്കന്നു വൃദ്ധിയും.'

കെ. വി. എം., പേ. 471.

'സുബോധം' എന്നെഴുതിയിരിക്കുന്നതിൽനിന്നു വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ ലക്ഷ്യം സാമാന്യം പാണ്ഡിത്യം നേടിയവർക്ക് മാത്രമേനാം ചെയ്യുക മാത്രമാണെന്നു വരുന്നു. അതു കൊണ്ടുതന്നെയായിരിക്കാം ചിലേടത്തല്ലാം നിഷ്കഷ്ണകരവു കാണുന്നത്. അവിടെ വിടെ കാണുന്ന ചെറിയ വിടവുകൾക്കും ഇതായിരിക്കാം കാരണം.

പ്രകരണം 100. സംഗ്രഹവൃത്തി.

സന്ധിവിഗ്രഹയോ സൂല്യായാം വൃദ്ധൗ സന്ധിമുപേ-
യാൽ. വിഗ്രഹേ ഹി ക്ഷയവ്യയപ്രവാസപ്രത്യവായോ
ഭവന്തി.

തേനാസനയാനയോഃ ആസനം വ്യാഖ്യാതം.

ഇനി 'ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധിനിശ്ചയഃ' എൻറിസ്സതുത്തിന്ത് ശേഷ
മായും വക്ഷ്യമാണമാകിൻറ സംഗ്രഹവൃത്തി പ്രസംഗിപ്പാൻ ചൊ-
ല്ലിൻറിതു.† കീഴോരോ ഗുണങ്ങളാൽ തനക്ക വൃദ്ധി ചെയ്യുകൊള്ളി-
മാറു ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ ഇവിടെയും ഗുണങ്ങളാൽ വൃദ്ധി പെട്ടി-
രിക്കിൽ ഇന്നു ഗുണമനുഷ്ഠിച്ചിട്ടു എന്തായിപ്പിപ്പാൻ* ചൊല്ലിൻറിതു¹

സന്ധിവിഗ്രഹവഴിമേൽ വൃദ്ധി ഒത്തിരിക്കിൽ, [ഒത്തിരിപ്പിച്ചു
എൻറവാറു പ്രമാണമു കാലമു അനുബന്ധമു ഒത്തിരിക്കിൽ], സന്ധി
ചെയ്വിതു. എന്തിനെൻറാൽ വിഗ്രഹത്തിൽവെച്ചു ക്ഷയമു, വ്യയമു,
പ്രവാസമു, പ്രത്യവായമുള്ളവാം ക്ഷയമായിതു മുഖ്യപുരുഷരുടെ

† എൻറും സൂത്രം- G.

‡ ചൊല്ലിതു M, V, G.

* എന്നതറി- M, V.

1. 2൧ നോക്കുക.

ചുരുക്കം. വ്യയം ധാന്യമിരണ്യാദികളായ ചുരുക്കം. പ്രവാസം പ്രസിദ്ധം. പ്രത്യവായമാവിതു പരപ്രയുക്തരായൊള്ള പക്ഷപരായ് ചെതുപ്പട്ടിന്ന ഉദകുഷണാദി വഴിമേൽ ഉള്ള പീഡ.

ഇതുകൊണ്ടേ ആസനയാനങ്ങളിൽ ഫലമൊക്കിൽ ആസനവഴി മേൽ അനുഷ്ഠിക്ക. യാനത്തിൽ ക്ഷയാദികൾ വരുമതു കണ്ടുകൊൾക.

ദൈവധീഭാവസംശ്രയയേർ ദൈവധീഭാവം ഗച്ഛേൽ.
ദൈവധീഭൂതോ ഹി സ്വകർമ്മപ്രധാന ആത്മന ഏവോപ-
കരോതി. സംശ്രിതസ്തു പരസ്വ്യാപകരോതി, നാത്മനഃ.

സംശ്രയത്തിനാലും ദൈവധീഭവത്തിനാലും ഫലമൊക്കിൽ ദൈവ ധീഭാവമേ അനുഷ്ഠിക്ക.† ദൈവധീഭൂതനായൊള്ളവൻ തന്നെയ കർമ്മ ങ്ങളെയേ‡ അനുഷ്ഠിച്ചു, തനക്കേ ഉപകരിക്കും. സംശ്രിതനായൊള്ള വൻ പരരക്കേ ഉപകരിക്കുമുള്ളവേ ആവിതു; തനക്കരുത്.²

യദംബലഃ സാമന്തഃ തദപിശിഷ്ടബലമാശ്രയേത.
തദപിശിഷ്ടബലാഭാവേ തമേവാശ്രിതഃ കോശദണ്ഡഭൃ-
മീനാം അന്യതമേനാസ്വ്യാപകർതുമദ്യഷ്ടഃ പ്രയത്നേത.

† ചിതു G.

‡ -ങ്ങളെ G.

2. അന്യനേ ഉപകരിയുള്ള; തനിസ്തുപകരിയല്ല.

(ഇതിന്നു ശേഷം എല്ലാ പകർപ്പുകളിലും, 'എൻറിക്കനെ ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധിനിശ്ച യമാകിൻ പ്രകരണം മുടിഞ്ചിതു' എന്നെഴുതിക്കാഞ്ഞാ. അടുത്ത വാക്യം പ്രകരണാരംഭം പോലെ തോന്നുന്നതായിരിക്കാം കാരണം. f. n. 2a നോക്കുക.

മഹാദോഷോ ഹി വിശിഷ്ടസമാഗമോ രാജ്ഞാമന്യ-
ത്രാരിവിഗൃഹീതാൽ.

അശക്യേ ദണ്ഡോപനതവദ^൧ വർത്തേ.

‘സംശ്രയവൃത്തി’[:] എവിതു സൂത്രം.^{2a} സംശ്രയവൃത്തി ആവിതു സംശ്രയാനുഷ്ഠാനം. അതുകൊണ്ടു തന്നെയു ശക്തിക്കു ആപ്തായനം³ ചെയ്യുമാം ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധമായിതു— കീൾ സന്ധിവിഗ്രഹയാനാസനകൂടയ വൃത്തി ചൊല്ലി.^{3a} അനന്തരം സംശ്രയത്തിൻവൃത്തി ചൊല്ലുവാനടുത്തിതു, സന്ധിവിധേയമായിട്ടും അപായബഹുലമായിട്ടും,⁴ എൻറിതു സംബന്ധം.

അഭിധോക്താവിനു⁵ യാതൊരളവു ബലമൊള്ളിതു അതിലധി കവും സാമ്യമായിരുന്ന ബലമുയിരുടെയെ ചെന്നെ⁶ ആശ്രിപ്പിതു. വിശിഷ്ട [ബല]വാഗ്നിശ്ലേഷാകിൽ അഭിധോക്താവുതന്നെ ആശ്രിച്ചുനിൽക്കും, കോശദണ്ഡഭൂമികളാലൊൻറ⁷ കൊടുത്ത അദൃഷ്ടസേചയാലുത്സാഹി പ്പിതു.⁸ വിശിഷ്ടബലരായൊള്ള രാജാക്കളോടുകൂടി നില്ക്കുമതു വധ

† വിശിഷ്ടവാൻ M. V. G.

2a. ശരിയുള്ള സൂത്രവിവരണം ഇവിടന്നാണ് തുടങ്ങുന്നത്. മുകളിൽ പറഞ്ഞ തെല്ലാം ഒരവതാരികയേ ആകുന്നുള്ളൂ.

3. പരിപൂരണം.

3a. ക്രിയയിൽ പുരുഷപ്രത്യയം വിട്ടതായിക്കല്പിക്കാം. മുൻവിനയെച്ചമായി ഗണിച്ചു അടുത്ത വാക്യത്തോടു ചേർക്കുകയും ചെയ്യാം.

4. സന്ധിമൂലമോ അപായമൂലമോ ആയി സംശ്രയം വരാമല്ലോ.

5. ആക്രമിക്കുന്നവൻ. സാമന്തപദം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

6. ബലവും ഉയിരും (=ഉൾ, ക. ഉൾ) ഉള്ളവൻ. ‘ബലമുദയീരുടെയ വഴിനെ’ എന്നായിരിക്കുമോ പാഠം?

7. കോശഭൂമികളിൽ ഒന്ന്.

8. ദുരന്തിരുന്ന പ്രസാദിപ്പിപ്പാൻ ശ്രമിക്കണം.

ബന്ധി മഹാഭാഷയെക്കുറിച്ചും. ബലവാനോടു നില്ക്കുന്നവനും, അവൻ ശത്രുവിനോടു വിഗ്രഹിക്കുന്നവനും.

അദ്വൈതസേവ ഒല്ലാ എൻറ ചൊല്ലുവാനാകിൽ, കൂടിട്ടു ഭണ്ഡോ പന്തന്തെക്കണക്കേ ഇരിപ്പിതു.

യദാ ചാസ്യ പ്രാണഹരം വ്യാധിമന്തഃകോപം ശത്രുവൃദ്ധിം മിത്രവ്യസനമുപസ്ഥിതം വാ തന്നിമിത്തമാത്മനശ്ച വൃദ്ധിം പശ്യേൽ, തദാ സംഭാവ്യവ്യാധിധമകാശ്ചാപദേശേനാപയായാൽ. സ്വവിഷയസ്ഥോ വാ നോപഗച്ഛേൽ. ആസനോ വാസ്യ ഹിദ്രേഷു പ്രഹരേൽ.

യാതൊരിക്കൽ ഇവന്ന പ്രാണഹരമായൊള്ള വ്യാധി[താൻ]¹⁰ അന്തഃക്ഷോഭം താൻ—[അന്തഃക്ഷോഭമാവിതു മന്ത്രിപുരോഹിതാഭികോപം], ശത്രുവൃദ്ധിതാൻ, മിത്രവ്യസനം താൻ തോൻറവിതു,¹¹ അപ്പോൾ തേറലാവണമൊള്ള വ്യാധിതാൻ, ധർമ്മകാഴ്ചം താൻ ചൊല്ലിപ്പോയ് പോവിതു.† അൻറിയെ സ്വവിഷയത്തിലിരുപ്പോനാകിൽ പ്രാണഹരവ്യാധിയിടയനായിരുന്നവൻ വിളിച്ചാലും, വ്യാധിതാൻ, ധർമ്മകാഴ്ചംതാൻ ഒരു കറവു ചൊല്ലിച്ചെല്ലാതൊഴിവിതു. ഉടൻ¹² ഇരുന്നിട്ടു†

† ചൊല്ലിപ്പോവിതു G.

‡ ഉടനെ ഇരിന്നിട്ടു M.

9. ഭണ്ഡോപ്പണസന്ധി (താഴെ പറയുന്നതു്) ചെമ്പുവെണ്ണപ്പോലെ.

10. പദം വിട്ടുകാണുന്നു.

11. 'തന്നിമിത്തം തന്നിത വൃദ്ധി വരാനിടയുള്ളതായും' എന്ന ഭാഗം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

12. ഒപ്പം. cf. ഉടമ്പി(പ്പി)റന്നവൾ. 'ഇടവകൈയും പിരകിതിയും ഉടൻ കൂടിനിൽക്കും'—തിരുനെ. ശാ. (Ep. Ind. XVI., പേ. 343), വ. 9.

അവനായീ മരികളിൽ പ്രഹരിച്ചാലുമയ്യ—എൻറിക്കനെ ബലവാ
നൊത്തൻ അഭിയോഗിക്കുന്നാൾ ചൊല്ലിതു.

ബലിയസോർ വാ മധ്യഗതഃ ത്രാണസമത്ഥമാശ്രയേൽ.
യസ്യ വാനന്തർദ്ധിഃ സ്യാൽ. ഉഭയ വാ. കപാലസം—
ശ്രയസ്സിഷ്ടേൽ. മൂലഹരമിതരസ്വേതര മപദിശൻ ഭേദ-
മുഭയോവാ പരസ്സരാപദേശം പ്രയുഞ്ചിത. ഭിന്നയോര
പാംശുഭണ്ഡം.

ഇരുവർ ബലവത്തുക്കൾ അഭിയോഗിക്കുന്നാൾ ചെയ്യുമതു ചൊ
ല്ലിൻറിതു. ഇരുവർ ബലവത്തുക്കളാലഭിയോഗിക്കപ്പെട്ട ഇരുവരുടെ
മധ്യഗതരാകിൽ ഇരീവരിലും രക്ഷിപ്പാൻ സമത്ഥനായുള്ളൊന്നൊരു
ത്തന്നെ ആശ്രയിച്ചിരിപ്പിതു. ഇരുവരും തുല്യബലരാകിൽ ഇരുവരിലും
ചാരത്തുള്ളവരോട കൂടിയിരിപ്പിതു. അൻറിയെ ഇരുവരോടും കപാല
സന്ധി¹³ചെയ്യാലുമയ്യ. കപാലസന്ധി ചെയ്തിരിക്കുമാറാവിതു—ഒരോ
ത്തക്കേ,† 'നീ എന്നെ രക്ഷിച്ചതില്ലാകിൽ* പരൻ എന്നെ ഉദ്ധരി-
ക്കും. പിന്നെ [നിന്നെയും]¹⁴ ഉദ്ധരിക്കും. അതവനായ അപേക്ഷ¹⁵

¶ ഇവ- M.

† വെല G.

‡ ഒരോത്തനയും G.

* -പ്പിരില്ലാകിൽ G.

§ പണ്ട M, V, G.

13. കപാലം—ഭിക്ഷുപ്പാത്രം. കിഴിഞ്ഞു യാചിസ്തുലാണ് കപാലസന്ധിയുടെ
അടിസ്ഥാനം.

14. മാതൃകകളിൽ പദം കാണുന്നില്ല.

15. ആവശ്യം, ആഗ്രഹം. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ സ്വന്തമാണിതെല്ലാം.

എൻറ ചൊല്ലി നില്പിതു. ഇരുവരെയുമാശ്വിപ്പോരെ¹⁵ക്കണക്കെ ഇരിപ്പിതു. അൻറിയെ പരസ്സരാപദേശം ചൊല്ലി എൻറവാറു, ഗുഹ പുരുഷന്മാരെക്കൊണ്ടു ഒരോത്തക്കേ അപകാരം ചെയ്തു, ഇരുവർക്കുമിരു വരും അപകാരം ചെയ്യുമാറു ചൊല്ലി, ഇരുവരെയും ഭേദിപ്പിതു.¹⁶ ഭിന്ന രായവാറേ [ഉപാംശുഭണ്ഡം ചെയ്തു.]¹⁷

പാർശ്വസ്ഥോ വാ ബലസ്ഥയോരാസന്നഭയാൽ പ്രതി ക്ഷവീത. ദുർഗാപാശ്രയോ വാ ദൈവധീഭൂതസ്തിഷ്ഠേൽ. സന്ധിവിഗ്രഹക്രമഹേതുഭി വാ ചേഷ്ടേത. ദൃഷ്ടാമിത്രാ- ടവികാനഭയോരുപഗൃഹ്ണീയാൽ. ഏതയോരന്യതരം ഗച്ഛംസ്തേരേവാന്യതരസ്യ വ്യസനേ പ്രഹരേൽ. ദോ- ഭ്യം ഉപഹിതോ വാ മണ്ഡലാപാശ്രയസ്തിഷ്ഠേൽ. മധ്യ- മമദാസീനം വാ സംശ്രയേത തേന സഹൈകമുപഗൃ- ഹ്യേതരമച്ഛിന്ധാൽ; ഉഭയ വാ.

യാവന്നൊരുത്തനിൽ നിൻറ ഭയം ആസന്നമായ് തോൻറവിതു അവ നിൽനിൻറ വരും ഭയത്തിന്നു പ്രതീകാരം ചെയ്തിതു. ഒറ്റുമാശ്വിച്ചു ദൈവധീഭാവമനുഷ്ടിച്ചാലമയും. സന്ധിവിഗ്രഹക്രമേ^{17a}യൊക്കുവ

‡ സന്ധ്യ G.

1 a. ആശ്രയിക്കുന്നതുപോലെ.

16. ഓരോരുത്തനോടും അവനെ മററവൻ മൂലമേറ്റും വരുത്തുമെന്നു പറഞ്ഞു ഭേദിപ്പിക്കണം എന്നർത്ഥം.

17. പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു. വ്യാഖ്യാതാരു് വിട്ടതല്ലെന്നു സ്പഷ്ടം.

17a. 'സന്ധിവിഗ്രഹക്രമ' എന്നാണ് മൂലപാഠം. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പാഠം 'സന്ധിവിക്രമ' എന്നായിരുന്നാലെന്നു താഴെ വരുന്ന 'വിക്രമഹേതുക്കളാവോ' എന്ന ഭാഗം വ്യക്തമാക്കുന്നു.

കൊണ്ടു ചേർത്തുവെച്ചുവെന്നും. സന്ധിമേതുകൾക്കുവേണ്ടി കീറുകയും, 'മഹാഫലൈഃ സ്വപകർമ്മഭിരഭിയോക്ഷ്യേ' എൻറിയജാതി പതിനഞ്ചു ചൊല്ലിയവു¹⁸. വിക്രമമേതുകൾക്കുവേണ്ടി, 'ആയുധീയപ്രായഃ ശ്രേണീ പ്രായഃ ജനപദഃ' എൻറു കീറുകയും ചെയ്യുന്നവു¹⁹. അൻറിയെ ഇരുവരുടെ ദൃഷ്ടി²⁰ അമിതരേൻറവരുടെ ഭാനമാനാദികളെക്കൊണ്ടു സ്വീകരിച്ചു ഇരുവരുടെയോക്കുകളിൽ ഒരുവന്റേൽ പടയെടുക്കിൻറതാക്കിക്കൂട്ടി, താൻഃ സംഗ്രഹിച്ച ദൃഷ്ടാടവികാദികളെക്കൊണ്ടു മറേവനടയ ഛിദ്രത്തിൽ പ്രഹരിപ്പിതു. ഇരുവരും പീഡിക്കപ്പെടുകിൽ മറേവന്റെ മണ്ഡലങ്ങളെ ആഗ്രിച്ചു നില്പിതു. 'ഞാനെല്ലാ ജാതിയും പ്രണതനായിരുന്നെങ്കിലും എന്നെ ആട്ടിൻറവാറു കണ്ടിരോ?'^{20a} എൻറു ചൊല്ലുവിതു. അൻറിയെ മധ്യമനൈത്താൻ ഉദാസീനനൈത്താൻ ആഗ്രിച്ചാലും^{*} മെയും. ഇരുവരുടെ ഒരുത്തനെ ആഗ്രിച്ചു ഭാനമാനാദികളെക്കൊണ്ടു സ്വീകരിച്ചു മറേവനെ ഉദ്യോഗിപ്പിതു. അൻറിയെ ഇരുവരെയും ഉദ്യോഗിക്കാകിലാലും മെയും. എൻറിയെ ഇരുവരും ഭേദിക്കപ്പെടുമവൻ വ്യാപാരം ചെയ്തിതു.[‡]

† സ്വീകരിപ്പിച്ചു G.

‡ -ക്കിൻറകാ(താ)ക്കി താൻ G.

* താലും G.

§ ചൊല്ലിൻറതു M, G.

18. അധി. 7, പ്രക. 99. 'സന്ധിചെയ്താൽ മഹാഫലങ്ങളായുള്ള ദൃഗ്ഭവനി പ്രഭൃതി' എന്നു തുടങ്ങുന്ന ഭാഗം (പേ. 303).

19. 51 പ്രകരണം. 'എന്നടയ ജനപദം ആയുധീയപ്രായമായും' എന്നു തുടങ്ങുന്ന ഭാഗം (പേ. 308).

20. സമുച്ചയം ആവശ്യമല്ല. കൂട്ടത്തിൽ ആടവികരെ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

20a. എന്നെ ആട്ടിപ്പായിക്കുന്നതു നിങ്ങൾ കണ്ടുവോ?

പ്രാജ്യാമുച്ഛിനോ മധ്യമോദാസീനയോ സുൽപക്ഷി-
 യാണാം വാ രാജ്ഞാം ന്യായവൃത്തിമാശ്രയേത. തുല്യാ-
 നാം വാ യസ്യ പ്രകൃതയഃ സുഖ്യേയരേനം, യത്രസ്ഥോ
 വാ ശക്നോയാൽ ആത്മാനമുച്ഛന്തും, യത്ര വാ പൂർവ-
 പുരുഷോചിതാഗതിരാസന്നഃ സംബന്ധോ വാ മിത്രാണി
 ഭൂയാംസീതി ശക്തിമന്തി വാ ഭവേയുഃ.

ഇനി ഇരുവരാലുമുല്പാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ലാത്തവയായ വ്യാപാരം ചൊ-
 ല്ലിൻറിതു:—ഇരുവരാൽ കരയേററപ്പട്ടിൽ മധ്യമനെത്താൻ ഉദാസി-
 നെന്നെത്താൻ, അവരളായ മിത്രാദികളെത്താൻ ഇവരിൽ ന്യായവൃത്ത-
 നായൊക്കുവന്നെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു. എല്ലാതും ന്യായവൃത്തികളേയാകിൽ,
 യാവനൊക്കത്തന്നെ പ്രകൃതികൾ ഇവനെക്കൊണ്ടാടിയിരിപ്പോർ
 അമുക്കെ²¹ ആശ്രയിച്ചിരിപ്പിതു. പ്രകൃതികളും എല്ലാമൊത്തു വരി-
 കിൽ യാവനൊക്കത്തന്നെയാശ്രയിച്ചുനിന്നു പ്രതീകാരം ചെയ്യാമെൻറ
 തോൻറവിതു, അവനെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു.²² അവിടുമൊക്കിൽ വിവാ-
 ഹാദിസംബന്ധം ചാഞ്ഞൊക്കുവന്നെ²³ ആശ്രയിച്ചിട്ടു. അവിടുമൊ-
 ക്കിൽ യാവനൊക്കത്തന്നെ പല മിത്രന്മാർ ശക്തി ഉടയഭായിരിക്കിൻ-
 റിതു അവനെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു.

† -യിരിപ്പോൻ G.

‡ അവളുവൊക്കിൽ G.

21. 'ആരുടെ പ്രകൃതികൾ തന്നിക്കു സുഖമുണ്ടാക്കിത്തീക്കുന്നുവോ അദ്ദേഹത്തേയും'
 —കേ. വി. എം., പേ. 479.

22. 'എല്ലാതും ന്യായവൃത്തികളേയാകിൽ' എന്നതു മുതൽ ഇതുവരെയുള്ള ഭാഗം
 M, V പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു. G യിൽ ഉണ്ട്.

23. വിവാഹാദികൾ വഴിയ്ക്കു ചാർച്ചയുള്ളവൻ. ചാർത്തല്—To unite, to be
 related to (T. Lex.).

ശ്ലോകം—

പ്രിയോ യസ്യ ഭവേദ്യോ വാ
 പ്രിയോസ്യ കതരസ്തയോഃ
 പ്രിയോ യസ്യ സ തം ഗച്ഛേൽ
 ഇത്യാശ്രയഗതിഃ പരാ.

ശ്ലോകാർത്ഥം—ആത്മീകീൻറവൻ യാവനൊരുത്തൻ പ്രിയനായി
 രിപ്പിതു ഇരിവരിലും, അവിടെ തന്നെ ഉപജമവനെ²⁴ ആത്മീക;
 താൻ ഉപജമവനെ അല്പ—എൻറിക്കുനെ ആശ്രയപ്പുത്തി
 ചൊല്ലിതു.²⁵

ആശ്രയപ്പുത്തി മുടിഞ്ഞിതു.

24. ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവനെ.

25. cf. 'അന്യോന്യപ്രിയരാം രണ്ടു
 പേരിലാരോ നിജപ്രിയൻ
 അവനെസ്സംഗ്രഹിക്കേണ—
 മതാണത്തമസംഗ്രഹം.'

പ്രക. 101, 102. സമഹീനജ്ഞായസാം ഗുണാഭിനിവേശം, ഹീനസന്ധശ്ച.

[1. സമഹീനജ്ഞായസാം ഗുണാഭിനിവേശം.]

വിജിഗീഷുഃ ശക്ത്യപേക്ഷഃ ഷാഡ്ഗുണ്യമുപയുഞ്ജിത.
സമജ്ഞായോദ്യോം സന്ധീയേത. ഹീനേന വിഗ്രഹ്ണീ-
യാൽ. വിഗ്രഹീതോ ഹി ജ്ഞായസാ ഹസ്തിനാ പാദ-
യുദ്ധമിവാഭ്യുപൈതി. സമേന ചാമം പാത്രമാമേനാ-
ഹതമിവോഭയതഃ ക്ഷയം കരോതി. കംഭേനേവാശ്വാ
ഹീനേനൈകാന്തസിദ്ധിമവാപ്നോതി.

‘സമഹീനജ്ഞായസാം ഗുണാഭിനിവേശം’ എന്തിനു സൂത്രം. സമ
നാവോൻ ശത്രുവിനോടൊത്ത ശക്തിയും സിദ്ധിയുമുടയവൻ. ഹീനനാ
വോൻ കുറഞ്ഞുള്ളവൻ. ജ്ഞായനാവോൻ പെരിയവൻ. ഇമ്മൂൻറ
വസ്ഥയിലുമൊള്ള ഗുണസ്ഥാപനം ചൊല്ലിൻറിതെന്തിനു സൂത്രാത്ഥം.
സംബന്ധമാവിതു—കീറ കാരണാപേക്ഷമായൊള്ള† ഷാഡ്ഗുണ്യപ്ര
യോഗം ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ ശക്ത്യപേക്ഷമായ് ചൊല്ലിൻറിതെ
ന്തിനു സംബന്ധം.

† മായ G.

വിജിഗീഷു തന്നെയ ശക്തിക്കു തക്കവാറു ഷാഡ്ഗുണ്യം പ്രയോഗിപ്പിച്ചു. ശുഭ സമനായിരിപ്പിൽ സന്ധ്യ ചെയ്തു. ഹീനനാകിൽ വിഗ്രഹം ചെയ്തു. പെരിയനോടു വിഗ്രഹിക്കിൽ ആനയോടു കാലാൾ പററി¹ക്കൊൾവോരെക്കണക്കെ^{1a} ആയ് വരും. സമനോടു പററിക്കൊൾകിൽ പച്ചെച്ചക്കലമിരണ്ടു[‡] തകരേതാരെക്കണക്കെ വരും.² ഹീനനോടു വിഗ്രഹിച്ചാൽ കലത്തിന്മേൽ കരുങ്കൽ വീണ്ണോരെക്കണക്കെ³ ഏകാന്തസിദ്ധിയിനെ⁴ പ്രാപിക്കും.

ജ്യോതാംശേന സന്ധിമിച്ഛേൽ, ദണ്ഡോപനതവൃത്തമാബലീയസം വാ യോഗമാതിഷ്ഠേൽ.

സമശ്ചേന സന്ധിമിച്ഛേൽ, യാവന്മാത്രമപകുച്ചാൽ താവന്മാത്രമസ്യ പ്രത്യപകുച്ചാൽ. തേജോ ഹി സന്ധാനകാരണം; നാതപ്തം ലോഹം ലോഹേന സന്ധത്ത ഇതി.

‡ പച്ചെച്ച(?)ക്കല- M. V.

1. പിടിശ്ശിക (Grasp, seize). ഇവിടെ എതിർക്കുക.

1a. എതിർക്കുന്നതുപോലെ. 'കണക്കെ' എന്നതിനെ 'കിണക്കെ' എന്നും പണ്ടെഴുതിയിരുന്നതായിക്കാണുന്നു. cf. 'നീലമോലം നിറഞ്ഞു വന്നിറങ്ങിന കിണക്കെയും'—പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 7.

2. തകർത്തതുപോലെ വരും.

3. വീണതുപോലെ. എല്ലാ പകർപ്പുകളിലും 'വീണ്ണതു' എന്നുതന്നെ കാണുന്നു. cf. ലി. സു. 51, 56, 57. 'വായുരാരിതിയിൽ വീണ്ണഴിഞ്ഞ ഹൃദയം'—പദ്യ. പ. 216. 'ഭാരസലിലം വീണ്ണ കാലത്തു'—ഭൂ. വാ., പേ. 5. എന്നാൽ ബ്ര. പൂ. ത്തിൽ 'നരകത്തിൽ വീണപോയേനെയോ (പേ. 64) എന്നും കാണാത്തുയില്ല.

4. പുണ്യജയം.

ഹീനശ്ചേൽ സവ്ത്രാനുപ്രണതസ്കീഷേൽ, സന്ധി-
മുപേയാൽ. ആരണ്യോഗ്നിരിവ ഹി ദുഃഖാമഷ്ജം തേജോ
വിക്രമയതി. മണ്ഡലസ്യ ചാനഗ്രാഹ്യോ ഭവതി

ജ്യായാനായൊള്ളവൻ സന്ധ്യ ചെയ്യാതെ ഒഴിവാനാകിൽ ഭരണോ-
പനതവൃത്തമു⁵ ആവലീയസയോഗമു^{5a} ചെയ് വിതു

സമനായൊള്ളവൻ സന്ധ്യ ചെയ്യാതെ ഒഴികിൽ, യാതൊരളവു
ശത്രു അപകാരം ചെയ് വിതു, അത്തന്ന പ്രത്യുപകാരമിവന്നും ചെയ്
വിതു. തേജസ്സു സന്ധാനകാരണമാവിതു. അതിന്നു ദൃഷ്ടാന്തമാവിതു—
തപ്തമായിരുന്ന ലോഹം തപ്തമായിരുന്ന† ലോഹത്തോടു കൂടുവിതു.‡

ഹീനനോടു സന്ധ്യ ചെയ്യുവാകാ എൻറല്ലോ കീറം ചൊല്ലീതു.
അതിന്നപവാദമില്ലോർ ചെല്ലിൻറീതു. ഹീനൻ എല്ലാ ജാതിയും ഇവ
നെ^{5b} വണങ്കി നില്പോനാകിൽ അവനോടു* സന്ധ്യ ചെയ് വിതു. സന്ധ്യ
ചെയ്യാതൊഴികിൽ അവന്നു ദുഃഖവഴിമേലും അമഷ്വഴിമേലും ഒണ്ടാം
തേജസ്സു വിജിഗീഷുവിനെ കെടുത്തുകൂടയും, കാട്ടുതീ കാട്ടിനെ‡ മുട്ടു

† ഇതൻ M, V.

‡ കൂടുവിതു V.

* ഇവനോടു M.

‡ കാട്ടുതന്നെ G.

5. അധി. 7. പ്രക. 120.

5a. അധി. 12.

5b. വിജിഗീഷുവിനെ.

കുളയും കണക്കെ. മരൊഴിഞ്ഞ മണ്ഡലവും ഇവനെ നോക്കി ഭയം പറ്റും.⁶

സംഹിതശ്ലോൽ, 'പരപ്രകൃതയോ ലുബ്ധക്ഷീണാപച-
കിതാഃ പ്രത്യാദാനഭയാദ് വാ നോപഗച്ഛന്തി' ഇതി
പശ്യേൽ ഹീനോപി വിഗ്രഹംണീയാൽ.

വിജിഗീഷു ഹീനനാം നാർ സന്ധു ചെയ്യമാര(ം) സത്രേയം ചെ-
യ്യമാര(ം)⁷ ചൊല്ലിതു. ഇനി അതിനപവാദം ചൊല്ലിപ്പിരിയ്ക്കുക:—
ഹീനനായിരുന്ന വിജിഗീഷു, 'പരനോടു സന്ധു ചെയ്താൽ, പരനടയ
പ്രകൃതികൾ ലുബ്ധരായും, ക്ഷീണരായും, വിരക്തരായും⁸ എന്നോടു കൂടി
യവരൾ, ഞാൻ സന്ധിച്ചെത്താൽ അവനെക്കെടുപ്പെന്നെൻ്റെ നിമിത്തമല്ല
എന്നെ വിട്ടുപോയെൻ്റെ⁹ കാരണകാലിൽ സന്ധിയാഴിഞ്ഞു ഹീനനാ-
നാകിലും വിഗ്രഹമേ ചെല്ലൂ' എന്നു പറയുന്നു.

† ഭയം M, V.

‡ വന്ദകൂടിയവരും G.

* പോരോ(?)മെൻ്റെ M, V, G.

§ വിഗ്രഹം V.

6. അവനിൽ ഭയ കാണിക്കും. 'ഭയാപറ്റം' എന്ന (M, V) പാഠവും ശരിയാ-
യിക്കേണ്ടതില്ല. 'ഭയാപു', 'ഭായാപു' എന്നെല്ലാമാണ് ഉപയോഗിച്ചിരുന്നത്.

7. സമുച്ചയം പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടുകാണുന്നു.

8. അപചകിതർ (അതൃപ്തർ) എന്നാൽ വ്യാഖ്യാതാവിൻ്റെ പാഠം. ഗണപതി
ശാസ്ത്രീയുടെ പാഠവും ഇതുതന്നെ. അപചചകിതർ എന്ന പാഠാന്തരം കരളുള്ളി ഭംഗി-
യായിത്തീരുന്നു. അടുത്ത ഖണ്ഡികയിൽ അപചചകിതപദം വരുന്നതു നോക്കുക.
അനാദൃതർ എന്നർത്ഥം.

8a. വാക്യം ക്ലിഷ്ടം. cf. "സന്ധിച്ചെത്താൽ, 'പാരൻ പ്രകൃതികൾ ലുബ്ധരും
ക്ഷീണരും അപ്രകൃതമാകുമിതിത്തമോ, പരൻ പ്രത്യാദാനം (പ്രതിനിവർത്തനം) ചെയ്യ-
ക്കുന്ന ഭയം നിമിത്തമോ എൻ്റെ കിഴിൽ വരികയില്ല' എന്നു കാണുന്നപക്ഷം ഹീനനാ-
യിട്ടുള്ളവൻ വിഗ്രഹമേ ചെല്ലൂ."—കെ. വി. എം., പേ. 476.

വിഗ്രഹീതശ്ചേൽ, 'പ്രകൃതയോ ലുബ്ധക്ഷീണാപച-
രിതാഃ വിഗ്രഹോദപിണാ വാ മാം നോപഗച്ഛന്തി' ഇതി
പശ്യേൽ, ജ്യായാനപി സന്ധീയേത; വിഗ്രഹോദേഗം
വാ ശമയേൽ.

ജ്യായാനായൊള്ളവൻ ഹീനനോടു വിഗ്രഹിക്ക എൻറതിന്നപ
വാദം:—'ഹീനനോടു വിഗ്രഹിച്ചാൽ ഹീനനുടെ പ്രകൃതികൾ, ലുബ്ധ
ക്ഷീണാപചരിതരായിട്ടു എന്നോടുകൂടി ഇരുന്നവരോ, വിഗ്രഹഭീത
രായിട്ടു എന്നോടൊഴിഞ്ഞു^{8b} പോവുകേൻറ തോൻറകിൽ ജ്യായാനാ
കിലും ഹീനനോടു സന്ധ്യ ചെയ്വിയു.⁹ അല്ലമാക്കാൽ* വിഗ്രഹത്തി
ലൊള്ള ഭയം^{9a} കെടുപ്പിയു.

വ്യസനയത്നപദ്യേ 'ഗുരുവ്യസനോന്യീ, ലഘുവ്യ-
സനഃ പരഃ സുഖേന പ്രതികൃത്യ വ്യസനമാത്മനോഭി-
യഞ്ജയാൽ' ഇതി പശ്യേൽ, ജ്യായാനപി സന്ധീയേത.

§ ഹീനരെനോടു" M. V. G.

† ഇരൻറവരൾ M. V.

‡ വിഘ്നരായിട്ടു M. V. G.

* അല്ലാക്കിൽ V.

8b. എന്നിൽനിന്നകണം. പ്രയോഗം ശ്രദ്ധേയം.

9. ക്ലിപ്തമാണ് വാക്യഘടന. പരൻറ പ്രകൃതികൾ ലുബ്ധക്ഷീണാദികളാക
നിമിത്തമോ വിഗ്രഹത്തെ ഭയപ്പെടുക നിമിത്തമോ തന്നിൽനിന്നു വിട്ടുപോകുമെന്ന
കണ്ടാൽ സന്ധിച്ചെയ്യണം എന്നാണ് വിവക്ഷ.

9a. വിഗ്രഹം കാരണമായി പ്രകൃതികൾക്കുള്ള ഭയം.

വ്യസനമിരുവർക്കുടനെ¹⁰യൊണ്ടായാൽ, 'എനക്കു വ്യസനം പെരുക്കും, ശത്രുവിന്നു ചുരുക്കും; അവൻ സുഖമായ് വ്യസനപ്രതികാരം ചെയ്തു അഭിയോഗിക്കും' എന്റു തോൻറകിൽ ജ്യായാനാകിലും സന്ധ്യ ചെയ്വീതു.

സന്ധിവിഗ്രഹയോദ്ധേൽ പരകർശനമാത്മോപ-
ചയം വാ നാഭിപശ്യേൽ, ജ്യായാനപ്യാസീത.

പരവ്യസനമപ്രതികാര്യം ചേൽ പശ്യേൽ, ഹീനോ-
പ്യഭിയായാൽ.

അപ്രതികാര്യാസന്നവ്യസനോ വാ ജ്യായാനപി
സംശ്രയേത.

സന്ധിനൈകതോ വിഗ്രഹേണൈകതയോൽ കാര്യാ-
സിദ്ധിം പശ്യേൽ, ജ്യായാനപി ദൈവധീഭൂതസ്തിഷ്ഠേ-
ദിതി.

ഏവം സമസ്യ ഷാഡ്ഗുണോപയോഗഃ. തത്ര തു
പ്രതിവിശേഷഃ.

സന്ധിവിഗ്രഹങ്ങൾ ഇരണ്ടിലും ശത്രുവിന്നു കർശനമു തനക്കുപച-
യമു തോൻറാക്കാൽ ജ്യായാനാകിലും ആസനം ചെയ്വീതു.

ശത്രുവിന്നു പ്രതികാരം ചെയ്തൊല്ലാത്തവണ്ണം അന്താഭോവാ
കവ്യസനം തോൻറകിൽ ഹീനനാകിലും യാനം ചെയ്വീതു.

തന്നെ പ്രതികാരം ചെയ്യാല്ലാത്ത വ്യസനം തോൻറകിൽ ജ്യായാനാകിലും സംശ്രയം ചെയ്വിതു.

സന്ധിവഴിമേൽ ഒരുത്തനോടും, വിഗ്രഹവഴിമേൽ ഒരുത്തനോടും കാൽസിലി തോൻറകിൽ ജ്യായാനാകിലും ദൈവധീഭാവമനുഷ്ടിപ്പിതു.

ഇപ്പള്ളമേ സമനം കാരണം തോൻറകിൽ സന്ധി ഒഴിഞ്ഞു വിഗ്രഹാഭിവഴിമേൽ അനുഷ്ടിക്കുമാറു കണ്ടുകൊരുക.

സമഹീനജ്യായസാം ഗുണാഭിനിവേശഃ ഏൻറം
സൂത്രം മടിഞ്ഞിതു.

[2. ഹീനസന്ധയഃ.]

1. പ്രവൃത്തചക്രേണാക്രാന്തോ
രാജ്ഞാ ബലവതാ/ബലഃ
സന്ധിനോപനമേൽ തുർണം
കോശദണ്ഡാത്മഭൂമിഭിഃ.
2. സ്വയം സംഖ്യാതദണ്ഡേന
ദണ്ഡസ്യ വിഭവേന വാ
ഉപസ്ഥാതവ്യമിത്യേഷ
സന്ധിരാത്മാമിഷോ മതഃ.
3. സേനാപതികമാരാഭ്യാം
ഉപസ്ഥാതവ്യമിത്യേവ
പുരുഷാന്തരസന്ധിഃ സ്വ്യാൽ
നാത്മനേത്യാത്മരക്ഷണഃ.

4. ഏകേനാനുത്ര യാതവ്യം
സ്വയം ദണ്ഡേന വേത്യയം
അദൃഷ്ടപുരുഷഃ സന്ധി-
ദൃണ്യമുഖ്യാത്മരക്ഷണം.
5. മുഖ്യസ്രീബന്ധനം കർത്താൽ
പൂർവ്വേ പശ്ചിമേ തപരിം
സാധ്യേയൽ ഗുഡമിത്യേതേ
ദണ്ഡോപനതസന്ധയഃ.
6. കോശദാനേന ശേഷാണാം
പ്രകൃതിനാം വിമോക്ഷണം
പരിക്രയോ ഭവേൽ സന്ധിഃ
സ ഏവ ച യഥാസുഖം.
7. സ്തന്ധോപനേയോ ബഹുധാ
ജ്ഞയഃ സന്ധിരൂപഗ്രഹഃ
നിരുജോ ദേശകാലാഭ്യാം
അത്യയഃ സ്യാദുപഗ്രഹഃ.
8. വിഷഹ്യദാനാദാത്മയത്യാം
ക്ഷമഃ സ്രീബന്ധനാദപി
സുവണ്ണസന്ധിർ വിശ്വാസാ-
ദേകീഭാവഗതോ ഭവേൽ.

9. വിപരീതഃ കപാലഃ സ്യാദ്
അത്യാദാനാദ് അഭാഷിതഃ
പൂവ്വോഃ പ്രണയേൽ കപ്യം
ഹസ്ത്യശ്ച വാ ഗരാന്ധിതം.
10. തൃതീയേ പ്രണയേദ് അഭം
കഥയൻ കമ്ണാം ക്ഷയം
തിഷ്ഠേൽ ചതുർത്ഥേ ഇത്യേതേ
കോശോപനത സന്ധയഃ.
11. ഭൂമ്യേകദേശത്യാഗേന
ദേശപ്രകൃതിരക്ഷണം
ആദിഷ്ടസന്ധി സ്തത്രേഷ്ടോ
ഗുഡസ്തേനോപഘാതിനഃ.
12. ഭൂമീനാ മാത്തസാരാണാം
മൂലവർജം പ്രണാമനം
ഉച്ഛിന്നസന്ധി സ്തത്രൈഷ
പരവ്യസനകാങ്ക്ഷിണഃ.
13. ഫലദാനേന ഭൂമീനാം
മോക്ഷണം സ്യാദവക്ത്രയഃ
ഫലാതിഭുക്തോ ഭൂമിഭ്യഃ
സന്ധിഃ സ പരിഭുഷണഃ.

14. കുഷ്ഠാദവേക്ഷണം പൂർവ്വ
 പശ്ചിമൗ തപാബലീയസം
 ആദായ ഫലമിത്യേതേ
 ദേശോപനതസന്ധയഃ.
15. സ്വകാശ്ചാണാം വശേനൈതേ
 ദേശേ കാലേ ച ഭാഷിതാഃ
 ആബലീയസികാഃ കാശ്ചാ-
 സ്രിവിധാ ഹീനസന്ധയഃ.

‘ഹീനസന്ധയഃ’ എന്തിനു സൂത്രം. ഹീനനാവോൻ—ശക്തിസന്ധി കളിൽ കുറഞ്ഞുള്ളവൻ—സന്ധ്യ ചെയ്യുമാറു ചൊല്ലിൻറിതെന്തിനു സൂത്രം. സംബന്ധമാവിതു:—കീറു സമഹീനജഗായസ്സകരംശ ശക്തി വഴി മേൽ സന്ധ്യാദിപ്രയോഗമൊക്കെ¹¹ ചൊല്ലിതു. അതിലിപ്പോൺ ഹീന നെ പ്രതി^{11a} വിശേഷം ചൊല്ലിൻറിതു:—

1. പ്രവൃത്തചക്രനമായ¹² ബലവാനുമായിരുന്ന രാജാവിനാൽ ആക്രമിക്കപ്പെടിൻറ ബലഹീനൻ കടകി ഭണ്ഡാരം, പട, ഭൂമി എൻറിവു കൊടുത്തു സന്ധ്യചെയ്തു വണങ്ങവിതു.

‡ ചെയ്തിതു M, V, G.

11. ഒരുപോലെ.

11a. ഹീനനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം. cf. ‘എൻറ ദേവകർ ചൊല്ലുകെട്ടു എന്നെ പ്രതി കോപത്തോളം കൂടെ ദേവകളെ രക്ഷിപ്പിതെൻറ’—ബ്ര. പു., പേ. 20.

12. സൈന്യത്തോളക്കൂടിയവൻ.

2. അവിറ്റിൽ^{12a} ഭണ്ഡിൽ അപേക്ഷയാകിൽ¹³ അവിറ്റിൽ ചൊന്നുള്ള പടതാൻ, വിഭവം താൻ തനക്കാമതു കൊണ്ടുചെൻറ അവനക്കു പണിതുണ¹⁴ ചെയ് വീതു. ഇതിന്നു ആത്മാമിഷമെൻറു ചേർ.¹⁵

3. സേനാപതിയെത്താൻ കുമാരനെയെത്താൻ അമൈഞ്ഞു പടയൊടു കൂടക്കൊടുത്തു പോക്കിത്തുണൈക്കുമതു പുരുഷാന്തരസന്ധി എമ്പിതു.† ഇതിനെ താനൊഴിയിൻറമയാൽ ആത്മരക്ഷണമെൻറ (o) ചൊല്ലുവർ.

4. ബലവാനോടും അവനടയ പടയോടും കൂടാതെ തനിയെ താനാക, തന്നടയ പടതാൻ [ആക]¹⁶ ഇവനടയ കായ്ത്തതിനായ് മറെറാരിടത്തിന്നു പോവാനുമാവിതു. ഇതു അടുപ്പുപുരുഷ‡¹⁷മാകിൻറ മയാൽ ഭണ്ഡമുഖ്യാത്മരക്ഷണ¹⁸മെമ്പിതു സന്ധി.

5. ജ്യായാനടയ മുഖ്യകന്യാക്കളെ വിവാഹാഭിവഴിമേൽ വിശ്വസിപ്പാൻ കൈക്കൊണ്ടു കീറം ചൊന്ന ആത്മാമിഷസന്ധിയും ആത്മ

† എന്നിതു M. ആവിതു G.

‡ ഇതിന്നു പരരുഷമാകിൻറമയാൽ (?) M, V, G.

12a. കോശഭണ്ഡാദികളിൽ.

13. ഭണ്ഡിൽ=ഭണ്ഡത്തിൽ (സൈന്യത്തിൽ). ശത്രു സൈന്യമാവശ്യപ്പെട്ടാൽ എന്നർത്ഥം.

14. ശൈലീ നോക്കുക. ഏ. കെട്ടിച്ചുട്ടു.

15. തന്നെ ആമിഷം (ഭക്ഷ്യം) ആക്കിക്കൊണ്ടുള്ള സന്ധിയാകയാൽ.

16. പകർപ്പുകളിൽ ഇല്ല.

17. ആളെ കാണാത്തതു്. ഇതൊരു സംജ്ഞാനാമമായും ഗണിക്കണം.

18. സേനാനായകന്മാക്കും തനിയ്ക്കും രക്ഷ കിട്ടുന്നതുകൊണ്ടു്.

രക്ഷണസന്ധിയും അവനെ¹⁹ ചെയ്വീതു. ഭണ്ഡമുഖ്യാത്മരക്ഷണത്തിൽ ശത്രുവിനെ ശ്രദ്ധമായി വിഷാദിപ്രയോഗംകൊണ്ടു സാധിപ്പിച്ചു എൻറിവണ്ണം ഭണ്ഡം കൊടുത്തുപനതനായിരുന്നവൻ സന്ധ്യചെയ്യുമാറു ചൊല്ലീതു.†

6. ധനം കൊടുത്തു, ശേഷിച്ച പ്രകൃതികൾ, ബലവാനാൽ ഗ്രസ്തരായിരുന്നവര[ളെ]²⁰ പിടിച്ചുകൊള്ളുമതിനു²¹ പരിക്രമ²²മെൻറിയുപേർ.

7. അതുവേ²³ തനക്കു പീഡ വാരാതവാറു മുരങ്ങുമുരങ്ങുപല തുടയാൽ^{23a} കൊടുപ്പാനുമയുമതിനു ഉപഗ്രാഹമെമ്പിതു പേർ. ഉപഗ്രാഹമേ, ഇന്ന കാലത്തിന്നു ദേശത്തു കൊണ്ടുവന്നു²⁴ ഇന്നത്തിന്നു ഒരോക്കാൽ കൊടുക്കുകയെവിധൻ എൻറമെയുമതു അന്ത്യയമെൻറിയു.‡²⁴

† ചൊല്ലിൻറിയു M, V, G.

‡ അന്ത്യയഹേ (?) M, V, G.

19. അവനോടു എന്നർത്ഥം.

20. ഗ്രസ്തരായിരുന്ന പ്രകൃതികളെ എന്നർത്ഥം. 'ഗ്രസ്തരായിരുന്നവരൾ' എന്നാണു മാതൃകകളിൽ.

21. വിമോചിപ്പിക്കുന്നതിന്നു എന്നു വിവക്ഷ.

22. കൈമാറാം, വിലയ്ക്കു വാങ്ങൽ എന്നർത്ഥത്തിൽ. cf. 'കോശഭാനംകൊണ്ടു' ശേഷ-പ്രകൃതി പ്രതിമോക്ഷണം—കെ. വി. എം., പേ. 478.

23. അതു + ഏ. അതു (ധനം) തന്നെ.

23a. പ്രാവശ്യമായി.

24. ഇതിന്നുശേഷം, 'ആകിൻറമയാൽ ആത്മരക്ഷണമെൻറു ചൊല്ലുവർ' എന്നു എല്ലാ പകർപ്പുകളിലും കാണുന്നു. മുകളിൽ 3-ാം പദ്യവാഖ്യാനത്തിന്റെ ഒടുവിൽ വരുന്നതാണിതു. ആവർത്തനം കൈപ്പിഴയാകണം.

8. കാലത്തു ആമതു തരുവൻ എൻറമയുമതു സ്രീബന്ധനത്തിൽ കാട്ടിൽ നൻറ. ഇതിനു സുവണ്ണസന്ധി²⁵ എന്നിതു പേർ. ഇതു വിശ്വാസത്തിനാൽ. ഇരുവരും ഒൻറായിത്തോൻറവിതും ചെയ്യും.

9. ഇസ്സുവണ്ണസന്ധിക്കു വിപരീതം, കൊടുപ്പാനമയുമതുക്ക് ഒല്ലാത്തതു, അക്ഷണമേ കൊടുപ്പാനമയുമതു, കപാലസന്ധി^{25a} എവിതു. ഇതു കൊടുക്കൊല്ലാത്തതു കൊടുപ്പാനാകിൻറമയാൽ ഇസ്സുസാ കത്തവ്യമായ് ചൊല്ലിൻറിതില്ല ആചാര്യന്മാർ മൂന്നും ചൊന്ന പരിശ്രയസന്ധിവിശേഷമായിരുന്ന ഉപഗ്രഹസന്ധിയിലും അത്യയസന്ധിയിലും വസ്രാന്തരണാദിയായൊള്ള അസാരഭവവും കൊടുപ്പിതു. ആന, കുതിര എൻറിവ വേണ്ടുകിൽ²⁶ നാലുമുൻറ തികളിൽ^{26a} ചാവണ്ണ വിഷമിട്ടു കൊടുപ്പിതു.

10. കീറ ചൊന്ന സുവണ്ണസന്ധിയിൽ, കമ്മങ്ങൾ പിഴച്ചു പോയിതെൻറ ചൊല്ലിച്ചുരുങ്ങൊരു ധനം കൊടുപ്പിതു. നാലാം കപാലസന്ധിയിൽ മധ്യമനൈത്താൻ ഉദാസീനനൈത്താൻ ആശ്രിച്ചു 'തരുവ' നെൻറ ചൊല്ലി²⁷ വളസം പറ്റത്തു നിൻറ കാലം കഴിപ്പിതു. ഏതു

25. ഗുണോൽക്കഷാങ്കൊണ്ടാകാം. ഉരുക്കിയ സ്വണ്ണപോലെ രണ്ടുവേരും ഒന്നിച്ചുവേരുന്ന എന്നർത്ഥത്തിലുമാകാം. അടുത്ത വാക്യങ്ങൾ നോക്കുക.

25a. കലത്തിൻറ കാട്ടുകൾ (കപാലം) പോലെ ചേർത്താൽ ചേരാത്ത സന്ധി എന്നു വ്യാഖ്യാനം.

26. ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ.

26a. മൂന്നാലാണ് ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധം. മൂലത്തിൽ കാലവ്യവസ്ഥയില്ല.

27. പദം ആവശ്യമല്ല.

മൊൻറ കൊടാതെയുമൊഴിവിതു. എൻറിവണ്ണ നാലു ജാതി കോശോ പനതനയെ സന്ധി ചൊല്ലിയന.²⁸

11. ഭൂമിയുടെ ഏകദേശം കൊടുത്തു സന്ധിച്ചെയ്യുമാറു ചൊല്ലിൻ റിതു:—ഭൂമിയുടെ ഏകദേശം കൊടുത്തു ശേഷിച്ച ഭൂമിയും പ്രകൃതിയും രക്ഷിക്കുമതു ആദിഷ്ടസന്ധി^{28a} എവിതു. അതു, ആക്കിപ്പു മാവിതെൻറാൽ—യാവനൊരുത്തൻ ഗ്രന്ഥപുരുഷനെയും കള്ളരെയും കൊണ്ടു, താൻ കെട്ടിക്കിൻറിതെമ്പതറിയ ഒല്ലാതവാറു ഉൽപാതം ചെയ്തു²⁹ തനക്കേ ആ ഭൂമി ആക്കിക്കൊള്ളാമളവു സാമന്ത്വമുള്ളവ നക്കു പററുവിതു.

12. തനയെ ഭൂമികളുടെ ഫലം കൊണ്ടിട്ടു, രാജധാനിയും ഒൻഗ മുണ്ടാഴിയ മററുള്ളതെല്ലാം കൊടുക്കുമതു ഉല്ലിന്നസന്ധി എവിതു. ഇതു ആർ ചെയ്തിതെൻറാൽ:—ശത്രുവിനയെ വ്യസനം കാക്കിപ്പു, വ്യസനത്തിൽ വെച്ചെല്ലാം ചോൻറ³⁰ കൊറവൊൻറ തോൻറചൂണ ഇസ്സന്ധി പററുവിതു.

† ‘എവിതു പേർ’ G. എൻറിതു പേർ M, V.

‡ കൊടു M, V, G.

28. ചൊല്ലിയതു എന്നതിന്റെ ബ. വ.

ഈ വാക്യം കഴിഞ്ഞു; ‘ഭൂമി കൊടുത്തു സന്ധിച്ചെയ്യുമാറു ചൊല്ലിൻറിതു’ എന്നൊരു വാക്യം പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നുണ്ട്. അടുത്ത വാക്യം നോക്കുമ്പോൾ ഇതു ആവശ്യമായിത്തീരുന്നു. കൈപ്പിഴയല്ലെങ്കിൽ ഇതു ഒരു പൊതുശീർഷകമാണെന്നു കല്പിക്കണം. ഏതായാലും അത്മത്തെ ബാധിക്കാത്തതിനാൽ വാക്യം വിട്ടുകളഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

28a. ഒന്നിന്നു പകരം മറ്റൊന്നു എന്നർത്ഥത്തിലായിരിക്കാം.

29. പീഡയുണ്ടാക്കി.

30. മടക്കി എടുക്കുക (പണയംപോലെ); സ്വതന്ത്രമാക്കുക. അടിമകളെ സംബന്ധിച്ചു ഭൂസം പദം വന്നിട്ടുണ്ട്. ചോല(ലു)തൽ—‘To redeem, as a mortgage (T. Lex.). ‘ചോല(ലു)തലി’ന്നു To speak, remove, put away എന്നെല്ലമാണ് അർത്ഥം. ദീർഘപ്പള്ളി പഴയ കാലങ്ങളിൽ ഇടാറില്ലാത്തതിനാൽ പകർപ്പുകളിലെല്ലാം ‘ചോൻറ’ എന്ന എഴുതിക്കാണുന്നത് അർത്ഥബോധത്തിന്നു നല്ല വിഷമം വരുത്തുന്നുണ്ട്.

13. ഭൂമികളിലൊക്കെ പോതരവു³¹ കൊടുത്ത ഭൂമികളെ പിടിച്ചു കൊള്ളുമതിനു³² അവകൃയമെന്നിതു പേർ. ഭൂമി അറവേ³³ വിട്ടാൽ തന്നെ വിട്ടുപോം; അതു വിടാതെ ഒഴിവാന്നായ് അതു ചെയ്തിൻറിയു.† ഭൂമിയിൽ പെടും†^{33a} പോതരവിൽ പെരുകക്കൊള്ളവേണ്ടുംശത്രു ചൊല്ലുമതു പരിഭുഷണമെന്നിതു.³⁴

14. കീൾചൊന്ന ആദിഷ്ടസന്ധിയിലും ഉച്ഛിന്നസന്ധിയിലും പരവ്യസനം പാത്തുതുപേക്ഷണം^{34a} ചെയ്തിതു. അവകൃയസന്ധിയിലും പരിഭുഷണത്തിലും ജനപദത്തിലൊക്കെ* ഫലം കൊണ്ടുവച്ചു ആബലിയ സോക്തമായിരുന്ന അനുഷ്ഠാനങ്ങൾ ചെയ്വിതു. എൻറിവണ്ണം നാലു ജാതി ഭേദശോപാനസന്ധ്യ ചെയ്യുമാറ.

† ചൊല്ലിൻറിയു M.

‡ പെരുക M, V, G.

* ലുഭമൊള്ള M, V.

31. വരുമാനം. പോതാതല (പോതരുതല)—To bring (T. Lex.). cf. 'പോ, താ, പോതാ, വാ'—ലീ. പേ. 136. 'വേണ്ടുപറഞ്ഞതുമന്ഥം പോത്തന്നിലതു'—ഉണ്ണിച്ചിരു. പേ. 21.

32. കൈവശം വെക്കുന്നതിന്നു.

33. മുഴുവൻ. 'അറവെ' എന്നു ദേശ്യം. cf. 'തൃണാവർത്തജീവിതമറക്കളെത്ത വൻ'—വാസു. പ. 8.

33a. 'പെരുക' എന്നതു അപപാദമായിരിക്കുന്നു.

34. വാക്യം ക്ലിഷ്ടം. 'കൊള്ളവേണ്ടുംശത്രു' എന്നു ഒറ്റപ്പദം. ഭൂമിയിൽനിന്നുള്ള ഫലത്തിൽ കവിഞ്ഞു, ശത്രു പറഞ്ഞതു കൊടുത്തുകൊണ്ടുള്ള സന്ധിയാണു പരിഭുഷണം എന്നർത്ഥം. വാക്യാവസാനത്തിൽ 'എമ്പിതു പേർ' (G), 'എന്നിതു പേർ' (M, V.) ഇങ്ങനെ ഇവിടെയും പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നു.

34a. അവേക്ഷണം (പ്രതീക്ഷ) എന്നു മുഖത്തിൽ.

15. തന്നെയ കാർയ്ത്തിന്നും ഭേദത്തിന്നും കാലത്തിന്നും തക്കവാറു ബലഹീനൻ മുൻ ജാതി സന്ധ്യചെയ്യുമാറു—ഭണ്ഡം കൊടുത്തും, ഭണ്ഡാരം കൊടുത്തും, [ഭൂമി കൊടുത്തും]³⁵ സന്ധ്യ ചെയ്യുമാറു—ചൊല്ലിതു.³⁶

[ഹീനസന്ധ്യഃ എൻറം സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.]³⁷

35. പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

36. 'ആബലിയസവിധ്യക്ത-
ഹീനസന്ധികളാണിവ' എന്നാണ് മൂലം.

37. മാതൃകകളിൽ ഈ സമാപനവാക്യമില്ല.
സന്ധികളുടെ പൊതുവിവരം:—

I ഭണ്ഡോപനതസന്ധി.

1. ആത്മാമിഷം—ശത്രുവിന്നു എല്ലാം അടിയാ വെക്കൽ.
2. പുരുഷാത്തരം (ആത്മരക്ഷണരം)—തനിയ്ക്കു ചകരം മറ്റൊരാളെ അയയ്ക്കൽ.
3. അദൃഷ്ടപുരുഷം—ശത്രു കാലാതെ അധർഷ്ടക്കു സഹായം ചെയ്യൽ.

II കോശോപനതസന്ധി.

1. പരിക്രയം. (കോശദാനം ചെയ്തു സ്വാമ്യമാത്യാദികളായ മറ്റു പ്രകൃതികളെ മോചിപ്പിക്കൽ.)	(a) ഉപഗ്രഹം—ഗദ്യവായി സൗകര്യം പോലെ പണം കൊടുക്കുന്നത്.
	(b) അത്യയം—കാലഭേദശാഭിവ്യവസ്ഥയുള്ളതു്.
	(c) സുവണ്ണം—ക്ഷിവിനനുസരിച്ചു് ധനം നൽകിച്ചെയ്യുന്നത്.
	(d) കപാലം—(c)യ്ക്കു വിപരീതം.

N. B: ഉപഗ്രഹത്തിലും അത്യയത്തിലും നിസ്സാരവസ്തുക്കൾ കൊടുക്കുക. സുവണ്ണം സന്ധിയിൽ സാരമായതു കുറച്ചു കൊടുക്കുക. കപാലത്തിൽ തരാമെന്ന കളറു പറഞ്ഞു കഴിയുക.

III ഭേദോപനതസന്ധി

1. ആദിഷം—ഭൂമിയിൽ ഏകഭേദം കൊടുക്കൽ. (ഗുണവ്യത്യാസമൊന്നൊന്നു വീണ്ടെടുക്കുന്നത്).
2. ഉച്ഛിന്നം—തലസ്ഥാനവും ദുർഗ്ഗവും കളയാതെ മറ്റു ഭൂമിയെല്ലാം കൊടുക്കൽ. (പരവ്യസനത്തിൽ വീണ്ടെടുക്കാം).
3. അവക്രയം—ഫലം മുഴുവൻ കൊടുത്തു ഭൂമി കൈയിൽ നിത്തുന്നത്.
4. പരിഭൃഷണം—ഫലത്തിൽ കവിഞ്ഞും കൊടുക്കാമെന്നു നിശ്ചയിക്കുന്നത്.

ഇപ്പറഞ്ഞ മൂന്നു വക സന്ധികളും ഹീനസന്ധികൾ (ബലം കുറഞ്ഞവർ ബലം ഏറിയവരോടു് ചെയ്യുന്നവ) ആണ്.

പ്രക. 103—107. വിഗ്രഹാസനം,
 നന്ധാസനം, വിഗ്രഹയാനം,
 നന്ധായാനം, സംഭ്രമപ്രയാണം ച.

[1. വിഗ്രഹാസനം.]

സന്ധിവിഗ്രഹയോരാസനം യാനം ച വ്യാഖ്യാതം.
 സ്ഥാന,മാസന,മുപേക്ഷണം ചേത്യാസനപത്ത്യാം.

വിശേഷസ്ത, ഗുണൈകദേശേ സ്ഥാനം; സ്വവൃദ്ധി-
 പ്രാപ്തം ആസനം; ഉപായാനം അപ്രയോഗ ഉപേ-
 ക്ഷണമിതി.

വിഗ്രഹാസനം എന്തിനായി സൂത്രം. ശരീരത്തിൽ ഭൂമിയിൽ
 കെട്ടപ്പെട്ട ചെമ്പു ആസനമനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചെയ്തിരിക്കുന്നതിനെ സൂത്രാ-
 ത്വം സമ്പ്രദേശമാക്കി—ഛാൻദോഗ്യസുത്രേണിയിൽ “കവലം ആസ-
 നയാനങ്ങൾ പ്രാപ്തം ചെയ്തു. ഇപ്പോൾ ഗുണങ്ങളെക്കു-
 ഞ്ഞാൽ പ്രയോഗിക്കുമാറു ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

സന്ധിയിലും വിഗ്രഹത്തിലുമെ പൂർവ്വാചാര്യന്മാരാൽ ആസനമു-
 യാനമു വ്യാഖ്യാതമായി. (i) സ്ഥാനമെന്റും, (ii) ആസനമെന്റും,
 (iii) ഉപേക്ഷണമെന്റും ആസനപത്ത്യാം.

† പൂർവ്വാചാര്യന്മാർ M, V, G.

1. മറ്റു ഗുണങ്ങൾ—വിഗ്രഹാദികൾ—ഇടകലർന്നു്.

വിശേഷമായിട്ടു:— (i) ഇന്നേകദേശത്തിങ്കൽ സ്ഥാനശബ്ദം പ്രയോഗിപ്പിതു:² ഇന്നമെൻറ ചൊല്ലിൻറിയ ആസനത്തെ. ആസനത്തിന്നു സാമാന്യലക്ഷണമായിട്ടു, ശക്തിസാമ്യം. അതിനടയ ഏകദേശമായിട്ടു അതിന്നവയവം—അതാവിട്ടു ശക്തിയടയ മുരുകം. ശത്രു രെപകാരം ചെയ്താൽ വിജിഗീഷു അതിന്നു പ്രത്യാപകാരം ചെയ്യക്കല്ലാത്തിതൊരവസ്ഥ ആവതു. ആസനലക്ഷണത്തിൽകാട്ടിൽ ഹീനമാകിൻറയൊൽ സ്ഥാനമെൻറ ചൊല്ലവിട്ടു. അതു ശക്തി മുരുകിൻറയൊൽ വിജിഗീഷുവിനക്കു സന്ധായാസനത്തിന്നു നിമിത്തമാം.

(ii) ഇപ്പോൺ ആസനം ചൊല്ലിൻറിയ. തനക്കു വൃദ്ധിപ്രാപ്തി നിമിത്തമാ(യ്) ഒക്കേടത്തു ആസനം പ്രയോഗിപ്പിതെൻറവാറു. [ആസനം]³ സ്ഥാനലക്ഷണവിപരീതമായിരിന്നതു*—വിജിഗീഷു പരന്നക്കു അപകാരം ചെയ്താൽ പരന്നതിന്റെ പറ്റിക്കൊള്ളുവു കില്ലാതെ താൻ⁴, അവൻ മാത്രമൊരപകാരം ചെയ്യക്കില്ലാതിരിക്കുമവസ്ഥ. അതു ശക്തി സാമ്യമായിരുന്ന ആസനലക്ഷണത്തിൽകാട്ടിൽ വിജിഗീഷുവിന്നു ശക്തി അധികമായ് തോൻറുകിൻറയൊൽ വിജിഗീഷുതനക്കു വൃദ്ധ്യർത്ഥമാ

‡ —ഈ M, V, G.

* ഇതൻറതു M.

2. ശക്തിമുരുകരതിലുള്ള ആസനത്തെയാണു് സ്ഥാനശബ്ദംകൊണ്ടു പറയുന്നതെന്നർത്ഥം.

3. മാതൃകകളിൽ ഇല്ല; അർത്ഥവ്യക്തിയ്ക്കുവേണ്ടി ചേർത്തതാണു്. പഴയ നിലയ്ക്കു പദം വേണമെന്നില്ല.

4. പരന്നു എതിർക്കാരും കഴിയാതെ. 'കെല' എന്നതിനെ 'കില' എന്നു പദലേറ്റത്തും എഴുതുന്നു.

യൊള്ള ആസനം. അതു ശക്തി പെരുതാകിൻറയൊൽ വിഗ്രഹാസനത്തിന്നു നിമിത്തമായ്.

(iii) ഉപേക്ഷണമാവിതു ഉപായങ്ങളെ പ്രയോഗിയാതെ ഒഴിയമതു. ഒഴിവിതെൻറവാറു, ചുരുക്കത്താൻ ഒളിച്ചുതാൻ പ്രയോഗിപ്പിതു. എൻറിവണ്ണം പശ്ചാത്താപങ്ങളേയാകിലും, സ്ഥാനം, [ആസനം],⁵ ഉപേക്ഷണമെൻറ ഓരോ വിശേഷങ്ങൾ കിഞ്ചിൽകുരിച്ചു(?)⁶ സംജ്ഞകൾ വരുമാറു ചൊല്ലിതു.

മററു ചിലർ^{6a} മറ്റൊരു ജാതിയും ചൊല്ലുവർ:—(i) ഇന്നൈകദേശസ്ഥാന⁷കപാലസന്ധ്യാദികളിൽ കൊടുപ്പാനമത്തെ ധനം കൊടാതെ ഇരിക്കുമതു സ്ഥാനമാവിതു. (ii) സ്വവൃദ്ധിപ്രാപ്തത്വമാസനമെൻറവാറു, പര(ൻ)ഭൂമി⁸ എല്ലാം കൊണ്ടെത്തുവെച്ചു,⁸ ഉച്ഛിന്നസന്ധിയിൽ പരന്നടയ [വ്യസനം]^{8a} ആകാംക്ഷിച്ചിരിക്കുമതു ആസനമാവിതു. (iii) ഉപേക്ഷണമാവിതു, സാമാല്യപായങ്കളടയ അപ്രയോഗം എൻറിക്കണ പ്രസംഗാഗതമായിരുന്ന ആസനഭേദം ചൊല്ലിതു.

† കുറച്ചു V.

‡ പരഭൂമി M, V, G.

5. പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടിരിക്കുന്നു.

6. ആസ്ഥമാക്കി എന്നാണു് വിവക്ഷ. കുറച്ചു എന്നു ശരിയ്ക്കുമ്പോൾ. വല്ല അക്ഷരപ്പിഴയും വന്നിരിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു. V, 'കിഞ്ചി'ലിന്റെ അർത്ഥമെഴുതിയതായിരിക്കണം 'കുറച്ചു' എന്നു്.

6a. ഇവർ ആരെന്നറിഞ്ഞുകൂട.

7. ശക്തിയുടെ അല്പതമൂലം ഉണ്ടായിട്ടുള്ള.

8. കൈവശപ്പെടുത്തിയ അവസ്ഥയിൽ.

8a. പകർപ്പുകളിലില്ല.

സന്ധാനകാമയോഃ അരിവിജിഗീഷേപാരുപഹതു-
മശക്തയോഃ വിഗൃഹ്യാസനം, സന്ധായ വാ.

ഇനി പ്രസ്തുതാർത്ഥം ചൊല്ലിൻറിതു:—പരസ്വരം അതിസന്ധാനം ചെയ്യാനിച്ഛയുടയരായിരുന്ന അരിവിജിഗീഷുക്കൾ ഒൻറാമൊത്തക്കു് അപകാരം ചെയ്യവും കില്ലാതിരിക്കിൽ വിഗൃഹ്യാസനം താൻ സന്ധായാസനം താൻ ഒൻറു ചെയ്'വിതു. തനക്കു ശക്തി മേൽ പെരുക്കുമെൻറു തോൻറുകിൽ വിഗൃഹ്യാസനമഷ്ടിപ്പിതു. തനക്കു ശക്തി മേൽ† ചുരുക്കു വരുമെൻറു തോൻറുകിൽ സന്ധായാസനം ചെയ്'വിതു. വിഗൃഹ്യാസനത്തിൻ ഫലമാവിതു, പരകർമ്മങ്ങൾ കെടുപ്പിതും* സ്വകർമ്മങ്ങളുനഷ്ടിക്കുമതും ചെയ്യുമതു. സന്ധായാസനത്തിൽ തന്നെയു കർമ്മങ്ങൾക്കു പിഴ വാരാതെ അനുഷ്ടിച്ചു നില്ക്കുമതു ഫലം.

യദി വാ പശ്യേത്—‘സ്വപദണ്ഡേർ മിത്രാടവീദണ്ഡേ-
വാ സമം ജ്യായാംസം വാ കർശയിതും ഉത്സവേ’ ഇതി,
തദാ കൃതബാഹ്യാഭ്യന്തരകൃത്യോ വിഗൃഹ്യാസീത.

ഇനി വിശേഷം ചൊല്ലിൻറിതു. ‘എന്നുടയ പടയും മിത്രന്നുടയ പടയും, ആടവികന്നുടയ പടയുംകൊണ്ടു, എങ്ങനാടു സമനാകിലും അധികനാകിലും ശത്രുവിനക്കു കർശനം ചെയ്യുകില്ലെന്നെൻറു തോൻറുകിൽ, ബാഹ്യം—ജനപദം, ആഭ്യന്തരം—ദുർഗാദി, ഇവിരണ്ടിലുമൊക്കു കൂല

† -തനക്കു M.

‡ മേലിൽ G.

* -പ്പിതു M. G.

ലുബ്ധഭീതാദികളെ ശത്രുവിനക്കു പെരുക്കി, തന്നെയു വിഷയത്തിൽ കൃത്യരെ⁹ ശമിപ്പിച്ചു വിഗ്രഹാസനം ചെയ്തു.

യദി വാ പശ്യേൽ—‘ഉത്സാഹയുക്താ മേ പ്രകൃതയഃ സംഹതാ വിവൃദ്ധാഃ സ്വകർമ്മബുദ്ധാഹതാശ്ചരിഷ്യന്തി, പരസ്യ വാ കർമ്മാബുദ്ധഹനിഷ്യന്തി’ ഇതി, തദാ വിഗ്രഹാസീത.

അന്റിയി, ‘എന്നുടേ പ്രകൃതികൾ ഉത്സാഹമുടേ, തമ്മിൽ സംഹതരാവിതും ചെയ്തു; വൃദ്ധരാ¹⁰യുമിരുന്നോർ; എന്നുടേ കർമ്മങ്ങൾ പിഴയാതെ അനുഷ്ഠിപ്പർ; ശത്രുവിനയേ കർമ്മങ്ങളെ കൈടുത്തുകുടവർ’ എന്റിങ്ങനെ തോന്റുകിലും വിഗ്രഹാസനം ചെയ്തിതു.

യദാ വാ പശ്യേൽ—‘പരസ്യാപചരിതാഃ ക്ഷീണാ ലുബ്ധാഃ സ്വചക്രസ്തേനാടവീവൃഥിതാ വാ പ്രകൃതയഃ സ്വയമുപജാപേന വാ മാമേഷ്യന്തിതി, സംപന്നാ മേ വാർത്താ, വിപന്നാ പരസ്യ തസ്യ പ്രകൃതയോ ദുർഭിക്ഷോ-പഹതാ മാ മേഷ്യന്തി, വിപന്നാ മേ വാർത്താ, സംപന്നാ പരസ്യ, തം മേ പ്രകൃതയോ ന ഗമിഷ്യന്തി, വിഗ്രഹാ ചാസ്യ ധാന്യപശുഹിരണ്യാന്യാഹരിഷ്യാമി, സ്വപ-ണ്യോപഘാതീതി വാ പരപണ്യാനി നിവർതയിഷ്യാമി,

† തങ്ങളിൽ G.

9. മുൻപറഞ്ഞ ക്രൂരലുബ്ധാദികൾ.

10. ശക്തർ.

പരവണീകൃപമാദ് വാ സാരവന്തി മാമേഷ്യന്തി, വിഗൃ-
ഹീതേ നേതരം, ഋഷ്യമിത്രാടവിതിഗ്രഹം വാ വിഗൃ-
ഹീതോ ന കരിഷ്യതി, തൈരേവ വാ വിഗ്രഹം പ്രാപ്-
സ്യതി, മിത്രം മേ മിത്രഭാവപ്രഭിപ്രയാതോ ബഹുപല-
കാലം തനുഷ്ഠയവ്യയമന്തം പ്രാപ്സ്യതി, ഗുണവതീ
മാദേയാം വാ ഭൂമിം സർവസന്ദോഹേന വാ മാമനാദൃത്യ
പ്രയാതുകാമഃ കഥം ന യായാൽ' ഇതി പരവൃദ്ധി-
പ്രതിഘാതാത്ഥം പ്രതാപാത്ഥം ച വിഗൃഹ്യാസീത.

അൻറിയെ, 'പരന്തയ പ്രകൃതികൾ അവനാൽ അവയ്ക്കു ചെയ്യു-
പ്പട്ടവിധം ചെയ്തു ഓർമ്മിക്കാതിരുന്നാൽ ക്ഷീണരുമായ്,† തന്തയ
പടയാൽ താൻ വിധിതരമായിരുന്നവരും‡. തങ്ങളെത്താൻ*¹¹,
എന്നാൽ ഭേദിക്കപ്പെട്ട താൻ, വന്നു എന്തോടു കൂടുവാൻ എന്തിന്നു
തോൻറകിലും വിഗ്രഹഗ്യാസനം അനുഷ്ഠിച്ചിതു. 'എന്നു കൃഷ്യാദികൾ
സമ്പന്നകൾ. പരന്ത കൃഷ്യാദികൾ വിപന്നകൾ. പരന്തയ പ്രകൃ-
തികൾ ഓർമ്മിക്കാപമതരായിട്ടു എന്നെ വന്നു കറുകവൻ'¹² ഏൻറ
തോൻറകിൽ വിഗ്രഹഗ്യാസനം ചെയ്തിതു.¹³ അൻറിയെ വിഗ്രഹി-
ച്ചിട്ടു നെല്ലും പൊന്നും കവൻകൊള്ളാമെൻറ തോൻറകിലും വിഗ്രഹഗ്യാ-

† മായ് താൻ G.

‡ -രളെ M, V, G.

* 'തങ്ങളെത്താൻ' M, V.

11. സ്വയം.

12. ആശ്രയിതം.

13. ഭൂമിയിലെ ചില ഭാഗം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

സനം ചെയ്തു. 'എന്നടയ ചരക്കു വില പോകാതവണ്ണം കള്ളതു. അങ്ങനിൻറ വരുമതിനെ' ഒഴിപ്പിത്തെൻറ തോൻറകിലും¹⁴ വിഗ്രഹാസനം ചെയ്തു. അൻറിയെ ശത്രുവിനടയ വണിക്പഥത്തിൽ നിൻറ സാരമായൊള്ള ഹസ്തശുഭഗന്ധഭന്താദികൾ എന്നെ വന്നു കറുകും¹⁵; പരന്നുക്കു ഒഴിവിതും ചെയ്യും¹⁶ വിഗ്രഹിച്ചാലെൻറ തോൻറ കിലും വിഗ്രഹാസനം ചെയ്തു. അൻറിയെ, 'പുഷ്പൻ, മിത്രൻ, ആടവികൻ എൻറിവരളൊടു ശത്രു തന്നടയ മണ്ഡലശുദ്ധ്യത്വമായ് വിഗ്രഹിച്ചാണൊരുവടിൻറതു; ഞാൻ വിഗ്രഹം ചെയ്തിട്ടൊഴിവി¹⁷ തെൻറ തോൻറകിലും വിഗ്രഹാസനമനുഷ്ഠിച്ചിതു. അൻറിയെ, 'ഞാൻ വിഗ്രഹിച്ചാൽ അവരൾ* തങ്ങളേ¹⁸ വിഗ്രഹിച്ചവ'രെൻറ തോൻറ കിലും വിഗ്രഹാസനമനുഷ്ഠിച്ചിതു. എൻറിക്കനെ സമൻ വിഗ്രഹാസനം അനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിതു. ജ്ഞാനടയ വിഗ്രഹാസനം ചൊല്ലിൻറതു:—'എന്നടയ മിത്രൻ മിത്രഭാവിയായൊള്ളവനെ മേൽചെല്ലിൻറാൻ¹⁹ ശത്രു. മിത്രഭാവി എൻറവാറു, ഏകാന്തമാനത്വസംബ

* അവർ G.

14. തൻറ ചരക്കു ചിലവകാതെ കിടക്കുന്നവനെ പേരിൽ പരപണ്യത്തെ തടയാൻ തനിക്കു കഴിയുമെന്നു തോന്നിയാൽ എന്നർത്ഥം.

15. വന്നാശ്രയിക്കും. 'വൻറ' എന്നു Mൽ. എല്ലായിടത്തും ഇങ്ങനെ കാണുന്നുമില്ല.

16. കിട്ടുകയുമില്ല.

17. ഇങ്ങനെയാണു് മാതൃകകളിൽ. 'ചെയ്യാതൊഴിവിതു' എന്നായിരിയ്ക്കണം പാഠം. 'ഞാൻ വിഗ്രഹിയ്ക്കരുതു'; വിഗ്രഹിച്ചാൽ പരന്ന ദൃഷ്ടാദികളെ നിഗ്രഹിച്ചാൻ സാധ്യമാവില്ല എന്നാണു് മൂലാനുസാരിയായ അർത്ഥം.

18. ദൃഷ്ടാമിത്രാദികൾതന്നെ പരനോടു യുദ്ധം ചെയ്യും.

19. ആശ്രയിക്കുന്നവൻ. 'മിത്രനെ മേൽചൊല്ലുക' എന്ന പ്രയോഗം ശ്രദ്ധിയ്ക്കുക.

സ്വിയുമായ്, ഉപകാരിയുമായ്, അവികാരിയായിരിക്കുമവൻ²⁰. അങ്ങനെയിരുന്ന മിത്രാനെ മേൽചെല്ലിന്റേൻ. ചുരുങ്ങ കാലത്താലെ, ചുരുങ്ങ ക്ഷയവ്യയത്തിനാലെ, തുലാൻ ധനം സിദ്ധിക്കും ഇവനും;²¹ ഇതൊഴിപ്പ്നെന്റ തോൻറകിൽ വിഗ്രഹാസനം അനുഷ്ഠിച്ചിതു. അൻറിയെ, 'ഗുണവതി²²യുമായ് ശത്രുവിനക്കു സുഖമായ് ഗ്രഹിക്കുവുമാംവണ്ണം ഇരുന്ന ഭൂമി കൊൾവാന്നായ്കൊണ്ടു എന്നെ അവജ്ഞ ചെയ്തിട്ടു പട എല്ലാം കൊണ്ടുപോവാൻ ഒരുമ്പട്ടാൻ²³; ഏവനെ പോകാമൽ കാക്കുവേണ്ടും'—²⁴ എൻറ തോൻറകിലും വിഗ്രഹാസനം അനുഷ്ഠിച്ചിതു, പരവൃദ്ധിപ്രതിഷേധാത്മമായ്.²⁵

† അതൊഴിപ്പാൻ G.

‡ പട്ടാൽ M. G.

* പോകാമാകാക്ക— M.

20. മിത്രഭാവിമിത്രന്റെ ലക്ഷണം താഴെ (അധി. 7; പ്രക. 116) വരുന്നു.

cf. 'അത്മാനന്ദങ്ങളിൽ ഭാഗം
ഭാക്കായ് നിത്യോപകാരിയായ്
വികാരം ഭൈരവ്യവും വിട്ടു
മിത്രം താൻ മിത്രഭാവിയാം.'

കെ. വി. എം, പേ. 519.

ഭൈരവ്യം—ഭേദഭാവം.

21. ശത്രുവിനും.

22. ഭൂമിയുടെ വിശേഷണമാകയാൽ സംസ്കൃതരീതിയിൽ സ്ത്രീലിംഗം.

23. പരൻ എന്നു അധ്യാഹാരം.

24. തമിരശ്രവം നോക്കുക.

25. 'പ്രകാപത്തിന്നു വേണ്ടിയും' എന്നതു വിട്ടു.

തഥേവ ഹി പ്രത്യാവൃത്തോ ഗ്രസത ഇത്യാചാർത്ഥം.

നേതി കൗടല്യഃ. കർശനമാത്രമസ്യ കർത്വാദേ° അവ്യ-
സനിനഃ. പരവൃദ്ധ്യാ തു വൃദ്ധഃ സമുച്ഛേദനം.

ഏവം പരസ്യ യാതവ്യോ/സ്തൈ സാഹായ്യമവി-
നഷ്ടഃ പ്രയച്ഛേൽ. തസ്താൽ സർവസന്ദോഹപ്രകൃതം
വിഗ്രഹ്യാസീത.

തൻപടയെല്ലാം കൊണ്ടു യാതവ്യനെ നോക്കിച്ചെല്ലിൻറവനെ
ഒഴിയ വിഗ്രഹ്യാസനമനുഷ്ഠിപ്പിടതൻ. ആചാർ്യന്മാർ ചെയ്തവിതു.
അതിന്നു നിമിത്തമായിതു—യാതാവ്യനെ സാധിച്ചു തിരിഞ്ഞു²⁶
വന്നാൽ വിഗ്രഹ്യാസനം ചെയ്യിൻറ വിജിഗീഷുവിനെക്കരയേറിക്കള
യും. ആകിൻറമയാൽ സർവ്വസന്ദോഹസഹിതനായ്^{†27} യാതവ്യന്മേൽ
ചെല്ലിൻറവനോടു വിഗ്രഹ്യാസനമനുഷ്ഠിക്കലാകാതെൻറ ആചാർ്യ
പക്ഷം.

അപ്പക്ഷം പിഴയ്ക്കുമെൻറ കൗടല്യൻ.* വിജിഗീഷു അവ്യ
സനിയാകിൽ കർശനമാത്രം പ്രത്യാവൃത്തനായിട്ടു ചെയ്തുവിതു.^{§28}

† സന്നിഹിതൻ V.

* കൗടില്യൻ M, V.

§ വൈപ്പിതു (?) M, V, G.

26. തിരിച്ചുവന്നാൽ എന്നാണിന്നത്തെ പ്രയോഗം.

27. സർവ്വസൈന്യസന്നാഹങ്ങളോടുകൂടിയവൻ.

28. പരൻ മടങ്ങിവന്നാൽ കർശനം മാത്രമേ ചെയ്തയുള്ളൂ (ഉച്ഛേദനം ചെയ്ത
യില്ല) എന്നർത്ഥം.

ഇവൻ വിഗ്രഹാസനം ചെയ്യാക്കാൽ അവനെ ഉച്ഛേദിച്ചിട്ടു അവനെയെ വൃദ്ധിയും കൂടത്തനക്കു കൊണ്ടിട്ടിരുന്നവൻ വിജിഗീഷുവിനെ ഉച്ഛേദിച്ചേ കളയും.

അരേയമല്ല, യാതവ്യന്മേൽ ചെല്ലുമ്പോൾ വിജിഗീഷു വിഗ്രഹാസനം ചെയ്തു യാതവ്യനെ ഉച്ഛേദിക്കൊട്ടാ(യ്)ക്കൊണ്ടാൽ²⁹ വിജിഗീഷുവിന്മേൽ വരുമ്പോൾ യാതവ്യനും അവുപകാരം^{29a} നിന്നെച്ചു വിജിഗീഷു[വിന്മേൽ]³⁰ തുണ ചെയ്യും. ആകിൻറമയാൽ [സർവ്വസന്ദോഹസമിതനായ് യാതവ്യന്മേൽ]^{30a} ചെല്ലിൻറ*വനോടും വിഗ്രഹാസനം ചെയ്ത് വിതെൻറു കൗടല്യൻചക്ഷുഃ.

എൻറിവണ്ണം വിഗ്രഹാസനം മുടിഞ്ഞിതു.

[2. സന്ധായാസനം.]

വിഗ്രഹാസനഹേതുപ്രാതിലോഭ്യേ സന്ധായാസീത.

‘സന്ധായാസനം’ എന്തിനു സൂത്രം. സന്ധുചെയ്തു ആസനമനുഷ്ഠിക്കുമ്പോൾ ചൊല്ലിൻറതെന്തിനു സൂത്രാത്ഥം.

† യാതവ്യനെ മെൽചൊ(ചെ)ല്ലും G.

‡ ഉച്ഛേദിക്കൊല്ലാക്കൊണ്ടാൽ M.

* ചെയ്തിൻറ M, V.

29. ഉച്ഛേദിക്കാതെ കഴിച്ചാൽ.

29a. അതുപകാരം.

30. ‘വിജിഗീഷുതുണ’ എന്നേ പകർപ്പുകളിലുള്ളൂ. ഒരു സമാസമായി ഗണിക്കുന്നതിനേക്കാൾ അർക്കരം വിട്ടുപോയതായിക്കരുതുന്നതാണ് യുക്തം.

30a. പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നില്ല. മുകളിൽനിന്നു അധ്യാഹരിച്ചു ചേർത്തിരിക്കുന്നു. (J. n. 27 ചേർത്ത വാക്യം നോക്കുക).

ഇച്ചൊന്ന വിഗ്രഹാസനമോതുകകൂടിയ വൈപരീത്യം തോർന്നു കിൽ സന്ധാരാസനമനുഷ്ഠിച്ചിട്ടു എന്ററിന്നു പൊരുളാവിതു:—വിഗ്രഹാസനമോതുകക്കും ശുഭ്രവീനളവാവിതു, തനക്കില്ലയാവിതു; അർത്ഥ³¹ സന്ധാരാസന³²മനുഷ്ഠിച്ചിട്ടു.

എൻറ സന്ധായാസനമാകിൻറ സൂത്രം മുടിഞ്ചിതു.

[3. വിശുദ്ധയനം.]

വിഗ്രഹാസനപേരുഭിരദ്യുച്ഛിതം, സർവ്വസന്ദോഹ-
വർജം വിഗ്രഹ യായാൽ.

**‘വിഗ്രഹധ്യാന’മെമ്പിതു സൂത്രം. വിഗ്രഹധ്യാനം ചൊല്ലിൻറി
തെമ്പിതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു—കീൾ വിഗ്രഹാസനം ചൊ
ല്ലിതു*. ഇപ്പോൾ വിഗ്രഹധ്യാനം ചൊല്ലിൻറിതെമ്പിതു സംബന്ധം.**

കീറംചൊന്ന വിഗ്രഹാസനവേളക്കുളാൽ പെരുകിയ [ശക്തി
 യെ]³³ ഉടയനായിട്ടിരുന്നവൻ, സർവ്വസന്ദോഹസഹിതനായ് യാതവ്യ
 മേൽ ചെല്ലിൻറവനെ ഷിഷ്യ³⁴, മററവനോടു വിഗ്രഹയാനം
 ചെയ്വിതു.

* ചൊല്ലി G.

† പെരുകിയവരെ (?) ഉടനതായിട്ടിരുന്നവൻ M. V. -യിവരെ(?)ഉടയ- G.

‡ ചൊല്ലിൻറവനെ M, V, G.

31. ശത്രുവിന്നുണ്ടാവുകയും തനിക്കില്ലാതാവുകയും ചെയ്യുമ്പോൾ.

32. സന്ധിചെയ്ത സ്വസ്ഥമായിരിക്കുക.

33. പകർപ്പുകളിൽ ഇല്ല.

34. അപനോട് വിശുദ്ധയാനം വേണമെന്നു ഭൃത്യ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

യദോ വാ പശ്യേത്—വ്യസനീ പരഃ, പ്രകൃതി-
വ്യസനം വാസ്യ ശേഷപ്രകൃതിഭിരപ്രതികാത്ം, സ്വ-
ചക്രപീഡിതാ വിരക്താ വാസ്യ പ്രകൃതയഃ കർശിതാ
നിരുത്സാഹാഃ പരസ്സരാൽ ഭിന്നാഃ ശക്യാ ലോഭയിതും,
അഗ്ന്യഭകവ്യാധിമരകമുർഭിക്ഷനിമിത്തക്ഷീണയുഗ്ദ്ധപുരു-
ഷനിചയരക്ഷാവിധാനഃ പരഃ' ഇതി, തദോ വിശുദ്ധ്യ
യായാൽ.

അൻറിയെ, 'ശത്രു വ്യസനി; ഇവനടയ പ്രകൃതിവ്യസനം^{34a}
ശേഷിച്ച പ്രകൃതികളാൽ ഒഴിക്കവും പടാ³⁵; തന്നടയ പടയാലെ പീ
ഡിതരുമായ്' വിരക്തരുമായ്^{†35a}, കർശിതരുമായ്, നിരുത്സാഹരു
മായ് ഒരോത്തർ തമ്മിൽ ഭിന്നരുമായിരുന്നോർ[‡] പ്രകൃതികൾ; ഇവര
ചൈച്ചിരിയിതൊൻറ* കൊടുത്തു എന്നൊടു കൂട്ടിട്ടുണ്ടാക്കു^{§36}മെൻറ

† വിരക്തകളും V. ആദ്യം 'കരം' എന്നെഴുതി 'കരർ' എന്നു G യിൽ തിരുത്തീ
ക്കാണുന്നു.

‡ -യിരുന്നാൽ M, V, G.

* പ്രകൃതികളിലവരച്ചെച്ചതിയിതെൻറ M, V. പ്രകൃതികളിവരച്ചെ- G.

§ കൂടി M, V, G.

34a. അമാത്യാദികളടയ വ്യസനം.

35. ഒഴിക്കാനും സാധ്യമല്ല.

35a. ഭാഷാവിശേഷമായി ഗണിക്കാം. 'വിരക്തകൾ' ശരിയാണെങ്കിൽ 'ർ'
മലാപിച്ചതാകണം. cf. 'അമാത്യന്മാക്കും ചാമന്തകൾക്കും'—ബ്ര. പു., വേ. 12.

36. പ്രഖോഭിപ്പിക്കാം എന്നാണു് മൂലം.

തോൻറുകിലും; 'അഗ്നി, ഉദകം, വ്യാധി ഭർഭിക്ഷം ഏൻറിയജാതി നിമിത്തങ്ങളായ് ക്ഷീണരായിരുന്ന ആന, കതിര, പട, നെല്ല്, കെട്ടപ്പെട്ടിരുന്ന കിടങ്ക, മതിൽ ഏൻറിവരെ ഉടയനായിരിപ്പിച്ച പരൻ' ഏൻറ തോൻറുകിലും വിഗ്രഹാസനം ചെയ്തിതു.

യദോ വാ പശ്യേൽ—'മിത്രമാക്രന്ദശ്ച മേ ശൂരവൃദ്ധാ-
നരക്തപ്രകൃതിഃ, വിപരീതപ്രകൃതിഃ പരഃ, പാർഷ്ണിഗ്രാ-
ഹശ്ചാസാരശ്ച, ശക്ത്യാമി മിത്രേണാസാരമാക്രന്ദേന
പാർഷ്ണിഗ്രാഹം വാ വിഗ്രഹാസനം' ഇതി, തദാ വിഗ്രഹാ-
സനം യായാൽ.

യദോ വാ ഫലമേകഹാശ്ചമല്ലകാലം പശ്യേൽ, തദാ
പാർഷ്ണിഗ്രാഹാസാരാഭ്യം വിഗ്രഹാസനം യായാൽ.

അൻറിയെ, ³⁷'മിത്രം ആക്രന്ദനം³⁸ ഇരുവരും* ശൂരരായ്
വൃദ്ധരായിരുന്ന പ്രകൃതികളെ ഉടയർട്ട്. പരൻ വിപരീതപ്രകൃതിക
നായിരുന്നോൻ.¶ പാർഷ്ണിഗ്രാഹകനും വിപരീതൻ.‡ ആസാരനും

† നിമിത്തങ്ങളായ് M, V, G.

‡ തോൻറുകിൽ M, V, G.

* ഇരുവരായ് M, V, G.

‡ ഉടയൻ M, V, G.

¶ -യിടന്നാർ M, V. ഇടന്നാൽ G.

‡ -രീതനും M, V, G.

37. 'എന്നടയ' എന്നധ്യാഹരീജ്ഞക.

38. ക്രമത്തിൽ ദമ്പിലും പിമ്പിലുള്ള മിത്രങ്ങൾ.

വിപരീതപ്രകൃതികനായ് ഇരുനോൻ†. മിത്രനോടു ആസാരനോ³⁹ വിഗ്രഹിച്ചിട്ടു, ആകുന്ദനോടു പാർഷ്ണിഗ്രാഹകനോടു^{39a} വിഗ്രഹിക്കുമാറു ചെയ്തിട്ടു യാതവ്യന്മേൽ ചല്ലാം—എന്റു തോൻറകിലും വിഗ്രഹിച്ചു യാനം ചെയ്തുവിതു.

അൻറിയെ തനക്കാരത്തന്നേക്കേ സാധിക്കാം, മുരുക്കുകാലത്തിലേ ഫലം, എന്റു തോൻറലും⁴⁰ പാർഷ്ണിഗ്രാഹകനോടു[ആസാരനോടു]^{40a} വിഗ്രഹിച്ചു യാതവ്യന്മേൽ യാനമനുഷ്ഠിച്ചാലുമമയം. ഇവരും പൃഷ്ടകോപം ചെയ്യും മൂന്നെ, ഫലം അപ്തകാലസാധ്യമാകിൻറയാൽ സാധിച്ചു വന്നിവരളെ സാധിക്കലാം.^{40b} ആകിൻറയാൽ, വിഗ്രഹിച്ചിട്ടു യാനം ചെയ്യാലുമമയം.

എൻറിവണ്ണം വിഗ്രഹിച്ചാനം മുടിഞ്ഞിതു.

† ഇരുനോൻ M, G.

39. 'ആസാരനോടു' എന്നും വരാം. അടുത്ത വരി നോക്കുക.

39a. ആകുന്ദനോടു പാർഷ്ണിഗ്രാഹകനെ. ഇത്തരം പ്രയോഗം പല ദിസ്തിലും വന്നിട്ടുള്ളതു സ്മരിക്കുക.

40. വിഗ്രഹംകൊണ്ടു സിദ്ധിക്കുന്ന ഫലം ഏകഹാതും (തനിക്ക് മാത്രമായി കിട്ടുന്നതു) ആവുക, എളുപ്പത്തിൽ അതു സിദ്ധിക്കുകയും ചെയ്യുക—ഈ അവസരത്തിൽ എന്നർത്ഥം.

40a. പദം പകർപ്പുകളിൽ ഇല്ല. പാർഷ്ണിഗ്രാഹകൻ വിജിഗീഷുവിന്റെ പിൽ ഭാഗത്തുള്ള രാജാവു (അരിമിതം). അവന്റെ പിന്നിൽ ആകുന്ദൻ (വിജിഗീഷുമിതം). അവനും പിന്നിൽ പാർഷ്ണിഗ്രാഹാസാരൻ (അരിമിതുമിതം). അവനും പിന്നിൽ ആകുന്ദാസാരൻ (വിജിഗീഷുമിതുമിതം). കൂടുതൽ വിവരങ്ങൾക്ക് ശമവ്യായാമികം (അധി. 6, പ്രക. 97) നോക്കുക.

40b. ജയിക്കാം.

[4. സന്ധായയാനം.]

വിപര്യയയേ സന്ധായായാൽ.

‘സന്ധായയാന’മെവിതു സൂത്രം. സന്ധിപ്പൂർവ്വമായുള്ള യാനം ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധം—കീഴ് വിഗ്രഹപ്രയാണം ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ സന്ധായയാനം ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സംബന്ധം.

കീൾചൊന്ന വിഗ്രഹപ്രയാണമേതുകൾ തനക്കിൻറിയെ, ശത്രുവി നളവായും⁴¹ തോൻറകിൽ വിജിഗീഷ്യ സന്ധായയാനം അനുഷ്ഠിപ്പിതു.

സന്ധായയാനമാകിൻറ സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

[5. സംഭ്രൂയപ്രയാണം.]

യദാ വാ പശ്യേൽ—‘ന ശക്യമേകേന യാതും, അവശ്യം ച യാതവ്യം’ ഇതി, തദാ സമഹീനജ്യായോഭിഃ സമ-
വായികൈഃ സംഭ്രൂയ യായാൽ. ഏകത്ര നിർദിഷ്ടേ-
നാംശേന അനേകത്രാനിർദിഷ്ടേനാംശേന. തേഷാം
അസമവായേ ദണ്ഡമന്യതമസ്തിൻ നിവിഷ്ടാംശേന യാ-
ചേത. സംഭ്രൂയാഭിഗമനേന വാ നിർവിശ്വേത. ധ്രുവേ
ലാഭേ നിർദിഷ്ടേനാംശേന, അധ്രുവേ ലാഭാംശേന.

‘സംഭ്രൂയപ്രയാണം’മെവിതു സൂത്രം. സൂത്രാത്ഥമും സംബന്ധമും കീഴ്ക്കണക്കെ കണ്ടുകൊൾക.

41. തനിസ്തില്ലാതേയും ശത്രുവിനങ്ങളും.

‘എന്നാലൊരത്തനാലെ യാതവ്യനെ യാനമനുഷ്ഠിക്കപ്പടാ;^{41a} അപശ്ചം യാനമനുഷ്ഠിക്കേണ്ടു⁴² എൻറ തോൻറകിൽ, അപ്പോൾ സമഹീനജ്വായസ്സുകളെ^{42a} കൂട്ടിക്കൊണ്ടു യാതവ്യന്മൽ ചെൽവിതു. ഒരിടത്തു പോകുമ്പോൾ അംശം പറഞ്ഞുകൊണ്ടു⁴³ പോവിതു.† ഒരിടത്തു പറഞ്ഞു പോവിതു.⁴⁴ അതു ദേശത്തിന്നു തക്കവാറു. കൂടപ്പോരാത രാജാചിന്ദയ അംശം കൊടുക്കുമാറു പറഞ്ഞു പടയും വേണ്ടി കൊൾവിതു. അംശം പറഞ്ഞു പട താരാക്കാൽ‡ കൂടപ്പോരവേണ്ട മെൻറ ചൊല്ലുവിതു. ‘ഞാനും നിനക്കു വേണ്ടുമെടത്തു പോരുവ’നെൻറ അമെഞ്ഞു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോവിതു. അവിടയും ലാഭം ധ്രുവമെൻറ തോൻറകിലും അംശമെത്തുകൊണ്ടു പോവിതു. അധ്രുവമാകിൽ⁴⁵ ‘പെററതിൽ⁴⁶ കൂറു തരുവൻ’ എൻറമെത്തു കൊണ്ടുപോവിതു.

അംശോ ദണ്ഡസമഃ പൂർവഃ

പ്രയാസസമ ഉത്തമഃ

വിലോപോ വാ യഥാലാഭം

പ്രക്ഷേപസമ ഏവ വാ.

† പറഞ്ഞുപോവിതു G.

‡ തരാക്കാൽ V, G.

41a. എനിക്ക് റൊക്ക് യാതവ്യന്മൽ യാനം സാധ്യമല്ല.

42. ‘യാനമനുഷ്ഠിക്കവും വേണ്ടും’ എന്നായാൽ കൂടുതൽ നന്നായിരുന്നു.

42a. തന്നോടൊത്തവരോ, തന്നിൽ താണവരോ, ഉയർന്നവരോ ആയ സഹായികൾ.

43. ജയിച്ചാൽ കിട്ടുന്ന പങ്ക് നിശ്ചയിച്ചു.

44. ഒരു ദേശത്തിലേയ്ക്കാണ് പോകുന്നതെങ്കിൽ അംശം നിശ്ചയിക്കണം. അതേ കദേശങ്ങളിലേയ്ക്കല്ലെന്നെങ്കിൽ അതു വേണ്ട എന്നാണ് ഭൂലത്തിലെ ആശയം. ‘ഒരിട’ത്തിന്റെ പ്രയോഗം തെറ്ററിദ്ധാരണയുണ്ടാക്കുന്നു.

45. ലാഭം അനിശ്ചിതമാണെങ്കിൽ.

46. ഉണ്ടായതിൽ.

ശ്ലോകാരംഭം:—അംശം ചൈത്യമാദി ചൊല്ലിൻറിതു—പല രാജാക്കൾ കൂടി യാത്രവഴിനെ ജയിച്ചു ധനം കൊണ്ടാൽ പണ്ടെങ്കിൽ തക്കവാറു, പട പെരിയവനക്കു അംശം പെരുകുവിതു[†] എൻറിതൊരു പക്ഷം. അൻറിയെ ഉഴെപ്പു[‡] പെരിയവനക്കു അംശം പെരുകുവിതെൻറു ഉത്തമപക്ഷം. അൻറിയെ കവൻകൊണ്ടെടുത്തു തത്താത്താ[§] കവൻകൊണ്ടതു തമക്കേ ആവിതെൻറു ചിലർപക്ഷം.* അൻറിയെ ധനസാധ്യം കാർച്ചുസിദ്ധിയാകിൽ യാവനൊരുത്തൻ ധനം ഏറ വഴി ചോൻ അവനു അംശമും പെരുകുവിതെൻറു ചിലർപക്ഷം.⁴⁹

[എൻറ സംഭ്രൂപ്രയാണമും ഷാർഗുണ്യത്തിൽ
നാലാമധ്യായമും മുടിഞ്ഞിതു.]

† ചെല്ല M.

‡ പെരുകുവിതു G. താഴത്തും ഇതുപോലെ.

§ ചില—G. താഴെയും ഇതുപോലെ.

47. പ്രയത്നം, പ്രയാസം.

48. താന്താങ്ങൾ.

49. ഏ. 'യുഗം ഹേമ ച കപ്യം ച
യോ യജ്ഞയതി തസ്യ തൽ
ഭ്യോൽ വസ്തുപന്ത്രൂപം വാ
. 'പ്രാപ്തോ യോധാൻ പ്രഹർഷയേൽ.'

പ്രക. 108—110. യാതവ്യാമിത്രയോരഭി
 ഗ്രഹചിന്താ, ക്ഷയലോഭവിരാഗഹേതവഃ
 പ്രകൃതീനാം, സാമവായികവിപരിമൾശ്ച.

[1. യാതവ്യാമിത്രയോരഭിഗ്രഹചിന്താ.]

തുല്യസാമന്തവ്യസനേ യാതവ്യമമിത്രം വേത്യമിത്ര-
 മഭിയായാൽ, തത്സിദ്ധൗ യാതവ്യം. അമിത്രസിദ്ധൗ
 ഹി യാതവ്യഃ സാഹായം ദദ്യോന്നാമിത്രോ യാതവ്യ-
 സിദ്ധൗ.

‘യാതവ്യാമിത്രയോരഭിഗ്രഹചിന്താ’ എവിതു സൂത്രം. യാത
 വ്യനാവോൻ—അരിസമ്പദ്യകതനമായ് വ്യസനിയായിരിക്കുമവൻ†
 യാതവ്യനെൻറ യാതവ്യലക്ഷണം ചൊല്ലീതു. അമിത്രനാവോൻ
 വിജിഗീഷുവിനക്കു നിത്യാപകാരിയുമായ് അനന്തരനായൊള്ള¹
 രാജാവു. അഭിഗ്രഹമാവിതു പീഡനകർശനമെൻറിച്ചഭാതി. അഭി
 ഗ്രഹത്തിന്നു മേൽവുകിൻറയായ് യാനത്തെ ഇവിടെ അഭിഗ്രഹ
 മെൻറു ചൊല്ലിൻറീതു. ചിന്തയാവിതു യാതവ്യനെ നോക്കി യാനം
 ചെയ്വിതോ, അൻറിയെ അമിത്രനെ നോക്കി യാനമനുഷ്ടിപ്പിതോ
 എൻറൊള്ള ആരാട്ടി.^{1a} അതു ചൊല്ലിൻറിയെവിതു സൂത്രാർത്ഥം.

† മവനെ (നേ?) G.

1. തൊട്ടടുത്തുള്ള.

1a. അനേപഞ്ചനം. ള്. ‘ഗുരുവിനെ ആരാട്ടു പണ്ണി നമസ്സരിച്ചു’—ബ്ര. പു.
 ളപ. 47. ആരാഴ്ത്തു > ആരാഴ്ത്തു > ആരാത്തു.

സംബന്ധം—കീറം, ശുദ്ധമായും സങ്കീർണ്ണമായും യാനഭേദങ്ങൾ ചൊല്ലിയന². ഇപ്പോൾ യാതവ്യഭേദം ചൊല്ലിൻറിതെന്തിനു സംബന്ധം.

അനന്തത്തൊള്ള രാജാക്കളിരുവടും വ്യസനം തുല്യമായിട്ടിരിക്കിൽ യാതവ്യനെ നോക്കിയും യാനമനുഷ്ഠിപ്പാൻ അടുത്തേടത്തു, മൂന്നും അമിത്രനെ നോക്കി യാനമനുഷ്ഠിപ്പിതു. അമിത്രനെ സാധിച്ച അനന്തരം യാതവ്യനെ നോക്കി യാനമനുഷ്ഠിപ്പിതു. അതിന്നു നിമിത്തമായിട്ടു:—അമിത്രനെ നോക്കിപ്പട എടുക്കുമ്പോൾ കാരണം കാട്ടിയാൽ യാതവ്യൻ വിജിഗീഷുവിനു തുണ ചെയ്‌വിതും ചെയ്യും. ഭൂതഭാവിയായിട്ടുതാൻ മിത്രഭാവിയായിട്ടുതാൻ തുണചെയ്യാനടുപ്പിതു. യാ.വ്യന്മേൽ മൂന്നും പട എടുക്കിൽ അമിത്രൻ സാഹായ്യം ചെയ്യാൻ³; അരിഭാവിയാകിൻറമയാൽ അമിത്രനാവാൻ വിജിഗീഷുവിനുക്കുപ്പോണം അപകാരം ശീലമായിരിപ്പിതു. ആകിൻറമയാൽ യാതവ്യനെക്കാട്ടിൽ മൂന്നും അമിത്രനെ സാധിപ്പിതു. പിന്നെ യാതവ്യനെ സാധിപ്പിതു എൻറിങ്ങനെ വ്യസനസാമ്യത്തിൽ യാനമനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിതു.

ഗുരുവ്യസനം യാതവ്യം ലഘുവ്യസനമമിത്രം വേതി,
'ഗുരുവ്യസനം സൗകര്യത്തോ യായാൽ' ഇത്യാചാർച്ചഃ.

നേതി കൗടല്യഃ. ലഘുവ്യസനമമിത്രം യായാൽ. ലഘുപപി വ്യസനം അഭിയുക്തസ്വ കൃമഃ² ഭവതി. സത്യം ഗുർവപി ഗുരുതരം ഭവതി. അനഭിയുക്തസ്തു ലഘുവ്യസനഃ സുഖേന വ്യസനം പ്രതികൃത്യാമിത്രോ യാതവ്യമഭിസരേൽ. പാർഷ്ണീം ഗൃഹ്ണീയാൽ.

2. ബഹുവചനം.

3. ചെയ്തയില്ല.

ഇതി വ്യസനവൈഷമ്യത്തിൽ യാനമനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. തുരുവുസനൻ യാതവ്യൻ, [ലഘുവ്യസനൻ]⁴ അമിത്രൻ എന്നിവരുമായിട്ടായിട്ട് തുരുവുസനനെ സുഖമായ് മേൽച്ചെല്ലാം;⁵ ലഘുവ്യസനനെ അത്തന സുഖമായ് ചെല്ലരുതു എൻറിയണം ആചാര്യന്മാരുടെ പക്ഷം.

അതല്ലവെൻറു കൗടല്യൻ പക്ഷം. ലഘുവ്യസനനാകിലും അമിത്രനെ നോക്കിയേ യാനം ചെയ്യിക്കൂ. ലഘുവായിരുന്ന വ്യസനനും വിജിഗീഷുവിനെയെ അഭിധോഗമം കൂടിനാൽ^{5a} കൃമംസാധ്യമാം.⁶ അനഭിഷക്തനാകിൽ⁷ വ്യസനത്തിന്നു സുഖമായ് പ്രതീകാരം ചെയ്തു അമിത്രൻ യാതവ്യൻ; തുണ ചെയ്യിക്കുവാൻ, വിജിഗീഷുവിനെയെ പാർഷ്ണിഗ്രഹണം താൻ⁸ ഒൻറു ചെയ്യും—എൻറു ഇരുവരിൽ യാനമനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു.

യാതവ്യയോഗപദ്യേ തുരുവുസനം ന്യായവൃത്തിം ലഘുവ്യസനമന്യായവൃത്തിം വിരക്തപ്രകൃതിം വേതി, വിരക്തപ്രകൃതിം യായാൽ. തുരുവുസനം ന്യായവൃത്തി

† സ്വവ്യസനം G.

‡ 'അമിത്രജാതവ്യൻ' എന്നു പകർപ്പുകളിൽ.

4. M, V കളിൽ വീട്ടിയിരിക്കുന്നു. G യിലും പിന്നെച്ചേർത്തതാണ്.

5. പ്രയാസം കൂടാതെ ആക്രമിക്കാം.

5a. കൂടിയാൽ.

6. കഠിനമായിത്തീരുമെന്നു താൽപര്യം.

7. ആക്രമിക്കപ്പെടാതിരുന്നാൽ. ഇതിന്നു മുഖാന്തരം വാക്യം മൂലത്തിൽ ഉള്ളതു വീട്ടുകൾക്കിരിക്കുന്നു. ('സത്യം ഗർവ്വവി ഗുരുതരം ഭവതി'—'യാതവ്യന്റെ വ്യസനം അഭിധോഗത്തിൽ ആദ്യത്തേക്കാൾ വലിയതും എന്നതു ശരിതന്നെ').

8. ചെയ്തിട്ടുണ്ടാൻ എന്നു വേണ്ടതാണ് സമുച്ചയം ശരിയാകാൻ.

മഭിയുക്തം പ്രകൃതയോ/നഗ്രഹംണന്തി. ലഘുവ്യസന-
മന്യായവൃത്തിഭുപേക്ഷന്തേ. വിരക്താ ബലവന്തമപ്യു-
ച്ഛിന്തി. തന്മൂൽ വിരക്തപ്രകൃതിമേവ യായാൽ.

ഇനി മൂവരിൽ സംശയിച്ച യാനമനുഷ്ടിക്കുമാറു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. ഗുരുവ്യസനനായാ ന്യായവൃത്തിയുമായിരിപ്പിതൊരുത്തൻ, ലഘുവ്യസനിയുമായ അന്യായവൃത്തികനായിരിപ്പിതൊരുത്തൻ, വിരക്തപ്രകൃതികനായിരിപ്പിതൊരുത്തൻ, എൻറമൂവരിൽ ആർ മേൽ യാനമനുഷ്ടിക്കേണ്ടതാൽ:—ഗുരുവ്യസനിയും ന്യായവൃത്തികനും ആയിരുന്നവനെ അഭിയോഗിച്ചാൽ പ്രകൃതികളവന്നു അനുഗ്രഹം ചെയ്വർ. ആകിൻറമയാൽ അവൻ അസാധ്യൻ. ലഘുവ്യസനിയുമായ അന്യായവൃത്തികനുമായിരുന്നവനെ പ്രകൃതികളുപേക്ഷിച്ചു.^{8a} വിരക്തപ്രകൃതികളെ അഭിയോഗിച്ചാൽ പ്രകൃതികളും കൂടി അവനെ ഉച്ഛേദിച്ചവരാകിൻറമയാൽ വിരക്തപ്രകൃതികളെ നോക്കിപ്പട്ട എടുപ്പിതു.

ക്ഷീണലുബ്ധപ്രകൃതിമപചരിതപ്രകൃതിം വേതി—
ക്ഷീണലുബ്ധപ്രകൃതിം യായാൽ. ക്ഷീണലുബ്ധാ ഹി പ്രകൃ-
തയഃ സുഖേനോപജാപം വിധാം വാ ഉപഗച്ഛന്തി,
നാപചരിതാഃ പ്രധാനാവഗ്രഹസാധ്യം, ഇത്യാചാർത്ഥം.

നേതി കൗടല്യഃ. ക്ഷീണലുബ്ധാ ഹി പ്രകൃതയോ
ഭർതരി സ്തിശ്ചാ ഭർതൃഹിതേ തിഷ്ഠന്തി. ഉപജാപം
വാ വിസംവാദയന്തി, അനുരാഗേ സാർവഗുണമിതി.
തന്മൂലം അപചരിതപ്രകൃതിമേവ യായാൽ.

† ദൃഷ്ടിയു G.

8a ഉപേക്ഷിക്കുകയോ ഉള്ള, ഉച്ഛേദിക്കുകയില്ല എന്നു താൽപര്യം.

ക്ഷീണലുബ്ധപ്രകൃതികൾ അപചരിതപ്രകൃതിയുമാമേടത്തു⁹, ക്ഷീണലുബ്ധപ്രകൃതികളെ നോക്കി പ്പട എടുപ്പിതു. ക്ഷീണരും ലുബ്ധരും ആയിരുന്ന പ്രകൃതികളെ സുഖമായ¹⁰ ഭേദിക്കവും പീഡിക്കുമാം. അപചരിതപ്രകൃതികളെ അരുതു^{10a}. അവരുടെ പ്രധാന പുരുഷ[രെ] സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടു സാധിക്കാവിതു¹¹—എൻറിക്കനെ ആചാര്യന്മാർ പക്ഷം.

അതല്ല. ക്ഷീണരമായ് ലുബ്ധരുമായിരുന്ന പ്രകൃതികൾ സ്വാമിയെ സ്നേഹമുണ്ടാക്കുകിൽ സ്വാമിക്കു ഹിതമനുഷ്ഠിച്ചു നില്പു. ഭേദിച്ചാലും ഭേദവഴിമേൽ പോകാതെയുമിരുപ്പു. അനുരാഗവഴിമേൽ എല്ലാഗുണകളുമൊണ്ടായിതു. ആകിൻറമയാൽ അപചരിതപ്രകൃതികളെ നോക്കി പ്പട എടുപ്പിതെൻറ കൗടില്യൻ[†]പക്ഷം.

ബലവന്തമന്യായവൃത്തിം ള്ബലം വാ ന്യായവൃത്തിമിതി—ബലവന്തമന്യായവൃത്തിം യായാൽ. ബലവന്തമന്യായവൃത്തിം അഭിയുക്തം പ്രകൃതയോ നാനംഗ്രഹണന്തി; നിഷ്ഠാതയന്തി, അമിതം വാസ്ത്യ ഭജന്തേ. ള്ബലം തു ന്യായവൃത്തിമഭിയുക്തം പ്രകൃതയഃ പരിഗ്രഹണന്തി, അനനിഷ്ഠതന്തി വാ.

† പ്രകൃതനം G.

‡ കൗടില്യപക്ഷം M, V.

9. ആയിവരുന്ന ദിശ്ശിൽ.

10. നിഷ്പ്രയാസം.

10a. അവരെ അങ്ങനെ ചെയ്യാൻ സാധ്യമല്ല.

11. പ്രധാനികളെ ദണ്ഡിജ്ജക മാത്രമേ അവരോടു ഉപായമുള്ളൂ എന്നു സാരം.

ബലവാൻനായ് അന്യായവൃത്തികനുമായിരിപ്പിക്കൊരുത്തൻ, [ഒഞ്ചു
ലനും ന്യായവൃത്തികനുമായിരിപ്പിക്കൊരുത്തൻ]¹²—ഇരിവരിലുമൊമെ
ടത്തു¹³, അന്യായവൃത്തികനുമായ് ബലവാൻനായിരുന്നവനെ നോക്കി
പ്പട എടുപ്പിതു. ബലവാൻനായ് അന്യായവൃത്തികനുമായിരുന്ന
വനെ നോക്കിപ്പട എടുത്താൽ ഇവ[നെ] പ്രകൃതികൾ ഉപേക്ഷിപ്പർ.
ഇവനെ ദുർഗാദികളിൽനിന്നു പുറപ്പെടുപ്പർ¹⁴. അൻറിയെ ഇവനുടെ
ശത്രുക്കളോടു ചെൻറു കൂടുവർ. ഒർഞ്ചലനുമായ് ന്യായവൃത്തികനുമു
യിരുന്നവനെ അഭിയോഗിച്ചാൽ പ്രകൃതികൾ അവന്നു തുണ
ചെയ്വർ. കരെയേറി വില്പിമവനോടു കൂടക്കരെയേറുവർ.¹⁵
ആകിൻറമയാൽ ബലവാൻനാകിലും അന്യായവൃത്തികനുമെലെ പട
എടുപ്പിതു.

[എൻറിക്കനെ 'യാതവ്യാമിത്രയോരഭിഗ്രഹചിന്താ' എൻറും
സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു].

† ഒർഞ്ചലന M, V, G.

‡ ന്യായ M.

§ കരെയെ നില്പു— M, V. കരെയേലു G.

¶ വാൻ (ർ?) V.

12. മാനുക്കുകളിൽ ഇല്ല.

13. ഇരുവരും എന്നു വിവക്ഷ. മുൻപറഞ്ഞ രണ്ടു പേർ യാതവ്യരാകുമ്പോൾ.

14. പുറപ്പെടുവിക്കും—ആട്ടിക്കളയും.

15. അന്നിഷ്ടക്രമിയ്ക്കും—നാട്ടു വിട്ടുമ്പോൾ ഒപ്പം പോകും എന്നർത്ഥം. 'കരയേ
റൽ' ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ പല ദീക്ഷിപ്പും വരുന്നു.

[2. ക്ഷയലോഭവിരാഗഹേതവഃ പ്രകൃതീനാം.]

1. അവക്ഷേപേണ ഹി സതാം
അസതാം പ്രഗ്രഹേണ ച
അഭൂതാനാം ച ഹിംസാനാം
അധർമ്മാണാം പ്രവർത്തനൈഃ,
- 2 ഉചിതാനാം ചരിത്രാണാം
ധർമ്മിഷ്ഠാനാം നിവർത്തനൈഃ
അധർമ്മ്യ പ്രസംഗ്ഗേന
ധർമ്മ്യാവഗ്രഹേണ ച,
3. അകാശ്ചാണാം ച കരണൈഃ
കാശ്ചാണാം ച പ്രണാശനൈഃ
അപ്രദാനൈശ്ച ദേയാനാം
അദേയാനാം ച സാധനൈഃ,
4. അഭണ്ഡനൈശ്ച ഭണ്ഡാനാം
ഭണ്ഡാനാം ചണ്ഡഭണ്ഡനൈഃ
അഗ്രാഹ്യാണാമുപഗ്രാഹൈർ
ഗ്രാഹ്യാണ്യം ചാനഭിഗ്രഹൈഃ,
5. അനർത്ഥ്യാനാം ച കരണൈഃ
രത്ഥ്യാനാം ച വിഹാരനൈഃ
അരക്ഷണൈശ്ച ചോരഭൂഃ
സ്വാനാം ച പരിമോഷണൈഃ,

6. പാതൈഃ പൃഷ്ഠകാരണാം
കർമ്മണം ഗുണഭൂഷണൈഃ
ഉപപാതൈഃ പ്രധാനാനാം
മാന്യാനാം ചാവമാനന്തൈഃ,
7. വിരോധനൈശ്ച വൃദ്ധാനാം^{15a}
വൈഷമ്യേണാഗൃതേന ച
കൃതസ്യാപ്രതികാരേണ
സ്ഥിതസ്യാകരണേന ച,
8. രാജ്ഞഃ പ്രമാദാലസ്യാഭ്യാം
യോഗക്ഷേമവധേന ച
പ്രകൃതീനാം ക്ഷയോ ലോഭോ
വൈരാഗ്യം ചോപജായതേ.
9. ക്ഷീണാഃ പ്രകൃതയോ ലോഭം,
ലുബ്ധാ യാന്തി വിരാഗതാം,
വിരക്താ യാന്ത്യമിത്രം വാ,
ഭർതാരം ഘ്നന്തി വാ സ്വയം.

തന്മൂൽ പ്രകൃതീനാം ക്ഷയലോഭവിരാഗകാരണാനി
നോൽപാദയേൽ. ഉൽപന്നാനി വാ സദ്യഃ പ്രതി-
കർവീത.

15a. 'ഭൃത്യനാം' എന്നും പാഠമുണ്ട്. വ്യാഖ്യാതാവു ഇതനുസരിച്ചു.

‘ക്ഷയലോഭവിരാഗമേതവഃ പ്രകൃതിനാം’ എമ്പതു സൂത്രം. ക്ഷയമാവിതു ആന, കതിര¹⁶, മുഖപുരുഷൻ എൻറിവരളടയ ചുരുക്കം.† ധനാദികളടയ ചുരുക്കമും അതുകൊണ്ടു ഉപലക്ഷിക്കിൻറിതു. ലോഭമാവിതു തുഷ്ണാതിരേകം. വിരാഗമാവിതു പ്രഭേഷം. ഇമ്മൂന്നും പ്രകൃതികൾക്കുവാവാൻ കാരണങ്ങൾ ചൊല്ലിൻറിതെമ്പതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു—ക്ഷയാദികൾ യാതവ്യത്ഥം വരുവാൻ നിമിത്തമെൻറ കീൾ ചൊല്ലീതു. അവു¹⁷, വിജിഗീഷ്യ, മേതുകുക്കളെ അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു ചരിമരിപ്പാനായ് കൊണ്ടു അവറിനടയ മേതുകുക്കളെച്ചൊല്ലിൻറിതെമ്പതു സംബന്ധം.

സത്തുകുക്കളെ അപജ്ഞ ചെയ്താലും, [സത്തുകുളാവോ, വിദ്യ†, വൃത്തം, അഭിജ്ഞം, ശര്യം എൻറിവരെറ ഉടയവരൾ]¹⁸, അസത്തുകുക്കളെ കൊണ്ടാടിയിട്ടും, [അസത്തുകുളാവോ നടനത്തുകാദികൾ], അനുചിതങ്ങളായിരുന്ന ഹിംസകൾ ചെയ്തിട്ടും, അധർമ്മങ്ങളായൊള്ളവു ചെയ്തിട്ടും, ഉചിതങ്ങളായൊള്ള ചരിതങ്ങളും ധർമ്മങ്ങളായൊള്ള ക്രിയകളും* ഒഴിച്ചാലും, [ഉചിതങ്ങളായൊള്ള ചരിതങ്ങളാവോ ദക്ഷി

† ചുരുക്കം M. V. G.

‡ വിദ്യാ M. G.

* രണ്ടു M. V. G.

16. ആനെ, കതിരെ—ഇങ്ങനെ ഒരു മാതൃകയിലും കാണുന്നില്ല. ഐകാരം പകർപ്പുകാർ ഉപേക്ഷിച്ചതുകാനാണ് വഴി.

17. ക്ഷയാദികൾ.

18. ഇവിടെയും താഴത്തും ചതുരവലയത്തിനുള്ളിൽ ചേർത്ത ഭാഗങ്ങൾ അതതു പദങ്ങളുടെ വിശദീകരണങ്ങളാണ്; വിട്ട ഭാഗങ്ങളല്ല.

ണാപഥത്തിൽ മാതൃലകന്യാവിവാഹാദികൾ; ധർമ്മിഷ്ടങ്ങളായോ തടാകാരാമ,ഭേവകലാദികൾ—ഇവ ഒഴിച്ചാലും, അധർമ്മത്തിൽ അതിസക്തി ചെയ്തിട്ടും, [അധർമ്മം പരസ്പരീഗ്രഹണസ്തോഭാദികൾ], ധർമ്മങ്ങളായുള്ള യാഗാദികളെ ഹിംസ എൻറീട്ടൊഴിച്ചാലും, അകാര്യങ്ങളായോളോ^{18a} നിഷ്ഫലങ്ങളായോളവു—അവ ചെയ്യാലും, കാര്യങ്ങളായുള്ള ദുഷ്ടസേതുക്കൾങ്ങളെ കെട്ടുത്തിട്ടും, കൊടുക്കവേണ്ടും വണ്ണം ഭൂതപ്രവേതനാദികൾ കൊടാതൊഴിഞ്ഞിട്ടും, ഇവ¹⁹ പണ്ടില്ലാത്തതു സാധിച്ചിട്ടും, ഭണ്ഡപ്രദായങ്ങളെ ചോരാദികളെ ഭണ്ഡിയാതൊഴിഞ്ഞാലും, അഭണ്ഡപ്രദ ഭണ്ഡിച്ചിട്ടും, അഗ്രാപ്രദായങ്ങളെ സ്തോഭാദികളുടേപ്പോലികളെ സംഗ്രഹിച്ചാലും, ഗ്രാഹപ്രദായങ്ങളെ—ജാനപദ(ത്വ)ാദി ഗുണോപേതരമായി പിതൃപൈതാമഹക്രമാഗതനായിരുന്ന—മൂലപുരുഷരെ സംഗ്രഹിയാതൊഴിഞ്ഞിട്ടും²⁰, [ഗ്രഹിയാതൊഴിവിതെൻറ മന്ത്രാദികളാൽ കൂട്ടിക്കൊള്ളാതൊഴിവിതു], അനന്തർബഹുലങ്ങളായോള സന്ധ്യാദികളെ യഥാസ്ഥാനത്തിൽ പ്രയോഗിയാതൊഴിഞ്ഞിട്ടും^{20a}, കള്ളരിൽ നിൻറ രക്ഷിയാതൊഴിഞ്ഞിട്ടും, താൻ കളിച്ചതാൻ കവൻതാൻ കൊണ്ടിട്ടും, പുരുഷകാരങ്ങളും ചെയ്യാലതിനെ ഭക്ഷിച്ചിട്ടും, കർമ്മാദികൾ ചെയ്തിട്ടു നൻറായ് ചെയ്തവരിറെ അനുപൂജ ചെയ്യമതു മടിച്ച ഭക്ഷിച്ചാലും, [കർമ്മമാവിതു സേതുദുർഗാദികൾ], പ്രധാനപുരുഷരെ മീത്ഥ്യാഭോഷം ചൊല്ലി പണ്ടെയിൽകാട്ടിൽ കുറഞ്ഞ കർമ്മത്തിൽ നിയോഗിച്ചിട്ടും, മാന്യപ്രദായങ്ങളെ പ്രതാപിഗാച്യപുരോഹിതാദികളെ

18a. അകാര്യങ്ങൾ എന്നാൽ.

19. നികുതി.

20. അമാത്യാദിമുഖ്യപുരുഷരെ സ്വീകരിക്കാതിരിക്കുക.

20a. cf. പ. 5. പൂർവാർദ്ധം. അനന്തർമാവഹങ്ങളെ ചെയ്തിട്ടും അന്തർമാവഹങ്ങളെ തടഞ്ഞിട്ടും എന്നാൽ ശരിയ്ക്കു വേണ്ടതു്.

അവമാനം† ചെയ്തിട്ടും, ഭൃത്യന്മാരെ പരസ്സരം വിരോധം മുടിച്ചിട്ടും,^{20b} ഭൃത്യരിൽ വൈഷമ്യം ചെയ്തിട്ടും, [ഏൻറവാറ ഭൃത്യർ തമ്മിലൊക്കെ വരളെ, ഒരുത്തൻ ചുരുങ്ങവച്ചു ഒരുത്തൻ പെരുത വച്ചിട്ടും]²¹, വളസം പറഞ്ഞിട്ടും, കൃതത്തിന്നു പ്രതീകാരം ചെയ്യാതെഴിഞ്ഞിട്ടും, സ്ഥിതമായിരുന്ന* [ഏൻറവാറ നിത്യമെൻറവാറ]—നിത്യമായൊക്കെ ശക്രോത്സവാദികളെച്ചെയ്യാതെഴിഞ്ഞിട്ടും, രാജാവിന്നുടയ പ്രമാണത്താലും, ആലസ്യത്താലും, [പ്രമാദമാവിതു മൃഗയാദികളിലൊക്കെ അതിസക്തി; ആലസ്യം—മടിയിനാലും], യോഗക്ഷേമവധം വന്നിട്ടും—ഏൻറിച്ചൊന്ന കാരണങ്ങളാൽ പ്രകൃതികൾക്കു ക്ഷയവും ലോഭവും വൈരാഗ്യമൊണ്ടാം.²² ക്ഷയാദികൾക്കു കാരണങ്ങൾ 'സതാമവക്ഷേപാദികൾ'²³ യഥാസംഭവം കണ്ടുകൊൾക. സതാമവക്ഷേപാദികൾ വൈരാഗ്യമേറേയുൾക്കൾ. അഭയദാനങ്ങളും²⁴, ദോഷപ്രദാനവും²⁴ ക്ഷയമേറേയു

† വിമാനം M, V, G.

‡ ചേയ്തു M.

* -നത M.

¶ -സാധനങ്ങളും (?) M, G.

20b. ഭൃത്യരെ തമ്മിൽ വിരോധിപ്പിച്ചിട്ടും. പാഠത്തെ സംബന്ധിച്ചു (15a) നോക്കുക.

21. ഒപ്പം പ്രാപ്തിയുള്ള ഭൃത്യന്മാരിൽ പക്ഷഭേദം കാണിപ്പുക. 'ഭൃത്യൻ തമ്മിൽ'—ഇങ്ങനെയാണു് പകർപ്പുകളിൽ.

22. മുപ്പതോളം വേറുള്ളവർ ശ്രോധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. cf. കെ. വി. എം., പേ. 489-90.

23. സത്തുക്കളെ അവമാനിക്കുക തുടങ്ങി മുൻപറഞ്ഞവ.

24. കൊടുക്കേണ്ടാത്തതു കൊടുക്കുക, കൊടുക്കേണ്ടതു് കൊടുക്കാതിരിക്കുക.

ക്കുറ. ക്ഷയലോഭോതു വൃദ്ധമായാൽ വൈരാഗ്യത്തിനെ ചെൽവർ.†
 വിരക്തരായാൽ ശത്രുവിനോടു കൂടുവിയു താൻ, സ്വാമിയെക്കൊൻറ
 കളവിയുതാൻ ചെയ്വർ. ആകിൻറമയാൽ പ്രകൃതികൾക്കു ക്ഷയ
 ലോഭവിരാഗമേതുക്കുറ അനുഷ്ഠിക്കലാകാ; ഉളവായവിററിനു കടുക്കി
 പ്രതീകാരം ചെയ്യവും വേണ്ടും²⁵. ഇവിടെ ഉപേക്ഷിക്കിൽ ബന്ധ
 മൂലങ്ങളാലോ.²⁶

ക്ഷീണാ ലുബ്ധാ വിരക്താ വാ പ്രകൃതയ ഇതി. ക്ഷീണാഃ
 പീഡനോച്ഛേദനഭയാൽ സദ്യഃ സന്ധിം യുദ്ധം നിഷ്പ-
 തനം വാ രോചയന്തേ. ലുബ്ധാ ലോഭേനാസത്തുഷ്ടാഃ
 പരോപജാപം ലിപ്സന്തേ. വിരക്താഃ പരാഭിയോഗ-
 മഭ്യുത്തിഷ്ഠന്തേ.

താസാം ഹിരണ്യധാന്യക്ഷയഃ സർവ്വോപഹാതീ
 കൃഹ്ഠപ്രതികാരശ്ച; യുഗ്യപുരുഷക്ഷയോ ഹിരണ്യ
 ധാന്യസാധ്യഃ.

ലോഭ ഐകദേശികോ മുഖ്യായത്തഃ പരാത്ഥേഷ
 ശക്യഃ പ്രതിഹത്തം ആദാതം വാ.

വിരാഗഃ പ്രധാനാവഗ്രഹസാധ്യഃ. നിഷ്പ്രധാനാ
 ഹി പ്രകൃതയോ ഭോഗ്യാ ഭവന്ത്യുപജാപ്യാശ്ചാനുഷാം

† -ചെയ്വർ M, V, G.

25. ഉടനെ പരിഹാരം ചെയ്തതും വേണം.

26. ഇവ ഉപേക്ഷിച്ചാൽ ദോഷമുണ്ടാകും എന്നു വിവക്ഷ.

അനാപൽസഹാസ്യം പ്രകൃതിമുഖ്യപ്രഗ്രഹൈസ്ത ബഹുധാ
ഭിന്നാ ഗുപ്താ ഭവന്ത്യാപൽസഹാശ്വ.

[ക്ഷീണാദികൾ]²⁷ പാകിൽ അരയാൽ പ്രാസാദത്തിനെ കെട്ട
പ്പോരെക്കണക്കെ²⁸ കീഴും മേലും വിജിഗീഷ്യവിനെ കെടുത്തുകളയും.
ക്ഷീണരും, ലുബ്ധരും, വിരക്തരുംമേടത്തു മേന്മേൽ ഗൗരവം
പെരിതു^{28a} ക്ഷീണരായൊള്ളവരും പീഡനോഷ്ടേഭനഭയത്തിനാൽ
കടകി സന്ധിതാൻ, യുദ്ധം താൻ, വേദക്വതു²⁹ താൻ വിജിഗീഷ്യ
വിനക്കു മനമില്ലാകിലും^{29a} ചെയ്വൻ. എൻറാൽ^{29b} വിജിഗീഷ്യ
ശത്രുവിനെ പ്രതിമതോത്സാഹനാക്കി താൻ നിന്നെച്ചേടത്തു സന്ധ്യ
ചെയ്വാൻ നിന്നെക്കിലും, പ്രകൃതികൾ ക്ഷീണരായിട്ടു പീഡനോ
ഷ്ടേഭ[നഭയ]ത്താൽ³⁰ കടകി സന്ധ്യ ചെയ്വൻ. അൻറിയെ ഇവനടെ^{30a}

† വരി(ൻറ?)തു M.

‡ വേണ്ട— M, V. ചെൻറുവിതു (?) G.

27. മാതൃകകളിൽ കാണുന്നില്ല.

28. കെട്ടക്കുന്നതുപോലെ. ഉപമ വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ വകയാണ്.

28a. ക്ഷീണാദികളിൽ ഒട്ടവിൽ ഒട്ടവിൽ പറഞ്ഞവക്ക് ഗൗരവം കൂടും
എന്നർത്ഥം.

29. നിഷ്പ്രതനത്തിന്റെ വിവരണമാണിതു. വേദക്തൽ—പിൻവാങ്ങൽ.
(Withdraw, retreat, carry away—T. Lex.). വേദക്തൽ അത്ര പരിചിതമായ
പദമല്ലായ്കയാൽ വേണ്ടതൽ എന്നു പകർപ്പുകാർ എഴുതിയതായിരിയ്ക്കണം. താഴെ f. n.
32 നോക്കുക.

29a. —‘ക്കിലും’ എന്നു പകർപ്പുകൾ ഇരട്ടിച്ചെഴുതുന്നു.

29b. തന്മൂലം.

30. —‘ഷ്ടേഭത്താൽ’ എന്നാണ് പകർപ്പുകളിൽ.

30a. ശത്രുവിന്റെ.

മരിച്ചു പാത്തു വിജിഗീഷു യുദ്ധം ചെയ്താൻ നിന്നെക്കിലും, പ്രകൃതി കർമ്മം ക്ഷീണമായിട്ട് കടകി യുദ്ധം ചെയ്തു പടുചിതു താൻ³¹, പോവിതു താൻ ഒൻറു ചെയ്താൻ. വിജിഗീഷു അർത്ഥപരീക്ഷിണനായ് ഉപായം കെട്ടപ്പോൻ ദുർഗ്ഗത്തിൽ തീ കൊളുത്തി വേങ്ങിപ്പോവി തെൻറു³² നിന്നെക്കിലും, പ്രകൃതി ക്ഷീണമായരുന്നപ്പോണേ പോ വാനാം^{32a}, ഏൻറിജ്ജാതികൾ പ്രകൃതിക്കു ക്ഷീണം വന്നാൽ ക്ഷീണ മാവിതു^{32b}. ഇനി ലുബ്ധരാകിൽ ശത്രുവിനാൽ ഭേദിക്കപ്പെടുവർ. വിര ക്തരാകിൽ ശത്രുവിനോടു കൂടി വിജിഗീഷുവിനെ അഭിയോഗിപ്പർ.³³

ഇവിറ്റിൽ ഹിരണ്യധാന്യക്കുയം, ആന, കുതിര എൻറിവെ ല്ലാറിനും കേടാകിൻറമയ്ക്കൽ കൃമർപ്രതീകാരം.³⁴ അശപുഷ്പാഭി ക്കുയം ഹിരണ്യധാന്യം കൊണ്ടു സാധിച്ചുകൊള്ളാം.

ലോഭമാവിതു പ്രകൃതികൾ മുഖ്യരായൊള്ളോൻ ചിലർ കൊണ്ടാടു വിതു³⁵ അറുലോഭം³⁶ പിറയടയ അർത്ഥത്തിലൊണ്ടാവിതു. യാത

† മായിട്ടു M. V.

‡ പോവാനും M. V. പോയാനാം G.

31. മരിയ്ക്കുകയോ.

32. പിൻവാങ്ങാമെന്നു്.

32a. പ്രകൃതികൾ ക്ഷീണരാണെങ്കിൽ സ്ഥലം വിടാൻ ഇടവരും.

32b. മൂലത്തിലെ ആദ്യത്തെ രണ്ടു വാക്യത്തിന്റെ വിവരണമാണു് ഇതുവരെ. വാക്യഘടന ദുർഘടം.

33. തന്മൂലം ഏറ്റവും വലിയ ഗൗരവം ഇതിന്നാണെന്നു താൽപര്യം.

34. പ്രതിവിധിചെയ്യാൻ വിഷമമുള്ളതു്.

35. ഐകദേശികം—പ്രകൃതികളിൽ ചിലക്കും, പ്രത്യേകിച്ചു മുഖ്യക്കും ഉള്ളതു് എന്നു വിവക്ഷ.

36. പ്രയോഗം ശ്രദ്ധിയ്ക്കുക. 'അറുലോപം' (അ + ഉലോപം) എന്നായിരുന്നുവോ പാറമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. തത്സമമായി കഴിഞ്ഞ വാക്യത്തിൽ 'ലോഭം' എന്നതന്നെ പ്രയോഗിച്ച സ്ഥിതിയ്ക്കു 'അറുലോഭം' കൃത്രിമസൃഷ്ടിയായിരിയ്ക്കണം. അലോഭം എന്നു വിവക്ഷയുള്ളു. എല്ലാ പകർപ്പിലും 'അറുലോഭം' തന്നെ. ഉലോപം (< ലോഭം) തമിഴിലുണ്ടു്.

വ്യാരിമിത്രനാരുടെ അത്ഥം കൊണ്ടേ ശമിപ്പിക്കാം. അത്ഥമും കൊണ്ടു കൊള്ളാം.³⁷

വിരാഗമാവിതു പ്രധാനപുരുഷനാരുടെ നിഗ്രഹവഴിമേൽ സാധിക്കുവേണ്ടു. പ്രകൃതികൾ നിഷ്പ്രധാനരായാൽ^{37a} വിജിഗീഷ്യവിനു വശവത്തിക്കളമായ് അഭേദ്യരാവർ. ഒരു പിഴയൊണ്ടു്. നിഷ്പ്രധാനരായാൽ ആപത്തു പൊറുക്കുകില്ലാതിരിപ്പർ^{*38}. ആകിൻറമയാൽ പ്രകൃതിമുഖ്യന്മാരെ സൽക്കരിച്ചു അവരോടുകൂട പ്രകൃതികളെ നിറുത്തിയാൽ ഭേദിക്കവും പടാ^{38a}; രക്ഷിതരുമാവർ; പരാഭിയോഗത്തിൽ ആപത്തും സമിക്കക്കല്ലർ—എൻറിക്കനെ

[‘ക്ഷയലോഭവിരോഗമേതവഃ പ്രകൃതീനാം’ എൻറ സൂത്രം മുടിഞ്ചിതു.]

[3. സാമവായികവിപരിമൾ.]

സാമവായികാനാമവി സന്ധിവിഗ്രഹകാരണാനു-
വേക്ഷ്യ ശക്തിശൗചയുക്തേന സംഭൂയ യായാൽ. ശക്തി-
മാൻ ഹി പാർഷ്ണിഗ്രഹണേ യാത്രാസാഹായുദാനേ വാ

* പെറുക്കില്ല(ാ)തിരിപ്പർ M. V.

37. പ്രകൃതിമുഖ്യന്മാരുടെ ലോഭം പരന്റെയും മറ്റും ധനം എടുത്തുകൊള്ളാൻ അനുവദിച്ചാൽ ശമിക്കും; ആ ധനം അവക്കു് കൊടുക്കുകയും വേണമെന്നു സാരം. അന്ത്യ വാക്യം ക്ലിപ്തം.

37a. നേതാക്കന്മാരില്ലാത്തവരായാൽ.

38. പൊറുക്കാൻ ശക്തിയുള്ളവരാവില്ല. കിലു്=കെലു്.

38a. ഭേദിക്കുന്നും സാധ്യമാവില്ല.

ശക്തഃ, ശുചിഃ സിദ്ധൗ ചാസിദ്ധൗ ച യഥാസ്ഥിത-
കാരിതി.

‘സാമവായികവിപരിമർശഃ’ എന്നിതു സൂത്രം. സാമവായിക
വോർ വിജിഗീഷ്യവിനോടുകൂടി യാതവ്യന്മേൽ ചെല്ലിന്റെ രാജാക്കൾ.
അവരളായ വിപരിമർശമാവിതു ഗുരുലാഘവചിന്ത. അതിനെ
ചൊല്ലിന്റെതെവിതു സൂത്രാർത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു—സംഭ്രൂയപ്രയാ
ണത്തിൽ അംശം ചെയ്യുമാറു നിരൂപിച്ചു³⁹. സാമവായികയായ ഗുരു
ലാഘവം നിരൂപിച്ചതില്ല. അതിപ്പോൾ നിരൂപിക്കിന്റെതെവിതു
സംബന്ധം.

സാമവായികന്മാരിൽ സന്ധിവിക്രമകാരണങ്ങൾ പ്രതിപത്തി
ചെയ്തു ശക്തിയും ശേഷമം ഉടമ്പനോടുകൂടിപ്പോവിതു^{39a}. ശക്തിയായ
വനോടുകൂടിപ്പോയാൽ പാർഷ്ണിഗ്രഹണമൊഴിക്കുവും കില്ക്കും^{39b}. താൻ
താൻ തക്കളയ്⁴⁰ പട താൻ യാത്രയിൽ സാഹായ്യം ചെയ്യുവും
കില്ക്കും. ശുചിയാക്കുള്ളവൻ നിന്നെച്ചുപോയ കാര്യം പോയെത്തു
സിദ്ധിയാകിലും പറഞ്ഞതു ചെയ്യും.

തേഷാം ജ്യായസൈകേന ചോഭ്യാം സമാഭ്യാം വാ
സംഭ്രൂയ യാതവ്യമിതി. ചോഭ്യാം സമാഭ്യാം ശ്രേയഃ,

† താന്താത്തക്കളയ M. താന്താ— G.

39. അധി. 7. പ്രക. 107. ‘നിരൂപിച്ചു’ എന്ന പുരുഷപ്രത്യക്ഷമില്ലാത്ത ക്രിയ
നോക്കുക. പാഠവിനയാക്കെപ്പാൻ ഇവിടെ സാധ്യമല്ല.

39a. ‘ശക്തിശേഷയുക്തൗ’ എന്നും ഒരു മൂലപാഠമുണ്ട്. യുക്തി—യോഗം.

39b. =കെല്ക്കം. പാർഷ്ണിഗ്രഹകനെ ഒഴിഞ്ഞാൻ കഴിയും എന്നു സാരം.

40. ‘തന്മയ’ എന്നേ വേണ്ടൂ. ശക്തൻ നേരിട്ടോ സൈന്യമയച്ചോ വിജിഗീ
ഷ്യവിനെ സഹായിപ്പാൻ ശക്തനാകും എന്നാണു് പറയുന്നതു്.

ജ്ഞായസാ ഹൃവഗ്രഹീതശ്ചരതി, സമാഭ്യാ മതിസന്ധാ-
നാധിക്യേ വാ തൗ ഹി സുഖൗ ഭേദയിതും. ളഷ്ടയൈകോ
പോഭ്യാം നിയന്തും ഭേദോപഗ്രഹം ചോപഗന്തുമിതി.

ഇനി ഇവരളിൽ ജ്ഞായാനാവോനൊരുത്തനോടു കൂടിപ്പോവിതോ,
തന്നോടൊപ്പോർ ഇരിവരോടുകൂടി പോവിതോ എന്റുള്ള സംഭയത്തിൽ,
തന്നോടൊപ്പോർ ഇരിവരോടുകൂടി പോമതു നന്റ. തന്നിൽ പെരിയവ
നോടുകൂടി പോയാൽ അവൻകീഴടക്കിനില്ക്കുവേണ്ടും ഇവനാ†⁴¹. സമരാ
യൊള്ള ഇരിവരോടു കൂടിപ്പോയാൽ അവരളിരുവരയും പരസ്സരം
ഭേദിച്ചു അതിസന്ധാനവഴിമേൽ⁴² വിജിഗീഷുവിനക്കു അധികനായ്
നില്ക്കാം‡. അവരളെ സുഖമായ് ഭേദിക്കുമാം ഒരുത്തൻ ളഷ്ടനാ
കിൽ മറവനെയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ഇവനെ നിഗ്രഹിപ്പാനുമെളുതു്,
ഭേദവഴിമേൽ ളഷ്ടാദികളെ ഭേദിച്ചിട്ടു അവരളെക്കൊണ്ടു ഇവനെ
നിഗ്രഹിപ്പാനുമാം. ആകിൻറമയാലൊരുത്തൻ ജ്ഞായാനോടു⁴³ ചേര
തിൽക്കാട്ടിൽ സമരിരുവരോടു പോമതു നന്റ.

സമേനൈകേന പോഭ്യാം ഹീനാഭ്യാം വേതി. പോഭ്യാം
ഹീനാഭ്യാം ശ്രേയഃ. തൗ ഹി ദപികായ്സാധകൗ വശ്വൗ
ച ഭവതഃ.

† മിവനം G.

‡ നില്പാം G.

41. വിജിഗീഷുവിനു പെരിയവന്റെ കീഴിൽ (അവൻകീൾ) അടങ്ങിനില്ക്കേണ്ടി
വരും. 'അവൻ കീഴടക്കി' ഇങ്ങനെ എടുത്താൽ 'അവൻ' വിജിഗീഷു; 'ഇവൻ'
പെരിയവൻ).

42. വഞ്ചനകൊണ്ടു്.

43. ജ്ഞായാനോടു (തന്നേക്കാൾ കേമനായ ഒരാളോടു) കൂടി എന്നർത്ഥം. അടുത്ത
വരിയിൽ 'സമരിരുവരോടു' എന്നിടത്തും ഇതുപോലെത്തന്നെ. മിശ്ര ദിസ്തിലും 'കൂടി'
എന്നു ചേർത്തിട്ടുതന്നെ പ്രയോഗം.

സമനൊത്തത്തനോടു കൂടിപ്പോമതോ, ഹീനരിരിവരോടുകൂടിപ്പോമതോ നല്ല എൻറ നിന്നെക്കിൽ, ഹീനരായൊള്ള ഇരിവരും ഇരണ്ടു കാര്യം സാധിപ്പൂർ. ഒരത്തൻ മുന്യ കാക്കം†; ഒരത്തൻ പിന്യ കാക്കം.†⁴⁴ ഹീനരാകിൻറമയാൽ വശവത്തികളുമായിരിപ്പൂർ. ആകിൻറമയാൽ സമനൊത്തത്തനോടു^{44a} പോമതിൽ [കാട്ടിൽ]⁴⁵ ഹീനരിരിവരോടു കൂടിപ്പോമതു നൻറ—എൻറിവണ്ണം വിജിഗീഷ്യ താൻ മുഖ്യനായ് രാജാക്കളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോവോൺ അനുഷ്ഠാനം ചെയ്തി. ⁴⁶

കായ്സിദ്ധത തു:—

1. കൃതാത്മാജ്ജ്യായസോ ഗുഡഃ
സാപദേശമപസ്രവേൽ
അശുചേഃ, ശുചിവൃത്താൽ തു
പ്രതീക്ഷേതാവിസർജ്ജനാൽ
2. സത്രാദപസരേൽ യത്തഃ
കളത്രമപനീയ വാ

† കാക്കം M.G.

44. മുന്യ, പിന്യ ഇവയ്ക്കുശേഷം M, G കളിൽ കകാരം ഇരട്ടിച്ചതു എഴുത്തിലെ വൈകൃതമാകണം. Vയിൽ ഇരട്ടിപ്പില്ല.

44a. 'കൂടി' വിട്ടിരിയ്ക്കുന്നു. cf. f. n. 43.

45. പദം പകർപ്പുകളിൽ ഇല്ല. സാധാരണ കാണുന്നതുകൊണ്ടു ഭാഷാസ്വഭാവമാണെന്നു കരുതുന്നതിനെക്കാൾ വിട്ടതാണെന്നു കരുതാനാണ് വഴി. ശൈലിവിശേഷമായിക്കൂടെന്നമില്ല. cf. f. n. 44a.

46. പുരുഷപ്രത്യയം വിട്ടതായിക്കരുതാം.

സമാദപി ഹി ലബ്ധാത്മാൽ
വിശ്വസ്തസ്യ ഭയം ഭവേൽ.

3. ജ്യായസ്തേപ ചാപി ലബ്ധാത്മാഃ
സമോ വിപരികല്പതേ
അഭ്യുച്ചിതശ്ചാവിശ്വാസ്തോ
വൃദ്ധി ശ്ചിത്തവികാരിണീ.

4. വിശിഷ്ടാ ല്ലേമപ്യംശം
ലബ്ധാ തുഷ്ടമുഖോ വ്രജേൽ
അനംശോ വാ തതോസ്യാങ്ക്വേ
പ്രഹൃത്യ ദപിഗുണം ഹരേൽ.

5. കൃതാത്മസ്തു സ്വയം നേതാ
വിസൃജേൽ സാമവായികാൻ;
അപി ജീയേത ന ജയേൽ
മണ്ഡലേഷ്ടസ്തഥാ ഭവേൽ.

ഇതി വിജിഗീഷുവിനെ മറ്റു രാജാക്കൾ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോ
യ്ക്കേൾ വിജിഗീഷു അനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. വിജിഗീഷു⁴⁷,
വിജിഗീഷുവിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകിന്റെ ജ്യായാന്നു കാര്യസിദ്ധി
വന്നാൽ, കൃതാത്മനായിരുന്ന ജ്യായാനിൽനിന്നു അവനറിയാത്തവണ്ണ
മേന്മയൊക്കെ മെലം ചൊല്ലി വേറുപടുവിതു, അവൻ അശുചിവൃത്ത
നാകിൽ. അവൻ ശുചിവൃത്തനാകിൽ അവനോടു വേറുപടുമാറു

47. G യിൽ പരമില്ല.

ചൊല്ലിൻറിതു⁴⁸:—ഋന്യനമുർഗ്ഗാദി സങ്കടപ്രദേശം^{47a} സത്രമാവിതു. അതിൽനിന്നു സന്നദ്ധനായ് പണ്ടേതാകിലു⁴⁹മൊരു വ്യാജം ചൊല്ലി, തന്നുടെ കളത്രമായിരുന്ന അന്തഃപുരവാസികളായൊള്ള ഭാസീഭാസങ്ങൾ⁵⁰, ഭണ്ഡാരമെൻറിജ്ജാതികൾ^{50a} കടത്തിവെച്ചു താനും ചോരവിതു. സമനിൽനിന്നു അങ്ങനെ പോരവേണ്ടിൻറിതെന്തിനെൻറാൽ, സമനാകിലും ലബ്ധാത്മനായാൽ അവനിൽനിന്നു വിശ്വസ്തനായോ വരും, അശുചിയാകിൻറമയാൽ^{50b}. അതെയുമല്ല, ലബ്ധാത്മനായാൽ, സമനയാകിലും ജ്യായാനാകിലും വികല്പിക്കലാം⁵¹. ശ്രീ പെരുങ്കിയാൽ അവനെ വിശ്വസിക്കുമൊല്ലാ. വൃദ്ധിയാവിതു ചിത്തവികാരിണി ആയിരിപ്പിതു. ആകിൻറമയാൽ ബലവാനായുള്ളവനൊടു അമഞ്ഞ അംശത്തിൽ മുരങ്ങി സിദ്ധിക്കിലും തുഷ്ടമഖനായേ പോവിതു. അല്ലാക്കാൽ ഏതും കൊള്ളാതെ പോയാലുമമയം. മരിദ്രം പാത്തിവനെ പ്രഹരിച്ചു, താൻ പിഴുകിയതി⁵²പിരിട്ടി കൊണ്ടാലുമമയം—ഏൻറിക്കനെ

47a. വിഷമപ്രദേശം.

48. ശുചിവൃത്തനാണെങ്കിൽ വിട്ടാവരെ നില്ക്കണം എന്നുള്ളി മുഖത്തിലുണ്ട്. രണ്ടാം പദ്യവുമായി ഇങ്ങനെ ബന്ധിപ്പിക്കേണ്ടതില്ലെന്നു വ്യാഖ്യാതാവുതന്നെ താഴെ വെളിവാക്കുന്നു. (cf. f. n. 50b). ഇവിടെ ഒരു വാക്യം വിട്ടുപോയിരിക്കുമാറാണ് വഴി.

49. സാധാരണപോലുള്ള വല്ലതും എന്നായിരിക്കാം.

50. cf. വാലങ്ങൾ (കുട്ടികൾ). നിസ്സഹായത, പാരതന്ത്ര്യം ഇവയെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതാണ് നപുംസകപ്രത്യയം.

50a. കളത്രവദം ഇവയ്ക്കും ഉപലക്ഷണമാണെന്നാണ് വിവക്ഷ. കായ്, ദാസർ ഭണ്ഡാരം ഇവയെല്ലാം സ്വകാര്യത്തിൽ ആദ്യം കടത്തണമെന്നു പറയുന്നു.

50b. f. n. 48 നോക്കുക. അശുചിവൃത്തനിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടുന്നതാണ് മുഖത്തിലെ രണ്ടാം പദ്യത്തിൽ പറയുന്നത്.

51. അവന്റെ മട്ട മാറ്റം എന്നു താൽപര്യം.

52. നഷ്ടപ്പെട്ടതിൽ. കടപറിച്ചെറിയുക (cf. പിഴ്ത്തൽ—To uproot) എന്ന അർത്ഥം മാത്രമേ തമിഴിലുള്ളൂ.

വിജിഗീഷു പരതന്ത്രനായിപ്പോമെടത്തു അനുഷ്ഠാനം ചൊല്ലിതു. ഇനി വിജിഗീഷു സ്വതന്ത്രനായ് പോയിട്ടു കൃതാർത്ഥനമാകിൽ സാമവായികളെ വിടുമ്പോൾ അവർക്കുമേന്മത്ത അംശം അവർക്കു ജയം വരുമാറേ⁵³ കൊടുപ്പിതു. താൻ വലസുചെയ്തു കൊള്ളുകാ.⁵⁴ അങ്ങനെ ചെയ്താൽ പാദശരാജമണ്ഡലത്തുകു അഭിമാനം എൻറവാറു, എല്ലാരൊടും അനുരാഗം പെടുകും.

[എൻറങ്ങനെ സാമവായികവിപരിമർശം ഏൻറ സൂത്രമും അഞ്ചാമധ്യായമും മുടിഞ്ഞിതു.]

53. അവർക്കു പ്രതീക്ഷിച്ചതിൽ അധികം കൊടുക്കണം എന്നു താൽപര്യം.

54. സൂത്രംകൊണ്ടു കൈയിലാക്കുക. 'കൈവലസു' മുമ്പും വന്നിട്ടുണ്ടു്. വലതു <വലം—സാമന്ത്യം (ശ്. വായുജ്ഞാർ പേചവും വലതുജ്ഞാർ കൊഴിക്കവും—T. Lex.) ചേരുമി 'വലതി'നെ 'വലസാ'ക്കിയതായിരിയ്ക്കണം.

പ്രക. 111—112. സംഹിതപ്രയാണികം,
പരിപണിതാ,പരിപണിതാ-
പസ്യതസന്ധയശ്ച.¹

[1. സംഹിതപ്രയാണികം.]

വിജിഗീഷുർ ദ്വേതീയാം പ്രകൃതിമേവമതിസന്ധയാൽ.
സാമന്തം സംഹിതപ്രയാണേ യോജയേൽ—‘തപമിതോ
യാഹി, അഹമിതോ യാസ്യാമി, സമാനോ ലാഭ’ ഇതി.

ലാഭസാമ്യേ സന്ധിഃ. വൈഷമ്യേ വിക്രമഃ.

‘സംഹിതപ്രയാണികം’ എവിതു സൂത്രം. അരിവിജിഗീഷുക്കൾ
തമ്മിൽ ഭിന്നഭിന്നമായ^{1a} പ്രയാണം ചെയ്യുമാറു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നതു
സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധം:—യാനം കീഴെ പ്രകൃതമായിതു. അതു ശുദ്ധ
മെന്റും, ഗുണാന്തരമിത്രമെന്റും. അവിടെ ശുദ്ധം മുതൽ² അധ്യാ
യത്തിൽ ചൊല്ലിതു, ‘യാനേന വൃദ്ധിമാതിഷ്ടേൽ’³ എന്റും ഗ്രന്ഥം

† ഗുണാന്തരമെന്റും M. V. G.

1. cf. കാമ. IX. 1-79.

1a. പല ദിശയിലേക്കുമായി.

2. ആദ്യത്തെ.

3. അധി. 7, പ്രക. 99. (പേ. 309.)

കൊണ്ടു്. തുണാന്തരമിത്രമു നാലുജാതി. അവാവോ വിഗ്രഹ്യയാനം, സന്ധായയാനം, സംഭ്രൂയപ്രയാണം, സംഹിതപ്രയാണം എൻറിവററിൽ വിഗ്രഹ്യയാനാദികൾ മുൻറു ചൊല്ലിയന. നാലാമതു സംഹിതപ്രയാണികം ചൊല്ലിൻറിതെമ്പിതു സംബന്ധം.

വിജിഗീഷു അനന്തരമൊള്ള ശത്രുപ്രകൃതിയിന്നെ⁴ ഇവണ്ണ അതിസന്ധാനം ചെയ്വിതു. അതിസന്ധാനം ഇളക്കുക.⁵ സമശക്തിയാക്കൊള്ള അനന്തരരാജാവിന്നെ സന്ധിച്ചെയ്തു ഭിന്നഭിന്നമാക്കൊള്ള പ്രയാണത്തിൽ പ്രവർത്തിപ്പിതു:—‘നീ നിന്നടയ യാതവ്യന്മേൽ പടയെടു. ഞാനുമെന്നടയ യാതവ്യന്മേൽ പട എടുക്കിന്റേറൻ†. ഇരുവർത്തിന്നു⁶ ലാഭമൊക്കും’, എൻറു ചൊല്ലുവിതു.

എൻറു ചൊല്ലി പ്പട എടുത്താൽ ഇരിവർക്കും ഫലമൊത്തു വരികിൽ പിന്നെയും ശക്തി സമാകിൻറമയാൽ സന്ധി ചെയ്വിതു. വിജിഗീഷുതന്നെ ലാഭം അധികം വരുകിൽ ജ്യായാനാകിൻറമയാൽ വിക്രമിപ്പിതു.

[സംഹിതപ്രയാണിക*മാകിൻറ സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.]

† എടുക്കിന്റേറൻ M, V.

* പ്രയാണ M.

4. ശത്രുവാകുന്ന പ്രകൃതി. (മൂലത്തിലെ ദ്വിതീയപ്രകൃതി).

5. വഞ്ചിജ്ഞാപനം എന്ന സാധാരണാർത്ഥം.

6. രണ്ടുവർക്കും. പദം മൂന്നും വന്നിട്ടുണ്ടു്. ‘ഇരുവരാം’ ‘ഇരുവ’മായതാകാം. ‘ഇരുവ(രവ)ത്തിന്നും’ എന്നു വ്യതി.

[2. പരിപണിതാപരിപണിതാ പസ്യതസന്ധയഃ.]

സന്ധിഃ പരിപണിതശ്ച, പരിപണിതശ്ച.

‘പരിപണിത, പരിപണിത, പസ്യതസന്ധയഃ’ എവിതു സൂത്രം. പരിപണിതസന്ധികളും, അപരിപണിതസന്ധികളും, അപസ്യത സന്ധികളും കീൾ ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സൂത്രാത്ഥം. പരിപണിത ക്കളാവോ ദേശം, കാതും, കാലം ഒട്ടി⁷ച്ചെയ്യുമവു. ഇതിനടയ വിപ രീതം അപരിപണിതം. അപസ്യതസന്ധി ആവിതു—മിത്രൻ താ. ഭൂതൃൻ[താൻ] ഏതാകിലുമൊരു വഴിമേൽ തന്നെ വിട്ടുപോയവര ളോടു സന്ധിചെയ്തു⁸. സംബന്ധമാവിതു:—കീൾ ത്രിവിധം ഹീന സന്ധി എൻറു ചൊല്ലീതു.⁹ ഇത്തനയേ സന്ധികൾ എൻറുള്ള സംശയത്തിൽ, മറ്റും പരിപണിതാദികൾ സന്ധികൾ* ഉള¹⁰ എൻറു അറിയിപ്പാനായ് ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സംബന്ധം.

† ദൃതൃർ ഏതാകിലു M, V. ദൃതൃർ എങ്കിലു G.

‡ ചൊല്ലിൻറിതു M, V, G.

* -താദികർമ്മസന്ധികൾ G.

7. നിബന്ധിച്ചു.

8. എന്തെങ്കിലും കാരണത്താൽ തന്നെ വിട്ടുപോയ മിത്രനോടോ ദൃതൃനോടോ സന്ധിചെയ്യുന്നതു്.

9. അധി. 7, പ്രക. 102. (അന്ത്യപദ്യം—‘ത്രിവിധാ ഹീനസന്ധയഃ’).

10. ഉണ്യ. (ബ. വ.) ഭ. ചൊന്നവും ചൊല്ലാതവും അനേകമുള്ള നദികൾ (ബ്ര. പു. പേ. 51). എന്നാൽ ‘ഉള’ ബ. വ. മാണെന്ന കാതും ചില എഴുത്തുകാർ മറന്ന തായിത്തോന്നുന്നു. ഭ. വളരിളമുഖ താങ്ങി നി വരുമ്പോ—ഉള കളഭാഷിണി മന്മഥനു കൂത്തു—ലി. ഉ. പ. 56.

‘തപമേതം ദേശം യാഹി, അഹമിമം ദേശം യാസ്യാ-
മീ’തി പരിപണിതദേശഃ.

‘തപമേതാവന്തം കാലം ചേഷ്ടസ്വ, അഹമേതാവന്തം
കാലം ചേഷ്ടിഷ്യ’ ഇതി പരിപണിതകാലഃ.

‘തപമേതാവൽ കായം സായയ, അഹമേതാവൽ
കായം സായയിഷ്യാമീതി’ പരിപണിതാത്മഃ.

അവിറിൽ പരിപണിതസന്ധികൾ ഏഴു ജാതി:—(i) ‘നീ ഇന്ന
ദേശം സാധിക്ക. ഞാൻ ഇന്ന ദേശം സാധിച്ചാൻ പോകിന്റേൻ’†
എന്റെ സന്ധിചെയ്യുമതു പരിപണിതദേശം^{10a}മാകിന്റെ സന്ധി.

(ii) ‘ഇത്ര കാലം നിന്നുമായവാൻ;^{10b} ഞാനമിത്രകാലം എന്തെ
മായവാൻ ചേഷ്ടിക്കിന്റേൻ’‡ എന്റെ ചൊല്ലുമതു പരിപണിതകാലം.

(iii) ‘നീ ദുർഗ്ഗാദികളിൽ ഒരു കായം ചെയ്യ. ഞാനും ദുർഗ്ഗാദി
യിൽ ഇന്ന കായം സാധിക്കിന്റേൻ’* എന്റെ സന്ധി ചെയ്യുമതു പരി
പണിതകായം—എന്റെ മുൻറ’.

യദി വാ മന്യേത—ശൈലവനനദീദുർഗ്ഗം, അടവീവ്യവ-
ഹിതം, മരിന്നധാന്യപുരുഷവീവധാസാരം, അയവസേന്ധ-

† പോകിന്റേൻ M. V.

‡ ചേഷ്ടിക്കിന്റേൻ M. V.

* സാധിക്കിന്റേൻ M. V.

10a. ദേശം വ്യവസ്ഥചെയ്യതു്.

10b. നിന്നും ഇഷ്ടംപോലെ.

നോദകം, അവിജ്ഞാതം, പ്രകൃഷ്ടം, അന്യഭാവദേശീയം
വാ, സൈന്യവ്യായാമാനാം അലബ്ധഭരതം വാ ദേശം
പരോ യാസ്യതി, വിപരീതം അഹം ഇതി, ഏതസ്തിൻ
വിശേഷേ പരിപണിതദേശം സന്ധിമുപേയാൽ.

ഇവനിൽ—ശൈലദുർഗ്ഗം, വനദുർഗ്ഗം, നദീദുർഗ്ഗം എൻറിവ
റായ് മുടൈച്ചു¹¹; അടവിയിനാൽ വ്യവഹിതം; കൂഴിയക്കുറും പടാ;^{11a}
പുരുഷൻ ഇയങ്കപ്പടാ;¹² തന്നെ ദേശത്തുനിന്നു നെയ്, എണ്ണ,
അരിചി¹³ എൻറിജാതികൾ വിളിച്ചുകൊള്ളവും പടാ; മിത്രബല
ത്തിന്ന ചെല്ലപ്പടാ^{13a}; തണ്ഡൂലം, ധാന്യം, യവസം¹⁴, ഇന്ധനം,
ഉദകം എൻറിവ ഇല്ല; അദ്ദേശത്തിൽ പരിചയമില്ല; ദുരമാവിതു

† എൻറിവയു M. G.

‡ -ജയ M. V. (ഉച്ചാരണം കാണിക്കുന്നു).

11. ഇവ ചേർന്നതാണ്. ഉടൈയതു > ഉടൈച്ചു. cf. ആച്ചു, പോച്ചു (ത. ദേശം).

11a. ഭക്ഷണം (ധാന്യം) കൊണ്ടുവരാൻ സാധ്യമല്ല. കൂഴ്—Food, thick
gruel. ഇയക്കം < ഇയങ്കതൽ, To move, travel (T. Lex.).

12. ഇയങ്ക്ലിൽ പെട്ടക അതായതു സഞ്ചരിയ്ക്കുക (11a നോക്കുക).

13. അരിയെന്നതന്നെ V യിൽ. പകർപ്പുകാരൻ മാറിത്തയ്യിരിക്കാമെങ്കിലും
എ. ഡി. 10-11 ശതകങ്ങളിൽ തന്നെ 'അരി'ശാസനങ്ങളിൽ കാണുന്നുണ്ട്. cf. 'പതി
നാഴി അരികൊണ്ടു'—തൃക്കാ. ശാ. (TAS III. 166-67) ല. 2. 'അരി മൂന്നാഴി
യാൽ'—തിരുനെ. ശാ. (Ep. Ind. XVI. പേ. 343), ല. 4. 'പന്നിരനാഴി അരിയ്'
(TAS VIII. പേ. 44-45, ല. 10). 'അരിയിക്ക' (TAS VII പേ. 25. ല. 25).
ഇവിടങ്ങളിൽ ചകാരം യകാരമായും, യകാരം പകതിയായും കാണാം. പല രൂപവും
ഉപയോഗിച്ചിരുന്നവെന്നല്ലാതെ ഇതിൽ കാലക്രമം തികച്ചും യോജിയ്ക്കുകയില്ല.

13a. ചെല്ലുന്നതിൽ പെട്ടക, ചെല്ലാൻ കഴിയുക. cf. ഇയങ്കപ്പടാ. f. ന. 12.

14. പുല്ലു.

മൊണ്ടു്; ഭേദത്തൊള്ള പ്രകൃതികളും [അ]സ്വാമിഭക്തർ* ; പറ്റി കൈമാവാൻ¹⁵ പടാരിലമം നെർപ്പ—ഇപ്പുണ്ണമിരുന്ന ഭേദത്തിന്നു ശത്രു പോകിൻറിയു. ഇപ്പൊന്നതിന്നു വിപരീതമായിരുന്ന ഭേദത്തിന്നു ഞാൻ പോകിൻറിയു¹⁶—എൻറിക്കനെ വിജിഗീഷ്യവിന്നു തോൻറു കിൽ പരിപണിതഭേദമാകിൻറ സന്ധി† ചെയ്വിതു.

യദി വാ മന്വേത—‘പ്രവഷോഷ്ണശീതം അതിവ്യാധി പ്രായം, ഉപക്ഷീണാഹാരോപഭോഗം, സൈന്യവ്യായാ-
മാനാം ചരപരോധികം, കായ്സാധനാനാം ഉന്മതതി-
രികതം വാ കാലം പരശ്ചേഷ്ടിഷ്യതേ, വിപരീതം അഹം’
ഇതി, തസ്തിൻ വിശേഷേ പരിപണിതകാലം സന്ധി-
മുപേയാൽ.

അൻറിയെ, പെരുതായിരുന്ന വഷ്ശീതോഷ്ണങ്ങളെ ഉടൈച്ചു¹⁷; ഉപക്ഷീണമായിരുന്ന ആഹാരോപഭോഗങ്ങളെ ഉടൈച്ചു; സൈന്യത്തിന്നു ഒരു വ്യായാമം ചെയ്യുവു പടാ; കായ്സാധിപ്പാൻ ഉന്മതമായ് താനിരിക്കും. അങ്ങനെ ഒത്തിരുന്ന കാലം പരൻ ചേഷ്ടിപ്പാൻ നിന്നെക്കിൻറിയു. അതിന്നു വിപരീതകാലം [ഞാൻ]¹⁸ ചേഷ്ടിപ്പാൻ

* സ്വാമിഭക്തർ M, V, G.

† കായ് G.

15. വ്യായാമം ചെയ്യിപ്പാൻ എന്നു മൂലം. പറുക—വിടിക്കുക, ശത്രുവുമായി ഏറ്റുമുട്ടുക.

16. ക്രിയാത്രപം നോക്കുക.

17. ഇതിന്നുശേഷം ‘കാലം’ എന്നു M, V കളിൽ കാണുന്നു. ‘ഉടച്ചാലതുപക്ഷിണ’ എന്നാണു് G യിൽ. അക്ഷരപ്പിഴയാകണം.

18. പകർപ്പുകളിലില്ല.

ഇരിക്കിൻറിതു' എൻറ വിജിഗീഷുവിനു തോൻറകിൽ പരിപണിത കാലം സന്ധി ചെയ്വിതു.

യദി വാ മന്യേത—'പ്രത്യാദേയം, പ്രകൃതികോപകം, ദീർഘകാലം, മഹാക്ഷയവ്യയം, അല്പം, അനന്തമാനം—ബന്ധം, അകല്യം, അധർമ്മം, മധ്യമോദാസീനവിരുദ്ധം മിത്രോപഘാതകം വാ കാര്യം പരഃ സാധയിഷ്യതി, വിപരീതമഹം' ഇതി, തസ്തിൻ വിശേഷേ പരിപണി—താത്ഥം സന്ധിമുപേയാൽ.

'ദുർഗാദികാര്യം ഇവൻ ചെയ്വാൻ നിന്നെക്കിൻറിതു. രക്ഷി പ്പതരുതായിട്ടു ശത്രുക്കൾ പഠിച്ചുകൊൾവൻ. പ്രകൃതികൾക്കും കോപങ്ങൾ; ദീർഘകാലസാധ്യമാവിതുമൊണ്ടു; ക്ഷയവ്യയങ്ങൾ പെരുതു; കാര്യത്താൽ മുരുങ്ങും; അനന്തമാനങ്ങളോടും കൂടി ഇരിക്കും; ദേവമുപേരിതു; അധർമ്മമാവിതുമൊണ്ടു; മധ്യമോദാസീനന്മാർക്ക് വിരുദ്ധമാവിതുമൊണ്ടു; തന്നെയ മിത്രനക്കും പീഡാകരം—അങ്ങനെ ഒത്ത കാര്യം പരൻ സാധിക്കിൻറിതു. ഇതിന്നു വിപരീതം ഞാൻ സാധിക്കിൻറിതു—എൻറ തോൻറകിൽ പരിപണിതകാര്യം സന്ധി ചെയ്വിതു.¹⁹

† ജനനം M. V. G.

‡ കാര്യം താൻ M.

* അധർമ്മാദിക M.

19. ചെറുചെറുവാക്യങ്ങളുടെ ഭംഗിയും ഊർജ്ജസ്വലതയും നോക്കുക.

ഏവം ദേശകാലയോഃ കാലകായ്വയോഃ ദേശകാ-
യ്വയോഃ ദേശകാലകായ്വാണാം ചാവസ്ഥാപനാൽ സപ്ത-
വിധഃ പരിപണിതഃ. തന്മീൻ പ്രാഗേവാരഭ്യ പ്രതി-
ഷ്ഠാപ്യ ച സ്വകർമ്മാണി, പരകർമ്മസു വിക്രമേത.

എൻറിയുണ്ണും മുൻറും വെച്ചേറെ പരിപണിതസന്ധി ചൊല്ലി
യിതു. ഇനി ദേശകാലാദികൾ ഇവിരണ്ടും കൂട്ടി പരിപണിതമായ്
മുൻറും, എല്ലാംകൂട പരിപണിതമായ് ഒൻറും, എൻറിയുണ്ണും ഏഴു
ജാതി²⁰ പരിപണിതസന്ധി ചൊല്ലിയിതു^{20a}. എൻറിങ്ങനെ ശത്രു
വിനെ ഇളക്കുവാൻ ചൊന്ന സന്ധി ഒന്നിനെ പിടിച്ചുനിർത്തു
ത്തന്നടയ കർമ്മങ്ങളെ മുന്നമേ ഭരവടുത്തുവെച്ചു²¹, ശത്രുവിനോടു
ഏതാകിലുമൊൻറു ചൊല്ലി സന്ധിയാഴിഞ്ഞു അവനടയ കർമ്മങ്ങളെ
ക്കെടുപ്പാൻ ഭരവടുവിതു.

വ്യസന, തപര, വമാന, ലസ്യയുക്തം അജ്ഞം വാ ശത്രും
അതിസന്ധാതുക്താമോ ദേശകാലകായ്വാണാം അനവ-
സ്ഥാപനാൽ, 'സംഹിതാ സ്വഃ' ഇതി സന്ധിവിശ്വാ-
സേന പരച്ഛിദ്രമാസാദ്യ പ്രഹരേൽ—ഇത്യപരിപണിതഃ.

20. മുൻപറഞ്ഞ മൂന്നെണ്ണത്തോടു, (i) ദേശകാലങ്ങൾ (ii) കാലകായ്ക്കങ്ങൾ
(iii) ദേശകായ്ക്കങ്ങൾ ഇവ ചേർത്താൽ ആറു്. ദേശകാലകായ്ക്കങ്ങൾ മൂന്നും വ്യവസ്ഥ
പ്പെടുത്തിയ ഒന്നുകൂടി ചേർത്താൽ എഴു്.

20a. ചിലപ്പോൾ 'ചൊല്ലിയത' എന്നും വരുന്നതു നോക്കുക.

21. ക്ലിഷ്ടം. പരിപണിതസന്ധി ചെയ്യുന്നതിന്നു മുമ്പുതന്നെ തന്റെ കായ്ക്കങ്ങൾ
ആരംഭിച്ചു ശരിപ്പെടുത്തിവെക്കണം എന്നാണാശയം.

ഇനി അപരിചണിതസന്ധി ചൊല്ലിൻറിതു. മൃഗയാദിവൃസന്ധം, ഒരു കാര്യത്തിലുൾക്കൊള്ളും²², വിജിഷ്ടവിനിലുള്ള അവജ്ഞ, ആലസ്യം എൻറിവരെയുമുടയ്നായ് അജ്ഞാനമായിരിക്കും ശത്രുവിനെ അതിസന്ധാനം ചെയ്വാൻ നിന്നെക്കിൽ, ദേശകാലകാര്യങ്ങളുടയ അവസ്ഥാപനം ചെയ്യാതെ വായ്കൊണ്ടു, 'സന്ധി ചെല്ലോം നാം' എൻറു [വിശ്വസിപ്പിച്ചു]²³ ശത്രുവിനടു മരിഭം പ്രാപിച്ചു പ്രഹരിപ്പിതു—എൻറു അപരിചണിതസന്ധി.‡

തന്ത്രൈതൽ ഭവതി—

സാമന്തേനൈവ സാമന്തം
വിദാനായോജ്യ വിഗ്രഹേ
തന്ത്രൈസ്യ ഹരേൽ ഭൂമിം
മരിതപാ പക്ഷം സമന്തതഃ.

ഇച്ചൊന്ന സന്ധ്യചെല്ലാൽ അനന്തരം ചെയ്വിതാവിതു—യാത വ്യന്മേൽ വിജിഗീഷ്യ ചെയ്വാൻ നിന്നെക്കുമ്പോൾ അനന്തരം

† മുടയവ G.

‡ പരിവണിത M, V, G.

22. ഉഴാൽ—ബലപ്പാട്ട് (ഭൂ. തപര.)—എന്നു വിവക്ഷ. വൃസന്ധം, ആലസ്യം ഇവയുടെ നട്ടുക ഒരു ക്രിയ ചേർത്തു വാക്യം അലങ്കോലപ്പെട്ടതായിരിക്കുന്നു.

23. പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നില്ല. അത്ഥവ്യക്തിയ്ക്കു ചേർത്തതാണ്.

ഞൊള്ള പാർണ്ണിഗ്രാഹനെ ആകുന്ദനോടു വിഗ്രഹിപ്പിച്ചു²⁴ യാതവ്യനടയ ഭൂമിയെ ഹരിപ്പിതു. അവനടയ മിത്രന്മാരെ ഉള്ളേദിച്ച് അവനെ നിരന്തഗ്രാഹ*നാക്കി ഭൂമി ഹരിപ്പിതു.

സന്ധേരകൃതചികീഷാ, കൃതശ്ലേഷണം, കൃതവിദ്വേഷണം, അവശീർണക്രിയാ ച. വിക്രമസ്യ പ്രകാശ-യുദ്ധം, കൂടയുദ്ധം, തുഷ്ണീഃ യുദ്ധം—ഇതി സന്ധിവിക്രമഃ.

അപ്യവസ്യ സന്ധേഃ സാനുബന്ധൈഃ സാമാദിഭിഃ പശ്യേഷണം സമഹീനജ്യായസാം ച യഥാബലമവസ്ഥാപനം അകൃതചികീഷാ.

കൃതസ്യ പ്രിയഹിതാഭ്യാം ഉഭയതഃ പരിപാലനം യഥാസംഭാഷിതസ്യ ച നിബന്ധനസ്യാനുവർത്തനം രക്ഷണം ച, 'കഥം പരസ്താന ഭിദ്യേത ഇതി' കൃതശ്ലേഷണം.

പരസ്യ അപസന്ധേയതാം ദൃഷ്ട്യാതിസന്ധാനേന സ്ഥാപയിതവാ വ്യതിക്രമഃ, കൃതവിദ്വേഷണം.

* ഗ്രാഹക M. V.

24. മൂലത്തിൽ ഇതുമേ ഉള്ളു:—

‘സാമന്തനാലേ സാമന്തൻ
തന്നിൽ ചെയ്യിച്ചു വിഗ്രഹം
നേട്ടു തദന്യന്തൻ ഭൂമി
പക്ഷം മോദിച്ചു ബുദ്ധിമാൻ.’

കെ. വി. എം., പേ. 497.

നേരെ പിന്നിലുള്ള അരിമിത്രത്തെ അവനു പിന്നിലുള്ള വിജിഗീഷ്യമിത്രത്തോടു (അധി. 6, പ്രക. 97 നോക്കുക) എതിർപ്പില്ലക. മൂലത്തിലെ പക്ഷം മോദിക്കുക എന്ന തിന്ന യാതവ്യമിത്രത്തെ നശിപ്പിക്കുക എന്നർത്ഥം.

ഭൂതേന മിത്രേണ വാ ദോഷാപസൃതേന പ്രതിസ-
ന്ധാനം അവശീർണക്രിയാ.

സന്ധിധർമ്മങ്ങൾ അകൃതചികീർഷ്വ, കൃതദ്വേഷണം, കൃതവിദ്വേഷണം, അവശീർണക്രിയ എൻറിവു നാലു. പ്രകാരമുദ്ധം, കൂടയുദ്ധം, തുഷ്ണീയുദ്ധം എൻറ മുൻറ വിഗ്രഹധർമ്മങ്ങൾ.

അവിററിൽ സർവ്വസന്ധിധർമ്മത്തിൽ അകൃതചികീർഷ് ചൊല്ലിൻറിതു. അകൃതചികീർഷ്യാവിതു—പണ്ടു സന്ധ്യചെയ്തില്ലയാത്ത രാജാവിനോടു സാന്നദ്ധ്യങ്ങളായിന സാമാദികളെക്കൊണ്ടു—[സാന്നദ്ധ്യമെൻറവാറു, സാമം ഭാനത്തോടുകൂടിയിരിപ്പിതു; ഭാനം സാമത്തോടുകൂടിയിരിപ്പിതു. അങ്ങനെയിരുന്ന സാമാദികളെക്കൊണ്ടു*]—സന്ധ്യ²⁵. ചെയ്വാൻ ഉത്സാഹിപ്പിതു*. സമമീനജ്യായസ്സുകളോടും ശക്തിക്കു തക്കവാറു അവസ്ഥാപനം ചെയ്വിതെൻറവാറു, സമശക്തികനോടും കോശഭണ്ഡാദികളെക്കൊള്ളുമതും കൊടുക്കുമതും ഒഴിവിതു. മീനനിടൈട്കൊരുവിതു. ജ്യായാനക്കു കൊടുപ്പിതു. ഇങ്ങനെ ചെയ്തും സന്ധിക്കു (i) അകൃതചികീർഷ്^{25a} എൻറിതു പേർ.

† -ഷണം M, V.

* ഉത്സാഹി- M, V, G.

‡ നടെ M, V, G.

25. സന്ധി, സന്ധ്യ, സന്ധ്യ" ഈ മൂന്നു രൂപവും കാണുന്നു.

25a. മുമ്പു ചെയ്യാത്തതും ഇപ്പോൾ ചെയ്യാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതും എന്നു പദത്തിൻറ അർത്ഥം.

ഇനി കൃതശ്ലേഷണം ചൊല്ലിൻറിതു. ചെയ്യപ്പെട്ടിരുന്ന സന്ധ്യ ഒന്നൊരൊത്തക്ഷ പ്രിയഹിതങ്ങൾ; ആ സന്ധിനെ*²⁶ കെടാതെ കൊടുവിതു. അമഞ്ചതു† ചെയ്‌വിതു. ശത്രുക്കളിൽനിന്നു സന്ധി വിഹ്വനം വരാത്തവാറു കാപ്പിതും ചെയ്യുമതു (ii) കൃതശ്ലേഷണം.^{26a}

കൃതവിദ്വേഷണമാവിതു—പരനോടു ചെയ്ത സന്ധ്യ പരൻ, വിജി ഗീഷ്യ തന്നെയു ഏഷ്ടനാൽ‡ അതിസന്ധാനം ചെയ്തു, യോഗ്യനല്ല എൻറ ചൊല്ലി സന്ധാഴിയുമതു (iii) കൃതവിദ്വേഷണമാവിതു.²⁷

അവശീർണക്രിയയാവിതു—ഭൃത്യൻ താൻ, മിത്രം താൻ ഒരു ഷോഷവഴിമേൽ പോമവനോടു സന്ധ്യ ചെയ്യുമതു (iv) അവശീർണക്രിയ യാവിതു.²⁸ അവശീർണക്രിയയും അപസ്സരസന്ധിയിൽ പെടും.

* സന്ധിനെ M.

† -തം G.

‡ ഏഷ്ടനെ M, V, G.

‡ ചെയ്‌വാൻ M, V, G.

26. <സന്ധി. സന്ധിനെ എന്ന പാഠം (ഭ്. കട്ടിനെ) പ്രാകൃതമായിത്തോന്നുന്നു. G യിൽ സന്ധിനെ എന്നതന്നെ കാണുന്നുണ്ട്. 'സുഖത്താൽ രാജ്യം വാണം' (പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 2), 'അവനോളോ പാപി ആരുമില്ല (ബ്ര. പു.). 'ദ്രാതാക്കളെയും രാജ്യേ യും' (ഭൂ. വാ., പേ. 13) ഇത്യാദികളിൽ കാണപോലെ 'സന്ധിയിനെ' എന്നതു 'സന്ധിനെ' എന്നാക്കിക്കൂടെന്നമില്ല.

26a. കൃതം—ചെയ്യതു. ശ്ലേഷണം—ഉറപ്പിക്കൽ.

27. ക്ലീഷ്യം. വിജിഗീഷ്യ, തന്റെ ഏഷ്ടന്മാർ വഴി വഞ്ചിച്ചു, പരൻ സന്ധിസ്തർഹ നല്ല എന്ന വരേട്ടി സന്ധി ലംഘിക്കുന്നതാണു കൃതവിദ്വേഷണം. 'പര'നെ 'യോഗ്യനല്ല' എന്നതിനോടു അനപയിപ്പിക്കണം. ഏഷ്ടൻ രാജദ്രോഹി.

28. വിജിഗീഷ്യവിൽനിന്നു വല്ല കാരണത്താലും തെറ്റിപ്പോയ ഭൃത്യാദികളോടു വീണ്ടും സന്ധിചെയ്യുന്നതാണിതു. അവശിഷ്ടമായ—നശിച്ച—ബന്ധത്തിൽ പുതുതായി പ്രവേശനമുണ്ടാക്കുന്നതു.

തന്യാം ഗതാഗതശ്ചതുർവിധഃ—കാരണാദം ഗതാഗതഃ,
വിപരീതഃ, കാരണാദം ഗതോക്താകാരണാദം ആഗതഃ,
വിപരീതശ്ചേതി.

സ്വാമിനോ ദോഷേണ ഗതോ ഗുണേനാഗതഃ, പരസ്വ
ഗുണേന ഗതോ ദോഷേണാഗത ഇതി കാരണാദം ഗതാ-
ഗതഃ സന്ധയഃ.

സ്വദോഷേണ ഗതാഗതോ ഗുണമുഭയോഃ പരിത്യജ്യ
അകാരണാദം ഗതാഗതശ്ചലബുദ്ധിരസന്ധയഃ.

അവശീർണ്ണക്രിയ[യിൽ] ഗതാഗതൻ^{†29} നാലു ജാതി:—(i)കാരണ
വഴിമേൽ പോയി വന്നാണൊരുത്തൻ. (ii) അകാരണമായേ പോവിയും
വരുവിയും[‡] ചെയ്യുമവൻ ഒരുത്തൻ. (iii)കാരണത്താൽ പോയിട്ടു കാര
ണമിൻറിയെ വന്നവൻ ഒരുത്തൻ. (iv) നിമിത്തമിൻറിയെ പോയിട്ടു
നിമിത്തമൊണ്ടായിട്ടു വന്നവൻ ഒരുത്തൻ—ഏൻറിവരൾ നാൽവർ.*

കാരണവഴിമേൽ പോവിയും വരുവിയും ചെയ്യുമവ[നെ] ചൊ
ല്ലിൻറിയു.‡ സ്വാമിയുടെ ദോഷത്തിനാൽ പോയാൻ^{29a}, ചിന്നെ സ്വാ

† ക്രിയ ഗതാ- M, V, G.

‡ -മതും M.

* നാലർ G.

‡ മവ ചൊല്ലിൻറിയു M, V, G.

29. വിജിഗീഷുവിനെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയി തിരികെ വന്നവൻ.

29a. M ൽ പോയാൽ, വന്നാൽ, ആശ്രിച്ചാൽ—ഇങ്ങനെ കാണുന്നു.

മിയുടയ തുണത്തിനാൽ വന്നാൻ, പരനെ തുണവഴിമേൽ ചെൻറാ ശ്രീച്ചാൻ, ദോഷവഴിമേൽ പോന്നാൻ—ഇങ്ങനെ നിമിത്തമൊണ്ടായി പോവിയും വരുവിയും ചെയ്യുമവൻ സന്ധിയോഗ്യൻ. അവനോടു സന്ധിച്ചെയ്തുവിതു.

സ്വാമികുറ³⁰മിൻറിയെ തൻദോഷത്താലെ പോയി ശത്രുവിനോടു കൂടിയാൻ, അവനുമാരു കുറം ചെയ്യാതെ പോന്നാൻ, ഇരുവരുടെയ തുണങ്ങളെയും പ്രതിപത്തി ചെയ്യാതെ നിമിത്തമിൻറിയെ പോവിയും വരുവിയും ചെയ്യുമവൻ മലബന്ധ; സന്ധിയോഗ്യനല്ല.

സ്വാമിനോ ദോഷേണ ഗതഃ പരസ്താൽ സ്വദോഷേണാഗത ഇതി കാരണാൽ ഗതോ/കാരണാദാഗതസ്താക്യിതവ്യഃ—‘പരപ്രയുക്തഃ സ്വേന വാ ദോഷേണാപകർതുകാമഃ, പരസ്വോച്ഛേത്താരം അമിതം മേജ്ഞാത്വാ പ്രതിഘാതഭയാദാഗതഃ, പരം വാ മാമുച്ഛേത്തുകാമം പരിത്യജ്യാന്തശംസ്യാദാഗതഃ’ ഇതി. ജ്ഞാത്വാ കല്യാണബുദ്ധിം പൂജയേൽ; അന്യഥാ ബുദ്ധിമപക്രാഷ്ടം വാസയേൽ.

സ്വാമിയുടയ കുറത്താൽ പോയാൻ; ശത്രുവിന്നൊരു കുറമിൻറിയെ പോന്നാൻ, ഇവൻ നിമിത്തമൊണ്ടായി പ്ലോയ് നിമിത്തമിൻറിയെ വന്നോൻ†; ഇവനെ ആരാഞ്ഞുകൊള്ളവേണ്ടും. അവൻ പോരു

† വന്നോനിവൻ G.

30. ഏ. സ്വാമിപിഴ (താമ്ര, പേ. 390). ഇത്തരം സമാസങ്ങൾക്കു ഭംഗിയില്ല.

വാൻ നാലുജാതി നിമിത്തമടക്കം.^{30a} 'ശത്രുവിനാൽ പ്രയുക്തനായ' എന്നർത്ഥം ചെയ്ത വാൻ വരിന്റേറാണോ? അൻറിയെ തന്നെയു ഭോഷത്തിനാലേ പണ്ടു ഞാനിവന്നു ചെയ്തു അപകാരം നിന്നെച്ചു എന്നർത്ഥം ചെയ്ത വാൻ വരിന്റേറാണോ? പരൻ പക്കൽ³¹നിൻറു വരിൻറവരളെക്കൊല്ലിൻറതു കണ്ടു, 'ഞാനും പരൻ പക്കൽനിൻറു വരിന്റേറാകയാൽ എന്നയും കൊല്ലാനടക്കം' എന്നും ഭയത്താലെ പോന്നോണോ? അൻറിയെ ശത്രു ഏതൊന്നെ? ഉള്ളിലിപ്പാൻ നിന്ന ക്കിൻറമെ അറിഞ്ഞു എന്നോടുള്ള പഴക്കത്താലും സ്നേഹത്താലും വന്നോണോ?—എൻറിയെ അറഞ്ഞു കല്യാണപ്പെടു ഏകില വന്നെ പൂജിപ്പിതു. അല്ലാക്കാൽ അകല നിറുത്തവേണ്ടും*.

സ്വഭാവോഷണ ഗതഃ പരഭാവോഷണാഗതഃ ഇത്യുക്തം—
 ഞാൻ ഗതഃ കാരണാദാഗതസ്തർക്കയിതവ്യഃ—'ചരിത്രം മേ
 പൂരയിഷ്യതി, ഉചിതോദ്യമസ്യ വാസഃ, പരത്രാസ്യ
 ജനോ ന രമതേ, മിത്രൈർ മേ സംഹിതഃ, ശത്രുഭിർ വി-
 ഗ്രഹിതഃ, ലുബ്ധകുരാദാവിഗ്നഃ, ശത്രുസംഹിതാദോ വാ
 പരസ്താദോ' ഇതി. ജ്ഞാതാ യഥാബുദ്ധ്യവസ്ഥാപ-
 യിതവ്യഃ.

† നിന്നോണോ M.

‡ ശത്രുവിനെ M. V.

* നിറുത്തുവിതു G.

30a. വിമിത്തമുണ്ടാകാം.

31. <പക്കം. (Side—T. Lex.)> വക്കൽ.

സ്വാമിപിഴ ഇൻറിയെ തൻ ഭോഷത്തിനാലേ പൊയ്പോയ് ശത്രുവിനടയ ഭോഷത്തിനാൽ വന്നവൻ കാരണമിൻറിയെ പോയ് കാരണമുണ്ടായ് വരുമവൻ. അവനെ ആരാഞ്ഞുകൊള്ളവേണ്ടും— '[ഇവൻ]³² എന്നടയ ചിത്രത്തെ പൂരിക്കുമെൻറവാറു, പട എണ്ണ മടത്തു സഖ്യ പൂരണം ചെയ്യും.³³ എന്നടയ ജനപദത്തിലിരിക്ക മതുചിതം. ഇവനടയ† ജനം പരവിഷയത്തിലിരിക്കുകില്ലാ. അൻറിയെ എന്നടയ മിത്രനോടു കൂടിട്ടു അവൻ 'പോക്'വെൻറു ചൊല്ലപ്പട്ടു വന്നോൻ. അൻറിയെ തന്നടയ ശത്രുക്കളോടു വിഗ്രഹിച്ചിട്ടു പോന്നോൻ. അൻറിയെ ശത്രു ലുബ്ധനായിട്ടുതാൻ ക്രൂരനായിട്ടുതാൻ വെറുത്തു പോന്നോൻ. അൻറിയെ തന്നടയ ശത്രുവിനെ പരൻ കൂട്ടിക്കൊണ്ടാൻ‡; അതിന്നു പോന്നോൻ'—എൻറിയുജാതി പ്രതിപത്തി ചെയ്തു ബുദ്ധിക്കു തക്കവാറു നിറുത്തിക്കൊൾവിതു.

കൃതപ്രണാശഃ ശക്തിഹാനി വീദ്യാപണ്യതപഃ ആശാ-
നിർവേദോ ദേശലൗല്യം അവിശ്വാസോ ബലവദപിഗ്ര-
ഹോ വാ പരിത്യാഗസ്ഥാനമിത്യാചാർച്ചഃ ഭയം അവൃത്തി
രമഷ് ഇതി കൗടല്യഃ.

† ഉചിതമതിവരുടെ G.

‡ ഞാൻ G.

32. മാതൃകകളിൽ ഇല്ല.

33. 'ചിത്രം മേ പൂരയിഷ്യതി'—പരന്റെ ചിത്രം വലുതാക്കിത്തീക്കും. പരസു ചിപത്തുനിന്നു വന്നവനാകയാൽ അയാളെ പരാജയപ്പെടുത്താനുള്ള മാറ്റങ്ങൾ കൂട്ടുതൽക്കുവരിച്ചതും എന്നാണാശയം. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പക്ഷത്തിൽ വിജിഗീഷുവിന്നു ഭരണസമ്പന്നത വരുത്തും എന്നാണു് താൽപര്യം.

ഇഹാപകാരി ത്യാജ്യഃ. പരാപകാരി സന്ധ്യഃ.
ഉഭയാപകാരി തക്തയിതവ്യഃ, ഇതി സമാനം.

അസന്ധ്യേന തപശ്ശം സന്ധാതവ്യേ യതഃ
പ്രഭാവഃ തതഃ പ്രതിവിദ്യുൽ.

ഇനി വിട്ടുപോവാനുള്ള സ്വാമിഭോഷം ചൊല്ലിൻറിതു:—
(i) ചെയ്ന്നൻറിക്കൊരംവാതൊഴിവിതു.³⁴ (ii) ശക്തിമാനി വരുവിതു.
(iii) ഇവൻ വല്ലം വിദ്യയെ ഭൂഷിപ്പിതു.³⁵ (iv) കൊടുപ്പാൻ ചൊല്ലി
ആശൈപ്പടുത്തു കൊടാതെ ഒഴിഞ്ഞിട്ടു ഭൂതൃന്നക്കു വരും വെറുപ്പു.
(v) ദേശത്തിൽ ദംശമശ്കാടി ഉപദ്രവം; അൻറിയെ ദേശത്തിൽ
വ്യാധി.³⁶ (vi) തേറാമ³⁷. (vii) ബലവദിഗ്രഹം—എൻറിവേഴു പരി
ത്യാഗസ്ഥാനമെൻറു ആചാര്യന്മാർ ചൊല്ലവിതു. യേമു, ഇയങ്ങാമ³⁸
ഏ, ശ്രോധമെൻറു മുൻറു പരിത്യാഗസ്ഥാനക്കാരും എൻറു കയടലുൻ
പക്ഷം.*

† ചെന്നൻറി M.

* -ലുപക്ഷം M.

34. കൃതജ്ഞതെ പ്രദർശിപ്പിക്കാതിരിയ്ക്കൽ. cf. ചെയ്ന്നൻറികേട്, Ingratitude. ചെയ്ന്നൻറി കൊല്ലതൽ—To be ungrateful (T. Lex.). cf. 'ചെയ്ന്നൻറി കൊൻറാരികു കററം ഉടൈത്തു'—നാലടിയാർ, പ. 111. A benefit conferred (ചെയ്യു ഉപകാരം) എന്ത ചെയ്ന്നൻറിയ്ക്കു Pope അർത്ഥം പറയുന്നു (Nal. Ed. P. 76).

35. വിദ്യാപണ്യതപത്തിന്നു വിദ്യയെ വില്ക്കു വില്ലൽ—അവഹേളനം—എന്നും അർത്ഥം കാണുന്നു.

36. ദേശലഘ്യത്തിന്നു ദേശാടനതാൽപയ്യം എന്നു സാധാരണാർത്ഥം.

37. അവിശ്വാസം.

38. അവൃത്തി, വൃത്തിസൗഖ്യമില്ലായ്മ. ജീവിതുക, ചലിതുക എന്നു ഇയങ്ക് ലിന്നു തമിഴിൽ അർത്ഥം. അവൃത്തിയ്ക്കു അനാരംഭം എന്നും അർത്ഥം കാണുന്നു.

ഇനി അവശീർണക്രിയയിൽ, തനക്കു അപകാരം ചെയ്തു പോയി പരസ് അപകാരം ചെയ്യാതെ വന്നവനെ കളവിതു. തനക്കു അപകാരം ചെയ്യാതെ പോയി പരന്നപകാരം ചെയ്തു വന്നാൽ അവനോടു സന്ധ്യ ചെയ്തുവിതു. തനക്കു മപകാരം ചെയ്തു പോയ പരന്നമപകാരം ചെയ്തു വന്നവനെ മുന്നെക്കണക്കെ ഗുരുലാഘവമാരാഞ്ഞുകൊണ്ടു കല്യാണസ്വഭിയാകിൽ കൊറുവിതു.

അസന്ധേയനോടു അവശ്യം സന്ധ്യ ചെയ്കിൽ, അവനൊരു പ്രഭാവം വാശതവാദു പ്രതിവിധാനം ചെയ്തുവിതു—എൻറിക്കനെ അവശീർണനോടു സന്ധ്യ ചെയ്യുമാറു ചൊല്ലിതു.

(i) സോപകാരം വ്യവഹിതം

ഗുപ്തമായുഃക്കയാദിതി
വാസയേദം അരിപക്ഷീയ-
മവശീർണക്രിയാവിധൗ.

(ii) വിക്രാമയേദം ഭന്തരി വാ

സിദ്ധം വാ ഭണ്ഡചാരിണം
കഷ്ടാദമിത്രാടവീഷു
പ്രത്യന്തേ വാനൃതഃ ക്ഷിപേൽ.

(iii) ചണ്യം കഷ്ടാദം അസിദ്ധം വാ

സിദ്ധം വാ തേന സംവൃതം
തസ്യൈവ ദോഷേണാഭൃഷ്യ
പരസന്ധേയകാരണാൽ.

(iv) അഥവാ ശമയേനേ-

മായത്യത്ഥമപരംഗുനാ

ആയത്യാം ച വധപ്രേപ്തം
ദൃഷ്ട്വാ ഹന്യാദേ തതാഗതം.

(v) അരിതോദ്യാഗതോ ദോഷഃ
ശത്രുസംവാസകാരിതഃ
സർപ്പസംവാസധർമ്മിതപാൽ
നിത്യോദേഹേന ദൃഷ്ടിതഃ.

(vi) ജായതേ പ്ലക്ഷബീജാശാൽ
കപോതാദിവ ശാലീമലേഃ
ഉദേഗജനനോ നിത്യം
പശ്വാദപി ഭയാവഹഃ.

(vii) പ്രകാശയുദ്ധം നിർഭീഷോ
ദേശേ കാലേ ച വിക്രമഃ.
വിഭീഷണമവസ്തന്ദഃ
പ്രമാദവ്യസനാർദനം.

(viii) ഏകത്ര ത്യാഗഃപാതഃ ച
കൂടയുദ്ധസ്യ മാതൃകാ
യോഗഗുരോപജാപാത്മം
തൃഷ്ണീയുദ്ധസ്യ ലക്ഷണം.

ഇനി ശത്രുപക്ഷത്തിലൊള്ളവൻ, തന്നോടുകൂടി ഇരുന്നവൻ, ഒരു
ദോഷവഴിമേൽ പോയിട്ട് പിന്നെ വന്നു അവനോടു³⁹ സന്ധ്യ ചെയ്യുമാറു

† പോയ് G.

39. തന്നോടുകൂടി ആദ്യമിരുന്നു, പിന്നെ പോയി, വീണ്ടും വരുന്ന ശത്രുപക്ഷിയെ നോട്ട് എന്നു വിവക്ഷ.

ചൊല്ലിൻറിതു:—(i) ശത്രുപക്ഷീയനായോളവൻ പോയ്വന്നവനുടേ് വിജിഗീഷു താനെൻറുകൊള്ളുമാറു അമഞ്ഞു⁴⁰, മറെറാരു ഭൂത്വനാൽ വ്യവഹിതനുമായി, ഭൂത്വന്മാരെക്കൊണ്ടു അവനറിയാതെ കാപ്പിതും ചെയ്യു, അവനൊള്ളുവുമങ്ങനെ ഇരുത്തുവിതു⁴¹. (ii) അൻറിയെ പണ്ടെസ്ഥമിയോടു പററിക്കൊൾവാൻ⁴² ഏകിലു*മമയും. അവിടെ സാധിപ്പാനാകിൽ ഭണ്ഡനായകം^{42a} കൊടുപ്പിതു. അനന്തരം അമി ത്രരിലും ആടവികരിലും പററിക്കൊൾവാനേകവിതു. അൻറിയെ അകല പ്രത്യന്തദേശത്തു പോക്കിയാലുമമയും. (iii) സാധിപ്പാൻ പല്ലാതൊഴി കിൽ^{42b} ഇവന്റെ ശത്രുവിന്നേ⁴³ വിടുവിതു. ചരക്കാക്കി ഇന്നത്തിന ധനം തരുകവെൻറു കൊണ്ടു^{43a} ശത്രുവിന്നേ വിടുവിതു. അൻറിയെ ശത്രു

† നെട്ടെ G.

‡ ഭൂമിഭൂത (?) G.

* കൊൾവാനേയാകിലും, M. കൊൾവാനാകിലും G.

§ അവനെ G.

40. ക്ലിഷ്ടം. വിജിഗീഷു, ശത്രുപക്ഷീയനായ ഗതാഗതന്റെ ആളാണ് താൻ എന്നു ധരിയ്ക്കത്തക്കവണ്ണം അയാളോടു പെരുമാറിക്കൊണ്ടു എന്നാണ് വിവക്ഷ.

41. cf. 'അരിപക്ഷീയനായോരു ഗതാഗതനെയുഴിപൻ ചാവോളം ദൂരവേ നിൽന്നു കമ്മം ചെയ്യിച്ചു പോറണം'

കെ: വി. എം., പേ. 501.

42. പണ്ടത്തെ സ്ഥമിയോടു എതിപ്പാൻ.

42a. സേനാധിപത്യം.

42b. അങ്ങനെ നശിപ്പിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ.

43. ശത്രുരാജ്യത്തിലേയ്ക്കുതന്നെ.

43a. തരിക എന്നു നിശ്ചയിച്ചു.

വിനോദ സങ്കേതം ചെയ്തു, അവനടയ ദുഷ്ടാമിത്രന്മാരെക്കുറച്ചു^{43b} വളരെ സമേ ശത്രുവിനെ സാധിച്ചിതാക്കി വിജിഗീഷുവിനക്കു കാട്ടുവാനാകിൽ അദ്ദോഷം പിറരെ അറിയിച്ചു അവനെ കൊൽവിതു.⁴⁴ അദ്ദോഷമായിക്കിൻറിതു മറെറാഴിഞ്ഞ ശത്രുവിനുടെ ദുഷ്ടാഭി കൾക്കു വേണ്ടിട്ടു^{44a}. (iv) അൻറിയെ ഇവനെ ഉപാംശുഭണ്ഡംകൊണ്ടു കൊൻറാലുമായും. 'മേലാൽ ഏനടയ രസ്രം പാത്തു ഇരിക്കിൻറാൻ ഒൻറു ചെയ്വാൻ'^{44b} എൻറു തോൻറുകിൽ കടുകു കൊൽവിതു. (v) ശത്രുവിൻ പക്കൽനിൻറു വരുമവൻ ഓരോ ദോഷമേതു; ആകിൻറ മയാൽ ദോഷരൂപം. ശത്രുവിനോടുകൂടി ഇരുന്നിട്ടു അതു വരുവിതു. അവനോടുകൂടി ഇരിക്കുമതു പാമ്പിനോടില്ലത്തു കൂടിയിരിക്കും ജാതി. എപ്പോണം വെറുപ്പിനോടു കൂടി ഇരിക്കും. (vi) പേരാലിനടയ പഴ മുണ്ണു പുറവിൽ⁴⁵നിൻറു ശാല്മലിക്കു⁴⁶ വെറുപ്പു വന്നോക്കെക്ക

43b. വധിച്ചു. കരൈത്തൽ—To cut. (T. Lex.).

44. cf. 'പണ്യം ചെയ്യിച്ചിട്ടു ശത്രു-
രാജ്യത്തവിടെ ഗുഹമായ്"
പാനായ് സന്ധിചെയ്തെന്നേ
ദോഷം ചോദിച്ചു കൊന്നിട്ടു.'

കെ. വി. എം., പേ. 501.

44a. ശത്രുവിൻറെ മറ്റു ദുഷ്ടാഭികൾക്കു പാറമായിരിക്കാൻ.

44b. എന്തെങ്കിലും ഉപദ്രവിപ്പാൻ.

45. >പിറാവു. cf. 'പുറന്ന കിടാവിനെയും കൊന്നാൻ.' 'ഇപ്പോൾ കസേ നായിപ്പുറന്നു'. ഭാഗ. ഭാ., പേ. 6.

46. പുളമരം.

ണക്കെ⁴⁷ എപ്പോഴും വെറുപ്പിനെയും ചെയ്തു നില്ക്കും⁴⁸. ആകിൻറമ
യാൽ ശത്രുവിനിടൈ* നിൻറ വരും ഭൃഷ്ടബുദ്ധിയിനെന്റക്കൊല്ലവേണ്ടും.
—എൻറിവണ്ണം നാലുജാതി സന്ധികർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തിയത.

(vii) യുദ്ധധർമ്മത്തിൽ പ്രകാശയുദ്ധമാവിതു്:—‘ഇന്ന ദേശത്തു്
ഇന്ന കാലത്തു് നീയും വാ, ഞാനും വരിന്റേൻ’ എന്നവണ്ണമേട്ട്
ചെൻറ പററിക്കൊള്ളമതു⁴⁹. (viii) കൂടയുദ്ധമാവിതു, പട ഇല്ലാത്ത
തെല്ലാം പെരുക്കക്കാട്ടി ഭയമെടുപ്പിതു⁵⁰. മൂന്നൽ പററിക്കൊള്ളച്ചെയ്തേ
പിൻവീണ്ടു കരൈപ്പിതു⁵¹. ഉറക്കച്ചെയ്തേ⁵² പ്ര—[സപുണ്ണം]⁵³.

* നടെ M. —നടെ G.

‡ -യനെ M, -യെ G.

‡ പ്രകാശമാവിതു യുദ്ധമാവിതു M, V, G.

¶ കാലത്തിന്നദേശത്തു് G.

§ വരമെൻറിവണ്ണം G.

47. വെറുപ്പു വന്നതുപോലെ.

48. ഏ. ‘അത്തിക്കായ’ തിന്നിട്ടും പ്രാവു
പുളയുക്കത്തിന്നെന്നപോൽ
നിത്യോദോഗം ജനിപ്പിക്കു—
മവൻ വിണ്ടു യോവഹൻ.’

കെ. വി. എം., പേ. 501.

49. എതിർക്കുന്നതു്.

50. ഭയമുണ്ടാക്കുന്നതു്.

51. മുമ്പിൽ യുദ്ധം നടക്കുമ്പോൾ പിന്നിൽ ചെന്നു നശിപ്പിക്കുൽ. കൂടയുദ്ധവിവ
രണത്തിന്നു്:—കാമ. XIX, 55-68.

52. ‘ഉറക്കച്ചെയ്തേ’ എന്നു മാതൃകകളിൽ. ഉറക്കച്ചെയ്തേ എന്നതിന്നു ശേഷം
‘പ്രഹരിപ്പിതു’ എന്നോ മറ്റോ ആയിരിക്കാം. എല്ലാ പകുപ്പിലും വിട്ടുകാണുന്നു. പെട്ടെന്നു
‘ഹിനശക്തികരണ(പുരണ)മെവിതു സൂത്രം’ എന്നു 118-ാം പ്രകരണം തുടങ്ങുകയാണു്
ചെയ്യുന്നതു്. കാലകൾ വിട്ടുപോയതാവാനേ വഴിയുള്ളൂ.

53. മൂലത്തിലെ, ‘തുണ്ണിയുദ്ധം യോഗസൂത്രം-ദേശഭാഗരണ മാരണം’ (കെ. വി.
എം., പേ. 502) എന്ന ഭാഗമാണു് തിരെ വിട്ടിട്ടുള്ളതു്. തുണ്ണിയുദ്ധം എന്നാൽ
വിഷക്കേൾ കൊടുത്തുള്ള ഹൈന്ദവധം.

[കുറിപ്പ്:—113 മുതൽ 117 അടക്കമുള്ള 5 പ്രകരണങ്ങൾ (കെ. വി. എ. ത്തിന്റെ തജ്ജമയിൽ പേജ് 502 മുതൽ 542 വരെയുള്ള ഭാഗം) വ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ ഒരു മാതൃകയിലും കാണുന്നില്ല. ഈ പകർപ്പുകൾക്കെല്ലാം ആധാരമായ ഗ്രന്ഥത്തിൽനിന്നു ചിലർ കൊഴിഞ്ഞുപോയതാകണം. 112-ാം പ്രകരണം ഒട്ടവിൽ പെട്ടെന്നുവസാനിക്കുന്നതു നോക്കുക. വിട്ട പ്രകരണങ്ങളിൽ ഒരേധിഭാവത്തിലുള്ള സന്ധിവിക്രമങ്ങൾ (113), യാതവ്യവൃത്തി, അനുഗ്രാഹ്യമിത്രവിശേഷങ്ങൾ (114, 115), മിത്രഹിരണ്യഭൂമികർമ്മ സന്ധികൾ (116), പാർഷ്ണിഗ്രാഹചിന്ത (117)—ഇതും അടങ്ങുന്നു. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ലക്ഷ്യം വ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ പ്രസിദ്ധീകരണമാകയാലും, വിട്ട ഭാഗങ്ങൾ ചേർത്തു കൊണ്ടുമാത്രം പ്രയോജനമില്ലായ്മയാലും ആ ഭാഗങ്ങൾ ഇവിടെ പകർത്തുന്നില്ല. ഗണ. അത്ഥ. II, പേ. 278-328 നോക്കുക.]

പ്രകരണം 118. ഹീനശക്തിപുരണം.

സാമവായികൈരേവമഭിയുക്തോ വിജിഗീഷു യുസ്തേ-
ഷാം പ്രധാന സ്തം ബ്രൂയാൽ—‘തപയാ മേ സന്ധിഃ,
ഇദം ഹിരണ്യം, അഹം ച മിത്രം; ദപിഗുണാ തേ വൃദ്ധിഃ;
നാർഹസ്യാത്മക്ഷയേണ മിത്രമുവാൻ അമിത്രാൻ വദ്ധ-
യിതും; ഏതേ ഹി വൃദ്ധാസ്തപാമേവ പരിഭവിഷ്യന്തി’.

ഹീനശക്തിപുരണം†മെമ്പിതു സൂത്രം. ഹീനജ്ഞാധിരുന്ന ശക്തികളെ പെരുക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറിതെമ്പിതു സൂത്രാത്ഥം. ഹീനനായൊക്കെ വിജിഗീഷു യാതവ്യാവസ്ഥയിനെ പ്രാപിച്ചിട്ടിരുന്നവൻ ഒരുത്തനാൽ അഭിയോഗിക്കപ്പെടുമ്പോൾ അനുഷ്ഠിക്കും വ്യാപാരം ചൊല്ലിതു*,

† കരണം M, V.

* ചൊല്ലിൻറിതു M, V, G.

‘മിത്രേണ ഗ്രാഹയേൽ പാർഷ്ണിം അഭിയുക്തോഭിയോഗിനഃ’* എൻറാ
 ജ്ജ ശ്ലോകംകൊണ്ടു¹. ഇപ്പോൾ പല ശതകളാൽ അഭിയോഗിക്കപ്പടു
 കിൻറവൻ† അനുഷ്ഠിക്കമാറു ചൊല്ലിൻറിതു.

അഭിയോഗത്തിൽ പ്രതിവിധാനം ചെയ്യാക്കാൽ² ഹീനൻ‡ തന്നെ
 യെ ശക്തി പൂരണം ചെയ്വിതു. അതാകിൻറമയാൽ സാമവായികർ³
 പലരാൽ അഭിയുക്തനായിരുന്ന വിജിഗീഷു അഭിയോഗിക്കിൻറ സാമ
 വായികരിൽ പ്രധാനനുമായ് ധർമ്മവിജയയുക്തനുമായിരിക്കുമവനെ
 നോക്കി ഇങ്ങനെ ചൊല്ലുവിതു:—‘നിന്നോടേനക്കു സന്ധി’ എൻറ
 ചൊല്ലുവിതു⁴. ലുബ്ധനാവാനാകിൽ‡, ‘പൊന്നുമിരുമടക്കു തരുവൻ,
 അഭിയോഗതാവു തരുമതിൽക്കാട്ടിൽ. ഞാൻ നിനക്കു മിത്രനമാവൻ¶.
 ആപൽഗതനായിരുന്ന ഞാൻ നിന്നാൽ രക്ഷിക്കവും പടിൻറമയാൽ

* യോക്താഭി— M.

† പ്പെട്ടിരുന്നവൻ G.

‡ ഹീനനു M, G.

§ ലുബ്ധനാകിൽ G.

¶ മാവാൻ M, V, G.

1. അധി. 7, പ്രക. 117, അന്ത്യഭാഗം. പ. 5. ‘അഭിയോഗിപ്പോൻറ പാർഷ്ണി
 പിടിപ്പിച്ചു സ്വബന്ധവാൽ’ (കെ. വി. എം., പേ. 542). തൊട്ടുമുമ്പുള്ള പ്രകരണം
 അനുസ്മരിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ടു വ്യാഖ്യാതാവു ആ ഭാഗമെല്ലാം വ്യാഖ്യാനിച്ചിരിക്കണം എന്നു
 വരുന്ന.

2. ശതകളെ എതിർക്കാൻ വയ്യാതെ വന്നാൽ എന്നു സാരം.

3. നന്നായിച്ചേൻ ശതകൾ.

4. ആവർത്തനം ഭാഷാസമ്പ്രദായം.

നിനക്കിരുമടങ്കു⁵ വൃദ്ധി ഉണ്ടു്. പ്രയാസമിൻറിയെ ഇരുമടങ്കു പൊന്നം സിദ്ധിച്ചു; ആപൽഗതനായൊള മിത്രനും* സിദ്ധിക്കിൻറ മയാൽ—എൻറിക്കനെ ചൊന്നാലും അതു ചെച്ചുകിൽ പിന്നെയുമിങ്ങനെ ചൊല്ലവിതു:—‘നീ ക്ഷയവ്യൗപ്രയാസങ്കര പട്ടുകൊണ്ടു⁶ മിത്രമുഖ⁷രായിരുന്ന അമിത്രനാരെ വൃദ്ധിയൊടു കൂട്ട[മതു]⁸ നിനക്കു നൻറല്ല. എന്തെന്ന ഉച്ഛ്വേദിച്ചാലിവരൾ[‡] വൃദ്ധരാവർ. വൃദ്ധരായാൽ നിനക്കീ മഞ്ഞ ഭോഗം താരാ; പരിഭവിപ്പർ.’^{8a}

ഭേദം വാ ബ്രൂയാൽ—‘അനപകാരോ യഥാ/ഹമേ—തൈ സ്സംഭ്രൂയാഭിയുക്തഃ, തഥാ തപാമപ്യേതേ സംഹിത ബലാഃ സ്വസ്ഥാ വ്യസനേ വാ/ഭിയോക്ഷ്യന്തേ; ബലം ഹി ചിത്തം വികരോതി, തദേഷാം വിഘാതായ’ ഇതി.

എൻറിക്കനെ സാമം ചൊന്നാലും ചെച്ചാക്കാൽ അനന്തരം ഭേദം ചൊല്ലവിതു:—‘യാതൊരു ജാതി ഇവരൾ എല്ലാരുൾ കൂടി എന്തെന്ന അഭിയോഗിക്കിൻറിയ, അപ്പുണ്ണമേ ഇവരൾ എല്ലാരുൾ കൂടി എന്തെന്ന

* മിത്രനും M, V. — ഗതനായിരുന്ന മിത്രനും G.

‡ -ലിവർ G.

¶ എന്നക്കു M, V.

5. ‘നിനക്കിതു ഇരുമടങ്കു’ എന്നു പകർപ്പുകളിൽ.

6. അനുഭവിച്ചു.

7. വാക്കുകൊണ്ടുമാത്രം മിത്രതപം അഭിനയിക്കുന്നവർ.

8. ശക്തരാക്കൽ. ‘കൂട്ട’ എന്നു മാത്രം M, V കളിലും ‘കൂട’ എന്നു Gയിലും കാണുന്നു.

8a. തിരസ്കരിച്ചു.

ഉല്ക്കേഭിച്ച വഴിമേൽ സ്വസ്ഥരായി നിന്നയും വ്യസനത്തിൽവെച്ചു അഭിയോഗിപ്പർ. എന്തിനാൻറാൽ⁹, ബലമാവിതു ചിത്തവികാരത്തെ ചെയ്യും; ആകിൻറായാൽ ഇവരളയെ ബലം വിഷടനം¹⁰ ചെയ്യുവേണ്ടുമെൻറ ചൊല്ലി ഭേദിപ്പൂ.

ഭീനേഷു പ്രധാനമുപഗൃഹ്യ ഹീനേഷു വിക്രമയേൽ.
ഹീനാൻ അനുഗ്രാഹ്യ വാ പ്രധാനേ. യഥാ വാ ശ്രേയോ
ഭീമന്വേത, തഥാ. വൈരം വാ പരൈർഗ്രാഹയിതവാ
വിസംവാദയേൽ.

ഹീനരിൽനിൻറ പ്രധാനനായൊള്ള* സാമവായികൻ ഭിന്നനായപ്പോൾ സാമഭാനങ്ങൾ കൊണ്ടു സ്വീകരിച്ചു¹⁰ ഹീനരെ നോക്കി വിക്രമം ചെയ്യിപ്പിതു,^{10a} എൻറവാറു പ്രധാനനെ നോക്കി ചൊല്ലുവിതു—‘നീയെന്നോടു സന്ധി ചെയ്തേ തോറാവിതു, മറൊഴിഞ്ഞ ഹീന സാമവായികരോടു നീ പററിക്കൊറുകിലേ¹¹ എൻറ ചൊല്ലി^{11a} വിക്രമി [പ്പി]പ്പിതു. പ്രധാനനെ ഭേദിക്കു ഒല്ലാക്കിൽ^{11a} ഹീനരായൊള്ള സാമ

§ G പാമാണിതു. വിഹപനം (വിഹനനം?) M. V. (cf. ഭൂ. വിഹാതായ).

* നിയായൊള്ള G.

‡ കൊറുകിലെ ചൊല്ലി (?) M. —കിലെ നീ ചൊല്ലി (?) G.

9. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ.

10. പ്രധാനനെ എന്നർത്ഥം.

10a. വിക്രമിക്കണം എന്നു മൂലം.

11. കൃഷ്ണം. ‘നീ ഇവരോടു യുദ്ധം ചെയ്താൽ മാത്രമേ എന്നോടു സന്ധിചെയ്തതു വിശ്വസിച്ചുള്ളൂ’ എന്നു സാരം.

11a. ‘കിൽ’ ഇരുട്ടിച്ചെഴുതിയതാണ്. ഒല്ലാക്കാൽ എന്നും താഴെ വരുന്നു.

വായികന്മാരെ കീഴടക്കുന്നതെങ്ങനെ എല്ലാം ചൊല്ലി ഭേദിച്ചു, ഭിന്നരായ
 പ്പോൾ സാമഭേദങ്ങളാകൊണ്ടു സ്വീകരിച്ചു പ്രധാനരോടു അവരെ
 കൊണ്ടു വിക്രമിപ്പിച്ചു. പ്രധാനരും ഹീനരും ഇരിവരയും¹² ഭേദിക്കൊ
 ല്ലാക്കാൽ യാതൊരു ജാതി തനക്കു നന്ദൻറു തോൻറുവിതു എൻറ
 വാറ—തമ്മിലേ വിക്രമിപ്പിപ്പിതു*; അരുന്തൻറു തോൻറുകിൽ ഒരു
 തല വേങ്ങിപ്പോമാറു^{12a}ചെയ്തുവിതു.

ഫലഭൂയസ്സേവന വാ പ്രധാനമുപജാപ്യ സന്ധിം കാര-
 യേൽ. അമോഭയവേതനാഃ ഫലഭൂയസ്സപം ദശയന്തഃ
 സാമവായികാൻ, അതിസംഹിതാഃ സ്ഥ' ഇത്യുദ്യഷ-
 യേയുഃ.

ദൃഷ്ടേഷു സന്ധിം ദൃഷ്ടയേൽ. അമോഭയവേതനാ
 ഭൂയോ ഭേദമേഷാം കര്യഃ—‘ഏവം തദ് യദസ്താഭിർ-
 ദശീതം’ ഇതി. ഭിന്നേഷപന്യതമോപഗ്രഹേണ വാ
 ചേഷേത.

അൻറിയെ പ്രധാനനു പെരുക ധനം കൊടുക്കമാറു ചൊല്ലി
 അവനെക്കൊണ്ടു സാമവായികന്മാരോടു തന്നോടു സന്ധു ചെയ്യിച്ചു†

* ഭേദിപ്പിതു M.

† ചെയ്യിപ്പിച്ചു M, V, G:

12. ആയ ഇരിവരെയും എന്നർത്ഥം.

12a. മടക്കി എടുക്കുക എന്നർത്ഥത്തിൽ ‘വേങ്ങുക’ പല ദിശയിലും വരുന്നുണ്ട്.
 ‘അല്ലാത്തപക്ഷം സാമവായികന്മാരിൽ ചിലർക്കു മറ്റുള്ളവരോടു വൈരമുണ്ടാക്കിത്തീർത്തു
 അവരെ തമ്മിൽ തൊറിയ്ക്കണം’ (കേ. വി. എം., പേ. 544) എന്നാണു് മൂലം. ‘ഒരു
 തല വേങ്ങിപ്പോമാറു’ എന്നതിന്നു ഒരു കക്ഷി പിന്മുറയ്ക്കും വിധത്തിൽ എന്നർത്ഥം.

കൊൾവിതു¹³. അനന്തരം വിജിഗീഷുവിനാൽ പ്രയുക്തരായിരുന്ന ഉഭയവേതനന്മാർ, സാമവായികയ്ക്ക് ആപ്തഭാവത്തെച്ചൂന്നിരുന്നവരൾ¹⁴, സാമവായികനാക്കു ചൊല്ലുവിതു:—‘നിങ്ങളെല്ലീരും ചതിക്കുപ്പട്ടീർ¹⁵ പ്രധാനനാൽ. ഇവൻ പെരുക ധനം കൊൾവാൻ അമഞ്ഞാൻ. നിങ്ങൾക്കു ചതിയിതെൻറുകൊണ്ടു തരുവാൻ അമഞ്ഞു നിങ്ങളോടു സന്ധ്യ ചെയ്തിൻറതു.’^{15a}—എൻറു ചൊല്ലി, ചെയ്തു സന്ധിയെ ദുഷിപ്പിച്ചിതു. അനന്തരം സന്ധിവിസംവാദം വൻറിതെൻറു ചൊല്ലി വിജിഗീഷു പ്രധാനനാ കൊടുപ്പാനമഞ്ഞ ധനം കൊടാതൊഴിവിതു. പിന്നെയും ഉഭയവേതനന്മാർ ഭേദത്തെ ഉറൈപ്പിപ്പാനായ്ക്കൊണ്ടു ചൊല്ലുവിതു. ചൊല്ലുവാൻ വിഷയമാവിതു:—പ്രധാനൻ തനക്കൊൻറു് കൊടാതൊഴിഞ്ഞതിന്നും സന്ധി ദുഷിച്ചതിന്നും അരിശപ്പെട്ടു വിജിഗീഷുവിനോടു പറിക്കൊൾവാൻ സാമവായികനാരെ¹⁶ ഭേദിക്കും വിഷയത്തിൽ ഉഭയവേതനന്മാർ പുകു ചൊല്ലുവിതു:—‘ഇതു ഞാങ്ങൾ ചൊല്ലിയാ

† ദുഷിപ്പിച്ചു G.

‡ ഒൻറു M. G.

13. വിജിഗീഷു പ്രധാനനാ പണം കൊടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞു അയാളെക്കൊണ്ടു സാമവായികയായി സന്ധിചെയ്യിക്കണം. വാക്യഘടന ക്ലിഷ്ടം.

14. ആപ്തഭാവമുള്ള ഉഭയവേതനന്മാർ എന്നർത്ഥം.

15. എല്ലീർ, പെട്ടീർ—രണ്ടും മ. പു. ബ.

15a. നിങ്ങളെ ചതിക്കുന്നതെന്നു കരുതിക്കൂട്ടിയാണ് ഇത്ര ധനം തരാമെന്നൊരു സന്ധിചെയ്തതു്. പാഠം ‘ചതിയിതെൻറു’ എന്നായിക്കൂടെന്നില്ല. ഇതു ചതിയാണെന്നു തരി എന്നർത്ഥം. കൊണ്ടു—ധരിച്ചു്.

16. ‘പ്രധാനൻ’ എന്നിവിടെ അനാവശ്യമായി പകർപ്പുകളിൽ ആവർത്തിച്ചു ന്നു,

വിതു. തനക്കു പെരുകക്കൊള്ളരുതാകിൽ* പിന്നെയും പറ്റിക്കൊരും വാൻ നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടത്തിന്റേൻ^{16a} എന്റു ചൊല്ലി സാമവായികന്മാരോടും പ്രധാനനോടും ഭേദം¹⁷ ഉറൈച്ചുപ്പോൾ, സാമഭാനം കൊണ്ടു പ്രധാനസാമവായികന്മാരിൽ ഒരുപക്ഷം സ്വീകരിച്ചു മറെറത്തലയെ ഇരിവരും കൂടി അഭിയോഗിപ്പിതു—എന്റിക്കുനെ സാമവായികന്മാർ മീനരും പ്രധാനരും ആയിരിക്കുന്നാൾ അനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിതു.

പ്രധാനാഭാവേ സാമവായികാനാമത്സാഹയിതാരം സ്ഥിരകർമ്മാണമനുരക്തപ്രകൃതിം ലോഭാൽ ഭയാദോ സംഘാതമുപഗതം വിജിഗീഷോർ ഭീതം രാജ്യപ്രതിസംബന്ധം മിത്രം ചലാമിത്രം വാ പൂർവ്വാനുത്തരാഭാവേ സാധയേൽ.

ഉത്സാഹയിതാരമാത്മനിസർഗ്ഗേണ, സ്ഥിരകർമ്മാണം സാന്തപ്രണിപാതേന, അനുരക്തപ്രകൃതിം കന്യാദാന-യാപനാഭ്യം, ലുബ്ധമംശദൈഗുണ്യേന, ഭീതമേഭ്യഃ കോശഭണ്ഡാനുഗ്രഹേണ, സ്വതോ ഭീതം വിശ്വാസ-യേൽ പ്രതിഭൂപ്രദാനേന, രാജ്യപ്രതിസംബന്ധമേകീ-ഭാവോപഗമനേന, മിത്രമഭയതഃ പ്രിയഹിതാഭ്യം ഉപ-കാരത്യാഗേന വാ, ചലാമിത്രം അവധൂതം അനപകാ-രോപകാരാഭ്യം.

ഇനി സാമവായികന്മാർ സമരായിരിക്കിൽ യാതവ്യൻ അനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറിതു. സാമവായികരിൽ പ്രധാനനൊരുത്തൻ ഇല്ല

* -തായാകിൽ M, V.

16a. തനിക്ക് യാതാളും പണം കിട്ടാത്തതുകൊണ്ട് ആയാളോടു് (വിജിഗീഷുവിനോടു്) യുദ്ധം ചെയ്യാൻ ഇഷ്ടയാൾ (പ്രധാനി) നിങ്ങളുടെ സഹായം ആവശ്യപ്പെടുകയാണു്.

17. സാമവായികരും പ്രധാനനരും ആയുള്ള ഭേദം—ഭിന്നിപ്പു്.

യാകിൽ*, സാമവായികന്മാരിൽ^{17a} ഉത്സാഹയിതാവിനെയും, സ്ഥിരകർമ്മാവിനെയും, അനുരക്തപ്രകൃതികനെയും, ലോഭത്തിനാൽ താൻ ഭയത്താൽ താൻ സാമവായികന്മാരോടുകൂടി ഇരുന്നവനെയും, വിജിഗീഷുതന്നെ¹⁸ ഭയപ്പെട്ട സാമവായികന്മാരോടുകൂടി ഇരുന്നവനെയും, വിജിഗീഷുവിനു രാജ്യപ്രതിസംബന്ധനയും¹⁹, സാമവായികന്മാരോടുകൂടി ഇരുന്ന മിത്രനയും²⁰, ഉത്സാഹയിതാവു മുതലായുള്ളവരളിൽ മേൽമേൽ ചൊന്നവരളില്ലാകിൽ കീറം കീഴോളവരളെ²¹ സാധിപ്പിതു²¹ എന്റെ വാദം, ഉത്സാഹയിതാവും സ്ഥിരകർമ്മാവുമെന്റെടത്തു സ്ഥിരകർമ്മാവില്ലയാകിൽ ഉത്സാഹയിതാവിനെ സാധിപ്പിതു. സ്ഥിരകർമ്മാവുളനാകിൽ അവനയേ സാധിപ്പിതു അവൻ സ്ഥിരകർമ്മാവാകിൻറമയാൽ യാതവുനെയും ഉദ്യോഗിച്ചിൻറ ഒഴിയാൻ²². ഉത്സാഹയിതാവു യാതവുനെയെ സാധിപ്പതും ചെയ്യും; ഒഴിവുതും²³ ചെയ്യും²³. ആകിൻറ

* -ല്ലാക്കിൽ G.

† രാജ്യസമ്പ്രതിബദ്ധനയും M, G.

‡ -ളില്ലാകിൽ കീഴോളവരളെ M.

§ അവൻ യാതവുനെയെ M, G.

¶ ചെയ്യുമാറൊഴിവുതും G.

17a ആവർത്തനം ഭാഷാസ്വഭാവമായി ഗണിക്കുന്നു.

18. വിജിഗീഷുവിനെ എന്നർത്ഥം.

19. വിജിഗീഷുവിന്റെ രാജ്യസംബന്ധി.

20. ചലാമിത്രനെ ഇവിടെ വിട്ടിരിക്കുന്നു. വശികരണമാർഗ്ഗം താഴെ പറയുന്നുണ്ട്.

21. പിന്യപിന്യ (മേൽമേൽ) പറഞ്ഞവരില്ലെങ്കിൽ മുമ്പുമുമ്പു പറഞ്ഞവരെ സാധിക്കുന്നു—വശതാക്കണം.

22. നശിപ്പിച്ചല്ലാതെ അടങ്ങുകയില്ല.

23. വിരമിക്കുകയും ചെയ്യും.

യാൽ സ്ഥിരകർമ്മാവിനയേ സാധിപ്പിതു²⁴. ഇപ്പോൾ മേൽ മേൽ ഇല്ലാ
കിൽ കീറും കീറും കണ്ടുകൊൾക.

സാധിക്കുമോവിതു:—ഉത്സാഹയിതാവിനെ ആത്മനിസ്കർമ്മാ
കിൻറ^{24a} സാമവിശേഷംകൊണ്ടു സാധിപ്പിതു. ആത്മനിസ്കർമ്മൻറ
വാറു ഉത്സാഹയിതാവിനെ നോക്കി വിജിഗീഷു ചൊല്ലുവിതു:—‘നീ
എന്നെ എന്തിനഭിയോഗിക്കിൻറിയു? ഞാനും, എന്നുമാത്രയും, മക്കളും,
ധനവും, ഇത്തനയും നിന്നുടയിതു. എന്നെക്കൊണ്ടു നിനക്കിഷ്ടമായൊ
ള്ളതു ചെയ്യിച്ചുകൊൾക. ഇവരളൊടുക്കി അഭിയോഗിക്കവേണ്ടാ²⁵—
എൻറിക്കനെ ചൊന്നുവാറെ ഉത്സാഹയിതാവു ശതയുപ്രധാനനാകിൻറ
മയാൽ സാധ്യനാ^{25a}. സ്ഥിരകർമ്മാവായുള്ളവനെ സാന്തപപ്പുമാ
യൊള്ള പ്രണിപാതംകൊണ്ടു സാധിപ്പിതു എൻറവാറു—‘നീ സാ
ക്ഷാൽ വിഷ്ണുഭാവാനോടൊക്കും. എൻറാൽ ഞാൻ തോറോറൻ. നീ
പോവിതു’ എൻറു ചൊന്നാൽ, മാനോന്നതനാകിൻറമയാൽ സാധ്യനാം.
അനുരക്തപ്രകൃതികനായൊള്ളവനെ കന്യാദാനം^{25b} താൻ കന്യാ
യാചനം²⁶ താൻ ഒൻറു ചെയ്വിതു. ‘ശ്ലാഘ്യനായൊള്ള സംബന്ധി
നീ എന്റുടെ പെൺ കൊൾവിതു താൻ, തരുവിതു താൻ ഒൻറു

† കൊൾവിതു G.

24. വശത്താക്കണം. ഉത്സാഹയിതാവിനെക്കാൾ കൂടുതൽ പ്രയോജനം സ്ഥിര
കർമ്മാവിനെക്കൊണ്ടാണെന്നു പറയുന്നു.

24a. നിസ്കർമ്മം—ത്യാഗം.

25. ആക്രമിശ്ശേണതില്ല.

25a. വശീകൃതനാകും.

25b. ആദാനം—സപീകരണം.

26. യാചനം—അയയ്ക്കൽ; കൊടുക്കൽ എന്നു താൽപര്യം.

ചെയ്ക. ഞാൻ നിന്നിൽ സാന്നിദ്ധ്യം. നീ എന്ന അഭിയോഗിക്കുവേണ്ടാ എൻറ ചൊന്നാൽ പ്രകൃതിവൈരാഗ്യം വരും ഭയത്താൽ† സംബന്ധം ചെയ്യും. ടുണ്ണനെച്ചൊല്ലവിതു:—‘നിനക്കു അഭിയോഗം തരിൻറതിൽ ഇരുമടക്കു തരുവൻ; നീയൊഴി’^{26a}—എൻറ ചൊന്നാൽ, മുന്നമു ധനലോഭി²⁷നാലെ പ്രവൃത്തിനായിരുന്നവൻ, ഇരുമടക്കു കൊണ്ടാൽ അഭിയോഗമൊഴിയും. സാമവായികരെ ഭയപ്പെട്ട അവരോടുകൂടി നിൻറവനെ പടയും പണ്ടാരമു കൊടുക്കുമാറു ചൊല്ലിത്താൻ അവനു തുണയാമാറു ചൊല്ലിസ്സാധിച്ചിതു. തന്നെ ഭയപ്പെട്ടവരോടുകൂടി നിൻറവനെ വിശ്വാസം ചെയ്തു സാധിച്ചിതു:—‘നീയെന്നെ ഭയപ്പെടാതേ! ഞാൻ നിന്നെ ഒൻറ(ം) ചെയ്തേൻ’^{27a}. അതുകു അവനുമിവനും പുണ്’,²⁸ എൻറ സാധിച്ചിതു. രാജപ്രതിസംബന്ധനെ ഏകീഭാവോപഗതംകൊണ്ടു സാധിച്ചിതു എൻറവാറു, ‘നീയൊ ഞാനുമെല്ലാം ഒൻറല്ലയോ? എന്നുടെ [പരാ]ഭവം നിന്നുടെ പരാഭവ’²⁹മല്ലയോ? നീ ഇവരോടു കൂട നിൻറ എന്നെ അഭിയോഗിക്കപ്പറുമോ?’—എൻറജ്ഞാതി ചൊല്ലിസ്സാധിച്ചിതു. മിത്രനെ ഇരുവർക്കും പ്രിയമിതങ്ങളായൊക്കെ കാര്യങ്ങളെ ചൊല്ലി സാധിച്ചിതു. ഉപകാരത്യാഗംചൊല്ലവിതു. ഉപകാരത്യാഗമെൻറവാറു, മിത്രനെ നോക്കി, ‘നീ

† ഉഭയ (?) M. V. G.

26a. ഒഴിഞ്ഞാലും!

27. ലോഭം. cf. ഭണ്ഡ്യ < ഭണ്ഡം.

27a. ചെയ്തയില്ല.

28. ജാമ്യം. പുരണ-Pledge (T. Lex.). ‘പുണ്’യുടെ രൂപഭേദമാക്കു ‘പുണ്’.

29. തോല.

ഉപക്ഷീണദ്രവ്യനെന്തറിഞ്ഞിരുന്നേൻ. നീ ഇൻറ തുടങ്കി എനക്ക
ആട്ടം³⁰ തരുമതു തരവേണ്ടോ. ഇതു ശപഥം, എൻറ ചൊല്ലുവിതു.
ചലാമിത്രനെ ചൊല്ലുവിതു ശപഥപൂർവ്വമായ്, 'നിനക്കു ഞാൻ
അപകാരം ചെയ്യേൻ. ഉപകാരം ചെയ്വൻ'. നീയെന്നെ അഭി
യോഗിക്കുമതൊഴിക, എൻറ ചൊല്ലി സാധിപ്പിതു.

യോ വാ യഥായോഗം ഭജേത, തം തഥാ സാധയേൽ.
സാമദാനഭേദേണൈവ യഥാപത്ത്വം വ്യാഖ്യാസ്യാമഃ.

വ്യസനോപഘാതതപരിതോ വാ കോശഭണ്ഡാഭ്യാം
ദേശേ കാലേ കാശ്ചേ വാവധൂതം സന്ധിമുപേയാൽ.
കൃതസന്ധിർ ഹിനമാത്മാനം പ്രതികർവീത.

അൻറിയെ യാവന്നൊത്തതന്നെ യാതൊൻറ ചെയ്ക്കാൽ വിജിഗീ
ഷുവിനെ ഭജിപ്പിതു, അവനെ അപ്പുണ്ണം സാധിപ്പിതു. അൻറിയെ
സാമഭേദാനങ്ങളെക്കൊണ്ടു മേൽ 'ആപത്തിൽ' ചൊല്ലിൻറ ജാതി³¹
സാധിച്ചാലുമായും.

അൻറിയെ തനക്കു വരിൻറ വ്യസനം കെട്ടുപ്പാനുഴാടയനാ
കി[ത്] പടയും ഭണ്ഡാരമും കൊണ്ടു, ഇന്ന ഭേശത്തിന്ന കാര്യം ചെയ്തു

† ചെയ്തേൻ (ചെയ്തേൻ?) M, V.

30. ആണ്ടുതോറും. cf. ആട്ടപ്പിറന്നാൾ, ആട്ടപ്പാട്ടം, ആട്ടവിശേഷം (കൊല്ലം
തോറുമുള്ള ഉത്സവം). 'ആട്ടം കൊള്ളം നെൽ' TAS V. പേ. 177. 'ആട്ടെക്കോൾ'
—Ibid. II, പേ. 44.

31. മേലെ അഭിയാസ്യതകർമ്മാധികരണത്തിലെ (IX) ആപൽപ്രകരണങ്ങളിൽ
(143-146) പറയുമ്പോലെ എന്നർത്ഥം.

തരുവിതെൻറ ചൊല്ലി, സത്യശപഥാദികളെക്കൊണ്ടു ദ്രവീകരിച്ചു, സാമവായികന്മാർ തന്മേൽ വരിൻറവരളൊടു³² സന്ധു ചെയ്തു, ഹീനനായിരുന്നവൻ തനക്കു ശക്തിപുരണം ചെയ്തുകൊടുവിതു.

പക്ഷേ ഹീനോ ബന്ധുമിത്രപക്ഷം കുർവീത; ദുർഗ-
മവിഷഹ്യം വാ. ദുർഗമിത്രപ്രതിസ്തണ്ഡോ ഹി സേപഷാം
പരേഷാം ച പൂജ്യോ ഭവതി.

മന്ത്രശക്തിഹീനഃ പ്രാജ്ഞപുരുഷോപചയം വിദ്വാ-
വൃദ്ധസംയോഗം വാ കുർവീത. തഥാ ഹി സദ്യഃ ശ്രേയഃ
പ്രാപ്നോതി.

പക്ഷമുലമായ്³³ ശക്തിയുടേ പെരുക്കമിരിപ്പിതു. ആകിന്ററ
മയാൽ പക്ഷം ചൊല്ലിൻറിതു. പക്ഷമില്ലാത്തവൻ ബന്ധുമിത്രപക്ഷ
വഴിമേൽ ചെയ്തുകൊടുവിതു³⁴. അൻറിയെ അവിഷഹ്യ³⁵മായൊള്ള
ദുർഗ്ഗം ചെയ്യാലും അമയം. ദുർഗ്ഗമിത്രപ്രതിസ്തണ്ഡം ധനായിരുന്നവൻ³⁶
തന്നുടേ പക്ഷത്തിന്നും പിറക്കും പൂജ്യനായിരുന്നും.

ഇനി മുൻറ ശക്തികളിൽ മന്ത്രശക്തി പുരണം ചെയ്യുമാറു മൂന്നും
ചൊല്ലിൻറിതു. മന്ത്രഹീനനെൻറവാരു പ്രജപാബലഹീനനെൻറവാരു.

32. തന്റെ നേക്കു വരുന്ന സാമവായികരോടു്.

33. സഹായത്തെ ആസ്പദിച്ചതു്.

34. മറ്റു പക്ഷം (സഹായികൾ) ഇല്ലെങ്കിൽ ബന്ധുമിത്രാദികളെ പക്ഷമാക്കണം.

35. ശത്രുക്കൾക്കു അലംഘ്യം.

36. ദുർഗ്ഗം, മീതും ഇവയാൽ സംരക്ഷിതനായവൻ.

അവൻ പ്രാജ്ഞാന്റെയും പുരുഷൻ പലരും നാശത്തിക്കൊരവിട്ടു. വിദ്യാവൃദ്ധസംഘം ചെയ്തിട്ടു എന്റവാറു നീതിശാസ്ത്രജ്ഞരെ നയം കേട്ടു കൊൾവിട്ടു^{36a}. ഇങ്ങനെ ചെയ്താൽ^{36b} നന്മയിനെ പ്രാപിക്കും.

പ്രഭാവമീനഃ പ്രകൃതിയോഗക്ഷേമസിദ്ധൗ യതേത.
ജനപദഃ സർവകർമ്മാണാം യോനീഃ, തതഃ പ്രഭാവഃ.

തസ്യ സ്ഥാനമാത്മനശ്ച ആപദി ദുർഗം.

സേതുബന്ധഃ സന്ധ്യാനാം യോനീഃ. നിത്യാനുഷങ്കേനാ
ഹി വഷ്ടുണ്ണലാഭഃ സേതുവാപേഷു.

വണികപഥഃ പരന്തിസന്ധാനസ്യ യോനീഃ, വണിക
പഥേന ഹി ദണ്ഡഗുഹപുരുഷാന്തിനയനം ശസ്ത്രാവരണ-
യാനവാഹനക്രയശ്ച ക്രിയതേ. പ്രവേശോ നിർനയനം ച.

ഖനീഃ സംഗ്രഹാപകരണാനാം യോനീഃ.

ദ്രവ്യവനം ദുർഗകർമ്മാണാം, യാനരഥയോശ്ച.

ഹസ്തീവനം ഹസ്തീനാം.

തവാശപവരോഷ്ട്രാണാം ച വ്രജഃ.

36a. ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരോടു നയം ചോദിച്ചറിവണം. 'കേൾക്കുക'യ്ക്കു തമിഴിൽ Hear എന്നും Ask എന്നും അർത്ഥമുണ്ട്. രണ്ടാമത്തെ അർത്ഥത്തിൽ മലയാളത്തിൽ ഇപ്പോൾ പ്രയോഗമില്ലെങ്കിലും പണ്ടുണ്ടായിരുന്നു. cf. നിന്നോടാരേ നല്ലതു കേട്ടതു' —രാ. ച. V, 11.

36b. സഭ്യഃ (ഉടനെ) എന്നതു വിട്ടു.

ഇനി പ്രഭുശക്തിപൂരണം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. പ്രഭാവമീനനായൊ
 ഉള്ളവൻ പ്രകൃതികളുടെ യോഗക്ഷേമം സാധിപ്പാൻ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചു
 പ്രകൃതികളിലും ജനപദം പ്രധാനമാകിയിരിക്കുന്നു. എന്നിന്നെന്താൽ³⁷
 ദുർഗ്ഗാദികർമ്മങ്ങളെല്ലാറ്റിനും ജനപദം യോനി ആകിയിരിക്കയാൽ.
 കർമ്മങ്ങളിൽനിന്നു പ്രഭാവം. പ്രഭാവമെന്തു, കോശഭണ്ഡോല്പത്തി.
 ആകിയിരിക്കയാൽ മൂന്നും ജനപദത്തിനായ യോഗക്ഷേമം സാധിപ്പാനു
 ത്സാഹിപ്പിച്ചു.*

പ്രഭാവത്തിന്നു[], രാജാവിനക്കീ ആപത്തു വന്നപ്പോൾ സ്ഥാന
 [മു]ദ് ദുർഗ്ഗമാകിയിരിക്കയാൽ³⁸ പ്രഭാവാര്മിയായൊള്ളവൻ ദുർഗ്ഗത്തിന്നു
 യോഗക്ഷേമങ്ങൾ സാധിക്കവേണ്ടും.

സേതുബന്ധം സമ്പ്രദർശിക്കേണ്ട യോനി. എന്നിന്നെന്താൽ,
 'നിത്യാനുഷക്തം വർണ്ണണലാഭം സേതുവാപേച്വ'³⁹. ആകിയിരുന്ന
 യാൽ സേതുബന്ധനത്തിന്നു യോഗക്ഷേമം ചെയ്യവേണ്ടും.

‡ മാക്കിയിരിക്കുന്നു M, G.

* ഉത്സാഹി M, G.

¶ രാജാവിന്നു G.

§ സ്ഥാന M, V. -നും G.

|| സേതുആ(വാ?)പത്തിൽ M, V, G.

37. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ.

38. പ്രഭാവത്തിന്നു സ്ഥാനമായിട്ടുള്ളതും, രാജാവിന്നു ആപൽക്കാലത്തു രക്ഷാ
 സ്ഥാനമായിട്ടുള്ളതും ദുർഗ്ഗമാകയാൽ എന്നാണു വിവക്ഷ.

39. 'ചിരയിൽനിന്നു വെള്ളം തിരിച്ചു നനയുന്ന വയലുകളിൽ വർഷംകൊണ്ടുണ്ടാ
 കുന്നു ഗുണം നിത്യവും ലഭിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.'

വണിക്പഥം പരാതിസന്ധാനത്തിനു⁴⁰ കാരണം. വാണിയ
രൈക്കൊണ്ടു് ദ. 15യും ഒറ്റാക്കളെയും കളിച്ച ശത്രുദേശത്തിനെ നയി
ക്കാം. ആയുധം, ആവരണം, യാനം, വാഹനം എൻറീജാതികൾ
വിപ്ലവാ വിഖ്യാതം കൊള്ളവുമാം. പരദേശത്തൊള്ള ചരക്ക് സ്വദേശ
ത്തിൽ പുകമാറുന്; സ്വദേശത്തൊള്ള ചരക്ക് പരദേശത്തിൽ
കൊടുത്തു പോക്കുവുമാം⁴¹. ആകിൻറമയാൽ വണിക്പഥത്തിനു
യോഗക്ഷേമം ചെയ്യവേണ്ടും.

ഖനികൾ* പടയെക്കു വേണ്ടുമുപകരണങ്ങൾ[ക്കു] യോനി.⁴²
ആകിൻറമയാൽ അതിന്നും യോഗക്ഷേമം ചെയ്യവേണ്ടും.

ഭൂവ്യവനം, ദൃക്കർമ്മങ്ങൾ—പ്രതോളീഗോപുരാട്ടാടികൾക്കും⁴³—
യാനരഥങ്കൾക്കും യോനി. ആകിൻറമയാൽ അതിന്നും യോഗക്ഷേമം
ചെയ്യവേണ്ടും.

ഹസ്തിവനം ഹസ്തികൾക്കു യോനി.

† പൂക്കമാറു M. -മാറു G.

‡ ദേശാന്തരത്തിൽ G.

* നിധികൾ (?) M.

40. ശത്രുവഞ്ചന.

41. 'പോക്കമാറും ആം' എന്നാവേണ്ടതാണ്.

42. 'ഉപകരണങ്ങൾ യോനി' എന്നു പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നതു ശരിയാണെങ്കിൽ
അതിനെ ഒരു സമസ്തപദമാക്കണം. അതത്ര യുക്തമായിത്തോന്നുന്നില്ല.

43. ദൃക്കർമ്മങ്ങളുടെ വിവരണമാണിതു. 'ദൃക്കർമ്മങ്ങൾക്കും' എന്നു വായിച്ചാൽ
അർത്ഥം വ്യക്തമാകും. പ്രതോളീ—തെരുവു.

പ്രജം ഗവാശവരോഷ്ട്രങ്ങൾക്കു⁴⁴ യോനി.

ഇവകൊണ്ടു പടയും ഭണ്ഡാരമും പെരുകാം. ആകീർണമയാൽ അവിററിനു യോഗക്ഷേമം വേണ്ടും.

തേഷാമലാഭേ ബന്ധുമിത്രകലേഭ്യഃ സമാർജ്ജനം.

ഉത്സാഹഹീനഃ ശ്രേണീപ്രവീരപുരുഷാണാം ചോര-
ഗണാടവികല്ലേച്ഛജാതീനാം, പരാപകാരിണാം, ഗുഡ-
പുരുഷാണാം ച യഥാലാഭമുപചയം കർവീത.

പരമിത്രഃ പ്രതീകാരം ആബലീയസം വാ പരേഷു
പ്രയുഞ്ജീത.

ഇച്ഛാനവില്ലായ്കിൽ മിത്രബന്ധുക്കലത്തിൽ വേണ്ടി⁴⁵ക്കൊരു
വിതു.

ഇനി ഉത്സാഹശക്തിപൂരണം ചൊല്ലിൻറിതു. ഉത്സാഹഹീനൻ
ശ്രേണീപുരുഷരെയും, പ്രവീരപുരുഷരെയും, കള്ളരെയും, ആടവിക
രെയും, ക്ലേച്ഛജാതികളെയും, ശത്രുക്കൾക്കു നിത്യാപകാരിയായൊള്ള
വരളെയും, ഗുഡപുരുഷർ—സത്രി, തീക്ഷ്ണ, രസഭാദികളെയും⁴⁶—എന്നി
വരളെ തനക്കു വിക്രമം പെരുകുവാനായ്ക്കൊണ്ടു കൂട്ടിക്കൊരുവിതു.

44. പശു, കുതിര, കഴുത, ഒട്ടകം ഇവയ്ക്കു്.

45. മിത്രാദികലത്തിൽനിന്നു സമ്പാദിയ്ക്കണം.

46. ഗുഡപുരുഷരുടെ വിവരണം. സത്രി...ഭികർ, ഇവരെയും. വീണ്ടും
'എന്നിവരെല്ലെ' എന്നതു ഭാഷാസ്വഭാവം.

അൻറിയെ പരമിത്രപ്രതീകാരം^{†47} ആബലീയസം⁴⁸ മേൽ
ചൊല്ലുവാറിരിക്കിൻറവു⁴⁹ ശത്രുക്കളെ നോക്കി പ്രയോഗിച്ചാലുമമയും.

ശ്ലോകം:—

ഏവം പക്ഷേണ മന്ത്രേണ
ദ്രവ്യേന ച ബലേന ച
സമ്പന്നഃ പ്രതിനിർഗച്ഛേൽ
പരാവഗ്രഹമാത്മനഃ.

ശ്ലോകാർത്ഥം:—ഇവണ്ണം കീറുചൊന്ന മിത്രാഭിപക്ഷം കൊണ്ടും
വിദ്യാവൃദ്ധസംയോഗാഭിധായ^{*50} മന്ത്രംകൊണ്ടും, ദുർദ്വാദികർമ്മസമുത്ഥാപി

† മിത്രാപ്രതി- M, G.

* സംയോനിയീനാൽ (?) M, V. സംയോഗിനാൽ (?) G.

¶ സമുത്ഥാന M, G.

47. 'പരമിത്രഃ' എന്നു മൂലം. സന്ധികൊണ്ടു ശത്രുവിനോടു ചേർന്നവൻ എന്നർത്ഥം. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മൂലപാഠം 'പരമിത്രപ്രതീകാരം' എന്നാണ്. ആ നില്ക്കൂ 'പരമിത്ര'ന്നു സന്ധികൊണ്ടു ശത്രുവിനെ മിത്രമാക്കിയവൻ എന്നർത്ഥമെടുക്കണം.

48. ആബലീയസമായ—ആ പേരുള്ള അധികരണത്തിൽ പറയുന്ന—പ്രതികാരം എന്നർത്ഥം. (അധി. 12. പ്രക. 166-170).

49. പ്രതികാരമാർഗ്ഗങ്ങൾ ബഹുവിധമാകയാൽ 'ഇരിക്കിൻറവു' (ബ. വ.).

50. പകർപ്പുകളിലെ പാഠങ്ങൾ ചേരാത്തതുകൊണ്ട് 'സംയോഗാഭിധായ' എന്നു തിരുത്തിയിരിക്കുന്നു.

മായിരുന്ന ഭൂവൃക്കൊണ്ടും, ശ്രേണീപ്രവീരപുരുഷാഭിബലംകൊണ്ടും⁵¹
 ആപ്യായിതശക്തികനാ⁵²യിരുന്നവൻ പരാഭിയോഗത്തിന്നു പ്രതിവി
 ധാനം ചെയ്യും⁵³, അവ്യസനിയായൊള്ള വിജിഗീഷു.

[ഹീനശക്തിപൂരണമാകിന്റെ സൂത്രമും പതിന്നാലാമധ്യായമും
 മുടിഞ്ഞിതു.]

51. 'ഉം' വാക്യത്തിലെല്ലായ്ക്കും ലോപിപ്പിച്ചെഴുതിയിരിക്കുന്നു.

52. ശക്തി വർദ്ധിച്ചവൻ. 'ആപ്യായിതശക്തി' എന്നു മതി.

53. cf. 'പക്ഷം, മന്ത്രം, ബലം, ഭൂവു-
 മിവതൻ തികവി വധം
 സമ്പാദിച്ചു പുറപ്പെട്ടു
 പോവു പരനൊടേൽക്കുവാൻ'

പ്രക. 119—120. ബലവതാ വിഗ്രഹോപ-
രോധഹേതവഃ, ദണ്ഡോപനതവൃത്തം ച.

[1. ബലവതാ വിഗ്രഹോപരോധഹേതവഃ.]

ദുർബലോ രാജാ ബലവതാഭീയുക്തഃ തദപിശിഷ്ട-
ബലമാശ്രയേത, യഃ ഇതരോ മന്ത്രശക്ത്യാ നാതിസന്ദ-
ധ്യാൽ.

തുല്യബലമന്ത്രശക്തിനാം ആയത്സമ്പദോ വൃദ്ധസം-
യോഗാദോ വാ വിശേഷഃ.

‘ബലവതാ വിഗ്രഹോപരോധഹേതവഃ’¹ എന്നിതു സൂത്രം. ബല-
വാനായൊള്ള ശത്രുവിനോടു വിഗ്രഹം ചെയ്തു ദുർഗ്ഗപ്രവേശത്തിന്നു
കാരണകരം ചൊല്ലിപ്പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന സൂത്രാർത്ഥം. സംബന്ധമായിട്ടു,
കീഴെ ഹീനനായൊള്ളവൻ സന്ധ്യചെയ്തു തനക്കു ശക്തിപൂരണം ചെയ്യു-
മാറു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. ശത്രു ബലവാനായിട്ടു സന്ധ്യ ചെയ്യാതൊഴിവോന്നു
കിൽ ഇവൻ ചെയ്യുമാറു ചൊല്ലിപ്പറഞ്ഞിരിക്കുന്ന സംബന്ധം.

ബലവാനായൊള്ള രാജാവിനാൽ അഭീയുക്തനായിരുന്ന ദുർബലൻ
അഭിധോഗിക്കിൻറവനിൽ [കാട്ടിൽ]^{1a} വിശിഷ്ടബലവാനെ അന്തി-
പ്പിയിട്ടു. യാവനൊരുത്തനെ അഭിധോക്താവു മന്ത്രശക്തികൊണ്ടു ചതി-
ക്കുകില്ലാതൊഴിവില്ല², അവനെ അന്തിച്ചിരിപ്പിതു.

1. ശ്. കാമ. X. 1-44.

1a. പദം പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടുകാണുന്നു.

2. ചതിക്കുവാൻ കഴിയാതിരിയ്ക്കുന്നു.

തുല്യബലമന്ത്രശക്തികൾ പലരുളരാകിൽ യാവനോരുത്തനായ മന്ത്രികളും മന്ത്രശക്തി ഉടയരാ ഇരിപ്പിതു, അവനെ ആശ്രിപ്പിതു. മന്ത്രശക്തി ഉടയ മന്ത്രികളുമുടയരായ് തങ്ങളും മന്ത്രശക്തിയുടയരായി ഖിപ്പോർ പലരുളരാകിൽ, അവരുളിൽ യാവനോരുത്തൻ വൃദ്ധസംയോഗിയാക്കോളോൻ അവനെ ആശ്രിപ്പിതു.

വിശിഷ്ടബലാഭാവേ സമബലൈഃ തുല്യബലസം-
ഖൈവാ ബലവതഃ സംഭ്രയ തിഷ്ഠേൽ, യാവന്ന മന്ത്ര-
പ്രഭാവശക്തിഭ്യം അതിസന്ധധാൽ.

തുല്യമന്ത്രപ്രഭാവശക്തിനാം വിപുലാരംഭതോ വി-
ശേഷഃ.

ഇനി അഭിധോക്താവിൽക്കാട്ടിൽ† വിശിഷ്ടബലർ മറവീല്ലയാകിൽ മന്ത്രപ്രഭാവോത്സാഹബലങ്ങൾ അഭിധോക്താവിനോടു‡ യാവചിലക്കൊത്തിരിക്കിൻറിയു—[അൻറിയെ പട ഒത്തിരിക്കിലുമ്മയം]—, അങ്ങനെ ഒത്തിരുന്നവരും പലരെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വിജിഗീഷു ബലവാനായൊള്ള രാജാവഭിധോഗിക്കിൻറവനോടെതിന്തു നില്പിതു. അഭിധോഗിക്കിൻറവൻ തന്നടയ മന്ത്രപ്രഭാവശക്തികളെക്കൊണ്ടു വിജിഗീഷുവിനോടുകൂടി നിൻറ രാജാക്കളെ ഭേദിച്ചു തന്നോടു കൂട്ടി*ക്കൊള്ളാതൊഴിയുമളവും എതിന്തു നില്പിതു. കൂട്ടി*ക്കൊൾവാനുപായം കീൾ ചൊല്ലിതു.⁴

† -വെക്കാട്ടിൽ G.

‡ -നോടു കൂട G.

* കൂടി M, V, G.

4. വശികരിക്കേണ്ടവിധം കഴിഞ്ഞ പ്രകരണത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

മന്ത്രപ്രഭാവശക്തി തുല്യമായിരുന്നതിനെ ഉടയോർ പലർ ഉള
രാകിൽ അവരളിൽ വിപുലാരംഭം ആഗ്രഹിച്ചിതു. വിപുലാരംഭ
നാവോൻ യാത്രാസാധനമായിരുന്ന ചോറും ഉപകരണവും ഉടയവൻ.
അവനെ ആഗ്രിച്ചാൽ അവനടയ പടയൊട്ടാകെ കേട്ട മിൻറിയെ
ഇരിക്കും.

സമബലാഭാവേ ഹീനബലൈഃ ശുചിഭിഃ ഉത്സാഹിഭിഃ
പ്രത്യനീകഭൂതൈർ ബലവതഃ സംഭ്രൂയ തിഷ്ഠേൽ, യാവന്ന
മന്ത്രപ്രഭാവോത്സാഹശക്തിഭിഃ അതിസന്ധ്യാൽ. തുല്യോ
ത്സാഹശക്തിനാം സ്വയംഭൂമിലാഭാദ് വിശേഷഃ. തുല്യ-
ഭൂമിനാം സ്വയംഭൂകാലാഭാദ് വിശേഷഃ. തുല്യഭേ-
ദാലാനാം യുഗ്മശബ്ദാവരണതോ വിശേഷഃ.

ഇനി സമബലമില്ലാകിൽ† ഹീനബല[മായ്] ശുചികളമായ്,⁵
അഭിയോഗിക്കിൻറവന്ന പ്രത്യനീകഭൂത⁶യായിരിക്കുമവരും പലരെ
ക്കൊണ്ടു വിജിഗീഷു അഭിയോഗിക്കിൻറ ബലവാനൊടേതിന്നു നി
ല്പിതു, അഭിയോഗതാവു മന്ത്രപ്രഭാവശക്തികളെക്കൊണ്ടിവ[ർ]കളെ

† മിൻറീ G.

‡ കിൽ M.

5. 'ഹീനബലശുചികളമായ്' എന്ന മാതൃകകളിൽ.

6. ശതഭൂതർ.

തന്നോടു കൂട്ടിക്കൊള്ളാതൊഴിയുമളവും. കൂട്ടിക്കൊടുവാനാകി⁷ൽ ഭുക്തം മാത്രീപ്പ^{7a}തെന്നഭിപ്രായം. തുല്യോത്സാഹശക്തികൾ പലർ ആശ്രയഭൂതരായ് ഉള്ളാകിൽ അവർകളിൽ യാവനൊരുത്തന്നു പഠിക്കാൻ വാൻ⁸ നിലം നല്ലതു, അവനെ ആശ്രിപ്പിതു. നിലം നല്ലൊരിടമു, പലരാശ്രയഭൂതരായു⁹മുള്ളാകിൽ, യാവനൊരുത്തന്നു പഠിക്കാൻ വാൻ കാലം നല്ലതു, അവനെ ആശ്രിപ്പിതു. ദേശകാലങ്ങൾ പലർക്കുമൊക്കിൽ, അവരളിൽ യാവനൊരുത്തന്നു ആന, കുതിര, ആയുധങ്ങൾ, കരുവി⁹ എൻറിജ്ജാതി[†] പെരുങ്കുളളിതു^{9a}, അവനെ ആശ്രിപ്പിതു,

സഹായാഭാവേ ദുർഗ്ഗമാശ്രയേത, യത്രാമിത്രഃ പ്രഭൃത-
സൈന്യോപി ഭക്തയവസേന്ധനോദകോപരോധം ന
കഷ്ടാൽ, സ്വയം ച ക്ഷയവ്യയാഭ്യാം യുജ്യേത.

† മാത്രീപ്പതെന്നഭിപ്രായം M. -ആശ്രിപ്പിതെന്നതു അഭിപ്രായം G.

‡ എന്നിതു M.

7. =കൊടുവോൻ. പാൻ, വാൻ എന്നിവ ഭാവിപ്രത്യയത്തിൽ (പ, വ) പുരുഷപ്രത്യയം (ആൻ) ചേർത്തുണ്ടാക്കിയ നാമരൂപങ്ങളാണ്. അനൂലം കൊടുവാണെന്നു തുടങ്ങിയ രൂപം തമിഴിൽ സിദ്ധിക്കുന്നു. മലയാളത്തിൽ 'ആൻ' പിൻവിനയച്ചുമായി ഗണിക്കപ്പെട്ടതിനാൽ വിഭക്തിപ്രത്യയം ചേക്കാൻ പാടില്ലെന്നു വന്നു. വിനയച്ചവുമായി മാറാതിരിപ്പാൻ കൊടുവോൻ, കേൾപ്പോൻ ഇങ്ങനെ 'ഭാൻ' (<അവൻ) ചേർത്തായിത്തീർന്ന ഭാഷയിൽ പ്രയോഗം. തമിഴുസംപ്രദായം പ്രകൃതത്തിലെ 'കൂട്ടിക്കൊടുവാനാകിൽ' എന്നിടത്തു നിലനില്ക്കുന്നുവെന്നു കരുതുകയാണ് അതു അക്ഷരത്തെറ്റാണെന്നു കരുതുന്നതിനേക്കാൾ ഭേദം. എല്ലാ പകർപ്പിലും 'കൊടുവാൻ' എന്നതന്നെ കാണുന്നു.

7a. 'പുതു' എന്ന ദീർഘിരൂപവും പതിവാണ്. ൭. 'നിന്നൊടു ചുതു പൊരു വുതു'—പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 2. 'ഗൃഹത്തിലിട്ടുവുതും ചെയ്യു'—ദു. വാ., പേ. 44. 'അവൻ കേൾക്കപ്പറവുതും ചെയ്യു.' ഭാഗ. ഭാ., പേ. 5.

8. യുദ്ധം നടത്തുവാൻ.

9. ഉപകരണം.

9a. ൭. നല്ലതു. ൧(൨)ള്ളതു എന്ന സാധാരണ രൂപം.

തുല്യദുർഗാണാം നിചയാപസാരതോ വിശേഷഃ. നി-
ചയാപസാരസംപന്നം ഹി മനുഷ്യദുർഗമിച്ഛേഽ ഇതി
കൗടല്യഃ.

ആശ്രിപ്പാനാവോർ ആരുമില്ലാകിൽ ദുർഗ്ഗമാശ്രിപ്പിതു. എങ്ങനെ
ഒത്തിരുന്ന ദുർഗ്ഗമാശ്രിപ്പിതെന്റാൽ, യാതൊരു ദുർഗ്ഗത്തെ ആശ്രി-
ച്ചാൽ പെരുതായിരുന്ന പടയുടയനാകിലും, അഭിയോക്താവു കൊറും,
കൂഴം¹⁰, നീരും, വിറകും മുട്ടിക്കുക്കിപ്പിതൊഴിവിതു¹¹, അഭിയോക്താവു
തനക്കും ക്ഷയവ്യയമുളം പെരുതായുളവാവിതു, അങ്ങനെയൊത്ത ദുർഗ്ഗ-
മാശ്രിപ്പിതു.

അങ്ങനെ ഒത്തിരിക്കും ദുർഗ്ഗങ്ങൾ* പലവുളവാകിൽ, യാതൊരു
ദുർഗ്ഗത്തിൽ നിചയാപസാരങ്ങളിരണ്ടുമൊള്ളിതു, അതിനെ ആശ്രി-
പ്പിതു. നിചയം സ്തേഹലവണാദികൾ മനുഷ്യർക്കു വേണ്ടുമവു പെരുക
ക്കൂട്ടി ഇരിക്കുമതു. അപസാരമാവിതു കൊറും കൂഴം അറകിൽ വിജിഗീ-
ഷുവിനു ദുർഗ്ഗം വിട്ടുപോവാനുള്ള വഴി. അവിരണ്ടുമൊണ്ടായിരിക്കും
ദുർഗ്ഗം ആശ്രിപ്പിതു എന്റാചാതുന്മാർ പക്ഷം. നിചയമും അപസാരമു-
മൊണ്ടായ് പടയുട പെരുക നിറുത്തിക്കൊള്ളാം ദുർഗ്ഗം¹² ആശ്രിപ്പിതു
എന്റു കൗടല്യൻ പക്ഷം.

* ദുർഗ്ഗം G.

10. ചോദ. 'കൊറും കൂഴം മുടക്കുക' എന്ന ശൈലി. ('കൊറും കൂഷനി-
(നി)രം' എന്ന G യിൽ കാണുന്നത് ഴ, ഷകളുടെ ഉച്ചാരണസാമ്യം കാണിക്കുന്നു. ഷകാ-
രമെല്ലാം ഴകാരമായും ടകാരമായും മാറുന്നത് സാധാരണയാണല്ലോ.). മൂലത്തിലെ
യവസം (പുല്ലു) വിട്ടിരിക്കുന്നു.

11. മുട്ടിക്കാൻ ശക്തനല്ലാതിരിക്കുമോ.

12. നിത്തിക്കൊള്ളാവുന്ന ദുർഗ്ഗം. ഒറസ്സമാസം. (ഘ. 'എണ്ണിക്കൊള്ളാംപട-
യിലെഴുന്നള്ളത്തു' ഉ. സ. I. 16). 'മനുഷ്യദുർഗ്ഗം ഇച്ഛിക്കുന്നു' എന്നു മൂലം. മനുഷ്യ-
ദുർഗ്ഗം—മനുഷ്യപ്രധാനമായ ദുർഗ്ഗം. ഘ. ജലദുർഗ്ഗം.

തദേഭിഃ കാരണൈരാശ്രയേത—

‘പാർഷ്ണിഗ്രാഹ മാസാരം മധ്യമമുദാസിനം വാ പ്രതി-
പാദയിഷ്യാമി. സാമന്താടവികതൽകലീനാവരുദ്ധാ-
നാം അന്യതമേനാസ്യ രാജ്യം ഹാരയിഷ്യാമി, ഛാത-
യിഷ്യാമി വാ. കൃത്യപക്ഷോപഗ്രഹേണ വാ/സ്യ-
ഓർഗേ രാഷ്ട്രേ സ്തസ്മാവാദേ വാ കോപം സമുത്ഥാപ-
യിഷ്യാമി. ശസ്ത്രാഗ്നിരസപ്രണിധാനൈ രഘവനിഷ-
ദികൈ വാ യഥേഷ്ടമാസന്നം ഹനീഷ്യാമി. സ്വയ-
മധിഷ്ഠിതേന വാ യോഗപ്രണിധാനേന ക്ഷയവ്യയ-
മേനം ഉപനേഷ്യാമി. ക്ഷയവ്യയപ്രവാസോപതപ്തേ
വാ/സ്യ മിത്രവർഗ്ഗേ സൈന്യേ വാ ക്രമേണോപജാപം
പ്രാപ്താമി, വീവധാസാരപ്രസാരവധേന വാ/സ്യ
സ്തസ്മാവാദാവഗ്രഹം കരിഷ്യാമി. ദണ്ഡോപനയേന
വാ/സ്യ രസ്തംമുത്ഥാപ്യ സർവസന്ദോഹേന പ്രഹരി-
ഷ്യാമി. പ്രതിഹതോത്സാഹേന വാ യഥേഷ്ടം സന്ധി-
മവാപ്താമി. മയി പ്രതിബന്ധസ്യ വാ സർവ്വതഃ
കോപഃ സമുത്ഥാസ്യന്തി. നിരാസാരം വാ/സ്യ മൂലം
മിത്രാടവിദണ്ഡൈ തദഃഛാതയിഷ്യാമി. മഹതോ
വാ ദേശസ്യ യോഗക്ഷേമം ഇഹസ്ഥഃ പാലയിഷ്യാമി.
സ്വവിഷ്ണിപ്തം മിത്രവിഷ്ണിപ്തം വാ മേ സൈന്യം ഇഹ-
സ്ഥസൈകസ്ഥമവിഷ്ണും ഭവീഷ്യതി. നിമ്നവാത
രാത്രിയുദ്ധവിശാരദം വാ മേ സൈന്യം പഥ്യാബായ-
മകതം ആസന്നേ കർമ്മണി കരിഷ്യതി. വിരുദ്ധദേശ-
കാല മിഹാഗതോ വാ സ്വയമേവ ക്ഷയവ്യയാഭ്യം ന
ഭവീഷ്യതി. മഹാക്ഷയവ്യയാഭിഗമ്യോയം ദേശോ
ഓർത്താടവ്യപസാരബാഹുല്യം, പരേഷാം വ്യാധിപ്രായഃ

സൈന്യവ്യാധാമാനം അലബ്ധഭൗമശ്ച, തം ആപൽഗതഃ
പ്രവേഷ്യതി. പ്രവിഷ്ടോ വാ ന നിർഗമിഷ്യതി¹ ഇതി.

ഇനി ദുർഗ്ഗമാശ്രിക്കുമ്പോൾ ഇങ്ങനെ ഒരു കാരണങ്ങൾ ഒരു വാ
കിൽ ആശ്രിപ്പിതു:—

(i) അഭിയോക്താവിനു പ്രതിയായ¹³ പാർഷ്ണിഗ്രാഹനൈത്താൻ,
ആസാരനൈത്താൻ, മധ്യമനൈത്താൻ, ഉദാസിനനൈത്താൻ¹⁴ കൊണ്ടു
പട എടുപ്പിക്കലാമെൻറു തോൻറുകിലും;

(ii) അൻറിയെ സാമന്തൻ, ആടവികൻ, അഭിയോക്താവിൻ
കലത്തിലൊള്ള രാജപത്രൻ, അവരുലൻ എൻറിവരളിൽ ഒരുത്തനെ
കൊണ്ടു രാജ്യം പഠിപ്പിക്കു താൻ, കെടുമുട്ട് ചെയ്ക^{14a} താൻ ഒൻറു
യുദ്ധാമെൻറു തോൻറുകിലും;

(iii) അൻറിയെ അഭിയോക്താവിനുടെ കൃത്യപക്ഷത്തെ¹⁵ സാമ
ഭാനഭേദങ്ങളെക്കൊണ്ടു് സ്വീകരിച്ചു അഭിയോക്താവിനുടെ ദുർഗ്ഗ
ത്തിൽ താൻ^{15a} രാഷ്ട്രത്തിൽ താൻ പടവീട്ടിൽ താൻ ബാഹ്യാഭ്യന്തര
ലക്ഷണമായൊള്ളു കോപം ചെയ്യിക്കലാമെൻറു തോൻറുകിലും;

† ചുട M. ചുട്ട(ട?) G.

‡ -ഭേദഭാഗ- G.

13. എതിരായ1.

14. പാർഷ്ണിഗ്രാഹാദികളുടെ വിവരണത്തിന്നു് അധി. 6 നോക്കുക.

14a. ചെയ്യുക എന്നാണു് വേണ്ടതു്.

15. അമാത്യാദികൾ.

15a. 'ദുർഗ്ഗത്തിലും' എന്നു മാതൃകകളിൽ.

(iv) അൻറിയെ ശസ്ത്രാഗ്നിരസപ്രണിധികളെക്കൊണ്ടും ഔപനിഷത്തിൽ¹⁶ ചൊല്ലിന യോഗങ്ങളെക്കൊണ്ടും വാനിച്ചവണ്ണം ആസന്നനായിരുന്ന ഇവനെക്കൊൻറുകൂളയാമെൻറു തോൻറുകിലും;

(v) അൻറിയെ എന്നാലധിഷ്ഠിതരായിരുന്ന യോഗപുരുഷരെക്കൊണ്ടു വിട്ടു ഇവനെ ക്ഷയം ചെയുത്താ^{16a}മെൻറു തോൻറുകിലും;

(vi) അൻറിയെ അഭിയോഗാവിനടയ മിത്രൻ താൻ പട താൻ ക്ഷയവ്യയപ്രയാസങ്ങളുള്ളവായ് ക്ലേശപ്പെട്ടിരുന്നവരെ¹⁷, സുഖമായ് ക്രമത്താലേ ഭേദിച്ചുകൊള്ളാമെൻറു തോൻറുകിലും;

(vii) അൻറിയെ അഭിയോഗാവിനടയ വീവധം, ആസാരം* [പ്രസാരം]^{17a} എന്നിവരെറെ ചെറുത്തു ഇവനടയ പടവീട്ടിന്നുപരോധം ചെയ്യാമെൻറു തോൻറുകിലും¹⁸— [വീവധമായിതു തന്നുടെ ദേശത്തു നിന്നു വരും ചോറുമുപകരണമും. ആസാരമായിതു മിത്രബലം. പ്രസാരമായിതു ഘോസമും¹⁹ ഇന്ധനമുമെൻറിക്കുമാതികൾ—ഇവു ചെറുത്തു പടവീട്ടിന്നുപരോധം ചെയ്താൽ കടുകസ്സസ്യ ചെയ്തുകൊള്ളാമെൻറു തോൻറുകിലും];

(viii) അൻറിയെ ഗുഡമായിരുന്ന പട അഭിയോഗാവിൻ പടവീട്ടിൽ കൊടുത്തു പോക്കി അവനൊരു രസ്യ^{19a}മൊണ്ടായപ്പോൾ

* ആധാരം M, V.

16. ഗുഡവധമാർഗ്ഗങ്ങൾ ഔപനിഷദികാധികാരത്തിൽ (XIV) പറയുന്നവ.

16a. ഇവനു ക്ഷയം വരുത്താം.

17. ക്ലേശപ്പെട്ടിരുന്ന മിത്രാദികളെ എന്നർത്ഥം.

17a. പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നില്ല. വ്യാഖ്യാനം താഴെ വരുന്നുണ്ട്.

18. ഇതിന്റെ വിവരണമാണ് തുടൻ വലയത്തിൽ വരുന്ന ഭാഗം.

19. പുല്ലു.

19a. ചീറ്റം. ആപത്തെന്നു താൽപര്യം.

മരൊഴിഞ്ഞ പട എന്നക്കൊള്ളതെല്ലാം കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ദുർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു പറിക്കൊണ്ടു അഭിയോക്താവിനെ പ്രഹരിക്കാമെന്റു തോന്റുകിലും;

(ix) അൻറിയെ അഭിയോക്താവിനടയ ഉത്സാഹം പ്രതിഫലമാക്കി യഥേഷ്ടം സന്ധ്യ ചെയ്തുകൊടുവ*നെന്റു തോന്റുകിലും;

(x) അൻറിയെ അഭിയോക്താവു തന്നിൽപട്ടിരുക്കച്ചെയ്തേ²⁰ മരൊഴിഞ്ഞ ശത്രുക്കൾ എല്ലാടത്തുമുള്ളവരുടെ കോപം ഇവന്നുമൊണ്ടാം; അതിവന്നു പിഴിച്ചുവരുമെന്നു തോന്റുകിലും;

(xi) അൻറിയെ നിരുദ്ധാസാരമായിരുന്ന അഭിയോക്താവിനടയ മൂലസ്ഥാനം മിത്രാടവികന്മാരുടെ പടകൊണ്ടു കെട്ടപ്പണെന്നു തോന്റുകിലും;

(xii) എന്നക്കു പിന്നൽ മഹാനായൊള്ള ഭേദത്തിന്നു യോഗക്ഷേമം ഇദുർഗ്ഗത്തിലിരുന്നു ചെയ്തുകൊടുവെന്നു തോന്റുകിലും;

(xiii) അൻറിയെ എന്നടയ കാര്യത്തിന്നായും എന്മിത്രകാര്യത്തിനായും വിക്ഷിപ്തമായിരുന്ന²¹ എന്നുടെ പട, ഞാൻ ഈ ദുർഗ്ഗത്തിലിരുന്നാൽ എന്നക്കു ഒരുത്തിരിയായ്²² കൂട്ടുവിതും ചെയ്തു ഒരുത്തരാൽ പീഡിക്കരുതാവണ്ണവുമാം എന്റു തോന്റുകിലും;

* സന്ധ്യ ചെയ്വ വ ങ്.

20. തന്നോടു യുദ്ധം നടത്തിക്കൊണ്ടിരിയ്ക്കും.

21. അയയ്ക്കപ്പെട്ടു.

22. ഒരു ദിശയിൽ. പല ദിശയിലും വന്നിട്ടുണ്ടു്. 'എന്നക്കു പട ഒരുത്തിരി' എന്നാണു് പകർപ്പുകളിൽ. അർത്ഥബോധത്തിന്നു വിഘാതമാകയാൽ 'പട' വിട്ടിരിയ്ക്കുകയാണു്.

(xiv) അൻറിയെ നിമ്നയുദ്ധം, ചാതയുദ്ധം²³, രാത്രിയുദ്ധം എൻറിയു ചെയ്യുമെടുത്തു കശലൊണ്ടെന്നുടെ പടൈക്കു; അപ്പട വഴി-നടുവത്തു വന്നതു, ഇറ്റുറ്റത്തിന്നു ശ്രമം വീടി²⁴, അനന്തരം ആസന്നനായിരുന്ന ശത്രുവിനോടു പററിക്കൊള്ളും;^{24a}

(xvi) അൻറിയെ തന്നുടെ പടൈക്കു വിരുദ്ധമാകയാളു ഭേശത്തും കാലത്തും വന്നവൻ താനേറ് ക്ഷയവ്യയങ്കളുവായ് കെടും;

(xvii) അൻറിയെ മഹാനായൊളു^{24b} ക്ഷയവ്യയങ്കൾ വരവേണ്ടു വിതൊരു ഭേശമിതു. എന്തിനെൻറാൽ ദുറ്റു, അടവി, അപസാരമെൻറിയു പെരുക ഉളവാകിൻറമയാൽ; അതെയുമല്ലാ, പരഭേശത്തൊളു വരൾക്കു ഇങ്ങു വന്നാൽ^{24c} ജപരാതിസാരാദിവ്യാധികൾ ഉളവാകിതും

‡ വൻറവൻറാതെ G.

‡ വൻറാൽ G.

23. ഖാതം—കിടങ്ങു.

24. ദുറ്റത്തിൽനിന്നു തളച്ചു തിത്തു. വീടുതൽ, To cease, perish (T. Lex.). cf. കടം വീടുക. 'ദുറ്റത്തിൽനിന്നു' എന്നതു 'ദുറ്റത്തിന്നു' എന്ന ഭേശഭാഷാസമ്പ്രദായത്തിൽ സങ്കോചിപ്പിക്കാം. (cf. അതിന്നു). എന്നാൽ 'ദുറ്റത്തിന്നു' എന്നാണു് പകർപ്പുകളിൽ. ഇതു ശരിയാണെന്നു സ്വീകരിച്ചാൽ പഞ്ചമൂർത്തത്തിൽ ഷഷ്ഠി എന്നു പറയേണ്ടിവരും. cf. 'മററത്തിന്നും അങ്ങവെണ്ണിന്നും കളകരെക്കും കൊള്ളനെൽ അറുപരെ'. 'മുട്ടാപ്പുലഞ്ചിവിതത്തിൽ ചമ്പാമണ്ണിന്നും ഇഴക്കോട്ടിന്നും കൊള്ളനെൽ അറുതുണി'—കൊ. മ. ശാ. (TAS IV Pp. 46 ff) വ. 14, 19. ഈ സ്ഥലങ്ങളിൽനിന്നു എന്നാണു് വിവക്ഷ. 'കളകരെക്ക' എന്ന ഉദ്ദേശിക നോക്കുക. 'ചമ്പാമണ്ണിന്നു' എന്നതു് മണ്ണിന്നു (<മണ്ണിൽനിന്നു. cf. അയത്തിന്നു—Ibid. വ. 12.) എന്നതിന്റെ രൂപാന്തരമായിക്കല്പിച്ചാലും, 'കളകരെക്ക' എന്നതിന്റെ കാര്യത്തിൽ സംശയമില്ല. മാത്രമല്ല, ഉദ്ധരിച്ച ശാസനപദങ്ങളിൽ നകാരം ദന്ത്യമല്ല (ന), വർത്ത്യം (ൺ) ആണെല്ലാത്തതും. വണ്ണലോപമല്ല വീരേണികായ്മമാണു് പ്രകൃതത്തിലെ 'ദുറ്റത്തിന്നു' എന്നതിൽ അന്തർഭവിച്ചതെന്നു കല്പിക്കാൻ ഇതെല്ലാം വഴി തരുന്നു. ലിപിദാരിദ്ര്യംകൊണ്ടു ഓകാരത്തിന്നു പകരം നകാരം എഴുതിയതാകാം.

24a. യുദ്ധം ചെയ്യുകൊള്ളും.

24b. മഹത്തുക്കളായുള്ള എന്നാണു് വേണ്ടിയിരുന്നതു്.

24c. വൻറവൻറാതെ, വൻറാൽ ഇങ്ങനെ G പാഠം കണന്നതു ശ്രദ്ധേയമാണു്. പണ്ടത്തെ എഴുത്തുകാരെപ്പോലെത്തന്നെ പകർപ്പുകാരും ഇത്തരം രൂപങ്ങൾ ധാരാളം സ്വയം തിരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. cf. രാ. ച.

ചെയ്യും; പടപററി*ക്കോരവാനായ്കൊണ്ടു നിലം നൽകല്ല; ആകിൻറ മയാൽ ഇതിനിൽ വരുംപോഴേ് ആപൽഗതനായ് വൻറു പുകവീതു; പുകാലൻറും പിന്നെ പുറപ്പെട്ടവതരുതു, എൻറു തോൻറുകിലും;— എൻറിച്ചെന്നു കാരണങ്ങൾ തോൻറുകിൽ ദുർഗ്ഗം പുകിരിപ്പിതു.

കാരണാഭാവേ ബലസമുഹാര്യേ വാ പരസ്യ ദുർഗ-
മനുച്ഛാപഗച്ഛേൽ. അഗ്നിപതംഗവദമിത്രേ വാ പ്രവി-
ശേൽ. അന്യതരസിദ്ധിർ ഹി തൃക്കാത്തനോ ഭവതി,
ഇത്യാചായ്യാഃ.

നേതി കൗടല്യഃ. സന്ധ്യേതാം ആത്മനഃ പരസ്യ
മുഖം ഭൂ സന്ധീത. വിപശ്യേ വിക്രമേണ സിദ്ധിം
പ്രപസാരം വാ ലിപ്സേത.

ചൊന്ന‡ കാരണമില്ലാകിലും ദുർഗ്ഗത്തിലിരുന്നുകൊള്ളരുത്താത്ത
ഉദ്യ് അഭിയോക്താവിനക്കു പട പെരുതെൻറു തോൻറുകിലും ദുർഗ്ഗം
വിട്ടുപോവിതു. അൻറിയെ തീയിൽ പതംഗം ചാഞ്ഞതാരെക്കണ
ക്കെ²⁵ ശത്രുപ്പടയിൽ ചെൻറു ചാവീതു. പാഞ്ഞാൽ ശത്രുവിനക്കു താൻ
തനക്കു താൻ ഒരുത്തക്കു സിദ്ധി വരും എൻറു. വിളക്കു കെട്ടുക താൻ
ചാക താൻ വരും; അക്കണക്കെ ഒരുത്തക്കു സിദ്ധിവരും—എൻറു
ആചായ്യാന്മാർപക്കും.

* ചെയ്യും പററി G.

† വരുവൊന്ന(വോൻ?) M. V.

‡ ഇച്ചെന്ന G.

25. പാറ തീയിലേയ്ക്കു പായുംപോലെ.

അതല്ലെന്ന് കൗടല്യൻ പക്ഷം. തനക്കം പരനം സന്ധേയ തയെ* പ്രതിപത്തി^{25a} ചെയ്തു, [സന്ധേയത എൻറവാറു തനക്ക ഒരു ഭോഷമില്ലായ്മയും, പരൻ ധർമ്മവിജയി എന്നുമുള്ള പ്രതിപത്തി ചെയ്തു], സന്ധിചെയ്തിട്ടു. വിപരീതമാകിൽ എൻറവാറു, താൻ ചെരുക അപ രാധി ആവിതു താൻ, അവൻ^{25b} അധർമ്മവിജയിയായിട്ടു താൻ ചെയ്തിൽ വിക്രമംകൊണ്ടു സിദ്ധി²⁶ നിന്നെപ്പിട്ടു താൻ, വേങ്ങിപ്പോവിതു^{26a} താൻ ഒൻറു ചെയ്തു.

[എൻറു ബലവതാ വിഗ്രഹോപരോധമേതവഃ എൻറു സൂത്രം മുടിഞ്ഞിട്ടു.]

[2. ദണ്ഡോപനതവൃത്തം.]

സന്ധേയസ്യ വാ ള്ളതം പ്രേഷയേൽ. തേന വാ പ്രേഷിതം അർത്ഥമാനാഭ്യോം സൽകൃത്യ ബ്രൂയാൽ—‘ഇദം രാജന്ദഃ പണ്ഡോഗാരം, ഇദം ദേവീകുമാരാണാം ദേവീകുമാരവചനാദേ, ഇദം രാജ്യം അഹം ച തപദപ്പണ്ണഃ’ ഇതി.

ലബ്ധസംശ്രൂയഃ സമയാചാരികവദേ ഭർതരി വത്തേത. ഓട്ടാണി ച കർമാ, ബുവാഹ, വിവാഹ, പുത്രാഭിഷേ-

* സന്ധേയതേ M, V, G.

† അസുരവിജയി! M, V. അസുരവിജിഗീഷു! G.

25a. സന്ധിയുണ്ടാക്കുന്നതിന്നു വഴിയുണ്ടാക്കി.

25b. പരൻ.

26. മൂലത്തിൽ സന്ധി എന്നു പാഠാന്തരം.

26a. ഭേങ്ങിപ്പോരിക.

ക,ാശപഞ്ച,ഹസ്തിഗ്രഹണ,സത്ര,യാത്രാ,വിഹാരഗമനാ-
നി ചാനജ്ഞാതഃ കുർവീത. സ്വപ്രഭുവസ്ഥിതപ്രകൃതി-
സന്ധിം ഉപഘാതം അപസൃതേഷു വാ സമനജ്ഞാതഃ
കുർവീത. ഋഷ്യപുരജാനപദോ വാ ന്യായവൃത്തി-
രന്യാം ഭൂമിം യാചേത. ഋഷ്യവദുപാംശുദണ്ഡേന വാ
പ്രതികുർവീത. ഉചിതാം വാ മിത്രാൽ ഭൂമിം ദീയ-
മാനാം ന പ്രതിഗ്രഹ്ണീയാൽ മന്ത്രി,പുരോഹിത,-
സേനാപതി,യുവരാജാനാമന്യതമം, അദൃശ്യമാനേ ഭർ-
ത്തരി പശ്യേൽ. യഥാശക്തി ചോപകയ്യാൽ. ദൈവ-
തസ്വസ്തിവാചനേഷു തൽപരാ ആശിഷോ വാചയേൽ
സ്വർവത്രാത്മനിസ്വർഗം ഗുണം ബ്രൂയാൽ.

‘ദണ്ഡോപനതവൃത്ത’മെന്തിതു സൂത്രം. ഭണ്ഡിനാൽ അധഃകൃത
നായിരുന്നവരുടെ അനുഷ്ഠാനം ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നതു സൂത്രാർത്ഥം.
സംബന്ധമാവിതു, ജ്ഞാതാൻ സന്ധ്യ ചെച്ചുതൊഴിവോനാകിൽ
ദണ്ഡോപനതവൃത്തം താൻ ആബലിയസയോഗം താൻ ഒരു ചെ-
ണ്ണിതു [എൻറ] കീൾ ചൊല്ലിതു.²⁷ ദണ്ഡോപനതവൃത്തത്തെ ചൊല്ലി
തില്ല. അതിപ്പോൾ† ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നതു സംബന്ധം.

† പ്ലോൺ V.

27. ‘ചെണ്ണിതു കീൾ ചൊല്ലിതു’ എന്ന് എല്ലാ മാതൃകകളിലും കാണുന്നു. പാഠം
‘ചെണ്ണുതു’ എന്നാക്കിയാൽ ‘എൻറ’ കൂടാതെ കഴിയാം.

അഭിയോഗിക്കിൻവൻ ധർമ്മവിജയി, സന്ധ്യയനെൻറു തോൻറു കിൽ, അവനു ഭൂതനെയും കൊടുത്തു പോക്കുവിതു. അവൻ പക്കൽ നിൻറു വരിൻറ ഭൂതനെ ധനം കൊടുത്തും സൽക്കാരം ചെയ്തും കൊണ്ടാടിച്ചൊല്ലുവിതു—‘ഇതു രാജാവിനു പാകം²⁸ ഞാൻ കൊടുത്തു പോക്കിൻറിയു*.

എന്നുടെ ദേവിയും മക്കളും രാജാവിനുടെ ദേവിക്കും മക്കൾക്കും കൊടുത്തു പോക്കിൻറീ പാകം ഇവ. രാജ്യവുമെന്നെയും രാജാവിനു കൊടുത്തേൻ. കണ്ടുകൊൾകു* എൻറു ചൊല്ലി പാകമും കൊടുത്തു സന്ധ്യ ചെയ്തു സംശ്രയം ലബ്ധമാട്യാൽ, അനന്തരം സമയാചാരിക²⁹ത്തിൽ ചൊല്ലിൻവണ്ണം സ്വാമിയെ പ്രതി^{29a} ഭൂതൻ ഇരിക്കുമാറിരിപ്പിതു. ഇരിക്കുമാറാവിതു:—ദുർഗ്ഗാദികർമ്മങ്ങൾ, ആവാഹമും, വിവാഹമും^{29b}, പുത്രാഭിഷേകം, കുതിര വില്പൈക്കു കൊൾകയും, ആനകെട്ടുമതും, സത്രമും [അതാവിതു യാഗാത്ഥമായൊക്കെ ഭിക്ഷയും], യാത്രയും, വിഹാരമാവിതു മാൻ അവി എൻറീജ്ഞാതിയും³⁰—ദുർഗ്ഗാ

* പോകിനിയു M, V. -ൻറിയു G.

† പോകുന്ന M, V. പോകിൻറ G.

‡ ലബ്ധനായാൽ M, V, G.

28. സമാനം. (പണ്യാഗാരം എന്നു മൂലം. അതിലുള്ള വിശിഷ്ടരത്നം എന്നു താൽപര്യം.) cf. ‘ഞാൻ നൽകിന പാകമിതെൻറങ്ങു ചൊല്ലെൻറാൻ’—രാ. ച. 131-11.

29. അധി. 5, പ്രക. 93.

29a. cf. ‘ഇവനത്തെ പ്രതി നോക്കിനിൻറു’—ബ്ര. പു., പേ. 57.

29b. ആവാഹം കന്യാസ്വീകരണം. വിവാഹം കന്യാദാനം.

30. അവി—ആടു. മാൻ, കാട്ടാടു മുതലായവയെ വേട്ടയാടൽ എന്നാണാശയം.

ദികർമ്മങ്ങൾ³¹. ഇച്ചൊന്നവെല്ലാം രാജാവിനുടെ അനുജ്ഞകൊണ്ടു ചെയ്തു. തന്നെയ ഭൂമിയിലിരുന്ന തന്നെയ പ്രകൃതികൾ പിഴ ചെയ്തവരളോടു³² സന്ധിയും വിഗ്രഹവും ഇവന്നു ചൊല്ലി, ഇവനാലുന ജ്ഞാതനായേ ചെയ്തു. തന്നുടെ ജനപദം ദൃഷ്ടമായിട്ടിരിക്കിൽ, താൻ ന്യായവൃത്തികനായേ നിൻറ രാജാവിനെ മറെറാരു ഭൂമിയിര പ്പിതു. ദൃഷ്ടുൾ പ്രതികാരം ചെയ്തോരെക്കണക്കെ^{32a} ഉപാശ്രു ണ്ടോരെക്കണ്ടു പ്രതികാരം ചെയ്താലുമമയം³³. ദൃഷ്ടപ്രതീകാരം യോഗ വൃത്തത്തിൽ ചൊല്ലിതു.^{33a} ഉചിതയായൊള്ളു*³⁴ ഭൂമി മിത്രനെ പ്പറിച്ചു^{34a} സ്വാമി കൊടുപ്പാൻ ചൊല്ലുകിൽ അതു കൊള്ളാതൊഴി വിതു³⁵. കൊൾകിൽ മിത്രമാനി വരും. അതു ഭോഷം. അതുവരൊല്ലാ. ഇനി മന്ത്രി, പുരോഹിതൻ, സേനാപതി, യുവരാജാവു എന്നിവര

മായൊള്ള M. V.

31. വാക്യത്തിലെ സമുച്ചയക്കുഴപ്പം നോക്കുക.

32. പിഴചെയ്ത പ്രകൃതികളോടു്.

32a. ദൃഷ്ടുൾ പ്രതികാരം ചെയ്യുന്നതുപോലെ. cf. തമിൾ, 'തരുപ്പണത്തെ മാച്ചു കൊത്താർ പോല' (ഒപ്പണത്തെ ചളി മാക്കുന്നതുപോലെ).

33. സ്വദേശവാസികളായ ദൃഷ്ടരോടു ദൃഷ്ടരോടെന്നപോലെ രഹസ്യദണ്ഡങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കണം എന്നു താൽപര്യം.

33a. അധി. 5.

34. 'ഉചിതമായൊള്ളു' എന്ന പാഠവും ശരിയാകാം. ഇത്തരം വിശേഷണവിശേഷ്യപ്പെറ്റാത്തതത്തിൽ വ്യാഖ്യാതാവിനു വലിയ നിർബ്ബന്ധമില്ലെന്നതിന്നു തളിവുണ്ട്.

34a. പ്രയോഗം സൂക്ഷിക്കുക. സൂത്രത്തിൽനിന്നു തട്ടിയെടുത്തു എന്നർത്ഥം.

35. ദൃഷ്ടരൊന്നുമില്ലാത്തതാണെങ്കിലും, വിജിഗീഷുവിന്റെ മിത്രങ്ങളിൽനിന്നു അവഹരിച്ച സ്വാമി കൊടുക്കുന്ന ഭൂമി സ്വീകരിക്കുതെന്നു താൽപര്യം. കൊടുപ്പാൻ ചൊല്ലുക—കൊടുക്കാമെന്നു പറയുക (കൊടുക്കുന്നതിനു് ആജ്ഞാപിക്കുക എന്ന യഥാശ്രുത യ അർത്ഥമല്ല).

ളാ^{35a} ലോരത്തക്കരത്താൻ‡ കാൺപിതു രാജാവിനെക്കാണാൻ അവ സരമില്ലയാകിൽ*³⁶. തന്നടയ ശക്തിക്കു തക്കളവു ധനമും രാജാവിന്നു കൊടുപ്പിതു. ദേവാരാധനത്തിലും ബ്രാഹ്മണരെ ഉത്തി സ്വസ്തിവാചനം ചെയ്യുമെത്തും, ബ്രാഹ്മണരെക്കൊണ്ടു രാജാവിന്നു ആശി ചൊല്ലിപ്പിതു. എല്ലാടത്തും ആത്മനിസർഗ്ഗം³⁷ ചൊല്ലവിതു എൻറവാറു, സ്നാനഭോജനാദികൾ ചെയ്യാൻ, 'സ്വാമി സ്നാനഭോജനാദികൾ ചെയ്തപ്പോൾ³⁸ ഞാൻ സ്നാനഭോജനാദികൾ ചെയ്വൻ' എൻറ^{38a} ചൊല്ലവിതു. ഗുണങ്ങളും സ്തുതിപ്പിതു.

ഇനി ശ്ലോകം—

സംയുക്തബലവൽസേവി
വിരുദ്ധഃ ശങ്കിതാദിഭിഃ
വർത്തത ദണ്ഡോപനതോ
ഭർതശ്ചേവമസ്ഥിതഃ.

‡ അന്നം M, V.

* -ക്കിൽ M, V.

‡ ചെയ്ക്കൻറ G.

35a. എന്നിവരിൽ.

36. മന്ത്രി തുടങ്ങിയവരെ സ്വാമി കാൺകെ സന്ദർശിപ്പാൻ പാടില്ല എന്നാണ് മൂലത്തിൽ.

37. ആത്മാപ്പണം.

38. ചെയ്യുമ്പോൾ അഥവാ ചെയ്തുകഴിഞ്ഞാൽ എന്നർത്ഥത്തിൽ.

38a. 'ചെയ്ക്കൻറ' എന്ന G പാഠം ശരിയാണെങ്കിൽ അതു കാലസാമീപ്യം കാനിയാൻ ഭാവ്യത്വത്തിൽ ഭൂതപ്രയോഗമാണെന്നു കല്പിക്കണം. 'സ്വാമി...ചെയ്തപ്പോൾ' എന്ന പ്രയോഗം ഈ ഉപഹത്തെ ബലപ്പെടുത്തുന്നു. M, V കൾ 'ചെയ്ക്കൻ' എന്നാണ് എഴുതുന്നത്. 'ഞാൻ' V യിൽ കാണുന്നില്ല.

ശ്ലോകാത്ഥമാവിതു— സഃ യൗകതരാവോർ യൗനമൗലാഭി* സംബന്ധ
വഴിമേൽ³⁹ സംബലരായൊള്ളവരൾ†. ബലവത്തുക്കളാവോർ ശക്തി
സമ്പന്നരായൊള്ള മഹാമാത്രർ^{39a}. അവരളാൽ അനുഗ്രഹീതനായിട്ടിരി
പ്പിതു. അവസ്ഥിതനായി⁴⁰ ഭണ്ഡോപനതൻ സ്വാമിയിന്നെ പ്രതി⁴¹
വർത്തിപ്പിതു.

[ഭണ്ഡോപനതവൃത്തമാകിൻറ സൂത്രമും പതിനഞ്ചാമധ്യായമും
മുടിഞ്ഞിതു.]

* യൗവനമൗലാഭി (?) M, V, G.

† സംബന്ധമായൊള്ളവരൾ M, V. -രായൊള്ളവരൾ G.

39. രക്തബന്ധം, പാരമ്പര്യബന്ധം എന്നിവ വഴി. യോനി > യൌനം.
മൂലം > മൗലം.

39a. സ്വാമിയെ സംബന്ധിച്ചവരാണ് രണ്ടു കൂട്ടരും.

40. ഇപ്രകാരം സ്ഥിതിചെയ്ത എന്തർത്ഥം. 'തദ്വിഷ്ണുരായ' വിരോധിച്ചാൽ
എന്ന മൂലഭാഗം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

41. നേക്കു. ഏ. തം പ്രതി (സം.).

പ്രകരണം 121. ഭണ്ഡോപനായിവൃത്തം.

അനുജ്ഞാതസ്തദ്ധിരണ്യോദേഹകരം ബലവാൻ വി-
ജിഗീഷമാണോ, യതഃ സ്വപ്രമിഃ സ്വർതുവൃത്തിശ്ച
സ്വസൈന്യാനാം അമൃതഗാപസാരഃ ശത്രുവാർഷ്ണിര-
നാസാരശ്ച, തതോ യായാൽ. വിപശ്ചയേ കൃതപ്രതി-
കാരോ യായാൽ.

‘ഭണ്ഡോപനായിവൃത്തമെവിത്’ സൂത്രം. പടകൊണ്ടു് അനന്ത
രൈകാന്ത[ര]രായൊള്ള¹ പ്രകൃതികളെ ഒതുക്കു്*മവൻ ഭണ്ഡോപ
നായി ആവോ.² അവനടയ അനുഷ്ഠാനം ചൊല്ലിൻറിതെമ്പിതു സൂത്രാ
ത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു, വിജിഗീഷ ഭണ്ഡോപനതനാം നാൾ അനു
ഷ്ഠിക്കമാറു ചൊല്ലി; [ഇപ്പോൾ ഭണ്ഡോപനായിയായു്]^{2a} അനുഷ്ഠിക്ക
മാറു ചൊല്ലിൻറിതെമ്പിതു സംബന്ധം.

* ഒക്കുമവൻ M, V. G യിൽ ഇതെഴുതി വണക്കുമവൻ എന്നു തിരുത്തി
ക്കാണുന്നു.

† -നതനാനാൽ M, V.

1. അനന്തരർ—അനന്തരമേശ്വരനുള്ളവർ (ശത്രുക്കൾ). ഏകാന്തരർ—തദനന്തര
മേശ്വരനുള്ളവർ (മിത്രങ്ങൾ). ‘ഏകാന്തരായുള്ള’ എന്നു പകർപ്പുകളിൽ.

2. ശത്രുക്കളെ ബലാൽക്കാരേണ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരുന്നവൻ എന്നും അത്ഥം
കാണുന്നു.

2a, സന്ദർഭം നോക്കിപ്പോത്താണു്; മാതൃകകളിൽ ഇല്ല.

വിജിഗീഷു, യാതവ്യനാൽ പൊന്നിന്ന കൊടുത്തുപോക്കിയവൻ, താരേ^{2b}നെൻറ അവനാൽ അനുജതാനായവൻ, ഇന്നു കൊടുത്തു പോക്കിയ പൊൻ തനക്കു കൊള്ളൊല്ലാതൊഴിഞ്ഞതിന്നു തക്കളവു യാതവ്യനുഭോഗം വരുമാ, ബലവാനായിരുന്ന വിജിഗീഷു യാതവ്യ നൊരുത്തനെ യാതൊരുപായത്താൽ സാധിപ്പിതു, അവനെ അപ്പുണ്ണം സാധിപ്പാൻ ഇല്ലയുടേനായ് യാതവ്യന്മേൽ പട എടുപ്പിതു³. പല യാതവ്യരുൾകിൽ, യാവനൊരുത്തന്മേൽ പട എടുക്കുമ്പോൾ തന്നെ ട്രുമിയുടെ പോകലാവിതു, നല്ല കാലത്തു പോകാവിതു, കൊറും കൂഴം⁴ കുറവിൻറിയെ പോകലാവിതു*^{4a}—അങ്ങനെയൊത്ത യാതവ്യന്മേൽ പട എടുപ്പിതു. അതെയുമല്ല, യാതവ്യനുക്കു ദുർഗ്ഗമം അപ സാരമമിൻറിയെ⁵ ഇരിപ്പിതു, വിജിഗീഷുതനക്കു പാർണ്ണിഗ്രാഹനം യാതവ്യനും ആസാരമമിൻറിയെ ഇരിപ്പിതു യാവനൊരുത്തന്മേൽ പോയാൽ, അവ[നെ] നോക്കി പട എടുപ്പിതു. സ്വഭ്രുമിയുടെ, നല്ല

‡ യാതവ്യനെ M, V, G.

* -ലാവിതു(ം) ചെയ്യ M, V, G.

2b. തരാം, തരുവൻ എന്ന വിധ്യർത്ഥത്തിലാണ്. സാധാരണ നിഷേധാർത്ഥമാണുള്ളത്. ഴ. 'താരാനോ തരുവോ'. ലി. ഉ. പ. 151. ദ്രുയിൽ 'താരൻ' എന്ന് എഴുതി 'താരൻ' തിരുത്തിയിരിക്കുന്നു. 'താരേൻ' എന്നതിനെ 'തരേൻ' എന്നാക്കി യാലും ഫലം ഒന്നുതന്നെ. പുരുഷപ്രത്യയമേ ഉള്ള, നിഷേധപ്രത്യയം അന്തർഭവിച്ചിട്ടില്ല എന്നു കല്പിക്കണം.

3. വളരെ ക്ലിഷ്ടമായ വാക്യഘടന. 'സന്ധിപ്രകാരം ഹിരണ്യം കൊടുക്കുമെന്നു സമ്മതിച്ചിട്ടു പിന്നെ അതു കൊടുക്കാതെ തനിക്കു വെറുപ്പുണ്ടാക്കിയ ശത്രുവിനെ ജയിക്കുവാൻ ഇച്ഛിക്കുന്ന ബലവാനായ വിജിഗീഷുവിനെപ്പറ്റിയാണ് പറയുന്നത്' (ഴ. കെ. വി. എം., പേ. 553). വിജിഗീഷു, യാതവ്യൻ ഈ പദങ്ങളുടെ ആവർത്തനമാണ് അധികം കഴുപ്പുണ്ടാക്കുന്നത്.

4. ശൈലി നോക്കുക. കൂഴം ഭക്ഷണാർത്ഥകം തന്നെ.

4a. 'ചെയ്യ' എന്നിവിടെ മാതൃകകളിൽ കാണുന്നത് വിട്ടിരിക്കുന്നു.

5. രക്ഷപ്പെടാനുള്ള മാർഗ്ഗമില്ലാതെ.

കാലത്തു്, എൻറിച്ചെന്ന ജാതി പോവാത്തതാകിൽ† ഭൂമ്രാദികൾ
[കും] പാർണ്ണിഗ്രാഹാദികൾക്കും പ്രതീകാരം ചെയ്തപോവിതു.

സാമദാനാഭ്യം ഓർബലാനപനമയേൽ. ഭേദേണ്ഡാ-
ഭ്യം ബലവതഃ.

നിയോഗവികല്പസമുച്ചയൈശ്ചോപായാനാം അനന്ത-
രൈകാന്തരാഃ പ്രകൃതിഃ സാധയേൽ.

ഗ്രാമാരണ്യോപജീവിവ്രജവണിക്വപമാനപാലനം ഉജ്-
സ്ഥിതാപസൃതാപകാരിണാം ചാപ്പണം ഇതി സാന്തപ
മാചരേൽ.

ഭൂമിദ്രവ്യകന്യാദാനം അഭയസ്യ ചേതി ദാനമാച-
രേൽ.

യാതവ്യന്മാരെ വണക്കുവാൻ^{5a} ഉപായങ്കൾ ചൊല്ലിൻറതു.
ഓർബലരായൊള്ളവരളെ സാമദാനം കൊണ്ടു വണക്കുവിതു. ബലവ
ത്തുക്കളെ ഭേദേണ്ഡം കൊണ്ടു വണക്കുവിതു. സമരെയും ഭാനഭേദം‡
കൊണ്ടു വണക്കുമാറു ഉഘ്നിച്ചുകൊൾക.

† പോവത്താകിൽ G.

‡ സാമഭേദം G.

5a. (പ്രയോഗം) കീഴിലാക്കുവാൻ. <വണങ്ങുകതലം>—(ക. ബജ്ജ) To bend,
yield, worship—T. Lex.). ആരാധനാർത്ഥം കമ്പിട്ടുന്നതിൽനിന്നു വരുന്ന,

ഇനി ഉപായങ്ങളായ നിയോഗം, വികല്പം, സമുച്ചയം എൻറി മൂന്നുകൊണ്ടു അനന്തരൈകാന്ത[ര]ായുള്ള പ്രകൃതികളെയും സാധിപ്പിച്ചു. നിയോഗമാവിതു, ഒരുപാധമേ നിയമിച്ചു നിയോഗിക്കുമതു. വികല്പം [ഇതു]താൻ മറ്റൊന്നു താൻ പ്രയോഗിക്കുമെൻറ വാദ്⁶. പുരുഷസ്വഭാവത്തുകു തക്കവാറു ഒരുത്തനിൽ സാമമേ പ്രയോഗിപ്പിച്ചു. ഒരുത്തനിൽ സാമം താൻ ഭേദം താൻ പ്രയോഗിപ്പിച്ചു. ഒരുത്തനിൽ സാമഭേദംകൊണ്ടു സാധിപ്പിച്ചു അനന്തരൈകാന്ത[ര]ായുള്ളവരളെ.

ഇനി സാമരൂപം ചൊല്ലിൻറിതു. ദുർബ്ബലനായൊള്ള വിജിഗീഷു യാതവ്യൻ കളഞ്ഞുപോയ ഗോമഹിഷാദികളെയും, താമേ⁷ പോയ ഓസീദാസാദികളെയും, യാതവ്യനു അപകാരം ചെയ്തിട്ടു പോയ ക്ഷത്രിയദികളെയും യാതവ്യനേ⁸ കൊടുപ്പിച്ചു. ഇതു സാമം.

ദാനമാവിതു—ഭൂമി കൊടുപ്പിച്ചു. അയ്യം കൊടുപ്പിച്ചു. പൊൻ കൊടുപ്പിച്ചു. ദ്രവ്യം കൊടുപ്പിച്ചു.

സാമന്ത, ഓടവിക, തൽകലീന, ഓവരുദ്ധാനാം അന്യത—
മോപഗ്രഹണേ കോശദണ്ഡഭൂമിദായയാചനമിതി ഭേദ-
മാചരേൽ.

† വികല്പം താൻ M, V, G.

6. വികല്പം എന്നാൽ ഏതെങ്കിലും ഒരു പ്രയോഗിതുക എന്നർത്ഥം.

7. താനേ (ഏ. വ.).

8. യാതവ്യപദത്തിന്റെ ആവർത്തനം ഉദാഹരണകമായിരിക്കുന്നു. സർവ്വനാമങ്ങളുടെ പ്രയോഗം വാക്യങ്ങളിൽ കറെ ചുരുക്കമാണ്. (cf. f. n. 3).

പ്രകാശ, കൂട, തുഷ്ണീംയുദ്ധ, ദുർഗ്ഗലംഭോപായൈഃ അമിത-
ഗ്രഹണമിതി ദണ്ഡമാചരേൽ.

ഭേദമാവിതു—യാതവ്യന്തഃ സാമന്താടവികർ, തൽക്ഷലീനൻ⁹,
അവരുലൻ¹⁰ എന്നിവർ കളാലോരുത്തനൈ¹¹ സ്വീകരിച്ചു ഭണ്ഡാ-
രമും, പടയും, ഭൂമിയും, ഭായമും അവരളെക്കൊണ്ടു യാതവ്യനെ
വേണ്ടുവിതു¹². അവിറ്ററിൽ ഭായം തൽക്ഷലീനനെയും, അവരുലനെയും
കൊണ്ടു വേണ്ടുവിതു.

ദണ്ഡം പ്രയോഗിക്കുമാറാവിതു—പ്രകാശയുദ്ധം, കൂടയുദ്ധം, ദുർഗ്ഗ-
ലംഭോപായം^{12a} മേൽ ചൊല്ലിൻറവുകൊണ്ടു ശത്രുവിനെ വലിയ¹³
പ്പിടിച്ചു കൊടുവിതു. എൻറിവണ്ണം വണക്കപ്പെട്ടിരുന്ന യാതവ്യ-
ന്താക്കൊണ്ടുപയോഗിക്കുമാറാവിതു.¹⁴

ഏവമുത്സാഹവതോ ദണ്ഡോപകാരിണഃ സ്ഥാപ-
യേൽ, സ്വപ്രഭാവതഃ കോശോപകാരിണഃ, പ്രജ്ഞാ-
വതോ ഭൂമ്യുപകാരിണഃ.

† -നിവരളാ G.

9. അവരുടെ കുടുംബക്കാരൻ.

10. യാതവ്യന്റെ പുത്രാദികൾ (നിയന്ത്രിക്കപ്പെട്ടവർ).

11. ഇവരിൽ ഒരാളെ.

12. യാചിതൃണം.

12a. കോട്ടപിടിക്കാനുള്ള ഉപായം. തുഷ്ണീംയുദ്ധം വിട്ടു.

13. ബലാൽക്കാരമായി.

14. യാതവ്യന്താക്കെ കീഴടക്കാനുള്ള ദണ്ഡാചരണമാണിതു എന്നാണു് മൂലത്തിലെ
ആശയം. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ പാഠം വ്യത്യസ്തമായിത്തോന്നുന്നു.

തേഷാം പണ്യപത്തനഗ്രാമഖനിസഞ്ചാതേന രത്നസാര-
ഫൽഗുകപ്യേന ദ്രവ്യഹസ്തിവനവ്രജസമത്ഥേന യാന-
വാഹനേന വാ യദ് ബഹുശ ഉപകരോതി, തച്ചിത്ര-
ഭോഗം; യദ് ദണ്ഡേന കോശേന വാ മഹദ്യുപകരോതി
തന്മഹാഭോഗം; യദ് ദണ്ഡകോശഭൂമീരുപകരോതി, തൽ
സവ്ഭോഗം.

യദമിത്രമേകതഃ പ്രതികരോതി, തദേകതോ ഭോഗി.
യദമിത്രം ആസാരം ചാപകരോതി, തദ്യദയതോഭോഗി.
യദമിത്രാസാരപ്രതിവേശാടവികാൻ സർവതഃ പ്രതി-
കരോതി, തൽ സർവതോഭോഗി.

ഇവണ്ണം സാമാദികളാൽ വണക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഉത്സാഹമുടയ യാത
വൃന്ദാഭരൈ ദണ്ഡോപകാരികളാക്കി നിറുത്തുവിതു, എൻറവാറു വിക്രമ
സാധ്യമായുള്ള കാര്യത്തിൽ നിറുത്തുവിതു. പ്രഭാവത്തുക്കളായുള്ള
വരളെ ധനോപകാരികളാക്കി നിറുത്തുവിതു. പ്രജ്ഞാവത്തുക്കളെ
ഭൂമ്യുപകാരികളായ് നിറുത്തുവിതു.¹⁵

ദണ്ഡോപനതന്മാർക്കു ഉപകാരഭേദവഴിമേൽ സഃജ്ഞാഭേദം ചൊ
ല്ലിൻറിതു. ദണ്ഡോപനതന്മാരിൽ യാവനൊരുത്തൻ പണ്യപത്തന
ത്തിലും ഖനിയിലും ഉണ്ടാകിൻറ രത്നം, സാരം¹⁶, ഫൽഗു¹⁷, കപ്യം¹⁸

15. യാതവൃന്ദാഭരൈ സ്വഭാവം നോക്കി സൈന്യം, ധനം, ഭൂമി ഇവകൊണ്ടു
തനിസ്തുപകാരികളാക്കി നിർത്തണം.

16. ചന്ദനാദികൾ.

17. ശംഖാദികൾ.

18. വസ്ത്രാദികൾ.

എൻറീവും, ദ്രവ്യവനം ഹസ്തിവനം, വൃജം എൻറീവറിൽ ഉളവാകിന്റെ യാനവാഹനങ്ക[ളും] കൊണ്ടു് പലമുറയായ് കൊടുത്തുപകരിപ്പോൻ, (i) ചിത്രഭോഗമിത്രൻ¹⁹ അവനക്കു പേർ. യാവനൊരുത്തൻ പടയും ഭണ്ഡാരമും കൊടുത്തു പെരുക ഉപകരിപ്പോൻ, അവൻ (ii) മഹാഭോഗമിത്രൻ എന്റോൻ^{19a}. യാവനൊരുത്തൻ പടയും, ഭണ്ഡാരമും, ഭൂമിയും, കൊടുത്തുപകരിപ്പോൻ, അവൻ (iii) സർവ്വഭോഗമിത്രനെന്റോൻ.[‡]

യാവനൊരുത്തൻ അമിത്രനൊരുത്തനെ ചെറുപ്പോൻ, അവൻ (iv) ഏകതോഭോഗി. യാവനൊരുത്തൻ വിജിഗീഷുവിനടയ അമിത്രനെയും ആസാനെയും²⁰ ചെറുപ്പോൻ, അവൻ (v) ഉഭയതോഭോഗി. യാവനൊരുത്തൻ അമിത്രനെയും, അവനടയ ആസാനെയും പ്രതിവേശനെയും²¹ ആടവികന്മാരെയും എങ്ങും ചെറുപ്പോൻ, അവൻ (vi) സർവ്വതോഭോഗി.²²

† -നകരംകൊണ്ടു M, V, G.

‡ എന്നോൻ M, V.

19. പലതരത്തിൽ അനുഭവം—ഉപയോഗം—ഉള്ള മിത്രം എന്നർത്ഥം.

19a. എന്നു പറയുന്നവൻ. > എന്നോൻ.

20. ശത്രുവിന്റെ മിത്രം.

21. പാർശ്വസ്ഥനായ ശത്രു.

22. ഏകതോഭോഗി, ഉഭയതോഭോഗി, സർവ്വതോഭോഗി എന്നിവയ്ക്കു ഒരീടത്തും, രണ്ടീടത്തും, എല്ലാടത്തും ഉപയോഗമുള്ളതു് എന്നു ക്രമത്തിൽ അർത്ഥം.

പാർഷ്ണിഗ്രാഹശ്വാടവികഃ ശതുമുഖ്യഃ ശതൂർ വാ ഭൂമി-
ദാനസാധ്യഃ കശ്ചിദാസാഭ്യേത, നിർഗുണയാ ഭൂമൈന-
മുപഗ്രാഹയേൽ, അപ്രതിസംബദ്ധയാ ഓർഗസ്ഥം, നിര-
പജീവ്യയാടവികം, പ്രത്യാദേയയാ തൽകലീനം, ശതോ-
ത്പച്ഛിന്നയാ ശതോത്പദഭൂതം, നിത്യാമിത്രയാ ശ്രേണി
ബലം, ബലവൽസാമന്തയാ സംഹതബലം, ഉഭാഭ്യോം
യുദ്ധേ പ്രതിലോമം, അലബ്ധവ്യായാമയോത്സാഹിനം,
ശൂന്യയാരിപക്ഷീയം, കർശിതയാപവാഹിതം, മഹാ-
ക്ഷയവ്യയനിവേശോ ഗതപ്രത്യാഗതം, അനുപാശ്ര-
യയാ പ്രത്യുപസൃതം, പരേണനധിവാസ്യയാ സ്വയ-
മേവ ഭർത്താ മുപഗ്രാഹയേൽ.

ഇനി ദാനപ്രയോഗത്തിൽ ഭൂമി കൊടുക്കുമാറു ചൊല്ലിയിട്ടു.
ഇന്നപ്പോൾ, ഇന്നവാര, ഇന്ന ഭൂമി കൊടുപ്പു† എൻറുള്ളടം ചൊ
ല്ലിയിട്ടു. പാർഷ്ണിഗ്രാഹൻ, ആടവികൻ, ശതുമുഖൻ [എൻറവാര
ശതവിനടയ അമാത്യാഭി],^{22a} ശത, ഇവരളാലൊരുത്തൻ ഭൂമിദാന
സാധ്യനാകിൽ നിർഗുണയായൊക്കു‡ ഭൂമി കൊടുപ്പിതു. ഓർഗസ്ഥനായൊ
ള്ളവന്നു അവനടയ ഓർഗത്തിന്നകൻറ²³ ദേശാന്തരവ്യവഹിതയായൊ

† കൊടുപ്പു M.

‡ അയൊക്കു M, V.

22a. മുഖ്യനായ ശതവേന തേറിദ്ധരിക്കാതിരിപ്പാനാണു വിവരണം.

23. ഒറ്റത്തിൽനിന്നകന്നു. നിന്നു > ഇന്നു (നലോപവും ഇകാരദൈർഘ്യവും)
> ഇന്നു. cf. 'മേലിന്ന ചിലവാര വിണ തുടങ്ങി'—ഭാഗ. ഭാ. I. പേ. 27. 'ഒറ്റ
ത്തിന്നു' എന്നതിനെ ഉദ്ദേശിക്കുകയും ഗണിക്കാം. cf. അതിന്നടുത്തു, അതിന്നകലെ.
(cf. f. n. 24, പേ. 424).

ജതു കൊടുപ്പിതു. ആടവികന്ന നിരുപജീവ്യയായൊള്ളൊൻറു കൊടുപ്പിതു. നിരുപജീവ്യ എൻറൊറ്റു അപ്ലഫലയായൊള്ളതു കൊടുപ്പിതു. ശത്രുവിനയെ അപരുദ്ധനാകിൽ ശത്രുവിടെ^{23a} പ്പറിച്ചുകൊണ്ടുതെ കൊടുപ്പിതു. ശ്രേണീബലത്തിന്നു²⁴ നിത്യാമിത്രയായൊള്ള ഭൂമി കൊടുപ്പിതു. നിത്യാമിത്രലക്ഷണം²⁵ കീറ ചൊല്ലീതു. സംഘബലത്തിന്നു ബലവൽസാമന്തയായൊള്ള ഭൂമി കൊടുപ്പിതു. [ശ്രേണീബലത്തോടു സംഘബലത്തോടു ഭേദമാവിതു²⁶—മുഖ്യരഹിതയായൊള്ള^{26a} കൂട്ടുപട ശ്രേണീബലം; സംഘബലമാവിതു, നായകമു^{26b} ഒണ്ടായ് ക്ഷത്രിയപ്രായമുമായിരിപ്പിതു]. യുദ്ധത്തിൽ, പ്രതിലോമനാവോൻ കൂട യുദ്ധം വല്ലമവന്നു²⁷, ബലവൽസാമന്തയുമായ് നിത്യാമിത്രയായൊള്ള ഭൂമി കൊടുപ്പിതു. മഹോത്സാഹിയായൊള്ളവന്നു അലബ്ധവ്യായാമയായൊള്ള ഭൂമി കൊടുപ്പിതു. അലബ്ധവ്യായാമ എൻറൊറ്റു പടെ വ്യായാമമരിയ^{27a} ഭൂമി. അരിപക്ഷീയനായൊള്ളവന്നു ശൂന്യയാ

† യുള്ളതു G.

23a. ശത്രുവിൽനിന്നു. പാഠം 'ശത്രുവിനിടെ' എന്നായിക്കൂടെന്നില്ല.

24. നായകരില്ലാത്ത ജനസൈന്യം.

25. ചോരാടവികാദികളാണു നിത്യശത്രുക്കൾ.

26. രണ്ടും തമ്മിലുള്ള ഭേദമിതാണു. ഇത്തരം പ്രയോഗങ്ങൾ പല ദിശ്ശിലും വന്നിട്ടുണ്ടു്.

26a. വിശേഷ്യമായ കൂട്ടുപടയെ സ്ത്രീലിംഗമായി ഗണിച്ചിരിക്കുന്നു. (സംസ്കൃതത്തിലെ സേനയെ ഓർമ്മിച്ചുകൊണ്ടാകാം). എല്ലാ പകർപ്പിലും 'രഹിതയായൊള്ള' എന്നതന്നെ കാണുന്നു.

26b. നായകതപം, നായകസൽഭാവം. 'ഭണ്ഡനായകം കൊടുപ്പിതു' തുടങ്ങിയ പ്രയോഗങ്ങൾ നോക്കുക.

27. വല്ലമവൻ, അവന്നു എന്നാകേണ്ടതാണു്.

27a. സൈന്യവ്യായാമത്തിന്നു വിഷമമായ. 'പടെവ്യായാമം' റോസ്സമാസം.

യൊള്ള ഭൂമി കൊടുപ്പിതു, അവനടയ ഉപചയപ്രതിഷേധാത്മം²⁸.
അപവാഹിതനായൊള്ളവന്നു കർശിതയായൊള്ള ഭൂമി കൊടുപ്പിതു.
അപവാഹിതനാവോൻ യുദ്ധം ചെയ്തു ഉപതാപിയായൊള്ളവൻ*²⁹.
മഹാക്ഷയവ്യയനീവേശയായൊള്ള ഭൂമി കൊടുപ്പിതു ഗതപ്രത്യാഗത
നായൊള്ളവൻ³⁰. അനുപാശ്രയയെൻറവാറു, ദുർഗ്ഗരഹിതയായിരുന്നാ
ഭൂമി കൊടുപ്പിതു പ്രത്യാപസ്തതൻ³¹. പ്രത്യാപസ്തതനാവോൻ ശത്രുഭയ
ത്തിനാൽ തന്നടയ ഭേശം വിട്ടുപോയവൻ. ഇനി മറ്റു ചിലരാൽ
വാഴ്ചൊല്ലാത ഭൂമി അ³¹ഭൂമിയുടേയവന്നേ കൊടുപ്പിതു.

തേഷാം മഹോപകാരം നിവീകാരം ചാനവർതയേൽ.
പ്രതിലോമം ഉപാംശൂന്നാ സാധയേൽ. ഉപകാരിണം
ഉപകാരശക്ത്യാ തോഷയേൽ. പ്രയാസതശ്ചാത്മമാനശ്ച
യുതാൽ. വ്യസനേഷു ചാനഗ്രഹം. സ്വയമാഗതാനാം
യഥേഷ്ടദർശനം പ്രതിവിധൗ പ കയുതാൽ. പരിഭ-
വോപാലാതകത്സാതിവാദംശ്ചൈവ ന പ്രയുഞ്ജിത.
ഒത്തോ ചാഭയം പിതേവാനുഗ്രഹംണീയാൽ. യശ്ചാസ്യോ-

* ചെയ്തു പ്രതാപി- M, V.

† അനുപാശ്രയനെനവാറു ദുർഗ്ഗരഹിതമായിരുന്ന M, V, G.

28. വൃദ്ധി തടയുവാൻ.

29. 'അപവാഹിത'ന്നു നാട്ടിൽനിന്നു നീക്കപ്പെട്ടവൻ, യുദ്ധംകൊണ്ടു വിഷമിച്ച
വൻ, സന്ധിഭംഗിതൻ—ഇങ്ങനെയുള്ള അർത്ഥങ്ങളും കാണുന്നു. ഉപതാപി—ദുഃഖിതൻ.

30. ശത്രുവിനെ സേവിച്ചു മടങ്ങിവന്നവൻ വലിയ പുരുഷനാശവും ധന
വ്യയവും ആവശ്യമുള്ള ഭൂമി കൊടുക്കണം.

31. cf. 'ഇ വിദൂരൻ വിവാദശീലനാകയും'—ഭൂ. വാ., പേ. 34. 'ഇ വിശേഷ
മറിഞ്ഞു'—Ibid. പേ. 35.

പക്ഷാൽ തദ്ദോഷമഭിവീര്യംവ്യ പ്രകാശമേനം ഘോര-
യേൽ. പരോദോഗകാരണാദോ ദാസ്യകാർമ്മികവൽ
ചേഷ്ടേത. ന ച ഹതസ്യ ഭൂമിഭൂവ്യപുത്രാദാരാൻ അഭി-
മന്യേത. കല്യാണപുസ്യ സേപഷ്ട ചാത്രേഷ്ട സ്ഥാപ-
യേൽ. കർമ്മണി മൃതസ്യ പുത്രം രാജ്യേ സ്ഥാപയേൽ.
ഏവമസ്യ ദണ്ഡോപനതാഃ പുത്രപൗത്രാൻ അനുവർ-
തന്തേ.

ഇനി ദണ്ഡോപനതന്മാരിൽ യാവനൊത്തൻ മഹോപകാരനാ
നായിരിപ്പോന്നു†, നിർദ്വീകാരനായിരിപ്പോന്നും, അവന്നു പിഴ ചെ-
യ്യാതെ ഒഴിവിതു. പ്രതിലോമനെ ഉപാഗുദണ്ഡം കൊണ്ടു സാധി-
പ്പിതു.³² പ്രകാശവധം ചെയ്കിൽ മറെറാഴിഞ്ഞ ദണ്ഡോപനതന്മാർ
ഉദോഗം വരും. ഉപകരിക്കിൻവരൾക്കു ഉപകാരശക്തിക്കു തക്കവാറു
പ്രീതിപ്പെടുവിതു³³. അവരളുടെ പ്രയാസത്തുക്കു തക്കവാറു ധനം കൊടു-
പ്പിതും കൊണ്ടാടുവിതും ചെയ്തിതു. ഇവർക്കു വ്യസനമുണ്ടാകിലന്നു
ഗ്രഹം ചെയ്വിതു പുത്രഭാഗ്യമരണാദി[കളിൽ]³⁴. അനാഹുതരായേ
തക്കളെ സേവിപ്പാൻ വരുമവർക്കു യഥേഷ്ടമായ് കാഴ്ച കൊടു-
പ്പിതും³⁵, ആത്മരക്ഷാപ്രതിവിധാനമും ചെയ്വിതു. അനുരാഗാത്മം

† -യിരിപ്പോന്നു M, V, G.

32. പ്രതികൂലനെ രഹസ്യമായി ദണ്ഡിക്കുന്നു.

33. ഉപകരിക്കുന്നവരെ അർഹിക്കുവധം പ്രീതിപ്പെടുത്തണം.

34. 'മരണാദി' എന്നേ മാതൃകകളിൽ ഉള്ളൂ.

35. കാണാൻ സൗകര്യം നൽകുക എന്നർത്ഥം. കൂടിക്കാഴ്ചയാണ്, സമ്മാനമല്ല
വിവക്ഷ.

മായും അപായപ്രതിഷേധാത്മമായും അവിരണ്ടും ചെയ്തിട്ടു. പരിഭവം, ഉപഘാതം, കത്വം, അതിവാദമെൻറീവു ദണ്ഡോപനതന്മാരിൽ പ്രയോഗിയാതേയുമൊഴിവിട്ടു. പരിഭവം അപമാനം. ഉപഘാതം അവനുടെ ദോഷം ചൊല്ലുമതു. കത്വം ശരീരശ്രുതവൃത്താദികളായ നിന്ദ. അതിവാദം അതിസ്തുതി. ഇവെല്ലാമൊഴിവിട്ടു, അവരൾക്കു ഉദ്ദേശമുൾക്കൊണ്ടു വാഗ്വാദമൊഴിവാക്കിയ്ക്കുക. ഇവരൾക്കു അഭയം കൊടുത്തു തമ്മപ്പൻ മക്കളെ അനുഗ്രഹിപ്പാൻ അനുഗ്രഹിപ്പിച്ചു. യാവനൊരുത്തൻ വിജിഗീഷുതനാക അപകാരം ചെയ്യാൻ^{35a}, അവനായ അപരാധം [ഉൽഘാതം ചെയ്തു പ്രകാശമേ ഹനിപ്പിച്ചു]³⁶. മറ്റൊഴിഞ്ഞ ദണ്ഡോപനതന്മാർക്കു ഉദ്ദേശം പരിഹരിക്കുന്നായ്ക്കു ദണ്ഡോപനതന്മാരിൽ ചെയ്യാനുള്ള പദ്ധതിയെക്കുറിച്ചു ചോദ്യം ചെയ്താൽ³⁷. അങ്ങനെ ഹതനായവനുടെ പുത്രകളുമാഭിഭവ്യം, സ്വമുഖീവ^{37a} താൻ കൊടുവാൻ നിനയാക്കെ ഒഴിവിട്ടു. കൊണ്ടാൽ ദോഷം മേൽ ചൊല്ലിവിട്ടു.^{37b} അങ്ങനെ മക്കളില്ലാത്ത കലത്തിലുള്ളൊരുത്തരെ വാഴിപ്പിച്ചു. ഇവർക്കു കരുമത്തിനായ് പോയ് പട്ടമവനുടെ³⁸ മകനെത്തമ്മപ്പനുടെ

† ഉൽഘാതം M, V, G.

‡ തമ്മപ്പൻ M, V.

35a. ചെയ്യുന്നവൻ. (എല്ലാ പകർപ്പിലും 'ചെയ്യാൻ' എന്നതാണ്).

36. പകർപ്പുകളിൽ ഇല്ല.

37. ഉപാപ്രദണ്ഡം നടത്തിയാലും മതി എന്ന സാരം.

37a. സ്വപ്നം—സംപത്തു, സ്വന്തവസ്തു. തൊമ്മൻ എന്ന തത്ത്വം ശാസനങ്ങളിൽ കാണുന്നു. cf. 'പട്ടാര(കർ)ക്കൊള്ളു തൊമ്മിനും ശ്രീകോവിലക്കും'—കിളി. ശാ. (TAS V. പേ. 63 ff.) ല. 30.

37b. അടുത്ത പേജ് നോക്കുക.

38. വിജിഗീഷുവിനുവേണ്ടി യുദ്ധം ചെയ്തു മരിക്കുന്നവന്റെ.

രാജ്യം വാഴിപ്പിതു. ഇങ്ങനെ ചെയ്താൽ ഭണ്ഡോപനതന്മാർ വിജി
ഗീഷ്യവിനയ പുത്രപൗത്രന്മാരയും അനുവർത്തിപ്പർ.

യസ്തുപനതാൻ ഹതപാ ബദ്ധപാ വാ ഭൂമിദ്രവ്യപുത്ര-
ഭാരാൻ അഭിമന്യേത, തസ്യോദപിഗ്നം മണ്ഡലം അഭാ-
വായോത്തിഷ്ഠതേ. യേ ചാസ്യാമാത്യാഃ സ്വഭൂമിഷ്ഠാ-
യത്താഃ തേ ചാസ്യോദപിഗ്നാ മണ്ഡലമാശ്രയന്തേ.
സ്വയം വാ രാജ്യം, പ്രാണാൻ വാസ്യാഭിമന്യന്തേ.

യാവനൊരു വിജിഗീഷ്യ ഭണ്ഡോപനതന്മാരെ കൊൽവിതും കെ
ട്ടുവിതും ചെയ്തു അവരളുടെ പുത്രഭാരങ്ങളും, ഭൂമിയും, ദ്രവ്യവും കൊർ
വാൻ നിന്നെപ്പോൻ, അവനോടു ഉദപിഗ്നമായി എല്ലാ രാജമണ്ഡ
ലവും അവന്മേൽ പട എടുക്കും. വിജിഗീഷ്യവിനയ അമാത്യന്മാരു-
തന്നുടെ ഭൂമികളിൽ കർമ്മനിയുക്തരായിരിക്കുമവരളും, ഇവനെ ഭയപ്പെട്ട
മറെറാഴിഞ്ഞ മണ്ഡലങ്ങളെ^{38a} ആശ്രിപ്പർ. അൻറിയെ തങ്ങളേ രാജ്യം
വാണ കൊർവിതു താൻ, അവനെക്കൊൽവാൻ നിന്നെപ്പിതു താൻ
ഒൻറു ചെയ്വാൻ³⁹. ആകിൻറമയാൽ ഉപനതന്മാരെ കൊൽവിതും
കെട്ടുവിതും ചെയ്തു ഭൂമ്യാദികളെ പറിക്കുമതൊഴിവിതു.

ശ്ലോകം—

സ്വഭൂമിഷ്ഠ ച രാജാന-
സ്തസ്മാൽ സാമ്നാനുപാലിതാഃ
ഭവന്ത്യനുഗുണാ രാജന്തഃ
പുത്രപൗത്രാനുവർതിനഃ.

38a. രാജമണ്ഡലങ്ങളെ.

39. =ചെയ്തർ.

പൊരുളാവിതു:—രാജാക്കൾ ഭൂമി വാഴിൻവരളും, വിജിഗീഷ്യ
കൊടുത്തു അവനിടെപ്പൊറ്റു⁴⁰ ഭൂമി* വാഴിൻവരളും സാമംകൊണ്ടു
അനുപാലിക്കപ്പെട്ടാൽ അനുഗുണരമായി വിജിഗീഷ്യവിനയ മക്കൾ
മക്കളെ എല്ലാം അനുവർത്തിപ്പർ.†

[പ്രതിനാരായണയ്യയും ദണ്ഡോപനായിവൃത്തമാകിൻറ
സൂത്രമും മടിഞ്ഞിതു.]

* അവനിടെപ്പൊറ്റും ഭൂമി G.

† പൊർ M.

40. അവനിൽനിന്നു വാങ്ങി.

പ്രക. 122—123. സന്ധികമ്മ,
സന്ധിമോക്ഷശ്വ.

[1. സന്ധികമ്മ.]

ശമഃ സന്ധിഃ സമാധിരിത്യേകോത്ഥഃ. രാജന്താം
വിശ്വാസോപശമഃ ശമഃ സന്ധിഃ സമാധിരിതി.

‘സന്ധികമ്മ’മെവിതു സൂത്രം¹. സന്ധിയുടേ കർമ്മമാവിതു,
ശപഥാദികൊണ്ടു സന്ധിയുടേ ദ്രവീകരണം. അതു ചൊല്ലിൻറീടെ
വിതു² സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു³—പണബന്ധം സന്ധി എൻറു
കീൾ ചൊല്ലീതു. സന്ധി ചെയ്താലും അതിന്നു ദ്രവീകരണം ചെയ്യാക്കാൽ
അകൃതമേ അത്^{1a}—എൻറിട്ടില്ലാൺ ദ്രവീകരണം ചൊല്ലിൻറീടെ
വിതു സംബന്ധം.

ശമമെൻറും [സന്ധിയെൻറും]^{1b} സമാധി എൻറും ഒൻറേ പൊ
രിൾ, എൻറു² സന്ധിക്കു ദ്രവീകരണമേതുവിനെച്ചൊല്ലുവിതു.

† തെൻറതു M, V.

‡ പണബന്ധം (?) M, G.

1. ശ്. കാമ. IX, 1—79.

1a. ചെയ്യാത്ത ഫലമാകും. ശ്. ചാം, വേം.

1b. മാതൃകകളിൽ വിട്ടുകാണുന്നു.

2. എന്നു കരുതി,

ഒട്ടൊട്ട വിശേഷമൊണ്ടു്. വിശേഷമാവിതു—രാജാക്കളുടെ വിശ്വാസോപഗമം ശമമാവിതു എൻറവാറു, കൃത്യഗുണത്തിൽ നളനഹുഷാദി രാജാക്കൾ വാങ്ങുമാത്രത്താലേ 'നമ്മിലൊൻറ'ൻറ*^{2a} ചൊല്ലിച്ചെയ്യു് സന്ധ ഒരു പിഴ ഇൻറിയെ ഇരിക്കുമതു ശമമാവിതു.

‘സത്യം ശപഥോ വാ ചലഃ സന്ധിഃ. പ്രതിഭൂഃ പ്രതി-
ഗ്രഹോ വാ സ്ഥാവരഃ’ ഇത്യാചാര്യഃ.

നേതി കൗടല്യഃ. സത്യം ശപഥോ വാ പരന്ത്രേഹ ച
സ്ഥാവരഃ സന്ധിഃ, ഇഹാത്ഥം ഏവ പ്രതിഭൂഃ പ്രതി-
ഗ്രഹോ വാ ബലാപേക്ഷഃ.

സന്ധിയും സമാധിയും ചൊല്ലിൻറിതു:—സത്യംകൊണ്ടും ശപഥംകൊണ്ടും സന്ധിച്ചെയ്യുമതു സന്ധിയാവിതു. അതു ചലമാവിതു മൊണ്ടു്. സമാധിയാവിതു പ്രതിഭൂവും പ്രതിഗ്രഹവും ഒന്നൊ[യ്] ചെയ്യുമതു^{2b}. പ്രതിഭൂവാവിതു പുണയിടമതു^{2c}. പ്രതിഗ്രഹമാവിതു

* നമ്മിലൊൻറ ചൊല്ലി G. —ലൊന്നെ ചൊല്ലി V.

‡ ചെയ്യ M, G.

2a. ‘ഒൻറതൽ’ എന്നതിന്നു to unite, agree എന്നെല്ലാമർത്ഥം. ‘ഒത്തൻറ’ എന്നായാൽ കൂട്ടതൽ നന്നായിരുന്നു.

2b. ‘ഒന്നൊച്ചെയ്യുമതു സമാധിയാവിതു’ എന്നു മാതൃകകളിൽ. ഭാഷാസ്വഭാവമാണെങ്കിലും അനാവശ്യമാകയാൽ ഒട്ടവിലെ ‘സമാധി’ വിട്ടുകളഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

2c. ജാമ്യക്കാരനെ നിർത്തിയ സന്ധിയെന്നാണു് വിവക്ഷ; അതുകൊണ്ടു് ‘ഇട്ടമതു’ എന്നു നപുംസകപ്രയോഗം.

കൈച്ചി³ വെക്കുമതു⁴. ഇവിടെയും സമാധി ആവിതു. ഇതു സ്ഥാവരം എൻറ ആചാര്യന്മാർ ചൊല്ലിയിതു.⁴

‘അല്ല’വെൻറ കൗടല്യൻ പക്ഷം. സത്യശപഥങ്കളും* സ്ഥാവരം, ജനാന്തരത്തിനും^{4a}. ജനാന്തരത്തിൽ സത്യശപഥനത്താൽ നരകപാതം വരും. ഇജ്ജന്തും ലോകർ വ്യവഹാരക്കുമനല്ലെൻറ[†] തോൻറും. പ്രതിഭൂപ്രതിഗ്രഹങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ചാൽ ഇജ്ജന്ത വിശ്വാസമൊഴിയും എൻറമളവെ[‡]. അതെയുമല്ല, പ്രതിഭൂ ബലവാന്മാരായി, കൈച്ചി[‡] വെച്ചവൻ സ്നേഹപാത്രമായിരിക്കിൽ ഇതിന്നു ഉറൈപ്പള്ളിതു. അല്ലയാക്കാൽ ഉറൈപ്പില്ല. ആകിൻറമയാൽ സത്യശപഥങ്കൾ [സ്ഥാവരങ്കൾ]^{6a} എൻറ കൗടല്യൻ പക്ഷം. എൻറവണ്ണം ശമം, സന്ധി, സമാധി എൻറമ്മുൻറിയെ ലക്ഷണം ചൊല്ലിതു.

* സത്യവും ശപഥങ്കളെ M, V, G.

† നല്ലവെൻറ G.

‡ കച്ചി M, V.

3. ഇഴ് (Hostage). ചിരൈ (<ഇറ)—guard, watch, restraint, jail (T. Lex.). പദം പല ദിക്കിലും വന്നിട്ടുണ്ട്.

4. സമാധി മാത്രം സ്ഥിരമാണെന്നും സത്യശപഥങ്ങൾ ചലമാണെന്നും ആചാര്യന്മാർ പറയുന്നു.

4a. ജനാന്തരത്തിലും എന്നർത്ഥത്തിൽ. പരലോകമെന്നാണ് ജനാന്തരത്തിന്നു വിവക്ഷിച്ച അർത്ഥം; അടുത്ത ജനമെന്നല്ല. താഴെത്തു വരുന്ന ‘ഇജ്ജന്മാ’ നോക്കുക.

5. എനിമിയ്ക്കെ. സത്യശപഥങ്ങൾ ഇഹത്തിലും പരത്തിലും ഉപകരിയ്ക്കും; പ്രതിഭൂപ്രതിഗ്രഹങ്ങൾ ഇഹത്തിലേ ഉപകരിയ്ക്കുക എന്നാശയം.

6a. മാതൃകകളിൽ പദം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

‘സംഹിതാഃ സൂഃ’ ഇതി സത്യസന്ധാഃ ചൂവേ രാ-
ജാനഃ സത്യേന സന്ധിരേ.

തത്ത്വപ്രതികൂലേ ശപഥേന അഗ്ന്യ,ദേവ,സീതാ,പ്രാകം-
രലോഷ്ട,ഹസ്തി,സ്തന്ധ,ശപപുഷ്ട,രഥോപസ്ഥ,ശസ്ത്ര,രത്ന,
ബീജ,ഗന്ധ,രസ,സുവർണ്ണ,ഹിരണ്യം, ന്യാലേഭിരേ—
ഹസ്തരേതാനി ത്യജേയുശ്ചൈനം യഃ ശപഥമതിക്രാ-
മേൽ—ഇതി.

സത്യശപഥപ്രതിഭൂപ്രതി⁷ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ലക്ഷണം ചൊല്ലിൻ
റിതു. ‘നാം തമ്മിലൊന്നേ’ എൻറ ചൊല്ലി* സത്യസന്ധരായൊള്ള
പഴയ രാജാക്കൾ സത്യംകൊണ്ടു സന്ധ്യചെയ്തിതു.

യുഗഭാഷത്താൽ സത്യം ലംഘിക്കത്തക്കിയപ്പിന്നെ ശപഥം
ചെയ്തതു സന്ധ്യചെയ്താൻ ഇടെ ഒള്ള രാജാക്കൾ. ശപഥം ചെയ്യുമാറാ
വിതു—തീ, നീർ, വിളഭൂമി, മതിൽഇട്ടിക, ആനൈക്കഴുത്തു, കുതിര
പ്പുഷ്പം, തേർത്തട്ട, ആയുധം, രത്നം, നെൽ, ഗന്ധം, നെയ്യ്,
പൊൻ, വെള്ളി, ചെമ്പു എൻറിക്കാതികൾ തൊട്ടു ചൂഴ്ന്നിരിയ്ക്കൂ.

* തമ്മിലൊന്നേൻറ ചൊല്ലി G. തമ്മിലൊന്നെ എന്നു M. (‘ൻറ’ രൂപമല്ല)

7. ഒരു ‘പ്രതി’ മതിയെന്നു കരുതിയായിരിയ്ക്കാം ‘പ്രതിഭൂഗ്രന്ഥങ്ങൾ’ എന്നാണ്
പകർപ്പുകളിൽ.

7a. ആകെ 14 ആണ് മൂലത്തിൽ. ഹിരണ്യ(സ്വപ്ന)നാണു)തെ ‘വെള്ളിയും
ചെമ്പും’ ആക്കിയിരിയ്ക്കുന്നു.

8. സത്യം ചെയ്യണം. cf. ചൂള. ചൂള-തൽ, ചൂളുതൽ (<ചൂള്+ഉറ)
കന്ന. സുതളിസു. To swear, take oath. ചൂളുറവു (ചൂളുരവു)—Oath. ബെയി
ലിയെ ആശ്രയിച്ചു തുണ്ടർട്ട് ‘ചൂഴുക’ എന്നതിന്നു സത്യംചെയ്തു എന്നർത്ഥം പറയുന്നു.
തമിഴിലെ ‘ചൂളുക’ ഉദ്ധരിയ്ക്കുന്നുമുണ്ട്. പഴയ ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ ദീർഘം ചേർക്കുന്നതു ദുർല്ല
ഭമായിരുന്നതിനാൽ ‘ചൂഴുക’ യഥാർത്ഥത്തിൽ ‘ചൂഴുക’ എന്നായിരിയ്ക്കണം. തമിൾ
പുരാണത്തിന്റെ രൂപാന്തരമായി ശകാരഘടിതമായ രൂപം ഭാഷയിൽ നടപ്പിൽ വന്നതാണ്.
cf. കോള (ത). കോൾ (മ). ക്രമത്തിൽ ഉറുതലിന്ന പകരം കൂട്ടതൽ പ്രസിദ്ധമായ
അറുതൽ (അറുക്കൽ) വന്നു കൂടിയിരിയ്ക്കണം.

G യിൽ ഇവിടെയും അടുത്ത താഴെത്തു രണ്ടു ദിക്ഖിലും ‘ചൂഴുക’ എന്നു കാണുന്നു
ബെങ്കിലും മറ്റു പകർപ്പുകളിൽ ‘ചൂഴുക’ എന്നാണ്. രണ്ടു രൂപവും പണ്ടുണ്ടായിരിയ്ക്കണം.
cf. ‘ചൂഴുകനേരമേ’—ലി. ഉ. പ. 192. ‘ചൂഴുകുകൊണ്ടു’—ഭാ. കൗ. II. പേ. 252.
(cf. Gundert).

ചുഴറ്റുമാറാവിതു—‘ഇച്ഛുന്ന അഗ്നാദികൾ കൊൽവിതു; തേഭൂമ്യാദികൾ ഇല്ലയാവിതു^{8a}, വളസം ചുഴറ്റിൻറവൻ’ എൻറ ശപഥം ചെയ്‌വിതു.

ശപഥാതിക്രമേ മഹതാം തപസപിനാം മുഖ്യാനാം വാ പ്രാതിഭാവ്യബന്ധഃ പ്രതിഭൂഃ. തസ്തിൻ യഃ പരാവഗ്രഹസമത്മാൻ പ്രതിഭൂവോ ഗൃഹ്ണാതി, സോതിസന്ധത്തേ. വിപരീതോതിസന്ധീയതേ.

ബന്ധമുഖ്യപ്രഗ്രഹഃ പ്രതിഗ്രഹഃ. തസ്തിൻ യോ ഋഷോ മാത്യം ഋഷ്യാപത്യം വാ ദദാതി, സോതിസന്ധത്തേ. വിപരീതോതിസന്ധീയതേ. പ്രതിഗ്രഹഗ്രഹണവിശ്വസ്തസ്യ ഹി പരഃ ശഠിദ്രേഷു നിരപേക്ഷഃ പ്രഹരതി.

യുഗവഴിമേലും പുരുഷഭോഷവഴിമേലും ശപഥം അതിക്രമിക്കത്തുടങ്ങിയെടുത്തു, മഹത്തുക്കളായും തപസപികളായും [ഒള്ള]⁹ മുഖ്യരെത്താൻ പുണൈക്കൊള്ളമതു പ്രതിഭൂവാവിതു. അതിനിൽ യാവനൊരുത്തൻ, അമഞ്ഞതു ചെയ്യാത്തവരളെ നിഗ്രഹിപ്പാൻ സമത്വമായൊള്ളവരളെപ്പണകൊള്ളിന്റൊൻ, അവൻ ചതിക്കിന്റൊൻ; വിപരീതൻ ചതി പടിന്റൊൻ.

പ്രതിഗ്രഹമാവിതു—പരസയ ബന്ധമുഖ്യന്മാരെ[റെ]കുച്ചിറ* കൊള്ളമതു. അതിനിൽ യാവനൊരുത്തൻ ഋഷ്യരായൊള്ള അമാത്യ

* കുച്ചിറ M, V, G.

8a. ഇല്ലാതിരിയ്ക്കട്ടെ.

9. പകർപ്പുകളിൽ പദമില്ല.

രൈത്താൻ ദൃഷ്ടനായൊള്ള മകനെത്താൻ [കൈച്ചിറ വെച്ചോൻ,
അവൻ ചതിക്കിന്റേറാൻ; വിചരീതൻ ചതിപടിന്റേറാൻ. അവൻ
ചതിക്കിൻറവാരെങ്ങനെ എൻറാൽ, 'കൈച്ചിറകൊണ്ടേ'ന്നെൻറ
വിശ്വസിച്ചിരിൻറവൻമരിഭത്തെ¹⁰ പ്രാപിച്ചു നിരപേക്ഷനായ^{10a}
പ്രഹരിക്കുമായിട്ടു.^{10b}

അപത്യസമാധൗ തു—കന്യാപുത്രഭാഗേ ദദൽ തു കന്യാ
മതിസന്ധത്തേ. കന്യാ ഹൃദായാദാ പരേഷാമേവാ-
ത്മായ ക്ലേശായ ച. വിചരീതഃ പുത്രഃ.

പുത്രയോരപി ജാത്യം പ്രാജ്ഞം ശൂരം കൃതാശ്രമേക-
പുത്രം വാ ദദാതി, സോതിസന്ധീയതേ. വിചരീതോ/തി-
സന്ധത്തേ. ജാത്യാജാത്യോ ഹി ലുപ്തഭായാദസന്താന-
തപാദ് ആധാതും ശ്രേയാൻ. പ്രാജ്ഞാദ് അപ്രാജ്ഞാ
മന്ത്രശക്തിലോപാൽ. ശൂരാദ് അശൂര ഉത്സാഹശക്തി
ലോപാൽ. കൃതാശ്രാദ് അകൃതാശ്രഃ പ്രഹർതവ്യസം
വല്ലോപാൽ ഏകപുത്രാദ് അനേകപുത്രോ നിരപേ-
ക്ഷതപാൽ.

മക്കളെ കൈച്ചിറ വെക്കുമെടത്തു മകളെ വെപ്പിതോ മകനെ
വെപ്പിതോ എന്നു ഭേദിക്കിൻറവൻ¹¹ [മകളെ വെപ്പിതു]¹². എന്തി

10. സമസ്തപദം. വിശ്വസിച്ചിരുന്നവന്റെ മരിഭത്തെ.

10a. പ്രതിഗ്രഹനിരപേക്ഷനായി എന്നർത്ഥം. താൻ കൊടുത്ത ജാമ്യക്കാർ
ദൃഷ്ടരാകയാൽ അവരിൽ പരന്നു താൽപര്യമുണ്ടാവില്ലല്ലോ.

10b. പ്രഹരിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ട്.

11. സംശയിയ്ക്കുന്നവൻ, പരീക്ഷിയ്ക്കുന്നവൻ.

12. പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നില്ല.

നെൻറാൽ മ[ക്രം]ക്കു ഭായം കൊള്ളപ്പടാ ഇരുന്നിട്ടി^{12a}. പിറക്കു കൊടുക്കുവേണ്ടും. തമപ്പനാരയേ ധനാഭിവഴിമേൽ ക്ലേശപ്പടുപ്പിതും ചെയ്യും. പുത്രനാകിൽ ഇതിനു [വിപരീതം]¹³. ആകിൻറമയാൽ* പുത്രനെ വൈക്കുമതിൽ^{13a} പുത്രിയെ വൈക്കുമതു നൻറു.^{13b}

പുത്രനാരെ കൊടുക്കുമെടത്തും, സമാനജാതീയനും, വിജാതീയനാമെടത്തു ജാത്യനെ കൊടുക്കുമവൻ ചതിപടിന്റേറാൻ†. പ്രാജ്ഞനും അപ്രാജ്ഞനാമെടത്തു, പ്രാജ്ഞനെ കൊടുക്കുമവൻ ചതിപടിന്റേറാൻ. ശൂരനും അശൂരനാമെടത്തു ശൂരനെ കൊടുക്കുമവൻ ചതിപടിന്റേറാൻ. കൃതാസ്രനും അകൃതാസ്രനാമെടത്തു കൃതാസ്രനെ കൊടുക്കുമവൻ ചതിപടിന്റേറാൻ. ജാത്യനും അജാത്യനാമെടത്തു അജാത്യനെ വൈക്കുമതു നൻറു. ജാത്യനെ വെച്ചാൽ അവന്നു പിഴ വരിൽ രാജ്യം വാർദ്ധോരുമിൻറി സന്താനവുമില്ലയാം¹⁴. പ്രാജ്ഞനിൽക്കാട്ടിൽ അപ്രാജ്ഞനെ^{14a}നൻറു. അവന്നു മന്ത്രശക്തി ഇല്ലയാകിൻറമയാൽ. ശൂരനിൽക്കാട്ടിൽ അശൂരനെ വൈക്കുമതു നൻറു. അവന്നു ഉത്സാഹശക്തി ഇല്ലയാകിൻറമയാൽ. കൃതാസ്രനേക്കാട്ടിൽ അകൃതാസ്രനെ

* പുത്രനാകിലിത്രയുമാകിൻറമയാൽ M, V.

-ലിത്തനു(തീനു?...)മാകിൻറമയാൽ G.

† ദുഷ്ടി G. (ചിലെടത്തു 'പടി'യെന്നം).

12a. സ്വത്തവകാശം ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടും.

13. പദം വിട്ടിരിക്കുന്നു.

13a. 'കാട്ടിൽ' പക്ഷേ വിട്ടതാകാം.

13b. പെൺകുട്ടികളെപ്പറ്റിയ മതിപ്പു ശ്രദ്ധേയം.

14. ഭരണത്തിനാളുണ്ടാവില്ല; സന്താനവിച്ഛേദവും വരും.

14a. വൈക്കുമതു എന്നു അധ്യാഹാര്യം.

വെക്കുമതു നന്ദം. അവന്നു പ്രഹർത്തവ്യസമ്പത്തി¹⁵ ഇല്ലയാകിൻറമയാൽ. തന്നടയ മകനെ^{15a} വെക്കുമതിൽ കാട്ടിൽ പല മക്കളടയവനൊരു മകനെ വെക്കുമതു നന്ദം. അവന്നു പിഴ വരിലും മറ്റു ചില രൂപാകിൻറമയാൽ.*

ജാത്യപ്രാജ്ഞയോഃ ജാത്യമപ്രാജ്ഞം ഐശപയ്യപ്രകൃതിരനുവർത്തതേ. പ്രാജ്ഞമജാത്യം മന്ത്രാധികാരഃ. മന്ത്രാധികാരേപി വൃദ്ധസംയോഗാൽ ജാത്യകഃ പ്രാജ്ഞമതിസന്ധതേ.

പ്രാജ്ഞശൂരയോഃ പ്രാജ്ഞമശൂരം മതികർമ്മണാം യോഗോ/നുവർത്തതേ. ശൂരമപ്രാജ്ഞം വിക്രമാധികാരഃ. വിക്രമാധികാരേപി ഹസ്തിനമിവ ലുബ്ധകഃ പ്രാജ്ഞശൂരമതിസന്ധതേ.

ശൂരകൃതാസ്രയോഃ ശൂരമകൃതാസ്രം വിക്രമവ്യവസായോ നുവർത്തതേ. കൃതാസ്രമശൂരം ലക്ഷലംഭാധികാരഃ. ലക്ഷലംഭാധികാരേപി സ്ഥൈര്യപ്രതിവർത്തുസംഭോഷൈഃ ശൂരഃ കൃതാസ്രമതിസന്ധതേ.

ജാത്യനും പ്രാജ്ഞനുമൊമെടത്തു, ജാത്യൻ അപ്രാജ്ഞനേയാകിലും അവന്നു പ്രഭുശക്തി ഉണ്ടായേ ഇരിക്കും. പ്രാജ്ഞൻ അജാത്യനാകിലും മന്ത്രശക്തി ഒണ്ടായിരിക്കും. മന്ത്രശക്തി അജാത്യനടയനാകിലും,¹⁶

* ആകിന്നമ M. V. (എല്ലായിടത്തും).

15. പ്രഹരിജ്ഞാനജ (പ്രഹരണ) ഗുണങ്ങൾ എന്നു വിവക്ഷ.

15a. ഏകപുത്രനെ എന്നു വിവക്ഷ.

16. അജാത്യനുണ്ടായിരുന്നാലും.

പ്രഭുശക്തി ഉടയനായിരുന്ന ജാത്യൻ വൃദ്ധസംയോഗവഴിമേൽ പ്രാജ്ഞനെ അതിശയിക്കും¹⁷ എൻറവാറു*. പ്രാജ്ഞയാവിതു വൃദ്ധസംയോഗവഴിമേൽ ചെയ്യുകൊള്ളാം ജാതി¹⁸—അതാകിൻറമയാൽ ജാത്യൻ നല്ലൻ^{18a}; അവനെ വെക്കൊല്ലാം.

പ്രാജ്ഞനും ശൂരനുമെടുത്തു, പ്രാജ്ഞൻ അശൂരനാകിലും ബുദ്ധി കർമ്മവഴിമേൽ അവന്നു മന്ത്രശക്തികൃിയായോഗമൊണ്ടായിരിക്കും. ശൂരൻ അപ്രാജ്ഞനായിരുന്നവനു ഉത്സാഹശക്തി ഒണ്ടായിരിക്കിലും, ആനയെ വേടൻ കൊൽവോരെക്കണക്കെ¹⁹ പ്രാജ്ഞൻ ശൂരനെ അതിശയിക്കും. ആകിൻറമയാൽ പ്രാജ്ഞനിൽക്കാട്ടിൽ ശൂരനെ ചെക്കുമതു് നൻറ.

ശൂരനും കൃതാസ്രനുമെടുത്തു ശൂരൻ കൃതാസ്രനായിരിക്കും. വിക്രമവ്യവസായമൊണ്ടായിരിക്കും. കൃതാസ്രനായൊള്ളവന്നു ലക്ഷലാഭോധികാരമൊണ്ടു്^{19a} എൻറവാറു ലാക്കു പിഴയാതെ എയ്യും. ലക്ഷലാഭോധികാരം അവനൊണ്ടാകിലും സ്വൈര്യുഃ, പ്രതിപത്തി, അസമ്മോഹം²⁰ എൻറവുകൊണ്ടു ശൂരൻ കൃതാസ്രനെ അതിശയിക്കും. ആകിൻറമയാൽ കൃതാസ്രനെക്കാട്ടിൽ ശൂരൻ നല്ലൻ.^{20a}

* ജാത്യൻ എൻറവാറു M, V, G.

† വേണ്ടമതു M.

‡ ധൈര്യം M, V.

17. ജാത്യൻ വൃദ്ധസംയോഗംകൊണ്ടു മന്ത്രാധികാരവിഷയത്തിലും പ്രാജ്ഞനെ തോല്പിക്കും.

18. വൃദ്ധസംയോഗംകൊണ്ടു വർദ്ധിപ്പിക്കാവുന്നതാണെന്നു താൽപര്യം.

18a. നല്ലവൻ.

19. കൊല്ലുന്നതുപോലെ.

19a. 'ലക്ഷലാഭോധികാരം' എന്നാണു് മൂലം. വ്യാഖ്യാതാവിന്റെ മൂലപാഠം 'ലാഭോധികാരം' എന്നാണെന്നു തോന്നുന്നു. അർത്ഥഭേദമില്ല.

20. 'അസമ്മോഹം' എന്നു മൂലം, അർത്ഥം ഒന്നു തന്നെ.

20a. അവനെ വെക്കുകയെന്നു ശേഷം.

ബഹുപദപുത്രയോർ ബഹുപുത്ര ഏകം ഭേദാ ശേഷ-
വൃത്തിസ്തസ്സു സന്ധിമതിക്രാമതി നേതരഃ.

പുത്രസ്വസ്വഭാവേ സന്ധിശ്ചേൽ പുത്രഫലതോ വി-
ശേഷഃ. സമഫലയോഃ ശക്തപ്രജനനതോ വിശേഷഃ.
ശക്തപ്രജനനയോരപ്യുപസ്ഥിതപ്രജനനതോ വിശേഷഃ.

ശക്തിമത്വേകപത്രേ തു ലുപ്തപുത്രാൽപത്തിരാത്മാന-
മാദധ്യാൽ, ന ചൈകപുത്രമിതി.

ബഹുപുത്രനും ഏകപുത്രനുമേടത്തു, ബഹുപുത്രനായൊള്ളാൻ
ഒരുത്തനെ വെച്ചാൽ പിന്നെ ശേഷിച്ചവരുടെ ആശ്രിത സന്ധിക്കു
തിക്രമം ചെയ്യും. ഏകപുത്രനുള്ള അന്തരിക²¹; പുത്രസ്വസ്വം കൊ-
ടക്കിൻമയാൽ.

ഇരുവരും* ഏകപുത്രരാവിതും ചെയ്തുള്ള മക്കളെ വെച്ചു
സന്ധു ചെയ്യുമ്പോൾ പുത്രഫലവഴിമേൽ എൻറവാറു, മകനു മകനുളവാ-
കിൽ മകനെ കൊടുക്കവും പററും. അവനുക്കു് പിഴ വരിൽ മകൻ
മകനെക്കൊണ്ടു രാജ്യം വാഴലാമെന്നുതദിപ്രായം. ഇരിവരുടെ
മക്കൾക്കും മക്കളുളരാകിൽ ശക്തപ്രജ[നന]ൻ നല്ലൻ എൻറവാറു,
പുത്രാൽപാദനസാമത്വമുടയൻ നല്ലൻ. അവനെ വെക്കലാകാ.
ഇരുവർമക്കൾക്കു പുത്രാൽപാദനസാമത്വമൊണ്ടാകിൽ ഉപസ്ഥിത

* -വരും M, V, G.

† -ക്കും M, G, V.

‡ മെന്നെ- M.

21. ഒറ്റമകൻ മാത്രമുള്ളവനു അതു സാധ്യമല്ല.

21a. അച്ഛനൊരു മകൻ; ആയാൾക്കൊരു മകൻ—ഈ നിലയാണ് വിവരിയ്ക്കുന്നതു്. മൂലത്തിൽ 'ഇരുവ'രുടെ പ്രസ്താവനയില്ല.

പ്രജനനാശാജ്ഞാപൻ നല്ലൻ, എൻറവാറ ആസന്നമായിരുന്ന പ്രജനന സാമത്വമുടയൻ നല്ലൻ.

പുത്രോൽപാദനസാമത്വമുടയ മകൻ ഒരുത്തനേ ആകിൽ തനക്കു പുത്രോൽപത്തി ഇല്ല എൻറ തോൻറകിൽ, മകനെ ഒഴിഞ്ഞു തന്നെ[ക്ക]ച്ചിറ വെക്കവിതു‡.

സന്ധികമ്മമാകിൻറ സൂത്രം മുടിഞ്ചിതു.

[2. സന്ധിമോക്ഷം.]

അഭ്യുച്ഛീയമാനഃ സമാധിമോക്ഷം കാരയേൽ.

കുമാരാസന്നാഃ സത്രിണഃ കാരുശിപ്പിപ്പുഞ്ചനാഃ കർമ്മാണി കവാ... സുരങ്ഗയാ രാത്രാവുപഖാന്തയിതപാ കുമാരമപഹരേയുഃ. നട,നർത്തക,ഗായന,വാദക,വാഗ്ജീവന,കുശീലവ,പ്ലവക,സുഭികാ വാ പൂർവപ്രണിഹിതാഃ പരമുപതിഷ്ഠേരൻ. തേ കുമാരം പരംപരയോപതിഷ്ഠേരൻ. തേഷാം അനിയതകാലപ്രവേശസ്ഥാനനിർമ്മനാനി സ്ഥാപയേൽ. തതസ്തദപുഞ്ചനോ വാ രാത്രൗ പ്രതിഷ്ഠേത.

‘സന്ധിമോക്ഷഃ’ എന്വിതു സൂത്രം സന്ധി എൻറ²² ഉപചാര വഴിമേ ³ [ഐ]കച്ചിറ ഇരുന്നവനെച്ചൊല്ലിൻറിതു. അവനൈച്ചിറ

‡ ചുരുവിതു G.

22. ‘ചൊല്ലിൻറിതു’ എന്നു ഇവിടെ ചേർത്തുകാണുന്നതു പദം ഒട്ടവിൽ വിണ്ടു വന്നതുകൊണ്ടു വിട്ടിരിക്കുകയാണു്.

23. അങ്ങേം കല്പിച്ചു്.

യിൽനിന്നു വാങ്ങി²⁴ക്കൊള്ളുമാറു ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധമാവിതു—മുന്നം സന്ധി ദൃഢീകരിക്കുമാറു ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ സന്ധിമോക്ഷം ചൊല്ലിൻറിതെവിതു സംബന്ധം.

സന്ധിവഴിമേൽ ഉപചിതശക്തിമാനായിരുന്നവൻ²⁵ സമാധി മോക്ഷം ചെയ്തു. സമാധി ആവിതു [ക്രൈകച്ചിറ ഇരുന്നവൻ.

അവൻ പോരുമാറു ഉപായ*മാവിതു—[ക്രൈകച്ചിറകുമാരനരികത്തു²⁶ കാരവൃഞ്ജനരായിരിക്കുന്ന† പുരുഷൻ വാൽ അകത്തു²⁷ ചാലൂടെ† രാജ പുത്രനെ ഇറാ കൊണ്ടുപോയ് കഴിവിതു.²⁸ നടരായും, നന്തകരായും, ഗായകരായും, വാദകരായും^{28a}, വാഗ്ജീവനരായും²⁹, കശീലവരായും^{29a}

* പോരുവാൻപായ G.

† -രായുമിരിക്കുന്ന M, V, G.

‡ അകണ്ഠ വാ(ചാ)ലൂടെ M, V. ('വ'യെ 'ബ'യാക്കംപോലെ 'ണ്ണ'യെ 'ണ്ഡ'യാക്കൽ പഴയ ചില എഴുത്തുകാരുടെ പതിവാണ്.)

24. മടക്കി എടുക്കുക. 'വേങ്ങുകയും' ധാരാളം.

25. 'ഉപചിതശക്തിയായിരുന്നവൻ' എന്നു മതിയായിരുന്നു. ശക്തി വർദ്ധിച്ചവൻ എന്നർത്ഥം. 'സന്ധിവഴിമേലുപചിതശക്തിവഴിമേൽ ഉപചിതശക്തിമാനായിരുന്നവൻ' എന്നു പകർപ്പുകളിൽ.

26. ഇടുക്കൊടുത്ത രാജകുമാരന്റെ അടുത്തു. സമാസം നോക്കുക.

27. കഴിച്ചു.

28. cf. കഴിവു < കഴി (ക. കളിവു)—Passing, as time; leaving, as a place (T. Lex.).

28a. വാദ്യനിപുണർ.

29. കഥ പറഞ്ഞു ജീവിതുന്നവർ.

29a. ശ്ലോകപാഠകർ.

[പ്ലവകരാവേൻ തോൽപാ കത്തു(മ)വരൾ^{29b}, കൊട്ടുമവരൾ³⁰, മരൊഴിഞ്ഞവരളെല്ലാം പ്രസിദ്ധർ]^{30a}—എൻറിവരൾ[ആയും]^{30b} വിജിഗീഷ്ടവിനാൽ പ്രയുക്തരായ് ചെൻറു കൈച്ചിറകൊണ്ടു രാജാവിനെ ക്കറുകുവിതു. അവരൾ തങ്ങളുടെ വിദ്യകൊണ്ടു രാജാവിനെയും അമാത്യരെയും പ്രീതിപ്പെടുത്തു പരമ്പരാവഴിമേൽ* [കൈച്ചിറ ഇരുന്ന കുമാരനെത്തുടങ്ങിതു]†³¹. അനന്തരം കുമാരനും പ്രീതിപ്പെട്ട എല്ലാ കാലത്തും എല്ലാ ദേശത്തും തന്നെക്കാൺമാൻ അവരൾക്കു പകവും പുറപ്പെടുവുമാമാറു ചെയ്തു കൊടുവിതു³². അനന്തരം നടാടികളുടെ രൂപം തനക്കു ചെയ്തുകൊണ്ടു നടാടികൾ പുറപ്പെട്ടു പോകിൻറതായ് പോവിതു.

തേന രൂപാജീവാഭായ്യാവുണ്ടുനാശു വ്യാഖ്യാതാഃ.

തേഷാം വാ തുയ്ഭാസ്യഫേലാം ഗൃഹീതാ നിർഗമേൽ.

* പ്രീതിപ്പെടുത്തുവർ. ആ വഴിമേൽ G.

† തുടങ്ങുവിതു (?) M, V. G പാഠമാണ് സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളത്.

29b. തോൽതുരുത്തി ഉണ്ടാക്കുന്നവർ. തോൽ എന്നതിന്നുതന്നെ bellows എന്നർത്ഥം കാണുന്നു. പ്ലാവകക്കു വർഗാഗ്രന്തകർ എന്നു വ്യാഖ്യാനരം.

30. G യിൽ പദമില്ല. 'വാദകർ' മുഖ്യ വന്നിട്ടുണ്ട്. 'പ്ലവകസൗഭികാഃ' എന്നാണ് മൂലപാഠം. സൗഭികൻ കൊട്ടുകാരനല്ല. ഇന്ദ്രജാലക്കാരൻ, ആകാശസഞ്ചാരം കാട്ടുന്നവൻ എന്നെല്ലാമാണ് ആ പദത്തിനർത്ഥം.

30a. 'സൗഭികൻ' മാത്രമേ ബാക്കിയുള്ളൂ. ആയാൾ പ്രസിദ്ധനല്ല!

30b. പകർപ്പുകളിൽ ഇല്ല.

31. സമീപിസ്തും, സേവിസ്തും. ശൈലി ശുദ്ധേയം. cf. തുടർകൽ—One who hangs about for food (T. Lex.).

32. വരാനും പോകാനും ഉള്ള സൗകര്യം ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കണം.

സുദാരാളിക, സ്താപക, സംവാഹക, ഹസ്തരക, കല്പക, പ്രസാധകേ, ദൈവരിചാരകൈ വാ ദ്രവ്യവസ്ത്രഭാസ്യഫേലാശയനാസനസംഭോഗൈർ നിഗ്രിതേത.

പരിചാരകല്പദമനോ വാ കിഞ്ചിദ്രൂപവേലായാം ആദായ നിർഗച്ഛേൽ. സുരഞ്ജാമഖേന വാ നിശോപഹാരേണ. തോയാശയേ വാ വാതണം യോഗമാതിഷ്ഠേൽ.

വൈദേഹകവൃഞ്ജനാ വാ പകപാനഫലവ്യവഹാരേണാരക്ഷിഷ്യ രസമവചാരയേയുഃ.

ഇമണ്ണമേ രൂപാജീവാവൃഞ്ജനനായം³³ ഭായ്യാവൃഞ്ജനനായം ഏഷ്ടപ്രപോമാദു കണ്ടുകൊറുക.

അൻറിയെ നടാദികൾ കൂത്താടി മുടിഞ്ഞാൽ അവരളയമത്തളം, ഉടക്കു എൻറ ഒൻറ ചുമന്നുപോകിൻറിയായ് പോയ്† അണികൾ³⁴ മിടുമ്പോൾ ചുമന്നുപോവിതു.³⁵

† പോകുന്നതായ്കാൽ (?) M. V.

33. വേശ്യാവേഷം ധരിച്ചവൻ.

34. അലഞ്ചാരം, ആരേണം. പടൈക്കലം (ആയുധം) മരക്കലം (തോണി) ഇങ്ങനെ പലതിലും 'കലം' വരുന്നുണ്ട്. വെറും 'കല'ത്തിന്നു തന്നെ ഇപ്പറഞ്ഞ അർത്ഥമെല്ലാമുണ്ട്.

35. വാക്യഘടന ക്ലിഷ്ടം. വല്ല അക്ഷരത്തെറ്റുമുണ്ടോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. നടാദികളുടെ വാദ്യപ്പെട്ടിയോ ആരേണപ്പെട്ടിയോ കൊണ്ടുപോകുന്നതായി അഭിനയിക്കുന്നു എന്നാണ് പറയുന്നത്.

അൻറിയെ സൂടനായും, ആരാളികനായും³⁶, സ്താപകനായും³⁷, സാവാഹകനായും³⁸, ആസ്തരകനായും³⁹, കപ്പകൻ—കാവിതി⁴⁰—ആയും, പ്രസാധകനായും⁴¹, ഉടകപരിവരിചാരകനായും ചെല്ലിൻറ പരുഷൻ തങ്ങളടയ ഭൂവ്യം, വസ്രം, ഭാഗ്യം എൻറിയ ഇടുവാനൊള്ള പേഴ്* യി⁴²ലിട്ടുതാൻ, ഇരിക്കുംതോലിലിട്ടുതാൻ, പൊതിഞ്ഞുകൊണ്ടു പോയ് താൻ കടത്തുവിയു.

ഇച്ചാല്ലിയവരളടയ കയ്യാൽ എച്ചിൽ കളയപ്പോകിൻറതാക്കി, ഒരെച്ചിലിലയും കൊണ്ടു ഉരുത്തിരിച്ചറിയൊല്ലാത്ത കാലത്തു പോവിയു. അൻറിയെ ചാൽ അകണ്ണു വച്ചു പുറപ്പെടുമിടം വെളിപ്പെടാതെ വെച്ചു, ഇരാത്താൻ^{42a} നിയമസ്ഥനായ്^{42b}, 'ഇൻറിരാ‡ സ്രീശുഭാഭികളെക്കാ

* ചെ(ചെ, പേ?)ലിട്ട M. V.

‡ ക്കാൽ G.

‡ യിൻറിയെ രാജാ (?) G.

36. ഭക്ഷ്യകാരൻ.

37. കളിപ്പിള്ളുന്നവൻ.

38. അംഗമർദ്ദകൻ.

39. ശയനചിന്തകൻ.

40. കണ്ണരകൻ.

41. അലംകരിപ്പിള്ളുന്നവൻ.

42. കൊട്ട. പേഴ്ചെ < പേട—Chest, box, basket (T. Lex.). പേഴ്ക്കു തമിഴിൽ വല്ലപ്പം എന്നർത്ഥമുള്ളതായും പേഴ് എന്നു പ്രസ്ഥരൂപം അതിനുള്ളതായും കാണുന്നു. കൊട്ട എന്നർത്ഥത്തിലുള്ള 'പേഴ്'ക്കും, 'പേൾ' എന്നു രൂപസങ്കോചം വന്നു കൂടേണില്ല. M. V കളിൽ 'ചെഴി(പേഴി)ലിട്ട' എന്നാണ്. G യിൽ മുഴുവൻ രൂപമുണ്ട്.

42a. 'താൻ' സമുനാമം.

42b. പ്രതം അനുഷ്ഠിള്ളുന്നവൻ.

ണവൊല്ലാ, അകല നില്ക്കുവെൻറ നിറുത്തി, സുരങ്ഗാമുഖത്തിൽ ഉപ
ഹാരം⁴³ ചെയ്തു സുരംഗാമുഖത്തുടെ പൊയ്പോവിതു. അൻറിയെ,
വലിതായൊള്ള ആററിലാക, സരസ്സിലാക, കുളിപ്പാൻ പോമവൻ
വാരുണം യോഗം⁴⁴ ചെയ്വിതു എൻറവാറ, ഉതളിക⁴⁵[കൊണ്ടു]താൻ
ജരായു⁴⁶ കൊണ്ടുതാൻ തലയെ വേഴ്ത്തിച്ചു നീർ പുകാത്തവാറ ചെയ്തു
നീറുടെ പൊയ്പോവിതു.

അൻറിയെ വൈഭേരകവൃഞ്ജനരാ]യൊള്ള⁴⁷ പുരുഷൻ വിജി
ഗീഷ്യവിനാൽ പ്രയുക്തരായിരുന്നവരൾ അപ്പമും ഫലങ്ങളും പലനാൾ
വിററു തേരുംവണ്ണം ആക്കി പോന്നാർ വിഷമിട്ടു വച്ചു രക്ഷിപുരു
ഷർ മോരിച്ചുവാറേ പൊയ്പോവിതു.

**ദൈവതോപഹാരശ്രാദ്ധപ്രഹവണനിമിത്തം ആര-
ജിഷ്യ മദനയോഗയുക്തം അന്നപാനരസം വാ പ്രയുജ്യം-
പശ്ചേത്യർ. ആരക്ഷകപ്രോത്സാഹനേന വാ.**

† -പ്രോന്നോർ M.

43. ഭൂതബലി.

44. ജലാന്തർഭാഗത്തുള്ള സഞ്ചാരം. ദുർഗ്ഗലംഭോപായത്തിൽ (അധി. XIII.
പ്രക. 171) 'ഉദേകവസ്ത്വിനാ ജരായുണാ വാ ശിരോവഹുന്മാനാസ്'—എന്നു തുടങ്ങുന്ന ഭാഗത്തു
ഇതു വിവരിയ്ക്കുന്നുണ്ട്. വെള്ളം ഉള്ളിൽ കടക്കാത്ത ഉദേകവസ്ത്വികൊണ്ടോ ജരായു (ഗർഭ
പേശി) കൊണ്ടോ തലയും മുക്കും മുടിക്ക്തെണം എന്നാണു് ഉദ്ധരിച്ച സംസ്കൃതഭാഗ
ത്തിൻറെ അർത്ഥം.

45. =ഉതളി—വസ്തു (മൂത്രാശയം).

46. ഗർഭകോശം. 'ഉതളികതാൻ ജരായുകൊണ്ടു താൻ' എന്നാണു് മാതൃക
കളിൽ.

47. കച്ചവടക്കാരുടെ വേഷം ധരിച്ചവർ. ബ്രാഹ്മണരിലുള്ള ഭാഗം പകർപ്പുകളിൽ
കാണുന്നില്ല.

നാഗരക, കശീലവ, ചികിത്സക, ആപൂപികവ്യഞ്ജനം വാ
രാത്ര സമൃദ്ധഗൃഹാണാദീപയേയഃ. (ആരക്ഷിണാം?)
വൈദേഹകവ്യഞ്ജനം വാ പണ്യസംസ്ഥാമാദീപയേയഃ.

അന്യദോ ശരീരം നിക്ഷിപ്യ സ്വഗൃഹമാദീപയേദ്
അനുപാതഭയാൽ. തതഃ സന്ധിച്ഛേദവാതസുരങ്ഗാ-
ഭിരപഗച്ഛേൽ.

അന്റിയെ ദേവതോപഹാരംതാൻ ശ്രാദ്ധംതാൻ [പണ്ണി]^{47a},
ശേഷിച്ച അന്നചാനരസങ്ങൾ മരിക്കുവണ്ണമൊള്ള ഔഷധങ്ങൾ കൂട്ടി
രക്ഷിപ്പുരുഷന്മാർക്കു കൊടുത്തു, അവരും മരിച്ചപ്പോൾ പോവിതു
അവരും ബ്രാഹ്മണരാകിൽ⁴⁸. അന്റിയെ രക്ഷിപ്പുരുഷരെ പ്രോത്സാ
ഹിപ്പിച്ചു അങ്ങു പുകാലവയ്ക്കെ വാഴിക്കുമാറു ചൊല്ലി അവരളൊടു
കൂടപ്പോവിതു.

അന്റിയെ വിജിഗീഷുപ്രയുക്തരായൊള്ള പുരുഷൻ. നാഗരിക
നായും, കശീലവനായും, ചികിത്സകനായും, ആപൂപികനായും ഇരിക്ക
മവരും ഇതു പ്രസിദ്ധമായൊള്ള ഗൃഹങ്ങളിൽ തീ കൊളുത്തുവിതു.
അതു കെടുപ്പാൻ രക്ഷിപ്പുരുഷൻ പോകച്ചെയ്തേ^{48a} പോവിതു. അന്റി
യെ വൈദേഹകവ്യഞ്ജനരായുള്ളവരും അങ്ങാടിയിൽ⁴⁹ തീ കൊളുത്തു
വിതു. അതിന്നു പോകച്ചെയ്തേ പോവിതു.

47a. പരം പകർപ്പുകളിലില്ല. മൂലത്തിലെ 'പ്രഹവണം' (സമൃ) വിട്ടിരിക്കുന്നു.

48. മൂലത്തിൽ ഇതില്ല.

48a. പോകുമ്പോൾ.

49. അങ്ക്വാടി (തെ. ക. അൺഗഡി) ചിലപ്പതികാരത്തിൽ (14, 179) ഉണ്ണ്.
പു തമിഴർ 'കട'യാണം ഉപയോഗിക്കാറു്.

അൻറിയെ മറൊരു ശവമിട്ടു താനിരിക്കിൻറ ഇല്ലത്തു* തീ കൊ
ത്തുവിതു, തന്നെത്തുടരാതൊഴിവാന്നായ്ക്കൊണ്ടു്. അനന്തരം ചുവർ
മുറിച്ചു താൻ, വിലമകണ്ണു താൻ, പോയ്ക്കഴിവിതു^{49a}.

കാചകംഭോണ്ഡഭാരവ്യഞ്ജനോ വാ രാത്രൗ പ്രതി-
ഷ്ഠേത. മുണ്ഡജടിലാനാം പ്രവാസനാഗ്നനപ്രവിഷ്ടോ
വാ രാത്രൗ തപ്യഞ്ജനഃ പ്രതിഷ്ഠേത. വിരൂപവ്യാധി-
കരണാരണ്യചരച്ഛദീനാം അന്യതമേന വാ. പ്രേത-
വ്യഞ്ജനോ വാ ഗുഡൈർ നിഹ്രിയേത. പ്രേതം വാ
സ്രീവേഷണാനുഗച്ഛേൽ.

വനചരവ്യഞ്ജനാഞ്ചൈനം അന്യതോഽപദിശേയുഃ,
തതോന്യതോ ഗച്ഛേൽ. ചക്രചരാണാം വാ ശകട-
വാടൈരപഗച്ഛേൽ.

ആസന്നേ ചാനുപാതേ സതം വാ ഗൃഹ്ണീയാൽ.
സത്രാഭാവേ ഹിരണ്യം രസവിഭും വാ ഭക്ഷജാതം ഉഭ-
യതഃ പന്മാനമുത്സ്യജേൽ. തതോഽന്യതോഽപഗച്ഛേൽ.

ഗൃഹീതോ വാ സാമാദിഭിരനുപാതമതിസന്ധ്യാൽ.
രസവിഭേന വാ പഥ്യദാനേന.

വാരുണയോഗാഗ്നിദാഹേഷു വാ ശരീരമന്യദീ ആധായ
ശത്രുമഭിയുഞ്ജിത—‘പുത്രോ മേ തപയാ ഹത്’ ഇതി.

* ഇടത്തു G.

49a. കഴിയുക എന്നതിന്നുതന്നെ പോവുകയെന്നർത്ഥമുള്ളതു് ദൃഢു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്.
cf. ‘പിക്വമൊഴിയെക്കവന്നിപ്പടിയേ കഴിവൊഴിപ്പു’—രാ. ച. 140-6. ‘പോയ്പോ
വിതു’, ‘പോയ്കഴിവിതു’ ഇവിടങ്ങളിൽ സമാനാർത്ഥമായ അനുപ്രയോഗം പൂർവ്വധാതു
വിൻറെ അർത്ഥത്തിൽ സംപൂർണ്ണത സൂചിപ്പിക്കുന്നതാണു്.

അൻറിയെ കാമഭാരവ്യഞ്ജനനായ് താൻ, കംഭഭാരവ്യഞ്ജനനായ് താൻ ഇരാ പോയ്കഴിവിതു. കാമഭാരവ്യഞ്ജനനാവോൻ പുല്ലും വിറകും ചുമക്കുമവൻ. കംഭഭാരവ്യഞ്ജനനാവോൻ നീർ ചുമക്കുമവൻ. ഭാഗ്യഭാരവ്യഞ്ജനനായും പോയ്കഴിവിതു. ഭാഗ്യഭാരവ്യഞ്ജനനാവോൻ അശ്വാഭിഭാഗ്യങ്ങളെയെടുത്തവൻ^{49b}. അൻറിയെ വിജിഗീഷ്യപ്രയുക്തരായൊള്ള മുണ്ഡജടിലന്മാരുടെ വീട്ടിന്നു അവരെയെ കാണപ്പോകിൻറതായി⁵⁰ പോയി അവരളുടെ വേഷം തനക്ക ചെയ്തുകൊണ്ടു അവരൾ പുറപ്പെട്ടു പോകിൻറതായ് പോവിതു. അൻറിയെ ഭരണിഷ്ടികത്തിൽ ചൊല്ലിൻറ യോഗം കൊണ്ടു വൈരൂപ്യം ചെയ്തതാൻ, കഷ്ടാഭിപ്രായി പണ്ണിത്താൻ, അരണ്യചരവേഷം പണ്ണിത്താൻ പുറപ്പെട്ടു പോവിതു. അൻറിയെ ശുദ്ധപുഷ്പർ ശവം കൊണ്ടുപോകിൻറ താക്കിടക്കട്ടിക്കൊണ്ടു പോവിതു. അൻറിയെ ശവം കൊണ്ടുപോകിൻറതിൻ പിന്നെ^{50a} ഭാഗ്യവേഷം ചെയ്തു മുറ ഇട്ടു പോവിതു.

ഇജ്ജാതി ഉപായംകൊണ്ടു നഗരത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടാൽ വനചരവ്യഞ്ജനരായൊള്ള പുഷ്പർ, രക്ഷിപുഷ്പർ വിചാരിച്ചപ്പോൾ^{50b},

† ആരണ്യവേഷം G.

‡ താകി G.

49b. അശ്വാഭിഭാഗ്യങ്ങളെയെടുത്തവൻ ചുമക്കുന്നവൻ.

50. അവരെ കാണാനെന്ന നാടുത്തിൽ. 'വിട്ടിന്ന...പോയി' എന്ന പ്രയോഗം ശ്രദ്ധിക്കുക. മൂലത്തിലെ 'പ്രവാസനാനി' എന്നതിന്നു 'പ്രവാസാൻ' എന്നും പാഠം കാണുന്നു.

50a. പിന്നാലെ എന്നർത്ഥത്തിൽ.

50b. അന്വേഷിച്ചപ്പോൾ. cf. 'രാവണൻ...പൂജിച്ചു വിചാരിച്ചാൻ' ബ്ര. പു. പേ. 40. 'അനന്തരം വിചാരിച്ചാൻ വാസുദേവൻ'—ഭാഗ. ഭാ. I., പേ. 20.

ഇവൻ പോയ വഴിയൻറിയെ മറൊരു വഴി പോയവാറു ചൊല്ലവിതു,
ഇവനും പോയ വഴിയൻറിയെ മറൊരു വഴി പോവിതു. അൻറിയെ
ചക്രചരന്മാരുടെ⁵¹ സമൂഹത്തിൽ പുകു പോവിതു.

ഇനി പോയാൽ പിന്തുടന്നു വരും ജനം ചാൻതായ്⁵² തോൻറു
കിൽ വനസങ്കട^{52a}മായൊള്ള ഭേശത്തിൽ ചെൻറു പുകു കാട്ടുടെ പോ
വിതു. കാടില്ലയാകിൽ ഹിരണ്യംതാൻ വിഷമിട്ടുള്ള ക്ഷേപജാതം
താൻ വഴിയിരണ്ടരിക്[†]മിട്ടുവെച്ചു പോവിതു. അതു വെറുക്കിനിഷ്കം
മുനെ പോയ്ക്കഴിവിതു. പിന്നെ മറൊരു വഴിയേ പോകവിതു.

അൻറിയെ, പിടിച്ചുകൊള്ളപ്പട്ടകിൽ സാമാല്യപായംകൊണ്ടു
അവരളെ ചതിപ്പിതു. അൻറിയെ വിഷയുക്തമായിരുന്ന പത്മശ്വാ
ശനംകൊണ്ടു അവരളെത്തീറ്റി അവരും ചത്തപ്പോൺ പോവിതു.

ഇനി കീറുചൊന്ന വാരണയോഗം[‡]⁵³, അഗ്നിഭാഹം, ആദി^{53a}ചെയ്യ
ഒളിച്ചെടുത്തു വെച്ചു⁵⁴ മറൊരു ശരീരമിട്ടു, വേകിൻറ ഇല്ലത്തു ആരേണ
മിട്ടു, അതു കണ്ടു* ജനത്തിന്നു കുമാരൻ ചത്താനെൻറു തോൻറുമാറു
ചെയ്യ, 'എന്നുടയ മകനെക്കൊൻറാ'⁵⁵യെൻറു ചൊല്ലി പ്പട്ട എടുപ്പിതു.

† രണ്ടരിക G.

‡ വാരണം യോഗം G.

* കണ്ടു M, V, G.

51. വണ്ടികളുംകൊണ്ടു പോകുന്നവരുടെ.

52. cf. ചാർ തല (ക. സാർ)—To reach, approach (T. Lex.).

52a. കാട്ടു നീറത്തതു്.

53. മുകളിൽ 44-ാം അടിക്കറിപ്പു നോക്കുക.

53a. 'ഭാഹാദി' എന്നു പകർപ്പുകളിൽ, അത്ഥവ്യക്തിയ്ക്കു് രണ്ടു പദമാക്കി
യിരിക്കുന്നു.

54. കുമാരൻ ഒളിച്ച അവസരത്തിൽ.

55. നീ കൊന്നു. (കൊൻറായ്).

ശ്ലോകം:—

ഉപാത്തപ്തനശസ്ത്രോ വാ
രാത്രം വിക്രമ്യ രക്ഷിഷ്യ
ശീഘ്രപാതൈ രചസരേഭ്
ഗുഡപ്രണിഹിതൈഃ സഹ.

ശ്ലോകാത്ഥമാവിതു—ഒളിച്ചിരുന്ന ആയുധങ്ങളെ ഉടയനായ്, ഇരായ് രക്ഷിക്കളെക്കൊൻറ ശീഘ്രങ്ങളായൊള്ള യാനങ്ങളേറി ഗുഡ പുരുഷന്മാരോടു കൂടപ്പോയ്ക്കഴിവിതു. ഇവുപായം⁵⁵ മറൊഴിഞ്ഞവ ററിനാൽ അരുതായ്കിൽ.

പതിനെട്ടാമധ്യായമും⁵⁶ സന്ധിമോക്ഷമാകിൻറ
സൂത്രമും മുടിഞ്ഞിതു.

‡ ശീഘ്രം G.

55a. ഇ+ഉപായം.

56. അധ്യായക്രമം മാതൃകയിലുള്ളതുകൊണ്ടു് പകർത്തിയിരിക്കുന്നു. എല്ലായിടത്തും അതു കാണുന്നില്ല.

പ്രക. 124—126. മധ്യമചരിതേ,ദാസീന ചരിത,മണ്ഡലചരിതാനി.¹

[1. മധ്യമചരിതം.]

മധ്യമസ്യാത്മാ തൃതീയാ പഞ്ചമീ ച പ്രകൃതീ പ്രകൃ-
തയഃ. ദ്വിതീയാ ച ചതുർത്ഥീ ഷഷ്ഠീ ച വികൃതയഃ.
തച്ചേദഭയം മധ്യമോന്മുഹം¹ണീയാൽ, വിജിഗീഷു
മധ്യമാനലോമഃ സ്വാൽ. ന ചേദ് അനമുഹം²ണീയാൽ,
പ്രകൃത്യനലോമഃ സ്വാൽ.

മധ്യമചരിതമെവിതു സൂത്രം. മധ്യമനെ നോക്കി വിജിഗീഷു
അനുഷ്ഠിക്കും പ്രകാരം ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നതു സൂത്രാത്ഥം. സംബന്ധം—
കീദം അരിമിത്രമാർവിഷയം^{1a} അനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ
മധ്യമനെ നോക്കി വിജിഗീഷു അനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നതു
സംബന്ധം.

മധ്യമൻതനക്ക [താനം]² മുൻറാമവനം അഞ്ചാമവനം പ്രകൃതി
എൻറിയീ പേർ^{2a}. പ്രകൃതി എൻറവാറു പ്രകൃഷ്ടമായ് ഉപകരിക്കുമെൻറ

¶ എവിതു G.

1. cf. കാമ. VIII. 1—90.

1a. ശതമിത്രങ്ങളുടെ കായ്ക്കത്തിൽ. cf. 'മഹാഭേദവീര്യുടെ മായാകല്പിതം നി
ങ്ങൾക്കിതുവിഷയം വരുവാനെൻറു'—പ്രാ. ഗ. മാ., പേ. 30.

2. പകർപ്പുകളിൽ വിട്ടുകാണുന്നു.

2a. മധ്യമന, താനം മൂന്നാമനം (മിത്രം), അഞ്ചാമനം (മിത്രമിത്രം) പ്രകൃതി
യാൺ. വിവരണത്തിന്നു അധി. VI, പ്രക. 97 നോക്കുക.

വാദ; വികൃതി എൻവാദ വിരുദ്ധാചാരശീലൻ. മധ്യമനേൻറ ഉപലക്ഷണാത്മം³. വിജിഗീഷുവിന്നു ആത്മ,തുതീയ,പഞ്ചമികൾ^{3a} പ്രകൃതികളെൻറും, ഒപിതീയാ,ചതുർത്ഥി,ഷഷ്ഠീപ്രകൃതികൾ⁴ വികൃതികളെൻറും കൊൾക. ഇല്ലൊന്ന പ്രകൃതിവികൃതികൾ ഇരണ്ടിനെയും മധ്യമൻ അനുഗ്രഹിഃപ്പാനാകിൽ വിജിഗീഷു മധ്യമനു അനുലോമനാ ഇരിപ്പിതു. അനുഗ്രഹിയാതൊഴിവോനാകിൽ മധ്യമനൊഴിഞ്ഞു പ്രകൃതികൾക്കനുലോമനാവിതു.⁵

മധ്യമശ്ലേഷ് വിജിഗീഷോഃ മിത്രം മിത്രഭാവി ലിപ്-
സേത, മിത്രസ്യാത്മനശ്ച മിത്രാണുത്ഥാപ്യ മധ്യമാച്ച
മിത്രാണി ഭേദയിതവാ മിത്രം ത്രായേത. മണ്ഡലം വാ
പ്രോത്സാഹയേൽ—‘അതിപ്രവൃദ്ധോയം മധ്യമഃ സർവ്വ-
ഷാം നോ വിനാശായ അഭ്യുത്ഥിതഃ, സംഭ്രയാസ്യ യാത്രാം
വിഹ്നാമ’ ഇതി. തച്ഛേന്ദ്രമണ്ഡലം അനുഗ്രഹ്ണീയാൽ
ധ്യേമാവഗ്രഹേണാത്മാനം ഉപബൃഹയേൽ. ന ചേദ്
അനുഗ്രഹ്ണീയാൽ, കോശദണ്ഡാഭ്യാം മിത്രമനുഗ്രഹ്യ യേ
മധ്യമദേഹേഷിണോ രാജാനഃ പരസ്സരാനുഗ്രഹീതാ വാ
ബഹവസ്തീഷ്യേയുഃ, ഏകസിദ്ധാ വാ ബഹവഃ സിദ്ധ്യേയുഃ,
പരസ്സരാദ് വാ ശങ്കിതാ നോത്തിഷ്യേരൻ, തേഷാം

† പ്രകൃതികൾ തന്നെല്ലെലൊമ(തന്നനുലോമ?)നാവിതു M.

3. ഒരു പറഞ്ഞതിൽനിന്നു അതുപോലുള്ള മറ്റൊന്നിനെക്കൂടി ബോധിപ്പിക്കുവാൻ ഉപലക്ഷണം. മധ്യമനെപ്പറ്റിയുള്ളത് വിജിഗീഷുവിന്നും ചേരുമെന്നു അടുത്തു പറയുന്നു.

3a. മൂന്നാമവൻ മിത്രം, അഞ്ചാമവൻ മിത്രമിത്രം.

4. അരി, അരിമിത്രം, അരിമിത്രമിത്രം.

5. തന്റെ പ്രകൃതികൾക്കു (ആത്മാവു, മിത്രം, മിത്രമിത്രം—ഇവയ്ക്കു) മാത്രം തകുലനായിരിപ്പെന്നും,

പ്രധാനമേകം ആസന്നം വാ സാമദാനാഭ്യാം ലഭേതേ.
 ദ്വേഹിനോ ദ്വേഹിതീയം, ത്രിഗുണസ്തുതീയം. ഏവമഭ്യ-
 ചിതോ മധ്യമമവഗൃഹ്ണീയാൽ.

മധ്യമൻ വിജിഗീഷുവിനടയ മിത്രഭാവിയായൊള്ള മിത്രന്മേൽ
 പടെ ഏറ്റുപ്പാൻ നിന്നെക്കിൽ, അവൻ^{5a} മിത്രന്മാരെയും തന്മിത്രന്മാ-
 രെയും കൂടി പട എടുത്തു, മധ്യമൻമിത്രന്മാരെയും ഭേദിച്ചു മധ്യമനോടു
 വേദപടുത്തു, തന്മിത്രനെ രക്ഷിപ്പിതു⁶. അൻറിയെ മണ്ഡലം⁷ പ്രോ-
 ത്സാഹിപ്പിപ്പിതു. പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുമാറാവിതു^{7a}:— ‘അതിപ്രവൃ-
 ങ്ഗൻ ഈ മധ്യമൻ. നമ്മെ എല്ലോരെയും* കെടുപ്പാനിവനൊരുവ-
 ളിതു. ആകിൻറമയാൽ നാമെല്ലാംകൂടി ഇവനുടെ യാത്രാവിഷ്വാതം†
 ചെയ്‌വോം’—എൻറ ചൊല്ലുവിതു. ചൊല്ലിയാൽ രാജമണ്ഡലം വിജി-
 ഗീഷുവിനു അനുഗ്രഹം ചെയ്‌കിൽ മധ്യമനെ നിഗ്രഹിച്ചു തനക്കു
 പ്രതാപം പെരുക്കുവിതു. മണ്ഡലം ഇവൻ ചൊല്ലിയതു ചെയ്യാതൊ-
 ശികിൽ, മേൽചെല്ലപ്പടിൻറ^{7b} മിത്രനക്കു പടയും പണ്ടാരും കൊടുത്തു

* മധ്യമനെല്ലെല്ലാത്തെയും M, V.

† -ൻറമയാലുമെല്ലോതം G.

‡ മാത്രവിഷ്വാതം (!) M, V, G.

5a. വിജിഗീഷു.

6. ക്ലിഷ്ടം. മധ്യമൻ വിജിഗീഷുവിന്റെ മിത്രഭാവിയായുള്ള മിത്രത്തെ നിഗ്ര-
 ഹിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടാൽ, വിജിഗീഷു തന്റെയും മിത്രത്തിന്റെയും മിത്രങ്ങളെ ഉത്സാഹി-
 പ്പിക്കുകയും, മധ്യമന്റെ മിത്രങ്ങളെ അവനിൽനിന്നു ഭേദിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടു തന്റെ
 മിത്രത്തെ രക്ഷിക്കണം—കെ. വി. എം., പേ. 565.

7. രാജമണ്ഡലം.

7a. പ്രോത്സാഹിപ്പിതു, പ്രോത്സാഹിക്കുമാറാവിതു ഇങ്ങനെയാണ് പകർപ്പുകളിൽ.
 ദ്വേഹിതം വരുത്തിയ രണ്ടു ഖണ്ഡങ്ങൾ അടുത്തുചുരിയ്ക്കുവാൻ ഉള്ള വിഷമംകൊണ്ടു ഒന്നു
 വിട്ടതാണെന്നു തോന്നുന്നു.

7b. ആകുമിരിക്കുപ്പെട്ടെന്ന പകർപ്പുകളിൽ ‘ചൊല്ലപ്പടിൻറ’ എന്നാണ്.

അനുഗ്രഹിച്ചുവെച്ചു, യാവർ* ചിലർ രാജാക്കൾ മധ്യമനസ്സു ശത്രുക്കളായൊളോർ, അവരൾ തങ്ങളിൽ അകൻറാരുത്തനൈത്താൻ† അനുഗ്രഹം ചെയ്തു പലർകൂടി ഇരിപ്പോർ⁸, അവരളി^{8a}ലൊരുത്തൻ കൂടിയെടുത്തു മറ്റവർകളും കൂടവന്നുമിരിപ്പോർ⁸, മധ്യമദേഹികൾ യാവർ ചിലർ പരസ്പരം ശങ്കിച്ചു മധ്യമനേൽ പട എടുക്കുകില്ലാതെ ഇരിപ്പോർ, അവർകളിൽ ആസന്നനായിരിപ്പോനൊരുത്തനൈത്താൻ പ്രധാനായൊളോന്നൊരുത്തനൈത്താൻ സാമഭാനങ്ങൾ[ളാൽ] കൂട്ടിചെയ്തുകൊൾവിതു^{8b}. അവനൊടു കൂട ഇരട്ടി ആയിരുന്നവൻ ഇരണ്ടാമവരളയും കൂട്ടിക്കൊൾവിതു. അവനൊടു മുമ്മടങ്ങിച്ചിരുന്നവൻ മുൻറാമവനെകൂട്ടിക്കൊൾവിതു. എൻറിവണ്ണം ക്രമത്താൽ അവരെളെ എല്ലാം കൂട്ടിക്കൊണ്ടു തനക്കു ശക്തി പെരുകിയപ്പോൾ മധ്യമനെ നിഗ്രഹിപ്പിതു.

* യാവ G.

† അവരൾക്കു തങ്ങളിൽ അകൻറു ഒരുത്തനൈത്താൻ G.

§ കൂട്ടംവണ്ണമിരിപ്പോർ G.

‡ -ഭാനങ്ങൾകൂടി M, V, G.

8. 'പരസ്പരാനുഗ്രഹിതാഃ' എന്നതിന്റെ വിവരണമാണ്. അകന്നിരുന്നാലും പരസ്പരം അനുഗ്രഹിച്ചു കൂടിച്ചേർന്നവർ എന്നർത്ഥം. 'അവരൾ' എന്നതിനെ 'യാവർ ചിലർ' എന്നാക്കി മാറ്റിയാൽ കുറച്ചുകൂടി അർത്ഥം വ്യക്തമാകും.

8a. =യാവർ ചിലരിൽ.

8b. 'സാമഭാനങ്ങൾ കൂട്ടിച്ചെയ്തുകൊൾവിതു' എന്നു പകർപ്പുകളിൽ കാണുന്നതു യോജിക്കാൻ പ്രയാസം.

വ്യാഖ്യാനം മൂലത്തേക്കാൾ ദുർഘടമായിരിക്കുന്നു. cf. 'മധ്യമനെ ദേഹിപ്പിക്കുന്നവരായും പരസ്പരം സഹായിക്കുന്നവരായും ഉള്ളവരോ, മധ്യമദേഹികളായ വളരെ പേരിൽ ഒരുവനെ അനുക്രമിച്ചാൽ വളരെപ്പേർ അനുക്രമിക്കുമെന്ന നിലയിലുള്ളവരോ, മധ്യമദേഹികളാണെങ്കിലും പരസ്പരശക്തി നിമിത്തം ഒരുങ്ങിപ്പറപ്പെടാത്തുള്ളവരോ ആയിരിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാരിൽ പ്രധാനനായ ഒരുവനെയോ, തന്റെ രാജ്യത്തിനടുത്ത ഒരുവനെയോ സാമഭാനങ്ങൾകൊണ്ടു സ്വാധീനിക്കുന്നു'—കെ. വി. എം., പേ. 566.

ദേശകാലാതിപത്തൗ വാ സന്ധായ മധ്യമേന മിത്രസ്യ
സാചിവ്യം കുതാൽ. ദൃഷ്ട്യേഷു വാ കർമ്മസന്ധിം.

കർശനീയം വാസ്തവമിത്രം മധ്യമോ ലിപ്തേത,
പ്രതിസ്തംഭയേദേനം—‘അഹം തപാ ത്രായേയ’, ഇത്യാകൾ
നാൽ. കർശിതമേനം ത്രായേത. ഉച്ഛേദനീയം വാസ്തവ
മിത്രം മധ്യമോ ലിപ്തേത, കർശിതമേതം ത്രായേത
മധ്യമവൃദ്ധിഭയാൽ.

ഉച്ഛിന്നം വാ ഭൂമ്യനുഗ്രഹേണ ഹസ്തേ കുതാദീ അന്യത്രാ
പസാരഭയാൽ.

അൻറിയെ ദേശകാലാതിപാതം വരുമെൻറ തോൻറകിൽ
എൻറവാറ, മധ്യമദോഷികളായൊള്ള രാജാക്കളെ കൂട്ടിക്കൊറുവതിൻ
മനേ* മിത്രമനെ ഉച്ഛേദിക്കുമെൻറ തോൻറകിൽ, മധ്യമനോട്
വിജിഗീഷു താൻ സന്ധ്യ ചെയ്തു മിത്രം സാചിവ്യം ചെയ്വിതു.
സാചിവ്യം ചെയ്യുമാറാവിതു മിത്രം:—മധ്യമനോട് സന്ധി ചെയ്
വിതു⁹. അൻറിയെ മധ്യമൻ വിജിഗീഷുവിനോട് സന്ധ്യ ചെയ്യാതെ
ഒഴിവോനാകിൽ മധ്യമനടയ ദൃഷ്ട്യരോട്^{9a} കർമ്മസന്ധി ചെയ്വിതു
എൻറവാറ, ‘ഞാൻ ഒറ്റം ചെയ്യുമളവു നിങ്ങളും ചെൻറ ചെറപ്പിൻ’^{9b};
അല്ലാക്കാൽ അതിവൃദ്ധനായാൽ നിങ്ങളെയും ഉച്ഛേദിക്കുമെൻറ ചൊല്ലി

* ഭൂമനം M.

9. മിത്രത്തിന്നു സാചിവ്യം ചെയ്തു എന്നാൽ മധ്യമനോട് വിജിഗീഷു സ്വയം
സന്ധിചെയ്ക എന്നു താൽപര്യം.

9a. രാജദ്രോഹികളായ രാഷ്ട്രമുഖ്യരോട്.

9b. ‘ഞാൻ ഇവന്റെ ഒറ്റം ആക്രമിക്കുമ്പോൾ നിങ്ങൾ അഗ്നിദാഹാദികൾ
നടത്തുവിൻ.’

കർമ്മസന്ധി ചെയ്തു. എന്തിങ്ങനെ വിജിഗീഷുവിനടയ* മിത്രഭാവിയാക്കുള്ള മിത്രന്മേൽ മധ്യമൻ പട എടുക്കുമ്പോൾ വിജിഗീഷു അനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിതു.

ഇപ്പോൾ കർശനീയനായൊള്ള മിത്രന്മേൽ മധ്യമൻ പട എടുക്കുമ്പോൾ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതു ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. കർശനീയനായൊള്ള മിത്രന്മേൽ മധ്യമൻ പട എടുക്കുമ്പോൾ അവനെ പ്രതിസ്തംഭിപ്പിതു. ഞാൻ നിന്നെ രക്ഷിപ്പൻ, ഭയപ്പെടാതെ^{9c}—എന്റു ചൊല്ലുവിതു മധ്യമൻ കർശിക്കുമളവും¹⁰. കർശിതനാണെന്നു തോന്നിയപ്പോൾ അവനെ രക്ഷിപ്പിതു. മധ്യമനുടെ വൃദ്ധി ഒഴിപ്പാനായ്, വിജിഗീഷുവിന്നു ഉദ്ദേശനീയനായൊള്ള മിത്രന്മേൽ മധ്യമൻ ചെൽകിൽ അവൻ കർശിതനായപ്പോൾ രക്ഷിപ്പിതു.^{10a}

അന്റിയിെ ഉദ്ദേശനീയനായപ്പോൾ ഭൂമി കൊടുത്തു സംഗ്രഹിപ്പിതു മറ്റൊരാൾക്കുവേണ്ടു പോകാതെവണ്ണം.

കർശനീയോദ്ധ്വേദനീയയോശ്ചേന്ദ്രിത്രാണി മധ്യമസ്യ സാചിവ്യകരാണി സ്യുഃ, പുരുഷാന്തരേണ സന്ധീയേത. വിജിഗീഷോ വാ തയോഃ മിത്രാണുവഗ്രഹസമത്മാനി സ്യുഃ, സന്ധിമുചേയാൽ.

* -ഏതനാടയ G.

† എടുക്കിൽ G.

9c. ഭയപ്പെടേണ്ട.

10. ക്ഷിണിസ്തം വെ

10a. ആ മിത്രം ക്ഷിണിസ്തുമ്പോൾ അവനെ രക്ഷിക്കണം; അല്ലെങ്കിൽ മധ്യമൻ കർശനനായേയ്ക്കും.

അമിത്രം വാസ്യ മധ്യമോ ലിപ്സേത, സന്ധിമുപേ-
യാൽ. ഏവം സ്വാതന്ത്ര്യ കൃതോ ഭവതി, മധ്യമസ്യ
പ്രിയം ച.

മധ്യമശ്വേൽ സ്വമിത്രം മിത്രഭാവി ലിപ്സേത, പുത-
ഷാൻതേണ സന്ധയാൽ. സാക്ഷേപം വാ, 'നാർഹസി
മിത്രമുച്ഛേതും' ഇതി വാരയേൽ. ഉപേക്ഷേത വാ—
'മണ്ഡലമസ്യ ക്ഷപ്യത സ്വപക്ഷവധാൽ' ഇതി.

കർശനീയോച്ഛേദനീയനാരുടെയ മിത്രനാരുടെയ^{10b} മിത്രനാഭാ
യൊള്ള രാജാക്കൾ മധ്യമന സാചിപ്യം ചെയ്തോരാകിൽ പുരുഷാ
ന്തരനൈക്കൊണ്ടു സന്ധ്യ ചെയ്തിട്ടു¹¹. കർശനീയോച്ഛേദനീയനാ
രുടെയ മിത്രനാരുടെയ മിത്രനാർ^{11a} മധ്യമനക്കു ചൊല്ലവിതു—'നീ യാച
ചിലരെ അഭിയോഗിക്കിൻറീതു, അവരൾ വിജിഗീഷുവിനു കർശനീ
യരും ഉച്ഛേദനീയരായിരിക്ക. ന. അവരെക്കു കർശിച്ചാലും ഉച്ഛേ
ദിച്ചാലും വിജിഗീഷുവിനു കാര്യം ചെയ്തോരിൽ പട്ടവിതു. ആകിൻറ

10b. G യിൽ ഇവിടെ ഈ പദം കാണുന്നില്ല; എന്നാൽ അടുത്ത വാക്യ
ത്തിലുണ്ട്.

11. സേനാപതി, രാജകുമാരൻ ഇവരെ ഈടുവെച്ചു മധ്യമനമായി വിജിഗീഷു
സന്ധിച്ചെയ്യണം. പുരുഷാന്തരസന്ധിക്ക് അധി. 7. പ്രക. 102 നോക്കുക.

11a. 'മിത്രനാരുടെയ മിത്രനാർ' എന്ന ഈ വാക്യത്തിലും മുൻവാക്യത്തിലും
കാണുന്നു. മൂലാനുസാരമായ തർജ്ജമ ഇതാണ്:—"മേൽപറഞ്ഞ കർശനീയന്മാരും
ഉച്ഛേദനീയന്മാരും മിത്രങ്ങൾ മധ്യമനെ സഹായിക്കുന്നവരായിരിക്കുന്നപക്ഷം മധ്യമന
മായി വിജിഗീഷു പുരുഷാന്തരസന്ധി ചെയ്യണം. അവരുടെ മിത്രങ്ങൾ വിജിഗീഷു
വിനെ ദ്രോഹിക്കുന്നതിന്നു ശക്തിയുള്ളവരാണെങ്കിലും വിജിഗീഷു മധ്യമനോടു സന്ധിച്ചെ
യ്യണം"—കെ. വി. എം., പേ. 567. cf. 'കർശനീയോച്ഛേദനീയയോഃ തഥാഭൂതയോഃ
സ്വമിത്രയോഃ, മിത്രാണി, മധ്യമസ്യ സാചിപ്യകരാണി സ്യുഃ (ഗണ. അന്ത. II.
പേ. 361).

മയാൽ വിജിഗീഷുവിനെ അഭിയോഗിക്കുക; ഇവരളെ ഒഴികു്വെൻറ ചൊല്ലുപോരാകിൽ, വിജിഗീഷു മധ്യമനോടു പുരുഷാന്തരസന്ധി ചെയ്വിതു. മധ്യമനോടു ചൊല്ലുവിതു:—‘ഇവരും തങ്ങൾക്കായ് നിന്നെ ഭേദിക്കിൻറാർ. നീ അവരുംമേൽ പട എടു. ഞാൻ നിനക്കു സേനാപതിയെത്താൻ കമാരനെത്താൻ പോത്തരിൻറൻ’¹², എൻറ ചൊല്ലി പുരുഷാന്തരസന്ധി ചെയ്വിതു. അൻറിയെ കർശനീയോ ക്ലേദനീയനാരുടയ മിത്രന്മാർ കൂടി മധ്യമനെ ഒഴിച്ചു വിജിഗീഷുവിന്മേൽ, ‘ഇവൻ മധ്യമനെക്കൊണ്ടെങ്ങുംമിത്രന്മേൽ പട എടുപ്പിച്ചോൻ’ എൻറ ചൊല്ലി വിജിഗീഷുതന്മേൽ പട എടുപ്പോരാകിൽ ആത്മരക്ഷാർത്ഥമായ് വിജിഗീഷു മധ്യമനോടു സന്ധ്യ ചെയ്വിതു. അവരളെ കർശിച്ചോരിലും പടും. തന്നെ കർശിച്ചോരിലും പടും.^{12a}

ഇനി വിജിഗീഷുവിനടുയ ശത്രുവിന്മേൽ മധ്യമൻ പട എടുപ്പോനാകിൽ മധ്യമനോടു സന്ധ്യ ചെയ്വിതു. സന്ധ്യ ചെയ്താൽ സ്വാർത്ഥം പണ്ണിയോരിലും പടും.¹³

ഇനി മധ്യമനടു മിത്രഭാവിയായൊള്ള മിത്രന്മേൽ പട എടുപ്പോനാകിൽ മധ്യമനോടു പുരുഷാന്തരസന്ധി ചെയ്വിതു¹⁴. മധ്യമൻ

12. ഞാൻ തന്നെ. cf. പോതരവു്.

12a. തന്നെ=മധ്യമനെ. ‘നീ യാവചിലരെ’ എന്നു മുതൽക്കു് ഇതുവരെയുള്ള ഭാഗം മൂലത്തിൻറ വിസ്തൃതവ്യാഖ്യാനമാണു്. ഒടുവിലത്തെ രണ്ടു വാക്യങ്ങൾ മൂലത്തിലെ അടുത്ത ഖണ്ഡികയുടെ അന്ത്യഭാഗത്തോടു തുല്യമാക്കിയിരിക്കുന്നു.

13. ‘മധ്യമനു പ്രിയം ചെയ്തോരിലും പെടും’ എന്നുകൂടി വേണ്ടതാണു് മൂലപ്രകാരം. കർശിച്ചോരിൽ പടുക, പണ്ണിയോരിൽ പടുക എന്നീ പ്രയോഗങ്ങൾ ശ്രദ്ധേയം. കർശിച്ചുപോലെയാവുക, അനുഷ്ടിച്ചുപോലെയാവുക—ഇങ്ങനെ അർത്ഥം.

14. വിജിഗീഷു എന്നു ശേഷം.

തന്നടയ മിത്രനിൽ സാവേക്ഷൻ; ഉഷ്ണദിപ്തോല്ല എൻറ തോൻറ
കിൽ, 'നിന്നടയ മിത്രനെ ഉഷ്ണദിക്ഷലാകാ നീ' എൻറ വിലക്ഷ
വിതു—താൻ ആപ്തനെൻറ തോൻറവാൻ. അൻറിയെ ഉപേക്ഷിതു.
'മണ്ഡലം ഇവനോടു കോപിക്കും, തന്മിത്രനെത്താനേ കെടുകിൻറാൻ
എൻറ ചൊല്ലി'—എൻറ നിന്നെയുപേക്ഷിപ്പിതു.^{14a}

അമിത്ര മാത്മനോ വാ മധ്യമോ ലിപ്സേത, കോശ
ഭണ്ഡാഭ്യാം ഏനം അദൃശ്യമാനോ/നൃപഹ്ണിയാൽ.

ഉദാസീനം വാ മധ്യമോ ലിപ്സേത—'ഉദാസീനാൽ
ഭിദ്യതാം' ഇതി. മധ്യമോദാസീനയോഷ്ടോ മണ്ഡല-
സ്യാഭിപ്രേത,സ്തമാശ്രയേത.

അൻറിയെ മധ്യമൻ തന്നടയ ശത്രുവിന്മേൽ പട എടുപ്പോനാ
കിൽ പടയും ഭണ്ഡാരമും മധ്യമനടയ ശത്രുവിനാരുമറിയാതെ കൊ
ടുത്തു ഭളിച്ചുനിൻറനഗ്രഹിപ്പിതു.

ഇനി മധ്യമൻ ഉദാസീനന്മേൽ പട എടുപ്പോനാകിൽ, മധ്യമ
നക്ഷ സാഹായ്യം ചെയ്വിതു, ഉദാസീനനോടു ഭേദിച്ചാനായ്. അൻ
റിയെ മധ്യമോദാസീനന്മാരിരുവരിലും, യാവനൊരുത്തനോടു മണ്ഡല
ത്തിന്നനുരാഗമൊള്ളിതു, അവനെ ആശ്രിപ്പിതു.

മധ്യമചരിതമാകിൻറ സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

† ചേനു M. V. —ചെൻറ G.

14a. 'മിത്രത്തെ കെടുകുന്നവനാണെന്നു പറഞ്ഞു ഇവനോടു സ്വമണ്ഡലം കോ
പിക്കും' എന്നു കരുതി ഉപേക്ഷിക്കുന്നു.

[2. ഉദാസീനചരിതം.]

മധ്യമചരിതേനോദാസീനചരിതം വ്യാഖ്യാതം. ഉദാ-
സീനശ്ചേന്മധ്യമം ലിപ്സേത, യതഃ ശത്രുമതിസന്ദ-
ധ്യാൽ, മിത്രസ്യാപകാരം കർച്ചാൽ, മധ്യമമുദാസീനം വാ
ദണ്ഡോപകാരിണം ലഭേത, തതഃ പരിണമേത.

‘ഉദാസീനചരിത’മെന്മിതു സൂത്രം. സൂത്രാത്ഥമും സംബന്ധമും
മധ്യമചരിതത്തിൽ പട്ടോരെക്കണക്കെ^{14b} ഇങ്ങും കണ്ടുകൊൾക.
മധ്യമചരിതംകൊണ്ടു ഉദാസീനചരിതമും ചൊല്ലിയോരിൽ പട്ടിതു¹⁵
ഉദാസീനൻ താനും, തൃതീയാപ്രകൃതിയും, അഞ്ചാം പ്രകൃതിയും, പ്രകൃ-
തികൾ; രണ്ടാം പ്രകൃതിയും, നാലാം പ്രകൃതിയും, ആറാം പ്രകൃതിയും
വികൃതികൾ—എൻറിവണ്ണം മധ്യമൻ ചൊന്നതെല്ലാം ഉദാസീൻ
മൊക്കും.

ഉദാസീനൻ മധ്യമന്മേൽ പട എടുപ്പോനാകിൽ, മധ്യമോദാസീ-
നന്മാരിൽ യാവനൊത്തതനോടു കൂടിയാൽ വിജിഗീഷുവിനക്കു* ശത്രു-
വിനെ നോക്കി അതിസന്ധാനമും¹⁶, മിത്രനെ നോക്കി ഉപകാരമും

§ പട്ടിതു എൻറിവാദു G.

* വിജിഗീഷു തനതു G.

14b. പെട്ടതുപോലെ (പറഞ്ഞതുപോലെ).

15. പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു.

16. വഞ്ചന, ദ്രോഹം.

ചെയ്യാവിതു, അവനൊടു കൂട്ടവിതു. അൻറിയെ വിജിഗീഷ്യതൻ
തന്നടയ യാതവ്യന്മേൽ പോമ്പോൾ മധ്യമോദാസീനന്മാരിൽ യാവ
നൊരുത്തനീടെ പടവേണ്ടിക്കൊൾവിതു, അവനൊടു കൂട്ടവിതു.

ഉദാസീനചരിതമാകിൻറ സൂത്രം മടിഞ്ഞിതു.

[3. മണ്ഡലചരിതാനി.]

ഏവമുപഗൃഹ്യാത്മാനം അരിപ്രകൃതം കർയേൽ. മിത്ര
പ്രകൃതിം ചോപഗൃഹ്ണീയാൽ

സത്യവ്യമിത്രഭാവേ തത്യാനാത്മവാൻ, നിത്യാപകാരി,
ശത്രുഃ, ശത്രുസഹിതഃ, പാർഷ്ണിഗ്രാഹോ, വാ, വ്യസനീ, യാ-
തവ്യോ, വ്യസനേ വാ നേതൂരഭിയോക്തേത്യരിഭാവിനഃ.

‘മണ്ഡലചരിതമെന്തിതു’ സൂത്രം. അരിമിത്രമായിരുന്ന മണ്ഡലം
നോക്കി വിജിഗീഷ്യവിനടയ ചരിതം ചൊല്ലിൻറതെന്തിതു സൂത്രാത്ഥം.
സംബന്ധം—കീൾ മധ്യമോദാസീനന്മാരെ [നോക്കി]¹⁷ അനുഷ്ഠിക്ക
മാറു ചൊല്ലിതു. ഇപ്പോൾ വിജിഗീഷ്യ [അരിമിത്ര]മണ്ഡലം^{17a} നോക്കി
അനുഷ്ഠിക്കുമാറു ചൊല്ലിൻറതെന്തിതു സംബന്ധം.

ഇപ്പുണ്ണം തനക്ക പ്രതാപശക്തി പെരുകി വിജിഗീഷ്യ തന്നടയ
അരിപ്രകൃതിയിനെ കർശിപ്പിതു. മിത്രപ്രകൃതിയിനെ സാമദാനം
കൊണ്ടു സ്വീകരിപ്പിതു.

ഇനി (a)അരിഭാവികളും, (b)മിത്രഭാവികളും, (c)ഭൂതഭാവികളും
ആയിരിക്കുമവരളെച്ചൊല്ലിൻറതു:—

17. പദം മാതൃകകളിൽ കാണുന്നില്ല.

17a. പകർപ്പുകളിൽ ‘വിജിഗീഷ്യ മണ്ഡലം’ എന്നു ഉള്ളു.

(a) വിജിഗീഷുവിന്നനന്തരായാജ്ജവരം ശതൃക്കളാകിലും¹⁸,

(i) യാവനാജ്ഞൻ അനാത്മവാനായിരിപ്പോൻ¹⁹, അവനും,

(ii) നിത്യാപകാരിയാജ്ജവനും,

(iii) ശതൃവാജ്ജവനം—[ശതൃവാഭോൻ നിമിത്തമിൻറിയെ
ഭിഷിപ്പിതും,* ഭിഷിക്കപ്പെട്ടവിതും ചെയ്യുമൻ; അവനും],

(iv) ശതൃവിനോടു കൂടി നിൻറവനും,

(v) പാർഷ്ണിഗ്രാഹകനും,

(vi) മിത്രാഭിമരണവഴിമേൽ† വ്യസനിയാജ്ജവനും²⁰,

(vii) യാതവ്യനും,

(viii) വിജിഗീഷുവിനക്കു വ്യസനമൊണ്ടായെടത്തു വിജിഗീഷു
വിന്മേൽ ചെയ്യുമവനും—ഏൻറിവരം എണ്മൻ വിജിഗീഷുവിൻ
ദേശത്തുത്തൊള്ളു‡ അരിഭാവികളെന്പോൻ.¶

* ഭേഷിപ്പിതു V.

† മണ്ഡലവഴിമേൽ M, V.

‡ ദേശത്തൊള്ള M, V.

¶ -ളെന്നോർ M, V.

18. തൊട്ടടുത്ത ഭൂമിയിലുള്ളവരാകയാൽ പൊതുവിൽ അമിത്രാണെങ്കിലും,
അതിലും എട്ടു വിശേഷങ്ങളുണ്ടെന്നു പറയുന്നു. (ആകെ അരിഭാവികൾ എട്ട്”).

19. ഇന്ദ്രിയജയമില്ലാത്തവൻ.

ഏകാത്മാഭിപ്രയാതഃ, പൃഥ്വീഭിപ്രയാതഃ, സംഭ്ര-
യയാത്രികഃ, സംഹിതപ്രയാണികഃ, സ്വാത്മാഭിപ്ര-
യാതഃ, സാമന്താധികഃ, കോശഭണ്ഡയോരന്യതരസ്യ
ക്രോതാ വിക്രോതാ, ദൈവധീഭാവിക ഇതി മിത്രഭാവീനഃ.

(b) മിത്രഭാവികളേവേൻ:—

(i) ഏകാത്മാഭിപ്രയാതനാവേൻ²⁰, വിജിഗീഷു യാവനോത്ത
നെ സാധിപ്പാൻ പോകിൻറതു അവനായ സാധിപ്പാൻ മറ്റൊരു
വഴിയെ പോമവൻ [അപവാഹ];^{20a}

(ii) പൃഥ്വീഭിപ്രയാതനാവേൻ²¹, വിജിഗീഷു കൂടാതെ വിജി
ഗീഷുവിനാൽ പ്രേക്ഷിതനായ് താനെ യാതവ്യന്മേൽ പോമവൻ,
[അവനും];

(iii) സംഭ്രയയാത്രികനാവേൻ വിജിഗീഷുവിനോടു കൂടപ്പോമവൻ,
അവനും;

(iv) സംഹിതപ്രയാണികനാവേൻ, വിജിഗീഷുവിനോടു സന്ധ്യ
ചെയ്തു, 'നീ ഇങ്ങ പോ, ഞാനിങ്ങ^{21a} പോകിൻറൻ' എൻറ ചൊല്ലി
പ്പോമവൻ, സന്ധായയാനം പണ്ണമവൻ²², അവനും;

† പ്രയുക്തനാവേൻ M, V, G.

20. ഒരു കാര്യം സാധിപ്പാൻ പോകുന്നവൻ.

20a. ഈ പദം ഇവിടെയും താഴെത്തു (ii), (vi) ഇവയുടെ ഒടുവിലും പൊരുത്തം
നോക്കിച്ചേർത്തതാണ്; മാതൃകകളിൽ ഇല്ല.

21. രണ്ടു ഉദ്ദേശ്യങ്ങൾ വെച്ചു പോകുന്നവൻ. വിജിഗീഷു ഭൂമിയിലേക്കിൽ,
മറ്റൊരാൾ ധനത്തിന്.

21a. 'ഞാനങ്ങ' എന്നായിരിക്കാം പക്ഷേ പാഠം.

22. ഇതു മാതൃകകളിൽ സ്ഥാനം തെറ്റിച്ചേർത്തു കാണുന്നു. 'സ്വാർത്ഥാഭിപ്ര-
യാതനാവേൻ സന്ധായയാനം പണ്ണമവനും തനക്കായവനും'—ഇങ്ങനെ.

(v) സ്വാത്മാഭിപ്രയാതനാവോൻ തനക്കായവനും;^{22a}

(vi) സമുതമായികനാവോൻ കമ്മസസ്സി പണ്ണമവൻ²³[അവനും];

(vii) പടതാൻ ഭണ്ഡാരന്താൻ ഒന്നു വില്ലുമവനും, വില്ലെക്ക കൊള്ളുമവനും;

(viii) ദൈധീഭാവികനും [ദൈധീഭാവമാകിൻറ ഗുണത്തിന്നു ഉപയോഗിയായൊള്ളവൻ]²⁴—ഇച്ചൊന്നവരും മിത്രഭാവികളായൊള്ള സാമന്തകൾ²⁵ എൻറവാറു, ശതക്കളാകിലും മിത്രൻ ചെയ്യുമതു ചെയ്യൻ.†

സാമന്തോ ബലവതഃ, പ്രതിഘാതോ, ഞ്ഞർധിഃ, പ്രതി-
വേശോ വാ, ബലവതഃ പാർഷ്ണിഗ്രാഹോ വാ, സ്വയമു-
പനതഃ, പ്രതാപോപനതോ വാ, ഭണ്ഡോപനത ഇതി
ഭൂതഭാവിനഃ സാമന്താഃ.

തൈർ ഭൂമ്യേകാന്തരാ വ്യാഖ്യാതാഃ.

ഇനി (c) ഭൂതഭാവികളെച്ചൊല്ലിൻറതു:—

(i) ബലവാനായൊള്ളവനുടെ അനന്തരത്തിരിക്കുമവനും, [അവൻ ബലവാനെ ഭയപ്പെട്ടു വിജിഗീഷുവിന്നു ഭൂതഭാവിയാം];

† ചെയ്യും G.

22a. വിജിഗീഷുവിൻറൊ കാര്യം സാധിപ്പാൻ പോയവൻ എന്നു വിവക്ഷ.

23. ശൂന്യനിവേശനം മുതലായ കമ്മങ്ങൾ ഒത്തുചേർന്നു ചെയ്യാമെന്നു കരാറു ചെയ്തവൻ.

24. സന്ധിചെയ്ത പാർഷ്ണിഗ്രാഹാദികളാണു് ലക്ഷ്യം.

25. 'ർ' ലോപം. താഴത്തും ഇതു ആവർത്തിച്ചുകാണാം. ഏ. അമാത്യകൾ, ഭൂതൃകൾ.

(ii) ബലവാനുഷ പ്രതിഘാതിയായുള്ളവനും, [എൻറവാറു ബലവാണെച്ചെടുക്കുമവൻ];

(iii) ബലവാനുഷ അന്തർദ്ധി²⁶യായുള്ളവനും;

(iv) ബലവാനു പ്രതിവേശനായുള്ളവനും, [അവനാവോൻ²⁷ പിന്നലും മുന്നലുമൻറിയെ പക്കത്തിരിക്കുവൻ];

(v) ബലവാനുടയ പാർഷ്ണിഗ്രാഹനം†;

(vi) താനേ വന്നു വിജിഗീഷുവിനെ ചേവിക്കുമവനും;

(vii) പ്രതാപോപനതനും;

(viii) ദണ്ഡോപനതനും—ഇവരും ഭൂത്വഭാവികളായുള്ള സാമന്തകൾ.

സാമന്തകളെക്കൊണ്ടു ഭൂമ്യേകാന്തരരെയും^{27a} ചൊന്നോരിൽ പട്ടിയു എൻറവാറു, മിത്രനും, അരിമിത്രനും, മിത്രമിത്രനും^{27b} എൻറവരളും, അരിഭാവിയും, മിത്രഭാവിയും, ഭൂത്വഭാവിയും എൻറ മുൻറു ജാതി ആമാറു‡ കണ്ടുകൊൾക.

ശ്ലോകം²⁸—

തേഷാം ശത്രുവീരോധേ യ-
 നിരൂമേകാത്മതാം പ്രജേൽ
 ശക്ത്യാ തദനുഗൃഹ്ണീയാൽ
 വിഷഹേത യയാ പരം.

† -ഹകനം G.

‡ -മാറു G.

26. ശത്രുവിന്റെയും വിജിഗീഷുവിന്റെയും നടുക്കുള്ള ദുർബ്ബലസാമന്തൻ.

27. 'അവൻ' പകർപ്പുകളിൽ ഇല്ല.

27a. 'ഭൂമ്യേകാന്തരനും' എന്നു മതി.

27b. ഈ മൂന്നു പദങ്ങളുടെയും സമുച്ചയം വിട്ടാൽ കൂടുതൽ നന്നു്.

28. ചില പകർപ്പുകളിൽ താഴെ വരുന്ന ചില പദ്യങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ മാത്രം 'ശ്ലോകം' എന്നെഴുതിക്കാണുന്നുണ്ടു്. പറയത്തക്ക ആവശ്യമില്ലായ്കയാൽ ആ കുറിപ്പുകൾ വിട്ടുകളഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

ശ്ലോകാത്ഥമാവിതു:—ഭൂമ്യേകാന്തരായൊളു മിത്രന്മാരിൽ യാവ
നൊരു മിത്രൻ ശത്രുവിനോടു വിരോധിച്ചെടുത്തുവെച്ചു, തനക്കു ശക്തി
ഇല്ലയായിട്ടു ശത്രുവിനോടു കൂടുവാൻ²⁹, അവനു ശക്തി ചെയ്തു കൊടുപ്പിതു;
യാതൊരു ശക്തി ചെയ്താൽ അവൻ ശത്രുവിനോടു എതിർക്കില്ലിതു³⁰
അങ്ങനെയൊളളതു ചെയ്തു കൊടുപ്പിതു.³¹

പ്രസാധ്യ ശത്രും യന്മിത്രം
വൃദ്ധം ഗച്ഛേദവശ്യതാം
സാമന്തൈകാന്തരാഭ്യാം തൽ
പ്രകൃതിഭ്യാം വിരോധയേൽ.

തൽകലീനാവരുദ്ധാഭ്യാം
ഭൂമിം വാ തസ്യ ഹാരയേൽ
യഥാ വാഴനുഗ്രഹാപേക്ഷം
വശ്യം തിഷ്ഠേൽ തഥാ ചരേൽ.

പൊരിളാവിതു—വിജിഗീഷുവിനടയ യാവനൊരു മിത്രൻ തന്നടയ
ശത്രുവിനെ സാധിച്ചു തനക്കു വൃദ്ധി ചെയ്തു കൊണ്ടിട്ടു വിജിഗീഷുവി

29. =കൂടുവോൻ.

30. =കെല്ലിതു.

31. 'എതു മിത്രം ശത്രുവേൽക്കെ-
ത്താൻമായ് സന്ധി ചെയ്തുമോ
അവന്നരിയെ വെന്നിടാൻ
തക്ക സാഹായ്യമേകിട്ടു.'

നക്ഷ അവശ്യനാവോൻ, അവനെ സാമന്തപ്രഭൃതിയെക്കൊണ്ടും, ഏകാന്തപ്രഭൃതിയെക്കൊണ്ടും വിരോധിപ്പിപ്പിതു. അൻറിയെ തൽക്ഷീനതയെക്കൊണ്ടുതാൻ, അവരുദ്ധനെയെക്കൊണ്ടുതാൻ, അവനയെ ഭൂമി പരിച്ചുവാഴിപ്പിതു. അൻറിയെ യാതൊരു കർമ്മത്തിനാൽ തന്നെയ[ന്]ഗ്രഹം അപേക്ഷിച്ചു വശ്യനായ് നില്പിതു എങ്കിലവുണ്ണം ചെയ്തിതു.

നോപകൂട്ടാ ദമിത്രം വാ
ഗച്ഛേദ് യദതികർശിതം
തദഹീനമവുദ്ധം ച
സ്ഥാപയേന്മിത്ര മത്ഥവിൽ.

യാവനൊരു മിത്രൻ അതികർശിതനായിട്ടു വിജിഗീഷുവിന്നു ഉപകാരം ചെയ്യുകില്ലാതൊഴിവിതുതാൻ, ശത്രുവിനോടു കൂടുവാൻ ഒരുമ്പട്ടുവിതുതാൻ ചെയ്തോൻ, അവനെ ചൂരക്കുവിതും പെരക്കുവിതും ചെയ്യാതെ മഴുമാവസ്ഥയിൽ ചമനായ്³² നിറുത്തുവിതു സ്വാതന്ത്ര്യ³³മറിയുമവൻ.

അത്ഥയുക്ത്യാ ചലം മിത്രം
സന്ധിം യദപഗച്ഛതി
തസ്യാപഗമനേ ഘേതും
വിഹന്യാൽ ന ചലേദ് യഥാ

സ്വാതന്ത്ര്യേഗാവഴിമേൽ ചലനായൊള്ള മിത്രൻ ശത്രുവിനോടു സന്ധ്യ ചെയ്തോനാകിൽ അവൻ വിജിഗീഷുവിനെ വിട്ടുപോകാത്തവാറു, പോവാനുള്ള വിനെ^{33a} കെടുപ്പിതു. ചലനെൻറവാറു, വിജിഗീഷുശക്തി ചൂരക്കുകിൽ ശത്രുവിനോടു കൂടുവിതു.

32. =സമനായ്.

33. തന്റെ കാര്യം. (തങ്കായ്മല്ല).

33a. പോവാൻ കാരണമായ വിഷമം ഇല്ലാതാക്കണം. വിനയം ദുഃഖത്തിന്നു പുറമെ പ്രവൃത്തി, പ്രയത്നം തുടങ്ങിയ അർത്ഥങ്ങളും ഉണ്ട്.

അരിസാധാരണം യദപാ
 തിഷ്ഠേൽ തദരിതഃ ശാഠം
 ഭേദയേൽ ഭിന്നമുച്ഛിന്യാൽ
 തതഃ ശത്രുമനന്തരം.

ശ്ലോകാർത്ഥമാവിതു— അരിസാധാരണനാവോൻ വിജിഗീഷുവിനെ ശത്രുവിന്മേൽ ചെയ്യവു, ശത്രുവിനെ വിജിഗീഷുവിന്മേൽ ചെയ്യവു ട്ടായ് കൊള്ളുമവൻ³⁴. അങ്ങനെ ശാനായിരുന്ന മിത്രനെ ശത്രുവിൽ നിൻറു ഭേദിപ്പിതു. അനന്തരം ശത്രുവിനെയും ഉച്ഛേദിപ്പിതു.

ഉദാസീനം ച യൽ തിഷ്ഠേൽ
 സാമന്തൈസ്തദ° വിരോധയേൽ
 തതോ വിഗ്രഹസന്തപ്ത-
 മപകാരേ നിവേശയേൽ.

ഉദാസീനനാവോൻ വിജിഗീഷുവിന്നു ഉപകാരാപകാരാദികൾ ഇരണ്ടും ചെയ്യാത മിത്രൻ. അവനെ സാമന്തകളെക്കൊണ്ടു വിരോധിപ്പിപ്പിതു. വിഗ്രഹവഴിമേൽ സന്തപ്തനായപ്പോൾ, 'നീ എന്നക്കാട്ടു³⁵മിത്തനധനം താ. തിന്നെ ഞാൻ രക്ഷിപ്പൻ'† എൻറു ചൊല്ലി വിജിഗീഷു തനക്കപകാരം ചെയ്യമാറു‡ ചെയ്തിതു.

† പേർ M, V.

‡ മേലു G.

34. വിജിഗീഷു ശത്രുവിനെയും, ശത്രു വിജിഗീഷുവിനെയും ആക്രമിക്കുന്നതു മടയുന്നവൻ. ചെയ്യവു—ചെയ്യുകയും. ട്ടായ് കൊള്ളുക—സമ്മതിക്കാതിരിക്കുക.

35. എനക്ക + ആട്ടം—എനിക്കു കൊല്ലത്തോറും (ആട്ട < ആണ്).

അമിത്രം വിജിതീഷു ച
 യൽ സഞ്ചരതി ദുർബ്ബലം
 തദം ബലേനാനുഗ്രഹംണീനാദം
 യഥാ സ്യാൽ ന പരാദം മുഖം.

അമിത്രനെയും വിജിതീഷുവിനെയും ആശ്രിപ്പോൻ യാചനൊരുത്തൻ,
 താൻ ദുർബലനായിട്ടു, അവൻ ശത്രുവിനോടു കൂടാതെവണ്ണം ശക്തി ചെയ്തു
 കൊടുപ്പിതു.^{35a}

അപനീയ തതോന്യസ്യാം
 ഭൂമൗ വാ സന്നിവേശയേൽ
 നിവേശ്യ പൂർവം തത്രാന്യം
 ണേധാനുഗ്രഹമേതന്നം.

അൻറിയെ കീൾ ചൊന്നവനയേ^{35b} തന്നടയ ഭൂമിയിലൻറിയേ
 മരൊരു ഭൂമിയിൽ വൈപ്പിതു. ആ ഭൂമിയിൽ മുന്നമേ പടതുണ ചെയ്താ
 നായ്കൊണ്ടു മരൊരുത്തനെ വെച്ചു, പിന്നെ ചില കാലം കഴിഞ്ഞു
 ചൊല്ലുവിതു:—‘ഇ ഭൂമി ചാന്നിരിക്കും^{35c} അപായമും പെരുതു. നിന്നെ
 രക്ഷിക്കവും വേണ്ടും. ആകിൻറമയാൽ ഇവൻ ഭൂമി സാധിക്കുമളവൈക്കും³⁶
 മരൊരുത്തിലി ഇരുക്കുവെൻറു^{36a} ചൊല്ലിക്കൊണ്ടുപോയ് വെപ്പിതു.^{36b}

‡ -അലിഖിക്കവെൻറു M. -അലിഖിക്ക- V.

35a. ശത്രുവിനോടു സന്ധി ചെയ്താൻ ഇടയാകാത്ത വിധം അവന്നു ശക്തി
 കൂടണം.

35b. മുമ്പു പറഞ്ഞ മിത്രത്തെ.

35c. ഈ ഭൂമിയെ ആശ്രയിച്ചു; ഇതിലുള്ള. ചാർ-തൽ—to be associated
 with, to unite (T. Lex.). cf. ചേർ.

36. സാധാനമാക്കും വരെ.

36a. മരൊരു ദിശ്ശിൽ ഇരിക്കുക എന്നു്.

36b. ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു മുന്പത്തെ ആളെ ഒഴിപ്പിച്ചു ഈ മിത്രത്തെ സ്ഥാ
 പിശ്ശണം.

അപകൃഷ്ടാൽ സമത്വം വാ
 നോപകൃഷ്ടാദോ യദാപദി
 ഉച്ഛിന്യാദേവ തന്മിത്രം
 വിശ്വസ്യാങ്കമുപസ്ഥിതം.

യാവന്നൊരു മിത്രൻ അപകാരം ചെയ്തിതു താൻ, ആപത്തിലായിട്ട്
 ഉപകാരം ചെയ്യാതെയുമൊഴിവോൻ³⁷, അവനെ വിശ്വസിച്ചിട്ടു അക
 ഘെട്ടപ്പോൾ ഉച്ഛേദിച്ചിതു.†

മിത്രവ്യസനതോ വാരി-
 തത്തിഷ്ടേദോ യോനവഗ്രഹഃ
 മിത്രേണൈവ ഭവേൽ സാധ്യഃ
 ഛാദിതവ്യസനേന സഃ.

വിജിഗീഷുവിനടയ മിത്രവ്യസനവഴിമേൽ യാവന്നൊരു ശത്രു ചെ
 റുക്കുക ഇൻറിയെ വൃദ്ധിയിടുന്നെച്ചെപ്പോൾ, ആ ശത്രുവിനെ മിത്രനെ
 കൊണ്ടു സാധിച്ചിതു^{37a}, മിത്രനടയ വ്യസനം കെട്ടത്തിട്ടു³⁸.

† മേർദിച്ചിതു M.

37. വിജിഗീഷു ആപത്തിൽ പെട്ടപ്പോൾ ശക്തനാണെങ്കിലും സഹായിക്കാതി
 രിയെന്നവൻ എന്നു താൽപര്യം.

37a. ജയിക്കുന്നു.

38. വ്യാഖ്യാനം ക്ലിഷ്ടം.

cf. 'മിത്രത്തിൻ വ്യസനത്തിങ്ക-
 ലുത്ഥാനം ചെയ്തു ശത്രുവെ
 വ്യസനച്ചാദനം ചെയ്തു
 മിത്രത്താലേ ജയിച്ചിട്ടു.'

കെ. വി. എം., പേ. 570-71.

അമിത്രവൃസതാമിത-
മുതമിതം യദപിരജ്യതി
അരിവൃസനസിധ്യാ തൽ
ശത്രുണൈവ പ്രസിധ്യതി.

വിജിഗീഷ്യവിനടയ യാവനൊരു മിത്രൻ^{38a} അമിത്രവൃസനവഴി
മേൽ വൃദ്ധനായിട്ടു വിജിഗീഷ്യവിനോടു വിരക്തനാവോൻ, അവനെ
ശത്രുവിനടയ വൃസനം കെടുത്തു ശത്രുവിനെക്കൊണ്ടു സാധിപ്പിതു.³⁹

വൃദ്ധിം ക്ഷയം ച സ്ഥാനം ച
കർശനോച്ഛേദനം തഥാ
സർവോപായാൻ സമാദധ്യാദാ
ഏതാൻ യശ്ചാത്മശാസ്ത്രവിൽ.^{39a}

ഏവമന്യോന്യസഞ്ചാരം
ഷാഠഗുണ്യം യോനപശ്യതി
സ ബുദ്ധിനിഗളൈ ബുദ്ധൈ-
രിഷ്ടം ക്രീഡതി പാത്ഥിവൈഃ.

38a. ഇതിന്നുശേഷം 'എന്നടയ മിത്രൻ' എന്ന M, Vകളിൽ.

39. ഒതുക്കണം.

39a. ഈ പദ്യത്തിന്നു വ്യാഖ്യാനം മാതൃകകളിൽ കാണുന്നില്ല. വ്യാഖ്യാതാവി-
ന്റെ മൂലഗ്രന്ഥത്തിൽ ഒരുപക്ഷെ ഇല്ലായിരിക്കാം. ഒരു പ്രക്ഷിപ്തമായ പദ്യത്തിന്നില്ലായ്ക
യുമില്ല. വ്യാഖ്യാനിച്ചില്ലെങ്കിലും കാൽമൊന്നും നഷ്ടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു കാണാം.

ef. 'വൃദ്ധിക്ഷയസ്ഥിതികളും
കർശനോച്ഛേദനങ്ങളും
ഉപായങ്ങളുമിവണ്ണം
ചെയ്തു ശാസ്ത്രജ്ഞനാം ഏവൻ'

ഇവയ്ക്കുമിടന്ന ഷാൾഗുണാ പരസ്സരാസഗാമിയാത്മനതു യാവ
നൊതത്തൻ അറിവോൻ, ഓവാൻ ബുദ്ധി എൻ നിഗളത്തിൽ^{39b} പാത്ഥി
വന്മാരെ ബദ്ധിച്ചു അവരളോടു താൻ വാസിച്ചവണ്ണം⁴⁰ വിളയാടും,
എൻവാറു മിത്രരായും ഭൃത്യരായും നിറുത്തും.

മണ്ഡലചരിതമാകിൻ സൂത്രം മുടിഞ്ഞിതു.

പതിനെട്ടാമധ്യായമും ഷാൾഗുണാമധികരണമും മുടിഞ്ഞിതു⁴¹.

എൻ. ചങ്ങല.

ഇതുവരെയെ ലഭിച്ചിട്ടുള്ള.

അനുബന്ധം—എ.

പഴയ കാലത്തെ തൂക്കം, അളവ് മുതലായവ.

തൂക്കം:

ഇന്ത്യയിൽ പഴയ കാലത്തു് പലേടത്തും പലതരം തൂക്കങ്ങൾ നിലവിലിരുന്നിട്ടുണ്ടു്. രക്തിക (കുന്നിക്കുരു) ആയിരുന്നു മൗലികമായ ഘനമാനവസ്തു. 1.83 ഗ്രെയിൻ (.118 ഗ്രാം) ആയിരുന്നു ഇതിന്റെ സാധാരണതൂക്കം. എഴുത്തുകാർ ഭിന്നാഭിപ്രായക്കാരാണെങ്കിലും അധികം പ്രചാരത്തിലിരുന്നതായിത്തോന്നുന്ന സമ്പ്രദായമാണു് താഴെ ചേർക്കുന്നതു്.

5 രക്തിക = 1 മാഷം.

16 മാഷം = 1 കഷം, തോലകം (സുവണ്ണം).

4 കഷം = 1 പലം.

10 പലം = 1 ധരണം.

ഒരു പലം ഏതാണു് $1\frac{1}{2}$ ഔൺസ് (37.76 ഗ്രാം) വരും. കൂടുതൽ വലിയ തൂക്കങ്ങൾ:

പ്രസ്ഥം = 16 പലം.

ഭ്രോണം = 16 പ്രസ്ഥം.

പ്രസ്ഥം ഏതാണു് 21 ഔൺസും ഭ്രോണം $21\frac{1}{4}$ റാത്തലും ആയിരിക്കും. മാഷാദികളെപ്പറ്റിയ കൗടല്യന്റെ വിവരണത്തിനു് കെ. വി. എം.—കൗ. അ. പേ. 103 നോക്കുക.

Ancient Indian Weights by Edward Thomas (Marsden's Numismata Orientalia Pt. I (1874) തുടങ്ങിയവയിൽ കൂടുതൽ വിവരണം കാണാം.

ദൂരത്തിന്റെ അളവ്:

8 യവം	=	1 അംഗുലം ($\frac{3}{4}$ ").
12 അംഗുലം	=	1 വിതസ്തി (9").
2 വിതസ്തി	=	1 ഹസ്തം.
2 ഹസ്തം	=	1 ദണ്ഡം (ധനുസ്സ്—6 അടി).
2,000 ധനുസ്സ്	=	1 ക്രോശം (ഗോരതം — പശു അകറിയാൽ കേൾക്കുന്ന ദൂരം— $2\frac{1}{4}$ മൈൽ).
4 ക്രോശം	=	1 യോജന (ഏതാണ്ട് 9 മൈൽ).

ക്രോശം 2,000 ദണ്ഡമാണ് പലക്കം. അത്ഥശാസ്ത്രപ്രകാരം 1,000 ദണ്ഡമേ ഉള്ളൂ. $4\frac{1}{2}$ നാഴിക (4 എന്നു സാധാരണപക്ഷം)യും 9 നാഴികയും യോജനയ്ക്കു കല്പിച്ചിരുന്നതിൽ ആദ്യത്തേതിനായിരുന്നു കൂടുതൽ പ്രചാരം.

നാണുങ്ങൾ:

വെള്ളികൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ കാഷാപണം അല്ലെങ്കിൽ പണം ആയിരുന്നു അടിസ്ഥാനനാണു. തൂക്കം 57.8 ഗ്രെയിൻ. മാഷം (മാഷകം, മാഷികം) ഇതിന്റെ $\frac{1}{16}$ (3.6 ഗ്രെയിൻ). അര മാഷം തുടങ്ങി 20, 30 മാഷം അടങ്ങിയ നാണുങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു.

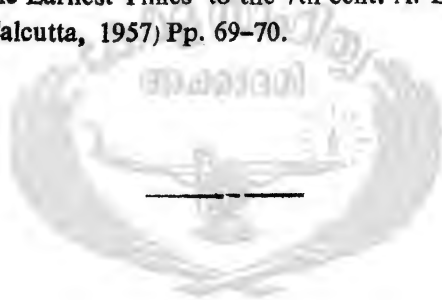
താമ്രമാഷത്തിൽ 9 ഗ്രെയിനും താമ്രകാഷാപണത്തിൽ 144 ഗ്രെയിനും ആണുണ്ടായിരുന്നത്. കാൽമാഷം അഥവാ കാകണി (കാകിണി)യും നിലവിലിരുന്നു. 20-45 താമ്രമാഷമടങ്ങിയ നാണുങ്ങൾ കാണുന്നുണ്ട്.

ബി. സി. 6-ാം ശതകം മുതൽ 180 ഗ്രെയിൻ തൂക്കം വരുന്ന 'ശതമാനം' എന്നൊരു വെള്ളിനാണു നടപ്പിൽ വരികയുണ്ടായി. കഷാൻ ഘട്ടത്തിൽ (ഏ. ഡി. 1-ാം ശതകം) ദിനാരം (< റോമൻ ദിനേരിയസ്) അഥവാ 'സുവണ്ണം' നടപ്പിലായി. തൂക്കം 124

ഗ്രെയിൻ. ഇരട്ടദീനാരങ്ങളും കാൽദീനാരങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു. ചെമ്പുദീനാരങ്ങളും കാണുന്നുണ്ട്. എ. ഡി. 5-ാം ശതകത്തിൽ ദീനാരത്തിന്റെ തൂക്കത്തിൽ മാറ്റം വരികയുണ്ടായി. ഗുപ്തന്മാരുടെ വെള്ളിനാണു 'രൂപക'മായിരുന്നു. 32-36 ഗ്രെയിൻ തൂക്കമുള്ളതും ഉജ്ജയിനിയിലെ ശകന്മാരുടെ നാണുതെ അനുകരിച്ചുകൊണ്ടുള്ളതുമായിരുന്നു ഇത്. രൂപകത്തിന്റെ തുടച്ചതാണ് നമ്മുടെ ഉറപ്പിക.

പഴയ അളവ്, തൂക്കം തുടങ്ങിയവയെപ്പറ്റിയ കൂടുതൽ വിവരത്തിന്: A. L. Basham, The Wonder that was India (1954). Pp. 503-505.

നാണുവിവരണത്തിന്: Jean Filliozat's Political History of India from the Earliest Times to the 7th cent. A. D. (Translated by Philip Spratt, Calcutta, 1957) Pp. 69-70.

അനുബന്ധം—ബി.

കൗടല്യൻ സ്മരിച്ച പൂർവ്വാചാര്യന്മാർ:—

1. മാനവന്മാർ—മനുവും ശിഷ്യന്മാരും.
2. ബാർഹസ്സത്യന്മാർ—ബൃഹസ്സതിയും ശിഷ്യന്മാരും.
3. ഔശനസന്മാർ—ശുക്രനും ശിഷ്യന്മാരും.
4. ഭാരദാജൻ—ദ്രോണൻ.
5. വിശാലാക്ഷൻ—(വിശ്വരൂപാചാര്യർ ഉദ്ധരിച്ചിട്ടുണ്ട്;
കൂടുതൽ അറിവില്ല.)
6. പരാശരൻ—(പ്രസിദ്ധൻ).
7. പിതൃനൻ—നാരദൻ.
8. കൗണപദന്തൻ—ഭീഷ്മൻ.
9. വാതവ്യാധി—ഉദ്ധവൻ.
10. ബാഹുദന്തീപുത്രൻ—ഇന്ദ്രൻ.

(ഗണ. അത്ഥ. I. ഇം. അവ. പേ. 10.)

ഇന്നത്തെപ്പോലെ ആചാര്യനും ശിഷ്യന്മാരുമടങ്ങിയ 'സ്കൂളുകൾ' ഓരോ ശാസ്ത്രശാഖയിലും പണ്ടുണ്ടായിരുന്നു. മുകളിലെ പട്ടികയിൽ കാണുമ്പോലെ പ്രസിദ്ധമായ പേരുകൾക്കു പകരം അപ്രസിദ്ധമായ പേരുകൾ (cf. കൗണപദന്തൻ, പിതൃനൻ) നമ്മുടെ ഗ്രന്ഥകാരൻ ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതിന്റെ കാരണം വ്യക്തമല്ല.

അനുബന്ധം—സി.

പഴയ പദങ്ങളും ശൈലികളും.

അ	പേജ്	അ	പേജ്
അകംപടി—ആഭ്യന്തരം ('അകംപടിയുടയവരൾ'. cf. അകംപടിയിലുള്ള ജനം—കൗഭാ. Pt. I, പേ. 114).	64	അണക്കൽ—ഏറ്റവും അടുത്തവൻ (near, intimate. T, Lex.).	228
അകഴുക—കഴിക്കുക (ഭൂ. കാ. അകണ്ണ).	15	അത്തന്നെ (അത്തന്ന)—അത്ര cf. ഇത്തന്ന).	17
അപ്പു—നാണ്യമടിക്കുന്ന അപ്പു (mould).	185	അപ്പോൺ -- അപ്പോൾ (cf. ഇപ്പോൺ).	67
അടം (കൊള്ളാതടം) — ഇടം.	30	അമയുക—മതിയാവുക.	50
അടത്തരു (< അടു)—പറയാത്തതു്.	181	നിശ്ചയിക്കുക.	3
അടിയാൻ, അടിയാൾ—അടിമ (പു. സ്ത്രീ.)	110	അമച്—കോപം.	255
അടിച്ചു—അടുവിച്ചു (പാകം ചെയ്തിച്ചു).	156	അയകർ—< രജകർ. അലക്കുകാർ	6
അടുക—പാകംചെയ്ക (cf. അടുപ്പു്).	29	അരയർപെരുത്തരുവു്—രാജവീഥി.	77
അടുകുക—ഇടവരിക.	74	അരിചി—അരി.	379
അടുക—വീഴ്ത്തുക (മുത്രമട്ടാതവാറു).	86	അരിമാ—അരിമാവു്.	32
അത്തനയിൽ — അത്രയായപ്പോൾ, ആ അവസരത്തിൽ.	155	അരിയതു—പ്രയാസമായതു്.	8
അണികലം—ആരേണം, അലങ്കാരം.	459	അരിപ്പർ—അരിച്ചെടുക്കുന്നവർ (പൊടിയിൽനിന്നും മറ്റും ലോഹാദികൾ അരിച്ചും ചേറിയും എടുക്കുന്നവർ).	14
		അരിയും ജീവിതവും—നെല്ലായും പണമായുമുള്ള പ്രതിഫലം.	188
		അരുതു—വയു് ('കെടുപ്പതരുതു്').	310

പേജ്	പേജ്
അരംപണി—കഠിനമായ ജോലി (<i>cf.</i> അരിയ). 115	ആ
അവൾ—അവർ (< അവർ കൾ). 2	ആം—< ആകം. 216
അവിരെറ—അവററ. 259	ആടാണിയർ—നെയ്ത്തുകാർ, വസ്ത്രവ്യാപാരികൾ. 171
<i>cf.</i> 'അവിററിൽ'. 251	ആട്ടം—കൊല്ലത്തോറും. 407
അവു—അവ (<i>cf.</i> ഇവു). 14	ആയംപാടി (ആയ്മ്പാടി)—അമ്പാടി, ഇടയഗ്രാമം. 53
അളവുടയവൻ—അളക്കുന്നവൻ (<i>cf.</i> നിറയുടയവൻ). 193	ആരാഴ്ച—അന്വേഷണം. 354
അഴകുപട്ടിരിയ്ക്കുക—ഭംഗിയായിരിയ്ക്കുക. 262	ആവന—ആണ് ('ആവതി'ന്റെ ബ. വ.). 86
അഴിച്ചുപാറുക—വിണ്ടു വിചാരണ നടത്തുക. 98	ആവോ—ആകുന്നു, ആകുന്നത്. 28
അഴിവു — ചിലവു*, കുറവു*. 27	ആശി—ആശിസ്സ് (ആശിചൊല്ലിപ്പിതു). 430
നാശം('അഴിക്ക ഒല്ലാതിരു'). 308	ആശിയിക്കുക—< ആശ്രയിക്കുക. (വളരെ പ്രചാരമായ പദമാണ് ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ). 46
അഴക്ക—അയയ്ക്കുക (കെട്ടയയ്ക്കുക—Slacken). 135	ആറു—വിധം, വഴി ('എന്റെ വാറു' തുടങ്ങിയപോലെ സമാസിച്ചു പ്രയോഗമുള്ള.). 2
അറവൈ—മുഴുവൻ. 31	ഇ
അറക്കുക—തീർത്തുക്കുക ('പണയം വെപ്പിച്ചുറപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരു'). 60	ഇടത്തുകളയുക—മുറിച്ചുകളയുക (ഇടക്ക—to split—Gundert). 118
അൻറി— അല്ലാതെ. √അല. 271 <i>cf.</i> ഇൻറി. അല*, ഇല* ഇവയെപ്പറ്റിയ Pope ന്റെ നോട്ട് നോക്കുക. Naladiyar Transl. (1893) P. 282, 296. 'Neither അല* nor ഇല* has primarily a negative meaning.' Ibid. P. 282.	ഇടമിടയുക—Commingle, കൂടിച്ചേരുക (ഇട+മിട). (<i>cf.</i> 'പൊയ്യോടിടൈമിടൈത ചൊൽ'—താലടി. 80). *220
അൻറിയെ—√അല. കൂടാതെ, ഇല്ലാതെ. 6	ഇടിക്കുക—ഇടുവിക്കുക, കൊടുക്കുക (ചോറിടിപ്പിതു). 33

* പേ. 220ലെ f. n. ഇതനുസരിച്ചു തിരുത്തുക.

പേജ്	
211	ഇടൈപ്പാഞ്ഞു ചൊല്ലുക—ഇടയിൽ കടന്നുപറയുക.
95	ഇട്ടിക—ഇഷ്ടിക.
377	ഇത്തന—ഇത്ര.
111	ഇത്തനവർ—ഇത്രയും ആളുകൾ.
60	ഇത്തിന—ഇത്തന (ഇത്ര).
3	ഇന്നത്തിന—ഇത്രയിത്ര.
6	ഇന്നം (നകാരം വർത്തമാനം)—ഇനിയും.
41	ഇപ്പോൾ—ഇപ്പോൾ (<i>cf.</i> അപ്പോൾ).
184	ഇയങ്ങുക—നടത്തുക, സാധിക്കുക (<i>cf.</i> ഇയങ്ങിൻറടത്തു—ഇടക്കുന്ന ദിക്കിൽ).
379	ഇയക്കം—കൊണ്ടുവരൽ, സഞ്ചാലനം (movement, T. Lex.).
288	ഇയയുക—സമ്മതിക്കുക (<i>cf.</i> ഇയയെതൽ — to agree. T. Lex.).
180	ഇരായ്—രാത്രി.
87	<i>cf.</i> ഇരാ.
309	ഇരിവം(വെം)—(<ഇരുവോ)നാം രണ്ടുപേരും.
299	ഇരുവോം—(ഇരിവം നോക്കുക).
157	ഇരുപ്പലക—ഇരുമ്പുലക്ക.
474	ഇവരൾ—ഇവർ (<i>cf.</i> അവരൾ).
12	ഇവു—ഇവ.
376	ഇളക്കുക—വഞ്ചിക്കുക (?) (അതിസന്ധാനത്തിന്റെ അർത്ഥം. ചെറും ചലിപ്പിക്കൽ ആയെന്നും വരാം).

പേജ്	
4	ഇളന്നതു—നഷ്ടപ്പെട്ടതു. <i>cf.</i> ഇളളെക്കുട്ടവൻ—നഷ്ടം വന്നവൻ.
19	ഇളപ്പം—ചെറുപ്പം (X വലിപ്പം).
11	ഇളയതു—ചീത്ത (ഇളം പൊന്നു).
304	ഇറ—നികുതി.
263	ഇറക്കുക—ചിരിയ്ക്കുക (നികുതി).
2	ഇൻറി—√ഇറു—ഇല്ലാതെ.

ഇ

77	ഇഴൾക്കുക—വലിയ്ക്കുക.
----	----------------------

ഉ

82	ഉടൻ—കൂടെ.
150	ഉടമ്പിറന്നവൻ—ഉടപ്പിറന്നവൻ.
140	<i>cf.</i> ഉടംചിറന്നവൻ.
49	ഉടൈച്ചു, ഉടച്ചായ്—ചേൺ (<ഉടൈത്തു).
201	ഉണ്ടിക—മുദ്ര.
232	ഉരുവു—രൂപം ('ഉരുവുതിരിക്കുതാത്ത').
10	ഉരു അഴിയ്ക്കുക—ഉരുക്കുക.
27	ഉല്ല്—(<ഉല്ല്) ചുങ്കം.
170	ഉലണ്ടു—പട്ടം.
367	ഉലോഭം (ഉലോപം?)—ലോഭം.
16	ഉവക്കുക—സ്നേഹിയ്ക്കുക, ഇഷ്ടപ്പെടുക.
294	ഉള—ഉണ്ടു (ബ. വ. <i>cf.</i> ഉളൻ, ഉളൾ).

പേജ്	പേജ്
ഉറക്കുക — ഉറക്കമൊഴിയുക. 66	എണ്ണുക — കണക്കാക്കുക ('അഴി വെല്ലാം എണ്ണി'). 27
ഉറയുക — താമസിക്കുക. cf. ഉറൈതൽ — to reside. T. Lex.). 177	എന്തിനെന്റാൽ — എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ. 80
ഉറൈക്ക — അധികം ('ഉറൈക്ക ച്ചാരത്തിരാതൊഴിവിതു'). 210 (സാധാരണാത്മത്തിലും വരും. cf. ഉറൈക്കച്ചിരിയാതെ). 211	എന്നും — എന്നുള്ള. 284
ഉഴക്കോൽ — മുടിക്കോൽ (ഉഴവ തടെ വടി). 52	എന്നുമതു — എന്നുള്ളതു. 114
ഉഴവർ — കൃഷിക്കാർ. 16	എമ്പതു — √എൻ. എയതു, എന്ന് പറയുന്നതു (cf. എമ്പിതു). 65
ഉഴൻറു — √ഉഴറ. ബദ്ധപ്പെട്ടു. 383	എമ്പതു — (എമ്പതു നോക്കുക). 1 എമ്പോൻ — √എൻ. എന്ന് പറയുന്നവൻ. 438
ഉഴൈപ്പു — പ്രയാസം, പ്രയാസം. 196 cf. ഉഴൈപ്പിക്ക — ക്ലേശിപ്പിക്ക. 114	എപ്പോന്നും — എപ്പോഴും. (cf. അപ്പോൻ, ഇപ്പോൻ). 395
ഉ	എൻറാൽ — √എൻ. എന്ന് പറഞ്ഞാൽ. 23 അതുകൊണ്ടു, അതുകയാൽ. 405
ഉക്കം — ഉറക്കം. 257	എൻറുമളവേ — എന്നിരിക്കെ. 448
ഉക്കെ — ഇടയിൽകൂടി ('മുറിച്ച തിന്മക്കെ'). 103	എൻറമാറു — എന്നിങ്ങനെ, എന്നുള്ളതു. 7
ഉഴുക — നിറം പിടിപ്പിക്കുക (To dye—T. Lex.). 'കഷായം കൊണ്ടുടുമതു'. 7	എററു — അടി. 86 അലക്കു ('ഒരൊറ്റപോയ തിന്ന'). 6
ഉഴൻറുക — ഉറപ്പിക്കുക. ('ഉഴൻറു മാറു ചെയ്തു'—To settle down. 33	ഏ
എ	ഏകുക — കല്പിക്കുക. 53
എടം — < ഇടം. 15	ഏതാകിലും — ഏതെങ്കിലും. 382
എണ്ണ — എണ്ണ ('എണ്ണിൽ കുറച്ചു'). 21	ഏതേനും — ഏതെങ്കിലും. 372
	ഏന്താൽ — (√എന്തുതൽ — സ്തുതിക്കൽ) സ്തുതിപാഠകന്മാർ. 191

പേജ്	
ഏവ്—ഏവ. cf. അവ, ഇവ്. 293	
ഏറുകഴുത—സവാരിക്കഴുത. 173	
(cf. കോവേറു-കോവറു-കഴുത).	
ഏറുക—പ്രഖ്യാപിക്കുക ('ചത്താൻ എന്റേററുവിതു'. 'വാത്ത്' ലോപിച്ചതുമാകാം.). 153	

ഒ

ഒക്ക—√ഒക്കുക, ഒപ്പാ. 299	
ഒച്ചപ്പുക—ഉറക്കെ ശബ്ദിക്കുക ('വാദങ്ങൾ ഒച്ചപ്പടാതെയു മൊഴിവിതു'). 211	
ഒട്ടക്കുക—കൊടുക്കുക ('കൂഴൊട്ടക്കുക'). 5	
ഒപ്പനം—അലങ്കാരം. 211	
ഒപ്പിതൊരു—ഒക്കുന്ന, ഉള്ള. 42	
ഒപ്പിക്കുക—യോജിപ്പിക്കുക. ('ഒപ്പിക്കരുതാതൊഴികിൽ'). 79	
ഒരിത്തിരി—ഒരു ദിക്കിൽ. 183	
cf. ഒരുത്തിരി. 423	
ഒരുത്തിലി. 176	
ഒരിക്കാൽ—>ഒരിക്കൽ. 315	
cf. ഒരുക്കാൽ. 219	
ഒരുതല—ഒരു ഭാഗം, ഒരു കക്കി. 401	
ഒരുമ്പട്ടക്കുക—ആരംഭിക്കുക ('ഒരുമ്പട്ടത്തു'). 382	
ഒരോത്തർ—ഓരോരുത്തർ. 127	
cf. ഒരോരുത്തർ. 22	
ഓരോരുത്തർ. 23	
ഒല്ലാ—അതതു. 88	

പേജ്

ഒൻറു ചൊല്ലി ഒൻറു ചെയ്തു—ഒന്നു പറഞ്ഞു മറെറാന്നു ചെയ്ക. 254	
ഒൻറാരോത്തർ—ഓരോരുത്തർ. 148	
ഒറാക്കൾ—ചാരന്മാർ. 41	
ഒറി—പണയം (<ഒറുതൽ <ഒൻറു To adhere. T. Lex.). 102	
ഒറിച്ച് (പ്രയോ.)—ചാരവൃത്തി നടത്തിച്ച്. 83	

ഓ

ഓപുക—രക്ഷിക്കുക, സഹായിക്കുക. 129	
----------------------------------	--

ക

കൾക്ക—കക്കുക. 46	
കടത്തുക—ആട്ടിക്കളയുക. (cf. 'അവരെ കടത്തിക്കളവിതു'). 132	
കടത്തിടാത്തുക—സ്ഥലമാറ്റം ചെയ്ക. 373	
കടവിയൻ—കടപ്പെട്ടവൻ. 3	
(cf. ചെയ്യക്കടവിയൻ—ചെയ്യണം (പു). കടവിയർ (സ്ത്രീ) കടവിയതു (ന). കടവീതില്ലയാമ—കടം വാങ്ങായ്മ. 43	
കടുക—വേഗം. 46	
കട്ടകട്ടിരിക്കുക—വളരെക്കാലമായി കട്ടകൊണ്ടിരിക്കുക. 88	
കതവു—കതകു്. 64	
കനാവു—>കിനാവു്. 177	

പേജ്	പേജ്
കന്നം—ചുമർ ഇളയ്ക്കാനും മറ്റും മുളള കൂർത്ത ആയുധം. 80	കാവ(വി)തി—ക്ഷുരകൻ. 196
കയിറ്റ്—>കയറ്റ്. 72	കാൻറ്—√കാല. ഹർദ്ദിച്ചു. 72
കയ്യൻ—ഭൃത്യൻ. 223	കാഴ്ച—കൂടി കാഴ്ച. 442
cf. കയ്യനാർ. 224	കിഴത്തി—കിഴവി. 184
കരയേറിക്കളയുക—ആട്ടിക്കളയുക. 287	കീറുക—ചുരയ്ക്കുക ('ശരീരം കീറിക്കിറി ഇരിക്കും'). 222
cf. കരയേററി നില്ക്കുക. 357	കടത്—>കരട്. 37
കരൾ—>കരൾ. 73	കടി—വീട്. 29
കരമം—<കരം. 208	ഭേദം, വർഗ്ഗം. 34
കരുവി—ഉപകരണം. 57	വ്രജ. 167
കല്ലുക—(√കല്, To work away with earth gradually. T. Lex.) കല്ലുക ('കഴി കല്ലിയത്'). 134	കത്തുണ്ണുക—കത്തുണ്ണുക. 114
കവറ്റ്—പകിട. 109	(cf. പാലിത്തുക).
കളയുക—ഒഴിയുക ('താനേ കളഞ്ഞു മുറഞ്ഞു ചിറ'). 118	കമിടുക—കമിടുക. 64
കളിപ്പ്—അഹങ്കാരം. 166	(ചുവർ കമിട്ത്തുവെക്കിലും)
കഴകത്താർ—ചുങ്കം ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ. 2	കുശൽ—സാമർത്ഥ്യം (cf. കുചലം—Ability, skill. T. Lex.). 259
കഴിഞ്ഞുക—നീക്കംചെയ്യുക ('തലമയിർ കഴിച്ചു'). 95	കുറയ്ക്കുക—കൊല്ലുക ('ദുഷ്ടാമിത്രന്മാരെ കുറച്ചു'). 395
കറി—പച്ചക്കറി. 170	(cf. കുറയ്ക്കൽ—To cut. T. Lex.).
കവസം—<കവസം. 89	കുറവുകൾ—സംഭരിച്ചുകൊടുക്കുക ('ഇവർക്കു വേണ്ടതെല്ലാം കുറവുകൾ'). 116
കളവു—കളവുകൾ. 88	കുറിക്കൊള്ളുക—സംരക്ഷിക്കുക. 197
കഴികോൽ(ക്കോൽ)—നിന്നു വടി. 80	കുറുകുക—സമീപിക്കുക ('അവനെക്കുറുകി'). 152
കഴിഞ്ഞുപോക—മരിക്കുക. 151	കുച്ചം—നാണം (>കുശൽ, കുസൽ). 256
കാരിയം—<കാരിയം. 294	cf. കുചം, കുച്ചം, കുചൽ, കുച്ചൽ (ന).
കാവു—തോട്ടം ('കാവിലൊളുതെത്തിൽ'). 176	

പേജ്	പേജ്
കൂടച്ചെലാവണകൾ—<കൂടശ്രാവണകാരകർ cf. ചെലാവിക്കൽ)—ഇല്ലാത്ത സംഭവത്തിലുണ്ടായ ധരിപ്പിക്കുന്നവർ. 43	കേൾക്കുക—ചോദിക്കുക ('സംസ്ഥാനാധ്യക്ഷനെക്കേട്ട്'). 25 (ശ്രവിക്കുക എന്നർത്ഥവും സാധാരണം.)
കൂടിയാട്ടം—കൂട്ട്, സംസർഗ്ഗം. 212	കൈക്കൂലി—നഷ്ടപരിഹാരം. ('നഷ്ടപ്പെന്ന കൈക്കൂലി കൊടുപ്പിതു'). 123 (കോഴ എന്നർത്ഥത്തിലും വരുന്നുണ്ട്).
കൂട്ടം—കൂട്ട് ('അതിനോടുള്ള കൂട്ടം'). 275	കൈച്ചിറ—ഇരട്ട്, ജാമ്യം ('കൈച്ചിറ കൊണ്ടേൽ'). 451 (cf. ചിറ—തടസ്സം, തടവ്).
തൊഴിൽയോഗം (സമവായാ). 74	കൈവലസ്—കൈയിന്റെ സാമർത്ഥ്യം ('കൈവലസിനാൽ ചെയ്തുകൊള്ളവല്ലകിൽ'). 24 (cf. വലസ് < വലത്. 'താൻ വലസുചെയ്ത കൊള്ളലാകാ') 374 പേ. 24ലെ f. n. 24 പരിഷ്കരിച്ചുക.
കൂത്തർ—ഗുത്തക്കാർ. 34	കൈശ്ര—<കഷം (16 മാഷം). 19
കൂലി—പ്രതിഫലം. 129	കൊൾക—മനസ്സിലാക്കുക. 71 (വാങ്ങുക എന്ന സാധാരണാർത്ഥവും ഉണ്ട്).
വാടക ('പാറുകൂലി'). 27	കൊടിയൻ—കോപിച്ചവൻ. 130
കൂൾ—വർഗ്ഗം. 5	കൊട്ടകെട്ട്—വലിയ നാശം. 306
കൂൾ (കൂഴ) മാനം—(cf. തേമാനം). 'കൂഴമാനം വച്ചുകൊടിക്കാൽ'. 5	കൊട്ടത്തുപോക്കുക—അയയ്ക്കുക ('പൊന്നിന്നു കൊട്ടത്തു പോക്കിയവൻ'). 433
(ശ്രദ്ധിനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം കഞ്ഞിപ്പഴം ചേർത്താണ് പെരുക്കം വരുന്നത്).	കൊട്ടത്തുവിടുക—കാൽമേലിറച്ചയ്ക്കുക. 223
കൂൾ—ക്ഷേണം ('കൂഴിയക്കുറുപ്പട'). 379	കൊട്ടുക—അടിക്കുക, ശുദ്ധീകരിക്കുക. To card out as
cf. 'കൊറ്റാ കൂഴം'. 419	
കെട്ടുക—നശിക്കുക ('യാതൊരംഗം കെട്ട്'). 16	
കെട്ടച്ചുട്ട പണ്ണുക—കൊള്ളയും കൊള്ളിവെപ്പും മറ്റും നടത്തുക. 163	
കെട്ടിവെക്കുക—തടങ്ങലിൽ ഇടുക. 228	
കെട്ടുപണ്ണുക—ബന്ധപ്പെടുക. 148	
കെല്ലുക—√കെല്. കഴിയുക. ('നിഗ്രഹിക്കവും കെററിപ്പിതു'). 281	

പേജ്	പേജ്
cotton. T. Lex. ('കൊട്ടൻ വെട്ടിവെക്കൽ'). 7	ചാർത്തു—അടുത്തു ('ജനം ചാർത്തായ് തോന്നുകിൽ'). cf. ചാർത്ത. To reach, app- roach. T. Lex.). 465
കൊട്ടപ്പിടി—കൊട്ടപ്പിടി (cf. കൊട്ടപ്പിടി, കൊട്ടാപ്പിടി. Wooden mallet, T. Lex). 6	ചാല—വളരെ, ധാരാളം. 50
കൊട്ടാപ്പിടി—കൊട്ടാപ്പിടി. 173	ചാലകം—<ജാലകം. 64
കോകിളകൾ—കോവർകഴുത. 173	ചാലം—<ശ്യാവം. കുറുപ്പും ചു കുപ്പും ചേർന്നിറം, ധൂമ്രം. 71
cf. കോക്കിറിക്കഴുതെ. 33	ചാറു—രസം ('ചാറിലുട്ട വാൻ'). 180
കുറവുക—കുടിയ്ക്കുക. 222	ചിനക്കുക—ചിന്നഭിന്നമാക്കുക, നശിപ്പിക്കുക ('ശത്രുബലം ചി ന്നമാക്കുവാൻ'). 288
കുറബത്താൻ—കുറബപ്പക്കി. 224	ചിറ—തടസ്സം ('മാതൃലാഭികളുടെ ചിറ'). 248
cf. കുറബൻ. 225	തടവു. 102
ച	സാധാരണ ചിറ. 118
ചകോതൻ—<സഭാചകൻ. 204	ചിറയാൾ—തടവുകാരൻ. 100
ചടം—<ജട. 177	ചിറൈക്കുടം—തടവു. 101
ചങ്ങാതി—<സംഘാതം. ചങ്ങാതിത്തം, കൂട്ടുകെട്ട്. 212	ചിറൈക്കോട്ടം—തടവു. 100
ചമൻ—<സമം, നിരപ്പായ. മധ്യമം. 7	ചീവകം—(ജീവകം; അഷ്ട വഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ട ഒരുഷധം). 172
ചലക—<ശലക ('കള്ള ചലക'). 109	ചിറം—ചീറ. കോപം. 224
ചലപ്പ—ചലിപ്പ. 65	ചുരൈക്കാ—ചുരങ്ങ. 30
ചലപ്പുക—ചലിപ്പമുണ്ടാക്കുക. 65 (cf. കള്ളപ്പുക).	ചുരം—സ്നേഹം. 57
ചാം—ചാകം. 35	ചുണ്ടോതി—ചുണ്ടാണിവിരൽ. 120
ചാത്തു—<സാത്തം. കച്ചവട ക്കാരുടെ സംഘം. 53	ചുർ—വസുരി; ചെയ്ത്താൻ. 32
ചാന്നിരിക്കുക—ആശ്രയിക്കുക (‘ഇ ഭൂമി ചാർന്നിരിക്കു അപായം’). 485	ചുഴുക—ചുഴു, ചുള. ശവ മം ചെയ്യുക=ചുഴുക. 449 (449ാം പേജ് f. n. 8 നോക്കുക).

പേജ്

പേജ്

ചെമ്മേ—നേരെ ('ചെമ്മേ ഞാ
ററുമതും കീഴ്ക്കാമ്പാട്ടു ഞാ
ററുമതും').

86

ഞ

ഞാങ്ങൾ—>ഞങ്ങൾ.

161

ചെയ്ന(ന)ൻറിക്കൊൾക—

കൃതജ്ഞത പ്രദർശിപ്പിക്കുക.

254

ഞാററുക—√ഞാലു. തുക്കുക.

70

ഞെറാക്കു—തിരക്കു.

138

(cf. ചെയ്നൻറികേടു, ചെ
യ്നൻറികൊല്ലൽ. പോപ്പ്
benefit എന്നതിന്നു പറയുന്നു.
നാലടി. പ. 111.).

ഞെറിയുക—കോട്ടുക ('പുരികം
ഞെറിച്ചു').

222

ത

ചെയ്തിൻറമ—ചെയ്യുന്നതു.

1

cf. ചെയ്യമ.

400

തകർക്കുക—അടിക്കുക ('ദണ്ഡു
കൊണ്ടു തകർപ്പതു').

85

ചെലാവട്ടം—<ശിലാവട്ടം,

വെണ്ണക്കൽപ്പലക.

7

തടവതുക—തലോട്ടുക.

220

തടി—ടി.

71

ചെലാവിനുക—<ശ്രവ്. പറ
ഞ്ഞു കേൾപ്പിക്കുക, ധരിപ്പി
ക്കുക. ('ചെലാവിച്ച സാ
ക്ഷിയെ').

98

തണ്ടു—<ദണ്ഡം.

135

തണ്ടുക—ശേഖരിയ്ക്കുക.

159

ചോദിക്കുക (?) 'ഇന്നോന്നെ
ചെലാപ്പിതു').

62

തണ്ടായം—(<തണ്ടു<ദണ്ഡം)

നീണ്ടു വടി.

86

കൊടിക്കൽ (?)

45

cf. കൂടച്ചെലാവണകൾ.

തത്താത്തങ്ങൾ—താത്താങ്ങൾ.

18

ചെറിയ താൾ—കുട്ടിക്കാലം.

151

തന്നിൽ പട്ടിരിയ്ക്കുക—താനുമായി

യുദ്ധം നടത്തിക്കൊണ്ടിരി

യ്ക്കുക.

423

ചെറുമി—ദാസി

103

തമരക്കം—കാരിയം.

13

ചേവകൻ—<സേവകൻ, പട്ടാ

ളക്കാരൻ (>ചേകവൻ>ചേ
കോൻ).

120

തമപ്പൻ—അച്ചൻ.

123

ചേവിയ്ക്കുക—<സേവിയ്ക്കുക.

226

തമ്മപ്പൻ—അച്ചൻ.

140

ചൊറണ്ടിയ്ക്കുക—ചുരണ്ടിയ്ക്കുക.

86

തമ്മാമി—അമ്മായി.

140

ചോല്ലുക—സ്വതന്ത്രമാക്കുക,

മടക്കി എടുക്കുക. 'ചോൻറു

കൊൾവാൻ' (cf. ചോല്ല

തൽ—To redeem. T. Lex.).

334

തലനിയ്ക്കുക—ആശ്രയിക്കുക

('അതിനെ തലനിൻറു').

248

cf. 'പാശുപതാദിവേഷമേ

തലൈനിൻറു, ഇവ്വേഷത്താ

പേജ്	പേജ്
ലേ എൻറവാറ്റ്—കൗ. ഭാ. I, പേ. 62. cf. തലൈതൽ To join. T. Lex.).	തുരുത്തി—ഉല. 45
തലകാപ്പ്—തലക്കാവൽ. 'തല കാപ്പ കൊടുപ്പിതു'. (വിഷ പരീക്ഷാതന്മ ആദ്യം ഭക്ഷണം കൊടുത്തുനോക്കുന്നതാണ് പ്രകൃതം). 156	തുങ്ങുക—ആശ്രയിക്കുക ('കമാ രനെതുങ്ങുവിതു'). 458
തവപ്പെടുക—താപസവൃത്തി സ്വീകരിക്കുക. 141	തുയം—അററം ('പുല്ലിൽ തുയം'). 87
തള—ചങ്ങല (ശൈ. തള ഇടുക—ബന്ധനത്തിലാക്കുക). 234	തെരുളുക—തിരുളുക. 124
താ—അമ്മ (cf. നാ, കാ, പാ, വാ). 118	cf. 'തെരിളുക'. 123
താൾക്കുഴ—തഴുതു് (കുഴ—പുട്ടു് —Gundert). 64	തേവരുട്ടു്—അമ്പലത്തിലെ ഊട്ടു്. 184
താറുക —അടിക്കുക, ശിക്ഷിക്കുക ('വായ്കൊണ്ടു താറുക' —ശകാരിയ്ക്കുക). 84	തേർപ്പാവാൻ—തേരാളി. 191
തിരിഞ്ഞുവരിക—തിരിച്ചുവരിക. 345	തേറപ്പട്ടമവരൾ—വിശ്വസ്തർ. 8
തിറ—നീക്കത്തി, വരി (തിറ ചെയ്ക, ഇടുക). 36	തേററം—വിശ്വാസം. 157
തിറക്കുക—>തുറക്കുക ('കൺ തിറന്നു'). 70	തോൽതുരുത്തു്—ഉല. 30
തീയവററ—ചിത്തയായവ. 8	തോൽപാ—തോൽതുരുത്തി. 458
തുടൈ—പ്രാവശ്യം. 57	തോൽവിതു—നഷ്ടപ്പെടണം. 126
തുണകാർ—തുണൽക്കാർ. 9	(cf. തോലു്തൽ, തോററൽ —To lose. T. Lex.).
തുയിൽപടുക—മരിക്കുക. 232	തോൻറുക—തുറക്കുക, പ്രത്യക്ഷമാവുക ('തോൻറിക്കിടക്കിൽ'). 64
തുയില്ലാട്ടു്. 231	
(cf. തുയിൽ—മരണം, ഉറക്കം T. Lex.).	
	ദ
	ദണ്ഡു്—<ദണ്ഡം (സൈന്യം). 331
	ദയപ്പെടുക—ദയതോന്നുക. 324
	ധ
	ധനം പടുക—വ്യയം സഹിക്കുക. 205
	ന
	നകം—നഖം. 67
	നകരം—<നഗരം. 180
	നടുവത്തു്—നടുവിൽ. 154

പേജ്	പേജ്
നരമ്പ്—ഞൈരമ്പ്.	108
നലം—നന്മ.	12
നല്ലൻ—നല്ലവൻ.	454
നൻറു— $\sqrt{\text{നല}}$. നല്ലതു്.	370
നാ—നായ.	35
നാകർ— $<$ നാഗർ.	177
നായകം—ആധിപത്യം, മേൽ നോട്ടം ('നായകം ചെയ്യ മവൻ').	191
നിയതപ്പെടി—ദിവസേനയു ള്ളതു്.	24-25
നിറ—തുക്കം.	21
നിറയുകയവൻ—സാധനങ്ങൾ തുക്കുന്നവൻ (cf. അളവുക യവൻ).	193
നേരിട്ടു—നേരിയതു്.	8
പട്ടക—മറിഞ്ഞുക. ('പട്ടമവ നടെ').	443
പട്ടകല—ശൂരമായ വധം ('പട്ട കല കത്തുമതു').	57
'പട്ടകൊല' തമിൽ രൂപം.	
പട്ടകലൈക്കാർ—കൊലപാ തകികൾ.	116
പട്ടത്തിരിക—പായ ('പട്ടത്തി രിക്കയും കെട്ടത്തു').	100
പട്ടാബ്ദം—സത്യം.	79
പട്ടിനം—പട്ടണം.	263
പററുക—യുദ്ധം ചെയ്ക ('മുന്നൽപാറിക്കൊള്ള ചെല്ലേ').	396
പണ്ടു—സാധാരണ ('പണ്ടി ല്ലതു ചെയ്തറിയങ്ങമവനും').	132
പഴയ (പണ്ടേസപാമി).	394

പ

പകർക്കുക—മാറ്റുക ('നൂൽ പക ക്കിൽ').	5
പടക്കുക—വിരിയ്ക്കുക ('തൂയം പടുത്തു').	87
പഞ്ചി—പഞ്ഞി.	170
പട പററുക—യുദ്ധം ചെയ്ക, ആക്രമിയ്ക്കുക.	425
(പാറുക മാത്രമായും കാണും).	
പടവിട്ടു—സൈന്യത്താവളം.	422
പടവാത്ത—($<$ പട്ടവാത്ത) സംഭാഷണം.	220
പടിവം—പ്രതിമ (cf. 'വടിവം).	143
പണ്ടാരം— $<$ ഭണ്ഡാരം ('പട യും പണ്ഡാരമു').	406
പണ്ഡിതകൾ—പണ്ഡിതന്മാർ.	260
cf. ഭൃത്യകൾ, അമാത്യകൾ.	
പണിയാൾ—പണിക്കാരൻ.	116
പണിതുണ—സഹായം.	331
പണ്ണുക—ചെയ്യുക ('പണം കൊണ്ടു പണ്ണിൻ').	13
പണ്ണുക—ഒരുക്കിനിത്തുക, അ ലംകരിയ്ക്കുക ('കുതിര പണ്ണി കൊണ്ടുവന്നു').	194
(cf. പണ്ണുതൽ—To fit out, adorn. പണ്ണുവൻ—കുതിര ക്കാരൻ. പണ്ണുതൽ—To	

പേജ്	പേജ്
become ready. പറ്റുവാൻ —To yoke, furnish with trappings. T. Lex.).	യുക (?) ('മാനാവി പാച്ചു വിതു'). 32
പതവാറം—പത്തിലൊന്നു ('പത വാറം കൊടുപ്പിതു'). 173	പാടിക്കുക—പട്ട. വിഴ്ത്തുക (‘കവറ പാടിക്കുക’—പകിട വിഴ്ത്തുക). 109-110
പതികൻ—പടികൻ. കാ ലാൾ. 189	പാടിയിരിക്കുക—കിട്ടിയേ തീരൂ എന്നു ശരിച്ചിരിക്കുക. 150
പത്തൊൻപതു—പത്തിലൊന്നു 12 (cf. അഞ്ചൊൻപതു, ആറൊൻപതു).	പാട്ടുകിടക്കുക—(പാടിയിരിക്കുക നോക്കുക). 181
പന്തിപിടിയിരിക്കുക—ഭാഗം പിടി യ്ക്കുക, സഹായിക്കുക ('പന്തി പിടിയിരുത്തുക'). 115	പാണർ—പാട്ടുകാർ ('പാണര യും കൂത്തരയും'). 34
പമ്പിറുക—അഭ്യസിപ്പിക്കുക. 51	പാപ്പാൻ—ബ്രാഹ്മണൻ. 225
പയിച്ചു—പഴി. വിശന്നു. 83	പാൽ—ഭാഗം ('പാൽപുക്കോർ'). 81
പരിമാറുക—പെരുമാറുക. 34	പാവു—വടി. 86
പരക്കങ്ങൾ—പരക്കനായവ. 9	പാവൻ—(പാവു) പാപ്പാൻ. 135 (cf. 'തേർപാവൻ, ആനപ്പാ വാൻ').
പലവു—പലതു (ബ. വ.). 67	പാറുക്കുളി—തോണിക്കുളി (പാറു—തോണി. T. Lex.). 27 (27ാം പേജിലെ f. n. 34 തി രുത്തുക).
പലാതി—അപരാധി (?). 161 പാപം ('ഇപ്പലാതി ബ്രാഹ്മ ണൻ'). 225	പാഴ്—ശൂന്യസ്ഥലം ('പാഴുകടി മേറുവാൻ'). 198
പശുവു—പശു. 32	പിടി ചൂനില്ലുക—ആശ്രയിക്കുക (‘സന്ധി ഒന്നിനെ പിടിച്ചു നിൻറു'). 382
പറ കൊട്ടിക്കിടത്തുക—പെരു മ്പറയടിച്ചു നാട്ടിൽനിന്നു പുറത്താക്കുക. 94	പിന്നെ—പിന്നാലെ ('ശവം കൊണ്ടുപോകിൻറതിൻ പിന്നെ'). 464
പറിക്കുക—തട്ടിപ്പറിക്കുക. 120 മാറുക ('പറിച്ചു വാഴി പ്പിതു'). 483	പിന്നൽ—പിന്നിൽ. 85
പഴയൻ—പഴയവൻ. 225	പിശകുക—തക്കിക്കുക. 61
പാകം—സമ്മാനം. 428 വഴിപാടു. 178	
(?)പാച്ചുക—പാവു (?) ഉഴി	

പേജ്		പേജ്
പിശിൻ—പിശുക്ക്.	260	പുഴിപ്പൊലി—കറായിൽനിന്നു
പിറർ—അന്യർ.	57	കൊഴിഞ്ഞ ധാന്യം.
പിളക്കുക—പിളക്കുക.	132	പെരിതു—പെരുതു്.
പിഴക്കുക—നഷ്ടപ്പെടുക ('താൻ		പെരുക്കച്ചുരുക്കം—ഏറക്കുറവു്.
പിഴകിയതിലിരുട്ടി').	373	പെരുഞ്ചിറ—വലിയ തടവു
പുടൈവ—പുടവ (എഴുത്തിലെ		cf. പെരുഞ്ചിറൈക്കോട്ടം.
വൈകൃതമാകാം).	135	പെരുഞ്ചിറൈക്കോട്ടം.
പുങ്ക—ഉണ്ണ്.	87	പെരുമാൾ—രാജാവു്.
പുൺകു്—(പുങ്ക നോക്കുക).	86	പെറുക—ഉണ്ടാകുക. ('പൊറു
പുണ—ജാമ്യം.	447	വില്').
cf. പുണൈ കൊള്ളുക.	450	പെറാർ—(X പെറും). അതതു്
പുതിയർ—X പഴയർ.	199	(ബ. വ.).
പൂരി—കയർ ('പുരി ചുറ്റി').	117	(cf. പെറാൻ, പെറാൽ).
പുരിയ്ക്കുക—പിരിയ്ക്കുക ('കഴുത്തു		പേഴ—കൊട്ട.
പുരിച്ചു കൊൻറു').	70	പേഴകം—കൊട്ട, പെട്ടി (പേ
പുതകം—പുരികം.	222	ടെ. ത)
പുലം—വയൽ.	263	പൊക്കൽ—പൊക്കിൽ.
പുലിമാടം—പുലിയെ പിടിക്കാ		പൊയ്യണം—കള്ളപ്പണം.
നുള്ള കൂടപണ്ടരം.	37	പൊയ്യിലച്ചിന—കള്ളമുറ്റം.
പുറ—പൊങ്ങുതടി (?). 'വിറകു		(ഇലച്ചിന നോക്കുക).
പുറ')	30	പൊയ്യാല—കള്ളശ്ശാസനം.
പുറപ്പട്ടിരിയ്ക്കുക—പുറത്തേക്കു		പൊറാമ—√പൊറു. സഹി
തള്ളിയിരിയ്ക്കുക.	71	യ്ക്കാത്ത.
പുറപ്പട്ടുക—പുറപ്പെട്ടുവിക്കുക,		(?) പോകം—(<ഭോഗം) പ്രസാ
ആട്ടിക്കളയുക.	46	ദം ('പ്രകൃതിക്കു അഭിമതമായു
പുറാവു്—പിറാവു്.	395	യുള്ള പോകുകു്).
പുചുക—പുളക.	94	പോതരുവു്—വരുമാനം.
പുചണി—കമ്പളങ്ങ.	35	പോത്തുക—കൊണ്ടുവരിക.
(?) പുതം—(?) 'ശാസ്താവാവോൻ		(പോതാത്തൽ, പോതരുതൽ
പുതമെടുക്കുവൻ'.	189	—Sending, bringing. T. Lex.
		cf. പോതരുവു്).

പേജ്	പേജ്
പോവുക—കഴിയുക ('ഒരൊറ്റ പോയതിന്നു"—ഒരലക്ക കഴിഞ്ഞതിന്നു).	മൻറിൽ—വീട്ടിന്റെ മറ്റൊരു ('മൻറിൽ മരം'). 176
ഭ	9 മാനാവി—നീരാജനം (?) ('മാനാവി പാച്ചുവിതു'). 32
ഭാഗ്യാവു—ഭാഗ്യ. (cf. ദയാവു). 102	മഹാനവമി, താൽക്കാലികമായ ആഘോഷസ്ഥലം എന്നെല്ലാമാണു് തമിഴിൽ അർത്ഥം. (cf. പേ. 145 f. n. 3). പേ. 32ലെ തിരുത്തൽ (f. n. 16) ഉപേക്ഷിക്കാമോ?
മ	മാറുചരക്കു്—പകരം ഉള്ള ചരക്കു്. 180
മങ്ങലി—കിടാരം. 140	ചിക്ക—ചികു. അധികം ('ചിക്ക ഏറ്റുവിതാ കുറവിതാ'). 19
മഞ്ചിക—മഞ്ച (ഒരുതരം നീണ്ട പെട്ടി). 81	cf. ചികം ഏറ്റുപണത്തിന്മേൽ. 25
മടയൻ—<മട. വെപ്പുകാരൻ. 156	ചിഞ്ചുക—ശേഷിക്കുക. 73
മണ്ടിച്ചു—താച്ചു, തയ്യാറാക്കി To run through—('കഴിഞ്ഞു മണ്ടിച്ചു'). 70	മുക്കൾ—മുക്കളും. 7
മനമായവാറു്—ഇഷ്ടപോലെ (എന്തനമായവാറു്, നിന്തനമായവാറു്). 378	മുക്കുക—മുക്കുക. 119
മനുഷം—<മനുഷ്യൻ. ('എന്തനുഷമായല്ലോ കൊണ്ടിതു—ഞാൻ ആളായിട്ടു്, എന്റെ മധ്യസ്ഥതയിൽ. (പേ. 62. f. n. 25 നോക്കുക).	('കുക്കുക'യുടെ മാതൃകയിൽ നിർമ്മിച്ചതു്). 375
മയിർ—രോമം ('തലമയിർ കഴിച്ചു'). 95	മുടിയുക—സാധിക്കുക. 290
മലടി - മച്ചി. 137	മുടിക്കുക—തീക്കുക. 98
മറോവു്—മറേറവ. 269	മുതൽ—ആദ്യത്തെ ('മുതൽ അദ്ധ്യായം'. 375)
മറേറത്തല—എതിർക്കുക. cf. മറുതല. ഒരുതല). 403	(സമ്പത്തു എന്ന സാധാരണാർത്ഥവും വരും. 263
മറേറാത്തതിൽ—മറേറാത്ത ദിക്കിൽ, 50	മുഴങ്ങു്—മുഴ, മുഴത്തു്. 178
	മുറിവായു്—മരിഭം ('മതിലുടെ മുറി വായു'). 108
	മുക്കു ഞാൻ—മുക്കുകയറു്. 138
	മെയ്യു്—സത്യം, 151

പേജ്	പേജ്
മേൽചെല്ലുക—ആക്രമിക്കുക (‘ഗുരുവ്യസനനനെ സുഖമായ് മേൽച്ചെല്ലാം’) 356	വളസ—നണ (<വളതം...) 43 വളെക്കുക—പിടിക്കുക; തടയുക (‘വളെച്ചവനെക്കൊ ൻറാൻ’). 181-82
ര	വളളം—<വല്ലരം. പച്ച മാസാ. 170
രാജകുലവർ—രാജകുലത്തിൽ ജനിച്ചവർ. 223	വഴക്കാട്ടുക—വഴക്കു കൂട്ടുക. 180
റായ്—രാവിൽ. 150 (ഇറായ് എന്നും കുകളിൽ).	വാ—വായ. 222
ല	വാക്കാടി—സുനിപാറകൻ, ചാട്ട ഭാഷി. 83
ലോഭ—<ലോഭം. 406	വാങ്ങിക്കൊള്ളുക—മടക്കി എടു ക്കുക (=വേണ്ടിക്കൊള്ളുക). 457
വ	വായ്—(ആധാരികാപ്രത്യയം) cf. ‘യോജനയിൽ വായ’. 195
വിവം—പ്രതിമ (=പടിവം). 178	(പേ. 195 f. n. 26a നോക്കുക. പേ. 25, രണ്ടാം പാ. ഭേ. ‘പണത്തിവാ’, പണത്തി നായ്) ആയിരിക്കാം.
വട്ടലോഹം—പഞ്ചലോഹം. 12	വായിയയുക—(വാ + ഇയയുക) പറയുക. 82
വണക്കുക—കീഴിലാക്കുക. 434 (√വണങ്ക്രതൽ—To bend, yield. T. Lex.).	സമ്മതിക്കുക. 61 ചോദിക്കുക, സമ്മതം വാ ങ്ങുക. 168
വണികർ—കച്ചവടക്കാർ. 18	വായിയിൻറമ—പറയൽ. 78
വയിറു—വയറു (cf. കയിറു). 70	വാസിച്ച്വണ്ണം—സേപച്ചുപോ ലെ (<വാതിച്ചു?). 422
വലസ്—സാമന്ത്രി (cf. വലതു <വലം. T. Lex.) കൈവ ലസ് നോക്കുക. 374	വിചാരിക്കുക—അന്വേഷിക്കുക (‘വിളിച്ചു വിചാരിക്കുമാറു’). 75 (ചിന്തിക്കുക എന്നത്ഥവും സുലഭം).
വലിഞ്ഞു—ബലാൽക്കാരമായി. 95 (cf. വലി—Power, arrogance. വലിതിൻ—by force. T. Lex.).	വിനെ—ദുഃഖം. 483
വലിയ—(‘വലിഞ്ഞു’ നോക്കുക) 96	
വല്ലാക്കാൽ—√വല്. വളയ കിൽ. 15	
വശിപ്പിച്ചു—വശീകരി(പ്പി)ച്ചു. (‘സ്ത്രീകളെ വശിപ്പിച്ചു’) 50	

പേജ്	പേജ്
വിധം—<വ്യയം. ചിലവ് (cf. 'വിത്തും വിധവും'). 33	വേദികർ—രത്നവ്യാപാരികൾ. 171 (cf. വേകടൻ, വേകടി. വേ കടൈ.—രത്നസംസ്കരണം T. Lex. ഭാഷയിൽ പഴയ വിപരിണാമം).
വിരിത്തി—(<വൃത്തി) ('അരിയും വിരിത്തിയും'). 190	വേണ്ടുക—ആവശ്യപ്പെടുക (‘ഇരണ്ടു പണം വേണ്ടമതു’). 23
വിഴിപ്പ്—വിഴി (മല. മിഴി) പ്രകാശം, സ്പഷ്ടത. 7 (Conspicuousness, Prominence. T. Lex.). വേ. 1. 7, f. n. 28 തിരുത്തുക.	
വിട്ടുക—തീർക്കുക ('ശ്രമം വിടി —തളച്ചു തീർത്തു'). 424	ശിവാം—ദേവപ്രതിമ ('ശിവാ നാട്ടി'): 176
വെട്ടിയാൾ—(<വിഷ്ടി) പ്രതി ഫലം കൊടുക്കാത്ത പണി ക്കാരൻ. 193	
വെളിച്ചപ്പട്ടം—പ്രത്യക്ഷപ്പെടുക (‘പ്രഹരങ്ങൾ വെളിച്ചപ്പെട്ടു’). 60	സ
വേണ്ടുക(ണ്ടുക)—മടങ്ങുക ('വേ ണ്ടിപ്പോവിതെൻറു'). 367 തിരിച്ചെടുക്കുക (= വേണ്ടു കുക. To remove. T. Lex.) (‘സ്ഥാനത്തിൽനിന്നു മാറ്റം കുവീതും’): 98	സന്ധ്യ—സന്ധി. 304 (‘സന്ധി’യും ധാരാളം): സന്ധ്യ—സന്ധി ‘സന്ധി ഴിഞ്ഞു’). 382 ചേരുന്ന സ്ഥലം ('പരരാജ്യ സന്ധിക്ക്'). 153

അനുബന്ധം—ഡി.

തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ കൗടലീയം ഭാഷയുടെ മൂന്നു ഭാഗങ്ങളിൽ കാണുന്ന ചില അപവാദങ്ങളും അവയുടെ ശുദ്ധപാഠങ്ങളും (ബ്രാക്കറ്റിൽ) താഴെ ചേർക്കുന്നു. മൂലവും M, V, G, H കളും ഭട്ടസപാമിയുടെ വ്യാഖ്യാനവുമാണ് തിരുത്തലുകൾക്കുവലംബം. തെറ്റിദ്ധാരണയുണ്ടാകാവുന്ന ദിസ്തിലേ പ്രായേണ അക്ഷരത്തെറ്റു തിരുത്തിയിട്ടുള്ളു. സ്ഥലച്ചുരുക്കത്താൽ പലേടത്തും സൂചനകൾ മാത്രം നൽകിയിരിക്കുന്നു. ചതുരവലയം വീട്ട ഭാഗം കാണിക്കുന്നതാണ്. പ്രത്യേകം പഠത്തിട്ടില്ലെങ്കിൽ വിടവുകൾ എല്ലാ മാതൃകയിലും കരുപോലെയാണെന്നു ധരിക്കുക. ഈ തിരുത്തൽപട്ടിക സ്ഥലച്ചുരുക്കത്താൽ സംപൂർണ്ണമല്ല.

ഒന്നാം ഭാഗം.

- പേ. 1. വ. 4-5, 6. അറുതാകിൻറമയാൽ (അരുതാ- M). 18. നമശ്ശബ്ദം തൊട്ടുള്ള (-ത്തൊട്ടുള്ള V). 20. ശബ്ദത്തിൻറ (-ത്തൻ V).
- 2 11. ദേവതൈക്കപതേ (ദേവതകൾ ഉള്ളതായിരിക്കച്ചെയ്തേ M, V). 15. നമസ്കരിപ്പിതം (ചെയ്ത V). 22-23. മായിരിപ്പനായി (മറിയിപ്പാ- V).
- 3 6. പരിതാകിൻറമയാൽ (പെരുതാ- V). 8. ഒത്താകാകിൻറമയാൽ (ഒല്ലാതാ- M). 14. ചൊല്ലപ്പട്ടേർ (-പ്പട്ടോ M). 15. പെരുക്കെല്ലാം (-കെല്ലാം M). 20. ശാസ്ത്രമുള്ളപ്പലവറ്റിനക്കം (-കൾ പലവിററി- M). 21. അറുതാവാൻ (-രുതാവാൻ M).
- 5 19. രക്ഷിച്ചതമ്മേവുഭയവനക്ക (രക്ഷിച്ചതാൻ മേവുമവനക്ക-?). 22. അറുതാകിൻറമ (അരു-). 27. വരാതെ (വാ- M).
- 6 8. രക്ഷമാവിതു (യാവിതു V). 8-9. തുഷ്ണീ ദണ്ഡകരപുറത്തു വച്ചു (-കർ. പുറത്തുവച്ചു?). 16. രാജപുതൻകൾ (പുത്രങ്കൽ). 27. -പ്പോംപ്പിച്ചു (പ്പൊൻ വൈപ്പിച്ചു. 'പ്പോംബൈ'- M).

- പേ. 7. വ. 1. കാലാത- (കാലാൽ-). 15-16. ആണവ കണ്ടു (ആവൈ കണ്ടു-? cf. ധേനുവിനെയും...വച്ചു Pt. I. P. 106). 24. ളെടിൽ (ളെട്ടിൽ M).
- 9 12. മീതുതു (മുതിർത്തു?). ചെല്ലാതവണ്ണം (ചെല്ലൊല്ലാ- M). 15. പരമ്പുരി (പാംപുരി M. cf. low mud border. ഗുണ്ടർട്ട്). കിടക്കമാട്ടാലെയും (കിടക്കമട്ടാലെയും ?). 16. അറുത്തുട്ടി (അറുത്തുട്ടി M. V. < അറുത്തുകൂട്ടി?). 22. ഭാകരത്തിൻ നിൻറ മുൾക്ക (-ത്തിൽനിൻറമുൾക്ക ?).
- 11 5. മിശിഖ (വിശിഖ V).
- 12 9. തുടകത്തുള്ളവുതിററി (-ത്തുള്ളവു. ?). 19. അവരളനൊല്ലാത (അവരളൊല്ലാത ?).
- 13 3. ഇജ്ജാതി മുനിരെയും (?). 4. വെട്ടിനായകൻ (-നായൻ? M. V. G. cf. മതിൽനായൻ). 24. അകംപുക്ക (-പുക്ക).
- 14 1. -പ്പെറുമാറുവാൻ (പരുമാറുവാൻ). 3. മേയ് പാരിട്ടിരിക്ക (മേയുവാൻ വിട്ടിരിക്ക V). 17. മൊററകളത്രമകന്ത പേര മവർകളിൽനിൻറ (മൊററാക്കളായമൈത്തു പരുമാറുമവർകളിൽനിൻറ-?). 27-28. ഇടൈമിടൈ ചൊല്ലിയതായിട്ടു (-മിടൈഞ്ചൊള്ളിതായിട്ടു V).
- 15 20-21. അപാകരണ (അപാകർണ് ?). 26-27. കൊടുക്കമാകിലും കൊള്ളുമാകിലും (-മാററിലും...മാററിലും V).
- 17 3. വെൻറിയുചൈ (?). 5. കവികാരി, കവിതാരി (?). 9. നിശ്ചിക്ക്- (നിശ്ചയിക്ക V). 16. ആയകർ (അയകർ M). 21. പ്രസിദ്ധരാഞ്ചൊളർ (-ഞ്ചൊള [കളർ] V).
- 18 8. മുടത്തതും (-മുട- v). 9. ഉരുക്കരത്തു (ഉരുപ്പകർത്തു?).
- 22 17. ചെല്ലതില്ലാത്തവരൾ (ചെല്ലുകില്ലാ- M).
- 23 3. ആർമേച്ചല്ലിതെന്നും ആരാട് (ആർമേൽ ചെൽവിതെന്നു മാരാഴ്ച M). 23. ചെത്താനയും (ചെത്ത. ഞാനും ?).
- 24 29. പുക്കുവാൻ (പുകുവാൻ?)
- 26 18. ശക്തിക്കി (ശക്തിക്ക M). 28. കടവിത്തരൾ (കടവിത്തരൾ).

- 29 5. മാറിലുള്ള (മാറി-v). അവറി (അവറിൽ).
- 30 3. സംഗ്രാമനല്ലവാര (സംഗ്രാമത്തുക്കു നല്ലവാര ?).
- 32 6. കേട്ടവാര (കെട്ടവാര ?).
- 34 8. വരുൾ (വെരുൾ ?).
- 36 8. പടിതും (പട്ടിതു V).
- 37 5-6. അറിയിപ്പു (-യിച്ചു V). 21. വേദങ്ങളെ (-ളേ).
27. തത്താത്തച്ഛയെ (തത്താത്ത- V, G.).
- 39 5. പലമിടത്തും (-വിടത്തും M).
- 40 18. അന്തദണ്ഡ- (അദണ്ഡ ? M).
- 41 10. -പ്പോലുവിതു (പോലും? cf. പരിവൃജകാനപി- മു.).
- 42-43 32. അവനികളുരാതൊഴി(വിതു). (അവന്മുന്നിലിരാതൊഴിവിതു).
- 43 9. ഉപനിചു- (ച്ചാൽ-v). 10. അതിൽനിൻറു (ആരിൽനിൻറു v).
- 46 31. ആശ്രയിത്തു (ആശ്രിത്തു M).
- 48 1. വശ്യേന്ദ്രിയനാ (-നായ്). 27. മുണ്ടാ. (മുണ്ടായ്).
- 51 16. പശുക്കഴാഞ്ഞെ (-കഴാഞ്ഞെ M. കഴാ-കൂട്ടം). 31. ശകൻ (ശക്രൻ).
- 52 15. -പകർച്ചകളാ (-ങ്കളാം. ?). 22-23. കർമ്മമിതിനെയും (-മിതിനെയും V).
- 53 20-21. പാശിയുന്നത്തുവരിയും (പശിയുന്നത്തുവരിയും ?
നത്തുവരി-ദാഹം? cf. തുവർ- തോരക). -ത്തുലരി M, V.
- 57 30. നിനിയെ (നിന്നുടെ. മറെറവിടേയും കാണായ്കയാൽ അക്ഷരത്തെറ്റാകണം).
- 58 23. നിരപ്പട്ടമണ്ണമുള്ള (നിരപ്പട്ടംവണ്ണ- 'മണ്ണ' V).
- 59 14 മൊരുപടെ (മൊരുപാടേ G).
- 61 10. അൻറിക്കെ (-യെ).
- 62 7. കേൾകിലും (-ക്കിലും V).
- 63 17. ചെയ്തിൻറു ([താൻ] ചെയ്തിന്നു V, G). 23-24. പ്രവൃത്തിക്കീണൻ (വൃത്തി-. cf. മു.).

- പേ. 64. വ. 9. അൻറിക്കെ (-യെ. cf. 61-10). 24. പുഷ്പചക്രി
ചൈ (പുഷ്പശക്തികൈ? cf. ഗണ. I. പേ. 54). 28. ചിറുതു
(ചിലവു V).
- 69 8. എൻറവാറു (എൻറു V). 20. തച്ചാശൈയ്യയവൻ
(തച്ചായ് ചെയ്യയവൻ? cf. കർമ്മാണികൻ-മു.). 32. മറു
പാടുമാറു- (മാറുപടുമാറു?).
- 70 13-14. വരുപാകം (വരുമാറം?). 21. -മറിഞ്ചു പുകത്തു
വാറാവർ (-മറിഞ്ചുകത്തു പുകവാറാവർ?). അടുത്ത വാക്യം
നോക്കുക.
- 71 3. കാവിതു (-വിതി). cf. കല്ലകൻ-മു. 18-19. എത്താക്കൾ
(എത്താ-). 26. ശിഷ്യകൾ (ശിഷ്യർ തങ്ങൾ M. V. G.).
- 72 12. ചെറിഞ്ഞു (ചെറിഞ്ഞു M. cf. ചെറിതൽ To mix.
T. Lex.). 14. വാഴുന്നവ- (?).
- 76 24. ഇലരിപ്പടവാത്ത് (അലരിപ്പടവാത്ത്?). cf. അലരി
<അലർ-To spread. T. Lex. പടവാത്ത് > പടാത്ത്—കിം
വദന്തി.
- 79 23. വയോരുവരുമാകിൻറമയാൽ (വയോരൂപമാകിൻറമ
യാൽ?).
- 80 19. ദണ്ഡപാളമു- (ദണ്ഡപാതമു-? cf. അത്യാഹിത-മു.).
- 81 26. കൊടുത്തുകളവൈ (കെടുത്തുകളവൈ M. V.).
- 82 10. അവരെ (അവനെ M.).
- 83 27. പക്ഷികൾക്കു വേവിതു (കൾക്കുമേവിതു? -മേ+ഇതു).
- 84 24. ഇവിറ്റി (-റിൽ).
- 86 18-19. പകൈച്ചു (വകൈച്ചു M. വകയുക—വിഭജിക്കുക).
- 87 30. കിടങ്കവതിലുഞ്ചെയ്തിതൻറിവ (കിടങ്കം മതിലും ചെ
യ്തിതൻറിവ?).
- 88 1. അകടുവർ (അകൽത്തവർ. അകഴുക—കഴിക്കുക). 2.
ഇട്ടിയേ (ഇട്ടിയ). 12. നിയമാനാ(?)വ്യവസ്ഥ (നിയ
മനവ്യവസ്ഥ?).

പേ. 91. വ. 31. ഇവത്തു (ഉവത്തു M).

92 5. കുരപ്പോനായുതം (കുരപ്പാൻ ആയുധം M. കുറയ്ക്കുക—കൊല്ലുക). 6. ചൊല്ലിപ്പോന്തമ്പിതെ (-പ്പോത്തമ്പിതേ M. പോത്തരിക—To give. T. Lex.). 9, 10. നാൻ (ഞാൻ ?) പൊതുവിൽ ഈ രൂപമാണ് എല്ലായിടത്തും.

93 29. പോന (പോന്ന M).

94 13. -സമുദാനമിവെക്കുട്ടവിതെൻറു (-സമുദാനമിവൻ കൂട്ടവിതെൻറു ?). 20. സ്നേഹത്താലാ (സ്നേഹത്താൻ താൻ ?).

95 6. പുക്ക- (പുക- V). 8. പുക്കകത്തുവിതു (പുക കത്തുവിതു. cf. 'പരാക്രമം' മു.).

96 18-19. തെമ്പതറിഞ്ഞുതാൻ (-തറിഞ്ഞാൻ V). 25. അതു നീത്തുകടായ് പിന്നിൽ (-നീത്തുകടായ്. പിന്നൽ ?) cf. കടായ്, കടാ—കൊററനാട്ട്. (cf. കിടാവ്). പോക്കടാ—Fighting ram. T. Lex. 'ഔരഭൂകം'—മു.

97 16. സംഗ്രഹിപ്പിച്ചു (സംഗിപ്പിച്ചു ? V).

99 23. യാതൊരുത്തിക്കിൽ (-ത്തിലി M. G. -ത്തിൽ V).

101 2. പുറപ്പെട്ടുകിപ്പട്ട (പുറപ്പെട്ടുകുപ്പട്ട).

102 11, 12. ആശ്രയി- (ആശ്രി- M).

103 2. ചാരത്തുപോമിറത്തുക്കലമോട്ടം (ചാത്തുപോമിടത്തും കലമോട്ടം. cf. സാത്ത്യാനപാത്രാണി- മു.). 3. -പ്പോഴായ (-പ്പോഴായ്). 28-29. നിനാക്കി (നിനക്കീ).

104 9. പൊരുവിതു (പോരുവിതു. [ഇരാ] V). cf. രാത്രു- മു.

105 9 ഇളക്ക (ഇളക്ക M).

106 18. പള്ളിക്കിരിപ്പു (-ക്കിപ്പു M). 19. -യെഴുപ്പ (-യെഴുച്ചി? -ഴുച്ച M. cf. പള്ളിയെഴുച്ചി—ഉണയ്തുവാട്ടു T. Lex.).

109 26. പു- -വർ കറിയാതവാറു (പുറത്തുള്ള) വർക്കറിയാതവാറു ?).

110 1. മുഴായിരിപ്പിതു (മുടാ- ? cf. 'പിധാന'-മു. 22-23. ചുഴൻറാല ഗുഹത്തെ (ചുഴൻറാൽ അഗ്നഹത്തെ).

പേ. 111. വ. 5. അടകിൻ പാൽ (അടകൊതിയൻ- V). 6. വിട
ത്തൻ(വിടത്തൽ. -'ത്തിൽ' M. cf. വിടത്തൽ, ര —മരവ
കൈ. T. Lex.). 8. മിത്തിൽ (മിത്തിൾ V). 13-14. ഇവ
വാമതാന (ഇവുമാം. ഇ(അ)വ താനേ ?).

111-12 1. ഇല്ലം പന്തി (ഇലപ്പന്തി ? V).

112 8. കക്ഷ്യകളടയ...അന്തർപ്പാശിക (കക്ഷ്യകളടയ [ഇടയിൽ]
അന്ത...? cf. കക്ഷ്യാന്തരേഷ്യ—മു.).

113 23. കൂറയും വീഴ്ത്തും (കൂറയും വീഴ്ത്തു്, വീഴ്ക്കി? cf.
പരിവർത്തിതവസ്താലങ്കാരാ:—മു.).

114 9. പുക- (പുക- M). 24. കക്ഷ (കക്ഷ്യ cf. മു.). 25. മര
ഉമ്പരം (?). കഞ്ചുകമാണ് വിവക്ഷ.

115 3. യവനകന്മാദികൾ (യവനകവ(ബ)രാദികൾ ?). കിരാ
തരുടെ വിവരണമാണ്.

116 18. കൂട്ടും (കൂട്ടീട്ടും ?). 19. മിരിക്കും. പുരിഞ്ചോരെ
ക്കണക്കെ (മിരിക്കും പുരിഞ്ചോരെക്കണക്കെ. cf. മു. 23.
ചെപ്പിലിലും വരയും (ചെപ്പു വിലംക വരയും M).
27-28. പഴുന്നോരെ (-ത്തോരെ M). 28. തൈക-
(തൈക-).

119 15. അലക്കുത്തപ്പട (അകലക്കുത്തപ്പട ? cf. അപാസ്ത
സ്തേന—മു.).

120 2. ഉടച്ചാൽ (-ച്ചായ്). 14. ബാധിതകളിൽ (കളിൽ).

രണ്ടാം ഭാഗം.*

1 16-17. എൻറുവിതു (ഏറുവിതു G). 17. കുടിയേററ
(-യേററി G).

3 16. പൊറു (പെറു G). 18. ധനം മെന (ധനം മെ[ല്ല]ന?
cf. 'സുഖേന ദദ്യുഃ'—മു.).

- 4 12. നീർ പോവാൻ ([ഭൂമിയും] നീർപോവാൻ V). cf. 'ഭൂമി മാറ്റുവു'—മു. 13. പുല്ല (പുല്ല M).
- വേ. 5. വ. 1-2. പെരുക്ക വൃദ്ധൻ (പെരുക്ക. വൃദ്ധൻ). രണ്ടും മൂന്നും വരികൾ കഴിഞ്ഞ പേജിൽ വന്നതുകയാൽ വിടാം.
- 6 20. കെട്ടിക്കെത്തും (കെട്ടിത്തകത്തും M. തകർക്ക—അടിക്കുക).
- 8 6. അകഴന്തി- (അകൾന്തി- G). 11. വെരുടെച്ച (വെരുൾച്ച V).
- 9 20. ആനയിറങ്ങം (-യിറങ്ങം M. ഇലണ്ടവും ശരിതന്നെ. ആനപ്പിണ്ടം അത്ഥം). 23. വരൈപോരു (വരപോരു M. V.).
- 11 9. കുളന്താറാൽ (കുളത്തിനാൽ താൻ v). 10. -പ്പൊഴിച്ചിരിക്കുമതും (-പ്പൊഴിച്ചിരി- v. പൊഴിക്കുക—തുളയ്ക്കുക).
- 12 5. ഊൻറ- (ഊൻറ- M). 16. തോൻറകഴവിതു (തോൻറ അകൾവിതു). 28. -കൊണ്ടമൈക്കമവരക്ക (-ണ്ടമൈക്കം വരൈക്ക. വരൈ—മതിൽ. ചിറുവരമ്പു- T. Lex.).
- 13 3-4. കിടങ്കകഴകിൻറ (കിടങ്കകൾകിൻറ V).
- 14 14. എയ്യുംപോഴ മറവാ (എയ്യുമ്പോൾ മറവാൻ v).
- 15 4. പുതലാമണ്ണ (പുൾതലാംവണ്ണ ?).
- 17 13. ഇന്ദ്രകീലമുണ്ടായ് നിലത്തിലുണ്ടായിരിപ്പിതു (ഇന്ദ്രകീല [മൊരുമുളം നീളത്തി]ലുണ്ടായിരിപ്പിതു ?) cf. അരത്തിരിന്ദ്രകീലഃ—മു.
- 18 18. ഇരുളമളവായിരിപ്പിതൊരമതം (ഇരുളമളവായിരിപ്പിതൊരു മരം ? cf. 'ശതംസ്തിശ്ചതുസ്താലപ്രമാണമായുധം' ഗണ. I. 126 (താലം—ചാൺ)).
- 19 5. കൂറിടു (-ടു M).
- 21 17. പീചപണ്ഡാരൈ (-പണ്ടാര) < ബീജഭണ്ഡാരം. cf. പീചം < ബീജം. T. Lex.).
- 22 1. ദുഗ്ഗ് (-ഗ്ഗ്). 6. താന്തമുടയ (തത്താന്ത- V).
- 23 4. കിരി (കരി). 7. പുതിയ വിട്ട (പുതിയവിട്ട. അവി+ ഇട്ട്).

- 24 18. കീഴത്തലം (കീഴ്തലം - V). 23. കീഴനില്ലെ (കീഴ്-). 28. പണ്ടുരാലെലയായ് (-യാൽ. cf. 'ഭാഗ്യവാഹിനീപരിക്ഷിരം'—മു).
- പേ. 25. വ. 29. മറെറവിടും(മരൈവിടും V. അത്ഥം-കളുസ്. T. Lex.).
- 26 9. യകഴവിതു (യകൾ-).
- 27 18. ലോ(ലം? കം) പിഴൈക്കമാറു (ലോകം പഴിക്കമാറു ? cf. 'പരിഭാഷണം'—മു).
- 28 20. താവടിപ്പകക്കമവനം (തപ്പടി കാക്കമവനം ? cf. അച്ചു തപ്പ് - പേ. 26). 22. വില്ലറവരളം (-ല്ലിൻറവ- M).
- 29 5. മനി ഇറെ (മന്നെ ഇരെ ? വീട്ടനികതിയാകാം).
- 32 22. വിഷയത്തിൻറ (-ത്തിന് ?). 24-25. അലക്ക ചെ യ്യാലം പുപ്പടിൻറ (അലക്ക ചെയാണം പുറപ്പടിൻറ M. V. അലക്കചെല്ല് -ചൊടിക്കുക.. 28. അവെരച്ചിതും (അവറുപ്പിതും ? അറുപ്പ് + അറുപ്പിതും). 31. വെട്ടിപ്പുൾക്ക - വെട്ടി യാൾക്ക. <വിഷി.
- 32 20. കൊടുക്കിതെൻറ (-ത്തിതെൻറ V). 25. വൈയാശി (-യാവി V. G.).
- 34 11. മാനതു (മറന്നതു M. cf. 'അവസ്ഥയും'—മു). 28-29. അധ്യക്ഷ (അധ്യക്ഷം ?) 'അധ്യക്ഷ'. M.
- 35 8. നാളോട്ടിയതു (-ളോട്ടി- M). 10. തുറപടം (ഇറപെടം?) 26. പരക്കമെഞ്ഞ (പര- V). 28. മറുതൾ കഴൈക്കമതു വിററിൽ വരുമതു (മറുത്താൾക്ക വില്ലമതു വില്ലിൽ വരുമതു? ഉപജയുടെ വിവരണം. cf. വില്ലന നിഷേധിച്ച വസ്തുക്കൾ വിററുകിട്ടിയതു—കെ. വി. എം., പേ. 93).
- 36 വാരാമെ (വാരാതെ, വാരാമൽ ?).
- 38 14-15. സപ്തമ്യത്ഥത്തിതു (-ത്തിൽ V). 16. വിക്കം (വി ത്തക്കം M). 23, 24. ഇന്നത്തിൽ (ഇന്നതിൽ).
- 39 3. ചെളാപ്പടിയെ ആദി (ചേളാ, പടി ആദി? cf. ചേളാകം -A kind of gunny bag. T. Lex.). 10. കൂരെയും (-റയും M).

- 40 19-20. ക്രോതാക്ക (-ക്കൾക്കു M). 22. ചട്ടം (പട്ടം ? cf. 'അദ്ധ്യക്ഷം കുട്ടുൽ'—മു). 23. ഗുണകാത്ഥയിവഴിമേൽ (ഗുണകീർത്തികൾ വഴിമേൽ ? 'കാത്ഥയി-' M). 24. പിഡി ചാൽ (പീഡി- G).
- പേ. 41. വ. 22-23. ചലവിപ്പിതു (ചലലാ- M). 29-30. കുറി കൊളിലെ- (കുറികോളില്ല-? cf. 'പ്രമാദം'—മു).
- 43 20. കണക്കവരെ (കണക്കരെ V).
- 44 4-5. എൻറവാറ അല്ലശേഷമായിരിക്കിൽ (എൻറവാറ [നിചുൽപടിക്കുവേണ്ടതു വല്ലാതെ ഒഴികിൽ, എന്താകിലു മൊരു കുറുണ്ടാ(യ്) വയ്യാതൊഴികിൽ, ഒരു തിരുൾ പാ ള്ളിതു. ഒരു തിരുൾ പാളു ഇരണ്ടാം തിരുളിൽ ഇരുന്റു ഇരുന്റു ദണ്ഡപ്പട്ടവിതെൻറവാറു]. അല്ലശേഷമായിരിക്കിൽ- V). cf. കൗ വ്യാ. II. പേ. 44. അടിക്കുറിപ്പിൽ വിട്ടതായി ഊഹിക്കുന്ന ഭാഗമാണ് ചതുരവലയത്തിൽ കാണുന്നത്.
- 45 3-4. തുകയടക്കി (-യാക്കി M). 5. പരപക്ഷത്തിലും (അ പര- V). 7-ാം വരിയിൽ അപരപക്ഷം വരുന്നതു നോക്കുക. 17-18. ഇന്നോക്കോൻ മുന്നെ (ഇന്നോൻ [കൊണ്ടുവന്നോൻ] മുന്നെ M, V.). 22. ധനം എൻറം ചൊല്ലുവർ. ദായകനാ വോൻ. (ധനം എൻറം ചൊല്ലുവർ. [ആയത്ഥിനടയ സ്ഥാനാന്തരസംക്രാന്തിയെൻറം ചൊല്ലുവർ. പ്രമാണമാ വിതു മുഖാദി ഉടെയുള്ള സംഖ്യ. തേറപ്പട്ടം പുരുഷൻ ധനം കൂടി(ട്ടി?)ൻറവരളയും ചൊല്ലുവർ. പ്രത്യക്ഷാനുമാന ആഗ മങ്ങളെൻറം ചൊല്ലുവർ]. ദായകനാവോൻ etc. V). മൂല ത്തിലെ അനുവൃത്തിപ്രമാണങ്ങളുടെ വിവരണം. മുഖാദി— മുഖോൽപന്നമെന്നു നേരെ മുകളിൽ പറഞ്ഞത്. 22. ദായ കനാവോൻ (ദാപക- ?) അടുത്തു താഴെ Vയിൽ 'ദായകൻ' വരുന്നു. സ്ഥാനം തെറ്റിയതാകുമോ ? cf. 'ദായകദാപക' —മു. 23. വൈപ്പിക്കുമവൻ. നിബന്ധകനാവോൻ... (വൈപ്പിക്കുമവൻ. [ദായകനാവോൻ ഇറതെണ്ടുമവൻ]. നിബന്ധകനാവോൻ... V). 'തെണ്ട' 'തണ്ട' ആവാന്നാണ്

- വഴി. cf. തണ്ടുതൽ — To collect. T. Lex. 25-26.
 എല്ലാവയമുമറിഞ്ചിരിക്കും. (എല്ലാവായമു-). 30. വെപ്പു
 (ചെപ്പു M).
- 47-2. നിന്നെകിലും (-ക്കിലും M). 10. കിടയു (കുടയു M). 22.
 എത്തിനെ (-ന്നു V). മഹാ(ന?) (മഹാനായ ?). 29. കുറി
 കൊൾ വേണ്ടുവിതു (കുറിക്കൊൾക- M, V).
- 48 17. യീതിയിലും നിൻറുള്ള (തീയിലും [നീതിലും] നിൻ
 റുള്ള M).
- 49 15-16. തികെഞ്ഞയിനെ തികെഞ്ഞുതല്ലയെൻറ (-ഞ്ഞ
 തിനെ തികഞ്ഞുതില്ലെ- ?).
- 51 24. ഞായററിൽ കളം (ഞായററിൽ [കൃഷി]കളം V). 30.
 ഇവനെ (ഇവനേ?). 31-32. ചിത്തിരെയ്ക്ക (-രെക്ക V).
- 52 5. കെട്ടുകെട്ട (കൊട്ടുകെട്ട M). 8-9. നില നാലു (നാല്പതി
 നിൽ നാലു V. cf. നാല്പതിനിലിരണ്ടു II, പേ. 52-4).
 16. കടയവരൾ ഉടെ (കടവിയരൾ ഇടെ?). 17. എഴുതു
 വിതുമൊരപഹാരം (എഴുതുവിതു. ഇതുമൊ- M, V). 22.
 ഏകാകിലും (ഏകാ- V). 24. യാഗവിദ്യാങ്ങൾ (യാഗ]
 വിവാഹങ്ങൾ V)†. cf. 'യജ്ഞവിവാഹാദിനിമിത്താൽ'-
 ഭട്ട. JBORS XI (1925) പേ. 3. 25. ചതിയാതെൻറ (-യി
 തെൻറ V). 32. ദേവദത്തനടയൊരുത്തൻ കൊണ്ടുകൊടു
 ത്തുതാക്കി (ദേവദത്തന(നി)ടയൊരുത്തൻ [കൊണ്ടൊരു
 ത്തൻ യജ്ഞദത്തൻ] കൊണ്ടുകൊടുത്തുതാക്കി M). ഭട്ട. പേ.
 4-ൽ ഇതേ പേരുകൾ വരുന്നു.
- 53 5. ഉപയോഗിപ്പിതു ഇതും. (ഉപയോഗിപ്പിതു. ഇതും [ഹര
 ണോപായം] V). 17. കൊൾവുതാക്കിയ ലാഭം (-താക്കി
 ഇടെ ലാഭം ?). 21 ഇന്നൈവതിൽ കഴഞ്ചു (ഇരുപ
 തിൻ-? ഇന്ന പതിൻ- M, V. -വതിൻ G. cf. മഹാർഷ
 മല്ലാർഷേണ—മു.) 22. മരയവെ(?)‡.

† ഇതിനുശേഷം എല്ലാ പകർപ്പിലും വിടവുണ്ട്. '...പ്പെപ്പിച്ചു'. ഉടപ്പേ
 പ്പിച്ചു ആയിരിക്കുമോ?

‡ 20-22 വരികളിൽ കൊടുത്ത 23-ാം ഇനം വൃക്തമല്ല. മിക്ക ദിക്കിലും
 'യജ്ഞവിവാഹാദി' ശരിയ്ക്കു പിന്തുടരുന്ന ഭട്ടസപാമിയും വെളിച്ചം തരുന്നില്ല.

- 54 10. മെക്കാട്ട (മെയ്ക്കാട്ട. cf. 'സമാഗമം'. നേരിട്ട ഹാജരാവൽ). 26. ബ്രാഹ്മണരെ (-രേ). 30. നിചലമെറി (-മേറി).
- 55 3. കലത്തിൽ (കടത്തിൽ v. cf. 'ഘടസാഹസ്രം സപ്പിഷോ ദീയതാം'- ഭട്ട. പേ. 5). 15. ഇൻറിങ്ങ (ഇതറിഞ്ഞു V). 24. പറെയൊത്തിരിപ്പിൽ (-രിക്കിൽ). 26. പടെ (പറെ). തൻകൊണ്ട (താൻ-). 30. വായിയെങ്ങ (-യഞ്ഞു M).
- 56 1. കൊള്ളുണ്ടാകിൽ (കോൾ ഉണ്ടാകിൽ? cf. 'കോൾ ചൊല്ലുമവൻ' വ. 7).
- 57 22. -ചേതേ (-ചെത്തേ v). 23. -മാനിത്യമാകിൽ (-മാകിൻറ മയാൽ M. V.).
- 58 16. പലഹാനി (ഫല-?). 21. ചെയ്യിച്ചതിൻ (-തിൽ G. -തിനിൽ M. V.). 22. രാജാവിനടെ (-നിടെ?). 23. പൂജയ് (പൂജൈ). 28. ഒള്ളുമാറ (ഒള്ളുമാവിതു v).
- 58-59. 1. ഭക്ഷിക്കിൻറാനല്ല എൻറാചായ്തുന്മാർ (ഭക്ഷിക്കിൻറാനല്ല [എൻററമിപ്പിതു] എൻറാചായ്തുന്മാർ V).
- 29 12-16. ചെത്തോനാകിൽ അപരാധത്തിൽ ഇരുമടക്കായ് വൈപ്പിതു..... യാവനൊരുത്തൻ അമെഞ്ഞ ആയത്തിൽ ഇരുമടക്കായ്...(ചെത്തോനാകിൽ [അപരാധത്തിന്നു തക്ക വാറു ദണ്ഡമിരുമടക്കുതാൻ മുരുമടക്കുതാൻ വസ്തുക്കടെവിയൻ. അജ്ഞാനാദികളാവോ അജ്ഞാന,മാലസ്യം, പ്രമാദം, ഭയം, കാമം, ക്രോധം, ദുഷ്ടം, ലോഭം എൻറിവെട്ടു. ഇനി യാവനൊരുത്തൻ പണ്ടുവരുമതിൽ] ഇരുമടക്കായ്... v). 21. ചെയ്യാ എൻറു (ചെയ്യാതേ എൻറു).
- 60 12. അവനേ കർത്തിൽ ഉള്ളവാറു (അവന[കർമ്മത്തിലുള്ള ആയമു] ഉള്ളവാറു V). 'വ്യയമു' എന്നുകൂടി ചേക്കേണ്ടതാണ്.
- 61 10. പോക്കം വരത്തു (പോക്കുവരത്തു V). 15. യാവനൊരുത്തനവന്നു (യാവനൊരുത്തൻ വന്നു V).
- 62 7. വെല്ലുവിതു (വല്ലു-). 8. ഇശ്ശിഷ്യരെ (-രേ).

- 66 19-22. പ്രധാനം (മുന്നം എഴുതുവിതു)...സംബന്ധമാവിതു
—മുന്നം എഴുതിൻറ...(പ്രധാനം മുന്നം എഴുതുവിതു [അപ്ര
ധാനം പിന്നെ എഴുതുവിതു. ആനയും കുതിരയും പോത്ത
രിക എൻറാൻ, ആന പ്രധാനമാകിൻറമയാൽ മുന്നമാന
എഴുതുവിതു. പിന്നെ കുതിര എഴുതുവിതു. സംബന്ധമാ
വിതു—പല കായ്മെഴുതിയവിടത്തു] മുന്നം എഴുതിൻറ...V).
- 69 13-14. അതു ശ്ലോകമുമാണു് (അതരുതു. ശ്ലോകമുമാണു് V).
- 72 4. ചൊല്ലിക്കൊടുത്തു വൊക്കരിക്കുമതു (-കൊടുത്തുപകരിക്ക
മതു ? 'പൊത്തരിക്കു'- M. V). 6-7. കൊണ്ടാ പൊൻ (കൊ
ണ്ടായ്) പോൽ ?). 7. ചെത്തുവാരാവിതു (ചെത്തു- G). 21.
അനുഗ്രഹിപ്പാനേകമതും. അതാവിതു ഇന്നോനെ...(അനു
ഗ്രഹിപ്പാനേകമതും. [നിഗ്രഹിപ്പാനേക]മതാവിതു ഇന്നോ
നെ... V). 30-31. ഉത്തമാധമമധ്യമന്മാരുടെയ (ഉത്തമമധ്യ
മധ്യമന്മാരുടെയ V).
- 73 31-32. എഴുതിവിട്ടവിതു. വാചികലേഖമെൻറും (എഴുതി
വിട്ടവിതു. [ഇദ്ദേവദത്തൻ ചെയ്തപതും ചൊല്ലുമതുമെന്നെക്ക
അഭിമതമെൻറ ചൊല്ലിയെഴുതി വിട്ടവിതു]. വാചികലേഖ
മെൻറും...V).
- 76 9. എൻറ ചെത്താൻ (ഒൻറ-). സന്ധിക്കും (സിദ്ധിക്കും V)
22. അവ...മുറിച്ചതാനെന്നും (?). 'അവച്ചുഞ്ചവം' (?) M. V.
അവഗൃശ്ചവം (?) G.
- 77 19. ഒരുക്കൽ (ഒരുക്കാൻ M).
- 78 6-9. നാലഞ്ചു പദം കഴിച്ചു മുറിഞ്ഞു. (ശ്ലോകം). (നാല
ഞ്ചു പദം കഴിച്ചു മുറിഞ്ഞു [എൻറിങ്ങനെ അഭിവിഭാഗം
ചെയ്താതെ ഒഴിഞ്ഞിട്ടറിയവൊല്ലാതവാറിപ്പിതു എൻറ
വാറും ഗുണങ്ങളുടെ വിപത്യാസമെൻറവാറും ഗുണത്തിനടയ
വിപരീതം ദോഷം. അതു സംപൂർവമാവിതു V]. (ശ്ലോകം).
11-12. ശാസനമേഴ് ചൊന്നാൻ (ശാസനമെഴുതുമാറ
ചൊന്നാൻ M). 23. പ്രകാശതാവിതു ('-യായിതു ? '-മാ
യിതു' V). 24-25. സമാഹർതുവിഷയലോധികൃതൻ ?
ഭണ്ഡാരത്തി നില്ക്കുമവൻ സന്നിധാത്രാദി (സമാഹർത്താ

വിഷയബലാധിക്രമം ഭണ്ഡാരത്തിൽ നില്ക്കുമ്പോൾ, സന്നിധാതാ ആദി-?). ഓ. 'സംബന്ധസ്തു, കോശപ്രകൃതേ പ്രക്രാനായാഃ സമാഹർതൃസന്നിധാത്രാദിപരീക്ഷാപ്രസംഗേന'-ഭട്ട. പേ. 27.

79 9. പരീക്ഷിക്കുമ്പോൾ (പരീക്ഷിക്കുവോ?). 23. -പുത്രനരികെ (-പുത്രത്തി-).

80 12. വപ്പച്ചു (പച്ചച്ചു? V). 16. ഇരുമുത്ത (ഇരുട്ട- V). 18. (കമണ്ഡലു) (കണ്ഡിക ? കണ്ടിക V). 20-21. കൊളിതനിലത്തുനിന്നെ കൊക്കപ്പെടുമാവു (കോക്കുന്നിടത്തുനിന്നെ കോക്കപ്പെടുമാവു?). ഓ. 'ദുർവിധം'. 28. പുഴിഞ്ഞു രിച്ചിട്ടാൽ (-ഞ്ഞി-).

81 1-2. അമച്ച ദേശത്തുകു മുഴത്തിരിപ്പിതു (-ദേശത്തു കുമുൾത്തിരിപ്പിതു ? ഓ. 'ദേശവിധം'. കുമിൾ-To inlay-Gundert. തുളുക്കു എന്നും അർത്ഥമുണ്ടായിരിക്കാം). 7. കോത്തു (കോത്തു G).

83 8. സൗഗന്ധികമാകിൻറ ([സൗഗന്ധികമെൻറവാറു] സൗഗന്ധികമാകിൻറ V). 10-11. കങ്കമം. ഇവററിനടെ (കംകമം. [പാരിജാതപുഷ്പമെൻറവാറു മുരിക്കുംപു പോലെ ഇരിക്കുമതു. ബാലസൂര്യകമെൻറവാറു ഉദിക്കിൻറ സൂര്യൻ കണക്കെ ഇരിപ്പിതു.] ഇവററിനടെ V)† 15. കമ്പളപ്പു (കൂവളപ്പു. ഓ. മു). 22. ഗോമേദനം (-ദകം). ഗോരോചന (-ചനം ? V). 26-27. എൻറഞ്ചെൻറവൻ. വെളുത്തതിന്നും

† ഇതു 6-7 വരികളിലെ 'പാരിജാതപുഷ്പകോ ബാലസൂര്യകഃ' എന്നതിന്റെ വ്യാഖ്യാനമാണ്. 24-ാം വരിയിലെ മൂലാടവണ്ണത്തിന്റെ വിവരണത്തിനു ശേഷമാണ് (26-ാം വരി) ഇതു പകർപ്പുകളിൽ വരുന്നത്. തുടർന്നുകൊണ്ടു 'നിലാവെളിയ (നിലാവലിയ)മെൻറവാറു' എന്നാണിത്. 24-ാം വരിയിൽ ഇത്തരസരിച്ചുള്ള സംസ്കൃതപാഠം, 'ശുദ്ധസ്തടികോ മൂലാടവണ്ണഃ പാരിജാതപുഷ്പകോ ബാലസൂര്യകോ നിലാവലിയഃ' എന്നാകേണ്ടതാണ്. ഈ പ്രകാരത്തിൽ വളരെയധികം കഴപ്പുണ്ട്. അച്ചടിച്ച പാഠവും വ്യാഖ്യാനപാഠവും തമ്മിൽ യോജിപ്പിക്കാൻ വളരെ വിഷമം കാണുന്നു.

കുറഞ്ഞ വേലിയകളുമ്പാ ഇരുപ്പിതെൻറു ചിലർ (എൻറു ബൊൻവർ. [താമരവളയൻ (o) കണക്കെ എൻറുബൊല്ലു വർ. നീലാവലിയമെൻറവാറു ഉറക്കെക്കുറുത്തിരിക്കമതു. വണ്ടുകണക്കെയെൻറും ചൊല്ലുവർ]. വെളുത്തതിന്നും കുറഞ്ഞതിന്നും ആവലികളുളവായിരിപ്പിതെൻറു ചിലർ V). 'താമരവളയൻ' എന്നു തുടങ്ങുന്ന വാക്യം മാത്രം Mലുണ്ട്; ബാക്കി Vയിൽ മാത്രം.

- 84 10. തീയുമുഴവിതു (തീയുമിൾവിതു). 20-21. കെട്ടത്തുക അമ(ഞ്ഞവ)ണ്ണ (കെട്ടിൻറതുക അംവണ്ണ ? -'ആമണ്ണ' V).
- 85 7. കമിരത്തു (കമിൾത്തു. cf. പേ. 81, 1-2). 19. കുറത്തും വെളുത്തും ഇരിപ്പിതു (സൂതിപ്പുവ് ? പ്രതികൂപ്പ്) മാവിതു... (കുറത്തും വെളുത്തുമിരിപ്പിതു. [ജ്യോതിരസകമാവിതു പരത്തും ചുവന്നുമിരിപ്പിതു. മൈലേയകമാവിതു ചായിലിംഗത്തിൽ വിറം കണക്കെ ഇരിപ്പിതു. അഹിച്ഛത്രകമാവിതു രാഗം ചുരുങ്ങി ഇരിപ്പിതു. കൂപ്പുമാവിതു ഇറയുണ്ടായിരിപ്പിതു]†. പ്രതികൂപ്പുമാവിതു... V). 20. ചോററവിൾനിൻ (ചോററവിൾ-? cf. പ്രതികൂപ്പു: സിക്മകുപ്പായം, മധുച്ഛിഷുച്ഛായ ഇത്യന്യേ—ഭേ. 34. അവിൾ—ചോറിൻറെ വറു്).
- 86 13. വൻറി (പൻറി). 24. -യിരിപ്പവു (-രിപ്പിതു M). 25. വട്ടപ്പരപ്പിതു (-പ്പെട്ടിരിപ്പിതു M).
- 88 27. പുലൻറവായ് (പുലന്നാറുവായ്, പുലാൽ നാറു ? cf. പുലാൽ നാറിയിരിക്കം'.-II. 103. cf. പുലവു്—Smell of flesh or fish. T. Lex.
- 89 2. നൊയ്ക്കാ (-യ് M). 4. തേച്ചാരെ (ച്ചോരെ V). 20. കഴനാട്ടിലുള്ളിതു (ഇഴനാട്ടി-?). 21-22. കുറുമുഴി (കുറുമുഴി). cf. ഒതരം മുല്ലയാണിതു്—Gundert. 'കുറുമുഴി' V, G.

† II. P. 85 f. n. പറയുന്ന വിട്ട ഭാഗമാണിതു്. 'ജ്യോതിരസകം, അഭിമംഭകം, പുതിപ്പുവം' ഇങ്ങനെയാണു് Vയിൽ എഴുതിട്ടുള്ളതു്. cf. 'കൂപ്പു: ശക്കരകീണ്ണ'—ഭേ. 34. ഇറ—കണിപ്പു് (Joint. T. Lex.).

25. ഉരുത്തിരിപ്പിതു (ഗുരു- ? M. V.). 30-31. തീയിട്ടാൽ മുലുമൊടുക്കത്തും (തീയിലിട്ടാൽ മുനലുമൊടുക്കത്തും M).
- 91 4. കാവുവിശേഷം (കാവു- cf. 'കൗലേയകഃ കാഷ്ഠവിശേഷഃ' ഭൂ. 40). 11. അരച്ചം (-ച്ചാലും M). 13. തിൻറ കടാ (തിൻറ കെടാ). 17. സാരങ്ങളെ ([രത്ന]സാരങ്ങളെ V). cf. 'ഏവം രത്നാനി സാരാംശ്വ'- ഭൂ. 41. 'ഇവുണ്ണം രത്ന സാരങ്ങളെ' എന്നായിരിക്കുമോ പാഠം ? 26. -ച്ചൊന്ന വാറ (-ച്ചൊല്ലിൻറിതു V).
- 92 6. ബരിക (പെരിക M. cf. 'ബഹുതരധവള'- ഭൂ. 42). അകിൻറ (ആ-). 32. അതിറിൻ (അതിനിൻ).
- 94 4-5. ആനപലഹലത്തിലിടുവിതൊൻറ (ആനപ്പലകാരത്തി- ?) cf. പലകാരം—ആനപ്പുറത്തെ മേക്കട്ടിയുള്ള ഇരിപ്പിടം. T. Lex. 7. പിരിച്ചുതോൻറും (വിരിപ്പിതൊൻറ ? cf. 'വിസ്താരികോ ചിത്രകഥേത്യപരേ.' ഭൂ. 43). 14-15. ടിംകിസി ആവിതു കടിഞ്ഞിലത്തു (ടിംകിസി ആവിതു കടിഞ്ഞിൽ. അതു.) cf. 'ടിങ്ക്രീസി കടീ'- ഭൂ. 44.
- 95 11. ഒരുക്കുന്നതൊൻറ (ഒരു [വണ്ണമായിരിക്കുന്നതൊൻറ M). 14. ഉണ്ടെ (ഉണ്ടെ). 28. -മേലുള്ളമിവളവാവിതു (-മേലുമിവളവാവിതു M). 29. ആയണിന്മേലും (ആയണിമേലും M. cf. ലിക്ഷചം—മു. = ആയിനി, ആഞ്ഞിലി—കാട്ടുപിലാവു).
- 96 4. അ(വൃത്തോ ? പത്രോ)ണ്ണുകൊണ്ടെ (അവൃത്തം കൊണ്ടെ V). 5. ജീന- (ചീന-).
- 98 1. അറിവുറുമിച്ചൊന്നവ (എടുത്തുകളയാം. M. V കളിലില്ലതാനും). 24-25. രസധാതു...നകരണമാകിൻറമയാലും (രസധാതു [മഹാഫലത്തിന്നു കാ]രണമാകിൻറമയാലും ?, cf. 'രസധാതോരപി...മഹാഫലത്വാൽ' ഭൂ. 50). വിടവു പകർപ്പുകളിൽ തുല്യം. 27. ഗുഹമുഴഞ്ഞുകളിലും (ഗുഹാമുഖങ്ങളിലും V). 32. മുറിഞ്ഞ (മുറി V).
- 99 4. ചുഴലട്ടിരിപ്പിതു (ചുഴലപ്പട്ടിരി- V). 30. നീർവായി (നീർപായിൽ). പായിൽ > പായൽ.

- 100 2. വെപ്പൻ (വേപ്പിൻ. -പ്പം V). 18. കരാളിച്ചും (കരാലിച്ചും M). 20. ശച്ചലമണി (ചുലമണി ? M. വ്യക്തമല്ല. 'വിമലകഃ ശോഭതരശോ മണിഃ' എന്നു കാണുന്നു).
- 101 18. തേവാളിയിൽച്ചാരം കാ... ചാരം യവത്തിൻ ചാരമും (തേവാളിച്ചാരം കാ[രയവത്തിൻ ചാ]രമും M). തേവാളി <തേവതാളി. 20. മുത്രമാട്ടിട്ടു (-മട്ടിട്ടു H).
- 102 16. നെരിയും അവും നെരി പൊഴിയും (നെരിയുമവും നെരിവൊഴിയും M, V). 19. ഉറൈകം (-ക്കം M).
- 104 6. കടമും (കട- M).
- 105 1. ആകരകൂടത്തിൻ (ആരകൂട-).
- 106 25. പവഴം പക്കാരുമാവിതു (പവഴം, ക്ഷാരമാവിതു ?) cf. പ്രവാളക്ഷാരകർമ്മാന്താൻ—മു.
- 107 31. വേണ്ടാ. (വേണ്ടാ. [ഇനി ശ്ലോകം] V, H). cf. 'അധ്യായാന്തേ ശ്ലോകാനാഹ' —ഭട്ട. 59.
- 108 31. വില്ലുമാറു (-മാറും ?)†.
- 109 14. ശാലയാഞ്ചെയ്യിതു (-യായ് ചെയ്യിതു M). 17. തെരുവിനാൽ കവലയിൽ (-വിൽ നാൽക്കവലയിൽ). 21. ഗുണങ്ങളൊട്ടുകുടി ഇരിപ്പിതു (ഗുണങ്ങളെയുമുടയവനായിരിപ്പിതു V, H).
- 110 12. കൊണ്ടിൻ പുഷ്പോലേ (കൊണ്ടിൻപു കണക്കെ ഇരിപ്പിതു V, H). 14. മനോ ഇല (മനോല M, V, G). 16-17. സരസം (രസം H). 19. ഇപ്പുത്ഥത്തിൽ ശ്ലോകം (-ത്തിൽ ചൊല്ലിൻ ശ്ലോകമുണ്ടു V, H).
- 111 9. ഈയമിതി (ഈയമിട്ടതി M). 17. മണിയിൽ (മണയിൽ G). cf. മരണൈ—wooden base. T. Lex.

† അനുസാരം ചേർത്താൽ പേ. 108-ലെ 3-ാം f. n. ൽ കാണിച്ച മാരം കഴിഞ്ഞു. 'ഇനി മിടത്തായ' എന്ന 17-ാം വരിയിലെ വാക്യം 16-ാം വരിത്തെയ്തിയാൽ മതി. cf. 'മുഖസംഗ്രഹം കാരയേദിതി കേചിൽ. 'പുണ്യം'—ഭട്ട. പേ. 60.

- 113 8. ചാതികന്താൻ (-ക്കം താൻ M. V. G). പുഷ്പമാകന്താൻ (പുഷ്പകാസീസം താൻ ?). 30. ചെട്ട- (ചേട്ട-).
- 114 7. പുറമൊത്തിരിപ്പിതു (പുറമു [നിറ] മൊത്തിരിപ്പിതു H cf. സമവണ്ണഃ -മു). 8. മേഴേരെൻറിരിപ്പിതു (മെഴെ യെൻറിരിപ്പിതു ?). മെഴെരെൻറു- V. H. മെഴെഴെൻറു- G. 14-15. വാടക്കറിഞ്ചി (വാടാ- G).
- 115 29. സാക്ഷികഗണമെൻറും ക്ഷുദ്രകമെൻറും ([ക്രമ്ങ്കൾ മുൻറു ജാതി—ക്ഷേപണമെൻറും ഗുണമെൻറും] ക്ഷുദ്രക മെൻറും ?). 'സാക്ഷിഗണം എല്ലാ പകുറ്റിലുരുണ്ടു'. cf. വത്തതേ ത്രിപ്രകാരം കമ്; ആററ ഖേപണമിത്യാദി —ഭട്ട. 65. 31. ഞാത്തുലുതെൻറി (ഞാത്തുവു- ? M. -വുമെൻറി H).
- 116 8. കേവണല്ലു കവിതു (കേവണിൽ പുകവിതു?) 'കേവണൽ' എന്നു നാലു പകുറ്റിലും. cf. കേവണം < ക്ഷേപണം—രത്നം പതിയ്ക്കാനുള്ള കഴി—T. Lex. കേവൺ < കേവണം ? cf. ശരൺ (ശരണം). 20. അഴത്തിൻറടം (അമുൾത്തിൻറടം). അമിൾ(മുൾ)—താഴ്ത്തുക. 22. അതു കൂറ (അതുകൂർ. ? V). 22-23. അഴത്തുംപോൺ (അമുൾത്തും-).
- 117 18. ഒക്കം (-ക്ക M).
- 118 5. പരൽ (ചരൽ V. അത്ഥം ഒന്നാകയാൽ മാറ്റം നിബ്ബന്ധമല്ല). 9. ഒരു കാകണി (ഓരോ- V).
- 119 17. പരിഭാണധ...ൻറു (-ഭാണധ[മെ]ൻറു V). 18. പൊപ്പാൻ (പോപ്പാൻ. cf. പോത്തൻ—To over. T. Lex.) 21. -ത്തിരുപ്പി വൻകി (...തിരുപ്പിതു. വാങ്കി M)†.
- 120 14. അവാവോ (അവുവോ H).
- 121 3. തെവിതു (തേവിതു < തേയുക). 8. പതിക്ക (ചതിക്ക V).

† അർത്ഥബോധം പ്രയാസം. cf. 'സമരാഗം സമവർണികം സമചന്ദ്രം സ്വ സമാനഭിതീയം തമലുകോ വർണതശ്ച. അസക്തപുഷ്പിത മസക്തഗുളികാസനി വേശം'—ഭട്ട. 70. ഈ ഭാഗമാണ് വിട്ടിട്ടുള്ളത്.

- 122 5-6. പൊന്നിറ പാക (പൊൻ നീയെങ്കു H. V). 11. പണച്ചേതം (-ച്ഛേദം V, H. -മേദനം G. cf. മൂ.). 16. പൗതവാധ്യക്ഷരുടെ (-നിടെ? -നടെ V). 29. തുക്കവിയം പാതം (?) -ചാതം എന്നു നാലു പകർപ്പിലും.*
- 123 7-8. ഉണ്ടായിരിപ്പിതും ഉറച്ചിരുതരാവിനെ ഉടയി (?). (-യിരുപ്പിതു. ഉറ...? H). അവ്യക്തം. ഉപകണ്ഠി മുതൽ പരിവേല്ലി വരെ നാലെണ്ണത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം ഇല്ല.
- 124 1-2. അണ്ഡമുഷയിലിട്ടുക്കുപോൺ (അണ്ഡമുഷയിലിട്ടുക്കു പോൺ H). 6. ചലക്കൈ (ചലാക്കൈ V). 10. പൊന്നെ (പൊന്നേ). 16. അതിനീൽ (അതിനിൽ M). 17. മുജ (മുച, മുഷ്?). 18-19. മൊരുത്തിലിയാൻകൂടി (-ത്തിലിയായ് കൂടി H. -ത്തിയിലായ്- V).
- 127 24. പേക്കു (പോക്കു). 26. പൊൻതകട്ടെ (പൊൽതകട്ടെ H). 30-ാം വരിയിലെ പൊൻപണിയും Hൽ പൊൽ പണിയാണ്. 34. വീണാൽ (-ണ്ണാൽ H).
- 128 8. മുറിഞ്ഞിറൊൻററിഞ്ഞാൽ (മുറിഞ്ഞിതെൻററിഞ്ഞാൽ H). 9-10. നറുക്കി (നറുക്കി H, V). 14-15. പൊര (പോര). 16-17. ചെരുതടം (ചെറുതടം? M. കുറച്ച ഭാഗം എന്നർത്ഥം). 28. കൈക്കട്ടമ (-ട്ടമ M. 31. ഉദയ കല്ലിട്ടു പതപ്പിതെൻറു (ഇയൽകല്ലിട്ടു പകർപ്പിതെൻറു? ഇയകല്ലിട്ടു- M, V, H)†.
- 129 1. കട്ടുകൊൾവിതു (-കൊള്ളുമാറു M). 3. കുറവിടുവാൻ (കരുവി ഇടുവാൻ H). 13. -താക്കിക്കൊൾവർ (താക്കിയും

* ദൃഷ്ടതുലയാണ് വിഷയം (പേ. 123. 2). cf. വിതപ്പ്—അളവ്. വിതം < വിഷയം. Thing which is unequal, dissimilar—T. Lex. ഇതുമായി വിതംപാതത്തിന്നു ബന്ധമുണ്ടായിരിയ്ക്കുമോ? cf. 'തതു തുലാവിഷയം താവദാഹ'—മട്ട. 74.

† ഇയൽ എന്നതിന്നു resemblance, rivalry എന്നീ അർത്ഥങ്ങൾ ഉണ്ട്. കട്ടുകല്ലു (Standard weight) പോലെ കാളയിൽ തോന്നുന്ന കല്ലായിരിയ്ക്കാം ഇയൽകല്ലു. ചീല്ലു മോചിച്ചതാകണം 'ഇയകല്ലിൽ', 'ഇയക്കല്ലാ'വാൻ വഴിയില്ല.

- കൊൾവർ H). 14-15. ഉദകശരാവമാവിതു നീരിരിപ്പതു. അതിലും (ഉദകശരാവമാവിതു [നീരിട്ടിവക്കിൻ അകൽ]. അതിലും V, H). അകൽ—ചെറിയ മൺപാത്രം. 20. ഉരെ ചിരിക്കും (ഉരെ- cf. പ്രസ്തീതം കറിയം—ഭട്ട. പേ. 81).
- 130 27. ഇപ്പുരാലിത്തന (ഇപ്പുരാ- M). 28. കുടികളിൽ (-കളിടെ. -ളുടെ V). 29. എമ്പിതു ലക്ഷണം (എമ്പിതുവ ലക്ഷണം G. cf. ഷൾഭാഗഗ്രഹണം പ്രായികത്വാൽ. ഭട്ട. 83). 33. നെന്തകത്തവാറു (ഭൂമിയുടെ നലവിന തക്കവാറു M, V, H).
- 131 5. തറയിൽ (തിറ- V). 8. അടിയും (-യുറ. > അടിയറ. cf. ഔപായനികം —മു.). 22-23. പൊലി കൊടുത്തു (പൊലിയക്കൊ- M).
- 132 6. കഴം (കൂളം ?). കൂളം—Chips. T. Lex. cf. കുട്ടകമ്മം—മു. 9. ഇക്ഷുരസാദികളെക്കൊണ്ടു കളവൈക്കമാറു (ഇക്ഷുരസാ ദികൾ വൈക്കമാറു M, V.). 18. അമഞ്ച (ച V). 27-28. തുലാക്കോൽകൊണ്ടു (വാങ്ങി) ചെറിയ തുലാക്കോൽ കൊ ടുത്തു (തുലാക്കോലാൽ കൊണ്ടു ചെറിയ തുലാക്കോലാൽ കൊടുത്തു ?).
- 133 6. അലമിട്ട (അലകിട്ട M. അലക്—കഷണം). 26. മുറ (മറ V).
- 134 17. കൂട്ടിരിക്ക (കൂട്ടിയിരിക്ക V).
- 135 6. കൊണ്ടുമാലാക്കറി (കൊണ്ടുമാലങ്കാര ?)*. 9. ആയ്ക്കും ചേരുകടുകും (ആയ്ക്കച്ചെറു- v. cf. രാജസംഖ്യാപാദി- ഭട്ട. 87). 13. ഇറച്ചി (-റച്ചി M). കരുണച്ചേന (കരുചേന M, V). 16-17. വത്തുക്കീരെ (വത്തുക്കീരെ [കീരെ] M, V, H). 29. തരിപ്പണം ടൈ (തരിപ്പണം. അട M).

* ഇങ്ങനെ ഒരു മലങ്കാരയുണ്ടോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. മേവകം (മു.) മലങ്കാര ളെന്ന. 'കൊണ്ടുമാലാകാരി'—M, V, H.

- 136 2. -ലിന്നതിന (ലിന്നത്തിന M). 16. പ്രിയംഗുവിനോടൊത്തായി (-വിനോടൊക്ക അരി H). 24. ഇവെ ആയറുത്ത (ഇവൈ അറുത്ത ?). 27-28. അങ്ങാഴിയിൽ (അഞ്ഞാ- H). 30. മുൻറൻറ (മുൻറാൻറ V).
- 137 1. പിഷ്ടമാവിതു വേകാതെ ഇരിക്കുമതു (പിഷ്ടമാവി [തരൈക്കുമതു. ആമമാവിതു] വേകാതെ ഇരിക്കുമതു V). 12, 13, 17. ഇട്ടാൽ (ഇട്ടാൽ M, V, H.). 22. വാലാത്തരി (വറുത്തരി M. cf. ഭേജം —മു). 28. വേപ്പിൻകുരു താമ്ബാവിൻ കുരുവും (വേപ്പിൻകുരു[വും] വാർ(തേൻ ?) മാവിൻകുരുവും ?). cf. വാൽമാവു് (?), II പേ. 147, വ. 24. ആശ്രുത്തിന്റെ വിവരണമാണ്. 29. പുകിക്കുരുവും (പുകിൻകുരു M).
- 138 24-25. സുപത്തിനാലൊൻറ (സുപത്തിനാൽ നാലൊൻറ M). 27. അതിന്നാലൊൻറ (അതിൽ നാലൊൻറ M).
- 139 23. കതിരെക്കിട്ടവാറെ (-വോരെ M).
- 140 12. അട്ട- (അട്ട- M). 27. കൂടെപ്പൊളി (കൂടെ. പൊളി M).
- 141 22. അകന്നിട്ട (-ണ്ണിട്ട H).
- 142 11. (ജല ?) സ്ഥല(ജ)ങ്ങളായുള്ള (ജലസ്ഥല(ജ)ങ്ങളായുള്ള M, V, H.).
- 143 2, 3. ചെയ്യിതു (ചെയ്യിതു M). 9. വില്ലൊട്ടാത്തതു (വില്ലൊട്ടായ് കൊള്ളുമതു M).
- 144 4. ദേശാന്തരത്തിൻറ (-ത്തിൽനിൻറ M). തമുടൈ (തന്നുടൈ). 13. ചരക്കുമവരൾ (ചരക്കു [വില്ല] മവരൾ V). 18. ഇച്ചരക്കിലിതു (-ക്കിനാലിത്തന M, V, H.).
- 145 8-9. വാറു- (വാറു- G. വാറു—Sailing vessel. T. Lex. 12. മാറി (മാറു V). 14. ചെയ്തതിൻ (ചെയ്തു അതിനിൽ M). 16. -ക്കരവഴി (കര- M).

- 146 3. കരകൊണ്ടുമാറു (കരകൊണ്ടു[പോരു]മാറു?). 3-4. പോരുംപോണം പാ(ഗ)പോറുകൂലി (-പോണം പാറുകൂലി M. V. H.). 14. അവവ (അവവു ?).
- 147 5. കുതിരപ്പട്ടുതാനം (?). -പ്പട്ടുതാനം (?) M. V. cf. പട്ടുതാ(U) Screen covering as for a vehicle. T. Lex. 'പട്ടുതാനം' ? G). 11. പെരുമാറരുതാത്ത (-മാറരുതാത്ത M. V). 24. വാർമാവു(വാർ- ? cf. II. പേ. 137. 28. കോശാശ്രം—മു)†. 26. അഞ്ജന (അജ്ജന cf. അജ്ജനരക്തചന്ദന- ഭട്ട. പേ. 100). 31. വലുതായിരിപ്പിതാൻ (വലുതായിരിപ്പിത. താൻ ?).
- 148 1. ശിമിയം യാവമാവിതു (ചിമിയം. ... ചാവമാവിതു ?) cf. 'ചിമിയചാവ'- II. പേ. 147, 29-30. 'യാവം' G. V. H. ചിമിയം വ്യത്യസ്തമാണ്.‡ 7. കൺപിട (കമ്പിട cf. ചെൺപകം=ചെമ്പകം). 21. മാഹുലാനി. (<മാലുഹാനി ? cf. മരതകം<മരകതം). പാറം മാററണമെന്നില്ല*. cf. 'മാലതീ മാഹുലാനിതി തദ്ദേശപ്രസിദ്ധാ' ഭട്ട. 101.
- 150 9. ചുകുടം (പുൽക്കുടം ? cf. ഗുലും—മു.) 'ബീജഞ്ചേതി ദശാശ്രയഃ' എന്നു ഭട്ട. പാറം, പേ. 102.
- 151 7. കടകം ചേളാ (കടകം പേളാ ?) cf. പേഴ, പേള—വെട്ടി, കൊട്ട. കടകം—കൂട്ട).

† cf. 'കോശാശ്രം'—ഗണ. മൂ. പാറം. വാർമാവിന്റെ അർത്ഥവും വ്യക്തമല്ല. 21-ാം വരിയിലെ രാജാദെത്തിനു ശേഷം 'പ്രിയകം വേങ്ങ, ധവം (?) ഞമ, ഇഹം (?)', പശുമാല (') ഇങ്ങനെ V, H കളിൽ. (Hൽ 'ഉഹ'യാണു 'ഇഹ'ത്തിനു പകരം);

‡ cf. 'ചിമിയോ നിഃസൃഷ്ടിരോ ദുഷ്ടപക്ഷഃ'—ഭട്ട. 101.

* cf. മാലുധാനി—ലതാവിശേഷം — Skt.-Pkt. Dictionary (നരോ അപ്ലാജിശോധ" ബോധേ). = മാലുഹാനി— (പ്രാകൃതശബ്ദമഹാഷ്ഠിവം). മാലുധാനി > മാലുഹാനി > മാഹുലാനി(നി) ഇങ്ങനെയായിരിക്കാം പ്രകൃത. 'മാഹുലി' വൃക്ഷവിശേഷമാണു" രാട്ടിയിൽ. 'മാലു' ലതാവിശേഷമായി കണക്കാക്കപ്പെട്ടു.

- 153 8-9. പരിധിയത്രം (പരിഘ- ? ടി. പരിഘോ യത്രവി
ശ്ലേഷണേന ഹന്തി—ഭട്ട. 105. 16. നെട്ടതാച്ചെച്ചെ
നിൽവിനിയതു ഒരു പെന്തുൺ (നെട്ടതായ് ചെച്ചിനിയി
തൊരു പെരുന്തുൺ M, V, H). 26. പുറത്തുതാൻ (പുറത്തുട്ടു
താൻ V). 31. കഴുവാൻ (-വായ് M).
- 154 16. (മുഖമാവിതു...തൊൻറ ?) (ബ്രാക്കറ്റും ചോദ്യചിഹ്ന
വും വേണ്ട. ശക്തിയുടെ വിവരണത്തിൽ പെട്ടതാണിതു).
ടി. 'സർവ്വലോഹമായി ചതുർഹസ്താ കരവീരപത്രാകൃതിമുഖാ
ഗോസ്തനാകൃതിരധസ്താൽ'—ഭട്ട. പേ. 106-7.
- 155 13. ഇവു (ഇവു V). 27. നെരിതായ് (നേരി-).
- 156 20. ആരേണങ്ങൾ (ആവര- * ടി. വലാഹകാന്താശ്ചാവര
ണാനി—മു.). 32. കീഴെപ്പട്ടത്തിനൊട്ടിതിനോട്ട (കീഴെ
പ്പട്ടതിനോടിതിനോട്ട് V. ടി. 'പൂർവ്വസ്യാസ്യ ച...വിശേഷ
ഇതി'—ഭട്ട. 109.
- 158 1. തുലാമാവോ (തലകളാവോ V). 15-16. നിറുക്കം
(നിറുക്ക M, V).
- 160 4. ഇരുമ്പുമാ (-മായ് V).
- 162 30. ആ മാനദ്രോണം (ആ[യ]മാനദ്രോണം V, H). 31.
-ത്തേഴുപലര [-ത്തേഴു പലം V).
- 170 1. ഛായാ (-യ). 2. ചെല്ലുമവ ഛായ (ചെല്ലും ഛായ ?
ടി. 'ദ്വയാഗുലാവരാ ഛായാ ഇതി'—മു.).
- 172-73 1. എതിരൊറി (-രൊട്ടി ? ടി. മുദ്രാപരിവർത്തനേ—മു.).
- 173 1. പേരൻറികെ (-ൻറിയെ). 11. കൊളികൾ (കോളികൾ).
=വാങ്ങുന്നവർ T. Lex. 24. ഉല്ലത്ത (-ത്തു V).

- 174 5. പട്ടം മുതൽക്കു (പട്ടം ഉൽക്കു V). 9. അതൊഴിച്ചുത
നിൻറു (-ച്ചതിൽനിൻറു M).
- 175 8. ചാമത്തം (ചാമാത്തം G. < സമാവത്തം. ചമാവു(വർ)
ത്തം M. സമാ- H). മാററം നിബ്ബന്ധമല്ല.
- 176 3. മഹർഘ്യ- (മഹാർഘ്യ- v). 15. വത്തനെ (-ത്തനി).
15-16. ആട്ടമെ...ക (ആട്ടമെ[ാട്ട]ക ?). ക്ഷുദ്രപതുവാണു്
വിഷയം. 'ഏഡകം' (മുട്ടാട്ടു്, കാട്ടാട്ടു്) ആകുമോ 'ഒട്ടക'
ത്തിന്നു പകരം ?
- 177 7. രാജാവറിഞ്ഞിരുന്നാൽ (-വങ്ങിരുന്നാൽ ?).
- 179 7. കൃമിജാതമാവിതു തയരി (-മാവിതയ(യി)രി ? -മാവി
തയിർ ? cf. അയിർ—Fineness. T. Lex.). ആജമാവിതു
തന്നു (ആജമാവിതന്നു M). മുകളിൽ 7-ാം വരിയിലും
ഇതുപോലെ തകാരം ഇരട്ടിച്ചതാകണം. 28. കരുവിനക
ത്തിട്ട (കരുവിയിനകത്തിട്ട v).*
- 181 15. നുൽപ്പിതു (-പ്പിപ്പിതു M, V)
- 182 1. പരുത്തിക്കി (-ത്തിക്കു). 8. മരവർ (പരവർ M, V, G).
11. കൂടി അടമു (കൂടിയാട്ടമു. 'പ്രതിസംസ്കൃതം'—മു. cf. II.
പേ. 184. 8). 17. പെരിപട്ടു (നേരിയ പട്ടു ?)†
- 183 31. കൈയിൽ (-യിൻ V).
- 186 2. കട്ടാളർ (കാ- M). 21-22. അപരാന്തദേശത്തിനള
വില്ല. ഹൈമാന്യാനാമെൻറവാറു കൊങ്കണം പനിപ്പട്ട
വിളയുമവു. (അപരാന്തദേശത്തിനളവില്ല. [അപരാന്ത

* പേ. 179, 2-ാം വരിയിലെ 'സന്നാഹം' കിഴിഞ്ഞാണു് 28-31 വരികൾ
എല്ലാ പകർപ്പിലും വരുന്നതു്. അവിടേയും ചേർച്ചയില്ല. വേറെ എവിടേയോ
ചേർക്കേണ്ടതാണു് ഈ വരികളെന്നു തോന്നുന്നു.

† ഒളലം. II, പേ. 179 വ. 1ൽ ഇതിനെ നേരിയ പട്ടെന്നും, ക്ഷുദ്രമത്തെ
പരുക്കൻ പട്ടെന്നും പറയുന്നതു നോക്കുക.

ദേശം കൊങ്കണം]. ഹൈമാന്യാനാമെൻറവാറു പനിപ്പട്ട
വിളയുമവു). കൊങ്കണം അപരാന്തത്തിൻറ വിവരണ
മാണു്. cf. ഭൂ. 135.

188 5. പെയ്യോ (പെയ്യോ M). മംകഴിച്ചു (മങ്കലിച്ചു ? cf.
മങ്ങൽ. മങ്ക്ലം, മങ്ക്ളം—Gloominess. T. Lex.).

189 15-16. എൾ കള്ളർ കൊണ്ടുപോയ്ക്കാൽ (ഏർ കള്ളർകൊണ്ടു
പോയ്താൻ? ഏർ=ഏറു്, കന്നു്). 29. കടമു കൊ
ടയുമെൻറിവററിൽ ('കൊട' വിടാം. G യിൽ മാത്രമേ
അതുളളു; അത്ഥം ചേരുന്നമില്ല).

190 20. മറുവായ് കാലന്നാട്ടു പയർ. ശാകമുലകൾക്കു (മറു
വായ്ക്കാൽ നാട്ടുവോ. ശാകമുലകൾക്കു ?) 'മറു'വിൻററ
അത്ഥം വ്യക്തമല്ല. വായ്ക്കാൽ—തോട്ടു്. 27. അതാവരി
(അതാ- M).

191 9. വെട്ടവായ് (വെട്ടു-). 24. പാംപിൻററലി (പാമ്പിൻ
തൊലി M. V. G യിൽ മാത്രം സന്ധി കാണുന്നു).

198 12-13 മാത്രഭേദ (മാത്രാ- V). 21. രസവൃദ്ധികാപ്പട്ടപ്പിതു
(രസവൃദ്ധിക്കായ്] പട്ടപ്പിതു M).

199 13. ചൈതം (ചേതം V).

200 11. തകത്തിലും (-ക്കിലും M).

202 5, 7. വിൽക്കപ്പെരാർ (-റാർ M). 27. ഗണികയാ-
(ഗണികാ- V).

204 1, 3. ചെൻറ (ചോൻറ). cf. ചോല്ലതൽ—നിഷ്ക്രയം.
To redeem as mortgage—T. Lex. 4. ചോലാക്കൽ (ചോ
ല്ലാക്കാൽ). 12-13. വഴിയാതിരിക്കിൽ (-യായിരിക്കിൽ M).
13-14. (തിങ്കളിൽ ?) (പദം ആവശ്യമല്ല. V യിൽ
ഇല്ലതാനും).

205 33. ധനത്തിരട്ടി (-ത്തിലിരട്ടി V).

- 206 8. പററിതന (പെറി- G). 17. -ത്തില്ലാതായവൾ (-ത്തില്ലാ- M). 18. ഇവ ബലിയ (ഇവൻ വലിയ M). 22. വാസിപ്പതു (-ച്ചതു V). 26. വധിച്ച (-വരിച്ച V).
- 207 19. ഖനരിപോഷകന്മാർ (ബന്ധകീ- ? cf. സ്ത്രീവ്യവഹാരീണോ ബന്ധകീപോഷകാഃ—ഭട്ട. 154.
- 208 12. ഗണികയുടെ മകൾ ആൺപിള്ളക്ക (ഗണികയുടെ മക്കൾ ആൺപിള്ളക്ക M, V. cf. ഗണികാപുത്രാൻ—മു). 24. പൊത്തരിപ്പാനം (പോത്തരിപ്പാനം. cf. പോതരപ്പ്).
- 211 17. അമേകിൽ (അമ- V).
- 213 3. ചാടികങ്കൾ (വാഹികങ്കൾ ? ചാടിക- M, V, G. cf. വഹിനോ വോഡാരഃ—ഭട്ട. 163. 5-6. ഉക്ഷങ്ങളാവോ കാണി ചുമക്കിൻറവു (?). cf. 'ഉക്ഷാണോ ജരൽ ഗാവഃ'—ഭട്ട. 163. കാണിത്ത കാഴ്ച, ദാനം ഇത്യാദി അത്ഥമേ കാണുന്നുള്ളു.
- 214 12. കൊൾക്കിലും (കൾക്കിലും V. cf. ഹത്ത്- മു).
- 215 5. ഭയപ്പറപ്പാനായും (-പ്പട്ടപ്പാനായും V. cf. ത്രാസാത്ഥം—മു).
- 216 1. കാടം കെട്ട (കിലാടം, കെട്ട) cf. കിലാടോ രചിരോ ദകം—ഭട്ട. 165. 13, 14. കളേക (കളക M).
- 219 29. ഇന്നേടത്തു ഇന്നോനോടു കൊണ്ടിതു (ഇന്നേടത്തു കൊണ്ടിതു, ഇന്നോനിടെ കൊണ്ടിതു M, V).
- 220 6-7. കതിരപ്പതിക്ക (-പ്പതിക്ക M. cf. അശ്വാനാം മന്ദരാദിനാം— ഭട്ട. 170). 27. പണിച്ചു (പതിച്ചു).
- 221 21. പുക (പുക M).

- 226 4. ആണമായൊരു പക്കമും ഐയ്യളും പരപണിക്കു ഉയരമുണ്ടായിരിപ്പിതു (ആണാനായൊരു പക്കമും. ഐയ്യളമര പണിയ്ക്കുയരമുണ്ടായിരിപ്പിതു ?). ആൺമാൻ=ആഴ്മാൻ. ആഴ്തൽ—To fall down, sink. T. Lex. കിടക്കാൻ എന്നു താൽപര്യം. 'ആണാനായൊരു പക്കമും....വരചനിക്കു'— M. V. ആണത്തിനു Support എന്നൊരർത്ഥമുള്ളതു ഇവിടെ ചേരുന്നില്ല. cf. 'സ്ഥാനസമാം ന ചതുരശ്രാം ശയ്യാം അദ്ധാപാശ്രയാം പഞ്ചഹസ്തോന്നതൈകപാർശ്വാം'—ഭട്ട. 178). 14. ഊട്ടുമാൻ (-വാൻ M).
- 227 22-23. വിളക്കിനെക്കു (-ക്കുനെക്കു. cf. പ്രാദീപികാശ്വ—മു).
- 228 22. മുളകു (മുൾക). cf. വംശസമുൽപന്നമാംസോഭയ പാർശ്വാ—ഭട്ട. 181. വംശം—നെട്ടെല്ലു്.
- 229 13-14. -ലോ ഇശെയുമതു (-ലോ ഇച(ശ)യുമതു). cf. ഇയൈതൽ—സമ്മതിയ്ക്കൽ T. Lex. ഇച, -ശ, -യ എല്ലാം തുല്യം.
- 230 13. ഗിരിചരാദി (-ചരാദി V). II. 234, വ. 17ലും ഇതുപോലെ മാറുക). 26. പാപ്പാന (പാവാന M).
- 233 5. ചോരിട്ടമവൻ (-റട്ടമവൻ V. cf. വിധാപാചക:—മു).
- 235 6. കർമ്മാണങ്ങളാവനതെ (-ളാവതേ).
- 239 19. ആനപ്പാനാക (ആന [പിടി]പ്പാനാക).
- 241 23. ശുല്ക്കദണ്ഡം (ശുല്ക്കം, ദണ്ഡം ?).
- 242 4. ശോധനാദികാരികൾ (ശോധനാധി- V).
- 243 20, 23. ഭാടഗം (-കം).
- 244 28-29. വേണ്ടിൻവിതു (-ൻവിതു V).

- 245 10. രക്ഷിപ്പിപ്പതു (രക്ഷിപ്പിതു V). 10-11. കാണുപ്പിതും (കാണുപിതും ? -'ണി'- M. V).
- 246 5. വശിപ്പിതു (വസിപ്പിപ്പിതു. cf. വാസയേയുഃ—മു).
- 247 34. പുറത്തുട്ട- (പുറത്തുട്ട-. -ത്തുട്ട M. V. cf. ബഹിരധി ശ്രയണം—മു).
- 248 2. വീഴ്ത്തുവാൻ (പടുപ്പാൻ v. മാററം നിബൃന്ധമല്ല). 19. തീപ്പട കണ്ട (-ക്കണ്ട M. V. G).
- 250 24. ചിവിതരയും (ചിവിയാതം ? V). cf. ചിവികൈ യാർ, ചിവിയാർ (<ശിബിക)—പല്ലക്കുകാർ T. Lex.
- 251 23. കീൾ കണ്ട (കീഴുകണ്ണ. cf. ഛന്നപഥ—മു).
- 252 1, 9. കൊട്ടത്തിൽ (കോട്ട-). =തടവു T. Lex. 5. ചിറയി (-യിൽ). പൊറപ്പാൽ കൊടുപ്പിതു വൈയ്യിതു (പൊറ പ്പാൽ കൊടുപ്പതും വൈപ്പിതു ? cf. ദോഷനിഷ്ക്രയം ദദ്യുഃ—മു).

മൂന്നാം ഭാഗം.

- 1 12. പുച്ഛവാദിയുത്തരവാദിയുടേ (-വാദിയുത്തരവാദിയു മുടേ ? Vയിൽ ഒന്നാം സമുച്ചയമുണ്ടു്).
- 2 21. വേണ്ടി- (വേണ്ടി- ?). 'വേണ്ടുക' ആവശ്യപ്പെടലാണു്; 'വേണ്ടുക' മടക്കി എടുക്കലും.

- 3 1. ഇതു (ഇവു V). 22-26. സ്ത്രീകൾ ([കല]സ്ത്രീകൾ M.V.G).
14. കടൻ (കടം M.V). തിരുത്തൽ നിബ്ബന്ധമല്ല. cf.
III, പേ. 6, വ. 27, 29).
- 4 7. വേശ്യാശൗണ്ഡികലാകലാദികൾ (വേശ്യാശൗണ്ഡികാദി
കൾ ?). 13. ചാരത്തും (ചാത്തിലും, cf. സാത്ഥപ്രജ-മു).
23. മേലിരുവരയകിലും (-ലിരുവരേയാകിലും M).
- 5 9, 10, 13. ചെല്ല (ചെല്ലാ M, V, G).
- 6 11. -ചെയ്തു (-ചെയ്തു). 28. അവേദകൻ (ആവേ- V).
- 7 24. സാക്ഷിയാതക്കില്ലാത്ത (-യാകത്തക്കില്ലാത്ത M, V).
- 8 5. മൂന്ന (-ന്നം M). 15. സമവായങ്കളിൻറി (-ങ്കളിലൻറി
M, V). 21. ചൊല്ലാതൊഴികിൽ (ചൊല്ല[വല്ലാ]തൊഴി
കിൽ V).
- 9 10. ഏതും വിത്തും വല്ലിയുമൊഴിയ കര ഏറ്റു- (ഏത[തും]
വിത്തും ഒഴിയ. കരയേറ്റു- M).
- 11 11. ശാസ്ത്രത്തിൻ (-ത്തിൽ M). 27. അവനെ (നേ M).
- 12 17. ശങ്കിച്ചവനെവിടെയുണ്ടിതു (ശങ്കിച്ചവനെ, [നീ]യെ
വിടെ ഉണ്ടിതു M, V). 18. ഒപ്പാതെ (-ച്ചാതെ). cf. 'ച്ചാ'-
III, പേ. 7, വ. 19.
- 13 8-9. അന്ന വ്യവഹാരങ്കളെ (അ (ആ) വ്യവ- ?). അന്ന
വ്യവ- M, V. ഈ ഗ്രന്ഥത്തിലെ ഭാഷയുടെ പൊതുനില
നോക്കുമ്പോൾ 'അന്ന' കൂറെ കൃത്രിമമായിത്തോന്നുന്നു.
- 14 12, 14. കൊണ്ടുവേട്കമതു (കൊണ്ടു[പോയി] വേൾക്ക
മതു M, V).
- 15 7. ഇയക്കത്തിൻറു (-ത്തിനു G).
- 18 13. അന്നേ കൊൾവിതു. (-കൊൾവിതു [സ്ത്രീധനം.] M, V).

- 19 11. കൊടുത്തു അതില്ലാതവൾക്കു (കൊടുത്തുതില്ലാതവൾക്കു).
20. ചെയ്തിതു (ചെയ്തിതു G. cf. ഗച്ഛേൽ—മു). 21. മെല്ലാക്കുമൊ...വിവാഹം (-മൊ[ക്രി]ൽ വിവാഹം M. V).
22-23. ജീവപുത്രയായുള്ളവൾ പൊക്കർ മൂന്നു ചെയ്തിതു (ജീവൽപുത്രയായുള്ളവൾ പക്കൽ മൂന്നു ചെയ്തിതു ? -പോകിൽ മൂന്നൽ- M. V. cf. ജീവൽപുത്രാം വാ പൂർവ്വം ഗച്ഛേൽ—മു).
- 20 1. -നിടെക്കിച്ചെല്ലാതൊഴികിൽ (-നിടെക്കു ചെയ്ല്ലാ- V).
- 22 6. ഭൂകവൊൻറു (ഭാഗമെൻറു ? cf. വിഭക്തായാം വാ—മു).
16-17. പോവോ (പോ ?). 18. ശൊല്ലാതെ...ശൊല്ലി (ചൊല്ലാതെ...ചൊല്ലി M). 19. പൊലി (പൊളി M).
20. പുറത്തോറുവിതു (-ത്തോറുവിതു V). 23. കടവിയൽ (-യൽ M. V). 24-25. ഭാതു കീൾ ചൊന്ന വാക്പാരുഷ്യം ചൊന്ന (ഭാതുകീൾ ചൊന്ന വാക്പാരുഷ്യം. ചൊന്ന ?).
- 23 25. സ്ത്രീയുടെ (-യിടെ ?).
- 24 29. ശിവാ (-വാ ?).
- 25 1. ശിവാ (വാ ?). 21-22. കൊളുരുടെ വിലക്കപ്പെട്ട വരളാൽ ? (കൊൾവരിടെ, വിലക്കപ്പെട്ടവരളാൽ. ?) cf. പ്രതിഷ്ഠിദ്ധവ്യവഹാരേഷു ച—മു. വിലക്കപ്പെട്ട പുരുഷരിൽനിന്നു വാങ്ങിയാൽ എന്നായിരിക്കാം വിവക്ഷ. കോളർ എന്ന പദം കാണാത്തതാൽ 'കൊൾവർ' ആക്കിയതാണ്.
- 27 3. പൂമതിയയിൻറവനെ ? (ചോദ്യചിഹ്നം വേണ്ട. പൂങ്കുവാൻ സമ്മതിക്കുന്നവനെ എന്നു വ്യക്തമായ അർത്ഥം. 'പരഭാതുവകാശദാനേ' എന്ന മൂലത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനമല്ല ഇത്).
- 28 5, 9. പിഴക്ക (-ഴുക്ക M. cf. ലോപശ്ച—മു).
- 29 6. താലാവചരർ ശരജ്ജക്രീഡകരാവോർ (താലാവചരർ രജ്ജക്രീഡകരാവോർ). 10. കാതുത്തിക്കം (-തുക്കം M).

- 30 11. ഓതിച്ചുനില്പിൽ (ഓതി നില്പോനാകിൽ M, V. cf. ബ്രാഹ്മണമധീയാനം—മു). 14. അവനുള്ളവ (അവൻ ഒള്ളു[ള]വു V).
- 31 11. ധർമ്മര (—രാൽ). 26. ഉടപ്പിറന്നവനോടു ([നേ] തുടപ്പിറന്നവനോടു M, V).
- 32 3. -ലുള്ളോനോടു (-ലുള്ളോരുത്തനോടു M). 8. മരൊരുത്തരെ (മരൊരു പുരുഷനെ M, V). 31-32. യില്ലായ്കാൽ (-യില്ലാക്കാൽ M, V). 32. നേടിയോരാകിൽ പുകുപ്പിതു (നേടിയതാകിൽ പുകുപ്പിതു M, V).
- 33 12. വാഴ്കിൽ പിന്നെയുമേ കൂറിടുവിതു (വാഴുവോരാകിൽ പിന്നെയുമൊക്കെക്കൂറിടുവിതു M, V). 17. വാണ (-ണ്ണ ? M). 28. പലരുളരാകിലും പിതാവിനടെ (പലരുളരാകിലും [ഭ്രാതൃ പുത്രന്മാരുളരാകിലും] പിതാവിനടയ M, V). cf. ഭ്രാതൃ പുത്രാശ്ച—മു. 30. നാലർ (നാൽവർ M, V).
- 34 2. -മാകെ പതിനക്കൾ പത്തുകുറെടുത്തേടത്തു (-മാക പതിനക്കം പത്തുകുറെടുത്തേടത്തു M, V). 10. മുവരുമാകെ... ഏഴു കൂറെടുത്തേടത്തു (-മാക... ഏഴു കൂറെടുത്തേടത്തു V). അടുക്കെ—അർഹതയുള്ളതായിത്തീരുക. 28. വേണ്ടമതു (-വിതു V).
- 35 24. ഇരുപ്പിതം (ഇറുപ്പിതം V. കടം പിരിച്ചെടുക്കലാണ് വിഷയം). 29. കടംപോൽ (-പോലും ? cf. ഉദപാത്രാ ണ്യപി—മു).
- 36 7. ചെലവിച്ചു (ചെലാ- M). 8. ഓരോരുത്തരേ (ഒരോരുത്തരെ M, V, G).
- 37 20. കൊററ- (കൊറി- M, V).
- 42 25. തമ്മപ്പനാരയും (തമ്മപ്പനാരയും M, V. cf. ദ്വിവിതുകോ—മു). 27. കൊള്ളപ്പോം (-പ്പെറ്റം M),

- 47 17. സ്ഥായിഭൂവ്യം കടപാലാദികൾ (സ്ഥായിഭൂവ്യാന്ത പാലാദികൾ ? cf. 'സ്ഥായിഭൂവ്യാന്തപാലാലഃ കാതു ഇതി ശേഷഃ'—ഗണ. II. 46). 28. മരൊടം (മറവിടം cf. അവസ്ഥാരം—മു. cf. 'വജ്ജം മറവിടം'—താഴെ പേ. 53. 2). 30-31. കണ്ടുകൊൾവിതു (അകണ്ണ കൊൾവിതു M). അകഴക—കഴിക്കുക. 32. തുത്ത (തുത്ത).
- 48 5-6. ചൊന്നോവില്ലട്ടന (ചൊന്നോരിൽ പട്ടന M, V, G). 7. കണ്ടുകൊൾവിതു (അകണ്ണ കൊൾവിതു). 13. തോടകണ്ട (തോടകണ്ണ).
- 49 22. -യെത്തിൽ (ചെത്തിലും M, V). 26. പട്ടത്തിലും (-ക്കിലും M, V).
- 50 2. ഇപത്ത- (ഇ[ത്]പത്ത- V). 12. പുററ (പുര ? cf. പ്രതിഷിദ്ധസ്യ വസതഃ—മു).
- 53 7. വാഴ്ന്നുവിട്ടവരൾ (വാണ്ണ വിട്ടവരൾ M, V). 8. ലുബ്ധന്മാർ (ലുബ്ധ[ക്യദ്ധന്മാർ] M, V). 9. ഒക്കെ (-ക്ക M). 12. ചുഴുവിതും (ചുഴു(ഴ)റുവിതും). ചുഴ്, ഉ്—ശപഥം. ചുഴറുകയും ചുഴറുകയും ശരിതന്നെ. (അനുബന്ധം 'സി' നോക്കുക). 28. പിശകടകിൽ (-കടക്കിൽ M).
- 55 4. വേണ്ടാകിൽ (-ണ്ടകിൽ). 18. പരിവാഹത്തോടു കൂത്തിയും (പരിവാഹം തോടു. [അതു] കൂത്തിയും M, V). 19. കെട്ടകിൽ (-ക്കിൽ M). 20. -ത്തവന്ന...കേദാരാരാമങ്കൾക്ക (?). 'വലദാരാരാമങ്കൾ (?) M, V. 'വില...കേദാ' (?) G. കേദാരത്തിന്നു മുമ്പിലുള്ള പദം ഒന്നിലും വ്യക്തമല്ല.
- 56 11. യാതപ്രാവർത്തിമ (cf. ഖാതപ്രാവർത്തിമ—മു).
- 59 17-18. അകൃതഞ്ചൈ(യ്തു ? യ്തു) (അകൃതം, ചെയ്യായ്തു ? cf. അനാദേയമകൃഷ്ണതോ—മു). 20. കിണരാക (-റാക).
- 60 7. പുറപ്പെട്ടുകുപ്പട്ടവൻ (-പ്പട്ടക്കുപ്പട്ടവൻ M).

- 61 17. സസ്യഭക്ഷണത്തിൽ... ഷണ്ഡഭക്ഷണത്തിൽ (-ഭക്ഷണത്തിൽ ...ഷണ്ഡഭക്ഷണത്തിൽ ?). 19. നെല്ലൊരു തിങ്കിൽ (നെല്ലൊരു തിങ്കിൽ ? ആവ്-പതു. മുകളിലത്തെ വരിയിലെ 'വേലി മുറിച്ചു...തിങ്കിൽ' നോക്കുക). 24. വധുങ്ങൾ (അവധുങ്ങൾ M. cf. യഥാ/വധയാസ്തഥാ-മു). 30. -ത്തകത്തിലും (-ത്തകക്കിലും).
- 62 12. അവനേ അഗ്രാമമേ (അവനെ അഗ്രാമമേ cf. ഗ്രാമഏവ-മു). 24. കേൾവിതും (-വിതും).
- 64 18. -മോട്ടമവരൾ (മോട്ടമവരൾ G).
- 65 13. വലിയൊത്തരെപ്പിടിച്ചിരിക്കിലും (വലിയ ഒരുത്തരെ cf. സംസ്കൃതഭൂവിഷ്ട-മു). 16. ചെലാവിക്കിലും ചെയ്കേണ്ടതിൽ (ചെലാവിക്കിലും ചെയ്കൊണ്ടതിൽ ? V. G. cf. ബന്ധവാർത്തനോ ദണ്ഡം). 18. കൊടുത്തുപ്പെരുപ്പിലായി കിളുമതു (-പെരുക്കച്ചലാവിശ്മതു v. cf. തുച്ഛശ്രാവണായാ-മു). 26. -യിനാത്താൻ (-യിനാൽ താൻ V).
- 66 3. -പ്പെരാർ (-പ്പെരാർ M). 5. ഇവിറ്റിൽ (-റിൻ). 13. കാഴ്ച (ആഴ്ച ? cf. 'ആഴ്ച പുറപ്പെട്ടമതു'-താഴെ 66. 26. ആഴ്ച-വാഴ്ച).
- 67 17. വള്ളൈക്കപ്പെരാർ. (ദു ?)തൊട്ടന്നാൾ (വള്ളൈക്കപ്പെരാർ ദുതൊട്ടന്നാൾ. G). 32. തെരുവിതു (തേരു- M).
- 68 1. നേരാം (തോരാം M. V). സദ്യത്തർ (സദ്യത്തർ G).
- 69 30. -ചെയ്തെ (ചെയ്ത).
- 70 1. എല്ലാതും (എല്ലീതും M. V. G). 25-26. പിഴയെക്ക (-ഴയെക്ക cf. പേ. 75. 25 ആദ്യപദം). 27. പിഴയെക്കഴുകിലും (പിഴയെക്ക എഴുകിലും M. V).
- 71 18. -പരമില്ലെ (-മല്ല M. V).

- 72 28. കൊടുക്കിലും (കെട്ടുകിലും cf. ചക്രയുക്തേ നാശേ—മു).
30. മിഞ്ചിക്കിലും (-മിഞ്ചുകിലും ?).
- 74 5. അറിവിതും (രണ്ടു ദിക്കിൽ) (അറുവിതും M. cf. സീദേൽ—മു). 20-21. ആധി കേട്ടപ്പോൺ ആധിയേൻറവനടയ (ആധി കെട്ടപ്പോൺ ആധിവച്ചവനടയ ?).
- 75 24. ചാത്തിനോട്ട (ചാത്തി- G).
- 76 7. -പ്പെറാമെന്നമതു (-പ്പെറാരെന്നമതു M. G).
- 77 16. വരക്കും (ചരക്കും M).
- 78 6. തെരുവിതു (തേരു- V). 7. പണി കിട്ടുമ്പോൺ (പണി കിട്ടുമ്പോൺ M. G. cf. നൈഷാം കരണപുവ്വോ നിക്ഷേപ ധർമ്മം—മു).
- 80 6. എണ്ണ(മു)മുരുവുഞ്ചിലാവിച്ചു (എണ്ണമുരുവുഞ്ചിലാവിച്ചു M. V. എണ്ണ—എണ്ണം). 12. ഉഴവുഴിയിക്ക- (ഉഴവു ഴുവിക്ക ?).
- 81 16. പല്ലരവർ (പപ്പരവർ ? M. V. < ബർബർ). 26. ചൊൻറു (ചോൻറു. ഭാ. കൗ. അനു. 'സി' നോക്കുക).
- 82 22. ചൊൻറാരെപ്പട്ടവർ (ചോൻറാരിൽപ്പട്ടവർ cf. മോക്ഷകരം—മു). താഴെയും 'ചൊൽ' കാണുന്നിടത്തെല്ലാം അത്ഥം നോക്കി ദീർഘിപ്പിക്കുക.
- 83 26. ചെത്തുപ്പെട്ടവൻ (വൈക്കപ്പെട്ടവൻ ?). ഇതേ പേജിലെ അടിക്കുറിപ്പു നോക്കുക. അടിമയാക്കി നിർത്തപ്പെട്ടവൻ എന്നർത്ഥമായിരിക്കണം).
- 84 11. -നെൻറിന്ത നാലരിൽ (-നെൻറു നാൽവരിൽ V). 12. ബന്ധുക്കളും (വിബന്ധുക്കളും ? cf. വിബന്ധുമകാമം—മു).
- 86 27. കഥ കഴിഞ്ഞു (പറഞ്ഞു ?).
- 87 10. വച്ചുപ്പണി (വച്ചും പണി V. G. cf. സംരോധശ്ചാ കരണാൽ—മു). 16. ചെയ്യിക്കയും (-വും V. G).

- 88 7. ഉള്ളിതു (ഒള്ളിതു M, V). 18-19. ചൊന്നോരിൽ പെട്ടി
തെൻറിയൻറിട്ടിതു. പണി ചെയ്യുവു... (ചൊന്നോരിൽ
പട്ടിതു. പണി ചെയ്യുവു... M, V).
- 89 7. വിയാപാരം (വയാപാരം M, V, G). 23. പോകവെണ്ണി
...വെണ്ണി (-വേണ്ടി...വേണ്ടി M, V).
- 91 19. യാജനത്തെൻ (യാജ്യനെത്താൻ ?).
- 92 17. ചരക്കു വില്പാൻ തെരിയമ (ചരക്കു വികിരയം ?)*
- 93 10. (തിരിയമ(?)) കിരയാ)ഞ്ചെയാൽ (കിരയം ചെയാൽ
(?). 'തിരിയമച്ചെയാൽ' M, V, G). 12. പാതിവാരം (പത
വാരം. cf. ദശഭാഗം—മു). 16. (തിരിയ ? കിരിയം)
(കിരയം ?) cf. ക്രീത്യാ പണു—മു. 19. അറിവുതായിട്ടും
(തായിട്ടു V. cf. ജ്ഞാതുമിതി—മു).
- 95 15. കടൻ (കടം M, V, G).
- 97 24. ചെയ്തിതു (ചെൽവിതു M). അന്വേഷണം എന്തേണ്ട
അതിരിനെപ്പറ്റിയാണ് പറയുന്നത്.
- 99 1. തൻധനത്തിൽ (-ത്താൽ v).
- 101 11. നിലവിനായ് (നല-).
- 103 18. ഞാ(രനലിന്റെ ? നേറേൻ). (ഞാനേലിന്റേൻ
M, V). 19. ചെയ്തവിനിൽ (-വനിൽ).
- 105 10. കണ്ണഴകിയവാൻ പല്ലഴകിയവാൻ (-യവൻ...യവൻ?)
- 106 20. കശീലവന്മാരെ (പ്രതി ?) (കശീലവന്മാരെ പ്രതി
M, V, G). നേരെ, പറ്റി ഇത്യാദൃത്ഥത്തിലാണ് 'പ്രതി'.

* അടുത്ത താഴത്തെ ഇനവും നോക്കുക. ക, ത പോലെ എഴുതിയിരുന്നു;
അനുപാദം 'മ' പകുതിയാക്കിയു. പേ. 93, വ. 16ലെ 'തിരിയമ' ക്രയത്തിന്റെ
വിവരണമാകയാൽ തിരിയമ്, കിരിയം (കിരയം) ആയിരിക്കണം.

- 107 മുറിപ്പാൻറാൻ (-പ്പാൻ താൻ M, V). തിരുത്തൽ നിബ്ബന്ധ മല്ല. cf. 'പാമ്പിൻറാലി' II. 191.
- 109 ഈഴ്കിലും (-ക്കിലും-). 8. അവബ്ഗങ്ങളെ (അവംഗം M, V)
- 111 14-15. മരേവനവൻ (മരേവൻ M, V). 16. അപര ധനം (അവരൾധനം M, V). cf. കലഹേ ദ്രവ്യമപ ഹരതഃ—മു.
- 112 17-18. പെരുകിൻ (പോരുകിൻ V. cf. രോണിതോൽ പാദനേ—മു). 20-21. പുണ്ണാഴവാൻ (-ടിവാൻ).
- 114 8. പെരുമാറു (പോരു- M).
- 115 6. ചിലവിനെ (ചിലവു M, V). 8-9. പറയലകിനി ലൊൻറു (-നാലൊൻറു M, V, G). 16. വാർ പകത്തും കോൽ (പാവു, കുത്തും കോൽ ? V. വാവു കുത്തും- M). പാവു—വടി (cf. പൂൺകിൻ പാവു). ഭാ. കൗ. അനു. സി. നോക്കുക. 18. വില്ലിതുമേപ്പിതും (-മേലിതും M, V).
- 116 17-18. ശ്രോത്രിയരെ ഒഴിഞ്ഞു അശ്രോത്രിയരെ നിമ ത്രിക്കിൽ പന്നിരണ്ടു പണം ദണ്ഡം. നിമന്ത്രിക്കിൽ. (ശ്രോത്രിയരെ ഒഴിഞ്ഞു [നിമന്ത്രിക്കിൽ] പന്നിരണ്ടു പണം ദണ്ഡം. [അശ്രോത്രിയരെ നിമന്ത്രിക്കിലും V, G). പകർപ്പുകളിൽ 'നിമന്ത്രിക്കിൽ' എന്നേ ഉള്ളൂ. cf. പ്രതി വേശാന...രൂപരിനിമന്ത്രണേ ച—മു). 27. -നിടയോളായ് (-നട-).
- 117 17. ശാകൃതം (ചാകൃതം M, V, G).

ശ്ലോകാനുകൂലനിക.

	പേജ്
* അകാശ്യാണാം ച കരണൈഃ	360
അത്ഥയുക്താ ചലം മിത്രം	483
* അഥവാ ശമയേദേനം	392
അദണ്ഡദണ്ഡനേ രാജ്ഞാ	142
* അദണ്ഡനൈശ്വ ദണ്ഡയാനാം	360
അനത്ഥ്യാശ്വ പ്രിയാദൃഷ്ടാഃ	214
* അനത്ഥ്യാനാം ച കരണൈഃ	360
അനാഥസ്യ ശരീരസ്ഥ	75
അനയുഞ്ജിത സംയോഗം	75
അപകൃഷ്ടാൽ സ്ഥമത്ഥം വാ	486
അപനീയ തതോന്യസ്യാം	485
അമിത്രം വിജിഗീഷും ച	485
അമിത്രവ്യസനാനിത്രം	487
* അരിതോദ്ഭാഗതോ ദോഷഃ	393
അരിസാധാരണം യദാ	484
അരിവർജാഃ പ്രകൃതയഃ	269
* അവക്ഷേപേണ ഹി സതാം	360
അംശോ ദണ്ഡസമഃ പൂർവ്വഃ	352
അഹീനകാലം രാജാത്ഥം	212
ആത്മരക്ഷാ ഹി സതതം	215
ആത്മവാംസ്തപ്തദേശോപി	270

	പേജ്
ആരണ്യാരണ്യ ഹിംസായാ	46
* ഉചിതാനാം ചരിത്രാണാം	360
ഉത്തമാവരമധ്യതം	112
ഉദാസീനം ച യൽ തിഷ്ഠേൽ	484
ഉപാത്തച്ഛന്നശസ്ത്രോ വാ	466
* ഏകത്ര ത്യാഗഘാതം ച	393
ഏകദേശം ദഹേദഗ്നിഃ	215
* ഏകേനാന്യത്ര യാതവ്യം	328
ഏതേ ശാസ്ത്രേഷ്വനഗതാഃ	120
ഏവം ഷൾഭിർ ഗുണൈരേതൈഃ	311
ഏവം ചോരാനചോരാഖ്യാൻ	17
ഏവം പക്ഷേണ മന്ത്രേണ	413
ഏവമത്ഥചരാൻ പുച്ഛം	103
ഏവമന്യോന്യസഞ്ചാരം	487
കാലശ്ച സകൃദഭ്യേതി	241
* കർമ്മാദവേക്ഷണം പുച്ഛം	320
* കൃതാത്മസ്തു സ്വയം നേതാ	372
* കൃതാത്മാജ്ജായസോ ഗുഡഃ	371
* കോശദാനേന ശേഷാണാം	328
* ക്ഷീണാഃ പ്രകൃതയോ ലോഭം	361
ചോരഹസ്താനദീവേഗാൽ	130
* ജായതേ പ്ലക്ഷബീജാശാൽ	393
* ജ്യായസ്തേ ചാപി ലബ്ധാത്മാഃ	372
തതഃ സ ദൃഷ്ടപ്രകൃതിഃ	206, 270
തൽക്ഷലീനാവരുദ്ധാഭ്യോ	482
തത്രസ്ഥോ ദോഷനിർഘാതം	229
തൂഷ്ണീ വാ പ്രതിവാക്യേ സ്യാൽ	213
* തൃതീയേ പ്രണയേദദ്ധം	329

	പേജ്
തേന തൽ പുയതേ പാപം	142
തേഷാം ശത്രുവീരോധേ യൽ	481
ന ചോത്തമാം ന ചാകാമാം	130
നിവേദ്യ പുത്രരക്ഷാത്ഥം	246
നേമിമേകാന്തരാൻ രാജ്ഞഃ	288
നോപകുത്യാദമിത്രം വാ	483
പക്വം പക്വമിവാരാമാൽ	186
* പണ്യം കുത്യാദസിദ്ധം വാ	392
പരാൻ സങ്ക്രാമയേൽ ഘോരം	214
* പാതൈഃ പുരുഷകാരാണാം	361
പുരുഷം ചാപരാധം ച	112
പൂർവ്വച ഗൃഹീതൈനാൻ	54
പുഷ്പഃ പ്രിയഹിതം ബ്രൂയാൽ	213
* പ്രകാശയുദ്ധം നിർദ്ദിഷ്ടോ	393
പ്രക്ഷേപം പണ്യനിഷ്ഠത്തിം	27
പ്രസാധ്യ ശത്രും യന്മിത്രം	482
* പ്രവൃത്തചക്രേണാക്രാന്തോ	327
പ്രിയോ യസ്യ ഭവേദ് യോ വാ	320
* ഫലദാനേന ഭൂമീനാം	329
* ബന്ധുസ്തേഷാം തു യഃ കുത്യാൽ	76
ബ്രാഹ്മണം പാപകർമ്മാണം	89
ഭുജ്ജീത സ്ത്രീയമന്യേഷാം	130
* ഭൂമീനാമാത്തസാരാണാം	329
* ഭൂമ്യേകദേശതയാഗേന	329
മധ്യേഹ്യപഹിതഃ ശത്രുഃ	289
മായായോഗവിദസ്സസ്താൽ	39
മിത്രവ്യസനതോ വാരിഃ	486
* മുഖ്യസ്തീബന്ധനം കുത്യാൽ	328

പേജ്

മുഖ്യഭാവഗുഹീതം വാ	247
മൈഥുനേ ദ്വാദശപണം	142
യൗവനസ്ഥം ച യാചേത	246
* രജ്ജുനാ രാജമാഗ്നേ താം	76
* രജ്ജുശസ്ത്രവിഷ്ണുർ വാപി	76
* രാജ്ഞഃ പ്രമാദാലസ്യഭ്യോ	361
* വിക്രമയേദ് ഭന്തരി വാ	392
* വിപരീതഃ കപാലഃ സ്യാൽ	329
* വിരോധനൈശ്വ വൃദ്ധാനാം	361
* വിശിഷ്ടാദല്ലമപ്യാശം	372
* വിഷഹൃദാനാദായത്യാം	328
വൃത്തിം ക്ഷയം ച സ്ഥാനം ച	487
സഗോപസ്ഥാനികോ ബാഹ്യം	67
* സത്രാദപസരേദ് യത്തഃ	371
സത്രിണശ്ചായുധീയാനാം	202
സാമന്തേനൈവ സാമന്തം	383
സിദ്ധവൃഞ്ജനരൂപോ വാ	248
* സേനാപതികുമാരാഭ്യോ	327
* സോപകാരം വ്യവഹിതം	392
സംപാദയത്യസമ്പന്നാഃ	206, 269
സംയുക്തബലവത്സേവീ	430
സംവത്സരേണ പതതി	76
* സ്കന്ധോപനേയോ ബഹുധാ	328
* സ്വകാര്യാണാം വശേനൈതേ	330
സ്വപക്ഷേ പരപക്ഷേ വാ	164
സ്വഭൂമിഷു ച രാജാനഃ	444
* സ്വയം സംഖ്യാതദണ്ഡേന	327

പദസൂചി.

	പേജ്		പേജ്
അതിചാരദണ്ഡം	131	ഇളംകുളം കഞ്ഞൻപിള്ള f. n.	127
അന്ത്യം	332, 336	ഇഴുട്ട് (f. n.)	145
അഭ്യുപുതഷം	331, 336	ഇഴുഴവർ	57
അന്നപാലൻ	190	ഉജ്ജയിനി	227
അനുജീവിവൃത്തം	203	ഉച്ഛിന്നസന്ധി	334, 335, 336, 339
അപരിപണിതസന്ധി	377, 383	ഉത്സാഹശക്തി	285
അപസർപ്പം	147	ഉദകപ്രതിഷേധം	30
അപസ്യതസന്ധി	377, 386	ഉദയം	217
അർദ്ധമിത്രം	279, 481	ഉദാസിനൻ	318, 333, 421
അർദ്ധമിത്രമിത്രം	279	ഉദാസിനചരിതം	476
അവക്രം	335, 336	ഉദ്ധവൻ	293
അവതലൻ	421, 436	ഉപഗ്രഹസന്ധി	333, 336
അവനി	226	ഉപധി	219
അവശിഷ്ടക്രിയ	336, 385, 392	ഉപനിപാതപ്രതികാരം	28
അഹ്ലമാൻ	226	ഉപനിഷത്തു്	35, 178, 304
ആകൃന്ദൻ	279, 349	ഉപധി	225
ആകൃന്ദാസാരൻ	280	ഉപാഹൃദണ്ഡം	146, 395, 429, 442
ആണിമാണ്ഡവ്യൻ	82	ഉപേക്ഷണം	337
ആത്മാമിഷം	331, 336	ഉഭയവേതനൻ	147
ആത്മരക്ഷണം	331	ഉഭയതോഭോഗി	438
ആദിഷ്ടസന്ധി	334, 335, 336	ഉല്ലാപിക	38
ആപ്യപ്രയോഗം	153	ഏകതോഭോഗി	438
ആബലീയസം	239, 413, 427	ഏകാംഗവധനിഷ്ക്രയം	105
ആവാപം	249	ഏകൈശ്വര്യം	230, 240
ആശുതകപരീക്ഷ	69	ഔപനിഷദം	442
ആസനം	293, 295, 338	ഔപസ്ഥായികൻ	193
ആസാരൻ	349, 421	കണികൻ	224

	പേജ്
കണ്ടകന്മാർ	69, 131, 145, 236
കണ്ടകശോധനം	1, 145, 166
കന്യാപ്രകർമ്മം	122
കപാലം	336
കപാലസന്ധി	316, 333
കർമ്മാതികൻ	190
കർമ്മാഭിഗ്രഹം	55, 64
കരപട്ടം	87
കർണം	34
കാകണി	13
കാചാദി	22
കാത്യായനൻ	223, 224
കാപടികൻ	196
കാമനുകൻ (f. n.)	1, 28, 39, 42, 249, 256, 261, 290, 291, 295, 375, 415
കാതകരക്ഷണം	1
കാതകവൈദേഹാദി	145
കാളിദാസൻ (f. n.)	253
കിഞ്ചല്ലൻ	226
കുട്ടബം	20
കുപ്യഭാഷം	53, 94
കുഹകർ	17
കുഹകവേഷം	211
കൂടകാകണി	109
കൂടഭാഷം	53
കൂടയുദ്ധം	385, 396, 436
കൂടശലാക	109
കൂടശ്രാവകൻ	47
കൂടസാക്ഷി	47
കൃതശ്ലേഷണം	385, 386
കൃതവിദ്യേഷണം	385, 386

	പേജ്
കൃത്യ	139
കൃത്യർ	147, 341
കൃത്യകരൻ	174
കൃത്യപക്ഷം	421
കൃത്യാശീലൻ	44
കോശാഭിസാഹരണം	145, 165, 259
കോശോപനതസന്ധി	336
കോഷ്യാഗാരം	92
കോസലം	224
കൈത്ര	20
കെ. വി. എം. (f. n.)	3, 7, 29, 93, 97, 100, 137, 153, 164
കരലയൻ	242, 291, 302, 356, 358, 419, 448
ക്ഷയസ്ഥാനവൃദ്ധിനിശ്ചയം	298
ക്ഷുദ്രം	38
ഖനികർമ്മം	91
ഖനിഭവ്യവനം	166
ഗണപതിശാസ്ത്രി (f. n.)	93, 125, 135, 189, 231, 306, 397, 473
ഗണ്ഡിക	30
ഗാന്ധർവ്വർ	194
ഗുണം	293, 338
ഗുണസ്ഥാപനം	321
ഗുണാത്മരമിത്രം	375, 376
ഗുണൈകദേശം	338
ഗുണൈകദേശസ്ഥാനം	339
ഗുണ്ടർട്ട് (f. n.)	81, 103, 106, 109, 115, 117, 149, 201
ഗുഡാജീവികർ	40
ഗുഡപുരുഷശ്രുണിധി	147
ഗോപൻ	29

	പേജ്		പേജ്
ഗ്രാമകൂടൻ	42	ദശകലി	68
ഘോഷമുഖൻ	226	ദശകലിരക്ഷകൻ	29
ചക്രം	110	ദാണധകമ്മികം	144, 145, 146
ചക്രചരൻ	41	ദീർഘൻ	225, 226
ചരണം	16	ദുഗ്ഗം	408, 410, 425
ചലഭോഗമിത്രൻ	438	ദുഷ്ടൻ	161
ചലാമിത്രൻ	407	ദുഷ്ടമഹാമാത്രൻ	151, 154, 157
ചാണക്യൻ	294	ദേശോപനതസന്ധി	335, 336
ചിത്രവധം	93, 114	ദേവരാത്രി	32
ചിലപ്പതികാരം (f. n.)	462	ദൈവകണ്ടകം	28
ചോരജ്ജുകൻ	133	ദ്രവ്യപ്രകൃതി	251
ജാത്യം	8, 21, 22	ദ്രവ്യവരം	411
ജയസ്വാൾ (f. n.)	175	ദ്വാദശാപോഹം	49, 122
ടംകണക്ഷാരങ്ങൾ	45	ദ്വാദശാമാത്യന്മാർ	190
തന്ത്രം	250, 267	ദ്വാദശരാജമണ്ഡലം	292
തന്ത്രഭാഗം	249	ദൈവധീഭാവം	293, 295, 317, 327
തന്ത്രയുക്തി	267	ധർമ്മൻ	99
തിക്ഷ്ണൻ	37, 150, 154, 159, 164, 184	ശരണം	11
തിക്ഷ്ണാദികൾ	304	ധാജം	243
തുലാദോഷം	20	നന്തൽ (f. n.)	195
തുഷ്ണിം ദണ്ഡം	146	നഹുഷൻ	447
തുഷ്ണിം യുദ്ധം	385, 396	നളൻ	447
ദണ്ഡം	436	നാഗരികപ്രണിധി	29
ദണ്ഡനായകം	394	നിയോഗം	435
ദണ്ഡമുഖ്യാത്മരക്ഷണം	331, 332	നിശാന്തപ്രണിധി	29
ദണ്ഡാപചാരം	143	പക്ഷം	408
ദണ്ഡോപനതൻ	163, 431, 432, 437, 442	പഞ്ചഗ്രാമി	133
ദണ്ഡോപനതസന്ധി	336	പഞ്ചകലി	68
ദണ്ഡോപനായി	432	പദ്യം	87
ദശഗ്രാമി	183	പത്രോണ്ണം	5
		പണവന്ധം	446
		പണ്യാഗാരം	92

	പേജ്		പേജ്
പരന്തപൻ	224	പ്രദ്യോതൻ	227
പരിക്രയം	332, 333, 336	പ്രഭുശക്തി	285
പരിമാണി	19	പ്രഭുസിദ്ധി	285
പരിപണിതം	377	പ്രാഞ്ജലി (f. n.)	110
പരിപണിതകാൽ	378	ബന്ധകീപോഷകർ	173
പരിപണിതകാലം	378	ബൃഹസ്തി	242
പരിപണിതദേശം	378	ഭരദാജൻ	240
പരിപണിതസന്ധി	382	ഭരദാജഗോത്രം	224
പാരഗ്രാമികം	147	ഭാരവി (f. n.)	301
പാലകൻ	227	ഭൃത്യരേണീയം	187
പാഷണ്ഡർ	175	ഭൃത്യഭാവി	477, 481
പാഷണ്ഡികൾ	34	മണ്ഡലം	277, 306, 307, 469, 475
പാഷണ്ഡഭവ്യം	174	മണ്ഡലചരിതം	477
പാർഷ്ണിഗ്രാഹൻ	279, 350, 384, 421, 439	മണ്ഡലയോനി	249, 250, 272
പാർഷ്ണിഗ്രാഹാസാരൻ	280	മന്ത്രശക്തി	285, 416
പിതൃനൻ	227	മന്ത്രസിദ്ധി	285
പിതൃനകൻ	228	മഹാകല്പം	31
പുടശ്ലോഭകൻ	106	മഹാഭോഗമിത്രൻ	438
പുരുഷാന്തരം	331, 336	മഹാമാത്രൻ	58, 150, 151, 152, 156, 431
പുവ്വസേവ	51	മധ്യമൻ	421, 467, 469, 473
പോപ്പ് (f. n.)	391	മനു f. n.	83, 84, 170, 199, 249
പൗണ്ഡ്രകം	223	മനുനാരദപ്രഭൃതികൾ	121
പൗതവദോഷം	18	മനുഷ്യകണ്ടകം	28
പ്രകാശകണ്ടകർ	40	മരകം	32, 278
പ്രകാശയുദ്ധം	385, 396, 436	മാണവർ	48, 50, 194
പ്രകാശവധം	442	മാണവപ്രകാശനം	48
പ്രകൃതികൾ	251, 252, 381, 410, 432, 476	മാണവവിദ്യ	49
പ്രകൃതിമണ്ഡലം	292	മാനദോഷം	20
പ്രദേഷ്ഠാവ്യ	1, 47, 99	മാനുഷാഗ്നി	29
പ്രച്ഛന്നകണ്ടകർ	40	മിത്രൻ	279, 349, 377, 422, 472, 480

	പേജ്		പേജ്
മിത്രഭാവി	343, 477, 479	വികൃതി	468, 476
മിത്രമിത്രം	279, 283, 481	വിജിഗീഷു	281, 338, 398,
മുഖ്യൻ	96		417, 435, 467
മുലപുരുഷൻ	363	വിഗ്രഹം	293, 295
മുലബലം	246	വിഗ്രഹധാരണം	347, 350, 376
യാതവ്യൻ	347, 352, 376,	വിതർഭി	38
	433, 477, 478	വിവിതാധ്യക്ഷൻ	133
യാനം	293, 295, 337, 352,	വിവിതസ്ഥാനം	119
	354, 357	വൃക്ഷായുർവ്വേദം	176
യുക്താരോഹകർ	194	വൈകുന്തകം	12
യോഗപുരുഷന്മാർ	244	വൈദേഹകർ	18
യോഗാഞ്ജനം	111	ശങ്കാ	55
യോഗസൂര	51, 54	ശങ്കാനദൻ	226
യോനിപോഷകർ	173	ശമം	446, 447
രസം	162	ശമവ്യാധാമങ്ങൾ	272, 276
രാജ്യപ്രതിസന്ധാനം	230, 239	ശമവ്യാധാമികം	272
രാധായുക്തം	22	ശാസ്ത്രാവു്	189
രാഷ്ട്രപാലൻ	190	ശുക്രൻ	290
രാഷ്ട്രപാലം	159	ശുക്രനിവേശം	159, 166
രൂപം	55	ശൈവാദികൾ	31
രൂപകം	184	ഷാൾഗുണ്ഡം	272, 274, 291,
രൂപദർശകൻ	13		292, 321, 488
രൂപാഭിഗ്രഹം	63	ഷാൾഗുണ്ഡസമുദേശം	337
ലക്ഷണാധ്യക്ഷൻ	14	സത്രം	373
ലിംഗി	58	സത്രി	42, 45, 196
ലംഗഭേശം	226	സന്നിധാതാ	189
വത്സവിഷയം	228	സന്ധായയാനം	351, 376
വമനം	34	സന്ധായാസനം	346, 347
വരണൻ	33, 143	സന്ധ്യ	322, 323, 385, 392
വാക്യകർമ്മാനുയോഗം	78	സമയാചാരികം	217, 428
വാതവ്യാധി	293	സമാധി	446, 448, 457
വികല്പം	435		

	പേജ്		പേജ്
സമാഹർത്താവ്	54, 91, 96, 174, 189	സുവർണ്ണസന്ധി	333
സമുച്ചയം	435	സോമദത്തൻ	223-4
സെച്ചുഭോഗമിത്രം	438	സംഖ്യായകൻ	192
സെച്ചുതോഭോഗി	428	സംഘദ്രവ്യം	174
സർവാധികരണരക്ഷണം	91	സംഘബലം	440
സർവ്വോപസ്ഥായികൾ	194	സംഭൂതപ്രയാണം	351, 376
സാമവായികർ	369, 398, 402	സംശ്രയം	293, 295, 327
സാമവായികവിപരീതം	369	സംശ്രയവൃത്തി	312, 314
സാരകർമ്മം	91	സംഹിതപ്രയാണം	3.6
സ്ഥാനം	337, 339	ഹസ്തിവനം	166, 411
സീതാധൃക്ഷാദികൾ	168	ഹസ്തിവനകർമ്മം	159
സുബ്രഹ്മണ്യൻ	32	ഹിനശക്തിപുരണം	397
		ഹിനസന്ധികൾ	330, 336

സഹായകഗ്രന്ഥങ്ങൾ

അർത്ഥശാസ്ത്രം സംബന്ധിച്ചവ.

- Bandyopadhyaya, N. C.** Kautilya or an Exposition of his Social and Political Theory, Calcutta, 1927.
- Breloer, Bernhard.** Kautaliya, Studien I & II. Bonn, 1927-'28.
- Ganapati Sastri, T (Ed.)** Arthasastra with Sri Moolam Com. Vols. I & II, Trivandrum, 1924; Vol III, 1925.
- Gode, P. K.** Manuscripts and Commentaries on the Arthasastra, Poona Orientalist, Vol. III.
- Harihara Sastri, G. (Ed.)** Arthasastra with Jayamangala Commentary, Madras, 1959.
- Hillebrandt, A.** Kantaliya Sastra, Breslau, 1908.
- Jacobi, H.** Cultural, Literary, Linguistic & Historical Gleanings from Kautilya Trans. by N. P. Utgikar, Ind. Ant. 1924; On the Authenticity of Kautilya, Transl. by V. S. Suktankar, Ind. Ant. 1918.
- Jayaswal, K. P. & Bannerji Sastri (Ed.)** Bhattaswamin's Commentary on the Arthasastra of Kautilya, Bihar & Orissa Research Society's Journal, 1925 & 1926.
- Jolly, J. & R. Schmidt.** Arthasastra (New Edn.), Punjab Skt. Series, Vol. I, Lahore, 1923; Vol. II with Comm. of Madhavayajvan (Nayachandrika). Ed. Udayavira Sastri, 1924.
- Johnstone, E. H.** Two Studies in the Arthasastra of Kautilya, JRAS 1922.
- Kamandaka.** Nitisara with Jayamangala, Trivandrum, 1912.
- Kosambi, D. D.** The Text of the Arthasastra, JAOS (Vol. 78) 1958.

- Krishna Rao, M. V. Studies in Kautilya, Mysore, 1953.
- Law, Narendranath, Dr. Six Gunas in the Kautiliya, K. B. Pathak Com. Vol., Poona 1944. His other articles on Arth. in IHR 1929, 1930 & 1931.
- Meyer J. J. Das altindische Buch Vom Welt-und Staatsleben (The Ancient Indian Book of Worldly & Political Life), Leipzig, 1925-26.
- „ Uber das Wesen der altindischen Rechtsschriften und ihr Verhatnis Zu einander und Zu Kautilya (Hindu Law Books and their relations with one another and with Kautilya), Leipzig, 1927.
- Nag, Kalidas Les Theories Diplomatiques de l' Inde ancienne et l' Arthasastra, 1923. Eng. Tranl. by V. R. R. Dikshithar, Journal of Indian History, Vol. 5.
- Shama Sastri, R. (Ed.) Arthasastra 1st Edn., Mysore, 1909; 2nd Edn. 1919.
- „ English Translation, 1st Edn.; Mysore, 1915. 2nd Edn., 1923; 3rd Edn. 1929.
- „ Index Verborum to the Arthasastra, Pt. I, Mysore, 1924; Pt. II & III, 1925.
- Sorabji J. Taraporewala Notes in the Adhyaksha Prachara, Allahabad, 1914.
- Vasudevan Moosed, K.
(K. V. M.) Kautilya's Arthasastra, Malayalam Translation, Trichur, 1935.
- Winternitz, M. Kautilya's Arthasastra, 1914 (Reprinted in Some Problems of Indian Literature, Calcutta).

ഭാഷാപഠനം സംബന്ധിച്ചവ.

- Caldwell R., Dr. Dravidian Comparative Grammar.
- George, K. M., Dr. Ramacharitam and the study of Early Malayalam, Madras, 1956.
- Ramaswami Iyer, L. V. Grammar in Lilatilakam, Trichur, 1944.
- „ Evolution of Malayalam Morphology, 1936.

Sekhar A. C., Dr.

Evolution of Malayalam, Poona, 1953.

കുഞ്ഞൻപിള്ള, ഇളംകുളം. കേരളഭാഷയുടെ വികാസപരിണാമങ്ങൾ, Pt. I, Revised Edn. 1959.

ഗോദവർണ്ണ കെ., ഡോക്ടർ— കേരളഭാഷാവിജ്ഞാനീയം, Pt. I, 1951
അനന്തപുരവണ്ണനം.

ഉണ്ണിയച്ചീചരിതം.

ഉണ്ണിച്ചിരുതേവീചരിതം.

ഉണ്ണിയാടീചരിതം.

ഉണ്ണുനീലീസന്ദേശം.

കേരളപാണിനീയം.

കൗടലീയ ഭാഷ, ഭാ. I, II, III.

ചക്രവാകസന്ദേശം.

ദൂതവാക്യം.

നിരണം കൃതികൾ.

പദ്യരത്നം.

പ്രാചീനമലയാളഗദ്യമാതൃകകൾ.

ബ്രാഹ്മാണധാരാണം.

ഭാഗവതം ഭാഷ I, II.

രാമചരിതം.

ലീലാതിലകം (Ed. ഇളംകുളം).

വാസുദേവസ്തവം.

Gundert's Dictionary.

Tamil Lexicon.

Travencore Archaeological Series.

ശുദ്ധിപത്രം

പേ.	വരി	അശുദ്ധം	ശുദ്ധം
1	4	സ്തയോ മാത്യഃ	സ്തയോമാത്യഃ
5	1	കൂഴമാനം	കൂൾമാനം
„	3	വെറും വില	പെറും വില
„	5	കൊടുപ്പിതു പത്രോണ്ണം	കൊടുപ്പിതു. പത്രോണ്ണം
6	3	വിഹനച്ചേദം	വിഹനനച്ചേദം
„	4	ചേതം രോമച്ചേദം	ചേതം. രോമച്ചേദം
7	9	വെളുത്തിരിക്കുമതു	വെളുത്തിരിക്കുമതു
„	f. n. 28	വിഴുപ്പു etc.	രണ്ടു വാക്യവും എടുത്തുകളു യുക. അനുബന്ധം 'സി' യിൽ വിഴിപ്പിന്റെ അർത്ഥം നോക്കുക).
14	4	വൈപ്പിച്ചു	വൈപ്പിച്ചു
18	f. n. 5	എന്ന	എന്ന
25	f. n. പാം രേഖ (2)	പണത്തിന്വാ	പണത്തിൻ വാ(യ്)
49	7	പ്രസ്വാപനമത്രം	പ്രസ്വാപനമത്രം
52	9	കുള്ളരെ	കുള്ളരെ
71	f. n. 11a	ഇരുണ്ടതു കവിശം	ഇരുണ്ടതു. കവിശം
75	12	മെരോത്തരയെ	മൊരോത്തരയേ
78-89	പ്രക. 83 (ശീഷകം)	വാക്യകർമ്മാനു- പ്രയോഗഃ	വാക്യകർമ്മാനുയോഗഃ
79	8	മൊള്ളതെല്ലം	മൊള്ളതെല്ലാം
81	7-8	വേണ്ടിയവാറു	വേണ്ടിയവാറ്

പേ.	വരി	ശുദ്ധം	അശുദ്ധം
93	(ശിഷ്കം) പ്രക. 85		പ്രക. 84
94	f. n. 9	'മുതൽ—ഒട്ടക്കം'	'തുടങ്കി...ഒട്ടക്കം'
95	8	പ്രസഹ്യദിവാ	പ്രസഹ്യ ദിവാ
99	16	പിഴക്കൈ	പിഴൈക്ക
109	(ശിഷ്കം) പ്രക. 5		പ്രക. 85
115	f. n. 3	വീട്ടുന്നവൻ എന്ന്	വീട്ടുന്നവൻ ആണ് 'പന്തിപിടിക്കുന്നവൻ' എന്ന്
126	f. n. 12	Tolose	To lose
138	f. n. 29 (പ. 2)	ചാപ്യവൈഹിതി	ചാപ്യവൈഹിതി
151	19	നിന്നപ്പനായ്	നിന്നപ്പനാ(ൽ ?)
155	9	രസേനയോജയിതാ	രസേന യോജയിതാ
162	16	പുരുഷഷഭോമിതി	പുരുഷഭോഷമിതി
168	16	പിതൃപൂജാ	പിതൃപൂജാ
169	1	കൊള്ളപ്പെരുമവർ	കൊള്ളപ്പെരുവർ
„	3	ഇവരൾക്കാ	ഇവരൾക്കായ്
„	6	പ്രതിപാതോഷ്ടുനഃ	പ്രതിപാതോഷ്ടുനഃ
185	10-11	വെപ്പിതു അതു	വെപ്പിതു. അതു
189	2	പുത(?)മെട്ടക്കമവൻ	പുത(?)മെട്ടക്കമവൻ.
191	11	വല്ലമവൻ	വല്ലമവൻ
199	(ശിഷ്കം) പ്രക. 89		പ്രക. 91
203	f. n. 1b	പ്രയോഗിതം	പ്രയോഗിതം
208	f. n. 17 (പ. 2)	ഇരിക്കിൻറി	ഇരിക്കിൻറ
215	f. n. 36 (പ. 1)	പ്രിയരായി കാണുന്നു ണ്	പ്രിയരായിക്കാണുന്നു എന്നാണ്
222	1	വൈവസ്വതാമം	വൈവസ്വതാമം

പേ.	വരി	അശുദ്ധി	ശുദ്ധി
222	4	മന്ത്രിക്കം	മന്ത്രിക്കം
231	7	പ്രതീകാരം ^{4a}	പ്രതീകാരം.
232	7	മരിയാടാൻ	മുരിയാടാൻ
237	1	ക്കൊൽവിതു വിളിച്ചാലും	ക്കൊൽവിതു. വിളിച്ചാലും
262	4	ശത്രുഭേഷി	ശത്രുഭേഷി
264	2	ഇരിപ്പിതു	ഇരിപ്പിതു.
„	3-4	ശുചികളമായ ചോററിനു	ശുചികളമായ് ചോററിനു
269	(ശീഷകം)	പ്രക. 92	പ്രക. 96
270	13	ആത്മവാൻ സ്വപ്ന	ആത്മവാൻസ്വപ്ന
271	(ശീഷകം)	പ്രക. 93	പ്രക. 96
„	2	പൃഥിവ	പൃഥിവി
275	(ശീഷകം)	പ്രക. 91	പ്രക. 97
„	13	ദുഷ്ടകാരിതം	ദുഷ്ടകാരിതം
278	8	കടുത്തിക്കളയ	കടുത്തിക്കളയ
282	f. n. 34a	(12) ഉദാസീസൻ... നുടുത്തു	ഉദാസീസൻ...നുടുത്തു
296	2	ചെയ്തിതു	ചെയ്തിതു.
297	9	ഭേദത്തിനാലും	ഭേദത്തിനാലും
299	1	അനുഷ്ടിപ്പിതു	അനുഷ്ടിപ്പിതു.
326	9	ദികവ്യസനം	ദികവ്യസനം
338	8	വിജിഗീഷ്യ	വിജിഗീഷ്യ
344	5	ശത്രുവിനക്ക	ശത്രുവിനക്ക
350	3	ചല്ലാം	ചെല്ലാം
351	2	സന്ധായായാൽ	സന്ധായ യായാൽ,

പേ.	വരി	അശുദ്ധം	ശുദ്ധം
357	7	ആർ മേൽ	ആർമേൽ
362	f. n. 16 (വരി 2)	ഉപേക്ഷിച്ചതാവാ നാണു വഴി	ഉപേക്ഷിച്ചതായി ഇടയില്ല.
367	1	വിജിഗീഷ്യ	വിജിഗീഷ്യ
373	f. n. 48 (വരി 3)	വാക്യം	വാക്യം
404	9	ഉത്സഹേയിതാവിനെ	ഉത്സാഹയിതാവിനെ
406	f. n. 28	രൂപഭേദമാണ്	രൂപഭേദമാണ്
412	16	തനക്ക	തനക്ക
424	f. n. 24c	കാണുന്നതു	കാണുന്നത്
437	7	തദേകതോ ഭോഗി	തദേകതോഭോഗി
451	15	സംപല്ലോപാൽ	സംപല്ലോപാൽ.
453	14	യോനവർത്തതേ	യോനവർത്തതേ
456		മോക്ഷം	മോക്ഷം
457	1	വാങ്ങിക്കൊള്ളുമാറു്	വാങ്ങിക്കൊള്ളുമാറു്
457	5	[രൈകച്ചിറ	[രൈകച്ചിറ
458	f. n. 29b (വരി 2)	പ്ലവകൻ	പ്ലവകൻ
459	3	നിഹ്രിയേത	നിർഹ്രിയേത
463	8	നിഹ്രിയേത	നിർഹ്രിയേത
477		മണ്ഡലചരിതാനി	മണ്ഡലചരിതം

95-ാം പ്രകരണത്തിലെ 446 എന്ന പേജ് സംഖ്യ 246 എന്നു വായിക്കുക.

